DOCUMENTE ŞI REGESTE

PRIVITOARE LA

RELAŢIILE ŢĂRII RUMÎNEŞTĬ

CU

BRAŞOVUL ŞI UNGARIA

IN SECOLUL XV ŞI XVI

Traduse și resumate din slovenește, însoțite de adnotațiunĭ istorice și precedate de o întroducere asupra diplomaticeĭ vechĭ rumîneștĭ

de

Ioan Bogdan

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTĬ

ATELIERUL GRAFIC I. V. SOCECU, BUCUREŞTI

1902

67332

PREFAŢĂ.

Relaţiunile comerciale ale ţăriĭ rumîneştĭ cu Braşovul sînt foarte vechĭ; ele încep în epoca de consolidare a voevodatuluĭ, ajung la culmea desvoltăriĭ lor în sec. 14 şi 15 şi slăbesc în sec. 16, cînd vechieĭ supremaţiĭ ungureştĭ se substitue definitiv puternica împărăţie turcească. Comerciul cu Turcia n'a înlăturat însă cu totul pe cel braşovenesc, care a continuat, până maĭ acum treĭzecĭ de anĭ, să hrănească pieţele ţăriĭ rumîneştĭ.

Relaţiile noastre cu Braşovul n'aŭ fost însă pur comerciale. Ajunsă, prin negoţul şi industria sa, la o mare înflorire în sec. 14 şi 15, puternică prin întăriturile şi bogăţia sa, cetatea Braşovuluĭ a jucat în vremea aceea un rol hotărîtor în evenimentele politice din ţara rumînească. Prietenia eĭ era căutată, vrăjmăşia eĭ era temută de toţĭ domniĭ noştri; nu e aproape nicĭ unul care să nu fi cerut sprijinul „mareĭ cetăţĭ“ săseştĭ la cucerirea şi păstrarea tronuluĭ saŭ la răsturnarea rivalilor; aproape toţĭ invocaŭ mijlocirea eĭ între dînşiĭ şi regele Ungarieĭ saŭ voevoziĭ Ardealuluĭ.

Aceste dese relaţiunĭ, comerciale şi politice, aŭ trebuit să lase urme scrise; arhivul oraşuluĭ e plin de privilegiile şi corespondenţele domnilor noştri, scrise unele în latineşte, altele, maĭ numeroase, în sloveneşte, ĭar cele maĭ nouă în romîneşte. Cele latineştĭ sînt în cea maĭ mare parte cunoscute: ele aŭ fost utilizate de scriitoriĭ saşĭ, sînt reproduse în colecţia Hurmuzaki, ĭar unele inedite se găsesc în copiĭ la Academia Romînă; cele romîneştĭ aŭ fost studiate şi publicate de D-l Iorga în „Socotelile Braşovuluĭ“ *(1899); din cele sloveneştĭ, descoperite nu de mult, numaĭ*

o mică parte a fost publicată, în original, la 1896 de D-l Miletić; acestea din urma, din pricina limbeĭ în care sînt scrise, aŭ rămas aproape necunoscute istoriografieĭ noastre.

Publicația de față vrea să umple acest gol; ea deschide istoricilor și publiculuĭ un tesaur de documente unic în felul său și de o însemnătate excepțională pentru cunoașterea trecutuluĭ nostru politic, economic și cultural.

Se găsesc în arhivul Brașovuluĭ și documente moldovenești; acestea sînt însă, în raport cu cele muntenești, și ca număr și ca cuprins, de maĭ puțină importanță. De altă parte, ele presentă cu mult maĭ puține greutățĭ la înțelegerea lor decît cele muntenești.

M'am mărginit dar în publicația de față la aceste din urmă, rămînînd ca cele moldovenești să fie date la lumină în alt loc.

Studiul documentelor dela Brașov l-am început la 1895; o parte din ele, cele publicate la 1896 de Miletić, le-am interpretat de cîteva orĭ cu eleviĭ meĭ în seminariul de limbile slavice dela universitatea noastră; dacă nu m'am hotărît până acum să public resultatele studiilor mele, pricina aŭ fost greutățile ce întîmpinam la datarea unora din documente.

Deschiderea arhivelor statuluĭ, acum doĭ anĭ, și apariţiunea volumuluĭ III din „Studiĭ și documente cu privire la istoria Romînilor“ *de D-l N. Iorga (1901), m'aŭ pus în stare să înlătur multe îndoelĭ și mĭ-aŭ dat curajul să încheiŭ aceste studiĭ, pe care pană atuncĭ le făcusem fără intenția de a le publica. De cel maĭ mare folos în stabilirea datelor mĭ-aŭ fost cele optzecĭ de paginĭ ale d-luĭ Iorga, care sub titlul modest de* „Note asupra istorieĭ muntene cu prilejul publicăreĭ cronriceĭ luĭ Pejacevich“ *conțin cea maĭ bună expunere a istorieĭ țăriĭ rumînești dela moartea luĭ Mircea cel Bătrîn și până la Radul Paisie; e întîĭa încercare serioasă de a stabili o cronologie maĭ sigură și o înlănțuire maĭ naturală a evenimentelor, în care istoriciĭ de până la dînsul se încurcaseră adeseorĭ. Pentru epoca dela Radul Paisie până la Mihnea Turcitul am găsit toate deslușirile căutate în monografiile, studiile și colecțiunile de documente publicate de D-l Iorga în ceĭ din urmă zece anĭ, și maĭ ales în* vol. XI din Hurmuzaki *(1900), a căruĭ Întrodu-*

cere aruncă o lumină cu totul nouă asupra anilor 1535—1600 şi al căruĭ Apendice II completează edițiunile săseştĭ ale Socotelelor Sibiuluĭ şi Braşovuluĭ. Dacă cartea mea aduce o contribuție însemnată la cunoaşterea sec. 15—16, o mare parte de merit se cuvine aceluĭa care prin talentul, erudiția şi munca sa stăruitoare şi desinteresată a refăcut în bună parte şi e chemat să reclădească, pe baze largĭ şi solide, întregul edificiŭ al istorieĭ noastre naționale.

Îmĭ fac o plăcută datorie mulțămind, cu această ocasie, în primul rînd D-luĭ Fr. Stenner, arhivarul oraşuluĭ, pentru sprijinul ce mĭ-a dat, uşurîndu-mĭ, pe cît ĭ-a fost în putință, studiul documentelor — D-sa a binevoit să renunțe anul trecut la un congediŭ de vară pentru aceasta — şi punîndu-mĭ la dispoziție o listă de funcționariĭ municipalĭ aĭ Braşovuluĭ, începută de predecesoriĭ săĭ şi completată de D-sa.

Îĭ maĭ rog să primească mulțămirile mele pe D-niĭ Jean şi Emil Socec, carĭ mĭ-aŭ înlesnit tipărirea acesteĭ cărțĭ, şi pe D-l Nerva Hodoş, care a binevoit să se însărcineze cu facerea indicelor.

Joan Bogdan.

CUPRINSUL

Introducere.

1. Documente.

I. *Chrisoave, poruncĭ şi scrisorĭ domneştĭ.*

Pagina

II. *Scrisorĭ dela boerĭ, mitropolițĭ, județĭ, pîrgarĭ și particularĭ.*

2. Regeste.

I. *Scrisorĭ domneştĭ.*

Pagina

II. *Scrisori de boeri, mitropoliți, județi, pîrgari și obștii orășenești și sătești.*

INTRODUCERE

Fondul de documente dela Brașov și descrierea diplomatică a lor.

Documentele ce se publică în această carte se păstrează toate în arhivul municipal al Brașovuluĭ. Ele aŭ fost găsite cu ocasia noueĭ orînduirĭ a arhivuluĭ, întreprinsă sînt acum cîțĭva anĭ de actualul arhivar, D-l Fr. Stenner. D-sa a binevoit să-mĭ atragă atențiunea asupra lor, în vara anuluĭ 1895, cînd am și studiat o parte din ele, în acelaș timp cu D-l Dr. L. Miletić, profesor la școala superioară din Sofia, care pe atuncĭ călătorea prin Transilvania și Ungaria adunînd materialurĭ pentru istoria limbiĭ bulgare, vechĭ și moderne. Izbit de importanța fonduluĭ dela Brașov, D-l Miletić, în scurtul timp de zece zile cît a stat la Brașov, a copiat vre-o 122 de bucățĭ, din cele ce i s'aŭ părut maĭ importante pentru studiile sale linguistice, și le-a publicat, un an după aceea, în Sbornicul ministeriuluĭ de instrucție publică din Sofia, sub titlul: Documente nouă vlahobulgare dela Brașov [1]) și ca o continuare a studiuluĭ săŭ „Dacoromîniĭ și literatura lor slavă", pe care îl publicase, cu

[1]) Novi vlachobъlgarski gramoti otъ Brašovъ. Sbornik za narodni umotvorenija nauka i knižina, vol. XIII (Sofia 1896), p. 1—152.

treĭ anĭ maĭ nainte și în colaborare cu colegul săŭ, D-l D. Agura, în acelașĭ Sbornic [1]). Miletić este unul din ceĭ maĭ distinșĭ cunoscătorĭ aĭ limbeĭ bulgare și trecutuluĭ eĭ; el publicase pănă la 1895 cîteva studiĭ remarcabile în această specialitate; călătorind prin Transilvania și Ungaria, el avea un scop foarte precis: voia să găsească a) urmele de populație bulgară, despre care dovezĭ istorice sigure arătaŭ că trăise prin Transilvania în locurĭ ce astăzĭ sînt ocupate de Romînĭ; b) resturile de monumente literare ale acesteĭ populațiĭ. La Brașov se aștepta să găsească documente asemănătoare cu cele ce publicase D-l D. Sturdza, cu cîțĭva anĭ maĭ nainte, în „Darea de seamă despre colecțiunea de documente istorice romîne aflate la Wiesbaden“ [2]). D-l Sturdza găsise anume și cumpărase, înainte de 1888, dela un anticar din Wiesbaden 19 documente, toate scrisorĭ domneștĭ și boereștĭ adresate pîrgarilor din Brașov și carĭ fuseseră înstrăinate din arhivul orașuluĭ, înainte de noua luĭ orînduire, cînd predecesoriĭ D-luĭ Stenner saŭ nu știaŭ de existența saŭ nu bănuiaŭ importanța unor hîrtiĭ, pe care eĭ nu le puteaŭ înțelege și de care presupuneaŭ cel mult că sînt „valahe“. Este o fericire că aceste documente n'aŭ fost înstrăinate cu totul, căcĭ o parte din ele s'ar fi

---

[1]) Dakoromъnitě i těchnata slavjanska pismenostь. Sbornik, vol. IX (Sofia 1893), p. 211—390.

[2]) Extras din Analele Academieĭ Romîne, seria II, tom. VIII, secțiunea II. Bucureștĭ 1888; o broșură de 24 pp. în 4°, cu patru stampe.

perdut poate pentru totdeauna, cum s'aŭ perdut cele dela Sibiŭ, unde astăzĭ, după informațiile date de arhivarul Zimmermann, nu sînt maĭ multe de 23. Unul s'a găsit nu de mult în biblioteca muzeuluĭ național din Buda-Pesta; el a fost cumpărat dela o persoană privată la 1896 și e publicat de prof. Miletić în vol. XVI—XVII din Sbornik (1901), p. 496 și urm., cu un facsimile în mărime naturală [1]).

D-l Dimitrie Sturdza a reprodus în broșura sa dela 1888 douăsprezece scrisorĭ domneștĭ dintre aniĭ 1432—1752; celelalte șapte, scrisorĭ boereștĭ dela 1697 (nu 1708) încoace, sînt depuse, împreună cu cele publicate, în biblioteca Academieĭ Romîne. La epoca de care ne ocupăm noĭ se raportă din colecția D-luĭ Sturdza următoarele scrisorĭ: a) una dela Vlad Dracul 1431—46: Ioan Vlad vv. trimete în misiune la Brașovenĭ pe sluga sa Radul (facsimilată la tab. II); b) două dela Alexandru-Aldea saŭ Alexandru II, fiul luĭ Mircea I 1431—33: α) Ioan Alexandru vv. trimete Brașovenilor știrĭ despre mișcările trupelor turceștĭ ce se găteaŭ să intre în țara rumînească și în Transilvania la 1432 [2]); β) Io Alexandru vv. poruncește luĭ Bratul al luĭ Sumarin să dea îndărăt un cal al luĭ Lalu (facsimilate amîndouă la tab. III); c) una dela Vlad III Călugărul, c. 1495, atribuită de D-l Sturdza luĭ Vlad Țepeș: Io Vlad

[1]) Doc. luĭ Alexandrel din 12 Aug. 1452, azĭ în colecția Acad. Rom., odinioară în a luĭ Freiherr von Reden, e de aceeașĭ proveniență. Miletić, Dacoromîniĭ, p. 374.

[2]) Cf. nota dela No. XIX al colecțieĭ noastre.

vv. trimete pe Tudor logofătul în misiune la Brașovenĭ (facsimilată la tab. II)[1]; d) una dela Basaraba II cel Bătrîn, c. 1474—76, atribuită de D-l Sturdza luĭ Neagoe Basaraba: Ion Basaraba vv. se plînge Brașovenilor că opresc orĭce import de arme, de aramă, fier și alte mărfurĭ în țara sa și-ĭ roagă să îngădue luĭ „Dumitru dela cetate“ să-șĭ scoată scuturile pentru care dăduse „ravună“ (facsimilată la tab. I)[2]. Celelalte șapte sînt dela Mateĭ Basaraba, Vasile Lupul, Gheorghe Ștefan, Constantin Brîncoveanu, Constantin Mavrocordat și Grigore Ghica: toate în limba romînă.

Broșura D-luĭ Sturdza e foarte importantă prin frumoasele facsimile de documente și pecețĭ și prin reflecsiunile foarte judicioase asupra celor două steme ale domnilor rumînĭ.

Cu mult maĭ importantă, din punctul de vedere al materialuluĭ bogat și al studiuluĭ linguistic, este scrierea citată a D-luĭ Miletić. Ea cuprinde: a) cîteva vederĭ generale asupra coloniilor bulgăreștĭ din Transilvania, în special asupra celeĭ dela Brașov și Rîjnov; b) considerațiunĭ asupra valoriĭ linguistice a documentelor dela Brașov, care, ca și celelalte documente ale noastre din sec. 15—16, servesc acum drept punte de trecere dela „trojanska priča“ din sec. 14 la monumentele literare din sec. 17: tocmaĭ perioada cea maĭ săracă și maĭ obscură din literatura bulgară veche;

[1]) Vezĭ observațiile de maĭ jos asupra acestĕĭ scrisorĭ.
[2]) Cf. No. LXXXVI din colecția noastră.

c) un studiŭ amănunțit asupra limbeĭ acestor documente, din toate punctele de vederė: fonetic, morfologic, sintactic și lexicologic, această din urmă parte cu unele greșelĭ și lipsurĭ, inevitabile pentru un străin. D-l Miletić a tipărit și un „catastih de scule“: o însemnare de toate lucrurile mărunte cumpărate la Brașov între 25 Aug. 1508 și 4 Maĭ 1509 pentru voevodul Miloș, fiul luĭ Mihnea. Din documente, D-sa a tipărit 120 de bucățĭ, afară de scrisoarea luĭ Ioan Sracimir, țarul bulgar din Vidin, către județul Brașovuluĭ Iacov Herman, pe care o publicasem și eŭ, ceva maĭ nainte, în Archiv für slavische Philologie, vol. XVII (1895)[1]).

Ediția D-luĭ Miletić, care cuprinde cam a patra parte din documentele sloveneștĭ dela Brașov, e o ediție bună; se resimte însă graba cu care a fost făcută, după greșelele ce unuĭ cunoscător așa de adînc al limbeĭ bulgare nu ĭ-ar fi scăpat, dacă copiile le-ar fi făcut maĭ cu răgaz și dacă cuprinsul documentelor l-ar fi studiat în legătură cu celelalte izvoare contimporane. Greșelele cele maĭ multe sînt de ortografie, puține provin din neînțelegerea textelor și cele maĭ multe din necunoașterea împrejurărilor

---

[1]) Eine bulgarische Urkunde des Caren Ioan Sracimir, pp. 544—47. — Scrisoarea luĭ Sracimir este dintre aniĭ 1369—1398. Un Iacobus „judex civitatis Brassoviensis“ ne e cunoscut la 1368 Zimmermann-Werner-Müller, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen II, p. 315). „Петръ фаннгълк“, căruĭa se adresează în al doilea rînd scrisoarea luĭ Sracimir, trebue să fi fost subjudele „villicus“, săs. *Hann.* — Un „Iacobus comes de Brassow“ e citat și în acte dela 1380 și 1387 (ibid., p. 536, 614).

istorice în care ele aŭ fost scrise. Aceasta și lipsa de familiaritate cu paleografia noastră a făcut că multe dintr'însele aŭ fost datate greșit. O datare precisă a lor Miletić nicĭ n'a încercat să facă; deaci faptul că adeseorĭ documentele unuĭ domn sînt atribuite altuĭa cu aceeașĭ numire [1]). Casurile ce meritaŭ să fie relevate sînt relevate în notele bibliografice dela fiecare document în parte. Publicația noastră poate fi considerată decĭ, în ce privește cele 120 de documente tipărite de Miletić, ca o nouă ediție a lor, căcĭ greșelele maĭ însemnate sînt îndreptate toate în note [2]).

În urma luĭ Miletić, documentele dela Bra-

---

[1]) A fost indus aproape totdeauna în eroare de clasificarea și numerotarea cu totul greșită a acestor documente, făcută de D-l Gr. Tocilescu și de ajutorul D-sale de atuncĭ, răposatul A. Pătruț, acesta din urmă dealtmintrelea un excelent paleograf.

[2]) Un singur document e tipărit cu multe greșelĭ de cetire, scrisoarea fiind foarte urîtă și încurcată: este o chitanță pentru niște scule date de pîrgarĭ luĭ „Duca din Grecĭ"; Miletić o pune la începutul sec. 16, ea este însă de sigur din sec. 15-lea. Duca din Grecĭ este boerul Duca, pomenit într'un document din 15 Ianuarie 1467 al luĭ Radul cel Frumos (arh. stat.). Chitanța e interesantă prin nomenclatura obiectelor ce le înșiră, și fiindcă ea presintă unele nesiguranțe la cetire, daŭ aci textul întreg așa cum l-am cetit eŭ: Єво що дадохме ние пръгаре Дѹки ѡт Гр'ци: .а. атлазъ съ ждери, и .в. рѹтища жѹпан[н]ци, .а. рѹшиник с позоецъ, и .а. камха, .м. фота, и .ѕ. и пол лакти чокжрлатъ (sic), и .а. корда кован[а], и поасъ ѡт сахиѧ, и .а. поасъ женски кован, и малъ поасъ кован, и поасъ пѹнга кован, и застеги .ді., и .а. нашва, и .а. к[ѹ]ката сребро, и .в. пах. сребро, и .а. корда проста, и .в. ржк[а]ва хелчъ, и .в. (pare a fi .п.) перин[н], и .в. настри, и .к. ковер[н], и пладлома ѡт камхъ[і].—Arh. No. 474; Mil. No. 108. Pecete mică de ceară albă, cu o figură neclară. Scrisoarea samănă cu duplicatul chrisovuluĭ din 30 Ianuarie 1431 al luĭ Dan II (Arh. No. 10) și pare să fie scrisă de aceeașĭ mînă, pe aceeașĭ hîrtie și cu aceeașĭ cerneală, ceea ce însă nu însamnă că chitanța trebue să fie contimporană cu No. 10; ea este scrisă în tot casul la Brașov, căcĭ are ductul caracteristic al chirilice brașovenești.

șov aŭ fost utilizate, după Regestele făcute de mine la 1895—96, de D-l N. Iorga în studiul său asupra „Pretendenților domneștĭ în sec. 16“ [1]). Eŭ le utilizasem în Vlad Țepeș 1896, în conferința mea asupra „Cultureĭ vechĭ romîne“ din 1898 [2]) și în cursul de „Vechile așezăminte romîne“, pe care l-am ținut în acelaș an la universitate și pe care D-l Tocilescu l-a resumat, după notele studenților, în apendicele primeĭ edițiĭ a Manualuluĭ său de istoria Romînilor (Bucureștĭ 1899), firește fără să o spue; în ediția a doua, din 1900, D-sa a suprimat acest apendice și bine a făcut, fiindcă resumatul era rău și necomplet.

Asupra documentelor dela Brașov se maĭ găsesc cîteva observațiunĭ foarte judicioase în recensiunea D-luĭ C. Jireček asupra scrieriĭ luĭ Miletić, Archiv für slavische Philologie, vol. XIX (1897), p. 598—612. Neîntrecutul cunoscător al istorieĭ popoarelor balcanice relevează aci cîteva formule comune documentelor noastre și celor sîrbeștĭ și respinge teoria luĭ Miletić asupra populațieĭ țărilor romîne în sec. 14—16, asupra căreĭa vom spune și noĭ cîteva cuvinte maĭ jos.

---

[1]) Analele Academieĭ Romîne, seria II, tom XIX: Memoriile secțiuneĭ istorice. Bucureștĭ 1898. 84 pp. în 4⁰.—Documentele romîneștĭ din arhivul Brașovuluĭ aŭ fost publicate, în întregime saŭ în extrase, de D-l Iorga în: Socotelile Brașovuluĭ și scrisorĭ romîneștĭ către sfat în sec. XVII. Extras din Analele Acad. Rom., seria II, tom XXI: Memoriile secțiuneĭ istorice. Bucureștĭ 1899. 162 pp. în 4⁰. Scrisoarea romînească a luĭ Neacșul dela Cîmpulung a publicat-o tot D-l Iorga în Hurmuzaki XI, p. 843.

[2]) Luptele Romînilor cu Turciĭ până la Mihaiŭ Viteazul. Cultura veche romînă. Două conferințe de I. Bogdan. Bucureștĭ, 1898.

Aceasta este tot ce cunosc din bibliografia materialuluĭ cu care se ocupă publicația de față. Trebue să amintesc, pentru a fi drept, că D-l Grigore Tocilescu a fost cel dintîiŭ dintre învățațiĭ noștri care a văzut, întîmplător, documentele dela Brașov și care a luat, în numele Academieĭ Romîne, disposiția ca ele să fie fotografiate toate în cîte treĭ exemplare. Fotografiile și clișeele nu se află însă nicĭ astăzĭ în colecțiile Academieĭ. D-sa maĭ are meritul de a fi atras atențiunea Academieĭ și a Societățiĭ istorice asupra însemnătățiĭ acestor documente, în două comunicărĭ, pe care nu le-a publicat însă pănă acum. Pe la 1896 saŭ 97 D-sa a anunțat o „ediție monumentală, în facsimile, transcripțiune și traducere“, ce avea de gînd s'o facă în numele Academieĭ Romîne [1]). Nu știŭ dacă D-sa a pregătit această „ediție monumentală“ și dacă ea va eși în curînd saŭ nu; ceea ce știŭ însă, e că D-luĭ Tocilescu, bun epigrafist și răŭ istoric, îĭ lipsesc cunoștințele trebuincioase pentru traducerea acestor documente [2]), din care multe sînt greŭ de înțeles și din care nicĭ unul nu poate fi priceput fără o aprofundată cunoștință a limbeĭ bulgare medievale și moderne. În cele două edițiunĭ ale Manualuluĭ săŭ de istoria Romînilor (1899 și 1900) nu se vede aproape nicĭ o urmă de utilizarea bogatuluĭ material istoric ce se

---

[1]) Vezĭ Archiv für slav. Phil., recensia citată a prof. Jireček, p. 598—599.

[2]) Cf. Miletić, Novi gramoti, p. 6.

găsește în documentele dela Brașov. Acesta e și unul din motivele ce m'aŭ făcut să public resultatele studiilor mele; ele vor fi, cred, de folos „edițieĭ monumentale“ ce nu mă îndoesc că D-sa va face, cu mijloacele de care dispune Academia Romînă, cu mult maĭ marĭ decît mijloacele mele personale. „Ediția monumentală“, orĭ cum va eși ea, va împlini de sigur o lacună ce lasă, fără voea mea, publicația de față: ea ne va da facsimilele tuturor documentelor, transcripțiunea, și prin urmare și textul lor original [1]).

A vorbi pe larg despre importanța documentelor dela Brașov pentru istoria romînă în sec. 15—16, găsesc că e de prisos. Ea este așa de vădită și va reeși, sper, din notele explicative ale edițieĭ mele, atît de lămurit, încît nu e de nevoe să insist în deosebĭ asupra eĭ. Este destul să spun că în documentele dela Brașov se oglindesc aproape toate faptele de căpetenie din istoria țăriĭ rumîneștĭ dela moartea luĭ Mircea I cel Bătrîn și până la Pătrașcu cel Bun; în ele avem istoria țăriĭ, scrisă de domniĭ și boeriĭ eĭ. Relațiunile noastre cu Unguriĭ și Turciĭ, vechiĭ și noiĭ suzeranĭ; oscilația continuă a domnilor între uniĭ și alțiĭ; statornicia multora în devotamentul pentru creștinĭ, înnălțătoare pentru noĭ ceĭ de astăzĭ, cînd ne gîndim la atitudinea servilă ce aŭ avut față de Turcĭ alțĭ suveranĭ din

---

[1]) Dl. Gr. Tocilescu a publicat până acum o singură scrisoare romînească, dela 10 Fevr. 1639, în Tinerimea Romînă, an. 1902, pp. 5—6 ale număruluĭ festiv.

peninsula balcanică și din Ungaria; relațiile comerciale cu Brașovul, acest emporiŭ săsesc al țărilor dunărene, care, în epoca Angevinilor, epocă de cea maĭ mare prosperitate a coloniștilor germanĭ din Transilvania, monopolizase, grație privilegiilor acordate lor de Ludovic I și confirmate de regiĭ următorĭ, întreg comerciul exterior al țăriĭ rumîneștĭ; luptele dintre rivaliĭ la tron și partidele boereștĭ, care aruncaŭ în fiecare an sutimĭ de pribegĭ peste graniță: toate acestea și altele maĭ mărunte se vor putea expune acum pe baza unor izvoare contimporane interne, sigure și autentice. Din istoria țăriĭ rumîneștĭ în sec. 15—16 nu se poate scrie astăzĭ o pagină fără aceste documente. Iar cît pentru cultura veche romînă, valoarea lor e neprețuită. Găsim în ele deslușirĭ neașteptate asupra „haraghiilor" noastre din sec. 15, deslușirĭ ce daŭ o nouă bază pentru studiul numismaticeĭ noastre vechĭ; găsim tarifele de vămĭ din sec. 15 până în cele maĭ micĭ amănunte și un șir întreg de fapte interesante din legislația comercială; găsim indicațiunĭ prețioase asupra atribuțiunilor boereștĭ și asupra tuturor celorlalte diregătoriĭ și slujbe din țară: asupra judeților, pîrgarilor, cnejilor, asupra vameșilor, schilerilor, vătafilor și celorlalțĭ; viața dela curte și viața dela țară, trebuințele zilnice ale domnuluĭ și ale sfetnicilor săĭ ni le descoper desele comande la Brașov, de unde se aduceaŭ mătăsurile scumpe din occident și postavurile ordinare din Transilvania, șăpcile și încălțămintea, sculele de casă și armele, bijute-

riile, cu un cuvînt tot ce putea să dea industria și comerciul înaintat al Sașilor, unicul element de cultură maĭ înaltă pe vremea aceea în Transilvania. Dacă așĭ sta să relevez fiecare instituție veche și fiecare obĭect în parte, ar trebui să transform această întroducere într'o serie de monografiĭ, și aceasta nu este scopul meŭ; eŭ nu voesc decît să daŭ în traducere o ediție critică a documentelor, unde explicările trebuesc să se mărginească la strictul necesar pentru înțelegerea lor. Studiile maĭ amănunțite vor veni dela sine maĭ tîrziŭ. Ceeace însă n'am putut face în mod complet în note, voiŭ face în această întroducere: voiŭ da o schiță de vechea diplomatică rumînească, așa cum reese maĭ ales din materialele bine păstrate dela Brașov; ea va înlesni, din punctul de vedere formal, înțelegerea documentelor.

Urmînd normele stabilite de diplomatica latină medievală, voiŭ vorbi întîiŭ despre *particularitățile lor externe* și voiŭ trata apoĭ maĭ pe larg particularitățile interne ale lor.

Documentele din arhivul Brașovuluĭ sînt scrise pe hîrtie și pergament: scrisorile sînt toate pe hîrtie; cîteva privilegiĭ comerciale maĭ însemnate și cîteva tratate pe pergament; aceste din urmă sînt relevate fiecare în deosebĭ în corpul edițiuneĭ.

Pergamentul este de obiceiŭ de fabrică ordinară și e lucrat evident în țară; formatul luĭ atîrnă totdeauna de mărimea textuluĭ; tăindu-se cîte odată, din greșală, maĭ mic decît trebuia, partea de text ce nu încăpea într'însul se adăoga pe marginele documentuluĭ; așa sînt d. p. cele două clause dela sfîrșit ale privilegiuluĭ comercial din 7 Maĭ 1421 [1]) saŭ martoriĭ celuĭ din 23 Oct. 1422 [2]): lucru foarte obicĭnuit în documentele vechĭ din țara rumînească, nu însă în cele din Moldova.

Formatul *hîrtieĭ* este de asemenea foarte variat. Scrisorile scurte și vechĭ sînt scrise pe fășiĭ înguste și lungĭ de cîte 20—25 cm., d. p. ale luĭ Mihail I, Alexandru-Aldea și Vlad I Dracul; scrisorile boereștĭ aŭ și format maĭ mic. Cu cît ne apropiem însă de timpurile maĭ nouă, cu atît hîrtia tinde să ĭa un format constant și prin a doua jumătate a sec. 15, dar maĭ ales în sec. 16, multe scrisorĭ sînt scrise pe o foae întreagă, formatul de fabrică, cu o mare parte de hîrtie goală. Toate sînt scrise pe o singură pagină, pe cea dinlăuntru. Se evitaŭ în tot timpul acesta scrisorile pe două foĭ, dintre care una să rămîe goală; foarte puține de felul acesta sînt din sec. 16, din care avem și chrisoave de donațiune scrise în chipul acesta. Cînd cuprinsul era foarte lung, ca d. p. la scrisoarea luĭ Neagu, vornicul luĭ Basaraba III cel

---

[1]) Vezĭ nota dela p. 8.
[2]) Vezĭ facsimile la Miletić, Sbornik XVI—XVII.

Tînăr, atuncĭ se tăia hîrtia maĭ mare și se scria foarte mărunt și des.

Hîrtia este cea întrebuințată pe vremea aceea în Transilvania, de proveniență germană. Mărcile de fabrică sînt cele maĭ multe aceleașĭ. Nu le-am descris în deosebĭ, deoarece convingerea mea este că ele n'aŭ nicĭ o importanță pentru datarea documentelor. Însemnătatea ce li se atribuea odinioară a fost cu totul exagerată, ĭar reproducerea lor în edițiĭ de documente este un simplu lux. Marca de fabrică a hîrtieĭ e criteriul cel maĭ nesigur de datare, și dacă din cuprinsul documentuluĭ saŭ din caracterele luĭ paleografice nu-l putem data cu aproximație, marca nu ne ajută nicĭ odată a umplea această lacună. Altfeliŭ stă lucrul cu manuscrisele; aci mărcile pot aduce oarecarĭ serviciĭ: dovadă socotelele dela Sibiŭ și dela Brașov, unde sînt și reproduse toate mărcile de fabrică, în planșe foarte bine făcute [1]).

Fără considerație la marca de fabrică, se distinge însă binișor hîrtia din prima jumătate a sec. 15 de cea din sec. 16; aceasta este de obiceiŭ ceva maĭ subțire, maĭ puțin albă și de multe orĭ îngălbenită de vechime saŭ de umezeală. Așa zisa hîrtie turcească, lucie, nu se întrebuința în acest timp.

---

[1]) Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation, I Band von c. 1380—1516. Hermannstadt 1880.—Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen. I: Rechnungen aus 1503—1526; II: Rechnungen aus 1526—1540; III: Rechnungen aus (1475) 1541—1550 (1571). Kronstadt 1886, 1889, 1896. Un al patrulea volum, de cronicĭ, e în curs de publicație.

Hîrtia este toată de in; pe bombicin nu există nicĭ un document rumînesc în arhivul Brașovuluĭ.

Deși n'am observat urme de liniĭ saŭ punctațiunĭ, șirele sînt drepte în cele maĭ multe documente; se poate zice că caligrafiĭ noștri, în raport cu ceĭ sîrbeștĭ saŭ ruseștĭ contimporanĭ, eraŭ superiorĭ. Se găsesc, se înțelege, și scrisorĭ urîte, și acestea s'aŭ relevat în note; în general însă ductul scrieriĭ e frumos și caracteristic țăriĭ rumîneștĭ; el se aseamănă în sec. 14 (documentul luĭ Vladislav I, al luĭ Dan I și ale luĭ Mircea) și la începutul sec. 15 cu cel din documentele țarilor bulgarĭ și n'ar putea fi confundat nicĭ odată cu al celor sîrbeștĭ saŭ ruseștĭ. Din facsimilele reproduse de Hasdeŭ, în Radu Negru, de Kałužniacki, în Dokumenta mołdawskie i multánskie, de Miletić, în Dacoromîniĭ și de D. Sturdza, în Documentele dela Wiesbaden, se poate convinge orĭcine despre aceasta, dacă le va compara cu puținele documente sîrbeștĭ contimporane cunoscute în facsimile.

Cerneala este la cele maĭ multe neagră, dar de un negru deschis ce arată că era făcută din plante; în sec. 16 sînt cîteva scrisorĭ cu cerneală neagră consistentă ce trădează amestecul cu vitriol. Foarte puține din sec. 15, maĭ cu seamă dela Basaraba III cel Tînăr și dela Vlad III Călugărul [1]), aŭ cerneală albăstrue ce bate, maĭ mult saŭ maĭ puțin, în verde, la fel cu cerneala

[1]) Vezĭ notele.

ce se constată în unele documente moldovenești din acelaș timp, d. p. în documente de-ale luĭ Ilie și Ștefan, fiiĭ luĭ Alexandru cel Bun [1]. În sec. 16 cerneala este la toate neagră. Ea s'a păstrat foarte bine; nu e niciĭ o bucată în care cerneala să se fi șters așa, ca să nu se poată ceti cu ușurință, lucru ce se întîmpină foarte des la documentele noastre interne, maĭ ales la cele din arhivele statuluĭ. Causa este de sigur modul maĭ inteligent de păstrare și fereala de umezeală.

Cu *cerneală roşie* saŭ *chinovar* sînt scrise inițialele și monogramele: inițialele maĭ rar, monogramele aproape totdeauna. Monograme în cerneală neagră sînt foarte puține, și acestea numaĭ în sec. 15, d. p. în doc. luĭ Mircea din 1413 (arh. No. 779), în al luĭ Dan II din 1431 (arh. No. 10) și în scrisoarea luĭ Basaraba III cel Tînăr din Sept. 1474 (arh. No. 55). Din documentele interne monogram negru are chrisovul luĭ Vladislav I pentru mănăstirea Vodița, al luĭ Dan I și cîteva chrisoave ale luĭ Mircea din arhivele statuluĭ și dela Academia Romînă. După Mircea, monogramul negru este o foarte rară excepție.

Formatul documentelor, atît al privilegiilor saŭ tratatelor, cît și al scrisorilor, este: foaea,

---

[1] Academia Romînă, arhivele statuluĭ, arhivele ministeriuluĭ de externe din Moscva. Cu aceeașĭ cerneală e scris un document dela 1453 al luĭ Alexandrel (arhivele statuluĭ din Iașĭ) și unul din 1456 al luĭ Petru Aron, dela Lemberg. Kałużniacki o numeşte „atrament ciemno-niebieski". Vezĭ Dokumenta, p. 42 și facsimilul anexat, care redă încîtva coloarea originaluluĭ. Documentul luĭ Alexandrel l-a văzut D-l Iorga.

folium; ne-am aștepta deci să fie numite, ca cele moldovenești, листъ. Terminul acesta, în Moldova de origine rusească, lipsește însă în țara rumînească[1]); documentul se numește aci „carte“, книга sing., saŭ книгы, книги plur., litterae. Acesta este terminul generic pentru noțiunea „document“; cf. d. p. scrisoarea luĭ Coĭco, logofătul luĭ Dan II, din 1431 (arh. no. 526 = cxciii), unde privilegiul comercial scris de dînsul în acelaș an, Ian. 30, e numit „carte“: та им дадωχ книгѫ, и сторихь имь дрѹгѫ книгѫ (Mil., Novi gramoti, p. 71).

Se întrebuințaŭ totuși maĭ multe *sinonime* pentru terminul „document“ și aplicarea lor este destul de consecventă, în raport cu natura cuprinsuluĭ. Treĭ sînt terminiĭ ceĭ maĭ obicĭnuițĭ: chrisov, poruncă și carte.

Privilegiile comerciale maĭ însemnate și tratatele de pace, de alianță saŭ de închinare sînt numite *chrisoave* χρисовоули, sing. χρисовоуль; este cuvîntul grecesc χρυσόβουλλον, χρυσοβούλιον, χρυσοβούλλιον = bulla aurea, termin adoptat de țariĭ bulgarĭ și dinaștiĭ sîrbĭ dela Bizantinĭ, deși bula lor nu era de aur, ci de plumb, pentru documentele de donațiunĭ la mănăstiri saŭ la boerĭ; coresp. lat. diploma, litterae. Formulele acestor chrisoave se deosebesc fundamental de ale celorlalte documente; ele sînt formulele obicĭnuite în chrisoavele țarilor bulgarĭ din sec. 14 și ale dinaștilor

---

[1]) Se află în scrisoarea luĭ Sracimir către Brașovenĭ: кои донесе листъ ωтъ васъ = acel ce va aduce *scrisoare* dela voĭ (Arch. f. sl. Phil. XVII, p. 547; Miletić, Novi gramoti, p. 46).

sîrbĭ contimporanĭ, care și ele, la rîndul lor, sînt copiĭ saŭ imitațiĭ după cele bizantine. Cele bulgăreștĭ, care ne interesează maĭ direct, sînt adunate toate de Šafařík, în Památky: Okázky občanského písemnictví, Praga 1870, și de Sreznevskij, în Svěděnija i zamětki o maloizvěstnych i neizvěstnych pamjatnikach III (No. LXXXI—XC), St. Petersburg 1879. Un original se găsește în biblioteca Academieĭ imperiale din St. Petersburg, fotografiĭ în colecția luĭ Sevastianov din Muzeul Rumjancov în Moscva și un foarte frumos facsimile în Aprilov, Bolgarskija gramoty, Odessa 1845.

În sens propriŭ și impropriŭ este întrebuințat în cancelaria domnilor rumînĭ terminul *poruncă*, atît pentru ordinele date slujbașilor domneștĭ: boerilor, vameșilor, schilerilor și altor slugĭ, cît și pentru privilegiĭ acordate Brașovenilor saŭ pentru documente de alt cuprins. Cuvîntuluĭ „poruncă“ îĭ corespund doĭ terminĭ slovineștĭ, unul de origine bizantină, altul de origine slavă: **ѡризмо** și **повелѣнїе**.

Ѡризмо, care însamnă propriŭ hotărîre, poruncă, mandat, e bizant. ὁρισμός, întrebuințat în înțeles de „mandatum“ de împărațiĭ bizantinĭ și de despoțiĭ din Epir în sec. 13[1]). Îl găsim, în înțeles impropriŭ, la Bulgarĭ; așa privilegiul comercial dat de Ioan Asan II negustorilor Ragusanĭ, c. 1231, e numit **ѡриз҅мѡ**: **† . дава царство ми ѡриз҅мѡ си хѡрѣ всеи дѫбрѡвниш[ь]стѣи** = dă împărăția mea [această] poruncă a mea întregiĭ țărĭ

1) Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 603.

a Dubrovniculuĭ[1]); cf. scutirea de vamă acordată Tîrgoviștenilor de Dan II: давать господство ми сие ѡризмо господства ми ѡрашꙋ господства ми тръговищѣном = dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele orașuluĭ domnieĭ mele Tîrgoviștenilor[2]); saŭ privilegiul comercial dat de același Brașovenilor: давать господство ми сіе ѡризмѡ господства ми брашовѣном щото кꙋпчюѫть въ земли господства ми = dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele Brașovenilor ce umblă cu negoațe în țara domnieĭ mele[3]). Cf. verbul орисꙋвам, орисꙋѫ poruncesc, grec. ὁρίζειν, διορίζεσθαι. Ѡризмо ar putea fi tradus și cu „hotărîre“.

Повелѣніе, ce coresp. în textele vechĭ slovenești grec. ἐπίταγμα, πρόσταγμα, δόγμα, κέλευσις, κέλευσμα, e maĭ des întrebuințat decît ѡризмо. Îl găsim în sens de „poruncă“ și „act ce conține o poruncă“ în documentele sîrbeștĭ, și se întrebuința de bună seamă și la Bulgarĭ. În zakonicul luĭ Ștefan Dușan însamnă a) poruncă, d. p. „poruncă împărătească“ повелѣніе царьскѡ, b) actul prin care se dă această poruncă; cf. сиѥ повелѣниѥ пише кралевьство ми кнезꙋ дꙋбровьчьскомꙋ и вьсѣи ѡпькинѣ = această poruncă o scrie crăiĭa mea cnezuluĭ din Dubrovnic și obștiĭ întregĭ[4]).

Carte, книга, книгы, se întrebuințează foarte des în sens special de scrisoare, litterae, epistola,

[1]) Sreznevskij, l. c., p. 9.

[2]) Miletić, Novi gramoti, p. 55.

[3]) Ibid., p. 58.

[4]) Miklosich, Monumenta serbica, p. 40. Cf. Daničić, Rječnik, sub v. повелѣние.

ca și la Bulgarĭ saŭ Sîrbĭ [1]). Citațiunile sînt aci de prisos.

Privilegiile se dădeaŭ cîteodată în *dublu exemplar*, afară de duplicatele ce trebuiaŭ să existe în cancelaria de unde porniaŭ. Cf. nota dela doc. din 30 Ian. 1431, p. 23. Astfel de duplicate, foarte obicĭnuite în apus, se găsesc, pentru donațiile mănăstireștĭ, în arhivele statuluĭ: unul dela Mircea I și unul dela regele Ungarieĭ Sigismund; am găsit chiar, ceea ce era de sigur foarte rar, un duplicat de donație boerească, dela Vladislav II: documentele acestuĭ domn dela 1 și 2 Aug. 1451 pentru boerul Mihail și fiiĭ săĭ, cărora li se dăruește Rușiĭ, Vodnovul, Racovița, Tătariĭ, Siliștea din Amaradia și un alt loc ce nu se citește întreg, nu se deosebesc în altceva unul de altul, decît că unul are data авгоуста .а., ĭar celălalt авгоуста .в.

Ne-am aștepta ca în colecțiunile noastre să se găsească copiĭ după originalele trimese la Brașov; pănă acum nu le-am dat însă de urmă și e puțină nădejde că se vor găsi; nu s'aŭ găsit nicĭ la Brașov răspunsurile judeților și pîrgarilor la scrisorile domnilor și boerilor noștri; cele cîteva scrisorĭ ale județuluĭ și pîrgarilor din Brașov către domniĭ saŭ boeriĭ țăriĭ rumîneștĭ s'aŭ păstrat maĭ mult în mod întîmplător. Se pare că în cancelaria domnilor noștri din sec. 15—16 nu

---

[1]) Cf. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum și Daničic, Rječnik iz književnich starina srpkskich, sub v. În textul traduceriĭ luĭ Manasses книга corespunde odată luĭ χάρτης scrisoare; p. 79 din ediția mea (în curs de publicațiune).

exista obiceĭul cel bun din apus de a se face copiĭ după actele eșite dintr'însa; în chipul acesta s'a perdut pentru totdeauna un material neprețuit de scump pentru istoria noastră.

Toate documentele rumîneștĭ dela Brașov sînt scrise cu *chirilică,* cele maĭ vechĭ, din prima jumătate a sec. 15, în *semiuncială,* cele din a doua jumătate a acestuĭ secol și din secolul următor în semiuncială amestecată cu elemente cursive și în *cursivă* curată. În uncială nu este nicĭ unul. Sînt între ele modele foarte frumoase de semiuncială, ca scrisoarea luĭ Antonie cămărașul, un document al luĭ Radul II Prasnaglava și cîteva de ale luĭ Vlad I Dracul. Cursivă curată în sec. 15 nu constatăm decît într'o scrisoare a luĭ Vlad Călugărul (Regeste No. XXIX) și în scrisoarea luĭ Alexandru-Aldea din 1432 (Documente No. XXVIII); aceasta se deosebește însă cu totul de celelalte; ea are o cursivă sîrbească și e scrisă fără îndoeală de un grămătic sîrb; redacțiunea limbeĭ slovenești este curat sîrbească.

Cursiva este rară chiar în sec. 16 și o constatăm maĭ des numaĭ dela Neagoe Basaraba încoace. Este știut că în țările romîne semiunciala a avut o viață maĭ lungă decît la Slaviĭ de Sud saŭ la Rușĭ; în Bulgaria și Serbia se scriaŭ documente în cursivă chiar prin sec. 13; așa d. p. între documentele sîrbeștĭ din arhivul caseĭ imperiale dela Viena avem în sec. 13 modele desăvîrșite de această scriere. În cursivă sînt scrise și documentul dat de Constantin Asan mănăstireĭ sf. Gheorghe din muntele Vrpino, în a doua

jumătate a sec. 13, și scrisoarea lui Ioan Sracimir dela 1369—1398[1]). În general, scrierea documentelor noastre este frumoasă și ceteață. Singurul document care presintă oarecare dificultăţĭ la cetire este scrisoarea luĭ Alexandru-Aldea. Modele după cele dela Brașov se pot vedea în Sbornik vol. XVI—XVII și în broșura D-luĭ Sturdza asupra documentelor dela Wiesbaden.

A da o caracteristică precisă a scrieriĭ după secole saŭ deceniĭ e foarte greŭ; schimbările ce aŭ suferit literile unciale pentru a se transforma cu încetul în semiunciale și cursive sînt foarte vechĭ; ele sînt anterioare documentelor din colecția noastră. În lipsă de facsimile care să dea intuiția scrieriĭ vechĭ, trebue să mă mulțămesc a-mĭ spune impresia generală ce mĭ-a lăsat lectura lor. Documentele din prima jumătate a sec. 15: cele dela Mircea I, Mihail I, Radul II, Dan II și Vlad I Dracul se disting dela prima vedere de documentele din a doua jumătate a acestuĭ secol, d. p. de ale luĭ Basaraba II cel Bătrîn, Basaraba III cel Tînăr, Vlad III Călugărul saŭ Radul IV cel Mare; maĭ greŭ de deosebit sînt documentele luĭ Vlad II Țepeș de ale predecesoruluĭ săŭ Vlad I Dracul saŭ de ale urmașuluĭ săŭ Vlad III Călugărul; pe Vlad Țepeș îl desparte de cel dintîiŭ numaĭ un deceniŭ, de al doilea numaĭ

---

[1]) Cf. pentru a doua facsimilul publicat de mine în Archiv für slavische Philologie XVII; documentul luĭ Const Asan l-am vazut în fotografia luĭ Sevastianov; Grigorovič, în copia sa, făcută după original, și Sreznevskij, în ediția din Svěděnija i zamětki, numesc amîndoĭ scrierea luĭ „скоропись".

două decenii; totuşi, în urma uneĭ lecturĭ repetate a scrisorilor lor, cred că mĭ-a reuşit a le sorta cu destulă siguranţă.

Tot aşa se disting foarte uşor documentele sec. 16 de ale sec. 15; o scrisoare a luĭ Basaraba IV Neagoe nu poate fi confundată nicĭ odată de ochiul obicĭnuit cu una dela Basaraba II cel Bătrîn saŭ cu una dela Basaraba III cel Tînăr [1]); este însă imposibil a distinge, numaĭ după scriere, documentele luĭ Basaraba V (cel din 1529) de ale luĭ Basaraba IV Neagoe (1512—1521). Deasemenea pentru sec. 16: documentele luĭ Radul VI Paisie (1535—45) se pot deosebi cu oarecare uşurinţă de ale luĭ Radul IV cel Mare (1496—1508), foarte greŭ însă de ale luĭ Radul al V dela Afumaţĭ: aci trebue să recurgem de cele maĭ multe orĭ la alte criteriĭ, şi greşala nu se poate evita cu deplină siguranţă nicĭ odată.

Există însă o deosebire între scrisorile domneştĭ şi cele boereştĭ: în cele dintîiŭ, scrise de caligrafĭ cu şcoală şi tradiţie îndelungată, semiunciala îşĭ păstrează maĭ bine formele sale vechĭ şi frumoase; în cele boereştĭ ea le perde maĭ de grabă. Deaceea, în aceste din urmă elementul cursiv ĭese la iveală maĭ curînd decît în cele

---

[1]) După facsimilul reprodus de D-l Sturdza se poate spune cu siguranţă că scrisoarea atribuită de d-sa luĭ Neagoe este a luĭ Basaraba II cel Bătrîn (stampa 1). Scrisorile luĭ Neagoe aŭ un alt aspect Cuprinsul scrisoriĭ şi pecetea confirmă în totul această deducţie paleografică. Cf. d. p. No. LXXVIII din colecţia noastră: Dimitru postelnicul de aci este „Dumitru dela cetate“ de dincolo. Cît pentru pecete, ea este evident a luĭ Basaraba II: † ιωнк бас[ара]ба воивода мас[т]ію бжінію.

dintîiŭ, și vom fi aplicațĭ, la întîĭa vedere, să taxăm scrisorile boereștĭ, după scriere, maĭ nouă decît sînt în realitate.

Mi s'a întîmplat de maĭ multe orĭ să pun o scrisoare de boer din sec. 15 într'al 16, maĭ ales cînd numele boeruluĭ se întîlnește în amîndouă secolele; studiarea cuprinsuluĭ mĭ-a arătat apoĭ adevărul.

Cam în acelașĭ raport de conservatism și de transformare se află documentele față de manuscrise; acestea sînt totdeauna maĭ conservative. În apus s'a petrecut acelaș lucru. O deosebire însă esențială între scrierea diplomatică și scrierea manuscriselor, cum s'a stabilit cu timpul în multe părțĭ din apusul Europeĭ, nu s'a făcut la noĭ. Era aceeașĭ tradiție în mănăstirĭ, ca și în cancelaria domnească: personalul acesteĭa se pregătia aproape exclusiv în mănăstirĭ. Și tradiția a fost așa de puternică, încît caracterul scrieriĭ se păstrează, tot timpul sec. 15—16, așa de bine, că este cu neputință d. p. să se confunde astăzĭ un document muntenesc cu unul moldovenesc contimporan; pornind dela alte modele, dela cele ruseștĭ [1]), scrierea moldovenească are ductul eĭ caracteristic, maĭ frumos, maĭ regulat și maĭ consecvent decît cel muntenesc [1]).

Abreviațiunile sînt aceleașĭ ca și în manuscrise; nicĭ nu sînt maĭ dese decît în acestea din urmă. Normele lor sînt constante, și nu putea

---

[1]) Documentul luĭ Roman din arhivele statuluĭ are întocmaĭ aceeașĭ scriere ca documentele galițiene contimporane.

fi altfel; paleografia greacă și latină, cu mult maĭ bogate în abreviațiunĭ decît cea chirilică, presintă aceeașĭ însușire. Deaceea este o aberațiune paleografică încercarea de a explica abreviațiunea pentru царь împărat din doc. luĭ Radul II Prasnaglava (No. VII) ca pentru царинарь vameș; цр҃ю — царинарю ar fi un non sens în paleografia chirilică; цр҃ю nu poate fi decît царю, voc. dela царь, cum г҃ь e totdeauna господь saŭ гн҃ь, гн҃ь e totdeauna господинъ, господинь, și așa maĭ departe. În original se citește foarte lămurit: цр҃ю алеѯан= дре, în ediția luĭ Miletić desfăcut bine царю, p. 47.

Sigle, ca în paleografia greacă și latină, nu se întrebuințaŭ în cea chirilică; *inițiale* pentru nume întregĭ se găsesc numaĭ în pecețĭ, și acestea însă foarte rar; ele sînt explicate la fiecare document în parte. *Criptograme* în documentele dela Brașov n'am găsit; în documentele interne se găsesc pe icĭ pe colea, maĭ ales în date. Astfel scriitorul unuĭ document din arhivele statuluĭ dela 25 Ian. 1499 șĭ-ascunde numele sub criptogramul: ѱд8д ѡⷷв ѕвⷫѡ нжнквѡⷹд въ столни град тръговище, м҃ца ген. .кє. днь, в лѣт[о] ҂зз.

Interpuncțiunea este în documente aceeașĭ ca în manuscrise; virgula nu există, ci numaĭ punctul și cîteva semne formate din liniuțe drepte saŭ încovoĭate, cu puncte saŭ cercurĭ deasupra și dedesuptul lor. Cf. o colecție de astfel de semne la E. Th. Karskij, Očerk slavjanskoj kirillovskoj paleografii, Varšava 1901, p. 232 și urm. La sfîrșitul documentelor, maĭ ales în sec. 15, se

găsește de obiceiŭ, după monogram, un semn ce seamănă cîte odată cu D cursiv și pe care îl întîlnim și în diplomatica latină contimporană; forma cea maĭ veche a luĭ se vede din facsimilul documentuluĭ luĭ Vladislav I, c. 1365, reprodus de D-l Hasdeŭ în Radu Negru. Aceeașĭ formă o are acest semn în documentele luĭ Mircea, d. p. în cel dela 1387 (orig. în arhivele statuluĭ; textul în Arhiva istorică I, 3, p. 191--193, fără acest semn), saŭ ale luĭ Dan II din 1422[1]) și 1431[2]). În documentele de maĭ tîrziŭ acest semn se micșorează, până ce devine o simplă cruce neregulată[3]) și dispare apoĭ cu totul saŭ e înlocuit cu puncte[4]).

Inițialele se obicĭnuesc maĭ ales la începutul documentelor; cele maĭ dese sînt: **А** din **азъ**, **В** din **въ**, **І** din **іωанъ**, **іω**, **И** din **иже** (**иже въ христа бога** etc.), **Б** din **божїи** (d. p. **божїею милостїю** în scrisoarea luĭ Vladislav III; Miletić, Novi gramoti, p. 75), **ω** din **ѿ** în scrisorile boereștĭ (**ω** simplu în ediția luĭ Miletić No. 54, 55, 56 este o greșală, la scrisorile luĭ Albul, ca și la scrisoarea luĭ Sracimir No. 1), **М** din **милостїю** saŭ **милостїωм**, și alte cîteva litere. Deși se găsesc și în documentele cele vechĭ, chiar într'ale luĭ Mircea, inițiale destul de înalte (d. p. **А** din **азъ** în doc. dela 1387), se observă totușĭ tendința de a le

---

1) Vezĭ facsimilul din Sbornik, vol. XVI-XVII.

2) Cf. nota dela No. XVI, p. 23.

3) Cf. scrisoarea luĭ Basaraba II cel Bătrîn, c. 1474—76, la D. Sturdza, l. c., pl. I.

4) Ibid., pl. II. și III.

mări cu cît documentele sînt maĭ nouă; deasemenea se înmulțesc ornamentele, așa că pe la începutul sec. 16 avem inițiale foarte lungĭ ce cuprind jumătate din marginea stîngă a documentuluĭ saŭ aproape documentul întreg, și așa de bogat ornate, încît deabĭa se recunoaște litera. În sec. 15 inițialele sînt de multe orĭ negri; în sec. 16 însă aproape totdeauna roșiĭ, ĭar la documente cu deosebire pompoase, d. p. la unele donațiunĭ mănăstireștĭ din timpul luĭ Radul cel Mare și Neagoe Basaraba, sînt și aurite.

În textul documentelor, inițialele sînt maĭ rare; în cele din sec. 15 ele nu încep decît foarte rar aliniate nouă; în sec. 16, din timpul luĭ Neagoe Basaraba, avem aliniate (doc. din arh. stat.). Tot în timpul luĭ încep a se ivi în documente inițiale imitate după cărțĭ tipărite și anume în felul celor din evanghelia dela 1512. În actele dela Brașov nu se găsește nicĭ unul de felul acesta.

Cifre arabice saŭ *romane* nu se întîlnesc de loc; numerotația este peste tot cea bizantino-bulgară si nu presentă nimic noŭ.

Trecînd la *particularitățile interne* ale documentelor dela Brașov, trebue să spunem întîiŭ cîteva cuvinte asupra limbeĭ în care sînt scrise.

Ca toate documentele eșite din cancelaria domnilor rumînĭ, afară de rare excepțiunĭ [1]), do-

---

[1]) D. p. scrisorile luĭ Mircea I către Vladislav Jagiełło, una din 1403. alta după 1403, care sînt scrise în redacțiunea rusească a limbeĭ sloveneștĭ, cea întrebuințată pe vremea aceea în Moldova. Uljanickij. Materialy, p. 14—15; Hurmuzaki I, 2, p. 824—826.

cumentele dela Brașov sînt scrise în limba bulgărească, și anume: cele maĭ vechĭ, din întîĭa jumătate a sec. 15, într'o redacțiune mediobulgară foarte corectă, care merge cam până la Vlad I Dracul; dela Vlad Țepeș încoace redacțiunea mediobulgară începe a primi tot maĭ multe forme neobulgare, ĭar prin sec. 16 se întroduc și multe elemente sîrbeștĭ [2]). Influența limbeĭ populare bulgăreștĭ se resimte în aceste documente nu numaĭ în fonetică și morfologie, ci și maĭ ales în sintaxă și lexicon. Este meritul D-luĭ Miletić de a fi dovedit acest lucru, în studiul excelent ce însoțește ediția sa de documente brașovene și care complectează celălalt studiŭ al D-sale, tot așa de important, deși maĭ sărac în date, cel din Daco-Romînii și literatura lor slavă. Desvoltările D-luĭ Miletić din Novi vlahobъlgarski gramoti otъ Brašovъ (Sofia 1896), p. 100—152, și din Dakoromъnitě i těchnata slavjanska pismenostь (Sofia 1893), p. 273—322, istovesc aproape cu totul materialul linguistic și filologic al documentelor noastre. Cu o competență desăvîrșită în această materie, D-l Miletić a arătat importanța cea mare ce aŭ documentele

---

[2]) Asupra acestora, care în mod sporadic se găsesc chiar în cele maĭ vechĭ documente muntenești — cum se găsesc dealtmintrelea și în cele bulgăreștĭ din sec. 14 — cf. Miletić, Novi gramoti, p. 101—103. Presența saŭ absența lor în documentele muntenești e maĭ totdeauna în legătură cu naționalitatea grămăticuluĭ; documentele unde abundă elementul sîrbesc sînt scrise saŭ de grămăticĭ sîrbĭ, ca d. p. scrisoarea luĭ Alexandru-Aldea, saŭ de grămăticĭ de-aĭ noștri, carĭ aŭ petrecut în mănăstirĭ sîrbeștĭ. În materialul inedit dela Brașov sînt maĭ multe de acestea.

noastre pentru istoria limbeĭ bulgare, tocmaĭ în epoca în care scrierea încetase cu totul în Bulgaria propriŭ zisă, în sec. 15 și 16. Documentele noastre leagă „povestea despre războĭul troĭan“ din sec. 14, așa numita „trojanska priča“, unicul monument literar bulgăresc din sec. 14 cu elemente populare, de producțiunile sec. 17, cînd particularitățile de astăzĭ ale dialectelor bulgare eraŭ definitiv stabilite. În ele se găsesc urmele tuturor proceselor fonetice, morfologice și sintactice, carĭ după o acțiune lentă de patru secole aŭ transformat mediobulgara sec. 12 în limba bulgară de astăzĭ, atît de deosebită prin sintaxa eĭ de celelalte limbĭ și dialecte slave. Se înțelege că limba documentelor noastre, ca orĭce limbă străină și pur literară, este cu mult maĭ conservativă decît cea vorbită în acelaș timp în Bulgaria saŭ în coloniile bulgăreștĭ din țările noastre și din Ungaria; cu toate acestea nu este aproape nicĭ un fenomen linguistic particular neobulgareĭ care să nu-șĭ găsească expresiune în documentele noastre. Maĭ rare sînt articolul și unele formațiunĭ verbale nouă.

Resultatele la care a ajuns D-l Miletić în studiile sale asupra particularităților linguistice ale documentelor noastre munteneștĭ pot fi adoptate aproape în întregimea lor; în liniamentele generale, conclusiunile sale vor rămînea definitive; faptele nouă, ce se pot aduna din documentele neutilizate de dînsul, atît din cele dela Brașov cît și din cele interne, nu fac decît să confirme conclusiunile sale. Așĭ putea dovedi

această afirmație pentru fiecare cas în deosebĭ: cred însă că nu e locul potrivit aci și-mĭ reserv această lucrare pentru altă ocasiune.

Ceea ce vreaŭ să afirm deocamdată, este că D-l Miletić șĭ-a cîștigat, prin studiile sale asupra limbeĭ noastre diplomatice, merite pe care numaĭ ignoranțiĭ saŭ grandomaniĭ noștri aŭ putut încerca să i le micșoreze.

Este însă în deducțiunile sale istorice o parte ce nu poate fi primită. Conclusiunile ce scoate dînsul, din studiul limbeĭ, asupra caracteruluĭ etnic al poporuluĭ romîn, asupra populațiuneĭ țărilor noastre în sec. 14 — 16 și asupra origineĭ claseĭ boereștĭ, sînt parte exagerate, parte greșite.

Este incontestabil că limba slovenească a documentelor noastre era pricepută și de domnĭ și de boerĭ, e chiar foarte probabil că uniĭ dintre eĭ o vorbeaŭ, cum vorbeaŭ și nobiliĭ ungurĭ latinește: multe din scrisorile domneștĭ aŭ un caracter de intimitate așa de mare, încît nu se pot explica altfel, decît admițînd că aŭ fost dictate de eĭ înșișĭ.

A deduce însă de aci că domniĭ saŭ boeriĭ noștri eraŭ Bulgarĭ de origine, că țara vorbea în mare parte bulgărește și că deabĭa prin sec. 17-lea, cînd încetează documentele sloveneștĭ, această limbă a fost înlocuită definitiv cu cea romînească, — cum a făcut nu de mult și D-l G. Zanetov [1]) — este cu totul greșit și în contrazicere nu numaĭ

[1]) Bъlgarskoto naselenie vъ srědnitě věkove. Istoriko-juridičeski skici. Ruse, 1902.

cu bunul simț, dar și cu mărturiile clare și autentice ale izvoarelor istorice din sec. 14, 15 și 16. Observațiunĭ foarte drepte în privința aceasta a făcut și Jireček, în recensiunea sa din Archiv für slavische Philologie, vol. XIX, p. 601 — 602.

Limba slovenească saŭ bulgărească — în izvoarele noastre i se zice totdeauna slovenească [1]) — era o limbă literară și diplomatică, o limbă cultă care se menținea în cancelariĭ prin prestigiul ce i-l dăduse la început biserica și prin puterea ce o stabilise obiceĭul. Că domniĭ saŭ boeriĭ ar fi vorbit în casele lor bulgărește, aceasta nu se poate proba prin nimica. Vorbeaŭ bulgărește numaĭ aceĭ dintre dînșiĭ ce eraŭ cărturarĭ, și aceștia eraŭ puținĭ. Limba bulgară o scriaŭ scriitoriĭ de profesie, *pisariĭ, diaciĭ* și *grămăticiĭ* [2]) în primul rînd, carĭ o învățaŭ în școalele primitive anexate pe lîngă mănăstirĭ și cancelariile domneștĭ, unde prin tradiție și formulare se păstraŭ și formulele documentelor. *Logofețiĭ ceĭ micĭ* făceaŭ aceeașĭ funcțiune și cîte odată chiar logofețiĭ ceĭ marĭ, deși atribuțiunea acestora era maĭ mult să dicteze documentele și să le aplice pecetea. De aci formula **речє логофєтъ**, spuse i. e. dictă logofătul [3]).

---

[1]) Sașiĭ dela Brașov îĭ ziceaŭ „bulgărească"; cf. „*in charta bulgarica*" în doc. latin din 1431 (Sbornik XVI — XVII, p. 504), saŭ notița dela 1530 din socotelele Brașovuluĭ, în care se spune că s'aŭ plătit 4 fl. luĭ „Stoykan Bolgaro, qui in scribendis et intrepretandis litteris *sermone bulgarico* scriptis civitati et provinciae ad optata dominorum inservivit" (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt II, p. 207).

[2]) **Писци**, sg. **писєцъ**, **дияци**, sg. **диякъ** (**дїакъ**), **граматици**, sg. **граматикъ**.

[3]) Documentul din 1431, No. XVII din colecția noastră.

Domnul, logofătul saŭ un alt boer dicta așa dar cuprinsul documentuluĭ, mĭezul luĭ; grămăticul care scria era însă legat de anumite *formule* tradiționale, pe care nu îndrăznea să le evite saŭ să le înlocuească. Ele se repetă aproape în mod stereotipic din cele maĭ vechĭ documente cunoscute până la cele din sec. 17 și trec chiar în cele romîneștĭ, d. p. în cele din timpul luĭ Mateĭ Basaraba [1]). Formulare, de felul celor mero-

---

[1]) Comp. cu documentele din colecția noastră pe cele publicate de D-l Iorga în Socotelile Brașovuluĭ, p. 23—24, 87—88, 91—95, 96—100 din ed. separată. O sumă de formule și expresiĭ vechĭ se repetă în aceste texte romîneștĭ; d. p. „alta, de rîndul erbiĭ de pușcă și plumbu" (p. 24); „credință și legătură și tocmeală neclintită" (ibid.); „la al nostru cinstit și pre ĭubit și dela inimă dulce și bun prieten, jupan Mihaĭ" (p. 87); „pohtim sănătate și bună pace" (ibid.); „către aceasta, . . . și scrisorile dumital[e] pre rînd ĭ-am înțăles (sic; ibid.); „alta, fac știre dumital[e] pentru rîndul luĭ Vasile, cum am avut multă pără" (p. 88); „cu mila luĭ Dumnezeŭ și cu norocul cinstituluĭ împărat" (p. 91); „ĭar cînd ĭaste acuma" (p. 92); „decĭ ne ĭaste voea" (ibid.); „decĭ pohtim pre dumneta ca pre un bun prieten și vecin de aproape" (ibid.); „foarte mă rog dumitale să fiĭ nevoitor pentru acest lucru" (ibid.); „către aceasta-țĭ daŭ știre domnia mea pentru cinstita carte ce mĭ-aĭ trimis dumneata, de toate înțeles-am domnia mea pre rîndu" (p. 93); „către aceasta facem știre dumitale pentru rîndul luĭ Vasilie Sîrbul ot Necopoe" (ibid.); „și-aŭ luat zi păn la bogoĭavlenie" (ibid.); „și maĭ mult val să nu-l maĭ poarte" (ibid.); „alta, scrisoare ce ne-aĭ trimes dumneata pentru cel cal, înțeles-am de toate" (ibid.); „să-șĭ caute lucrul" (ibid.); „într'alt chip nu poate fi" (p. 95): „după aceasta-țĭ facem știre domnetale" (p. 98); „ĭar cînd ĭaste acum nu s[e] aleag[e] nimica și nicĭ o ispravă nu ĭaste" (p. 99); „să le daĭ și dumneata poruncă și 'nvățătură și certare" (ibid.); „nu ĭ-aŭ pus lege la județul din Rîjnov" (ibid.); „crez, dumneata știĭ că noĭ nu fățărim nimănuilea" (p. 100); „nu se va opri măcar un cap de ață" (ibid.); „pentru rîndul veștilor ce să vor afla" (p. 103) și altele. La toate acestea se găsesc corespunzătoarele lor în actele slovenești din sec. 15 și 16. — În traducerĭ am admis numaĭ arhaismele ce s'aŭ păstrat până astăzĭ în limba populară, ferindu-mă de o traducere prea arhaică a originalelor.

vingiene saŭ carolingiene, nu s'aŭ găsit până acum la noĭ, cum nu s'aŭ găsit nicĭ la Sîrbĭ și cu atît maĭ puțin la Bulgarĭ; e foarte puțină nădejde că se vor găsi de aci nainte. Și cu toate acestea, la început ele aŭ trebuit să existe; maĭ tîrziŭ aŭ putut fi înlocuite cu documentele însășĭ ca modele; căcĭ trebue să ne închipuim că, deși în sec. 15 și 16 nu existaŭ la noĭ arhive în felul celor din apus saŭ al celor săseștĭ din Transilvania, trebueaŭ să se păstreze totușĭ cîteva documente în cancelaria domnească, care se muta din loc în loc, cum se muta și domnul. Exactitatea cu care se reproduc aceste formule, la epocĭ îndepărtate una de alta, nu se poate explica altfeliŭ.

Se 'nțelege, nu ne putem aștepta să găsim la noĭ formulele bogate și așa de bine diferențiate ale cancelariilor regale, imperiale saŭ princiare din apusul Europeĭ; raporturile juridice dintre clasele sociale și afacerile publice eraŭ cu mult maĭ simple la noĭ; deaceea și formulele documentelor aŭ un caracter maĭ general. În fond ele se reduc însă la aceleașĭ.

Aplicînd documentelor noastre terminologia adoptată în diplomatica apusană, constatăm că toate, afară de scrisorile particulare ce fac cîteodată excepție dela această regulă, încep cu așa zisa „*invocatio*“, care în cele dela Brașov și în cele munteneștĭ în general este *simbolică* și constă în semnul cruceĭ; crucea din documentele noastre corespunde chrismon-uluĭ din diplomatica medievală latină; așa era și la Bizanț și în Bul-

garia. În Moldova invocația este adeseorĭ verbală, ca în documentele ruseștĭ și în cele litvane; în aceste din urmă ea era o imitație a celor latine [1]).

După invocație urmează *numele și titlul* celuĭ ce dă documentul, în epoca de care ne ocupăm noĭ numaĭ numele de botez și cîteodată al tatăluĭ, nicĭ odată al neamuluĭ saŭ familieĭ. În documentele maĭ solemne domniĭ pun — nu însă totdeauna — și numele tatăluĭ lor, însoțit regulat de atributele „bun" saŭ „mare": добрыи, великыи, прѣдобрыи, прѣвеликыи, atribute ce nu lipsesc nicĭ cînd fiul e în rele relațiĭ cu tatăl, tocmaĭ fiindcă provin din formule stabilite, ca d. p. la Basaraba III cel Tînăr [2]). Pronumele îl întrebuințează domniĭ rumînĭ la singular: азъ, ca în cele bulgăreștĭ.

Titlul variază după importanța documentuluĭ. În chrisoave (privilegiĭ saŭ tratate) domniĭ se numesc: voevozĭ și domnĭ aĭ Ungrovlahieĭ și aĭ părților de peste munțĭ, hertegĭ de Amlaș și Făgăraș; acest titlu se păstrează în actele dela Brașov, ca și în cele interne, pănă tîrziŭ, cînd el nu maĭ corespundea realitățiĭ; numaĭ la Mircea I găsim și Dîrstorul (Silistria) în titlu. În documentele de maĭ puțină importanță, d. p. în scrisorĭ, titlul este: voevod și domn a) al Ungro-

---

[1]) În ediția noastră n'am reprodus crucile, deoarece se 'nțelege dela sine că ele există aproape în toate locurile.

[2]) Cf. scrisoarea luĭ Basaraba III cel Tînăr, în care se plînge Brașovenilor că a avut niște „slugĭ *credincioase*" în casa sa, care ĭ-aŭ furat 60,000 de aspri „имах нѣкои слѹгы верни ѹ кѫщѹ господства ми, на име винтила[ъ] логофет и калоина, та ми сѹ ѹзела[и] ѯ҃.ӡ҃. ас[п]ри]" (arh. No. 89 = CVII).

vlahieĭ, оуггровлахїи saŭ оугровлахїи, b) al țăriĭ ruminești, влашкои земли, c) rumîn, влашки, saŭ simplu d) voevod și domn, d. p. în poruncile date diregătorilor și slujbașilor domneștĭ. Titlul cel dintîiŭ e cel maĭ vechiŭ; al doilea îl întîlnim în documentele dela Brașov întîĭaș dată la Basaraba II cel Bătrîn: господинь влашкои земли la 1474—75 (p. 81), apoĭ la Vlad III Călugărul: господинь земли влашкои c. 1483—95 (p. 126) și la Radul IV cel Mare c. 1496 (Regeste, p. 252) și este maĭ rar decît cel dintîiŭ; „domn rumîn“ господинь влашки întîlnim maĭ întîiŭ la Radul IV cel Mare c. 1496 (Regeste, p. 253), apoĭ la Vlăduță între 1510—12 (p. 142—143); e foarte des la Basaraba IV Neagoe 1512—21 (p. 149, 154, 157 și Regestele, p. 260—263, 265), la Vladislav III 1524 (p. 163, 165), la Radul V dela Afumațĭ 1521 (p. 170), la Radul VI Paisie și fiul săŭ Marco (p. 186, 189) și la domniĭ următorĭ. Deosebit de acestea, găsim o singură dată la Dan pretendentul (1460) titlul фѹ́ртєш = prinț, germ. Fürst (p. 68).

După titlu urmează așa numita „*salutatio*“ saŭ „*inscriptio*“, care nu este cea obicĭnuită în diplomatica apusană, regală saŭ imperială, — cum se găsește de pildă în Moldova, unde este împrumutată din diplomatica litvano-polonă, — ci este cea obicĭnuită în scrisorile regilor ungureștĭ saŭ ale voevozilor Ardealuluĭ către Brașovenĭ. Se observă o evoluțiune sistematică a acesteĭ formule: cu cît documentele sînt maĭ vechĭ, cu atît salutația este maĭ simplă; cu cît ele sînt maĭ nouă, cu atît ea este maĭ încărcată de epitete mă-

gulitoare pentru ceĭ cărora se adresează scrisoarea saŭ privilegiul, şi este interesant de constatat că aceste epitete devin statornice maĭ ales din vremea celuĭ maĭ sîngeros dintre domniĭ noştri, din vremea luĭ Vlad Ţepeş. Salutaţia poate servi de criteriŭ destul de sigur pentru datarea documentelor, în lipsa altora maĭ sigure. O salutaţie de felul: „pîrgarilor din Braşov" saŭ „Braşovenilor", saŭ „tuturor Braşovenilor" nu vom găsi în sec. 16; deasemenea formulele vechĭ „judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov" saŭ „judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov tuturor" dispar în acest secol şi sînt înlocuite cu formula obicĭnuită „bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov" saŭ „cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov" [1]) care se amplifică uneorĭ, ca d. p. în „cinstiţilor şi prea ĭubiţilor şi dragilor şi bunilor meĭ prietenĭ" (p. 144), ĭar cînd e vorba de regiĭ ungureştĭ degenerează în bombasme ca următorul, ce-l daŭ în original (traducerea e la p. 178): „иж[є] съ вишє[є] свѧтим вѣнцим вѣнчанномꙋ и богом дарованномꙋ

[1]) Cf. „Providi et honesti viri, fratres amici nostri sincere praedilecti", în scrisoarea luĭ Vlad Dracul din 1436; „prudentes et circumspecti viri grate nobis dilecti", în scrisoarea luĭ Hunyady din 1448; „seniores et prudentes viri amici nostri honorandi", în scrisoarea aceluĭaş şi a luĭ Ujlaki din 1441. Cu acestea sînt de comparat adresele, care aŭ avut şi maĭ multă influenţă asupra formuleĭ rumîneştĭ: „Providis et circumspectis viris iudici iuratis senioribus ceterisque civibus Brassoviensibus commorantibus fratribus et amicis nostris praedilectis" (1436); „prudentibus viris magistro civium iudici villico iuratisque et cunctis senioribus civitatis Brassoviensis amicis nostris honorandis" (1441); „prudentibus et circumspectis viris iudici iuratisque et ceterisque civibus potioribus civitatis Brassoviensis nobis dilectis (1484).

и свѧтим скиптрим прѣданним ѡт аггелскима ꙋкама въ ꙋце високаго ти кралевства, стлъп ꙋтврьждение иж[е] под ним прибѣжище нам христиꙗнном, светломꙋ и прѣвъзможнноmꙋ велики ꙗнѡшꙋ кралю". E vorba de Ioan Zápolya[1]). Cum se vede, nu sîntem departe de salutațiile documentelor turceștĭ, care în privința bombasmuluĭ lipsit de orĭce gust aŭ întrecut tot ce s'a produs în genul acesta până acum. Vezĭ Documentele polone din Hurmuzaki, Suplementul II, vol. I și II.

Arenga saŭ *prooemiul*, care în chrisoavele de donațiunĭ, la mănăstirĭ saŭ la boerĭ, motivează în mod general acțiunea cuprinsă în document și este maĭ mult o înfrumsețare retorică fără însemnătate, lipsește, natural, în documentele dela Brașov. În cele interne ea este aproape totdeauna o traducere servilă după cele bizantine, trecută maĭ întîiŭ prin filiera bulgară saŭ sîrbească, și nu lipsește maĭ nicĭ odată din chrisoavele marĭ mănăstireștĭ; în donațiile boereștĭ este maĭ rară și aci are unele puncte comune cu cele apusene (d. p. răsplata slujbeĭ făcută domnuluĭ). Împreună cu arenga lipsește de cele maĭ multe orĭ și *„promulgația"*.

După *„dispositio"* saŭ *„expositio"*, care este mĭezul documentuluĭ, urmează *„corroboratio"* saŭ întărirea documentuluĭ, care în poruncĭ și în scrisorĭ se deosebește cu totul de cea solemnă din chrisoave și privilegiĭ, unde se pun și *blestemul* cel mare și *martoriĭ* saŭ chezașiĭ, căcĭ

[1]) Cf. și salutația către Ștefan Báthory, din scrisoarea mitropolituluĭ Macarie, p. 235.

martorii nu sînt altceva decît o chezășie că domnul va observa cu sfințenie stipulațiunile documentuluĭ (donațiuneĭ saŭ tratatuluĭ): în documentele latine eĭ se numesc „testes“. Sub forma eĭ apuseană completă, această formulă o găsim numaĭ în documentele moldoveneștĭ [1]. În cele munteneștĭ, interne și externe, ea se reduce maĭ mult la blestem și la citarea martorilor. Cf. numerile I, IV, V, VIII, XI, XVI, XLVI și CLIII din colecția noastră.

În *„poruncĭ“* încheĭerea e maĭ totdeauna: „altfeliŭ nu este, altfeliŭ nu va fi, altfeliŭ să nu facețĭ, altfeliŭ să nu îndrăznițĭ a face“, cu adaosul „ci după porunca domnieĭ mele“, în care „ci“ lipsește aproape totdeauna din original, făcînd astfeliŭ formula maĭ obscură; d. p. а ино нѣст, по ѡризмꙋ господства ми (Radul II Prasnaglava; Mil., p. 47); ино не ціе бити, по ѡризмꙋ господства ми (Mihail I; Mil., p. 48); ино да не сторите, по рѣчи наши (Alexandru-Aldea; Mil., p. 49); да ино да не сторите (acelaș; Mil., p. 50); ино не щет быт (acelaș; Mil., p. 51), saŭ simplu: по ѡризмꙋ господства ми (acelaș; Mil., p. 51); инако не щет бит, по ѡризмꙋ господства ми (Dan II; Mil., p. 55); а ино да нест,

---

[1] Cf. d. p. „а на болшее потвръжденїе томꙋ въсемꙋ выше писанномꙋ велѣли есмы с[емꙋ] нашемꙋ вѣрномꙋ ісаїеви логофетꙋ писати и привѣсити нашꙋ печать къ семꙋ ли[стꙋ на]шемꙋ“ din doc. luĭ Alexandru cel Bun dela 13 Aprilie 1415 (Acad. Rom.) cu formulele apusene: „in cuius rei testimonium et perpetui roboris firmitatem praesentes litteras inde conscribi iussimus“; saŭ „ad cuius rei certam in posterum evidentiam praesentem chartam inde conscribi jussimus et sigillo nostrae maiestatis communiri“; saŭ „in cuius rei testimonium sigilla nostra authentica duximus praesentibus apponenda“ și alte variante, ce se găsesc în documentele ungureștĭ și polone, ca și în cele germane.

тъкмо по ȣризмȣ господства ми (acelaș; Mil., p. 57); инако да не смѣте ȣчинит, по ѡризмȣ господства ми (acelaș; Mil., p. 59); и скоро ино не щет бити (Vlad Dracul; Mil., p. 61); ȣ тѡм ино да нестъ, по ѡризмȣ господства ми (acelaș; Mil., p. 64); ино нѣст (acelaș; Mil., p. 66) și așa maĭ departe. Toate acestea par a fi maĭ mult o imitație a formuleĭ latineștĭ „secus non facturi“, „secus facere non ausuri“, decît a grec. ἄλλως μὴ γένῃ; cf. în documentele sîrbeștĭ ино не ȣчините; инога не ȣчините, тако ви мога живота; ap. Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 605.

În *scrisorĭ* încheĭerea este maĭ totdeauna: „și Dumnezeŭ să vă bucure“, „și Dumnezeŭ să vă ție“, „și Dumnezeŭ să vă dea sănătate“, „și Dumnezeŭ cu voĭ“, „și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ“; d. p. и весели ви богъ (Alexandru-Aldea; Mil., p. 49, 51; Vlad I Dracul, ibid., p. 62); и богъ ви веселит (Alexandru-Aldea; Mil., p. 50, 51; Radul II Prasnaglava, ibid. p. 53; Vlad I Dracul, ibid., p. 61); и богъ ви ѡвеселит (Vlad I Dracul; Mil., p. 65; jupîn Albul; ibid., p. 69, 70; la acelaș и веселит богь, fără ви, ibid., p. 69); и веселит ви богъ (Dan II; Mil., p. 59; Vlad I Dracul, ibid., p. 63); и богъ ви съхрани (acelaș; Mil., p. 61); и богъ вї хранит (acelaș; Mil. p. 66); и богъ ви даст здравїе (acelaș; Mil., p. 62, 63, 68); и богъ да ȣмножи лета господствȣ ти (acelaș; Mil., p. 64); и богь да ȣмножит лѣт[а] господство ви (Dan pretendentul; Mil., p. 68); и богь ти ȣмножи лета (Basaraba III cel Tînăr; Mil., p. 90); и богь ви ȣмножи лето (acelaș; ibid., p. 91); и богь съ вами (jupîn Gherghe Lascar; Mil., p. 71). În documentele sîrbeștĭ, bosniace

și ragusane: и богъ ви веселит, богъ васъ ѡвесели, и богь ви веселит ваша милость (cf. и богь да веселит господство ви, în scrisoarea luĭ Basaraba III cel Tînăr; Mil., p. 87), и богъ ви дасть здравїе, и богь ви ꙋмножи господство saŭ кралѥвство, и богь сь вама; ap. Jireček, l. c., p. 604. Este formula ce se găsește și în scrisorile grecești din sec. 12—13: σὲ δὲ ὁ θεὸς ποιήσαι πολυχρόνιον, πολυχρονηθείης și altele (ibid., p. 605).

Ultima formulă a documentelor, adevărata încheĭere a lor, este așa zisul protocol de încheĭere, „Schlussprotokoll", saŭ cum îĭ zicea Sickel în studiile sale de diplomatică „Eschatokoll"; în documentele noastre vechĭ ea se reduce la *datare și monogram.* Iscăliturĭ domneștĭ, în epoca de care ne ocupăm noĭ, în documentele dela Brașov nu există; locul lor îl ține totdeauna monogramul, care nu poate fi numit „semnătură domnească", deoarece nu-l scriea nicĭ odată domnul.

Ca și în diplomatica apusană, *monogramul* are totdeauna ca parte principală litera dela începutul numeluĭ; în jurul acesteĭa se grupează, după un sistem ce rămîne consecvent la toțĭ domniĭ cu acelaș nume, celelalte litere, saŭ toate saŭ o parte din ele; de regulă se găsesc toate. Astfeliŭ la Mircea, Mihail, Moisi saŭ Marco litera principală este М, la Radul Р, la Dan Д, la Vlad saŭ Vladislav В, la Basaraba Б și așa maĭ departe.

A fixa prin descriere caracterele monogramelor e cu neputință; ele nu se pot cunoaște și nu se pot întipări în minte decît prin proprie in-

tuiție. Numaĭ obicĭnuința cu documentele ne poate pune în stare să deosebim monogramele aceluĭaș nume la diferite epoce, și de multe orĭ datarea unuĭ document fără dată se poate face cu multă probabilitate prin ajutorul monogramuluĭ [1]). Se observă în general că monogramele vechĭ sînt maĭ simple, maĭ neornamentate, liniile lor sînt maĭ drepte; prin sec. 16 se introduc multe floricele și figurĭ ornamentale, ĭar în sec. 17 monogramele devin foarte complicate, cîte odată chiar greŭ de recunoscut. Se maĭ observă că în sec. 15 și în prima jumătate a sec. 16 ele sînt în majoritatea lor scurte și cu liniĭ groase; găsim totușĭ monograme înalte și cu liniĭ subțirĭ și în sec. 15. Aproape toate sînt desemnate în cerneală roșie, cu atît maĭ subțire, cu cît sînt maĭ vechĭ, și preparată din chinovar; în cele maĭ nouă chinovarul se îngroașă. Monograme în cerneală neagră sînt foarte puține și numaĭ în sec. 15. Ele sînt relevate toate în note [2]). N'am găsit la nicĭ unul vre-un semn adăogat de domn, cum se constată în diplomele vechĭ germane, d. p. în cele merovingiene și carolingiene.

Întrebuințarea monogramelor în documentele noastre nu este ceva isolat; ele sînt împrumutate prob. dela Bulgarĭ, aĭ căror țarĭ, ca și dinaștiĭ sîrbĭ, nu iscăleaŭ în documente; dar și în apus monogramele se păstrează până prin sec. 16; ele încep însă maĭ dinainte a fi înlocuite cu pro-

---

[1]) Vezĭ pentru aceasta notele dela Documente și Regeste.

[2]) Vezĭ și maĭ sus, p. XVII.

pria iscălitură a celor ce dădeaŭ documentele. Regiĭ Ungarieĭ iscăleaŭ în sec. 15: așa Vladislav I (Ulászló), Ladislaŭ al V Posthumul și Mateĭ Corvin.

Logofătul nu subscrie nicĭ odată în documentele sec. 15—16; numele luĭ se citează însă de regulă înainte, saŭ după dată, sub formula: „și zise logofătul“, „și dictă logofătul“: и рече логофетъ, и исправи saŭ исправникъ логофетъ, după care urmează maĭ totdeauna numele scriitoruluĭ, grămăticuluĭ saŭ diaculuĭ: и писах граматикъ saŭ дıакъ, и писах малїи, меншїи дıакъ, въ малихъ, въ меншихъ дıацѣхъ. Logofătul putea să fie înlocuit și de un alt boer.

Adeverirea saŭ „recognitio“ din documentele latine apusene lipsește în ale noastre. Rareorĭ se zice că „însușĭ domnul a poruncit“ și aceasta maĭ mult în cele moldoveneștĭ: самъ господинъ казалъ, велѣлъ; cf. lat. ad mandatum domini imperatoris, ad mandatum caesareae maiestatis, ad mandatum regiae maiestatis.

Documentele din arhivul Brașovuluĭ sînt aproape toate *fără dată;* afară de privilegiile maĭ marĭ comerciale și de tratatele de închinare saŭ alianță: dela 6 Aug. 1413, 7 Maĭ 1421, 21 Noemvrie 1422 (saŭ 1421), 23 Octomvrie 1422, 30 Ianuarie 1431, 8 Aprilie 1437, 7 Octomvrie 1476, 6 Martie 1470, 11 Iulie 1475 și 17 Martie 1517, și afară de chitanța Voichiĭ, soția luĭ Mihnea, din 7 Sept. 1511, în totul 11 bucățĭ, toate celelalte documente saŭ n'aŭ nicĭ o dată, saŭ sînt necomplect datate, avînd numaĭ luna, saŭ luna și ziua. Cea maĭ mare dificultate la editarea lor a fost stabilirea datelor, fie precise, unde s'a putut, fie aproxi-

mative, unde n'a fost altfeliŭ cu putință. Studiile ulterioare vor arăta întru cît datele stabilite de mine sînt exacte și întru cît ele trebuesc îndreptate, căcĭ nu mă îndoesc că voiŭ fi făcut și unele conjecturĭ maĭ puțin nimerite, acolo unde n'am avut elemente destule de control saŭ unde elementele există, dar mĭ-aŭ rămas necunoscute. Întreaga lucrare mĭ-ar fi fost mult maĭ ușoară, dacă noĭ am avea un „codex diplomaticus" complect al documentelor interne, măcar al celor din sec. 15, care sînt maĭ greŭ de căutat și de găsit.

Criteriile principale de care m'am călăuzit mĭ-aŭ fost următoarele.

Întîiŭ de toate cuprinsul documentelor. Cînd faptele istorice despre care se vorbește sînt clare saŭ cînd alusiunile sînt destul de transparente, atuncĭ cunoștința izvoarelor contimporane este suficientă spre a stabili cu siguranță o dată. Astfeliŭ nu poate încăpea nicĭ o îndoeală că scrisoarea luĭ Alexandru-Aldea, fiul luĭ Mircea cel Bătrîn (No. XXVIII) este din anul 1432; toate știrile contimporane concurg spre a stabili această dată; odată stabilită, cuprinsul scrisoriĭ lămurește, la rîndul săŭ, unele date neprecise din izvoarele cunoscute până acum asupra anuluĭ 1432. Deasemenea nu poate încăpea îndoeală că scrisorile de sub No. XCVI și XCVII ale luĭ Basaraba III cel Tînăr sînt din 1479, deoarece evenimentele despre care se relatează în ele Brașovenilor s'aŭ petrecut în a doua jumătate a anuluĭ 1478 și la începu-

tul anuluĭ 1479. Datarea pe basa cuprinsuluĭ este vădit cea maĭ sigură; cele maĭ multe casurĭ sînt de felul acesta. Se înțelege dela sine că precisiunea presupunerilor nu poate merge așa de departe, încît să ne încumetăm a stabili peste tot nu numaĭ anul, ci și luna saŭ ziua; la cîteva documente a fost cu putință să împingem precisiunea chiar așa de departe. Trimet pentru detaliurĭ la notele ce însoțesc fiecare număr.

Sînt însă o sumă de documente al căror cuprins nu se leagă de nicĭ un fapt istoric și de nicĭ o persoană bine cunoscută. La datarea acestora ne vine în ajutor în primul rînd numele celuĭ ce dă documentul, în al doilea pecetea și în al treilea scrierea. Cu ajutorul documentelor ușor databile am stabilit întîiŭ tipul pecețiĭ saŭ peceților fiecăruĭ domn (la boerĭ lucrul e maĭ ușor, căcĭ pecețile lor nu se repetă așa de des ca ale domnilor) și cu ajutorul acestora am determinat pe celelalte. Nu pot decît să regret că mijloacele mele nu mĭ-aŭ permis să-mĭ procur și să reproduc fotografiĭ saŭ desemne de pe fiecare pecete, ca cititorul să se poată convinge maĭ ușor de exactitatea saŭ greșala spuselor mele. Poate că instituțiile noastre de cultură, cărora le este încredințată înflorirea științeĭ romîneștĭ, îmĭ vor da maĭ tîrziŭ mijloacele trebuincioase și mă vor pune în stare să completez lucrarea mea din punctul de vedere diplomatic, reproducînd măcar tipurile principale de peceți; deocamdată pot să asigur pe colegiĭ meĭ de specialitate, că am studiat pecețile cu cea maĭ mare minu-

țiositate; am citit tot ce se poate citi în ele și acolo unde mi-aŭ rămas încă îndoelĭ, le-am relevat totdeauna.

Unde nu mĭ-aŭ ajutat pecețile, mĭ-aŭ ajutat caracterele paleografice ale documentelor, un criteriŭ destul de sigur și acesta, maĭ greŭ însă de mînuat pentru cine n'are o deprindere suficientă în cetirea lor. Spre a nu mă expune la greșelĭ prea marĭ, am studiat în treĭ rîndurĭ și la intervale destul de marĭ[1]) paleografia documentelor, și dacă în urma întîĭuluĭ studiŭ mi s'a întîmplat să atribuiŭ niște scrisorĭ ale luĭ Vlad Dracul luĭ Vlad Țepeș[2]), cred că de data aceasta o astfel de greșală nu s'a maĭ strecurat. La domnĭ așa de apropiațĭ în timp unul de altul, era aproape cu neputință să se evite orĭce greșală. Se înțelege că greșala nu e cu putință decît la domnĭ cu acelaș nume: la ceĭ șase Radu, ceĭ șase Vlad, și ceĭ cincĭ Basaraba. Documentele luĭ Vladislav II și III nu pot fi confundate, deoarece este o distanță de 70 de anĭ între ele. Miletić a făcut totușĭ această greșală în ediția sa; la dînsul ea provine maĭ mult din necunoștința împrejurărilor istorice deosebite ale acestor domnĭ, decît a paleografieĭ; documentele luĭ Vladislav al III sînt scrise, ce-ĭ drept, în cursivă, dar într'o cursivă ce poate să pară posibilă și în sec. 15 celuĭ ce nu cunoaște cu deamănuntul scrierea cancelariilor noastre.

---

[1]) La 1895, 1893 și 1901.

[2]) Cf. rectificarea din nota dela No. XLI.

Pe lîngă pecete și scriere un bun criteriŭ de datare sînt boeriĭ amintițĭ în documente și maĭ ales demnitățile ce le ocupă eĭ la curtea domnească. Multora dintre dînșiĭ li se poate stabili cu oarecare aproximație cariera; cunoscînd, grosso modo, rangurile boereștĭ, putem identifica, după modul de înaintare, pe boeriĭ unuĭ domn cu aĭ altuĭa; această identificare ar cîștiga foarte mult în siguranță, dacă am putea reconstrui maĭ bine decît până acum istoria *partidelor boereştĭ*: o problemă a viitoruluĭ în istoriografia noastră și una din cele maĭ interesante, cu atît maĭ atrăgătoare, cu cît este maĭ obscură. Materialul de documente interne însă, publicat până acum, e cu mult prea nesuficient spre a se întreprinde cu succes acest studiŭ, în ce privește sec. 15—16. Pentru sfîrșitul sec. 15 și pentru sec. 16, un foarte bogat și sigur material ne oferă Socotelele orașelor săseștĭ Sibiul și Brașovul, care pe atuncĭ eraŭ aproape în permanență pline de pribegĭ. Desele soliĭ ale domnilor rumînĭ la aceste două orașe și cetățĭ, notate zi de zi în socotelele Stadthann-ilor, mĭ-aŭ ajutat foarte mult la identificarea persoanelor din documentele noastre [1]).

Cînd documentele dela Brașov sînt datate, *modul lor de datare* este cel obicĭnuit în documentele interne; se știe că în acestea aniĭ se socoteaŭ, după era bizantină, dela facerea lumeĭ.

---

[1]) Asupra unor casurĭ isolate de datare, ca d. p. după însemnărĭ contimporane în limba latină, cf. notele dela fiecare document.

În privilegiile comerciale se dă *anul*, *luna*, *ziua* și *indictionul*; într'un document al luĭ Vlad Țepeș și *temelia*[1]). La poruncĭ și scrisorĭ lipsește totdeauna anul și foarte des luna și ziua, ca în documentele sîrbeștĭ și bosniace. E curios că pe cînd în scrisorile latineștĭ, eșite din cancelaria acelorașĭ domnĭ, datarea este aproape fără excepție completă — după sistemul apusan, cunoscut secretarilor de latinește aĭ domnilor — grămăticiĭ și diaciĭ indigenĭ nu țin cont de acest bun obiceiŭ. Modul de datare apusan, maĭ ales unguresc și polon, în care zilele se însemnaŭ după serbătorile creștine și după sfințĭ, e foarte rar; îl găsim numaĭ în scrisorile date din Transilvania, ca d. p. în cea din 1442 a luĭ Nanul și Ștefan, boeriĭ luĭ Vlad I Dracul: и писано ꙋ понеделник пред свѧтимъ геѡргїем, zi ce cade, fără îndoeală, în 23 Aprilie 1442[2]). Altmintrelea, ziua nu e numită maĭ nicĭ odată cu numele.

Anul începea la 1 Sept., ca și indicțiunea; deaceea la transformarea anilor dela facerea lumeĭ în anĭ dela Christos trebue să scoatem la zilele dintre 1 Sept. — 31 Dech. 5509, dintre 1 Ian. — 31 August 5508. Rareorĭ se poate constata în documentele munteneștĭ o abatere dela această regulă. Așa am admis pentru privilegiul luĭ Radul II Prasnaglava din 21 Noemvrie 6930 data 1422, în loc de 1421, deoarece indictionul este 15 și acesta corespunde anuluĭ 1422; se poate însă ca data

---

1) Cf. doc. din 13 Dech. 1500 dela Radul al IV cel Mare: мсца дек. .гı. днь в лѣто ꙁзд. нн. .д., тем. (= temelia) .кд. (arh. stat.).

2) Vezĭ nota dela No. CCI.

să fie și aci 1421 și atuncĭ trebue să admitem greșala în indiction.[1]) Data completă este: мѣсеца ноебріа .ка. днъ, в лѣто ,ѕцл. енд. .еі. Privilegiul precedent al luĭ Radul II, din 1421 Maĭ 7, are indictionul 14: исписа сѧ в лѣт[о] ,ѕцкд., ендиктїωн .ді., маїа .з. днъ (arh. No. 771, 776 = v, iv).

Din cînd în cînd se observă și în documentele interne cîte o greșală de datare, provenită din nebăgarea de seamă a grămăticilor; așa de pildă, în primele zile ale luĭ Septemvrie i se întîmpla grămăticuluĭ să pue anul expirat, în locul celuĭ noŭ curgător, cum pare a fi casul cu documentul luĭ Radul VI Paisie dela 1 Sept. 1535 (arhivele statuluĭ, Govora IX, 3). Documentul — o donațiune mănăstireĭ Govora — este evident dela Radul VI Paisie: „іω радоул воевода и господинъ въсои земли ѹггровлахїиское, снъ великааго и добраго радоул[а] воевода"; se vorbește în el despre predecesorul săŭ вентил[ъ] saŭ Vlad VI, care domnește până în vara anuluĭ 1535. Data este: „ис[прави] влаикѹл вел[икїи] лωг[ωѳетъ], и азъ радоул граматик еже написах въ столни град тръговещ, пис. мца сеп. .а. дн. въ лѣто ,змг". 7043 corespunde luĭ 1534, dacă subtragem 5509; la 1 Sept. 1534 se știe însă cu siguranță că domnea încă Vlad VI; din 6 Sept. acelaș an avem dela dînsul un document în arhivele statuluĭ: grămătic este Țalapi, logofăt Tatul, ĭar boeriĭ, afară de patru comunĭ, sînt alțiĭ.

Casurĭ de acestea în diplomatica țăriĭ rumîneștĭ sînt foarte rare; aci nu se începea anul

[1]) Cf. Jireček, în Archiv f. slav. Phil. XIX, p. 608.

nicĭ dela Martie, cum se constată din unele indiciĭ pentru Moldova — o influență rusească ce dispare încă în timpul luĭ Alexandru cel Bun —, nicĭ dela Ianuarie, cum se făcea foarte des tot în Moldova prin sec. 15, sub influența diplomaticeĭ polone.

Urme de *stil noŭ* se înțelege dela sine că nu putem găsi în epoca dela 1413—1582; acesta se întroduce deabĭa la 1582 în Italia, ĭar în Ungaria la 1587.

O parte esențială a orĭ și căruĭ document vechiŭ este *pecetea;* ea este dovada cea maĭ evidentă a autenticitățiĭ luĭ, căcĭ ea nu putea să aparțină decît uneĭ singure persoane saŭ uneĭ singure comunitățĭ. Astfeliŭ pecetea stabilește maĭ bine decît orĭce identitatea celuĭ ce dă documentul, afară de celelalte avantaje ce le oferea, maĭ ales în timpurile vechĭ, cînd cărturariĭ eraŭ așa de puținĭ. Rolul pecețiĭ nu încetează nicĭ după ce documentele încep a fi *iscălite,* ceea ce la noĭ se întîmplă maĭ des deabĭa pe la sfîrșitul seculuĭ 16, cam dela Mihaĭ Viteazul încoace, deși casurĭ isolate de iscăliturĭ peste monograme se găsesc și maĭ de timpuriŭ. Așa primul cas ce-mĭ este cunoscut în țara rumînească e în doc. din 6 Sept. 1534 al luĭ Vlad VI (arh. stat.), care, în donația dată atuncĭ din Fureștĭ (фѹрещ) mănăstireĭ Tismana, iscălește peste monogramul roșu cu cerneală neagră іѡн влад во[е]в[о]д[а]. Al doilea este iscălitura luĭ Mihnea, pe un act dela 14 Ian. 1591: иѡ михнѣ вѡевѡд, cel maĭ ve-

chiŭ ce se cunoștea până acum [1]). În apusul Europeĭ iscălitura începe a se generaliza cam tot din sec. 16, în Germania din timpul luĭ Maximilian I.

Dată fiind dar importanța peceților și fiindcă documentele dela Brașov ne oferă un material foarte bogat și sigur asupra acesteĭ părțĭ din diplomatica noastră veche, voiŭ insista ceva maĭ mult asupra lor, vorbind *a)* despre materialul din care sînt făcute, *b)* despre formele principale ale lor, *c)* despre legendele și *d)* despre herburile lor. În nicĭ un deposit de documente rumîneștĭ pecețile nu s'aŭ conservat așa de bine ca în cel dela Brașov și nicăirĭ, afară de arhivele statuluĭ din Bucureștĭ, nu avem un șir așa de neîntrerupt de pecețĭ, începînd cu a luĭ Mircea cel Bătrîn și sfîrșind cu a luĭ Pătrașcu cel Bun. În privința aceasta nicĭ arhivele statuluĭ, cu mult maĭ bogate în documente decît arhivul Brașovuluĭ, nu pot înlocui materialul ce ni-l oferă acesta. În arhivele noastre aproape toate pecețile micĭ și mijlocиĭ sînt stricate, rupte într'adins saŭ perdute; la Brașov cel puțin jumătate din ele sînt bine conservate.

Cele maĭ vechĭ și maĭ multe sînt de ceară, și anume de ceară roșie, verde, neagră și albă; aceasta din urmă, în majoritatea casurilor, s'a îngălbenit de vechime și s'a înnegrit de praf. Culoarea roșie se dădea ceriĭ cu chinovar, cea verde cu așa zisul „viride hispanicum“ (Spanisches Grün), cea neagră cu chinoros.

---

[1] N. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. CLI.

Ceara roşie este la noĭ, ca și în apus, un privilegiŭ al domnilor. Se pare însă că și la noĭ domnul acorda cîte odată acest privilegiŭ marilor săĭ boerĭ, precum împărațiĭ saŭ regiĭ germanĭ acordaŭ această înaltă distincțiune unor principĭ, d. p. principeluĭ de Saxonia, grafuluĭ de Mansfeld și altora. Astfeliŭ pecețile celor patru boerĭ marĭ: Barbul banul Craioveĭ, Calotă vornicul, Charvat marele logofăt și Dimitru marele vistiernic din doc. dela 17 Martie 1517 al luĭ Basaraba IV Neagoe sînt pe ceară roșie. Acesta este singurul cas între cele dela Brașov; un al doilea nu cunosc din celelalte colecțiunĭ de documente. Este posibil ca ceara roșie să fi fost admisă în aceste pecețĭ boereștĭ, neavîndu-se la îndemînă de cea verde; explicarea dintîiŭ mi se pare însă maĭ probabilă, căcĭ e greŭ de admis ca într'un oraș ca Brașovul să lipsească din cancelaria comuneĭ ceara verde[1]). Un alt motiv ar putea să fie înrudirea cu domnul, prin femeĭ.

Ceara verde, care se constată în Europa cam din sec. 13 încoace, era întrebuințată în apus de principĭ, prelațĭ și comune; în țara rumînească o găsim la boerĭ, mitropolițĭ, județĭ și pîrgarĭ. Pecețĭ domneștĭ pe ceară verde cunosc numaĭ din Moldova: a luĭ Roman Vodă, pe documentul din 30 Martie 1392 (arh. stat.): d-l Hasdeŭ, care a tipărit textul acestuĭ document în Arh. ist. 1, 1, p. 18—19, spune că e pe ceară neagră; ea este

---

[1]) Tratatul din 1517 între Neagoe și Brașovenĭ e încheĭat de bună samă la Brașov, deși aceasta nu se spune apriat într'însul.

însă verde închisă, înnegrită de praf și de vreme. Pe ceară verde sînt și cîteva peceți din tratatele domnilor moldovenĭ cu regiĭ polonĭ, d. p. cele două ale luĭ Roman din 1393 (Uljanickij, No. 8): cea mare și cea mică, aceasta imprimată pe dosul învelișuluĭ de ceară albă îngălbenită al pecețiĭ celeĭ marĭ (una de 7½ cm., alta de 2 cm. în diametru); ale luĭ Ștefan din 1395 (Ulj., No. 10: cea mare și cea mică); pecetea cea mare a luĭ Alexandru cel Bun din 1402 (Ulj., No. 15) și cea mică din 1407 (Ulj., No. 19).

Ceara neagră, foarte rară în apus, este întrebuințată la noĭ de boerĭ, de fețe bisericeștĭ și de particularĭ. Trebue considerată ca o excepție cu totul isolată ceara neagră din pecetea cea mică ovală cu legendă chirilică a luĭ Mircea, în tratatul cu Poloniĭ dela 1411 (Uljanickij, No. 21).

Pecețile astfeliŭ colorate se puneaŭ saŭ într'un înveliș de ceară albă, cînd se atîrnaŭ la documentele de pergament, saŭ se lipeaŭ direct pe pergament și pe hîrtie. În casul întîiŭ învelișul e cu mult maĭ mare decît pecetea, și pentru pecețile cele marĭ se maĭ făceaŭ, spre a le conserva maĭ bine, niște cutiĭ rotunde de tinichea, dintre care cîteva foarte vechĭ s'aŭ păstrat până astăzĭ în arhivul Brașovuluĭ. În casul al doilea ele se fixaŭ *a)* pur și simplu pe pergament saŭ pe hîrtie, saŭ *b)* se acoperea ceara cu o bucată de hîrtie în patru colțurĭ, peste care se imprima apoĭ pecetea. Acestea din urmă sînt maĭ nouă decît celelalte; în apus ele încep de prin sec. 14, la noĭ le putem constata numaĭ într'al 15-lea,

maĭ cu seamă în întîia jumătate a luĭ. În sec. 15 apar și așa numitele *oștiĭ,* germ. Oblatensiegel, ce se făceaŭ din aloat de făină, peste care se lipea hîrtia și se imprima apoĭ pecetea. În apus cele dîntîĭ oștiĭ apar, după constatările luĭ Grotefend, pe la 1571—79. La noĭ ele se ivesc ceva maĭ de vreme; le găsim în documente dela Radul IV cel Mare, c. 1496 (Regeste, No. XXXV), dar maĭ ales dela Basaraba IV Neagoe și Radu VI Paisie încoace (Regeste, No. LVIII, LXIII, LXIV, LXVI, CXXXVII). Ele devin maĭ dese în a doua jumătate a sec. 16; majoritatea casurilor o formează însă tot pecețile de ceară, cu hîrtie deasupra.

La documentele de pergament pecețile se atîrnaŭ saŭ de fîșiĭ de pergament, pe care adeseorĭ se scria și numele boerilor — cum este d. p. destul de des în Moldova la pecețile boereștĭ alăturate pe lîngă cele domneștĭ, — saŭ de sfoară de mătase în culorĭ variate, cum e de regulă în amîndouă țările. Pecețile domneștĭ se atîrnaŭ de sfoară de mătase, ce avea de obiceiŭ culorile următoare: roșu, albastru, verde, galben, cafeniŭ; negru și cenușiŭ maĭ rar. N'am observat ca aceste culorĭ să fie în vre-o legătură cu culorile țăriĭ saŭ naționale; cel puțin pentru sec. 15—16, alegerea lor se făcea întîmplător, după materialul ce se găsea în cancelarie.

Forma peceților e în general *rotundă* saŭ *ovală;* cele marĭ sînt totdeauna rotunde, cele micĭ sînt în țara rumînească: la început ovale și rotunde, din a doua jumătate a sec. 15 încoace aproape

exclusiv rotunde. Astfel pecetea cea mică a luĭ Mircea dela 1413 este ovală; pecețile luĭ Mihail I sînt rotunde; pecețile luĭ Radul II Prasnaglava, afară de cea mare dela No. arh. 776 (7 Maĭ 1421), sînt ovale; ale luĭ Dan II, afară de pecetea cea mare dela No. arh. 780 (10 Noemvrie 1424) și 768 (30 Ian. 1431), sînt toate ovale; ale luĭ Alexandru-Aldea deasemenea [1]). Vlad I Dracul are, afară de pecetea cea mare rotundă dela 1437 (No. arh. 777), și rotunde și ovale: rotunde sînt cele dela No. arh. 169, 170, 177, 152, 180, 183, 164, 167, 166, 185, 165; ovale sînt cele dela No. arh. 171, 178, 176, 186, 173, 174, 154, 188, 187.

Dela Vlad Dracul înainte nu maĭ întîlnim pecețĭ ovale; ale luĭ Vladislav II, ale luĭ Vlad II Țepeș (arh. No. 162, 208, 210, 175, 773, 145) și ale tuturor domnilor următorĭ sînt rotunde; în descriere nu s'a maĭ relevat aceasta la fiecare în deosebĭ, am relevat însă totdeauna pe cele ovale.

Acestea sînt de patru felurĭ: unele culcate, altele drepte, unele maĭ scurte, altele maĭ lungărețe; de felul din urmă sînt pecețile luĭ Vlad Dracul de sub No. arh. 171, 173, 174 și 188; drepte („oval") sînt pecețile dela No. arh. 173, 178, 187; culcate („queroval") cele maĭ multe.

Triunghiulară saŭ în formă de scut („schildförmig") este numaĭ pecetea luĭ Ștefin, județul de Rîmnic, c. 1506; v. Regestele. Formă de scut, jos rotunzită, aŭ cîteva pecețĭ foarte micĭ boereștĭ, evi-

[1]) Cf. D. Sturdza, Documentele dela Wiesbaden, pl. III.

dent pecețĭ de inel. Toate acestea sînt forme de pecețĭ obicĭnuite în apus și în Ungaria; forma ovală ascuțită („spitzoval"), care în apus și în Ungaria era întrebuințată cu predilecție de fețele bisericeștĭ, e foarte rară la noĭ.

După *mărime,* pecețile domneștĭ se pot împărți în treĭ categoriĭ principale: 1) marĭ, 2) mijlociĭ, 3) micĭ. Cele *marĭ* aŭ dela 8—11 cm. în diametru, cele de 8 și 11 cm. sînt rare; obicĭnuite sînt cele între 8 și 10 cm.; cele *mijlociĭ* aŭ de obiceiŭ 3—3½ cm., cele *micĭ* c. 2—2½ cm. Excepțiile dela aceste regule sînt rare. Așa d. p. o pecete mijlocie a luĭ Radul VĬ Paisie din 20 Iunie 1537 (doc. din arhiv. stat.) e ceva maĭ mare decît cea obicĭnuită; conform cu mărimea, și legenda se depărtează aci de tipul obicĭnuit al peceților mijlociĭ; ea este: † ιω радꙋл воевода, снь радꙋл[а] ввд., мл҃стїе бж҃їе гпнь землє влашкое; cf. maĭ jos, p. LVIII și urm. Pecețile boereștĭ variază între 1—3½ cm.

Ca *tip*, pecețile domnilor rumînĭ aparțin așa numitelor pecețĭ armoriale saŭ heraldice, cu *emblemă* și *legendă.* Emblema și legenda se află la toate pe o singură față, pe avers; n'am întîlnit pînă acuma în sec. 15—16 nicĭ o pecete cu revers, precum n'am întîlnit nicĭ una cu legendă pe marginea din afară a pecețiĭ, ca la unele medaliĭ; astfel de legende se găsesc numaĭ la pecețile cu două fețe saŭ la bulle: ambele neusitate la noĭ în acest timp.

Cea maĭ mare parte din *legendele* peceților noastre sînt în limba *slovenească* și în litere *chirilice.* Ultimul domn la care găsim pecete cu le-

gendă latină este Vlad II Țepeș; înainte de el o constatăm la Mircea I, la Radul II Prasnaglava, la Dan II și la Vlad I Dracul. Cred că legenda latină s'a introdus în pecețile acestor domnĭ fiindcă aŭ fost lucrate în Transilvania, de meșterĭ sașĭ[1]); aceasta o dovedesc de altmintrelea și motivele ornamentale împrumutate din pecețile ungureștĭ, d. p. crinul caseĭ de Anjou și forma gotică a literilor în unele dintr'însele, d. p. în pecetea cea mică rotundă a luĭ Vlad Dracul; scrierea gotică era foarte obicĭnuită prin sec. 15 în Ungaria; sînt însă legende și cu litere unciale rotunde, ca d. p. în pecetea cea mare a luĭ Vlad Dracul[2]). Fie că după Vlad Țepeș pece-

---

[1]) Pentru sec. 17 avem o dovadă sigură într'o interesantă scrisoare a luĭ Constantin Brîncoveanu din 10 Aprilie 1689 către jup. Ghiorghi „felnogiul dela cetatea Brașovuluĭ", în care îl roagă pe acesta să dea o piatră de zanfir luĭ Eremiĭa *pecetarul*, ca să ĭ-o lucreze și să ĭ-o sape. „Însă veĭ ști dumneata că nu ĭaste să se facă altă peceate, ce tot aceea ce ni o aŭ făcut în inelul cel de aur, care l-am trimis cu boĭarul nostru Radu post[elnicul] Golescul, de mi l-aŭ făcut ĭar dumnealuĭ; *ce tot aceea peceate, acel corbu, soarele acela, luna aceaĭa, slovele ĭar acealea; numaĭ atîta la picioarele corbuluĭ, la inelul acest de aur s'aŭ pus leatul cu slove rumînești, ĭar în inelul acesta să se facă cu slove latinești, cu ambac.* Numaĭ să zicĭ dumneata și aceasta, cît ar putea să-l sape *adînc*, să nu fie săpătura în față". Iorga, Socotelile Brașovuluĭ, p. 130. — În țară pecețile se lucraŭ, se pare, de *Țiganĭ*. Într'o scrisoare dela 1 Iunie 1595 a luĭ Mihnea Turcitul către finl săŭ Radul, care se afla atuncĭ la Veneția, găsim următorul pasaj interesant: „Mĭ-aĭ spus să trimet pecetea, și acolo să facă alta ca aceea, dar am făcut una la un Țigan muntenesc, εκαμα μια (sc. βουλα) ης εναν κατζηβελο απο την Βλαχιαν. Iorga, Studiĭ și documente III, p. LII—LV.

[2]) Amîndouă reproduse de D-l Sturdza în Documentele dela Wiesbaden. — Din cele ungureștĭ litere gotice aŭ pecețile luĭ Ladislaŭ Gara, ale luĭ Ulrich Cilli, Ulrich Enzinger, Ioan Hunyady și multe altele din sec. 14 și 15. Reproducerĭ foarte frumoase se găsesc în istoria ĭubilară a Ungarieĭ: A magyar nemzet története, szerkeszti Szilágyi Sándor, Budapest, vol. IV (1896).

țile aŭ început să fie lucrate în țară, fie din pricina scăderiĭ influențeĭ ungureștĭ, care se afirmă maĭ ales după moartea luĭ Hunyady, fapt este că dela 1462 încoace pecețĭ cu legendă latină n'am maĭ întîlnit în țara rumînească tot timpul sec. 15 și 16.

După mărimea pecețiĭ, se pot distinge *două tipurĭ de legendă:* 1) a peceților micĭ și mijlociĭ, care conține numaĭ numele domnuluĭ, cu titlul „voevod" saŭ „voevod și domn"; 2) a peceților celor marĭ, care pe lîngă numele domnuluĭ conține și numele tătăluĭ săŭ. O excepție dela această regulă generală face pecetea cea mică ovală a luĭ Vlad Dracul, în care este numit și tatăl săŭ Mircea. În pecețile cele marĭ era natural ca numele domnuluĭ să fie dat maĭ complet decît în cele micĭ.

Spre a avea o perspectivă maĭ ușoară asupra legendelor din pecețile dela Brașov, daŭ aci, în traducere, un tabloŭ întreg al lor, complectîndu-l cu cîteva din alte colecțiĭ; versiunea originală e reprodusă în corpul edițiuneĭ, la fiecare document în parte. Ea începe, ca și în apus, la cele maĭ multe cu crucea; la unele începe cu o steluță saŭ cu o rosă, aceasta însă numaĭ la cele din întîĭa jumătate a sec. 15: o imitație după cele ungureștĭ contimporane.

1. Mircea I (cel Bătrîn).

† Mircha voevoda (1413; latinească).

Aceeașĭ legendă o are și pecetea ovală (2 și 2½ cm.) a luĭ Mircea din scrisoarea dela 1403 către Vladislav

Jagiełło (arhivul ministeriuluĭ de externe din Moscva): † Mircha voivoda; Uljanickij No. 16 o dă greșit ca pecete mare. La a doua scrisoare din acelașĭ arhiv, Uljanickij No. 17, pecetea este perdută; era de ceară roșie.

Cunoaștem dela Mircea și o pecete mică ovală (2½ și 3 cm.) cu legendă chirilică, din 1411: † іѡ мирча велики воевод (arhivul ministeriuluĭ de externe din Moscva); Uljan. No. 21; Hurmuzaki I, 2, p. 473.

Din pecețile marĭ ale luĭ Mircea se cunosc numaĭ cele treĭ dela Moscva, din 1390, 1391 și 1411, reproduse în Hurmuzaki I, 2, tabelele I-III, și cea dela Lemberg, a căreĭ descriere și legendă o dă Kalužniacki în Dokumenta mołdawskie i multańskie, p. 10; în herb nu poate să fie însă corbul (kruk), ci vulturul, care se recunoaște foarte bine pe pecețile dela Moscva. Cea din 1411, maĭ bine păstrată decît celelalte, are legenda: † S. Mirche voivode transalpini. bani severiniensis. ducis de Fugarus e. t. (= et cetera): de cele patru părțĭ ale scutuluĭ inițialele м ρ ч а = м[и]ρча. Cf. legenda peceții dela Lemberg, cetită de Piekosiński, l. c. În Hurmuzaki I, 2 pecetea din 1411 e cetită necomplect (p. 473), ca și cele din 1390 și 1391 (p. 322, 335), pe care nu le-am putut vedea în original. — O pecete mare cu legendă chirilică nu cunosc încă dela Mircea I.

2. Mihail I.

† Io Mihail voevod (c. 1415—1418).

Dela Mihail se cunoaște și o pecete latinească, pe doc. din 22 Maĭ 1418, dat Sașilor din Cisnădia. Legenda, după lectura luĭ Seyfert, e aceasta: S. Michael dei gracia vojvoda transalpinus. Emblema e descrisă, tot de dînsul, așa: „einen seitwärts stehenden Raben auf freyem Felde, mit einem langen Kreuże im Schnabel, das unterhalb dem Querholz eine kugelförmige Gestalt hat. Oben zur rechten Seite ist die Sonne, zur Linken

der Mond, und in demselben ein Stern“ (Engel, Geschichte der Walachey, p. 41; e probabil vulturul, nu corbul).

3. Radul II Prasnaglava.

† Ioan Radul voevod şi domn (c. 1421—1422).

Din pecetea cea mare cu legendă latină (7 Maĭ 1421) n'am putut ceti decît: voivodae transalpini Rad., ĭar în pecetea cea mică dela 21 Nov. 1421 legenda pare a fi fost, după numărul literilor ce aŭ putut încăpea întrînsa, † S. Ra†dul † wai†voda.

4. Dan II.

† Ioan Dan voevod (c. 1427—1431).

5. Alexandru — Aldea.

† Io Alexandru voevod (1432).

Cf. versiunea originală de pe pecețile reproduse de D-l Sturdza: іωанъ але[ѯ]андръ воєвода; transcrierea dela p. 9 a broşureĭ D-luĭ Sturdza este greșită.

6. Vlad I Dracul.

1) Pecetea cea mică: α) rotundă: † ∗ ioan ∗ wlad ∗ waiwoda (c. 1433—46; latinească); cf. s. ⁘ ioan ⁘ wlad ⁘ wayvoda ⁘ pe pecetea reprodusă de D-l Sturdza, l. c., cea maĭ frumoasă şi poate cea maĭ veche din toate, facută incontestabil în Transilvania saŭ Ungaria; β) ovală: αα) ovală scurtă: Vla†d voevod, fiul luĭ Mircea (c. 1433—38); Ioan Vla†d voevod † fiul luĭ Mircea (c. 1438—46); evident două exemplare deosebite; ββ) ovală lungăreață: †Io[an Vlad] voevod [şi domn] (c. 1432).

2) Pecetea cea mare: † S. Wlad, filius Merce, transalpinis vaivoda et dominus de Fogaras (1437; în nota dela p. 50 e tipărit greșit transalpinus); crucea dinaintea luĭ S este ștearsă; cf. legenda pe care o dă D-l Sturdza după cele două pecețĭ: cea din arh. stat. și cea dela Lemberg: † S: Wlad: filius: Merce: transalpinis: vaivoda: et dominus de: Fogaras și lectura luĭ Piekosiński a peceții dela Lemberg, ap. Kałužniacki, Dokumenta mołdawskie i multańskie, p. 34: Wlad: filius: Merce: transalpinis: waivoda: et dominus (restul e rupt); transalpinis înseamnă aci transalpinis partibus. Din cele două pecețĭ, reproduse de D-l Sturdza, l. c., pl. 4, pe cea dintîiŭ se citește: † S. Wlad: filius: Merce: trans[alp]inis vaivo[da et dominus] de Fugaras; pe a doua: [† S. W]lad filius Merce transalpinis vaivoda et [dominus de Fugaras]; dominus este șters de tot, Fugaras e rupt. Pe amîndouă, de cele patru părțĭ ale scutuluĭ, se citesc inițialele в л а д = влад.

3) Dintr'o altă pecete, deosebită de cele descrise pănă aci, mijlocie și cu legendă în litere chirilice foarte mărunte, n'am putut ceti lămurit decît cuvîntul заплaнинскымъ. Pecetea este fără îndoeală a luĭ Vlad I Dracul, dela c. 1444—46; dată fiind litera foarte măruntă și locul ce-l ocupă în pecete cuvîntul заплaнинскымъ legenda poate să fi fost cam următoarea: † іѡ влад воевода и гнь въсеи земли ѹггровлахїискои и заплaнинскымъ странамъ, амлашѹ и фагрaшѹ херцег. Daŭ această lectură ca o simplă presupunere, în tot casul hazardată (No. LII).

7. Vladislav II saŭ Vladislav Dan.

† Io Vladislav voevod și domn (1452, 1448—53).

8. Vlad II Țepeș.

[† Io Vlad voevod și domn] al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ (1456—62).

Legenda latină de pe pecețile arh. No. 162, 173, 208 e așa de neclară că n'am putut-o ceti.

9. Radul III cel Frumos.

† Io Radul voevod, domn al țăriĭ Ungrovlahieĭ (c. 1462—63).

10. Basaraba II cel Bătrîn.

† Ion Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ (1474—76).

Cf. și legenda de pe pecetea reprodusă de D-l Sturdza în Documentele dela Wiesbaden: † ιωнъ ба-с[ара]ба воиво̃да млс[т]ію бжію, deosebită de celelalte ale acestuĭ domn prin ortografie.

† Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn (1477).

11. Basaraba III cel Tînăr.

† Io Basaraba voevod, din mila [luĭ Dumnezeŭ domn] (c. 1480—81).

12. Vlad III Călugărul.

† Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn (господинк la 1481, 1482, 1482—83, 1483—95: господарь la 1481 și 1482).

† Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ, și domn (1482—83, 1484, 1483—95).

Pecețile luĭ Vlad Călugărul sînt toate mijlociĭ; în documentele dela Brașov se pot distinge șase exemplare deosebite, care se pot clasifica în treĭ grupe: a) cele cu господинь, b) cele cu господарь, c) cele cu и господинь; aceste din urmă aŭ воивода în loc de воєвода. Înlăuntrul celor treĭ grupe exemplarele se deosebesc numaĭ prin ortografie (и saŭ ї) și prin forma instrumentaluluĭ dela adj. божїи: a) божїє, din care lipsește ю [божїєю]; b)

божїѧ; c) божїєю, божиєю; d) божїю, божию. S'ar putea deosebi și un al șaptelea exemplar: божїє și бжїє [1]).

13. Radul IV cel Mare.

† Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ, și domn (1497, 1496—1508).

† Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn (1507—1508).

La Radul se pot distinge 3 pecețĭ mijlociĭ: două cu и господинь, una cu господинь; la cele două dintîiŭ deosebirea este în forma instrumentaluluĭ dela божїи: бжїєю și бжию.

O pecete mare dela Radul al IV se păstrează în colecția Academieĭ Romîne: e ruptă dela documentul de care a fost atîrnată și are pe învelișul de ceară albă data greșită 7001 (= 1492—93); deși cam ștearsă, ea se poate ceti astfeliŭ: † ıѡ радѹль воєвода и гнь въсеи землн ѹггровлахїискои, снь влада великааго воєвода = Io Radul voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul luĭ Vlad mareluĭ voevod [2]). Cf. doc. din 25 Ian. 1499 din arh. stat.

14. Vlad IV cel Tînăr saŭ Vlăduță.

† Această pecete [e] a luĭ Io Vlad voevod cel Tînăr și domn (1510—12).

15. Basaraba IV Neagoe.

1) Pecetea mijlocie: † Din mila [luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba] voevod și domn (1512—21).

---

[1]) Pecetea reprodusă de D-l Sturdza în Documentele dela Wiesbaden, pl. II: † ıѡ влад воиcourtesy воивода млс[ти]ю. бжию. и господинь este deci a luĭ Vlad Călugărul. Scrisoarea este probabil din ultimul an al domnieĭ luĭ; Tudor logofătul trebue să fie vistierul dela 1492, 1493 (Mil., DR., p. 343, 344), 1494 (22 Iulie; arh. stat.).

[2]) Scut cu vulturul și crucea simplă în cioc; semiluna și steluța vîrîtă într'însa deasupra coziĭ; c. 10 cm. în diametru; cu înveliș cu tot, una din cele maĭ marĭ pecețĭ.

2) Cea mare: † Io Ba[saraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ] domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul luĭ Basaraba voevod (1517).

16. Vladislav III.

† Io Vladislav voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn rumîn (1524).

17. Radul V dela Afumațĭ.

† Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn rumîn (1521, 1523).

Pe un document din colecția Academieĭ Romîne, 18 Maĭ 1526, se află o altă pecete mijlocie a luĭ Radul dela Afumațĭ, de 4 cm. în diametru; legenda este: † печат їѡ радꙋл воивода и гнь влашкои земли = pecetea luĭ Io Radul voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ. Cele două corpurĭ întregĭ, în mijloc o tulpină de crin cu cîte două frunze de ambele laturĭ.

18. Moisi.

† Pecetea luĭ Io Moisi voevod și domn rumîn (1529—30).

19. Vlad V.

† Această pecete [e] a luĭ Io Vlad voevod cel Tînăr și domn (1531; în scrisoarea dela 1530 necompletă: † Această pecete [e] a luĭ Io Vlad voevod; restul nu se poate ceti).

20. Radul VI Paisie.

† Io Radul voevod cel Noŭ și domn rumîn (1535—45).

† Io Radul voevod, din mila [luĭ Dumnezeŭ domn rumîn] (1535—45; cf. pecetea luĭ Radul

V dela Afumați din 1523). Pecetea luĭ Marco, fiul luĭ Radu VI Paisie, care n'a domnit singur decît doar ca locțiitor al tatăluĭ săŭ, în timpul cînd acesta lipsea din țară, are legenda: † Această pecete [e] a luĭ Io Marco voevod și domn rumîn (1535—1545).

21. Mircea II Ciobanul.

† Pecetea luĭ Io Mircea voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ (1551).

22. Pătrașcu cel Bun.

† Această pecete [e] a luĭ Io Petrașco voevod și domn rumîn (1554).

Dela Pătrașcu s'a descoperit acum doĭ anĭ, la Gilăŭ în Transilvania, tiparul pecețiĭ celeĭ marĭ, singurul cunoscut până acum, pe cît știŭ, din sec. 16. Legenda e următoarea: † сїи χрісокȣл ıѿ петрашко воивод и г҃нь въсеи земли ȣгровлаχınскωи = acest chrisovul [e] al luĭ Io Petrașco voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Chrisovul e luat aci în înțeles de pecete; cf. χрисовоуль влашкои земле, pentru stema țăriĭ, în octoichul dela 1575; Bibliogr. rom. veche, p. 61. Herbul are un vultur cu crucea simplă în cioc, la stînga o stea și o semilună, la dreapta două steluțe, una maĭ mare, alta maĭ mică. Ornamentația e foarte frumoasă: motive de acanthus și rose, cunoscute maĭ ales în pecețile din sec. 16 și 17. Dr. Veress Endre, Izabella Királyné 1519—1559. Budapest 1902, p. 423.

23. Mihnea Turcitul.

† Pecetea luĭ Io Mihnea voevod, domn rumîn (1582).

Cf. cu legenda dela Regeste, p. 287, pecețile mijlociĭ din două doc. dela 15 Iunie 1582 și 12 Dechemvrie 1589 (Acad. Rom.): † печат ıω михнѣ воевод и гпнь влашкое. La cele două trupurĭ se văd picioarele sub

hlamidă. — Acelaş tip, ca legendă, presentă pecetea mijlocie a luĭ Alexandru Mircea [1]) dim 12 August 1573: † печат іѡ алеѯандрь воевод, гпнь влашко[е] (Acad. Rom.; în mijlocul celor două figurĭ e crinul).

Nu pot da din documentele dela Brașov legendele de pe pecețile luĭ *Dan Pretendentul* (1456—60) [2]), *Mihnea I* (1508—1510), *Mircea Pretendentul* (1511—1513), *Theodosie* (1521), *Basaraba V* (1529) și *Vlad VI* (1532—35); la uniĭ din aceștia pecețile sînt perdute saŭ șterse de tot, la alțiĭ lipsesc, ĭar scrisoarea luĭ Vlad VI din 1535 are pecetea luĭ Radul Paisie: † Pecetea luĭ Io Radul voevod și domn rumîn. Cunoaștem însă o pecete mică a luĭ Mircea Pretendentul dintr'o scrisoare fără dată către județul și pîrgariĭ din Sibiŭ: † іѡ мирчѣ воевода, снь іѡ михнѣ воевода = Io Mircea voevod, fiul luĭ Io Mihnea voevod (arh. Sibiuluĭ); una mijlocie a luĭ Theodosie, deasemenea dintr'o scrisoare către județul crăesc și pîrgariĭ din Sibiŭ: † млтію бжію іѡа д[е]ѡдосіе вовда и гнь = Din mila luĭ Dumnezeŭ Ioa[n] Theodosie voevod și domn (arh. Sibiuluĭ); și una, tot mijlocie, a luĭ Vlad VI, într'un document din 15 Noemvrie 1533 (arhiv. stat.), unde legenda, contrar usuluĭ de pănă la el

[1]) Îl numesc așa, considerîndu-l de fiŭ al luĭ Mircea Ciobanul; cf. Iorga, Hurmuzaki XI, p. XVII—XVIII.

[2]) Documentul latinesc dela 1460 (arh. Brașovuluĭ) are o pecete, despre care Eder, în Exercitationes diplomaticae (Muzeul național din Budapesta, fol. lat. 2242), scrise la 1802, spune că representă un corb cu cruce și o parte dintr'o figură omenească, avînd și un „Lilienstab"; pe lîngă pecetea luĭ sînt și 13 pecețĭ boereștĭ în ceară neagră [acestea trebue să fie ale boerilor pribegĭ]. Notiță comunicată de D-l N. Iorga.

în pecețile mijlociĭ, este: † ιω влад воивода, снь радꙋл воивод = Io Vlad voevod, fiul luĭ Radul voevod.

Dintre doamne ni s'a păstrat pecetea *Voĭchiĭ:* † Voĭca, doamna luĭ Mihnea (1511).

Din documentele dela Brașov ce n'aŭ intrat în colecția noastră merită să fie comunicate încă următoarele două legende: cea de pe pecetea cea mare a luĭ Radul IV, pusă pe documentul latin din 1511 al luĭ Vlăduță (arh. No. 742): † ιω радꙋль воевода и гнь въсеи земли ꙋгровлахіискои, снь влада великаго воевода = † Io Radul voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul luĭ Vlad mareluĭ voevod; și cea de pe pecetea luĭ Radul VIII Mihnea, care nu este ca cele mijlociĭ de până acum, ci un noŭ tip, de 4 1/2 cm. în diametru: † ιω радꙋл воевода, снь михнѣ воевод[а], бжїе млті гпнь земле влашкое = † Io Radul voevod, fiul luĭ Mihnea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn al țăriĭ rumîneștĭ (arh. No. 772, din 1612).

Cum vedem, deosebirea de tipurĭ, stabilită maĭ sus în legenda peceților domneștĭ, se menține, cu oarecarĭ excepțiunĭ. Dela regula generală face excepție și pecetea cea mică ovală a luĭ Vlad I Dracul, cu legenда chirilică: [†] вла†д вωивωда, синъ мирчѧ (c. 1433—39) și † ιωан вла†д вωивωда † синъ м[ирчѧ] (c. 1438 — 46).

Trecînd la *emblema* pecetilor domneștĭ, trebue să deosebim două felurĭ de pecețĭ: *a)* cele cu două capete, busturĭ saŭ trupurĭ; *b)* cele cu vulturul saŭ corbul cu crucea în cioc. Amîndouă

se ivesc în acelașĭ timp și par a fi deopotrivă de vechĭ.

Cele două capete încoronate, cel dela stînga de bărbat, cel dela dreapta de femee, se găsesc pe pecetea cea mică rotundă a luĭ Mircea din 1413 (arh. No. 779)[1], pe pecetea ovală cu legendă latină a luĭ Radul II Prasnaglava din 21 Nov. 1421 (arh. No. 771), pe peceţile ovale ale luĭ Alexandru-Aldea (arh. No. 301, 304, 305; cf. cele două reproducerĭ foarte bune din publicaţia citată a D-luĭ Sturdza), pe peceţile micĭ rotunde ale luĭ Vlad Dracul, atît cele cu legendă latină, cele maĭ frumoase din toate și în care capetele se disting foarte bine (reproducere la D-l D. Sturdza; cf. arh. No. 167 și 185), cît și cele cu legendă chirilică, d. p. în arh. No. 154, în sfîrșit pe cele micĭ ovale ale acestuĭ domn, d. p. No. XL și XLII din colecţia noastră: citez numaĭ acelea unde figurile sînt lămurite.

Coroanele sînt cu treĭ ascuţișurĭ deasupra cerculuĭ, carĭ în pecetea cea mică rotundă și cu legendă latină a luĭ Vlad Dracul sînt transformate în treĭ florĭ de crin bine desemnate; o a patra se ascunde, după D-l Sturdza, în dosul uneĭa din cele treĭ.

Pe peceţile luĭ Alexandru-Aldea și Radul II Prasnaglava se văd, la dreapta și la stînga

---

[1]) Aceeașĭ pecete, ca emblemă, o are scrisoarea din 23 Sept. 1403 către Vladislav Jagiello; cf. Hurmuzaki I, 2, p. 825: pecetea „minor", emblema „duo capita humana, coronis ornata", legenda „litteris latinis exarata"; Kałużniacki a cetit în ea: *bunus* și *voivoda*, prin urmare un alt exemplar decît cel dela 1413.

capetelor; două steluțe care lipsesc din pecetea luĭ Vlad Dracul.

Capetele aŭ în toate forma de profile întoarse unul spre altul; în pecetea rotundă cu legendă latină a luĭ Vlad Dracul profilele sînt frumoase; în celelalte sînt foarte urîte și așa de neîndemînatic desemnate, încît abia se deosebește profilul femeesc de cel bărbătesc [1]). În mijlocul profilelor se vede în pecetea luĭ Vlad Dracul o tulpină de crin cu cîte cincĭ rîndurĭ de frunze de amîndouă laturile eĭ și o floare cu treĭ frunze în vîrf, în felul celor ce se găsesc pe monedele luĭ Petru Mușat și cum se văd maĭ bine pe unele pecețĭ contimporane din Ungaria: este floarea de crin caracteristică peceților și monedelor din timpul dinastieĭ Anjou.

Pela jumătatea sec. 15 cele două capete se transformă în două busturĭ, care se măresc din ce în ce maĭ mult, cuprinzînd întîiŭ pieptul până la brîŭ, apoĭ picioarele pe jumătate și în sfîrșit corpul întreg, îmbrăcat în hlamidă lungă până la călcîe. Forma de bust se poate observa pe pecețile mijlociĭ și rotunde ale luĭ Vladislav II 1448—1456 (arh. No. 25, 28, 127) și pe pecetea mijlocie rotundă a luĭ Basaraba II cel Bătrîn dela 1475, unde busturile sînt până la brîŭ: capetele sînt și aci încoronate, figura dela dreapta este evident de femee, ĭar la mijlocul busturilor, în locul crinuluĭ, este un pom ce seamănă a brad saŭ chiparos și care rămîne apoĭ constant în tot cursul sec. 15 și 16.

---

[1]) Vezĭ reproducerile dela D-l D. Sturdza.

Pecetea cea mică și cu legendă latină a luĭ Vlad Țepeș din 7 Oct. 1476 are deasemenea două busturĭ încoronate, cel dela dreapta de femee, ĭar în mijloc crinul saŭ pomul; nu se vede clar, pare a fi însă pomul.

În pecetea luĭ Vlad Călugărul dela c. 1495, reprodusă de D-l Sturdza, busturile sînt transformate în trupurĭ întregĭ; ele rămîn de aci înainte așa în toate pecețile mijlociĭ, afară de rare excepțiunĭ, ca d. p. în pecetea cea mică a luĭ Radul V dela Afumațĭ (arh. No. 295; Regeste), în care revin cele două capete încoronate. Figurile întregĭ sînt d. p. pe pecețile luĭ Vladislav III (arh. No. 27), Radul VI Paisie (arh. No. 287; Regeste) și fiul săŭ Marco (arh. No. 315), Pătrașcu (arh. No. 318) și Mihnea Turcitul (arh. No. 321, Regeste; aci se văd și picioarele eșite de sub hlamidă).

O excepție dela acest tip de emblemă face numaĭ pecetea cea mică rotundă a luĭ Mihail I (arh. No. 217), care are un singur cap încoronat; coroana e și aci cu treĭ florĭ de crin deasupra cerculuĭ; desemnul este însă altul decît la pecetea luĭ Vlad Dracul; foile de crin par a fi niște cruciulițe.

Al doilea fel de emblemă este vulturul cu crucea în cioc. Îl găsim întîĭașĭ dată în pecetea cea mare cu legendă latină a luĭ Dan II din 10 Noemvrie 1424 (arh. No. 780); apoĭ în pecetea cea mare a luĭ Vlad I Dracul din 8 Aprilie 1437 (arh. No. 770), ca și în cea dela 1439 din arhi-

vele statuluĭ[1]); în pecetea cea mare, cu legendă slovenească, a luĭ Radul IV cel Mare (documentul dela 1511 al luĭ Vlăduță, arh. No. 742) și a luĭ Basaraba IV Neagoe dela 1517 (arh. No. 781); la toate acestea crucea este duplă, ĭar de-a stînga vulturuluĭ se află o steluță vîrîtă într'o semilună[2]). În pecetea luĭ Neagoe, în partea de sus a cruceĭ, e desemnată la stînga o steluță, ĭar la dreapta, unde pecetea este ruptă, era probabil o semilună; în josul steluțeĭ și semiluneĭ, de amîndouă părțile cruceĭ, par a fi desemnate alte două semilune.

În sec. 16 și 17 această emblemă se amplifică; așa pecetea rotundă a luĭ Radul VIII Mihnea din 12 Sept. 1612, care se deosebește de celelalte și prin mărimea eĭ (c. 4½ cm. în diametru), are ca emblemă: cele două corpurĭ întregĭ de bărbat și femee, cu capetele încoronate, îmbrăcate în caftane lungĭ până la călcîe, între ele pomul, ĭar deasupra pomuluĭ vulturul saŭ corbul cu crucea în cioc și cu aripile întinse; de-a dreapta și de-a stînga cruceĭ o steluță și o semilună; ornamentica e deasemenea maĭ bogată decît în pecețile cele vechĭ. În această emblemă sînt contopite, cum se vede, cele două tipurĭ, pe care până acum le-am găsit isolate: pe cel dintîiŭ în pecețile micĭ și mijlociĭ, pe cel de-al doilea în pecețile marĭ.

---

[1]) Reprodusă în broșura D-luĭ Sturdza.

[2]) Pecetea cea mare a luĭ Vlad Dracul din 1437 e în totul identică cu cea dela 1439 din arhivele statuluĭ. — Vulturul cu crucea în cioc pare să fie si pe pecetea foarte ștearsă a Voĭchiĭ dela 1511 (arh. No. 320; Mil. No. 112).

Primul cas de combinare a celor două embleme l-am găsit într'un doc. dela 20 Iunie 1537 al luĭ Radu VI Paisie (arh. stat.), a căruĭ pecete are aproape acelaș desemn cu pecetea luĭ Radul Mihnea; în loc de steluță și semilună sînt aci două stelușe. Diametrul e deasemenea maĭ mare decît la cele mijlociĭ obicĭnuite.

Emblema duplă o are și Mihnea Turcitul. într'o pecete dela 7 Noemvrie 1588 (Acad. Rom.); legenda este: † милостїю божїю iѡ михнѣ воевода; pe banda ce desparte cele două elemente ale emblemeĭ nu este scris nimica.

Aceasta este pecetea obicĭnuită a luĭ Mihaĭ Viteazul. Un exemplar foarte bine păstrat găsesc într'un doc. dela 1 Sept. 1599 (Acad. Rom.): jos cele două chipurĭ întregĭ, pomul la mijloc, deasupra lor banda și sus corbul cu ciocul întors spre stînga și crucea simplă, la stînga corbuluĭ soarele, la dreapta luna; legenda, de partea dreaptă: iѡ михаиль, de partea stîngă: воевода, ĭar pe banda dela mijloc: мл. бж. млсрдче = милостїю божїю, милосръдче.

Acelaș tip îl aŭ două pecețĭ din 19 Maĭ 1608 și 29 Martie 1609 ale luĭ Radul VII Șerban (Acad. Rom.); se deosebesc de a luĭ Mihaĭ Viteazul numaĭ prin aceea că partea legendeĭ de pe bandă are бжїею мил[о]ст[їю]; restul legendeĭ nu se poate ceti; c. 4½ cm. în diametru[1]).

Ce significare să fi avut aceste două felurĭ de embleme?

---

[1]) Afară de exemplarele citate aci, se găsesc multe altele în colecțiile Academieĭ Romîne și în arhivele statuluĭ; puține sînt însă bine păstrate.

D-l D. Sturdza presupune, în broșura asupra documentelor dela Wiesbaden, că cele două capete, ce s'aŭ transformat maĭ apoĭ în corpurĭ întregĭ, sînt ale *sfinților Constantin și Elena,* patroniĭ țăriĭ rumîneștĭ, și că ele figuraŭ în *pecețile particulare* ale domnilor, pe cînd *vulturul,* maĭ tîrziŭ *corbul,* cu crucea în cioc, era *pecetea statuluĭ.* În adevăr, pe pecețile luĭ Mircea cel Bătrîn și pe ale luĭ Vlad Dracul e incontestabil vulturul, ca și pe monedele luĭ Vladislav I, Radul I (tatăl luĭ Mircea), Dan I, Mircea I, Mihail I, Radul II Prasnaglava, Vladislav II[1]) și Radul IV cel Mare[2]).

Faptul că vulturul cu crucea în cioc se găsește pe pecețile cele marĭ, pe cînd cele două capete, busturĭ saŭ corpurĭ se găsesc exclusiv pe cele micĭ și mijlociĭ, confirmă presupunerea D-luĭ Sturdza. Este știut că și pecețile particulare ale suveranilor din apus saŭ așa numitele pecețĭ secrete, pe care aceștia le puneaŭ cîte odată

---

[1]) Cele treĭ monede cu legenda 1. *av:* † ІѠАН ВЛАТІ, *rev.* † ІѠАН ВЛАТІСЛА ВОІКОДА (col. 2444, No. 10), 2. *av.* † ІѠ ВЛАДІСЛАВА, *rev.* † ІѠ ВЛАДІСЛАВЪ КОЄВОДА (col. 2445, No. 13) și 3. *av.* † ІѠ ВЛАДІСЛА ВОВД, *rev.* † ІѠ ВЛАДНСЛА ВОНВОД ГНВ (=ГНѢ; col. 2445, No. 15), pe care D-l Sturdza le atribue pe cea dintîiŭ luĭ Vlad Dracul, pe a doua luĭ Vlad Țepeș, iar pe a treia luĭ Vlăduță, le-așĭ atribui pe cele două dintîĭ luĭ Vladislav II (1446—1456), iar pe a treia luĭ Vladislav III (1523—1524), deoarece nu se constată de nicăirĭ ca Vlad Dracul saŭ Vlăduță să fi purtat și numele de Vladislav. Se poate însă să fie toate dela Vladislav II, care a domnit 10 anĭ, pe cînd Vladislav al III n'a domnit nicĭ doĭ anĭ deplinĭ și nicĭ aceștia în liniște. Moneda luĭ Vladislav III (tabela B, v) samănă cu cea atribuită de D-l Sturdza luĭ Radul cel Mare (tabela B, IV).

[2]) Vezĭ articolul *ban* în Magnum Etymologicum al D-luĭ Hasdeŭ, vol. III, tabelele A și B.

alăturea de pecetea statuluĭ, spre maĭ deplină confirmare a actuluĭ saŭ în semn de deosebită favoare, eraŭ totdeauna peceţĭ mijlociĭ saŭ micĭ, uneorĭ foarte micĭ. E natural dar să găsim şi la noĭ ceva din acest obiceiŭ: să găsim o pecete a statuluĭ şi peceţĭ particulare ale domnilor.

Sfinţiĭ Constantin şi Elena sînt împrumutaţĭ, după D-l Sturdza, din monedele bizantine; eĭ există însă şi în monedele ţarilor bulgarĭ, căcĭ cele două chipurĭ de pe monedele luĭ Asan II sînt maĭ curînd sfinţiĭ Constantin şi Elena, decît portretele ţaruluĭ şi ţariţeĭ, cum crede D-l Iliev în prospectul săŭ asupra numismaticeĭ bulgăreştĭ [1]). În alte monede bulgăreştĭ se află Isus Christos.

Vulturul poate fi împrumutat dela împăratul Sigismund, care-l avea în pecetea sa mică şi mijlocie; era vulturul imperial, şi în peceţile rumîneştĭ el putea să însemne raportul de vasalitate faţă de imperiŭ şi de Ungaria, al căreĭ rege era Sigismund[2]).

Dealtmintrelea vulturul nu este un privilegiŭ exclusiv caselor domnitoare; în Ungaria îl aveaŭ şi o sumă de nobilĭ în herburile lor; aşa familia Szécsi, d. p. cardinalul şi archiepiscopul din Gran Dionius în sec. 15: cu două capete, cu crucea deasupra luĭ şi cu pălăria de cardinal [3]); se găseşte

---

[1]) Sbornicul ministeriuluĭ de instrucţie din Sofia, vol. I (1889), p. 97—132.

[2]) Acesteĭ explicărĭ i se opune presenţa vulturuluĭ în moneda luĭ Vladislav, dacă aceasta este în adevăr a luĭ Vladislav I. — Vulturul se găseşte şi pe monedele luĭ Sigismund şi pe una a luĭ Sracîmir (Sbornik, l. c., tab. IV, No. 58).

[3]) A magyar nemzet története, vol. IV, p. 17.

și la alțĭ nobilĭ din Ungaria și chiar la uniĭ boerĭ de-aĭ noștri; vezĭ maĭ jos, p. LXXVII.

Asupra înlocuireĭ luĭ cu corbul, documentele dela Brașov nu ne oferă elemente îndestulătoare pentru a o studia. Dacă descrierea pecețiĭ luĭ Dan pretendentul de Eder saŭ aceea a pecețiĭ luĭ Mihail I de Seyfert ar fi exactă — lucru de care mă îndoesc —, ar trebui să admitem că corbul s'a introdus la noĭ de vreme, poate din herbul Corvinilor; acesta avea un corb cu inel în cioc și o semilună deasupra corbuluĭ (d. p. pecetea luĭ Ioan Hunyady); pentru explicarea acestuĭ corb s'a creat legenda pe care o găsim la Miron Costin în Chronika ziem mołdawskich i multańskich [1]).

Așĭ propune însă o altă explicare, pe care mĭ-aŭ sugerat-o vechile tipăriturĭ romîneștĭ și la care a ajuns, independent de mine, un eminent cunoscător al acestor tipăriturĭ, D-l Nerva Hodoș. Cea maĭ veche din toate, liturghierul slavonesc dela 1508, are în vigneta dela fila 8, tetrada întîĭa, stema țăriĭ rumîneștĭ: un vultur cu crucea în cioc, soarele și luna de-a stînga și de-a dreapta eĭ [2]). Evangheliarul dela 1512, în cele treĭ vignete cu stema țăriĭ, are în loc de vultur un corb cu crucea în cioc: e primul cas de constatare sigură a corbuluĭ în stema țăriĭ [3]). Exemplarul pe pergament al evangheliaruluĭ din Mu-

---

[1]) I. Bogdan. Cronicĭ inedite atingătoare de istoria Romînilor, Bucureștĭ 1895, p. 165, § 9.

[2]) Ioan Bianu și Nerva Hodoș, Bibliografia romînească veche, Bucureștĭ 1898—1902, p. 4.

[3]) Ibid., p. 11—13; cel dela p. 11 are și coroană pe cap.

zeul de antichitățĭ are însă un vultur, desemnat cu mîna de un miniaturist[1]. Casul acesta ne explică de ce în exemplarele pe hîrtie, necomplectate de miniaturiștĭ, rămînînd numaĭ o simplă schiță de desemn, care la tipar eșia cu totul neagră, vulturul a putut fi luat foarte ușor drept corb și transformat maĭ tîrziŭ în acesta. Așa în molitvelnicul dela 1545 pasărea din stema țăriĭ este încă evident vulturul[2]; în triodul dela 1550 însă, în octoichul dela 1574, în cel dela 1575, în psaltirea slavoromînă dela 1577 și în alte tipăriturĭ din sec. 16 pasărea este saŭ evident un corb saŭ samănă maĭ mult a corb decît a vultur[3].

În tipăriturile din vremea luĭ Mateĭ Basaraba ea se lua drept corb; cf. stihurile luĭ Uriil Năsturel din Fierăștĭ în pravila dela 1640: страна сїа в҆ знаменїе птицꙋ врана носит = fața aceasta drept stemă pasere corb poartă; врана въ вѣки персей не излагати сѧ = ĭar al corbuluĭ pĭept să fie pururea ferit[4].

Ne-am aștepta dar ca și în pecețĭ corbul să se ivească după 1512. Așa și este. Cred că el s'a întrodus maĭ întîiŭ în pecețile cu emblemă duplă; exemplarul cel maĭ vechiŭ ce cunosc e dela 1537 (v. maĭ sus, p. LXXII). În aceste pecețĭ

---

[1]) Vezĭ planșa reprodusă de A. Odobescu în Revista Romînă vol. I (1860). Presupun că reproducerea este exactă.

[2]) Bibliografia romînească veche, p. 24.

[3]) Ibid., p. 32, 58, 61, 62, 66.

[4]) Ibid., p. 109. Cf. și scrisoarea de maĭ sus a luĭ Constantin Brîncoveanu din 1689; p. LVII.

pasărea e foarte mică, și e greŭ de hotărît dacă ea represintă un corb saŭ un vultur. Așa în pecetea luĭ Mihaĭ Viteazul din 1599 și în altele maĭ răŭ păstrate dela acelașĭ domn eŭ văd un corb; în pecețile luĭ Radul Șerban pare a fi însă vulturul. Astfeliŭ, corbul a înlocuit pe vultur în urma uneĭ erorĭ tipografice.

Cîteva cuvinte încă asupra *peceților boereștĭ,* în special asupra celor ce nu le-am descris în notele dela Documente și Regeste.

Cele maĭ vechĭ pecețĭ boereștĭ sînt cele patru din documentul dela 7 Maĭ 1421 al luĭ Radul II Prasnaglava; pe una singură, cea maĭ mare din ele, se distinge bine un vultur cu două capete și cu aripele întinse; bănuesc că este pecetea luĭ Radul, primul boer în lista martorilor și de sigur banul Radul dela 1413; pe două nu se poate distinge nimic, ĭar a patra, care presupun a fi a luĭ Mihail protovistiarul, are inițiala **M** (= мџхаилъ). În țara rumînească însă obiceĭul de a alătura pe lîngă pecetea domnuluĭ pecețile boerilor celor marĭ nu era așa de înrădăcinat ca în Moldova; de aceea avem foarte puține documente cu pecețĭ boereștĭ. Cel maĭ prețios din toate în privința aceasta este tratatul de închinare și de alianță al luĭ Vlăduță din 1511 (arh. No. 742), al căruĭ text e însă latinesc și n'a intrat în colecția noastră[1]). Acest

---

[1]) Cuprinsul e analog cu tratatul luĭ Radul IV cel Mare din 1507: Vlad recunoaște că regele Vladislav l-a confirmat în tronul țăriĭ rumîneștĭ și-ĭ jură credință luĭ, primuluĭ săŭ născut Ludovic și Brașovenilor; se obligă a ajuta pe rege contra dujmanilor săĭ perfizĭ

tratat e confirmat prin 13 pecețĭ boereștĭ, din carĭ 12 sînt micĭ, 6 deadreapta și 6 deastînga pecețiĭ domneștĭ, ĭar a 13-ea, lîngă pecetea domnească, e ceva maĭ mare decît celelalte; aceasta este atîrnată și de altă mătase: roșie, galbenă și vînătă, pe cînd celelalte 12 aŭ mătase verde și roșie, ca a domnuluĭ. Pe cele maĭ multe nu se pot distinge figurile: așa chiar pe cea maĭ mare, pe care așĭ atribui-o vorniculuĭ Bogdan; în nicĭ una n'am putut ceti vr'un nume. Într'a noua se văd literile нѣго deasupra uneĭ figurĭ ce pare a represinta o pasăre cu aripele întinse stînd în picioare, la stînga eĭ o stea; într'a unsprezecea, a căreĭ figură e un cal, se citesc dedesuptul figureĭ literele зѣт; celelalte aŭ următoarele figurĭ: întîĭa o femee cu lance si scut în mînă; a doua o pasăre stînd în picioare și o legendă chirilică ce nu se poate ceti; a treĭa două semilune, întoarse cu partea convexă una spre alta și o liniuță deasupra lor; a patra un cap de militar cu coĭf; a cincea două profile față în față: par a fi un bărbat și o femee; a șasea o persoană ce șade în scaun, goală; a șaptea, a opta,

---

(Turciĭ) și să fie prieten prietenilor și dujman dujmanilor Ungarieĭ: față de Brașovenĭ se obligă să nu le pue vămĭ nouă. „Datum in Dedrich (=Dridu din Prahova; cf. Dridov, podul Driduluĭ, lîngă Gherghița), die dominica post assumptionis beatae virginis Mariae Hungarorum patronae“ (= 17 August). Boerĭ sînt citațĭ cu numele 15, în ordinea următoare: 1. Bogdan vornicul „summus judex“, 2. Barbul (Barbor) banul, 3. fratele săŭ Pîrvul (Perbor), 4. Danciul pĭrcalab, 5. Datco ban, 6. Horvat vistier, 7. Vancea logofăt, 8. Mircea postelnic și fratele săŭ, 9. Semca spătar, 10. Calotă vistier, 11. Ivan stolnic, 12. Ștefan pitar, 13. Radul ban de Mehedințĭ, 14. Cocora (Kokorra) vornic și 15. Vlaĭcul șatrar cu frațiĭ săĭ.

a zecea și a douăsprezecea aŭ figurĭ ce nu se pot defini.

Tratatul luĭ Neagoe Basaraba din 1517 are patru pecețĭ, din care pe cea din dreapta peceții domneștĭ se citește legenda: [† сїи печат сътвори] жѹпан калотъ дворник; ca figură ea are o floare în mijloc, pare a fi un crin, la radăcina eĭ în dreapta o steluță, în stînga o semilună; o a doua pecete, tot în dreapta celeĭ domneștĭ, e fără legendă și cu o figură neclară; celelalte două, din stînga peceții domneștĭ, una, cea de lîngă pecetea domnească, are ca figură două bustur̆ de boerĭ fată în față, despărțite printr'un pom ce samănă cu cel de pe pecețile domneștĭ; capetele sînt fără barbă și par a avea coĭfurĭ; a patra are două frunze saŭ două semilune întoarse cu partea convexă una spre alta și cu o cruce la mijloc; cf. pecetea a treĭa din doc. luĭ Vlăduță. Așĭ fi aplicat să atribuĭ această pecete banuluĭ Barbul, citat în document înaintea luĭ Calotă, marele vornic; asupra celorlalte două nu îndrăznesc să fac nicĭ o presupunere. Toate sînt atîrnate de mătase roșie și verde, ca și pecetea domnească.

Celelalte pecețĭ boereștĭ din arhivul Brașovuluĭ sînt descrise la Documente și Regeste, unde am dat și toate legendele, cîte le-am putut ceti. Ca regulă generală, asupra emblemelor și legendelor din pecețile boereștĭ, putem stabili deocamdată următoarea: *a)* în embleme, boeriĭ din țara rumînească s'aŭ ținut maĭ ales de obiceĭul nobililor ungurĭ; cea maĭ mare parte din figurile de pe pecețile lor se găsesc în pecețile ungu-

reștĭ din sec. 14 și 15: ostașul saŭ călărețul, vulturul, calul, buzduganul, coĭful, crinul, steluța, semiluna și celelalte; multe sînt simple camee; *b)* legenda constă saŭ α) din numele simplu al boeruluĭ, cu saŭ fără atributul жѹпанъ, d. p. † албь токсавес (1431—33); драгомир ѹдрище (1488—1490/95); жѹпан драгомир ѹдрище (1482—1495); † печат оп[рѣ] (1542); saŭ β) din numele și funcțiunea luĭ, cu saŭ fără atributul жѹпанъ, d. p. стеѳан ло-[гоѳет] (1442); жѹпан драгомир дворникь (1481; Dragomir Manev); [драгомир] дворн[ик] (1482; Dragomir Udriște); [станко] лог[оѳет] (1492); кръстиıанъ дворник (1482—93); калот[ъ] велики висти[ıарь] (1508—1509); жѹпань [држгич велики д]ворник (1530—36); † жѹпан винтилъ велики дворник (c. 1536); † [жѹ]пан станиль двор[н]ик (1558); maĭ amplificată: † печат сътвори жѹпан калотъ велики дворник (1520—21); saŭ γ) dintr'o inițială orĭ maĭ multe litere din nume, d. p. м = михаиль (1421), к = коико (1431), кѡ = даткѡ (?), pe pecetea luĭ Datco vornicul, pusă de soția și de fiul său pe scrisoarea dela c. 1582; Regeste No. CLXXVIII.

Asupra peceților de mitropolițĭ, județĭ și pîrgarĭ n'am nimica de adăogat la cele spuse în Documente și Regeste.

Voiŭ încheia această întroducere cu cîteva considerațiunĭ asupra moduluĭ cum am publicat documentele dela Brașov și cum ar trebui să se publice de aci înainte toate documentele noastre sloveneștĭ.

Este incontestabil că aceste documente, care

din fericire ni s'aŭ păstrat în foarte mare număr, aŭ pentru noĭ în primul rînd un *interes istoric;* interesul ce-l presintă ele pentru limba slovenească la Romînĭ cade pe al doilea plan. Din materialele publicate până acum în original de D-l Hasdeŭ în Archiva istorică a Romînieĭ, singura ediție bună de documente interne, și din cele publicate de Miletić în „Dacoromîniĭ“ și în „Noile documente vlahobulgare dela Brașov“ se poate scoate aproape tot ce este de scos din documentele noastre vechĭ asupra istorieĭ limbeĭ bulgăreștĭ în sec. 14—17. Această lucrare a făcut-o Miletić, cu o competență pe care între slaviștiĭ de astăzĭ n'a întrecut-o nimenea. Tot ce a rămas de făcut pe această cale este a completa datele luĭ Miletić cu cele inedite, a rectifica unele greșelĭ de puțină însemnătate, strecurate nu din necunoștința limbeĭ, ci dintr'un studiŭ insuficient al instituțiilor noastre vechĭ și din cîteva lacune în cunoașterea elementelor linguistice de altă origine decît cea slavă. În ce privește însă fonetica, morfologia și sintaxa limbeĭ bulgăreștĭ din cancelaria domnilor țăriĭ rumîneștĭ, cele două lucrărĭ ale luĭ Miletić aŭ pus o bază sigură și traĭnică de cercetărĭ ulterioare.

Deaceea, cînd e vorba să se facă o ediție de documente vechĭ ca material pentru istoria romînă, mi se pare că în cele maĭ multe casurĭ ne putem dispensa de publicarea originalelor, cînd traducerea lor se poate face cu deplină siguranță. Scopul publicațiunilor de asemenea natură nu trebue să fie a le face accesibile numaĭ

cîtorva specialiștĭ ce se ocupă cu limbile slave; ele trebuesc răspîndite și în publicul mare, căcĭ numaĭ așa se poate deștepta interesul și gustul pentru studiile istorice, care lipsesc aproape cu totul societățiĭ noastre.

A publica dar traducerĭ însoțite de originale este de cele maĭ multe orĭ un lux inutil; în orĭce colecție maĭ mare se vor reproduce cîteva originale, din cele ce presintă vre-un interes deosebit ca specimene de limbă saŭ de scrisoare veche; ele nu pot lipsi, natural, din publicațiunile de paleografie saŭ diplomatică, unde nu ne putem dispensa nicĭ de facsimile.

Iată pentru ce, în colecțiunea mea, am renunțat la tipărirea originalelor, deși posed copiĭ absolut exacte și făcute de mine însumĭ. Cred că așa vor trebui publicate și celelalte documente interne ale noastre, a căror editare nu maĭ poate întărzia. Un „codex diplomaticus“ al țărilor noastre, care să cuprindă toate documentele maĭ importante pentru istoria lor, începînd cu puținele ce ne-aŭ rămas din sec. 14 și mergînd până la a doua jumătate a sec. 17, cînd limba slovenească se înlocuește peste tot cu cea romînească, este o necesitate absolută pentru progresul studiilor noastre istorice, care aŭ luat în timpul din urmă un așa de mare avînt. Orĭ cît de prețioase ar fi documentele externe, editate în marile colecțiunĭ străine, în colecțiunea Hurmuzaki și în publicațiunile numeroase și excelente din toate punctele de vedere ale D-luĭ N. Iorga, fără un codex cît se poate maĭ com-

plect al documentelor interne, istoria noastră va păstra un caracter provisoriŭ, ĭar partea cea maĭ de căpetenie a eĭ, istoria *cultureĭ romîneştĭ,* în accepțiunea cea maĭ largă a acestuĭ cuvînt, nu va putea fi făcută.

Se'nțelege că nu toate documentele trebuesc publicate în întregime; pentru cele maĭ puțin importante, Regestele le pot ținea locul, cînd sînt bine și amănunțit făcute. O pildă foarte bună a dat în această privință D-l Iorga în maĭ multe din publicațiile sale și acum în urmă în cele cincĭ volume de „Studiĭ și documente cu privire la istoria Romînilor“ [1]).

Dacă însă materialul de documente interne în limba romînească s'a înmulțit în mod îmbucurător și dacă edițiile din ultimiĭ anĭ sînt, din punct de vedere critic, cu mult superioare celor vechĭ, pentru cele sloveneștĭ, dela „Archiva istorică“ încoace (1865—67) nu s'a făcut aproape nimic; o excelentă publicație pentru timpul săŭ, ea a rămas și astăzĭ unica și cea maĭ bună colecție de documente interne vechĭ, în care originalele sînt bine publicate și traducerile bine făcute. Ea conține însă prea puțin material.

E datoria noastră să ne gîndim a relua opera începută cu atîta succes de D-l Hasdeŭ. Străiniĭ carĭ aŭ încercat s'o completeze, n'aŭ putut face mult; deși eĭ aŭ lucrat în condițiunĭ maĭ prielnice decît noĭ, specialiștiĭ din țară, lucrările lor se resimt de defectele, pe care nu le pot

---

[1]) Patru aŭ apărut în 1901 şi 1902; al cincilea e în curs de publicaţie şi conţine numaĭ documente interne.

ocoli decît ceĭ ce cunosc cu deamăruntul trecutul poporuluĭ romîn.

Folosindu-mă de ocasia ce-mĭ oferă interesantul fond de documente dela Brașov, pe care l-am studiat, cu multă dragoste și cu mult interes, în treĭ rîndurĭ, am încercat să daŭ, în această ediție a lor, un model a) de chipul cum trebuesc traduse și publicate documentele noastre vechĭ, b) de chipul cum trebuesc făcute Regestele. Așa înțeleg să se facă viitorul „codex diplomaticus“ al Romînieĭ, publicație ce nu se poate întreprinde decît sub auspiciile Academieĭ Romîne, singurul institut care dispune și de mijloace materiale suficiente și care, în același timp. are datoria și este, din toate punctele de vedere, în stare să aducă la îndeplinire acest vechiŭ desiderat al istoriografieĭ noastre. L-aŭ exprimat de maĭ multe orĭ și străiniĭ, carĭ ĭ-aŭ simțit necesitatea maĭ mult decît noĭ, ceĭ ce putem măcar utiliza, în arhive și colecțiunĭ private, materialele inedite[1]).

Această posibilitate datează însă de foarte

[1]) Vezĭ recensiunea luĭ C. Jireček asupra cărțiĭ mele despre „Vechile Cronicĭ Moldoveneștĭ“, Archiv für slav. Phil. XV (1893), p. 91: „Cu ocasia aceasta ne permitem a exprima dorința ca oameniĭ din Regatul Romînieĭ să se gîndească cît maĭ în grabă la editarea unuĭ „codex diplomaticus“, care să corespundă tuturor cerințelor timpuluĭ. Documentele moldoveneștĭ și munteneștĭ, scrise cele maĭ multe în slovenește, sînt împrăștiate în așa de multe publicațiunĭ încît utilizarea lor e foarte îngreuĭată. Foarte multe vor fi încă nepublicate. Colecțiunea ar trebui să fie complectă, ĭar textele ar trebui colaționate exact fiecare cu originalele; pe lîngă aceasta, n'ar trebui uĭtate nicĭ indexurile. Pentru cercetările istorice din țară o asemenea întreprindere ar pune temeliile unuĭ noŭ avînt“.

puțină vreme. Afară de Academia Romînă, — până maĭ deunăzĭ singurul institut, în care, grație îngrijiriĭ patriotice a D-luĭ D. Sturdza, documentele noastre istorice se păstrează în siguranță și se consultă cu înlesnire, — celelalte deposite de documente aŭ fost și unele sînt încă închise pentru cercetătorĭ. Arhivele statuluĭ din Bucureștĭ s'aŭ deschis acum doĭ anĭ și ordonarea materialelor istorice dintr'însele abĭa de-atuncĭ a început; muzeul național, care posedă, precît aud și precît știŭ din publicațiile străine, documente si manuscrise prețioase, este inaccesibil; directorul acestuĭ institut îl administrează în propriul săŭ interes și îngădue utilizarea materialelor adunate acolo maĭ de grabă străinilor, dintre carĭ unul, acum treĭ anĭ, a crezut că poate să-șĭ permită a le înstrăina [1]).

Deaceea, adunarea documentelor și manuscriselor vechĭ, în locurĭ sigure și accesibile tutuor specialiștilor, este primul lucru la care trebue să se gîndească un guvern conștient de datoria ce avem cu toțiĭ față de trecutul țăriĭ noastre, cu mult maĭ glorios decît își pot închipui aceĭ ce-l cunosc numaĭ pe deasupra.

Odată adunate, o a doua datorie este publicarea lor. Aceasta va trebui încredințată unor oamenĭ competențĭ, devotațĭ studiilor istorice, nedeprinșĭ să exploateze munca altora în profitul lor personal și să transforme întreprinderile științifice în întreprinderĭ băneștĭ, unor oamenĭ carĭ să fi dat dovezĭ suficiente de

---

[1]) Vezĭ Analele Academieĭ Romîne, tom. XXII, p. 163 (Desbaterile).

ĭubire de adevăr, de desinteresare și de onestitate în cercetările lor științifice. Sînt puținĭ încă de aceștia; sînt însă destuĭ, pentru ca lucrul să înceapă.

M'am simțit dator să spun acestea, dator față de mine însumĭ și față de specialitatea pe care o represint în universitate și pe care am înțeles-o și am profesat-o dela început nu atît ca filologie slavă, cît ca știință ajutătoare istorieĭ romîne. Tăcerea mea de pănă acum a fost luată de uniĭ drept o mărturisire a neputințeĭ, de alțiĭ drept o dovadă de indiferentism; în realitate ea provenea din deferința ce am avut pentru Academia Romînă, dela care așteptam să ĭa singură inițiativa publicăriĭ unuĭ „codex diplomaticus", care să încoroneze, în mod demn, marea colecțiune de documente ce poartă numele luĭ Hurmuzaki. Academia va facė fără îndoeală acest lucru; dorința celor ce se ocupă cu trecutul poporuluĭ nostru, numaĭ din dragostea pentru acest trecut, este să-l facă cît maĭ de grabă.

I

DOCUMENTE

I. Chrisoave, porunci şi scrisori domneşti.

1. Mircea I (cel Bătrîn).

(1386 — 31 Ian. 1418)

I.

Eŭ cel în Christos Dumnezeŭ credinciosul și de Christos ĭubitorul și de sine stăpînitorul Io Mircea, mare voevod și domn, stăpînind și domnind peste întreagă țara Ungrovlahieĭ și peste părțile de dincolo de munțĭ și peste cele tătăreştĭ și peste amîndouă laturile ale Dunăriĭ întregĭ, până la marea cea mare, şi din mila luĭ Dumnezeŭ și stăpînitor al cetățiĭ Dîrstor [1]), binevoit-a domnia mea, de bună voea mea, cu inimă curată și luminată, și dăruit-am acest chrisov al domnieĭ mele și împlinit-am rugămintea pîrgarilor din Brașov, fiindcă s'aŭ rugat de domnia mea să le înnoesc și să le întăresc așezămintele [2]) ce le-aŭ avut dela strămoșiĭ

---

[1]) Silistria.

[2]) Orig. законн ; законъ = așezămînt, orînduealĭ, obiceiŭ, lege; legĭ în înțelesul modern nu existaŭ însă în timpurile vechĭ la noĭ și deaceea „așezămînt" corespunde maĭ bine decît „lege" noțiuneĭ законъ.

domnieĭ mele pentru vamă, prin tîrgurile din ţara domnieĭ mele şi pe drumul Braşovuluĭ până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriŭ [1]) 1 fertun, dela unul de Luvia [2]) 1 perperă, dela unul de Colunia [3]) 12 ducaţĭ, dela unul din Cehia [4]) 6 ducaţĭ; ĭar dela un vilar [5]) tăĭat nimica. Şi cine aduce şăpcĭ frînceştĭ, nimica. Dela un butoiŭ de mĭere 12 ducaţĭ, dela un butoiŭ de vin 6 ducaţĭ, dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducaţĭ; dela o maje de ceară 12 ducaţĭ; dela piper, dela şofran, dela bumbac, dela lîna de cămilă, dela pĭeile de mĭel, dela pĭeĭ şi dela alte mărfurĭ ce vin din spre mare [6]), dela 100 de perpere 3 perpere; dela un porc 2 ducaţĭ, dela un boŭ 3 ducaţĭ, dela o vacă 3 ducaţĭ, dela un berbece 1 ducat, dela o pĭele de cerb 1 ducat; de vor fi şi alte pĭeĭ cu ea, să nu dea nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Călăreţul care trece pe la Bran [7]) 3 banĭ; pedestrul 1 ban; şi ceĭ ce trec cu peşte, dela un car 1 peşte, ĭar pentru ce va fi pe dea-

---

1) Ypres, în Belgia; se zicea, probabil, în sec. 15 „Ipriŭ" saŭ „Ipria". Cf. într'un doc. al luĭ Neagoe Basaraba din 30 Iulie 1512 „за .ѕı. лакти ѡт епрю" (Arhivele Statuluĭ).

2) Louvain, germ. Löwen, în Belgia; Lew, Lowen în doc. medievale, lat. Leobium; în doc. vechĭ moldoveneştĭ *Leubia*; orig. ѡт хосоловн. Acest cuvînt, care în alte locurĭ e scris хѹселевн, хѹсѹлѹвн, хѹсѹлевн, în două treĭ locurĭ хрѹсѹлѹвн, cuprinde în partea întîĭa pe grec. χρυσο — din compuse, ĭar în partea a doua numele vechiŭ al oraşuluĭ Louvain, care la noĭ se pronunţa în sec. 15 prob. Luvia, Lovia; luĭ ѡт хрѹсѹлѹвн îĭ corespunde în actele latine *lobiensis*. Cf. Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 611. Miletić, Sbornik XVI—XVII, p. 502, propune o altă explicare, dar aceasta mi se pare inadmisibilă.

3) Colonia, Köln.

4) Orig. ѡт чех; în doc. latine *polonicalis*.

5) Vilar = bucată de mătase; grec. βηλάριον, fr. velours, mediolat. velutum.

6) Levantine.

7) Orig. тѹрчъ; ung. Töres, Töresvár, germ. Törzburg, rareorĭ Turtsch. Miletić, Sbornik XVI—XVII (1900), p. 500, interpretează greşit „мимо тѹрчъ" prin „освѣнъ турчинъ" afară de Turcĭ. N'am tradus prin „Turciŭ", cuvîntul fiind prea arhaic. „Turcĭ" ar fi cu totul greşit.

supra, să nu dea nimica. Ĭar la Brăila de maje 1 perperă, ĭar la Tîrgşor de car 1 peşte; la Tîrgovişte aşişderea. Un cal încărcat, fie cu orice, 3 ducaţĭ. Ĭar la Dîmboviţa [1]), cîţĭ caĭ de car, atîţia ducaţĭ şi 1 peşte, ĭar dela un cal încărcat 3 banĭ, dela alte mărfurĭ nimica; un cal slobod 1 ducat, ĭar pedestrul 1 ban. Şi ĭarăşĭ, cine-şĭ dă marfa pe datorie, să-şĭ caute datornicul saŭ chezaşiĭ, dacă-ĭ are, ĭar de oamenĭ dreptĭ să nu se atingă. Şi nimenea să nu bîntuească pe vre-un om drept. Şi ĭarăşĭ, cine se va încerca dintre boeriĭ domnieĭ mele, marĭ şi micĭ, fie că va fi cumpărată [2]) acea vamă, fie că va fi dăruită cuĭva de milă, şi va adăoga şi nu va rămînea pe lîngă cele ce le-am întărit şi legiuit în aşezămîntul de maĭ nainte [3]), unul ca acela va avea să primească mare răŭ şi urgie dela domnia mea. — Şi s'aŭ făcut acestea, cînd aŭ venit la Cîmpulung Felentin şi Martin şi Cruş [4]). Ĭată şi martoriĭ: Radul ban, jupîn Andriaş, jupîn Radul fratele jupînuluĭ Cazan, jupîn Şerban al luĭ Bilcear [5]), jupîn Stoĭca Rusul [6]), jupîn Badea al Vameşuluĭ. Şi eŭ logofătul Baldovin am scris, în luna luĭ August în 6, anul 6921 (=1413), indictionul 6.

Io Mircea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, ovală, cu legenda: † Mircha voevoda. — *Pergament No. arh. 779. — L. Miletić, Novi Vlahobлlgarski gramoti otъ Brašovъ, Sofia, 1896, No. 3 (Sbornicul ministeriuluĭ de instrucţie, vol. XIII).*

---

[1]) Bine înţeles la cetatea, nu la apa Dîmboviţeĭ.

[2]) Arendată.

[3]) De maĭ sus; orig. на прьвом законѣ.

[4]) Plenipotenţiariĭ Braşovuluĭ Valentinus, Martinus şi Crusius, dintre carĭ cel dintîiŭ era „judex Brassoviensis", ĭar ceĭlalţĭ doĭ eraŭ pîrgarĭ-senatorĭ, „seniores" (versiunea latină din 1413, intercalată în doc. dela 1431).

[5]) La Miletić, Sbornik XIII (1896), ed. separată p. 48, greş. кнлчарев; orig. кнлчарев.

[6]) Orig. стоика роусин; cuvîntul al doilea lipseşte la Mil.

2. Mihail I, coregent al luĭ Mircea I.

(c. 1415—31 Ianuarie 1418)

II.

Io Mihail, mare voevod şi domn. Scrie domnia mea slugilor domnieĭ mele dela cetatea Dîmboviţeĭ şi vameşilor dela Rucăr [1]) şi din Bran, şi astfel vă porunceşte domnia mea: să nu vă atingeţĭ de aceştĭ Braşovenĭ şi să nu-ĭ prădaţĭ, ci să le luaţĭ vamă dreaptă, şi, maĭ mult încă, să le faceţĭ pe voe. Şi pentru bucăţile de postav, de vor avea călţunĭ tăĭaţĭ, saŭ cîte treĭ patru coţĭ, să nu-ĭ vămuiţĭ. Ci să umblaţĭ drept şi să trăiţĭ frumos şi bine cu eĭ, ca să nu se plîngă maĭ mult de voĭ părinteluĭ domnieĭ mele, ca până acum, saŭ domnieĭ mele [2]); căcĭ de voiŭ maĭ auzi niscaĭva vorbe dela părintele domnieĭ mele, din pricina vorbelor voastre, domnia mea are să facă mare răŭ celuĭ ce îĭ va fi zăbovit pe nedrept, măcar cît un fir de păr. Altfel nu va fi, ci după porunca domnieĭ mele.

Io Mihail voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, rotundă, cu legenda: † ιω мнχаилъ воеводא; *fără adresă. — Arh. No. 216; Mil. No. 4.*

III.

Ioan Mihail, voevod şi domn. Dă domnia mea această poruncă [3]) a domnieĭ mele Braşovenilor şi Rîjnovenilor: orĭce om din ţara părinteluĭ domnieĭ mele şi a domnieĭ mele, care are datorie la Braşovenĭ, să se ducă acolo, ca să-şĭ scoată datoria dela datornic; şi de nu i se va plăti de bună voe, să-l pîrască înaintea pîr-

---

[1]) Orig. рѹкєл.

[2]) Doc. este evident dintre aniĭ 1415—1418, cînd Mihail e coregent al tatăluĭ săŭ. Iorga, Studiĭ şi documente III, p. III. E posibil să fi fost coregent şi înainte de 1415.

[3]) Orig. ωрнзмо; grec. ὁρισμός.

garilor, că dacă vor avea de unde să ĭa, aceștia îĭ vor plăti. Ĭar dacă datornicul nu va avea de unde să plătească, să-șĭ bată ochiĭ[1]) că nu șĭ-a dat marfa la om cinstit. Și nimenea să nu îndrăznească să ĭa aci zălog dela oamenĭ dreptĭ dintre Brașovenĭ, și nicăirĭ să nu se zălogească eĭ, căcĭ orĭcine ar încerca să-ĭ zăbovească, măcar cît un fir de păr, va pĭeri de mîna părintelui domnieĭ mele și a domnieĭ mele[2]). Ci fiecine să-șĭ caute acolo datoria dela datornic, după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, rotundă, cu legenda: † ιω мнχанлъ воєвода. — *Arh. No. 217; Mil. No. 5.*

3. Radul II (Praznaglava).

(1421—1422. 1424—1427)

IV.

Io Radul, voevod și domn. Făgăduește domnia mea din ziua aceasta, de cînd șĭ-aŭ dat Brașoveniĭ averea lor, ca să fie pace între noĭ și să fim o singură țară cu țara domnieĭ mele, și să trăească în pace și în bună înțelegere tot Brașovul și toată țara Bîrseĭ, făgăduește domnia mea că vrăjmașul lor va fi și vrăjmașul domnieĭ mele, ĭar vrăjmașul domnieĭ mele să fie și vrăjmașul Brașovenilor și al întregiĭ țărĭ a Bîrseĭ; și să-mĭ fie eĭ cu toată dreptatea, și domnia mea să le fiŭ lor cu dreptate; să fie slobozĭ și să nu se teamă de nicĭ o răutate, nicĭ de pradă, nicĭ de tîlhărie, nicĭ de oprelĭ[3]), nicĭ de zăloage; și să nu li se năpăstuească nimic din partea țăriĭ domnieĭ mele, ci să fie eĭ o singură țară cu țara domnieĭ mele; și să tîrguească oameniĭ domnieĭ mele în țara voastră, și să lăsațĭ să vie

---

1) Orig. да сн бїє ючн.

2) Vezĭ nota 2 dela doc. precedent.

3) Confiscărĭ; orig. нзєм exactio, sumptio.

orĭce marfă în țara domnieĭ mele: și pîne și fier saŭ orĭce, slobod să umble; și să trăim în pace și în bună înțelegere, cu dreptate și cu adevăr. Ĭar domnia mea să le fiŭ cu dreptate și să n'am gînd răŭ asupra lor. Și dă domnia mea credința și sufletul domnieĭ mele și credința și sufletul tuturor boerilor domnieĭ mele: credința jupînuluĭ Radul, credința jupînuluĭ Vîlcan, credința jupînuluĭ Nan [1]), credința jupînuluĭ Stan, credința jupînuluĭ Vîlcsan, credința jupînuluĭ Neg [2]), credința jupînuluĭ Drăghicĭ, credința luĭ Mihail protovistierul, credința luĭ Radul al luĭ Sahac, credința luĭ Oncea Lungaș. Și cine se va încerca să calce aceste jurăminte, pe unul ca acela să-l bată domnul Dumnezeŭ, aicĭ cu trupul ĭar în viața de apoĭ cu sufletul, și să aĭbă parte cu Iuda și cu Arie, și să fie afurisit de tatăl și de fiul și de sfîntul duh și de ceĭ 318 sfințĭ părințĭ dela Nichea, amin. S'a scris în anul 6929 (= 1421), indictionul 14, Maĭ în 7.

Și să se judece săraciĭ domnieĭ mele înaintea domnieĭ mele, ĭar săraciĭ voștri înaintea voastră, și să nu li se facă nedreptate. — Și să nu adăpostițĭ oamenĭ răĭ printre voĭ, pe care nu-ĭ ĭubește domnia mea, ca să nu petreacă în mijlocul vostru; nicĭ domnia mea să nu adăpostească oamenĭ răĭ [3]).

Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea cea mare și 4 pecețĭ micĭ; cea dintîiŭ cu legendă latină, din care n'am putut ceti decît cuvintele: voivodae transalpini Ria d.; *celelalte patru sînt boerești, toate în ceară neagră și fără legendă; pe una, ceva maĭ mare decît celelalte, se cunoaște foarte bine un vultur cu două capete și cu aripele întinse; pe alta disting litera* M, *și aceasta ar putea fi a luĭ Mihail protovistierul; celelalte treĭ sînt de c. 1 cm. în diametru. — Pergament No. 776; Mil. No. 15.*

---

1) Orig [на]на.

2) Orig. нега; Mil. greș. нѣга.

3) Aceste două clause sînt scrise în jurul textuluĭ, pe marginele pergamentuluĭ, care e foarte înalt în raport cu lățimea.

V.

Eŭ cel în Christos Dumnezeŭ credinciosul şi de Christos ĭubitorul şi de sine stăpînitorul Ioan Radul, mare voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ şi cu darul dumnezeesc stăpînitor şi domnitor peste întreaga ţară a Ungrovlahieĭ. Binevoit-a domnia mea cu a mea bună voinţă, cu inimă curată şi luminată, şi dăruit-am acest prea cinstit şi prea frumos şi prea preţuit chrisov al domnieĭ mele care e maĭ pe sus de toate cinstele şi darurile, şi-am împlinit rugămintea pîrgarilor din Braşov, care s'aŭ rugat de domnia mea să le înnoesc şi să le întăresc aşezămintele ce le-aŭ avut dela strămoşiĭ domnieĭ mele pentru vămĭ, prin toate tîrgurile din ţara domnieĭ mele şi pe drumul Braşovuluĭ până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriŭ 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colunia 12 ducaţĭ, dela unul din Cehia 6 ducaţĭ; ĭar dela un vilar tăĭat nimica. Şi cine aduce şăpcĭ frînceştĭ şi boboŭ şi fier, nimica; ĭar dela un butoiŭ de mĭere 12 ducaţĭ, ĭar dela un butoiŭ de vin 6, ĭar dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducaţĭ; ĭar dela o maje de ceară 12 ducaţĭ, ĭar dela piper şi dela şofran şi dela bumbac şi dela lîna de cămilă şi dela pĭeile de mĭel şi dela pĭeĭ şi dela altă marfă ce vine din spre mare, dela 100 de perpere 3 perpere; dela un porc 2 ducaţĭ, dela un boŭ 3 ducaţĭ, dela o vacă 3 ducaţĭ, dela un berbece 1 ducat; dela o pĭele de cerb 1 ducat, ĭar de vor fi şi alte pĭeĭ cu ea, nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Călăreţul care trece pe la Bran 3 banĭ, ĭar pedestrul 1 ban. Şi ĭarăşĭ, ceĭ ce trec cu peşte, dela un car 1 peşte, ĭar ce vor avea pe deasupra, să nu dea nimica. — Şi la Brăila dela o maje 1 perperă; ĭar dela un car în Tîrgşor 1 peşte; în Tîrgovişte aşişderea. De calul încărcat, fie cu orĭce, 3 ducaţĭ. — Şi la Dîmboviţa, cîţĭ caĭ sînt la car, tot atîţia ducaţĭ şi de car 1 peşte; de calul încărcat 3 banĭ;

ĭar dela alte mărfurĭ nimica. Un cal slobod 1 ducat și pedestrul 1 ban. Și apoĭ, cine îșĭ dă marfa pe datorie, să-șĭ caute datornicul saŭ chezașiĭ, dacă are, ĭar de omul drept să nu se agăţe. Și nimenea să nu bîntuească pe oameniĭ ceĭ dreptĭ. Și ĭarășĭ, cine se va încerca, dintre boeriĭ domnieĭ mele, marĭ și micĭ, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi dată cuĭva de milă, să pue pe deasupra și să nu rămînă pe lîngă cele ce le-a întărit și legiuit domnia mea în așezămîntul de maĭ nainte[1]), unul ca acela va păţi mare răŭ și urgie dela domnia mea. Și s'aŭ întîmplat acestea, cînd aŭ venit la domnia mea Revel Hanăș[2]) și Cîrstea din Rîjnov, și aceasta a fost la Tîrgoviște. Iar martorĭ [aŭ fost]: jupîn Vîlcan și jupîn Nan și jupîn Vîlcsan[3]) și Aga ban și jupîn Radul al luĭ Sahac și Mihail vistierul; ĭar eŭ logofătul Gherghina am scris în Tîrgoviște, luna luĭ Noemvrie în 21, în anul 6930 (=1422), indictionul 15.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legendă latină aproape cu neputinţă de cetit. — Pergament No. 771; Mil. No. 16.

VI.

Ioan Radul, voevod și domn al întregeĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov: fiindcă m'aţĭ rugat pentru vama dela Cîmpulung, ca să nu maĭ fie, domnia mea am lăsat ca maĭ departe să nu fie. Am făcut domnia mea ca să fie după așezămîntul ce a fost în zilele luĭ Mircea voevod. Și de aceasta mă voiŭ ţinea, numaĭ și voĭ să vă ţineţĭ. Săracilor domnieĭ mele nedreptate să

---

[1]) Orig. și Mil. на прѣком законѣ.
[2]) Iohannes Reuwel.
[3]) Mil. greșit клъкан.

nu li se facă, pentrucă și domnieĭ mele mĭ-e milă de voĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure. ✠

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda: † ιωαн радꙋл воєвѡда и господ[инь]; *adresa: pîrgarilor din Brașov.— Arh. No. 227; Mil. No. 17.*

c. 1421—1422.

Ductul acesteĭ scrisorĭ are un caracter maĭ vechiŭ decît celelalte treĭ acte dela Radul Praznaglava. Monogramul e în genul vechilor monograme ale luĭ Mircea, ĭar hîrtia la fel cu cele două scrisorĭ ale luĭ Mihail I.

VII.

Ioan Radul, mare voevod și domn de sine stăpînitor al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele pîrgarilor din Brașov și Rîjnovenilor și întregiĭ țărĭ a Bîrseĭ, că le-a făcut domnia mea chrisov și așezămînt, cum le-aŭ avut dela strămoșiĭ domnieĭ mele; tot așa să li se ĭa [vama] și în vremea domnieĭ mele. De aceea, țare Alexandre, orĭcine țĭ-ar fi vameș în Rucăr, poruncește-ĭ să ĭa vamă cît e obiceĭul. Ĭar altfel să nu îndrăznească a face. Și cine va fi vameș sub Dîmbovița, acela tot așa să le ĭa. Căcĭ cine se va încerca să le ĭa maĭ mult decît e obiceĭul, acela va avea să primească mult răŭ și urgie dela domnia mea. Ĭar altfel nu este, ci după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, ovală, ilisibilă; fără adresă.— Arh. No. 299; Mil. No. 2.

Asupra documentuluĭ acestuĭa, pe care Miletić l-a pus greșit între aniĭ 1375—1380, atribuindu-l luĭ Radul, tatăl luĭ Mircea, există o întreagă literatură, pe care nu e locul nicĭ de a o cita, nicĭ de a o discuta aicĭ. Explicarea cea maĭ bună e tot cea dată de Jireček, Archiv für slavische Philologie, vol. XIX, p. 609.

4 Dan II.

(1420—1424. 1427—1431)

VIII.

Eŭ cel în Christos Dumnezeŭ credinciosul şi cuviosul şi de Christos ĭubitorul Io Dan, mare voevod şi domn, din mila luĭ Dumnezeŭ şi cu harul dumnezeesc stăpînind şi domnind asupra întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ, binevoit-a domnia mea din a mea bună voinţă, din luminată şi curată inimă, şi dăruit-am acest prea frumos şi maĭ pe sus de toate cinstele şi darurile adevărat chrisov al domnieĭ mele, şi am împlinit rugămintea pîrgarilor din Braşov, fiindcă s'aŭ rugat de domnia mea să le înnoesc şi să le întăresc aşezămintele, ce aŭ avut dela străbuniĭ domnieĭ mele pentru vamă, prin tîrgurile din ţara domnieĭ mele şi pe drumul Braşovuluĭ până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriŭ 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colunia 12 ducaţĭ, dela unul din Cehia 6 ducaţĭ, ĭar dela un vilar tăĭat nimica. Şi cine aduce şăpcĭ frînceştĭ, nimica. Dela un butoiŭ de mĭere 12 ducaţĭ, dela un butoiŭ de vin 6 ducaţĭ; dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducaţĭ; dela o maje de ceară 12 ducaţĭ. Dela piper, dela şofran, dela bumbac, dela lîna de cămilă, dela pĭeile de mĭel, dela pĭeĭ şi dela altă marfă ce vine din spre mare, dela 100 perpere 3 perpere. Dela un porc 2 ducaţĭ, dela un boŭ 3 ducaţĭ, dela o vacă 3 ducaţĭ; dela un berbece 1 ducat; dela o pĭele de cerb 1 ducat, ĭar dacă vor fi şi alte pĭeĭ la un loc cu ea, să nu dea nimica; dela un burduf de brînză 1 ducat. Călăreţul care trece pe la Bran 3 banĭ, ĭar pedestrul 1 ban. Şi cine trece cu peşte, dela un car 1 peşte, ĭar ce va fi pe deasupra, să nu dea nimica. Ĭar la Brăila de maje 1 perperă, ĭar de car în Tîrgşor 1 peşte; în

Tîrgovişte aşişderea. Calul încărcat, cu orîce, 3 ducaţî. Şi la Dîmboviţa dela un car, cîţî caî, atîţia ducaţî şi 1 peşte, ïar dela un cal încărcat 3 banî, ïar dela alte mărfurî nimica; un cal slobod 1 ducat, ïar pedestrul 1 ban. Şi cine îşî dă dobitoacele pe datorie, să-şî scoaţă dela datornic saŭ dela chezaşî, dacă are, ïar de omul drept să se ferească, şi nimenea să nu bîntuească pe oameniî ceî drepţî. Şi cine se va încerca dintre boeriî domnieî mele, marî şi micî, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi cuïva dată de milă, şi va mări şi nu va sta pe lîngă cele ce am întărit şi legiuit prin acest drept aşezămînt, unul ca acela va avea mare răŭ şi urgie dela domnia mea. Şi martorî [sînt]: jupîn Albul vornicul, jupîn Borcea, jupîn Voïco, jupîn Cega, jupîn Utmeş, jupîn Baïa, jupîn Gîrdoman, Nanotă spătarul, Mileţ vistiïarul, Coïco logofătul. Am scris în Tîrgovişte, în anul 6931 (= 1422), indictionul 1, Octomvrie 23.

Io Dan voevod, din mila luî Dumnezeŭ domn.

Pecetea perdută.—Muzeul naţional din Budapesta, pergament No. 71 din achisiţiile anuluî 1896. Publicat de Miletić, Sbornik, vol. XVI—XVII, *p. 496 şi urm., cu facsimile în mărime naturală.*

IX.

Io Dan, voevod şi domn al întregiî ţărî a Ungrovlahieî. Dă domnia mea această poruncă a domnieî mele Braşovenilor, care tîrguesc în ţara domnieî mele, ca să aïbă eî aşezămîntul ce l-aŭ avut şi în zilele luî Mircea voevod, aşa să le fie şi acum. Vama la Dîmboviţa: dela un car 1 peşte; dela un ham 1 ducat; dela tara 3 banî; dela pedestru 1 ban. Ïar voî, vameşilor dela Dîmboviţa, de altă marfă să nu vă atingeţî, şi să nu îndrăzniţî a le lua vamă nicî dela postav, nicî dela fier, nicî dela funiî, nicî dela in, nicî dela cînepă, nicî dela pînză, nicî dela coarde, nicî dela alte mărfurî; numaî dela porcî şi dela oî şi dela caiî ce-î duc spre vînzare. Pentru acestea vamă să luaţî, dar de altă

marfă să vă feriţĭ. Ĭar voĭ, vameşilor din Rucăr, să luaţĭ vamă dela maja de peşte de crap, fie mare fie mic, 7 peştĭ şi 2 perpere; dela maja de morun 9 perpere şi 2 curele; şi dela un vilar de postav de Ipriŭ 1 fertun, de Luvia 1 perperă, de Colunia 12 ducaţĭ, de Cehia 6 ducaţĭ; ĭar dela maja de ceară 12 ducaţĭ; dela un butoiŭ de vin 6 ducaţĭ; dela un cal, fie că se va vinde fie că se va cumpăra, fie ĭapă fie cal, 12 ducaţĭ; dela o vită 3 ducaţĭ; dela un berbece 1 ducat; dela un porc 2 ducaţĭ; dela un burduf de brînză 1 ducat; dela o cergă 1 ducat; dela pieĭ sălbatice cîte 1 ducat; dela o tara 3 ducaţĭ; un cal slobod 3 banĭ, ĭar pedestrul 1 ban; şi dela gadine: fie veveriţă, fie jder, fie vulpe, fie pisică sălbatică, fie ĭepure, dela 30 de ducaţĭ 1 ducat; şi dela marfa ce vine din spre mare: fie piper, fie şofran, fie bumbac, dela 30 un ducat; ĭar dela boboŭ şi dela fier şi dela arcurĭ şi dela coarde şi dela funiĭ şi dela pînză şi dela in şi dela cînepă vamă să nu li se ĭa. Decĭ, voĭ vameşilor, ce veţĭ vedea scris aci, de asta să vă ţineţĭ, căcĭ dacă veţĭ călca porunca domnieĭ mele, mare răŭ şi urgie veţĭ avea dela domnia mea, ca nişte necredincioşĭ aĭ domnieĭ mele, şi maĭ mult faţa domnieĭ mele n'o veţĭ vedea. Altfel să nu îndrăzniţĭ a face, ci după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, ovală, ştearsă; fără adresă.— Arh. No. 9, Mil. No. 26.

1422. — Porunca e dată, evident, în urma privilegiuluĭ din 23 Oct. 1422, probabil în aceeaşĭ lună, ca şi cea care urmează.

X.

Io Dan, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea vameşilor din Prahova, şi astfeliŭ vă porunceşte domnia mea: aşezămîntul ce a fost pus de Mircea voevod, acelaşĭ aşezămînt îl dă şi domnia mea Braşovenilor; şi ceĭ ce vor veni după marfă, să le luaţĭ vamă ca şi la Rucăr: de maja de crap,

mare orĭ mic, 2 perpere şi 7 peştĭ; de maja de morun 9 perpere şi două curele [1]); ĭar dela postav: dela un vilar de Ipriŭ 1 fertun; dela unul de Luvia 1 perperă; dela unul de Colunia 12 ducaţĭ; dela unul de Cehia 6 ducaţĭ. Maja de ceară 12 ducaţĭ; dela o vită 3 ducaţĭ; dela un berbece 1 ducat; dela un porc 2 ducaţĭ. Un burduf de brînză 1 ducat; dela o cergă 1 ducat; dela o pĭele de fĭară 1 ducat; dela o tara 3 ducaţĭ [2]). Un cal slobod 3 banĭ; pedestrul 1 ban. Ĭar gadinele: vulpea, jderul, veveriţa, rîsul, pisica sălbatică, dela treĭzecĭ unul. Dela marfa ce vine din spre mare, fie piper, fie şofran, fie bumbac, dela treĭzecĭ unul. Ĭar dela boboŭ şi dela pînză şi dela funiĭ şi dela in şi dela cînepă şi dela fĭer şi dela coarde şi dela arcurĭ vamă să nu li se ĭa. Decĭ, voĭ vameşilor, ce veţĭ vedea scris aci, de asta să vă ţineţĭ, şi să nu îndrăzniţĭ a le lua vamă maĭ multă, căcĭ cine se va încumeta să ĭa vamă maĭ multă, acela va primi mare răŭ şi urgie dela domnia mea, ca un necredincios al domnieĭ mele. Altfeliŭ nu va fi. Şi orĭ unde, prin tîrgurĭ, se va vinde postavul, acolo să-şĭ plătească vama; ĭar până ce nu vor vinde, să nu dea vamă, după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, ovală; fără adresă. — Arh. No. 7, Mil. No. 24.

XI.

Eŭ cel în Christos Dumnezeŭ credinciosul şi cuviosul şi de Christos ĭubitorul Io Dan, voevod şi domn, din mila luĭ Dumnezeŭ şi cu darul dumnezeesc, stăpînitor şi domn peste toată ţara Ungrovlahieĭ şi peste părţile de dincolo de munţĭ, şi herţeg de Amlaş şi Făgăraş. Binevoit-a domnia mea, cu a mea bunăvoinţă, şi cu inima curată şi luminată a domnieĭ mele, şi-am dăruit acest prea cinstit şi prea frumos adevărat chrisov al domnieĭ mele tu-

---

[1]) Orig. к. ремжка.

[2]) Această dispoziţie lipseşte în doc. luĭ Mircea din 1413.

turor Brașovenilor. Căci s'a îndurat domnul meŭ craĭul asupra domnieĭ mele și m'a luat drept adevărată slugă a sa și mĭ-a dăruit haraghie de banĭ[1]), ca să fie și în țara domnieĭ mele, precum este în țara luĭ; tot așa să se bată[2]) și în țara domnieĭ mele. Decĭ pe drumul Brașovuluĭ, dela Rucăr și până la Brăila, să dea neguțătoriĭ vamă: dela un vilar de Ipriŭ 36 banĭ, ĭar dela unul de Luvia 24 banĭ, dela unul de Colunia 16 banĭ, dela unul de Cehia 8 banĭ; ĭar dela un vig[3]) început nimica. Și dela șăpcile de postav și dela călțuniĭ croițĭ nimica, dela butoĭul de mĭere 20 banĭ, dela butoĭul de vin 10 banĭ, dela butoĭul de mĭed 10 banĭ; dela un cal, cînd îl cumpără omul, 8 banĭ; dela maja de ceară 16 banĭ; dela piper și dela șofran și dela bumbac, dela lîna de cămilă și dela pĭelea de mĭel și dela pĭeĭ și dela mărfurile ce vin din spre mare, să se socotească dela 100 banĭ 3 banĭ; dela perină[4]) 2 banĭ, dela suman[5]) 1 ban; ĭar dela blănile ce le aduc eĭ în țara domnieĭ mele, nimica; dela boboŭ, dela fĭer, dela arcurĭ și dela coarde și dela funiĭ[6]), dela hamurĭ, dela pînză, dela in, dela cînepă nimica; dela un porc 3 banĭ, dela un boŭ 6 banĭ, dela o vacă 4 banĭ, dela un berbece 1 ban, dela o pĭele de cerb 1 ban, ĭar de se vor afla alte pĭeĭ împreună cu ea, să nu dea nimica; dela un burduf de brînză 2 banĭ. Călărețul care trece la cetatea Branuluĭ 2 banĭ, ĭar pedestrul 1 ban; dela veverițe și vulpĭ și ĭepurĭ și jderĭ

---

1) Orig. хараґїѫ ѡт кановъ = monetărie. Cf. moneda din 1573 a luĭ Ioan Vodă cel Cumplit, a căreĭ legendă de pe Rev. „акче. гхерегіе молдовеі" = aceeà (aspru) din hereghia Moldoveĭ a fost atît de greșit interpretată până acuma. Hasdeŭ, Etymologicum Magnum III, col. 2442. Cuvîntul vine dela grec. χαραγή = χάραγμα, sc. τοῦ νομίσματος.

2) Orig. да сѧ хараксѹват.

3) Orig. виг, ung. *vég*, bucată de postav; Mil. greș. вил. Cf. „un vig de atlaz" într'un doc. moldovenesc din 1618—1619, la Iorga, Studiĭ și documente V, p. 12; „un vig de adămască", ibid. p. 13.

4) Orig. леженик; cf. Miletić, Novi gramoti, p. 148.

5) Orig. гѹнѣ.

6) Orig. ѡт корди и ѡт вѫжа.

saŭ rîșĭ, din treĭzecĭ unul. Ĭar la Brăila maja de pește 36 banĭ; ĭar de car în Tîrgșor 1 pește; în Tîrgoviște așișderea. Un cal încărcat, fie cu orĭce, 4 banĭ. Și la Dîmbovița, cîțĭ caĭ la car, atîția banĭ, și dela un car 1 pește; dela un car încărcat cu pește 3 banĭ, ĭar dela alte mărfurĭ nimica. Un cal slobod 1 ban și pedestrul 1 ban. Și maĭ departe, Brașoveanul care va vrea să meargă la vadul Dunăriĭ să treacă cu marfă, să dea vamă numaĭ la Rucăr și la vad, ĭar într'alt loc nicăerĭ în țara domnieĭ mele. Și ĭarășĭ, cine îșĭ dă marfa pe datorie, să-șĭ caute datornicul saŭ chezașul, dacă are, ĭar de oamenĭ dreptĭ să nu se atingă, și nimenea să nu bîntuească pe oameniĭ dreptĭ. Și cine se va încumeta, dintre boeriĭ domnieĭ mele, marĭ și micĭ, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi dată cuĭva de milă, s'o mărească, și nu se va ținea de cele ce am întărit și legiuit prin așezămîntul de maĭ nainte [1]), unul ca acela are să aĭbă mare răŭ și urgie dela domnia mea, ca un călcător și neascultător și rușinător și necredincios acestuĭ chrisov al domnieĭ mele. Altfel nu va fi, ci după porunca domnieĭ mele. Și acestea le-am înnoit și întărit în vremea cînd mĭ-a dat domnul meŭ craĭul haraghia de banĭ, ca să se facă în țara domnieĭ mele, Noemvrie în 10.

Și ĭată martoriĭ: jupîn Borcea vornicul, jupîn Albul, jupîn Voĭco, jupîn Radul al luĭ Sahac, logofătul Coĭca, Mihail protovistiarul, jupîn Utmeș, jupîn Dobrota, Manea stolnicul, Nan paharnicul, Dragomir comisul.

Și s'a scris în Tîrgoviște.

Monogram; pecetea cea mare, cu legendă latină.—Pergament No. 780.

1424. — Acest privilegiŭ e de sigur contimporan cu cel din „Thergoistha feria sexta proxima in vigilia S. Martini episcopi et confessoris, anno domini 1424“ (=10 Noemvr.); pergamentul No. 774. Monogramul acestuĭ doc. latinesc este chirilic: † іѡ данъ воеводa милостїѫ божїеѫ господинъ. — Că Dan s'a folosit în realitate de dreptul ce ĭ-a acordat regele să bată monedă, aceasta se constată dintr'un document al luĭ Sigismund din 4 Aprilie 1425, prin care cere luĭ Dan să nu caute a impune Brașovenilor cu deasila moneda sa, care „in vulgari valachali“ se numea „ducat“ (copie la Academia Romînă).

---

[1]) De maĭ sus; orig. на прьвым законѣ.

XII.

Ioan Dan, voevod și domn. Scrie domnia mea vameșilor din Dîmbovița, și astfel vă poruncește domnia mea: orîce Brașovenĭ vor vrea să treacă pe acolo, să nu le luațĭ maĭ mult decît: dela un car, cîțĭ caĭ, atîția banĭ și dela fiece car 1 pește; dela un cal citov 1 ban și dela un cal încărcat 3 banĭ, ĭar maĭ mult, să vă ferițĭ, nicĭ o vamă să nu aĭbă. Și voĭ, vameșilor din Rucăr, dela un vilar de Ipriŭ 36 banĭ; dela unul de Luvia 24 banĭ, de Colunia 16 banĭ, de Cehia 8 banĭ; dela un vig tăĭat nimica; șăpcile de postav nimica; călțuniĭ croițĭ nimica. Butoĭul de mĭere 20 banĭ, butoĭul de mĭed 10 banĭ; butoĭul de vin 10 banĭ; calul ce se vinde 8 banĭ; maja de ceară 16 banĭ. Dela piper și șofran și bumbac, dela lîna de cămilă și dela pĭeile de mĭel și dela pĭeĭ și dela mărfurile de mare, dela 100 banĭ 3 banĭ; perina [1]) doĭ banĭ; sumanul [2]) 1 ban. Dela blănĭ, dela boboŭ, dela fĭer, dela arcurĭ, dela coarde, dela funiĭ, dela hamurĭ, dela pînză, dela in și dela cînepă, nimica. Un porc 3 banĭ, un boŭ 6 banĭ, o vacă 4 banĭ, un berbece 1 ban; o pĭele de cerb 1 ban, ĭar dacă sînt și alte [pĭeĭ] la un loc cu ea, să nu dea nimica. Un burduf de brînză 2 banĭ. Altfel să nu îndrăznițĭ a lua, căcĭ vețĭ avea mare răŭ și urgie dela domnia mea, după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 4; fără adresă. — Arh. No. 5; Mil. No. 22.

1424. — Circulară pentru aplicarea taxelor din No. 780; se deosebește de textul privilegiuluĭ numaĭ prin aceea că nu se pomenește de vin.

---

[1]) Orig. лєжник.

[2]) Orig. гȢнѣ; bulg. *guna*, sîrb. *guń*, Oberkleid. Traducerea acestuĭ cuvînt nu este sigură; dacă n'ar urma după el cuvîntul „blană", l-aș identifica cu neogrec. γοῦνα, pelisse, fourure, vestis pellicea Du Cange, „fur" Sophocles; din gunna, gonna, „a fur lined garment" o haĭnă blănită. În ital. gonna = rochie: în ung. gunya, gúnya = Bauernkleid, Kleid. — În textul nostru *gunja* = prob. suman cu glugă.

XIII.

Ioan Dan, mare voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele tuturor Brașovenilor, micĭ și marĭ, multă sănătate și închinăciune, ca unor frațĭ aĭ meĭ. Și s'aŭ prins aci amîndoĭ Hanășiĭ și gazda luĭ Stoĭca[1]), ca să dea îndărăt dobitoacele și sculele luĭ Stoĭca, și-aŭ spus înaintea domnieĭ mele, că altfel nu va fi. Decĭ, dacă le dațĭ, e bine, căcĭ vețĭ umbla apoĭ slobozĭ și fără grije, și nu vă va bîntui nicĭ Stoĭca, nicĭ altcineva. Și ĭarășĭ vă zic: mĭ-a ajutat Dumnezeŭ și prea curata și am făcut pace. Deaceea, cine vrea să tîrguească, poate să mear gă slobod măcar până la mare. Ĭar pentru dobitoace, cîte sînt, le știe Hanăș; toate sînt ale luĭ Stoĭca, să i le dațĭ toate. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ca cea dela No. 4; adresa: tuturor Brașovenilor. — Arh. No. 2; Mil. No. 27.

1427, Aprilie. — După alungarea luĭ Radul Praznaglava și reinstalarea luĭ Dan de către trupele ungureștĭ. Vezĭ doc. referitoare la anul acesta în Hurmuzaki I, 2. — Stoĭca este prob. Stoĭca comisul din 1431, ĭar „gazda" de care se vorbește trebue să fi fost un Sas din Brașov care l-a găzduit pe vremea pribegieĭ și a luptelor cu Radul, între 1424—27.

XIV.

Io Dan, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea tuturor pîrgarilor din Brașov și astfel vă poruncește domnia mea: Vă întreabă domnia mea: treaba aceasta cu sfatul vostru este și cu voea voastră, ca să se ĭa vamă dela cetate? Decĭ să științĭ, că pe aceĭ cetățenĭ îĭ voiŭ ridica domnia mea de pe capul meŭ[2]), căcĭ eĭ fac așezămînt ceea ce n'a fost. Decĭ, cuĭ

[1]) Orig. ѡба ханжша и газда стоикова; Mil. greș. ѿ ба (?) ханжша и гада стоикова.

[2]) Orig. ѡти тыгази граждѣны сим их щет господство ми ѡт главы си; Mil. greș. „сим их щет господство ми ѿ га вы си", ceea ce n'are înțeles.

i s'a făcut ceva nedrept acolo, să se judece înaintea voastră și înaintea boerilor domnieĭ mele, după porunca domnieĭ mele. Ĭar vama ce este acolo la cetate, să nu maĭ fie, căcĭ n'a fost nicĭ odată.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 1; Mil. No. 19.

c. 1427—1431.

XV.

Io Dan, mare voevod și domn al întregeĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov: să știțĭ, că pîrcalabiĭ din cetatea Branuluĭ [1]) pradă [2]) pe oameniĭ domnieĭ mele, și aŭ ridicat vămĭ grele și prigonesc pe săracĭ și le fac răŭ [3]) fără nicĭ o vină. De aceea vă zic: chemați-ĭ la voĭ și povățuiți-ĭ și puneți-ĭ la cale să umble cu dreptate și cu pace și să nu maĭ bîntuească pe oameniĭ domnieĭ mele, și să ĭa vamă dreaptă, cum a fost și maĭ nainte. Și de nu-ĭ vețĭ pedepsi, să știțĭ că nu voiŭ lăsa pe oameniĭ domnieĭ mele în pagubă, ci voiŭ răzbuna eŭ pe oameniĭ meĭ. Altfeliŭ nu va fi, ci după porunca domnieĭ mele. Scrisă în Argeș.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda: † ιωанъ данъ в оевода *adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 4; Mil. No. 21.*

c. 1427—1431.

XVI.

Eŭ Io Dan, marele voevod și domn în toată țara Ungrovlahieĭ și al părților de peste munțĭ, herțeg de Amlaș și Făgăraș. Binevoit-a domnia mea cu a mea bună voință, și n'am rușinat, nicĭ n'am călcat, ci din potrivă am întărit și am înnoit acest chrisov al străbu-

---

[1]) Orig. тȣркшори=тȣрчъ; poate o confusiune cu тръгшоръ.

[2]) Orig. пл[ѣ]нȣѫт; Mil. пѧ . . ȣѫт.

[3]) Orig. чинет; Mil. чините.

nuluĭ domnieĭ mele sfînt răposatuluĭ Ioan Mircea voevod şi am dăruit acest chrisov al domnieĭ mele pîrgarilor din Braşov şi din toată ţara Bîrseĭ: ca să le fie lor aşezămîntul cel vechiŭ, şi să tîrguească cu orĭce marfă în toată ţara şi în tot ţînutul domnieĭ mele, slobozĭ şi fără nicĭ o pĭedică, dela porţile de fier şi pănă la marea cea mare; şi nicăirĭ să nu dea vamă, în nicĭ un tîrg, la nicĭ un vad, numaĭ trecînd Braşoveniĭ cu marfă în ţara domnieĭ mele, să dea la Rucăr dela un vilar de Ipriŭ 24 ducaţĭ şi dela postavul frîncesc [1]) aşişderea; ĭar dela unul de Luvia 18 ducaţĭ; dela unul de Colunia 12 ducaţĭ; dela unul de Cehia 6 ducaţĭ; dela postavul tăĭat nimica; dela şăpcĭ şi călţunĭ nimica; dela un butoiŭ de mĭere 12 ducaţĭ; dela un butoiŭ de vin 6 ducaţĭ; dela fier şi dela boboŭ şi dela pînză şi dela in nimica; dela săbiĭ şi dela arcurĭ şi dela coarde [2]) şi dela cuţite nimica; dela funiĭ şi dela cojoace şi dela blănĭ [3]) nimica; ĭar dela alte mărfurĭ, cîte nu sînt scrise aicĭ, nimica. Şi la Dîmboviţa dela [un vilar de] Ipriŭ 12 ducaţĭ, dela postavul frîncesc tot aşa; dela [un vilar de] Luvia 9 ducaţĭ; dela unul de Colunia 6 ducaţĭ; dela unul de Cehia 3 ducaţĭ. Ĭar după ce vor fi trecut de aceste vămĭ, nicăirĭ postavul să nu aĭbă vamă, numaĭ acolo unde se va vinde. Şi în Brăila cînd vor încărca carăle cu peşte 18 ducaţĭ, ĭar în Tîrgşor 1 peşte şi în Tîrgovişte aşişderea. Şi la Dîmboviţa dela un ham 1 ducat şi dela un car cu peşte 1 peşte; dela o povară 3 banĭ; dela un cal citov 1 ducat; dela călăreţ 1 ducat; dela pedestru 1 ban. Şi la Rucăr dela un car cu peşte 7 peştĭ şi 2 perpere; dela o maje de ceară 12 ducaţĭ; de-

---

[1]) Orig. ѡт роутища фроушского; bulg. *rutište* însamnă *haĭne*, „vestis", aci însă pare a fi luat în înţeles de *postav*. Vezĭ Miklosich, Lex. pal.-slov. şi Miletić, Novi gramoti, p. 1[illegible]0.

[2]) Orig. ѡт кордах.

[3]) Orig. ѡт кр[illegible]знах.

la un boŭ saŭ dela o vacă 3 ducațĭ; dela un berbece 1 ducat; dela un porc 2 ducațĭ; dela o pĭele de cerb[1]) 1 ducat; dela alte pĭeĭ nimica; dela un burduf de brînză 1 ducat; dela o povară, orĭce s'ar afla în ea, 3 ducațĭ; dela un cal citov 3 banĭ; dela călăreț așișderea; dela pedestru 1 ducat. Dela jderĭ și dela vulpĭ și dela alte fĭare, dela o sută treĭ; de la un cal cumpărat 6 ducațĭ. Ĭar cîte nu sînt scrise aci, nimica. — Și cine e dator, saŭ din țara domnieĭ mele la Ungurĭ, saŭ dela țara ungurească în țara domnieĭ mele, să-șĭ caute datoria și să i se plătească după lege. Ĭar oprealǎ[2]) să nu fie; nicĭ omul saŭ marfa să nu se zălogească. — Și trecînd Brașoveniĭ peste Dunăre cu marfă, fie la Dîrstor, fie la Giurgiu, fie la Nicopole, să dea dela o sută treĭ; și întorcîndu-se, la Rucăr dela o sută treĭ. Am scris, cînd a venit Hana Hopăndeĭ[3]) cu chrisovul luĭ Mircea voevod, făcut cu voea stăpînuluĭ meŭ craĭuluĭ[4]) și cu Știbor voevodul și cu Mihal Solomon Săcuĭul, și cu mare jurămînt. — Deaceea, cine se va încerca să calce acest chrisov al domnieĭ mele, dintre boeriĭ domnieĭ mele, marĭ și micĭ, unul ca acela va avea să pățească mare răŭ și urgie dela dom-

---

[1]) Orig. ѡт печїѫ еленїѧ, expresie curioasă, în locul celeĭ ce întîlnim maĭ des: ѡт кожѫ еленїѧ. Se pare că печїѫ traduce aci pe latinescul *pecia* bucată.

[2]) Confiscație; orig. а изем да нѣст.

[3]) Iohannes Hoppendey în doc. latin al luĭ Dan din 1431; Mil., Sbornik XVI—XVII, p. 504. — Chrisovul luĭ Mircea de care e vorba aci este din 1413 și s'a păstrat într'o copie, intercalată în doc. din 1431 al luĭ Dan, înaintea textuluĭ slavonesc; s'a publicat de Miletić, l. c.— Știbor e cunoscutul voevod al Ardealuluĭ Stiborius, ĭar Mihal Solomon este Mihail fiul luĭ Solomon de Nádasd, comite al Săcuilor; amîndoĭ daŭ în 1412, în numele regeluĭ, privilegiĭ comerciale Sașilor din Brașov și Bistrița. Cf. Hurmuzaki, Doc. I. 2, p. 491 și G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen 1899, p. 115. În Hurmuzaki doc. din 1412 e publicat cu foarte multe greșelĭ.

[4]) Orig. господнна мн кралѣ; la Mil. lipsește мн. Duplicatul de sub No. 10 (cf. nota dela sfîrșit) are господства мн кралѣ.

nia mea, ca un necredincios și batjocoritor al acestuĭ jurămînt al domnieĭ mele. Și martorĭ: jupîn Borcea, jupîn Sarandino, jupîn Coĭco logofătul, jupîn Voĭco, jupîn Nan Sculota, jupîn Dobrota și fiul săŭ Mileț vistierul, jupîn Nan Pascal, Balea paharnicul, Negrilă spătarul, Cazan stolnicul, Stoĭca comisul; ĭar eŭ Nicula am scris în orașul de scaun Tîrgoviște, luna luĭ Ianuarie 30, anul curgător 6939 (= 1431), indictionul 9.

Monogram; *pecetea perdută. — Pergament No. 768; Mil. No. 18.*

În arhivul Brașovuluĭ No. 10) există un duplicat al acestuĭ privilegiŭ, reprodus de Miletic, l. c., No. 25. Singura deosebire între cele două texte e că duplicatul are „и ѡт мєд, ѡт лѫка и ѡт кордах и ѡт ножєвє нищо“, în loc de „и ѡт мєча и ѡт лѫка и ѡт кордах и ѡт ножєвєх нищо“; este o scăpare din vedere a diaculuĭ. Duplicatul e scris pe hîrtie și cu o scrisoare foarte urîtă, în care ж și ѫ sînt aproape cu neputință de deosebit unul de altul; monogramul e în cerneală neagră; pecetea lipsește. — Ceea ce s'a părut luĭ Miletić că este iscălitura proprie a luĭ Dan: Д = данъ la sfîrșitul documentuluĭ, nu este altceva decît obicĭnuitul semn de încheere, ce se găsește în cele maĭ multe documente contimporane și maĭ tîrziĭ, atît în cele chirilice cît și în cele latineștĭ; semnul samănă numaĭ cu Д. — Însemnez aci greșelele principale ale edițieĭ luĭ Miletić: іѡ, nu іѡан p. 57; конко, nu конко p. 58 (între martorĭ); писани, nu писанно ibid., șirul 2; нирні, nu прні șirul 3; ни чловѣкъ или кѹпна. nu „па и кѹпна“ șirul 17; сн҃ъ емѹ, nu син ем șirul 28; господинь, nu господарь șirul 32. — O reproducere în facsimile a No. arh. 10 ar fi foarte interesantă, pentru caracterul original al scrisoriĭ.

XVII.

Ioan Dan, mare voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea întregiĭ țărĭ a domnieĭ mele, celor micĭ și celor marĭ, și tuturor tîrgurilor domnieĭ mele, și vămilor: Rucărenilor și Cîmpulungenilor și Argeșenilor și Tîrgoviștenilor și Tîrgșorenilor și Săcuĭenilor și Gherghicenilor și Brăilenilor și Buzăenilor și Flocenilor și cetățiĭ dela Cîmpulung și tuturor celorlalte tîrgurĭ și vămĭ, și altora marĭ și micĭ. Și să știțĭ că s'a întocmit domnia mea cu Brașoveniĭ, ca să tîrguească oameniĭ domnieĭ mele și să ducă în Brașov

cine ce voește: fie ceară, fie săŭ, fie argint, fie aur, fie mărgăritare, saŭ orîce ar vrea cineva, slobod să fie să ducă la Brașov și să tîrguească cine ce vroește, și să nu se teamă de nimic, fiindcă așa a întocmit domnia mea. Și iarăși, din Brașov să aducă în țara domnieĭ mele cine ce vroește, și să tîrguească cu postav, orĭ cu argint, orĭ cu florinĭ, saŭ cu orîce ar vrea cineva să vie în țara domnieĭ mele și să tîrguească; și să fie cum a fost în zilele părinteluĭ domnieĭ mele Ioan Mircea voevod. Astfel toate să fie acum slobode. Și ĭarășĭ vă zic vouă vameșilor tuturor: cîte vămĭ și tîrgurĭ sînt în țara domnieĭ mele, să luațĭ vamă cum s'a luat și în zilele părinteluĭ domnieĭ mele Mircea voevod, așa să luațĭ și acum. Și ĭarășĭ, dacă cineva are vre-o datorie la vre-un om din țara aceea, să-șĭ găsească omul ce-ĭ este dator și acela să-ĭ plătească, ĭar de oamenĭ dreptĭ să se ferească ca de foc; căcĭ cine va bîntui pe vre-un om drept, pe acela în foc îl voiŭ arde. Altfel să nu fie, ci să-șĭ afle datornicul și să-șĭ scoață datoria dela el; ĭar altfel să nu fie, ci numaĭ după porunca domnieĭ mele. — Zis-a logofătul.

Monogram; pecete mică, ovală, ștearsă; fără adresă. — Arh. No. 6; Mil. No. 23.

1431. — Poruncă circulară pentru aplicarea învoeleĭ din 30 Ianuarie anul acesta.

XVIII.

Io Dan mare voevod și domn de sine stăpînitor. Dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele orașuluĭ domnieĭ mele Tîrgoviștenilor, și vă slobozește domnia mea de toate, și vamă să nu dațĭ nicăirĭ decît în Tîrgoviște, și să umblațĭ pe la Severin și prin toate tîrgurile și la Brăila și în toată țara domnieĭ mele, nicăirĭ să nu dațĭ. Și cum ațĭ dat maĭ nainte vamă, tot așa și acum: dela maja de ceară 12 ducațĭ; ĭar florinĭ să nu fie [1]); dela piper, dela șofran, dela fier, dela

---

[1]) Orig. флорнш да нѣст.

bumbac, cu un cuvînt dela toate mărfurile să dațĭ deaci nainte maĭ puțină vamă decît ațĭ dat pe vremea domnilor celor bătrînĭ și în vremea de acum. Ĭar cine dintre boeriĭ domnieĭ mele va strica aceasta, măcar și domnia mea, afurisit să fie de Christos Dumnezeul a tot țiitorul, amin.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legendă latină ce nu se poate citi. — Arh. No. 3; Mil. No. 20.

c. 1431.

5. Alexandru-Aldea.

(1431—1433)

XIX.

Io Alexandru, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor, și așa să știțĭ, că Turciĭ aŭ năpădit la Dunăre prin toate vadurile și vin împotriva țăriĭ să prade și să jefuească; și cît maĭ ĭute, ziua și noaptea, grăbiți-vă să-mĭ venițĭ în ajutor; căcĭ dacă nouă ne va fi răŭ, vouă are să vă fie și maĭ răŭ. Cît putețĭ, grăbiți-vă; cîtă oaste putețĭ ridica în grabă, să vie. Ĭar ce nu este gata, vețĭ trimite în urmă. Să sosească ĭute. Altfel să nu facețĭ, ci după vorba noastră.

Io Alexandru voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, ovală, cu legenda: † ιω алеѯандрь воевода; *adresa Brașovenilor. — Arh. No. 304; Mil. No. 7.*

1432. — Scrisoarea aceasta e de comparat cu cea publicată de D-l D. Sturdza în Dare de seamă despre colecțiunea de documente istorice romîne aflate la Wiesbaden [Extras din Analele Acad. Romîne, Bucureștĭ 1888, p. 9—10], care completează știrile contimporane asupra expedițieĭ din 1432, dîndu-ne numele comandanților turcĭ: Feriz-beg, Azbuga, Caracea-beg și Balaban-beg. Feriz-beg este Firuz-beg, despre care analele turceștĭ spun că a comandat expediția din 1421 în Transilvania și care a căzut în luptele dela 1442 cu Hunyady (Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches I, p. 535, 603), tatăl luĭ Mehmed-beg, cel din expediția dela 1445 pe Dunăre; Caracea-

beg este poate Kharadj, Kharadja, care la 1431 închee, împreună cu Ali-beg, în numele luĭ Murad, armistiţiul cu Radoslav, solul luĭ Sandalj din Bosnia, ĭar Balaban-beg cel ce stăpînea Croĭa, în Albania pe la 1423, şi Avlona pe la 1425. Pe Azbuga nu l-am găsit nicăirĭ. Cf. Iorga, Studiĭ şi documente III, p. xxx; Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle I, p. 228, 340; II, p. 294, 297. — Scrisoarea luĭ Alexandru e dată evident înainte de expediţia turcească din 1432. Cf. nota dela No. XXVIII. Asupra acesteĭ campaniĭ vezĭ Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. x.

XX.

Io Alexandru, voevod şi domn. Scrie domnia mea tuturor Braşovenilor şi ţăriĭ Bîrseĭ, şi astfel vă porunceşte domnia mea: dacă e să mă ajutaţĭ, veniţĭ maĭ ĭute, căcĭ Turciĭ se mişcă de Sîmbătă; grăbiţi-vă de drum, că hrana vă va veni în urmă. Ĭar de nu vreţĭ să veniţĭ, spune-ţi-mĭ, ca să ştiŭ ce să fac. Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 304. — Arh. No. 306; Mil. No. 8.

1432.

XXI.

Ioan Alexandru, voevod şi domn al întregeĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate şi închinăciune oaspeţilor şi prietenilor domnieĭ mele, tuturor Braşovenilor, marĭ şi micĭ. Şi aceasta să ştiţĭ, că din porunca domnuluĭ meŭ a craĭuluĭ aŭ sosit patru steagurĭ de Moldovenĭ şi n'a fugit încă nicĭ unul din eĭ; acum mă duc eŭ însumĭ la dînşiĭ, cu rugămintea domnuluĭ meŭ a craĭuluĭ [1]). Deaceea vă zic şi vă rog: ajutaţi-mă cu arcurĭ, cu săgeţĭ, cu puştĭ [2]), cu ce puteţĭ. Şi dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ca la No. 304 (=XIX); adresa: Braşovenilor tuturor. — Arh. No. 305; Mil. No. 9.

1432.

---

[1]) Asupra relaţiilor luĭ Alexandru cu Moldoveniĭ v. Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. XIV. Aldea este Alexandru, cum reese din No. XXVIII al colecţieĭ noastre.

[2]) Orig. съ ѻрѫжїемъ.

XXII.

Io Alexandru, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea tuturor Sibienilor[1]), mari și mici, multă sănătate, ca unor frați ai mei. Știți bine cum m'a trimes domnul meŭ craiul în țara rumînească, în ocina mea, și pe sama cui m'a lăsat, ca să-mi fie de ajutor la nevoe. Nici unul dintre aceștia nu s'a uitat cu ochii la nevoea mea; numai pe Brașoveni, ca pe niște oameni buni ce sînt, i-a povățuit Dumnezeŭ și-aŭ ascultat de vorba domnului craiului și-aŭ venit cu capetele lor și-aŭ stătut lîngă mine în nevoe[2]). Căci dacă va pieri țara aceasta, vor pieri și ei, și nici țara domnului meŭ a craiului nu va avea pace. Și pentrucă am stătut împotriva unei limbi păgîne, voi ne-ați scornit vorbe rele, că ne-am lăpădat de domnul craiul și ne-am dat Turcilor. Pentru asta slujim noi domnului craiului și sfintei coroane? Și să dea Dumnezeŭ să se apropie domnul craiul, ca să stăm înaintea lui; și cine va minți, să-i fută ciinii pe nevastă-sa și pe mă-sa. Eŭ, dacă m'am dus la Turci, m'am dus de nevoea mea, și-am făcut pace țării, cît mi-a rămas dintr'însa, și vouă tuturor, și mi-am scos trei mii de robi, iar voi ziceți că am să prad cu Turcii țara domnului meŭ a craiului. Nu va da Dumnezeŭ să prad eŭ, ci voiŭ să slujesc cît voiŭ trăi domnului meŭ craiului și tuturor creștinilor, așa cum am făgăduit. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: tuturor Sibienilor. — Arh. No. 302; Mil. No. 12.

Scrisoarea e scrisă, evident, în timpul expediției turcești din 1432. Prin cuvintele „țara cît mi-a rămas dintr'însa" Alexandru face alusie saŭ la teritoriul ocupat de Turci saŭ la partea stăpînită de Vlad Dracul.

---

[1]) Scrisoarea a ajuns în arhivul Brașovului din timpul cînd a fost dată.

[2]) Poate să fie vorba de menținerea cetăților *Giurgiu* și *Turnu*, pe care se vede că Dan II le avea, care însă curînd după aceea le găsim în mînile Turcilor. Cf. Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 85.

XXIII.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor, marĭ și micĭ, ca unor frațĭ aĭ meĭ. Și astfel vă grăesc: să umble și oamenii voștri aicĭ și aĭ noștri acolo, și nimănuĭ să nu i se facă nedreptate. Ĭar dacă se va întîmpla vre-unuĭ om al vostru vre-o nedreptate din partea oamenilor noștri. trimeteți-l pe acela să vie aicĭ, să-ĭ facem dreptate, căcĭ așa ne este vorba. Și trimite domnia mea acolo pe boerul meŭ Neagoe [1]. Ĭar despre aceĭ oamenĭ, cărora li s'a făcut nedreptate de către voĭ și de către oamenii voștri, vă zic: dacă vă place să fițĭ în pace cu mine, dațĭ îndărăt tot ce este la voĭ, și oamenilor meĭ nedreptate să nu li se facă, căcĭ nu putem să umblăm cu minciunĭ, ci numaĭ cu dreptate [2]. Să nu ne amînațĭ cu vorbe deșarte, ca până acum. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ruptă; adresa: Brașovenilor. — Arh. No. 307; Mil. No. 10.

c. 1432—1433.

XXIV.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea oaspeților și prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Și astfel vă poruncește domnia mea: acolo, în mijlocul vostru, se află boerul domnieĭ mele jupînul Antonie; decĭ, m'am jurat luĭ pe credința și pe sufletul domnieĭ mele, să vie fără nicĭ o grijă la domnia mea. Să-l petrecețĭ dar cu cinste din mînile voastre, ca să vie fără nicĭ o grije la domnia mea [3], după porunca domnieĭ mele.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda cunoscută; adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 310; Mil. No. 14.

---

[1]) Poate Neg, cel dela 1421 (No. IV).

[2]) Orig. с правдом: Mil. с праком.

[3]) Această din urmă frază lipsește în Mil.; orig. да доидет без никоѫ грижѫ къ господствꙋ ми.

c. 1432—1433. — Antonie saŭ Anton, dela care ne-a rămas o foarte interesantă scrisoare, trecuse, se pare, pe partea luĭ Vlad Dracul, la care îl găsim cămăraș maĭ tîrziŭ. Cf. No. XXX şi CXCVIII.

XXV.

Io Alexandru, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul luĭ Mircea al mareluĭ voevod. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor, marĭ și micĭ, multă sănătate. Știțĭ bine și voĭ că domnul meŭ craĭul nu mă ține pe mine numaĭ cum a ținut pe Dan voevodul, ci m'a luat drept fiŭ de suflet; am nădăjduit dar că voiŭ avea ajutor și mult bine dela voĭ. Dar voĭ nu ascultațĭ de vorba mea, ci unde e cîte un hoț saŭ cîte un tîlhar, la voĭ fuge; și hrănițĭ pe vrăjmașiĭ meĭ, carĭ îmĭ mănîncă visteria părintească și visteria țăriĭ rumîneștĭ. Decĭ, orĭ îmĭ dațĭ pe vrăjmașul meŭ și averea mea, orĭ atuncĭ să nu vă jeluițĭ împotriva mea, că am trimes la domnul craiŭ, să mă plîng de voĭ; ĭar dacă-mĭ va veni vorbă dela domnul meŭ craĭul, atuncĭ să nu vă pară răŭ după aceea. Și ĭată am trimes pe boerul domnieĭ mele, pe jupîn Dimitru [1], și ce vă va spune el, să-l credețĭ, căcĭ sînt cuvintele domnieĭ mele.

Monogram: pecete mică, ovală, ruptă; adresa: tuturor Brașovenilor.— Arh. No. 308; Mil. No. 6.

1432—1433. — Vrăjmașul de care vorbește Alexandru nu e altul decît Vlad Dracul.

XXVI.

Io Alexandru, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate fraților meĭ, Brașovenilor tuturor. Și vă daŭ aci de știre: eŭ mă muncesc să stîng focul dela voĭ, și n'a fost altfeliŭ; ĭar cine a făcut, Dumnezeŭ să-ĭ plătească. A venit

[1]) Poate Dumitru spătarul dela 1437 al luĭ Vlad Dracul; Miletić, Daco-Romîniĭ, p. 333.

întîiŭ Stan spătarul în mijlocul vostru; eŭ v'am trimes vorbă să mi-l daţĭ, dar voĭ n'aţĭ ascultat de vorba mea; a fugit apoĭ [la voĭ] Todor, după ce furase caiĭ ţăriĭ rumîneştĭ; am trimes ĭarăşĭ la voĭ să mi-l daţĭ; nicĭ la asta nu m'aţĭ ascultat. Eŭ mă muncesc pentru voĭ, că să aveţĭ pace, şi v'am răscumpărat robiĭ, pe cîţĭ am putut. Şi cîţĭ robĭ sînt la Nicopole, eŭ am trimes vorbă la Nicopole, să nu-ĭ ducă departe, pănă ce îĭ veţĭ răscumpăra. Decĭ, atîta bine vă fac eŭ şi mă muncesc să stîng focul dela voĭ, ĭar voĭ îl aprindeţĭ singurĭ pe capetele voastre. Acum sînt în mijlocul vostru Stanciul şi Tatul şi Vasil şi Ulan, carĭ aŭ furat caĭ din curtea mea. Dacă vă place pacea şi liniştea, trimeteţi-ĭ legaţĭ la mine; căcĭ de nu mi-ĭ trimeteţĭ, pace cu mine nu veţĭ avea. Altfel n'are să fie.

Monogram; pecete mică, ovală; adresa: tuturor Braşovenilor. — Arh. No. 303; Mil. No. 13.

1432—1433. — Scrisoarea este dată, se vede, după năvălirea turcească din Iunie-Iulie 1432 în Transilvania, cînd voevodul ţăriĭ rumîneştĭ a devastat, împreună cu Turciĭ, ţara Bîrseĭ şi o parte din Săcuime şi din scaunul Cohalmuluĭ. Braşovul şi Sibiul n'aŭ putut fi luate, şi Turciĭ s'aŭ întors cu pĭerderĭ. Iorga, Studiĭ şi documente III, pag x; G. D. Teutsch, Geschichte der sieb. Sachsen, ed. 3 (1889), p. 104. Cf. şi Engel, Geschichte der Walachey, p. 168, saŭ Por Antal és Schönherr Gyula, Az Anjou ház és örökösei, Budapest 1895, p. 580 şi urm. Voevodul ţăriĭ rumîneştĭ era atuncĭ Alexandru, nu Vlad Dracul, cum s'a crezut pănă acum şi cum presupusese şi Dl. Iorga, l. c. D-sa propune acum singur această rectificare.

Concesiunile făcute de Alexandru Turcilor la 1432 — de sigur nu de bună voe — înduplecară pe Sigismund să sprijinească pe Vlad Dracul. Pe treĭ din boeriĭ vrăjmaşĭ, amintiţĭ în scrisoarea luĭ Alexandru, îĭ găsim, în acelaş timp saŭ maĭ tîrziŭ, pe lîngă Vlad Dracul: pe Tudor, cel maĭ de frunte dintre eĭ, la 20 Ian. 1432, („Thodor ur" Hurm. I, 2, p. 574), la 13 Aug. 1437 (жѹпан тѹдωр Miletić, p. 333) şi la 8 Sept. 1439 (Arh. ist. I, 1, p. 85); pe Stanciul (nu ştim care din ceĭ doĭ, Stanciul Honoĭ saŭ Stanciul fratele luĭ Mircea) la aceleaşi date, şi pe Tatul, care la 1439 e vornic mare (în locul luĭ Voĭco cel dela 1432 şi 1437). Stan spătarul ar putea să fie identic cu jup. Stan al luĭ Radul Praznaglava din 1421 (arh. No. 776=IV).

XXVII.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov închinăciune cu dragoste. Și așa vă rugăm: îndată ce va sosi acolo boerul domnieĭ mele Petru Man să-ĭ daţĭ un om bun să-l petreacă până la Orade. Și dacă sînteţĭ prieteniĭ noștri, altfeliŭ să nu faceţĭ.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 304: adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 301; Mil. No. 11.

1431—1433. — Petru Man este prob. identic cu „Petrus Manus Vellachus, habitator Ihuihave (Suczaviae)", despre care se vorbește într'o acordare de represaliĭ genoveză contra Moldoveĭ la 1452. Iorga, Acte și Fragmente III, p. 27—29. Era, pela 1449—51, supus al domnuluĭ moldovenesc Bogdan II, și făcea, între altele, negoţ cu piper în Cetatea Albă. El fusese, se pare, între 1431—1433 în slujba luĭ Alexandru-Aldea.

Dela Alexandru se maĭ păstrează în arhiva Brașovuluĭ încă două documente: 1. No. 300, o missivă prin care „Ion Alexandru voevod și domn, fiul luĭ Mircea voevod" (їѡн алеѯандръ воевода и господинь, снь мирча воеводꙋ) înștiinţează pe „toţĭ Brașoveniĭ" că trimite la eĭ în solie pe sluga sa Dieniș. — Monogram; pecete ovală ca la No. 299 perdută. Doc. e rupt în dreapta. 2. No. 309, din care s'a păstrat tocmaĭ jumătate. Aceasta pare a fi fost o poruncă către satul Borușanĭ (пишет господство ми до вас борꙋша[нъ]), să facă niște slujbe jupînuluĭ Voĭco (жꙋпанꙋ воикꙋ), pentrucă îĭ sînt veche moșie (понеже мꙋ сте стара ѡчина), să-l asculte și să-l cinstească ([послꙋ]шате и почитате). — Monogr. obicĭnuit; titlul: іѡ александръ воевода и господинъ въ[сеи] земли оугровлахїискои. Voĭco e prob. identic cu Voĭco, primul boer din doc. luĭ Mihail I, dela 22 Iunie 1418 (Miletić, Daco-Romîniĭ, p. 331). El e mare vornic al luĭ Vlad Dracul în 1432 și 1437. Doc. trebue să-ĭ fi rămas la Brașov în timpul pribegieĭ. — Se maĭ cunosc dela Alexandru: un act de donaţie către mănăstirea Zographos din 9 Fevr. 1433 (Iorga, Studiĭ și documente II, p. LXVII) și cele două scrisorĭ către Brașovenĭ, publicate de D-l D. Sturdza în Documente istorice romîne aflate la Wiesbaden, p. 9—10.

XXVIII.

Dela voevodul rumînesc, dela domnul fiŭ al luĭ Mircea, dela Alde voevodul, nadărșpanuluĭ [1]) și luĭ Razgon Iștvân, șpanuluĭ de Tămișvar, [2]) multă închinăciune domniilor voastre. De multe orĭ v'am trimes eŭ vorbă că Turciĭ vin cu adevărat împotriva Ardealuluĭ [3]), și să știĭ că cu adevărat aŭ venit; și de multe orĭ țĭ-am trimes vorbă să porneștĭ oastea, și împreună cu ea pe împăratul Cealapia. Și să știĭ că sînt oștĭ 74,000, dar să știĭ că nu sînt voĭnicĭ de ispravă; toțĭ sînt băețĭ tinerĭ, toțĭ sînt copiĭ și muerĭ; n'are cine să pue mîna pe arme; nicĭ jumătate nu sînt voĭnicĭ bunĭ. Știĭ domnia ta cum m'am dus la Murat împăratul și cum m'am jurat cu el și cum am vorbit cu el; toate le-am dat de știre, cu groază [4]), domnieĭ voastre; am facut ce am făcut și m'am dus la el; toate astea cu groază [4]) le-am facut, căcĭ mĭ-aŭ luat țara și-aŭ început să se agățe de capul meŭ, și-am dat copiĭ boereștĭ acolo. Şi s'o știe domnia voastră: Turciĭ mĭ-aŭ risipit toată țara, după ce se juraseră cu credință și cu blestem și primiseră credință. Și să știțĭ domnia voastră că a început să vie oastea asupra Ardealuluĭ [5]), și că voiŭ fi și eŭ cu ea; ĭar de nu voiŭ veni eŭ cu ea, voiŭ trimete pe Albul, [o spun] pe Dumnezeul meŭ și pe credința mea; cînd va sosi oastea voastră, eŭ mă voiŭ da cu oastea mea îndată la o parte și-ĭ voiŭ părăsi. De multe

---

[1]) Orig. надръшпанȣ, ung. nádorispán = comes palatinus. Era celebrul Nicolaus de Gara, mort la 1434. Fessler II, p. 380, 396.

[2]) Orig. тъмишварскомȣ шпанȣ; din ung. Temesvár, Timișoara. — Ștefan Rozgonyi luase parte la expediția luĭ Sigismund contra luĭ Radul Praznaglava din 1427. N. Iorga, Convorbirĭ Literare XXXIV, p. 427.

[3]) Orig. еръдель, ung. Erdély.

[4]) Orig. pare a avea ȣ стахȣ, ȣ спрахȣ, acest din urmă corectat din стахȣ, prob. ȣ страхȣ, deși construcția cu въ (ȣ = въ) a acestuĭ cuvînt e neobicĭnuită; se zice съ страхомь.

[5]) Orig. иръдел.

orĭ m'aŭ înşelat Turciĭ pe mine; acum vreaŭ să le fac şi eŭ tot așa, ca să nu rămîe nicĭ sămînță de eĭ. Ceea ce am jurat eŭ domnuluĭ craĭuluĭ și domniilor voastre celorlalțĭ nemișĭ [1]), să mă bată jurămîntul acela și credința aceea, de voiŭ face altfel și de voiŭ uĭta pînea și sarea craĭuluĭ și de voiŭ avea vre-un gînd răŭ asupra voastră și asupra celorlalțĭ boerĭ și asupra țăriĭ voastre; mă jur pe ocina mea și pe credința mea și pe capul meŭ [2]), că altfel nu voiŭ face, decît așa cum v'am scris în carte. Și așa îțĭ grăesc: de poțĭ să trimețĭ cît maĭ ĭute pe împăratul Cealapia cu oastea luĭ, trimete-l, căcĭ voiŭ face eŭ, singur singurel, să treacă jumătate din oaste la Cealapia. Eĭ ar voi să facă așa ca să-l dea pe Cealapia, dacă va veni, pe mîna domnuluĭ Rumelieĭ și a domnuluĭ Hamza și deaceea aŭ zăbovit. Dela Moldova aŭ cerut ajutor [3]), dar pănă acum, ce doresc eŭ domnuluĭ craĭuluĭ, tot așa și domnul Moldoveĭ. Știŭ că şi Cealapia are oaste mare, și că jumătate va veni cu el; dar să-șĭ trimeată Cealapia în grabă un om al săŭ; trebue să ne grăbim; îl voiŭ învăța eŭ, îndată ce va sosi cu oastea. Știŭ că va ajuta Dumnezeŭ creştinilor pănă ce va sosi Cealapia. Această carte este scrisă în Buzăŭ [4]). Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ și zilele.

Fără dată şi fără pecete; adresa: către Razgon Iştvan, şpanul Tămişvaruluĭ. Scrierea este: cursiva sîrbească din sec. 14—15, foarte neregulată şi greŭ de cetit.—Arh. No. 512.

1432.—Scrisoarea aceasta este foarte importantă; ea aruncă o lumină neaşteptată asupra evenimentelor din an. 1432, cînd domnea în țara rumînească Alexandru-Aldea „fiul luĭ Mircea vodă" (ѡдъ воеводе влашкога господара, мирьчина сына, ѡдъ алъде воеводе), care în primăvara acestuĭ an se pregătea, împreună cu Alexandru cel Bun al Moldoveĭ, să respingă invaziunea turcească, ce avea să se reverse asupra țăriĭ în vară și să se întindă și asupra Transilvanieĭ. Ale-

[1]) Orig. племенитемъ лꙋдем, oamenilor de neam bun, nobililor.

[2]) Orig. тако ми ѡчине и вере и мое главе; главе este şters de diac.

[3]) E vorba maĭ curînd de Turciĭ ce se aflaŭ prin Moldova și o prădaŭ, decît de domnul Moldoveĭ.

[4]) Orig. ꙋ бозеу.

xandru-Aldea se dusese în Moldova de jos și luase înțelegere cu voevodul acesteĭ țărĭ, care avea, cum se vede din scrisoare, aceleașĭ sentimente de prietenie pentru regele Ungarieĭ ca și dînsul; ea e dată din Buzăŭ, la întoarcerea sa.

Aldea îșĭ făcuse în 1431 pace cu Turciĭ și dăduse ostatecĭ luĭ Murad (ходих к мȣратȣ къ царȣ и се съш нимъ клеχ и дал съм боларъскȣ децȣ тамо), după ce Turciĭ dela Dunăre îĭ pustiiseră țara.

El e silit totușĭ să meargă cu Turciĭ luĭ Murad în Transilvania și să prade împreună cu aceștia țara Bîrseĭ, fără voe, se pare, căcĭ în scrisoarea sa către comitele palatin al Ungarieĭ și cătră Rozgonyi Ștefan, care pe atuncĭ era comite de Timișoara (îl găsim în această calitate între aniĭ 1431 și 1438; vezĭ scrierea citată a luĭ Pór Antal și Schönherr Gyula, p. 567 și urm., și doc. din 1431 reprodus în facsimile și transcriere; Gelcich, Diplomatarium relationum reipublicae ragușinae cum regno Hungariae, Budapest 1887, p. 419: Razgogn Stephanus. magnus comes Temesvari), el se oferă, spre a se răzbuna pe Turcĭ, să-ĭ trădeze (чем га своим конскомъ на странȣ такои ѡдстȣпити). Planul luĭ era să i se trimeată din Ungaria, ca colaborator al acesteĭ trădărĭ, cunoscutul pe atuncĭ pretendent la tronul luĭ Murad, David Celebi, Cealapia—Cealapie, cum îĭ zice dînsul, Zelapia, Zellapia, Chalapia, Chalopya din doc. latineștĭ contimporane. Acesta era un fiŭ al luĭ Murad Orbul [fratele luĭ Murad II], care se refugiase în Ungaria și pripășindu-se pe lîngă Sigismund căpătase niște domeniĭ prin Banat, unde trăia pe la 1432. Aldea spera să poată îndupleca o parte din armata neregulată a luĭ Murad să facă o defecțiune în favorul luĭ Cealapia.

Planul n'a izbutit. Pe Cealapia îl găsim rătăcind, cu patru anĭ maĭ tîrziŭ, la 1436, tot ca pretendent și încercînd să năvălească în provinciile luĭ Murad II cu ajutor cerut dela Ragusanĭ. Se afla prin Dalmația de nord saŭ prin Banat, cînd Ragusa îĭ refusa ajutorul. Cererĭ de aceeașĭ natură sînt refusate și la 1441. El moare în Ungaria înainte de 1453. N. Iorga, Notes et Extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV siècle, vol. II, p. 336—337 și 384, în special nota 2 dela p. 337.

Albul se constată și de aci, ca și din scrisorile luĭ Vlad Dracul, ca boer credincios al luĭ Aldea și locotenent al luĭ.—Din alte izvoare se știe că nu beglerbegul Rumelieĭ (pe atuncĭ „bassa Sarzibeg) ci al Anatolieĭ a făcut incursiunea în țara Bîrseĭ. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. X. — Acesta era însușĭ Hamza (χамъза), care la Dech. 1431 e numit „Hamza beg, voevod de Anatolia [frate cu Baiazet pașa]. Iorga, Notes et Extraits II, p. 303.—Închinarea luĭ Alexandru-Aldea cătră Turcĭ la 1431 și participarea luĭ la expediția din 1432 sînt confirmate de o scrisoare latină din 3 Iulie 1437: dominus Vlachorum, prout alias corone vestre deteximus, fuit ad Portam dicti domini Omarat Teucer et se suo subiecit dominio, ac cum gentibus suis fertur fuisse cum dicto Teucrorum exercitu. Gelcich, Diplomatarium, p. 374.

6. Vlad I Dracul.

(1431—1433 în luptă cu Alexandru-Aldea. 1433—1446 singur) [1].

XXIX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate tuturor pîrgarilor din Brașov. Știți bine voi înșiși că domnul chesarul [2]) m'a însărcinat pe mine să păzesc această margine [3]), și fără voea mea să nu aveți pace cu țara rumînească. Iar domnia mea v'am slobozit, după voea voastră, ca să vă hrăniți și să aveți pace printre oameni [4]), iar cît pentru munți și plaiuri, voi nu sînteți datori nimărui să-i păziți. Dar voi nu-mi vreți binele nici mie nici slugilor mele, care își varsă sîngele lor în fiece zi pentru voi toți. Și pentrucă ați auzit, că domnia mea mă duc la stăpînul meu la chesarul, ați poruncit oamenilor voștri răi să gonească pe slugile domniei mele, și le-aŭ luat caii și tot ce aŭ găsit la dînșii. Deci să nu vă pară rău, dacă domnia mea nu voiu lăsa pe slugile mele în pagubă și dacă pentru una voiu lua îndoit și întreit [5]) dela voi. Și ce va spune sluga domniei mele Voloder, să credeți; sînt cuvintele mele. Și Dumnezeu să vă dea sănătate.

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Fără loc și dată, fără pecete; adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 168; Mil. No. 34.

1430—1431. — Scrisoarea pare a fi din Dechemvrie 1430 saŭ Ianuarie 1431, înainte de plecarea lui Vlad Dracul la Nürnberg. Aci se afla prin Fevruarie 1431.

---

[1]) Dl. Gr. Tocilescu (Manual, p. 171), Dl. D. Onciul (în cursul săŭ) și Dl. N. Iorga (Studii și doc. III, p. XIII) îi daŭ acești ani; se pare însă că tronul l-a ocupat întîiașdată prin Ianuarie 1432, căci actele dela 1431 sînt date toate din Transilvania. Alexandru-Aldea apucase să ia tronul înaintea lui Vlad și după 30 Ian. 1431, cînd domnea încă Dan II.

[2]) Orig. кесар: așa e numit împăratul german, der Kaiser, în doc. noastre vechi; царь e numit sultanul turcesc.

[3]) Orig. сижзи краинж: plaiurile de lîngă trecătorile Prahovei, Teleajenului saŭ Branului.

[4]) Orig. да имате мир що ест по срѣдѣ людї; cele 5 cuvinte dela sfîrșit lipsesc din ed. lui Miletić.

[5]) Orig. двоинж и помного.

XXX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune tuturor pîrgarilor din Brașov. Și vă dă de știre domnia mea că Sibienii aŭ lăpădat ducații ceĭ vechĭ; decĭ și voĭ maĭ mult să nu umblațĭ cu eĭ, căcĭ dacă voiŭ afla pe cineva că umblă cu ducațĭ vechĭ, răŭ îĭ voiŭ face. Și pace cu Rumînii să nu facețĭ; ĭar de vețĭ face, să știțĭ că vă voiŭ răsturna pacea. Și apoĭ vă rog: am niște cară acolo, pe care am zis să mi le facă: dați-le zor pentru ele și osteniți-vă pentru mine și mi le aducețĭ până la Cohalm[1]), ĭar Cohălmeniĭ le vor aduce până la mine. Cheltueala o va plăti Anton cămărașul. Și Dumezeŭ să vă dea sănătate.

Monogram; pecete mică, rotundă, stricată; adresa : pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 169 ; Mil. No. 35.

1431.—Scrisoarea este dată prob. din Sighișoara, în ultimele lunĭ ale anuluĭ 1431, înainte de scoborîrea luĭ Vlad Dracul în țara rumînească la 1432. La 20 Ian. 1432 el se afla în Tîrgoviște; pe la 8 Fevruarie 1431 era la Nürnberg, însoțit de un „marescalcus“, poate de vornicul Voĭco de maĭ tîrziŭ, și dădea de acolo o diplomă minoriților din țara sa. Hurmuzaki I, 2, p. 574. Cf. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. xxxv. — Anton cămărașul, dela care ne-a rămas o foarte interesantă scrisoare (arh. No. 548 = cxcviii) este jupînul Antonie, pe care Alexandru-Aldea, rivalul luĭ Vlad Dracul, îl roagă, prin scrisoarea de sub No. arh. 310 (=xxiv) să se întoarcă la dînsul.

XXXI.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor Brașovenĭ. Să știțĭ că aŭ venit oamenĭ din țara rumînească și mĭ-aŭ spus că Aldea a murit, saŭ dacă n'a murit încă, a sosit răŭ și are să moară. De aceea vă rog ca pe frații meĭ și ca pe niște bunĭ prietenĭ, dați-mĭ și voĭ ajutor și venițĭ cu mine; am să vă

[1]) Mil. коχалнм; orig. коχалмъ.

las la margine în munte, ïar eŭ am să merg cu gloata mea împotriva lor. De mi se va întîmpla vre-o nevoe, mă voiŭ întoarce spre voĭ, ïar de-mĭ va ajuta Dumnezeŭ, precum am nădejde, căcĭ n'are cine să-mĭ stea înainte, o să veniţĭ pe de-a gata. Şi Şăghişorenii merg cu mine [1].

Monogram; pecete mică, ca la No. 169, cu legenda ştearsă; adresa: pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 170; Mil. No. 36.

1431—1432.—Poate din ultimele lunĭ ale an. 1431, cînd Vlad petrecea în Ardeal, pe la Sighişoara; Aldea-Alexandru fusese, se vede, la Turcĭ şi se întorsese răŭ bolnav; în ţară eşise zvonul că e pe moarte.

XXXII.

Ioan Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov, multă sănătate şi închinăciune. Şi să vă fie de ştire, că a venit la mine sluga mea Vlad şi-mĭ spune că-l împĭedicaţĭ şi nu-l lăsaţĭ să-mĭ facă slujba cu care l-am însărcinat, că orĭ unde ar afla Moldovenĭ, să-ĭ apuce şi să-ĭ jupuească şi să le ïa tot ce vor purta cu sine. Căcĭ ştiţĭ bine cum am trimes o slugă a mea în Moldova, ïar Moldoveniĭ l-aŭ prins şi l-aŭ legat şi l-aŭ dat pe mîna luĭ Aldea şi a luĭ Albul, ïar marfa ce am avut în Moldova, toată mĭ-aŭ luat-o. Acum, vrînd să răscumpăr pe sluga mea dela Aldea şi dela Albul, eĭ îmĭ cer peste o mie de florinĭ de aur pentru el. Deaceea am lăsat pe sluga mea Vlad să prindă pe Moldovenĭ şi să le ïa ce vor purta cu sine. Decĭ vă rog, lăsaţĭ în pace pe sluga mea, să-mĭ facă slujba cu care l-am însărcinat. Ïar de nu-l veţĭ lăsa în pace, atuncĭ bine să ştiţĭ că-mĭ pare foarte răŭ de voĭ, dar socotesc că şi vouă are să vă pară răŭ. Şi cele ce le-a luat sluga mea Vlad dela

---

[1]) Orig. и шѫгишорѣне идѫт с мене; Mil. greş. и щѫт и Морѣне идѫт с мене.

Săcăluş Andreĭaş [1]), din acelea nimic să nu gustaţĭ, ci unde le-a lăsat sluga mea Vlad, acolo să rămînă, până ce mă voiŭ întîlni cu voĭ. În aceasta altfel să nu fie, ci după porunca domnieĭ mele.

Monogram ; pecete mică, ilisibilă ; adresa : bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 177 ; Mil. No. 40.

1431 — 1432. — Aldea şi boerul săŭ Albul apar în această scrisoare împreună ca duşmanĭ aĭ luĭ Vlad Dracul şi în înţelegere cu Moldovenii. Ea este scrisă prin urmare înainte de împăcarea luĭ Albul cu Vlad (între 1433—37) şi înainte de moartea luĭ Alexandru cel Bun al Moldoveĭ. decĭ în 1431—32. Vrăjmăşia cu Moldova ne sileşte numaĭ decît să fixăm această dată. — Moartea luĭ Alexandru cel Bun s'a întîmplat saŭ în vara anuluĭ 1432 (Iorga, Chilia şi Cetatea Albă, p. 91), saŭ la 1 Ianuarie 1433, dacă admitem în data cronicei dela Bistriţa ҂ѕцма în loc de ҂ѕцмв ; sigur e că la 4 Iunie 1433 el nu maĭ era în viaţă (Uljanickij, Materialy, p. 34—35). — Ştim din maĭ multe izvoare că, în adevăr, Alexandru cel Bun, spre sfîrşitul domnieĭ sale, voea să-şĭ supună o parte din ţara rumînească şi să răzbune astfel invasiunea luĭ Dan, care la 1429 îĭ atacase teritoriul Chilieĭ, atît de rîvnit pe atuncĭ de Ungurĭ. Cf. asupra acestor evenimente expunerea foarte amănunţită şi documentată a D-luĭ N. Iorga în Studiĭ istorice asupra Chilieĭ şi Cetăţiĭ Albe, Bucureştĭ 1899, pp. 86—90, şi scrisoarea luĭ Ladislaus Apor din 2 Iulie 1431, prin care se relatează că oamenĭ sosiţĭ din Vrancea spun cumcă domnul Moldoveĭ a adunat marĭ oştĭ, pe care ar avea de gînd să le îndrepte împotriva ţăriĭ rumîneştĭ saŭ a Ardealuluĭ: „versus Transalpinas" saŭ „versus nostros" (copie la Acad. Rom.). Se poate că în urma acestuĭ războiŭ din 1431 a pĭerit Dan II şi s'a instalat în tron Alexandru, care sub numele de *„Io Alde"* („Ioannes Albi" în resumatul luĭ Rykaczewski) prestase, cu un an maĭ nainte, jurămînt de credinţă regeluĭ polon. Cf. Iorga, l. c., p. XIII—XIV.

XXXIII.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate pîrgarilor braşovenĭ şi vă daŭ în ştire: de ce aţĭ vorbit cu mine, voĭ nu vă ţineţĭ, ci duceţĭ aramă luĭ Aldea şi luĭ Albul. De aceea, boerul meŭ şi

---

[1]) Un Săcuiŭ; nume obicĭnuit prin sec. 15—16 (Zakalos Andreas la 1509; Rechnungen I, p. 508; cf. ibid., p. 440, 511, 518; maĭ mulţĭ Zakalusch în Turcheş pe la 1526; Quellen I, p. 681).

omul vostru Petru aŭ fost amîndoĭ la șpanul; eĭ vă vor spune cum a zis șpanul, că arama are să meargă la cămara chesaruluĭ [1]), cum e porunca domnuluĭ nostru a chesaruluĭ. Deci, trimet acolo pe slugile domnieĭ mele Ionăș [2]) și Stanislav și Naneș; la cine vor găsi aramă, să-ĭ pue soroc s'o ducă la haraghie [3]), și ce va fi cu dreptate să i se plătească; ĭar cine nu va duce arama la cămara chesaruluĭ, într'altă parte să nu fie volnic a o duce, ci să rămîe zălogită, ca s'o ĭa chesarul. Ĭar dacă o va scoate pe ascuns, capul să și-l pĭarză. Și orĭ cîțĭ oamenĭ din Moldova s'ar afla între voĭ, pe nicĭ unul din eĭ să nu-l lăsațĭ să ĭasă din mînile voastre, căcĭ îĭ oprește domnul chesarul, și șpanul cu porunca sa, până ce vor sosi soliĭ noștri din Moldova. Altfel să nu fie. Și Dumnezeŭ să vă dea sănătate.

Monogram; pecete mică, ilisibilă; adresa: pîrgarilor din Brașov.— Arh. No. 152.

1431—1432, maĭ probabil 1431. Comp. No. XXVIII și XXXII. „Șpanul" este comitele Săcuilor. Despre misiunea solilor luĭ Vlad în Moldova nu știm nimic. Poate că el vroea să ĭa informațiĭ asupra intențiilor luĭ Alexandru cel Bun, al căruĭ vornic se apropiase, prin Iunie 1431, cu numeroase trupe de țara rumînească și pe la 2 Iulie se afla la Putna. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XIII.

XXXIV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinaciune tuturor pîrgarilor din Brașov, marĭ și micĭ. Și va veni acolo printre voĭ sluga domnieĭ mele Ionăș Vlahul. Decĭ, orĭce are să vă spună, să-l credețĭ, pentrucă sînt cuvintele adevărate ale domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă dea sănătate.

Monogram; fără pecete; adresa: pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 146; Mil. No. 76.

---

[1]) Orig. ѹ камарѫ кесаревѫ; e vorba de cămara luĭ Sigismund, unde se băteaŭ banĭ și pentru țara rumînească; germ. Kammer, Münz-Kammer.

[2]) Cf. No. XXXIV, XXXV și XLI.

[3]) Orig. ѹ харагиѫ; v. nota dela No. XI (= arh. No. 780).

1431—1433. — Scrisoarea e din acelaş timp cu No. 168, 169, 170, 184 şi 188; toate par a fi scrise de aceeaşi mînă, împreună cu No. 163. Mil. a atribuit-o din greşală luĭ Vlad Ţepeş, ca şi pe cea de sub No. arh. 147 (nu 174), prin care Vlad cere Braşovenilor să îngădue femeiĭ luĭ Boĭco să ridice sculele luĭ, ca să i le ducă, se vede, în altă parte. No. 147 este scris de altă mînă. — Asupra luĭ Ionăş Vlahul vezĭ No. XLI, nota.

XXXV.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prea cinstiților boerĭ și pîrgarĭ din Brașov, marĭ și micĭ. Și așa vă poruncește domnia mea: să nu lasățĭ pe nicĭ un om să treacă peste plaiŭ în țara rumînească, nicĭ cu marfă, nicĭ cu solie, nicĭ cu altă treabă. Ĭar cine ar vrea să treacă, acela să întrebe maĭ întîiŭ pe Ioanăș Viteazul[1]). Și pe cine-l va slobozi Ioanăș, acela să fie volnic a merge. Și pe orĭce om ar vrea să-l prindă Ioanăș[2]), care ar fi umblat cu răŭ împotriva noastră, pe acela să fie volnic a-l prinde, cu puterea domnieĭ mele și cu ajutorul vostru. Altfel să nu fie, ci după porunca domnieĭ mele. Și foarte vă mulțămesc, ca unor bunĭ prietenĭ ce-mĭ sînteți, că ațĭ făgăduit înaintea mea să-ĭ întoarcețĭ casa luĭ Hanăj, meșterul de arcurĭ[3]); după ce am plecat însă eŭ[4]), ĭ-ațĭ luat-o ĭarășĭ îndărăt. Îmĭ pare foarte răŭ că de ce v'ațĭ legat înaintea mea, de aceea nu vă țineți.

Monogram; pecete mijlocie, rotundă, ilisibilă; adresa: pîrgarilor din Braşov, bunilor meĭ prietenĭ. — *Arh. No. 180; Mil. No. 43.*

1431—1433. — Această interesantă scrisoare pare a fi trimisă de Vlad Dracul din Sighişoara după întoarcerea sa dela Nürnberg. Hanăş era furnisorul luĭ de arcurĭ [лѫкарь din лѫкъ arc]. Poate fi însă şi din 1432—33, din timpul încercărilor sale de a alunga pe Alexandru-Aldea. A-ĭ fixa o dată preciză e cu neputinţă; ceea ce este sigur, e că e dată înainte de stabilirea sa definitivă în tronul ţăriĭ rumîneştĭ, 1433.

---

[1]) Orig. да пита іwанкша витеза.

[2]) Orig. іwаншъ, cu н deasupra şiruluĭ.

[3]) Orig. ханъжѕ лѫкарю.

[4]) E vorba de plecarea luĭ la Nürnberg.

XXXVI.

Ioan Vlad, voevod și domn. Făcutu-și-a domnia mea milă de Brașovenĭ și le-a îngăduit domnia mea, să fie volnicĭ a tîrgui cu ducațiĭ ceĭ vechĭ [1]) în țara ungurească și în țara rumînească, fără nicĭ o zăbavă, și să n'aĭbă voe să-ĭ împĭedice nicĭ un om ce este slugă domnieĭ mele; numaĭ în Bîrsa, care se ține de Brașov, să n'aĭbă voe nimenea a tîrgui cu baniĭ ceĭ vechĭ, nicĭ a cumpăra, nicĭ a vinde. Și Brașoveniĭ să nu trimeată aramă în țara rumînească.

Monogram; fără pecete și fără adresă.—Arh. No. 191.

1431—1433. — Prin „țara ungurească" nu se poate înțelege aci decît „țara Făgărașuluĭ", al căreĭ domn feudatar era Vlad Dracul. — Oprirea de a duce aramă în țara rumînească arată că aci era stăpîn Aldea.

XXXVII.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Și sa vă fie în știre că a trimes domnia mea acolo la voĭ pe sluga domnieĭ mele Sin; și ce are să vă spue, să-l credețĭ, căcĭ sînt cuvintele mele adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, cu legendă latină, deteriorată; adresa: bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 183.

1431—1433. — Scrisoarea seamănă foarte mult cu Arh. No. 191 și pare a fi din acelaș an; ea este, de bună samă din prima jumătate a sec. 15 și nu poate fi atribuită decît luĭ Vlad Dracul.

XXXVIII.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Științĭ bine ce fel de prie-

---

[1]) Vezĭ Arh. No. 169.

tenĭ îmĭ sînt Moldoveniĭ. Deaceea am fost lăsat eŭ pe slugile mele să umble pe-acolo prin ţara domnuluĭ meŭ a chesaruluĭ, ca orĭ unde vor găsi Moldovenĭ, să-ĭ prinză şi să le ĭa tot ce vor purta cu sine, ĭar pe eĭ să-ĭ aducă la mine. Am înţeles însă că voĭ alungaţĭ pe slugile mele şi nu-ĭ lăsaţĭ să pună mîna pe aceĭ oamenĭ necredincioşĭ şi domnuluĭ meŭ chesaruluĭ şi mie. Decĭ, să ştiţĭ că-mĭ pare foarte răŭ de voĭ pentru acest lucru: dar băgaţĭ de sama să nu vă pară răŭ şi vouă. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecete cu legendă latină, stricată ; adresa : bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 181.

1431 — 1433.

XXXIX.

Ioan Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Braşov: ştiţĭ bine că Alde s'a dus la Turcĭ, nu doar pentru binele vostru, ci pentru răul vostru, ca să aducă oaste turcească să vă prade, cum v'a prădat şi maĭ nainte. Decĭ vă rog, ca pe nişte fraţĭ aĭ meĭ, gătiţi-mĭ o sută de puştĭ, cu toate cele de trebuinţă, şi arcurĭ cu săgeţĭ şi scuturĭ, cît puteţĭ maĭ multe, şi daţi-mĭ şi oamenĭ [1]) în ajutor, cîţĭ puteţĭ, căcĭ vreaŭ să merg, dacă-mĭ va ajuta Dumnezeŭ, să-l alung din ţară, ca să petreceţĭ şi voĭ în pace şi să se odihnească şi ceĭlalţĭ creştinĭ. Şi ce vă va spune sluga domnieĭ mele Cîrstea, să-l credeţĭ, căcĭ sînt vorbele mele adevărate. Şi Dumnezeŭ să vă păzască.

Monogram; pecete mică, rotundă, stricată; adresa : bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 164; Mil. No. 30.

Scrisoarea pare a fi din ultimele lunĭ ale an. 1432 saŭ din 1433, în tot casul după expediţia turcească în Ardeal. Comp. scrisoarea luĭ Alexandru-Aldea către Braşovenĭ, prin care acesta caută să se desvinovăţească de mergerea luĭ la Turcĭ (No. arh. 302=XXII).

---

[1]) Orig. и людїє ми шще дантє ; Mil. greş. па годї єс ми. Ѡщє дантє.

XL.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor meĭ, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate. Și vă rog să mă pricepețĭ, cum mĭ-am lăsat eŭ copilașiĭ să fie omorîțĭ, întîiŭ, pentru pacea creștinilor, al doilea, ca să fim, eŭ și țara mea, aĭ stăpînuluĭ meŭ aĭ craĭuluĭ; și m'am lipit de voĭ, ca să aĭbă săraciĭ meĭ bine dela voĭ, și să se hrănească slobozĭ, și aĭ voștri și aĭ noștri, și acolo și aicĭ. Acum însă văd că săraciĭ meĭ nu pot să se hrănească slobozĭ din pricina părcalabilor dela cetate, care îĭ pradă și-ĭ jupuesc fără lege. Spunețĭ-mĭ: din ce vină se prăpădesc săraciĭ meĭ? Nu sînt eŭ vrednic să fac dreptate săracilor meĭ? Vă rog dar ca pe niște prietenĭ, spunețĭ părcalabilor, dacă sînt prieteniĭ meĭ, să-ĭ povățuească Dumnezeŭ să nu mă despartă de stăpînul meŭ craĭul și de sfînta coroană, căcĭ asta n'ar fi dorința mea, ci să aĭbă săraciĭ meĭ milă dela eĭ, și să se dea îndărăt fiecăruĭa ce i s'a luat; și să aĭbă săraciĭ meĭ dreptate dela eĭ, căcĭ nu-ĭ voiŭ lăsa să pĭară cu rușine. Și v'am maĭ făcut rugăciune să lăsațĭ să umble oameniĭ cu ceară. Și ce vă va spune Lenart, să-l credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, lungăreață, cu legenda: † іѡ[ан влад] воєвода [и господинь]; *adresa: prietenilor meĭ, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 171; Mil. No. 37.*

Scrisoarea pare a fi din scurta stăpînire a luĭ Vlad Dracul la 1432, saŭ din primiĭ anĭ aĭ domnieĭ sale statornice. Lenart, omul luĭ de încredere, este aceeași persoană cu Leonardus din doc. dela 1431 al luĭ Dan II. În lista dignitarilor municipalĭ aĭ Brașovuluĭ, alcătuită de archivarul F. Stenner, Leonardus figurează ca „notarius" la 1431. Cf. Sbornik XVI–XVII, p. 504: magister Leonardus, illius temporis notarius Brassoviensis.

XLI.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor și credincioșilor meĭ prietenĭ și domnilor meĭ,

pîrgarilor Brașovenĭ, marĭ și micĭ, închinăciune până la pămînt, ca unor domnĭ aĭ meĭ. Și să învrednicească Dumnezeŭ pre această scrisoare a mea să vă găsească sănătoșĭ și veselĭ. Și aceasta vă daŭ de știre: mĭ-a venit un om dela domnul meŭ chesarul, în ziua de 6 Octomvrie Mĭercurĭ [1]), în ziua mare, și mĭ-a adus veste bună, și mie și vouă împreună, vestea pe care Viteazul Ianăș [2]) are să vĭ-o spue. Știțĭ bine, fraților meĭ, cum m'ațĭ ajutat totdeauna cu ce ațĭ putut, și pe mine și pe slugile mele; și cer și vă rog și acum ca pe niște domnĭ aĭ meĭ; ĭată am trimes printre voĭ pe sluga mea credincioasă pe Viteazul Ianăș, și cîte vă va spune el, să-l credețĭ, căcĭ acestea sînt cuvintele mele adevărate, ca și cum le-ațĭ auzi chiar din gura mea. Scris în Merghindeal [3]), Octomvrie în 7.

Monogram; pecete mică, cu legendă latină; adresa: prea cinstiților pîrgarĭ aĭ Brașovuluĭ.—Arh. No. 189.

Scrisoarea e incontestabil din *7 Oct. 1434.* — Deși se instalase în domnie la 1433, Vlad Dracul e silit în anul următor să fugă în Ardeal; Turciĭ intraseră pe la jumătatea luĭ Maiŭ 1434 în țara rumînească. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XV. El se refugiază în Merghindeal, la Greb (Geréb) Petrus, un frate saŭ o rudă a luĭ Nicolae Greb de Vingarth cel de la 1438 (Hurmuzaki I, 2, p. 643); cf. No. arh. 167. Cu ajutorul Ungurilor și al luĭ Ianăș Viteazul el își reocupă tronul, alungînd pe Turcĭ din țară, pe la sfîrșitul luĭ 1434 saŭ în 1435.

Cine era acest Ianăș Viteazul, care pe la 1431-1434 e în legăturĭ așa de strînse cu voevodul romînesc? Se pare că e însuși Hunyady János, pe atuncĭ un simplu militar nobil, un miles de profesiune, un viteaz, cum se ziceaŭ militariĭ călărĭ în Ungaria și în țăriie romîne (ung. vitéz = slav. витѧзь „Krieger, Ritter"). Cf. Szarvas et Simonyi, Lexicon linguae hungaricae aevi antiquioris, s. v. *vitéz* „miles, soldat, Kriegsmann" și *vitézi* adj. = soldățesc, voĭnicesc. În doc. moldoveneștĭ din sec. 14 și dela începutul sec. 15 se citează, printre boerĭ, maĭ mulțĭ vitejĭ de aceștia: la 1395 пан драгашь витѧзь,

---

[1]) Mĭercurĭ 6 Oct. cade în anul 1434.

[2]) Orig. витѣзь ıанъшъ.

[3]) Orig. ѹ мергиндѣлѹ; Mergendal, Margendal, Margonda, lat. Margandinum, sat spre nordvest de Șinca mare (Gr. Schenk, lîngă Făgăraș).

п. грозѣ витѧзь, п. михаль иванишь витѧзь, п. романь костѣ витѧзь; la 1404 панъ ꙗнȣшь витѧзь; același la 1421 иванышь, fără epitetul витѧзь (Hurmuzaki I, 2, p. 817, 826, 833). Cf. Johannes dictus Olah filius condam Woyk de Hunyad, aule nostre *miles* (Hurm. I, 2, p. 597); „Petrus filius Petri dicti *Wÿthez* de Bizere“, un nobil romîn din Ungaria, la 1447 (Hurm. I, 2, p. 733), și mulți alții.

Hunyady era încă nobil proaspăt la 1431; tatăl săŭ Voĭcul, fiul luĭ Șerban saŭ Șerb, și el un „miles aule“, căpătase abia la 18 Oct. 1409 nobleța maghiară și cetatea Hunyad; dacă nu el, tatăl luĭ a fost de sigur un simplu cnez romîn saŭ un boer din țara rumînească, dacă e adevărată tradiția înregistrată de contimporanĭ că Hunyady își trăgea neamul din „Transalpina“. Atenția regeluĭ și a țăriĭ se îndreaptă asupra luĭ maĭ ales la 1437, cînd se distinge printr'o extraordinară bravură în lupta dată de Pongrácz Turcilor la Semendria (prin Iulie); norocul armelor ungureștĭ a fost hotărît atuncĭ de Hunyady cu detașamentul săŭ de Transilvănenĭ. Doĭ anĭ după aceea, la 1439, el e numit ban de Severin și deacĭ începe strălucita sa carieră militară și politică. În documentele an. 1439 regele îl numește Iohannes de Hunyad, Iohannes Olah de Hunyad, filius Olah de Hunyad (Hurmuzaki I, 2, p. 648 și urm.). Fessler, Geschichte von Ungarn, ed. 2, vol. II, p. 403; Huber, Geschichte Oesterreichs III, p. 33-34, și cu unele rectificărĭ nouă, d. p. asupra numireĭ luĭ Hunyady de ban al Severinuluĭ în Maiŭ 1439, Schönherr Gyula, op. c., p. 620—622, unde în sfîrșit originea romînească a luĭ Hunyady e admisă fără discuție. — No. arh. 146 confirmă presupunerea noastră. Ianăș Viteazul e numit acĭ de Vlad *„Ionăș Vlahul“* = Johannes Olah al documentelor latine, numele sub care era cunoscut Hunyady pe atuncĭ în Ungaria. — Profit de ocasia aceasta spre a rectifica greșala ce am făcut-o în Vlad Țepeș, Bucureștĭ 1896, p. 40, atribuind documentele în care se vorbește de Viteazul Ianăș luĭ Vlad Țepeș.

XLII.

Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ Ungrovlahiĭ. Scrie domnia mea prietenilor meĭ, pîrgarilor din Brașov: pentru ceĭ 100 florinĭ, ce sîntețĭ datorĭ jupînuluĭ Sarandino, v'a scris și domnul craĭul să i-ĭ plătițĭ. Decĭ vă scrie și domnia mea, să-ĭ plătițĭ maĭ ĭute, ĭar dacă nu-ĭ vețĭ plăti, să științĭ că nu-l voiŭ lăsa în pagubă, ci voiŭ lua dela oameniĭ voștri. Altfel să nu fie, ci după porunca domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ștearsă; adresa: prea cinstiților pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 178; Mil. No. 41.

c. 1433—1437. — Jupînul Sarandino, Grec de origine, e pomenit, între boeriĭ de frunte aĭ luĭ Dan II, într'un chrisov al acestuĭa pentru satele Ciurileştiĭ, Dîmbova, Turcineştiĭ şi jumătate din Balomireştĭ, Argeş 16 Sept. 1430 (arh. st.), şi în chrisovul către Braşovenĭ, 30 Ianuarie 1431 (arh. No. 768=xvi). În diplomele interne ale luĭ Vlad Dracul nu-l găsesc. Aceasta mă face să pun scrisoarea de sub No. arh. 178 în primiĭ anĭ aĭ luĭ Vlad Dracul, c. 1433—1437. În acelaş timp este de pus şi scrisoarea următoare, arh. No. 179.

XLIII.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea oaspeţilor şi prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov. Şi aşa să ştiţĭ: v'am scris şi maĭ nainte pentru jupînul Sarandino, că-ĭ este dator Patai Ianăş [1]) 94 florinĭ ungureştĭ; altfel nu este, vă zic. Faceţĭ să-ĭ plătească. Ĭar de nu-ĭ va plăti, maĭ mult nu voiŭ maĭ cere dela voĭ, ci ne vom lua al nostru cum vom putea. Ĭar vouă să nu vă fie ciudă pe mine, dacă nu faceţĭ cum zice legea. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. — Şi să-ĭ daţĭ în mînile luĭ Hopănteĭ Hana [2]), să-ĭ aducă la noĭ [3]).

Monogram; adresa: oaspeţilor şi prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 179; Mil. No. 42.

1433—1437. — Vezĭ nota dela No. precedent.

XLIV.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea fraţilor meĭ, pîrgarilor din Braşov. Ştiţĭ bine că e poruncă dela stăpînul nostru chesarul, ca să-mĭ fac haraghie [4]). Decĭ, daţĭ fĭer şi ce maĭ este de nevoe pentru haraghie

---

[1]) Mil. greş. Пата и Іаннштъ. Patai (Pathay) e o familie cunoscută prin sec. 15-lea în Transilvania. Vezĭ Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt, passim.

[2]) Mil. greş. хопжтѣ и ханѣ; Iohannes Hoppendey este cel dela 1431.

[3]) Orig. к нам; Mil. книга.

[4]) Vezĭ nota dela No. XI.

în mînile oamenilor meĭ, ca să ne facem treaba. Dacă vețĭ auzi vre-o vorbă din partea domnuluĭ nostru a chesaruluĭ saŭ din partea cîrstoșilor[2]) saŭ din partea orĭcuĭ, domnia mea sînt gata să vă întocmesc treaba din orĭce parte, și să n'avețĭ grije de nimenea, după porunca domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă dea sănătate.

Monogram ; pecete pe hîrtie lipită pe ceară roșie ; fără adresă. — Arh. No. 163 ; Mil. No. 50.

c. 1437. — Ni se pare că scrisoarea aceasta e din 1437, vremea cînd Vlad Dracul era sprijinit cu statornicie de Sigismund. „Cîrstoșiĭ“, pe lîngă care se oferă să intervie el saŭ cărora vrea să le dea ajutor, sînt „cruciațiĭ“ (das Kreuzheer) ce luptaŭ, sub comanda supremă a luĭ Sigismund, contra Husiților din Ungaria și Transilvania pe la 1436—37, cînd Iacobus de Marchia predica cu fanatism stîrpirea lor și, împreună cu eĭ, și a schismaticilor ortodocșĭ. Fessler II, p. 398. Răscoala țăranilor ungurĭ și romînĭ din Transilvania, care culminează în lupta dela Babolna din vara an. 1437, e în legătură cu aceste evenimente. Sigismund moare la 9 Dech. 1437 și răscoala e potolită cu multe cruzimĭ din partea nobililor și Săcuilor, carĭ însă nu putură deveni stăpînĭ pe dînsa decît cu ajutorul Sașilor. Urmarea fu : uniunea celor treĭ națiunĭ dela 2 Fevr. 1438. — Se pare că Vlad Dracul era gata, cît timp trăia Sigismund, să ajute pe Sașĭ în colaborarea lor la potolirea răscoaleĭ, poate prin intervenirea sa pe lîngă locuitoriĭ din țara Făgărașuluĭ, al căreĭ suzeran era el. Cf. scrisorile din Maĭ și Iulie 1434 ale luĭ Mihail Iakch, comitele Săcuilor, către Brașovenĭ, prin care îĭ îndeamnă pe aceștia să se păzască de „spurcațiĭ Romînĭ“ din Făgăraș și să-ĭ stîrpească cu desăvîrșire (Hurm. I, 2, p. 589—90). Mișcările țăranești începuseră înainte de 1436, și Romîniĭ aŭ luat, de bună samă, o parte activă la ele.

XLV.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Să vă fie de știre prin aceasta că cele ce mĭ-ațĭ încredințat prin Grev Petru și prin Iacov, le-am înțeles. Și voința mea este, ca cu cine

---

[2]) Cruciaților ; orig. ѡт кръстошн ; ung. *keresztes* Kreuzritter.

voițĭ, să vă împăcațĭ cu eĭ și să tîrguițĭ și să vă hrănițĭ, fie cu Moldoveniĭ, fie cu Rumîniĭ, numaĭ să nu aducețĭ aci banĭ răĭ saŭ aramă. Și cînd voiŭ vrea eŭ să vă stricațĭ cu eĭ, vă voiŭ spune cu o săptămînă maĭ nainte, ca să nu vă fie cu pagubă. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, rotundă, cu legendă latină ; fără adresă.— Arh. No. 167 ; Mil. No. 33.

c. 1437. — Grev Petru îmĭ pare a fi identic cu „Gereb Petrus de Wereszmart", de care vorbește Vlad Țepeș într'o scrisoare dela 1457 cătră Sibienĭ (copie la Acad. Rom.). Un „Greff Peteren" e pomenit în Socotelele Sibiuluĭ la 1467 și 1485 (Rechnungen I, p. 9, 109), acelaș, de sigur, cu „Greb Peteren" din a doua jumătate a sec. 15 (ibid., p. 28 și 33) și cu „Greb Pitteren" dela 1478—1480, voevod al Transilvanieĭ (ibid., p. 38, 39, 69, 70). E un urmaș saŭ o rudă a celuĭ dela 1437. Cf. nota dela No. arh. 189 (=XLI). Greb saŭ Gereb, (Geréb) era o familie întinsă; ea a jucat un rol însemnat în istoria Transilvanieĭ; membri eĭ aveaŭ posesiunĭ prin Weingartskirchen (Wyngardt), Mergeln (Margendal), Schenck, Agnetheln, Meschen (Mussen) și alte părțĭ. Socotelele Sibiuluĭ amintesc deseorĭ de Franciscus, Iohannes și Michael Greb de Margendal (Margandal, Margonda) între aniĭ 1494—1507, p. 174—175, 209 — 210, 220, 464. Cu familia acestor Grebĭ de Mergindeal pare să fi avut legăturĭ maĭ intime Vlad Dracul. Cf. nota dela No. arh. 189. — Iacov ar putea fi Iacobus cel dela 1437 „villicus" în Brașov (lista D-luĭ Fr. Stenner).

Scrisoarea pare a fi dată din Transilvania, unde Vlad Dracul se refugiase din noŭ, în urma uneĭ invasiunĭ turceștĭ din vara și toamna anuluĭ 1436. Prădăciunile turceștĭ aŭ fost, după spusele unor martorĭ demnĭ de credință, înspăimîntătoare. Iorga, Acte și Fragmente III, p. 82—83: scrisoarea luĭ Ioan de Ragusa, delegatul conciliuluĭ din Basel la Constantinopol, 17 Noemvrie 1436; Studiĭ și doc. III, p. XV. — Pela 13 Aug. 1437 Vlad era în scaun la Tîrgoviște. Miletič, Dacoromîniĭ, p. 333. — Dacă doc. din 19 Iunie 1437 (arh. stat.), prin care Radul vv. întărește niște proprietățĭ ale mînăstirilor Cozia și Cotmeana, n'ar fi suspect, din pricina dateĭ ce-mĭ pare a fi adăugată maĭ tîrziŭ, s'ar părea că Turciĭ aŭ pus atuncĭ în locul luĭ Vlad Dracul pe Radul (Praznaglava), care s'a menținut într'o parte de țară pănă prin Iunie 1437. Doc. luĭ Radu e datat „азь ıѡ писахъ на кр'ѣца (Creața) июніа .ѳı. ѕ҃ѕмє, datare neobișnuită în documentele vechĭ. În acelaș an însă Vlad se afla la Tîrgoviște, de unde dă privilegiul de sub No. următor, Aprilie 8. El își reocupase scaunul înainte de data aceasta, bine înțeles, cu ajutorul Ungurilor.

XLVI.

Eŭ cel întru Christos Dumnezeŭ credinciosul și de Christos ĭubitorul și de sine stăpînitorul Io Vlad, mare voevod și domn, stăpînind și domnind asupra întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ și asupra părților de peste munțĭ, herțeg de Amlaș și Făgăraș, binevoit-a domnia mea, cu a mea bunăvoință și cu inimă curată și luminată, și am dăruit acest prea cinstit chrisov al domnieĭ mele, și am împlinit cererea pîrgarilor din Brașov, fiindcă m'aŭ rugat să le înnoesc și să le întăresc așezămîntul ce l-aŭ avut dela strămoșiĭ domnieĭ mele pentru vamă, prin toate tîrgurile și vămile din țara domnieĭ mele, precum și pe drumul Brașovuluĭ până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriŭ 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colunia 12 ducațĭ, dela unul de Cehia 6 ducațĭ, ĭar dela un vilar tăĭat nimica; și cine aduce șăpcĭ frînceștĭ nimica; dela un butoiŭ de mĭere 12 ducațĭ, dela un butoiŭ de vin 6 ducațĭ; dela un cal cumpărat 6 ducațĭ, dela o majă de ceară 12 ducațĭ: dela piper și dela șofran și dela bumbac, dela lîna de cămilă și dela pĭeile de mĭel și dela pĭeĭ și dela [altă] marfă, nimica[1]). Dela [mărfurile] ce vin din spre mare, dela 100 perpere 3 perpere. Dela un porc 2 ducați, dela un boŭ 3 ducațĭ, dela o vacă 3 ducați, dela un berbece 1 ducat, dela o pĭele de cerb 1 ducat, ĭar dacă vor fi alte pĭeĭ la un loc cu ea, să nu dea nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Și călărețuĭ care trece 3 banĭ, ĭar pedestrul 1 ban. Dela un car de pește 1 pește, ĭar ce va fi pe deasupra, să nu dea nimica. Și la Brăila de maje o jumătate de florin, și la Tîrgșor de car 1 pește; la Tîrgoviște tot așa. Un cal, încărcat cu orĭce, 3 ducațĭ. Si la Dîmbovița, cîțĭ caĭ la car, atîția ducațĭ și 1 pește; dela un cal încărcat 3 banĭ, ĭar dela alte mărfurĭ nimica; dela un cal slobod 1 ducat. Și ĭarășĭ

---

[1]) Orig. и ѡт кѹпїѫ нищо.

cine-şĭ dă marfa pe datorie, să-şĭ caute datornicul saŭ chezaşul, dacă are, ĭar de omul drept să se ferească să nu-l bîntuească. Şi ĭarăşĭ, cine se va încerca dintre boeriĭ domnieĭ mele, marĭ şi micĭ, fie acea vamă cumpărată, fie dată cuĭva care va fi slujit domnieĭ mele, şi nu se va ţinea de cele ce am întărit şi legiuit prin aşezămîntul de maĭ nainte, unul ca acela va să aĭbă mare răŭ şi urgie dela domnia mea, ca un neascultător de porunca domnieĭ mele. Şi aceasta a fost, cînd aŭ venit la domnia mea, la Tîrgovişte, decanăjul şi burgărul Mechel[1]) şi Andreĭaş, judeţul din Rîjnov. Şi martorĭ acesteĭa aŭ fost: jupîn Voĭco vornicul şi jupîn Tudor şi jupîn Nanul şi jupîn Stanciul, fratele luĭ Mircea, şi Ştefan logofătul şi Dimitru Spătarul şi Micle paharnicul şi Semen stolnicul şi Badea comisul. Şi a scris-o Mihail diacul în Tîrgoviştea de scaun, luna luĭ Aprilie în 8, anul 6945 (=1437), indictionul 14 (*în orig.* 24) [2]).

Monogram; pecetea cea mare, cu legenda: S. Wlad, filius Merce, transalpinus vaivoda et dominus de Fogaras. —*Pergament No. 770; Mil. No. 28.*

XLVII.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea pîrgarilor din Braşov. Fugit-a dela domnia mea o slugă a luĭ Albul, cu numele Neagoe, şi a luat cu sine averea domnieĭ mele, două sute de miĭ de aspri, şi ĭ-a lăsat în Rîjnov la Cîrstea Mădrămen şi la Mihu Bulgarul; deaceea am trimes pe spătarul domnieĭ mele, pe Dragotă, ca să-ĭ daţĭ acea avere în mînile luĭ, să mĭ-o aducă domnieĭ mele. În aceasta altfel să nu faceţĭ[3]), căcĭ de nu-ĭ veţĭ da, să ştiţĭ că am să fac răz-

---

[1]) Orig. декханжь и бѹргарь мехел; la Mil. greş. „дек[ан] ханжь"; декханжь = decanus, Dechant.

[2]) În Mil. data zileĭ .к. şi a indictionuluĭ .кѳ. sînt greşite: .кд., pentru indiction, este evident e greşală de diac în loc de .ді.

[3]) Orig. ѹ томи ино не створете; Mil. greş. ѹ то ми поне створете.

miriță. Altfel să nu fie, ci după porunca domnieĭ mele. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda: влаԏд вѡивѡда, сииъ мирчѧ; мирчѧ *nu se citește destul de clar; adresa: p'rgarilor din Brașov.—Arh. No. 176; Mil. No. 39.*

Scrisoarea este de pus între aniĭ 1433—1438, cînd Albul trăia în pace cu Vlad Dracul. V. donațiunea acestuĭa către el și rudele luĭ, din 13 August 1437; Venelin, Vlahobolg. gramaty, p. 78; Miletić, Dacoromîniĭ, p. 333; cf. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XIV. — Albul se supune luĭ Vlad Dracul după moartea luĭ Aldea și pare să fi murit și el curînd după 1437. În documentele luĭ Vlad din 2 Aug. și 8 Sept. 1439 (arh. stat. și Kałužniacki, Dokumenta mołdawskie i multańskie [Lwów 1878, p. 29]) precum și în cele din 14 Maĭ și 30 Iunie 1441 (arh. stat.) el nu figurează printre boeri.

XLVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea oaspeților și prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov, și vă grăesc: știțĭ bine cum am întocmit, că cine va fugi acolo la voĭ cu dobitoacele luĭ, pe un astfel de om să nu-l cerem, dar cine va veni cu dobitoace străine, acela să fie întors. Așa dar, a venit acolo Surva, după ce a luat dobitoacele boerilor meĭ Stanciul și Constantin; deci, să nu fie volnic Surva să plece undeva cu acele dobitoace, ci să le plătească în grabă omuluĭ ce va aduce această scrisoare; altfeliŭ le voiŭ scoate dela voĭ. Ĭar dacă nu le vețĭ întoarce, maĭ mult o să păgubițĭ. Altfel să nu fie. Și să vă bucure Dumnezeŭ.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: pîrgarilor Brașovuluĭ. — Arh. No. 186; Mil. No. 45.

c. 1432—1440. — Între boeriĭ luĭ Vlad Dracul din 1432, 1437 și 1439 sînt pomenițĭ doĭ Stanciul: Stanciul fratele luĭ Mircea și Stanciul Honoĭ. La 14 Maĭ 1441 găsim numaĭ pe Stanciul Honoĭ, ĭar la 30 Iunie acelaș an nicĭ un Stanciul.

XLIX.

Ioan Vlad, voevod și domn. Dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele boerilor și pîrgarilor din Brașov, la rugămintea lor. Le-am dat voe să umble slobozĭ și cu marfă în țara rumînească [1]) și să aducă postav și pînză de-a Săsoaĭcelor [2]) și încălțăminte și orĭce altă marfă, ĭar de aci să ducă orĭce marfă, numaĭ ducațĭ să nu ducă, decît în sîn de cheltueală. Ĭar de aci să nu scoată nicĭ argint, nicĭ aramă, nicĭ florinĭ, nimic din acestea. La cine vor afla slugile domnieĭ mele, le vor lua și capul și marfa. Acestea le-am întocmit cu pîrgariĭ din Brașov: cu județul Șontumuș [3]) și cu Petru Dapol [4]) și cu Pat[ai] Aneș [5]). Și Rumîniĭ să meargă la eĭ slobozĭ și cu orĭce marfă, numaĭ ducațĭ să nu ducă, decît în sîn [6]). Și acuma, cîțĭ ducațĭ aŭ Brașoveniĭ, sînt slobozĭ să-ĭ scoată măcar cu carul, măcar cît de mulțĭ ar avea, nimenea și nimenea să nu-ĭ bîntuească. Scrisă în Iulie 3. — Și cînd îmĭ vor ĭeși ducațiĭ ceĭ noĭ, am să vă daŭ de știre cu 14 zile maĭ nainte, ca să vă cheltuițĭ ducațiĭ.

Monogram; fară adresă și fără pecete.— Arh. No. 192; Mil. No. 48.

1443. — Scrisoarea aceasta pare, după caracterele eĭ paleografice, maĭ nouă decît toate celelalte dela Vlad Dracul. Monogramul e de asemenea cu mult maĭ înalt. Deosebirile acestea, precum și deosebirile de stil, față de celelalte doc. ale luĭ Vlad (cf. d. p. запланина), sînt particularitățĭ ale

---

1) Orig. ȣ запланиѭ; lat. Transalpina.

2) Orig. платно сасок; se zicea pănă deunăzĭ pînză săsească.

3) Nu poate fi decît Schunkebunck, Schonkebunk Schonkabonck Bartholomeus, județ al Brașovuluĭ la aniĭ 1432, 1435, 1438, 1442—1443 și 1450—1451. Lista D-luĭ Fr. Stenner).

4) Mil. greș. днполк. Poate un Dappner. — Un Petrus comes a fost județ al Brașovuluĭ la 1429, 1431, 1447. Un Depner se citează în socotelele Brașovuluĭ la 1503. Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt I, p. 23.

5) Vezĭ Arh. No. 179 = XLIII.

6) Oprirea exportuluĭ de banĭ saŭ metale prețioase era o imitare a măsurilor analoage luate în Ungaria pe vremurile acelea.

diaculuĭ domnesc. Din scrisorile pastrate la Braşov, No. 193 (a luĭ Vlad Ţepeş) samănă mult cu dînsa. Am pus-o în an. 1443, întîiu, fiindcă în acest an era judeţ Schonkebunk, pe care l-am identificat cu Şontumuş, al doilea, fiindcă în anul următor se constată în adevăr, dintr'o scrisoare a voevozilor Ardealuluĭ Nicolaus Ujlaky şi Ioan Hunyady (16 Oct. 1444 că Vlad Dracul bătea în vremea aceea monedă la Braşov, cu învoirea regeluĭ unguresc; era monedă regala, şi baterea eĭ i se concedase de rege „pentru apărarea regatuluĭ". Voevoziĭ cer Braşovenilor — ceea ce era dreptul şi atribuţiunea lor — să îngădue luĭ Vlad „cusionis monetarum regalium in vestri medio continuationem"; eĭ le promit explicărĭ peste vre-o 16—17 zile cînd vor sosi la Braşov, de unde aveau să meargă într'o importantă misiune la voevodul transalpin (copie la Acad. Rom.; orig. în arh. Braşovuluĭ). Cf. scrisoarea luĭ Antonie, arh. No. 548: intenţiunea ce avea acesta să mute „hereghia" dela Sighişoara la Braşov se realizase deci înainte de 1444.

L.

Puterniculuĭ și vredniculuĭ de orĭce slavă și cinste și prea ĭubituluĭ meŭ frate, voevoduluĭ Ardealuluĭ și al Săcuilor și șpanuluĭ de Temișvar, luĭ Ianăș voevod, cuviincioase și cinstite închinăciunĭ ţĭ-aduce prea ĭubitorul frate al domnieĭ tale Io Vlad, voevod și domn. Fiindcă în maĭ multe rîndurĭ aĭ trimes la domnia mea, ca să aĭbă dreptate săraciĭ, să fie în știrea domnieĭ tale, că dreptatea așezată de domniĭ de maĭ nainte așa am lăsat-o și eŭ, și porunca domnieĭ tale am împlinit-o: dar slugile domnieĭ tale dela Bran să știĭ că ĭ-aŭ istovit pe săracĭ. Și te rog pe domnia ta să facĭ domnia ta așa ca să aĭbă săraciĭ dreptate. Şi Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domnieĭ tale.

Monogram; pecete mică, ovală şi lungăreaţă, cu legendă ilisibilă. — Arh. No. 173; Mil. No. 38.

1441. — Hunyady a fost numit voevod al Ardealuluĭ la 1440, curînd după încoronarea luĭ Vladislav I. Cf. Fessler II, p. 464; Fraknói Vilmos, A Hunyadiak és a Jagellók kora, Budapest 1896, p. 24. — Scrisoarea de maĭ sus ĭ-a adresat-o Vlad Dracul la 1444. Din 7 August acelaş an avem dela dînsul o scrisoare latinească către Braşovenĭ, în care se plînge împotriva castelanilor din Bran, carĭ nu observă condiţiunile tratatuluĭ încheĭat de Braşovenĭ cu tatăl săŭ Mircea şi confirmat nu de mult de însuşĭ Hunyady. Vlad confirmă totuşĭ din noŭ prin această

scrisoare tratatul din 1413 (copie la Acad. Rom.). — Despre neajunsurile pricinuite celor din ţara rumînească şi Braşovenilor de către părcalabiĭ dela Bran ne instrueşte o scrisoare din 26 Aprilie 1438 a regeluĭ Albert, din care se vede că eĭ luaŭ vămĭ nedrepte dela neguştoriĭ rumînĭ, ceea ce era o pagubă şi pentru Braşovenĭ, căcĭ ţara rumînească lua represaliĭ. Regele porunceşte să se înceteze cu aceste „exactiones“, şi cînd vin şi cînd se 'ntorc cu marfă negustoriĭ transalpinĭ (copie la Acad. Rom.). Aceste neajunsurĭ nu încetează însă nicĭ maĭ tîrziŭ. Aşa la 1468 voevodul Ardealuluĭ Pongrácz porunceşte castelanilor să nu maĭ pue pĭedicĭ Braşovenilor ce merg în „Transalpina“ şi să nu provoace represaliĭ din partea domnuluĭ rumîn. (copie la Acad. Rom.).

LI.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Şi vă rog ca pe niște bunĭ prietenĭ aĭ meĭ, pentrucă mĭ-a dat Dumnezeŭ și norocul creștinilor în mînile mele această cetate, ce era a păgînilor, și pentrucă armele [1]) ce eraŭ într'însa aŭ ars toate și acum din noŭ o întărim, vă rog, decĭ, să mă ajutațĭ cu arcurĭ și cu săgețĭ și cu puștĭ, și să ne dațĭ salitră [2]), ca să facem praf și să-l așezăm în cetatea, care este tăria și a voastră și a noastră și a tuturor creștinilor. Și ĭarășĭ, ce are să vă spună sluga domnieĭ mele Dragomir, să-l credețĭ, că sînt vorbele domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete ovală şi lungăreaţă, pĭerdută; adresa: prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov.— Arh. No. 174.

1445. — Cetatea de care vorbeşte aci Vlad Dracul trebue să fie *Giurgiul*, pe care îl pĭerduse Alexandru la 1432, ĭar Vlad îl recucereşte prin Septemvrie 1445, în unire cu cruciaţiĭ luĭ Wavrin, după ce pe la sfîrşitul luĭ August acelaşĭ an eĭ cuceriseră Silistria. În memoriile luĭ Wavrin se povesteşte pe larg, cum Vlad se silea să dovedească cruciaţilor însemnătatea acesteĭ cetăţĭ pentru creştinĭ în luptele viitoare contra Turcilor; afară de aceasta, zicea el, cetatea fusese zidită de tatăl săŭ şi de drept îĭ aparţinea prin urmare luĭ. Re-

---

[1]) Orig. направа.

[2]) Orig. салонитро, salnitrum.

cueil des croniques et anchiennes istories de la grant Bretagne, ed. Dupont (VIe volume, livre Ier, chap. XVII). Cf. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. xxv. — Scrisoarea de sub No. 174 trebue pusă așa dar în Septemvrie saŭ Octomvrie 1445.

LII.

Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov: trimes-am pe credinciosul boer și slugă a domnieĭ mele, pe Ivan Polivar, și cele ce vă va spune vouă să le credețĭ, căcĭ sînt vorbe adevărate, din gura domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Și ĭarășĭ vă zic domniilor voastre ca unor bunĭ prietenĭ aĭ meĭ: se află acolo printre voĭ Mihail logofătul [1]) și Pardoĭ, vrăjmașiĭ meĭ. Eŭ pe toțĭ ĭ-am ĭertat, dar pe aceștia nu-ĭ ĭert; și cum nu-ĭ voiŭ erta eŭ, tot așa și voĭ să-ĭ răspingețĭ dela voĭ, dacă-mĭ sînteți prietenĭ domnieĭ mele, și să nu stea în ținutul vostru.

Monogram; pecete mijlocie, rotundă, cu legendă cirilică foarte măruntă, din care se distinge numaĭ cuvîntul запланнискымъ; *adresa: prietenilor domnieĭ mele, palgarilor* (sic) *din Brașov.—Arh. No. 166; Mil. No. 32.*

1444—1446. — Bănuesc că această scrisoare este dela Vlad Dracul, și anume din ultimiĭ anĭ aĭ domnieĭ luĭ, fiindcă caracterele eĭ paleografice mă silesc a o pune în prima jumătate a sec. 15-lea; ea este contimporană cu No. 164, 165, 167, 171, 173, 177, 180, 181, 185, 188, 189, 191, care toate sînt dela Vlad Dracul. — Mihail logofătul este boerul de maĭ tărziŭ al luĭ Vladislav Dan: 1451, Martie 28 (arh. stat., mănăst. Dealuluĭ XI, 1) și 1453, August 2 (arh. stat., mănăst. Dintr'un Lemn VIII, 1). Pe Pardoĭ și pe Ivan Polivar nu ĭ-am găsit în documente. — Cu запланнискымъ din pecete, termin ce nu l-am întîlnit în alte pecețĭ, comp. запланина din scrisoarea No. arh. 192.

LIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele Brașovenilor, pîrgarilor tuturor,

[1]) Mil. greș. Михаиль ѿ фет.

și întregiĭ Bîrse, celor marĭ și celor micĭ: știțĭ bine cum v'am apărat eŭ până acum de Turcĭ[1]) și cum îmĭ puiŭ capul și-mĭ daŭ averea, bucuros fiind ca să nu vă fie vouă răŭ. Și pe lîngă asta, mă muncesc și mă gîndesc să fiŭ tot așa și de-aci înainte, cu dreptate față de stăpînul meŭ craĭul. Dar voĭ vă purtațĭ cu gînd răŭ asupra mea. Așa, am avut un om bun în Tîrgoviște, pe Zanvel[2]), ĭar oameniĭ voștri din cetate ĭ-aŭ eșit în drum ca să-l omoare și să-ĭ ĭa și avutul luĭ. Eŭ nu fac nicĭ un răŭ oamenilor voștri, ci îĭ las să umble slobozĭ, ca să se hrănească. Deaceea vă zic: de nu-mĭ vețĭ da în mînĭ pe vrăjmaș și cu tot avutul pe care i l-a luat: două sute și cincĭ zecĭ de florinĭ și cincĭ sute de perpere și sabia și haĭnele de Ipriŭ și punga cu 300 aspri și inelul de aur[3]) în preț de 10 florinĭ și coarda și șapca, de nu-mĭ vețĭ da într'o săptămînă pe vrăjmaș împreună cu aceste lucrurĭ, ce voiŭ face împotriva cetățiĭ și împotriva voastră, aceasta s'o răzbune Dumnezeŭ pe sufletele voastre; fiindcă, de-așĭ ști că am să pĭer, spre rușinea mea, și tot nu voiŭ îngădui peirea unuĭ om bun al meŭ, ci vă voiŭ rămînea dator cu foc. Și în curînd altfeliŭ n'are să fie.

Monogram ; pecete mică, ovală, cu legenda : † ιωан влаԋд воевѡда † сни м[ирча] ; *adresa : Brașovenilor, tuturor pîrgarilor și Bîrseĭ întregĭ.—Arh. No. 154 ; Mil. No. 29*

ç. 1438—1446.

LIV.

Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea închinăciunĭ prea plecate oaspeților și prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ și tuturor pîrgarilor din Brașov. Și să vă fie în știre că

---

[1]) Alusie la campania turcească din 1438.

[2]) Orig. занкела; Mil. занвала.

[3]) Orig. ѡт малама ; cf. adj. bulg. маламен de aur, din neogrecescul μάλαγμα.

omul pe care l-ațĭ prins, să știțĭ și să credețĭ, pe sufletul şi pe credința domnieĭ mele, să ştițĭ că nu este vinovat; nicĭ n'a pîrît pe nimenea, nicĭ n'a vorbit răŭ de nimenea. De-l vețĭ omorî saŭ îĭ vețĭ face alt răŭ, știțĭ voĭ apoĭ. Băgațĭ dar de seamă să nu vă pĭerdețĭ sufletele. Și am trimes la voĭ pe credinciosul și cinstitul boer al domnieĭ mele, pe jupîn Mihail; cele ce va să vă spună, să le credețĭ, căcĭ sînt cuvintele adevărate ale domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală şi lungăreaţă, ca la No. 173; adresa: judeţuluĭ şi tuturor pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 188; Mil. No. 47.

1433—1446.—Jupînul Mihail, pe care nu l-am găsit în documentele interne ale luĭ Vlad Dracul, poate să fie Mihail, protovistiarul luĭ Dan II dela 1424 (No. XI). În casul acesta, scrisoarea ar fi de pus pe la începutul domnieĭ luĭ Vlad Dracul.

LV.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov închinăciune până la pămînt, ca unor bunĭ prietenĭ aĭ meĭ; și ĭată am trimes pe jupîn Spanopul [1]) la voĭ: cele ce va spune domnieĭ voastre, să le credețĭ; sînt cuvintele mele.

Monogram; pecete mică, cu legenda: * ioan * wlad * waiwoda; *fără adresă. — Arh. No. 185.*

1433—1446.

LVI.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Brașov: v'am scris maĭ nainte și vă scriŭ și acum, că orĭcine va veni din această țară fără cartea domnieĭ mele, voĭ să-l oprițĭ și să-mĭ dațĭ de știre domnieĭ mele. Dacă vor fi cu dobitoacele lor, să meargă, dar dacă vor fi cu caĭ furațĭ [1]), să le facem răŭ, ca unor oamenĭ răĭ. Căcĭ să știțĭ că

[1]) Un Grec, prob. de origine albaneză.

[2]) Orig. аще ли бѫдѫт съ кони крадени; Mil. „съ кони, а ли“.

ne-aŭ golit țara de caĭ. Ĭar de nu vețĭ face aceasta, să știțĭ că am să fac răzmiriță cu voĭ. Altfeliŭ să nu fie. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecete mică, stricată; adresa : pîrgarilor din Brașov, prietenilor meĭ credincioșĭ. — Arh. No. 165 ; Mil. No. 31.

1433—1446.

LVII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele, tuturor pîrgarilor din Brașov, marĭ și micĭ, și vă poruncește domnia mea: voĭ știțĭ foarte bine cum a fost treaba luĭ Martin. Acum a venit la domnia mea și șĭ-a pus capul la picioarele domnieĭ mele, că e slugă credincioasă domnieĭ mele. Decĭ vă daŭ de știre, că la orĭcine ar avea el marfă, orĭ cîtă ar fi, să ĭ-o înapoĭațĭ, și să nu i se pĭardă nicĭ un fir de păr, căcĭ e slugă credincioasă domnieĭ mele. Altfel să nu facețĭ. Și ce are la Pat[a]i Ianăș voĭ știțĭ, că mĭ-a spus sluga domnieĭ mele Martin. Acestea toate să i se întoarcă. Și ce vă vor spune slugile domnieĭ mele, Voloder și Martin, să-ĭ credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecetea perdută ; adresa : bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 184; Mil. No. 44.

1433 — 1446. — Patai Ianăș e pomenit în No. arh. 179, ĭar Voloder în No. arh. 168. Asupra luĭ Martin vezĭ No. CXCVIII și CC.

LVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea luĭ Stoĭca Harsean și tuturor boerilor oltenĭ, și așa vă poruncește domnia mea: pe ceĭ ce vin din țara ungurească cu marfă, să nu-ĭ bîntuițĭ; dar ĭarășĭ, din acea marfă să nu lăsațĭ să se întoarcă îndărăt[1]) nicĭ cît un fir de păr, după porunca domnieĭ mele.

Monogram ; pecete mică, ovală ; fără adresă.—Arh. No. 187 ; Mil. No. 46.

1433—1446.

---

[1]) Orig. на wпѣт; Mil. greș. на wатѣни.

7. Vladislav II saŭ Vladislav Dan.

(1446—1456) [1])

LIX.

Io Vlad[i]slav, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea credincioșilor prieteni aĭ domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Ațĭ trimes la domnia mea pe boeriĭ voștri Cîrstea și Tomaș pentru lucrul acelor porcĭ ce s'aŭ luat. Decĭ ĭată am întocmit cu eĭ [2]) și am orînduit așa, că plătesc eŭ săracilor, pentru dobitoacele lor, aspri 4000, ĭar voĭ să-mĭ plătițĭ mie. Și am întocmit, ca să umble oameniĭ voștri slobozĭ pe aicĭ, să se hrănească și să n'aĭbă grije de nimica. Și maĭ mult despre aceștĭ porcĭ să nu se pomenească. Cît pentru drumul Prahoveĭ, să vă fie slobod pe unde poftițĭ, și să ne ținem de așezămîntul cel vechiŭ, dela ceĭ dintîĭ domnĭ, și voĭ și noĭ. Altfel să nu fie. Și de-acum înainte, dacă se va face oamenilor

---

[1]) Asupra anilor de domnie aĭ acestuĭ Vladislav există îndoelĭ. Dl. Gr. Tocilescu îl face să domnească dela 1452—55, punînd înaintea luĭ pe Danciu 1446—52 (Manual de Istoria Romînilor, ed. II (1900), p. 176); Dl. D. Onciul, în cursul săŭ, îl pune între 1451—56, admițînd înaintea luĭ pe Dan III 1446—51; eŭ îl pusesem (în Vlad Țepeș, p. 69) dela 1448—56, admițînd că dela 1446—48 a domnit Dan III. Acest Dan însă pare că n'a domnit; nu ni s'a păstrat nicĭ un document dela dînsul ca domn. Intrepretînd maĭ bine decît mine scrisoarea luĭ Vlad din 31 Oct. 1448 despre lupta dela Cossovo, Dl. Iorga arată, în Studiĭ și documente III, p. XXVIII—IX, că acest Vlad este identic, cum admisesem de altmintrelea și eŭ în Vlad Țepeș p. 68, cu Vladislav și că domnea la 1448 ca domn de sine stăpînitor. Este decĭ probabil că pe el l-a pus Hunyady în scaun după răpunerea luĭ Vlad Dracul. Documente interne dela el cunosc în arhivele statuluĭ patru: din 28 Martie și 1 August 1451, din 2 Aug. 1453 și din 15 Aprilie 1456. Vor fi poate și altele.—Întreaga controversă este expusă în mod foarte complet de Dl. Iorga, l. c. din Studiĭ și documente III.

[2]) Orig. єто с них Ѕтъкмих; Mil. greș. єто сих и Ѕтъ сєм их.

voștri vre-o strîmbătate, să vie la mine. Și să vă bucure Dumnezeŭ. Scris Dechemvrie în 17.

Io Vladislav voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie cu legenda: † ιω владиславъ воевода и гнь; *fără adresă; pe dosul scrisoriĭ o notiță latină cu data 1452. — Arh. No. 25; Mil. No. 64.*

1452.

LX.

Io Vlad[i]slav, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea credincioșilor și bunilor meĭ prietenĭ, tuturor pîrgarilor brașovenĭ, marĭ și micĭ, ca unor bunĭ și ĭubițĭ oamenĭ aĭ meĭ. Ațĭ trimes aicĭ la domnia mea pe oameniĭ voștri bunĭ Gașpar și Tej [1]), pentru lucrul și tocmeala ce-am avut între noĭ și ce-am făgăduit. Decĭ, oamenĭ bunĭ, ce am întocmit eŭ cu voĭ, la aceasta rămîn, și frațĭ aĭ meĭ vă numesc: dar liniște n'am [2]), cu toate slujbele ce am slujit și cu tot sîngele ce ne-am vărsat, eŭ și cu boeriĭ meĭ și cu țara mea. pentru sfînta coroană și pentru țara ungurească și pentru creștinĭ. Și de cîte orĭ nu m'am jurat eŭ cu părintele meŭ Ioneș voevodul; dar el n'a ținut samă de asta, și slujba mea nu ĭ-a fost dragă. Căcĭ nu-ĭ ajunge gobărnatoria țăriĭ ungureștĭ, ci trimete să-mĭ ĭa ocina mea adevărată și țărișoara mea Făgărașul și Amlașul, și se muncește cu răŭ asupra mea. Dar dacă el îșĭ calcă făgăduința și jurămintele ce a legat cu mine și dacă calcă peste slujba mea, Dumnezeŭ să se răzbune asupra celuĭ ce nu păzește dreptatea. Ĭar domnia mea. în nevoea mea, nu voiŭ părăsi ce este al meŭ decît odată cu capul. Să știŭ că pìer cu rușine, dar ce voiŭ putea, voiŭ face, și Dumnezeŭ să plătească și să vadă că sînt în nevoe. Ĭar cu domnia voastră, cum am făgăduit, așa voiŭ rămînea, cît voiŭ putea să țiŭ. Doar să mă des-

---

[1]) Un *Theys, Theysch* saŭ *Theysz,* nume obicĭnuit prin sec. 15 și 16 la Sașiĭ din Transilvania.

[2]) Orig. покоа не имам; Mil. greș. посеа (?) не имам.

partă de voĭ vre-o mare nevoe. Și cînd nu voiŭ maĭ putea, voĭ îmĭ vețĭ crede. Și să vă bucure Dumnezeŭ.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † IW ВЛАДИСЛАВ ВОЕВОДА И ГНЬ. — *Arh. No. 28; Mil. No. 67.*

1448—1453. — La 1453 Hunyady nu maĭ era gubernator al Ungarieĭ. Supărarea luĭ Hunyady, care pusese, la 1446, în scaun pe Vladislav Dan, îșĭ are originea în atitudinea acestuĭa pe timpul lupteĭ dela Cossovo. Cf. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XXVIII,— IX.—Gașpar e de sigur unul din ceĭ doĭ pomenițĭ de Țepeș în scrisoarea din 1456, Sept. 6 (copie la Acad. Rom.).

LXI.

Io Vladislav, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Vedețĭ ce facețĭ: cu mine vrețĭ să fițĭ în pace, ĭar singurĭ nu umblațĭ în legea cea dreaptă. Spuneți-mĭ, de ce ațĭ oprit scuturile omuluĭ meŭ Radul Neanciu? Dacă vă e voea să nu cumpere oameniĭ meĭ arme [1]) și scuturĭ, atuncĭ spunețĭ meșterilor voștri să nu vîndă, și oameniĭ meĭ nu vor cumpăra. Dar după ce aŭ cumpărat, lăsați-ĭ să și le aducă, ĭar de aci înainte vor ști [ce să facă]. Ĭar dacă nu le vețĭ slobozi lor aceste scuturĭ, domnia mea nu voiŭ lăsa pe săraciĭ meĭ în pagubă. Și Dumnezeŭ să vă bucure. — Și vamă, vă rog, să nu-ĭ luațĭ nicĭ un fir de păr.

Monogram; pecete mijlocie, ca la No. 25 și 28; adresa: pîrgarilor Brașovuluĭ. — Arh. No. 127; Mil. No. 63.

1448—1456.

Dela Vladislav II maĭ avem o scrisoare către Brașovenĭ și Rîjnovenĭ, pentru niște oĭ ce aŭ cumpărat oameniĭ săĭ și pe care le-aŭ luat pe nedrept din Dragoslavele și dela Rucăr niște supușĭ aĭ lor. Cere să li se dea îndărăt. — Arh. No. 126; pecetea ruptă; în monogram și titlu ВЛАДСЛАВ, ca la No. 25 și 28. Caracterele paleografice ale No. 126 și 127 samănă foarte mult cu No. 25: semiuncială, cerneală albăstrue ce bate în verde; monogram mare și în liniĭ groase. Nu încape îndoeală că toate patru sînt dela acelaș domn.

---

[1]) Orig. ѡрѫжїа; sub cuvîntul acesta trebue înțeles în deosebĭ puștĭ saŭ tunurĭ.

8. Vlad II Ţepeş.

(1456—1462. 1476)

LXII.

Io Vlad, voevod şi domn al întregiĭ Ungrovlahiĭ. Scrie domnia mea bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov şi tuturor Bîrsenilor, marĭ şi micĭ, şi prea cinstită închinăciune vă aduc ca unor bunĭ prietenĭ aĭ meĭ. Şi să va fie ştiut domniilor voastre, că tot ce mĭ-a poruncit stăpînul şi fratele meŭ maĭ mare Mihaĭ Siladi, vreaŭ să ţin; şi ĭaŭ pe credinţa şi pe sufletul domnieĭ mele să ţin bună pace cu voĭ, să fie slobode toate drumurile şi să vie oameniĭ voştri la noĭ să cumpere şi să vînză slobozĭ, fără nicĭ o grije şi fără pagubă, ca şi cum ar umbla prin ţara voastră. Aşişderea şi oameniĭ noştri să meargă slobozĭ la voĭ, fără nicĭ o pagubă, cum mĭ-a făgăduit stăpînul şi fratele meŭ Mihaĭ Siladi. Dar de aceasta mă ţin numaĭ atîta, cîtă vreme va ţine şi el pace cu voĭ; atîta şi eŭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scrisă în Rucăr, luna luĭ Dechemvrie 1.

Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea şi adresa lipsesc. — Arh. No. 193; Mil. No. 49 (atribuită greşit luĭ Vlad Dracul).

c. 1456—1458, cînd Ţepeş se bucura de sprijinul şi încrederea luĭ Mihaĭ Szilágyi, căruĭa Saşiĭ se plînseseră de prădăciunile domnuluĭ romîn. Guvernatorul Ungarieĭ le răspunde din Buda să caute a trăi în bună pace cu el. Engel, Geschichte der Walachey, p. 174; Iorga, Convorbirĭ Literare XXXV, p. 150 şi urm.

LXIII.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea credincioşilor domnuluĭ nostru craĭuluĭ şi bunilor meĭ prietenĭ multă sănătate şi închinăciune, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. Şi am trimes pe jupîn Stoĭca armaşul la domnia voastră şi ce va vorbi domnieĭ voastre, domnia voastră să-l credeţĭ, căcĭ sînt cuvintele adevă-

rate ale domnieĭ mele. Altfel nu este. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Fără monogram; adresa: județuluĭ și pîrgarilor din Brașov; pecete mică, cu legendă latină indescifrabilă: cele două figurĭ de pe pecete aŭ forma busturilor din prima jumătate a sec. 15-lea. — Arh. No. 162.

c. 1456—1458. — Stoĭca armașul este poate identic cu Stoĭca paharnicul dela 1458 (Bogdan, Vlad Țepeș, p. 75). Vlad Țepeș intervine pentru dînsul pe lîngă Brașovenĭ, prin scrisoarea de sub No. arh. 190, prin care îĭ roagă pe aceștia să-ĭ facă dreptate luĭ „jupîn Stoĭca armașul". care avea o datorie la „кевер пал" (Kövér Pál). — Fără loc și dată; fără monogram; pecete cu legendă latină, stricată. După caracterele paleografice e contimporană cu No. 145 și 162; ar putea fi pusă și în prima jumătate a sec. 15.

LXIV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor și ĭubiților prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din cetatea Brașovuluĭ. Și ĭată v'am trimes niște boĭ și vacĭ domnieĭ voastre de cinste, să vi-ĭ împărțițĭ; și cîțĭ vor fi, domnia voastră să-mĭ scriețĭ carte către domnia mea, ca să știŭ cîte bucățĭ v'aŭ dat, și să fie spre credință oamenilor ce ĭ-aŭ mînat la domnia voastră. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ cu bucurie, amin.

Ion Vlad voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, cu legendă latină, identică ca mărime și formă cu cea dela No. 162; adresa: bunilor și ĭubiților prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 208.

c. 1456—1458.

LXV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea închinăciune[1]) bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov, și vă daŭ de știre că acest om al nostru Dimitru[2]) a fost cumpărat niște oțel, și era pace

[1]) Orig. херетизмо.

[2]) Orig.wбнзи наши людїе димитрк: Dimitru și tovarășiĭ luĭ.

atuncĭ[1]), dar voĭ n'aţĭ vrut să-l lăsaţĭ să aducă încoace oţelul, ci i l-aţĭ luat. Decĭ vă rog: saŭ să-ĭ întoarceţĭ oţelul, saŭ să-ĭ daţĭ îndărăt ducaţiĭ: una din două să i se întoarcă, căcĭ în pagubă nu putem să-l lăsăm. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris Dechemvrie în 8.

Monogram; pecete mijlocie, cu legendă în litere foarte mărunte, din care se disting numaĭ cuvintele: въсен земли Ѹгровлахїнскои; *partea ştearsă pare a fi fost:* † іѡ влад воевода и гнь; *adresa: pîrgarilor braşovenĭ. — Arh. No. 210.*

1456—1462.

LXVI.

Scrie domnia mea vameşilor din Rucăr şi vă grăeşte domnia mea: în ceasul în care veţĭ vedea această poruncă a domnieĭ mele, în acelaşĭ ceas unul din voĭ să plece la Braşov şi să dea de ştire Braşovenilor pentru vestea ce mĭ-a venit de lucrul Turcilor, ca să ştie şi eĭ că nu e nimic adevărat[2]); şi vroea unul din eĭ să vie în solie la domnia mea, dar îndată ce a aflat de vestea aceea, s'a oprit. Decĭ, cel ce vroea să vie, să vie; ĭar de nu va vrea să vie la domnia mea, atuncĭ vameşul ce se va duce la Braşov să se întoarcă la domnia mea, să-mĭ dea de ştire. Ĭar pe omul ce va aduce această carte să-l lăsaţĭ să se ducă la casa luĭ. Ĭar dacă solul acela va vrea să vie la domnia mea, să vie cu el şi vameşul ce se va duce la Braşov. Altfeliŭ să nu fie.

Monogram; pecete mijlocie, identică cu cea dela No. 210: literile chirilice foarte mărunte, dar şterse. — Arh. No. 175.

1456—1462. — Poate înaintea expediţieĭ turceştĭ din 1462.

LXVII.

Întru Christos Dumnezeŭ credinciosul şi de Christos ĭubitorul, Io Vlad voevod, şi din mila luĭ Dum-

---

[1]) Orig. и било ест по мирѸ.

[2]) Orig. да знажт, не е нища за то.

nezeŭ domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, dă domnia mea această poruncă a domnieĭ mele prea cinstiților și credincioșilor și bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ și tuturor celorlalțĭ cetățenĭ din marea cetate a Brașovuluĭ, și tuturor prietenilor meĭ celor bunĭ din întreaga țară a Bîrseĭ, marĭ și micĭ: ca să le fie lor după vechiul așezămînt, cum a fost și în zilele de maĭ nainte, încă din vremea luĭ Mircea voevod și până în zilele părinteluĭ domnieĭ mele, ale mareluĭ Vlad voevod, și-apoĭ și în zilele domnieĭ mele. Decĭ poruncit-a domnia mea să fie și deaci înainte după acel vechiŭ așezămînt: de-acum înainte scala [1]) ce a fost, să nu maĭ fie nicăirĭ în țara domnieĭ mele, ci să fie slobod și volnic fiece om să tîrguească și să cumpere și să vînză fără scală [2]). Și ĭarășĭ, de lucrul ceriĭ, îngăduit-am domnia mea să fie slobozĭ să cumpere prin toate tîrgurile și prin toate ținuturile și în fiece loc din țara domnieĭ mele, cum a fost și maĭ nainte așezămîntul cel vechiŭ și cum a fost și în zilele domnieĭ mele, tot așa să fie și de-aci înainte, cît voiŭ fi în viață domnia mea; și să cumpere slobozĭ din toate cîte le va fi de trebuință și ce vor voi. Și ĭarășĭ, cu privire la vama lor, cum a fost așezămîntul cel vechiŭ și [cum a fost] în zilele domnieĭ mele celeĭ dintîiŭ, tot așa să fie și acum și de-aci înainte, fie prin tîrgurile din țara domnieĭ mele, fie sub vămile de plaĭurĭ: să plătească vamă dreaptă, cum aŭ plătit și maĭ nainte și în zilele domnieĭ mele, ĭar alte vămĭ nimenea să nu îndrăznească a ridica, saŭ a-ĭ bîntui, nicĭ părcalabiĭ de orașe, nicĭ vorniciĭ, nicĭ vameșiĭ de oraș, nicĭ vameșiĭ ce sînt sub vămile plaĭurilor, nicĭ la Dunăre, nicĭ altcineva din diregătoriĭ saŭ slugile domnieĭ mele. Căcĭ orĭcine ar voi să le strice așezămîntul cel vechiŭ și ar voi să le ĭa maĭ mult decît ce este scris în cartea domnieĭ mele, acela mare

---

[1]) Orig. скала.

[2]) Orig. без скалꙋ.

răŭ și urgie va avea să primească dela domnia mea. Altfel n'are să fie, ci după porunca domnieĭ mele. Scris în Octomvrie 7, în marea cetate a Brașovuluĭ, în anul 6985 (=1476), temelia a 4ᵃ.

Monogram, pecete mică cu legendă latină.— Pergamentul No. 773.

LXVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea credincioșilor și bunilor și dulcilor și cinstiților prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și vă daŭ de știre prin aceasta că am biruit pe vrăjmașul nostru Laĭotă și că a fugit la Turcĭ. Decĭ, v'a slobozit Dumnezeŭ calea. Venițĭ, cu pîne și cu marfă, și vă hrănițĭ, căcĭ a făcut Dumnezeŭ să fim acum o singură țară. Și orĭce vă va spune sluga domnieĭ mele jupîn Rătundul, să-l credețĭ, căcĭ sînt adevăratele cuvinte ale domnieĭ mele. Altfel nu este. Scris în Noemvrie 8, la Tîrgoviște.

Monogram, pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 145.

1476. — Cf. scrisoarea luĭ Ștefan Báthory din 11 Noemvrie 1476, care spune aproape acelaș lucru (Bogdan, Vlad Țepeș, p. 35).

LXIX.

Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea bunilor și ĭubiților prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor și tuturor prietenilor meĭ din Brașov și din Bîrsa, și vă dă știre domnia mea, cumcă cu voea luĭ Dumnezeŭ mi s'a închinat toată țara rumînească și toțĭ boeriĭ; și v'a slobozit Dumnezeŭ drumurile pretutindenĭ, și pe la Rucăr și pe Prahova și pe Teleajăn și pe Buzăŭ.

Decĭ umblațĭ acum slobozĭ pe unde vă este voea și hrăniți-vă. Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea perdută; adresa: bunilor și ĭubiților prietenĭ, aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 172.

1476, Octomvrie saŭ Noemvrie. — Scrisoarea samănă cu a privilegiuluĭ din 1476 (No. arh. 773).

9. Dan pretendentul.

(c. 1456—1460)

LXX.

Dela Ion Dan voevod, fiul luĭ Dan, al mareluĭ voevod, și dela doamna luĭ Dan voevod, multă sănătate și închinăciune prietenilor noștri Brașovenilor, șoltuzuluĭ și tuturor pîrgarilor din Brașov. Ĭată vă rugăm, și Dumnezeŭ să vă povățuească, să vă aducețĭ aminte de slujba luĭ Dan voevod, părintele și domnul nostru, care a slujit creștinilor. Dumnezeŭ să vă povățuească să ne ajutațĭ cu ceva banĭ [1]) în vremea aceasta de sărăcie, căcĭ vrem să trimetem ĭarășĭ oameniĭ noștri la chesarul-craĭul, dar n'avem de unde cheltui. De putețĭ să ne ajutatĭ, vom sluji și noĭ domniilor voastre și vă vom avea în mare dragoste, dacă ne va ajuta Dumnezeŭ.

Monogramul lipsește; pecetea e ruptă; adresa: prietenilor noștri judeților (сѫдцем) *și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 12; Mil. No. 53.*

1456—1459. — Dan umbla să răstoarne pe Țepeș încă din primul an de domnie al acestuĭa. La 17 Dechemvrie 1456 Ladislaŭ Hunyady, comite de Bistrița și „capitaneus generalis", scriea din Kechkemeth Brașovenilor, că regele a trimes pe „Daan" să alunge din scaun pe Drakula, care i se arătase „necredincios" și-ĭ ruga să-l ajute în întreprinderea sa (copie la Acad. Rom.).

---

[1]) Orig. съ келчнгомъ; ung. *költség* cheltueală, chelciug (în textele vechĭ ardeleneștĭ).

LXXI.

Io Dan voevod, prinț[1] și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea închinăciune cu dragoste și aduce, cu multă dragoste, cinstite închinăciunĭ până la pămînt județuluĭ din Brașov și pîrgarilor, ca unor părințĭ și bunĭ prietenĭ aĭ meĭ. Să științĭ că m'a trimes craĭul și toțĭ iobaghiĭ[2]) și mĭ-a dat stăpînul meŭ craĭul țara Ardealuluĭ și Bîrsa și Săcuimea, ca să meargă cu mine să-mĭ dobîndesc țara. Mă rog și cer dela domniile voastre, să-mĭ fițĭ părințĭ și prietenĭ. Științĭ bine, cît de bun a fost pentru voĭ tatăl meŭ Dan voevod; eŭ, dacă-mĭ va ajuta Dumnezeŭ, am să vă fiŭ și maĭ bun. Mă rog de domniile voastre, Dumnezeŭ să vă povățuească, să mă ajutațĭ cu ce putețĭ, fie cu arme, fie cu haĭne, căcĭ gloata mĭ-e goală. Și ce științĭ despre Drăculea, să-mĭ spunețĭ. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ domniilor voastre.

Io Dan voevod din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, rotundă, ilisibilă; adresa: județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 8; Mil. No. 51.

1460.

LXXII.

Io Dan voevod, domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. [Să științĭ] că m'a trimes craĭul Mateaș și am venit în țara Bîrseĭ, și venit-aŭ județul și pîrgariĭ din Brașov și oamenĭ bătrînĭ din țara Bîrseĭ, și ni s'aŭ plîns, cu inima însîngerată ni s'aŭ plîns de cele ce a făcut Drăculea, vrăjmașul nostru, și cum el n'a ținut credință stăpînuluĭ nostru craĭuluĭ, ci s'a dat Turcilor. Acest lucru într'adevăr l-a făcut, învățat de dracul[3]).

[1]) Orig. фꙋртєш; germ. Fürst.

[2]) Nobiliĭ; orig. ѡбади. din ung. *jobb-ág* nobil, jobbagio din documentele vechĭ.

[3]) Orig. ꙋчинил истина наꙋчен ѡт дракꙋле; Mil. greș. „га ꙋчен". E un joc de cuvinte.

Și s'aŭ dus mulțĭ negustorĭ din Brașov, din țara Bîrseĭ, cu pace în țara rumînească; pe aceĭ oamenĭ pe toțĭ ĭ-a prins și le-a luat marfa: dar nu s'a săturat numaĭ cu marfa acelor oamenĭ, ci ĭ-a prins și ĭ-a pus în țapă, pe 41 de inșĭ. Nu ĭ-a fost destul cu aceĭ oamenĭ, ci s'a îndîrjit și maĭ tare și-a adunat 300 de copiĭ din Brașov și din țara Bîrseĭ, ce eraŭ la Tîrgoviște și prin toate tîrgurile din țara rumînească; pe aceștia deci ĭ-a adunat, și pe uniĭ ĭ-a pus în țapă, ĭar pe alțiĭ în foc. Ĭar pe oameniĭ săĭ [1]) ce eraŭ la Brașov el ĭ-a chemat pe ascuns la sine. Și-aŭ venit pîrgariĭ din Brașov și mĭ-aŭ spus despre aceĭ oamenĭ, că aŭ marfă la Brașov aceĭ negustorĭ din țara rumînească, ĭar pîrgariĭ le-aŭ închis marfa și m'aŭ rugat pe mine să le daŭ povață. Ĭar cînd am auzit și am înțeles domnia mea, am chibzuit bine cu boeriĭ meĭ și mĭ-am spus vorba mea pîrgarilor: să ĭa acea marfă și să-șĭ plătească cu ea marfa oamenilor lor și pe ceĭ morțĭ, ĭar marfa aceea n'are să se plătească nicĭ odată țăriĭ rumîneștĭ. Marfa, care este a negutătorilor din țara rumînească, să nu se plătească nicĭ odată din Brașov. Scris în 5 Aprilie.

Monogram; pecete mică, rotundă, ilisibilă; în josul documentuluĭ, la stînga, cu aceeaşĭ cerneală: † ı ѱ· ïѡ҃д = н ѱ·ална ïѡлд[ѣ] = *şi scrise Ioldea (?). — Arh. No. 11; Mil. No. 52.*

1460.—Scrisorile de sub No. arh. 8, 11 și 12 sînt ale luĭ Dan, fiul luĭ Dan II şi fratele luĭ Vladislav II, celuĭ care domnește pănă la 1456. No. 12 este dintre aniĭ 1456—1459, poate chiar din 1456, cînd Dan trăia ca pribeag pe la Braşov şi Feldioară. No. 8 și 11 sînt scrise amîndouă în 1460, după ce Mateĭ Corvin împuternicise pe Dan să pornească contra luĭ Vlad Ţepeş care, curînd după moartea luĭ Hunyady (11 August 1456), începuse să se dea în partea Turcilor. În Transilvania se aflaŭ atuncĭ doĭ rivalĭ aĭ luĭ: Dan și Vlad Călugărul. Presența lor printre Sașiĭ din Transilvania și refuzul acestora de a-ĭ extrada explică, în mare parte, pustiirile făcute de Ţepeş pe teritoriile lor, maĭ ales prin a doua jumătate a anuluĭ 1460, și cruzimele neomenoase săvîrşite asupra celor prinșĭ în ţara rumînească.

Printr'o scrisoare latină dela Braşov, 4 Iunie 1460, Ţepeş cerea

---

[1]) Orig. своn людне; Mil. свн людне, ceeace schimbă înțelesul.

Brașovenilor să predea pe „pribagos“ sfetnicului său intim („consiliarius specialis“) Woyko Dobricha, iar în casul cînd eĭ nu vor voi să vie cu acesta, să-ĭ alunge în fața luĭ Dobrița, cum iĭ făgăduiseră prin omul său „Cristyan“ (=pârcalabul „Kerstgion“ dela 1476). „Ex castro fluvii Dombavicha, feria quarta quatuor temporum penthecostes 1460.“

O scrisoare latină a luĭ Dan din 2 Martie 1460, aflătoare în arhivul Brașovuluĭ și publicată, după o copie a Academieĭ Romîne, de Dl. N. Iorga în Convorbirĭ Literare 1901, p. 149—150, aruncă o lumină maĭ deplină asupra faptelor despre care se vorbește în No. arh. 11; într'însa sînt citațĭ toțĭ boeriĭ pribegĭ aĭ luĭ Dan.

Asupra anilor 1456—1460 și asupra tragiceĭ sorțĭ a luĭ Dan, care năvălind într'adevăr la 1460 în țara rumînească a căzut în mînile luĭ Țepeș, vezĭ studiul foarte amănunțit al D-luĭ Iorga „Lucrurĭ nouă despre Vlad Țepeș“, l. c. din Convorbirĭ Literare.

10. Radul III cel Frumos.

(1462—1474)

LXXIII.

Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Și așa vă grăește domnia mea: aŭ venit acolo între voĭ aceștĭ boerĭ aĭ domnieĭ mele: Mihail și Stan și Mircea și Stoĭca și Mînzea[1]). Decĭ vă grăește domnia mea: orĭcare din eĭ ar voi să vie la domnia mea, voĭ să-ĭ lăsațĭ în pace cu avutul și cu dobitoacele lor cu tot; să-ĭ slobozițĭ să vie la domnia mea, și nimuruĭ nimic să nu i se ĭa, nicĭ măcar un fir de păr, căcĭ vă rugăm ca pe niște prietenĭ; ĭar ceĭ ce nu vor vrea să vie, să-ĭ prindețĭ și să-ĭ trimetețĭ la domnia mea cu tot ce aŭ, căcĭ averea aceea este a domnieĭ mele și eĭ îmĭ sînt hiclenĭ domnieĭ mele. Dacă sîntețĭ decĭ prietenĭ adevărațĭ aĭ domnieĭ mele, altfel să nu facețĭ, ci să mi-ĭ trimetețĭ la domnia mea cu tot ce aŭ, fiindcă îmĭ

---

[1]) Pe treĭ din aceștia iĭ găsim maĭ apoĭ pe lîngă Radul: pe Stoĭca Vintilov la 30 Maĭ și 28 Oct. 1464 (arh. stat., Cozia XIV, 1; Znagov I, 2), pe Mircea comisul și pe Stan stratornicul la 1465 și 1467 (document din 15 Ian. 1465, arh. stat.; Miletić, DR., p. 335).

sînt hicleni, ïar averea e toată a domnieĭ mele. Ïar dacă nu vețĭ face cum vă scriem, atuncĭ să științĭ că v'am fost prietin până acuma, dar de-aci înainte prietenie nu va maĭ fi între noĭ, dacă nu facețĭ pe voea domnieĭ mele. Și ïarășĭ, pentru femeea luĭ Oprea logofătul, orĭce avere este la ea, aceea este averea țăriĭ rumîneștĭ; și acum să științĭ maĭ bine, s'o păzițĭ ca să nu vă scape și să-ĭ rămîe tot ce are la ea, și nimenea nimic să nu-ĭ ïa, ci să-ĭ rămîe tot. Altfel să nu facețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda : іѡ радоулъ воевода гнъ землн [оуггро]о-влахїнс[кон] ; *adresa : prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 223.*

c. 1462—1463. — Atribuiŭ această scrisoare luĭ Radul cel Frumos pe baza asemănăriĭ foarte marĭ în scriere şi monogram cu No. 236 întîiŭ, şi apoĭ cu numerele 245 şi 292; pecetea este la toate rotundă. Cuprinsul eĭ mă face s'o puiŭ în primul saŭ al doilea an de domnie al luĭ Radu. În 15 Aug. 1462 Radul era recunoscut de Ungurĭ (scrisoarea luĭ Albert, vicecomitele Săcuilor, către Braşovenĭ; copie la Acad. Rom.). La 1463 el trimetea Ungurilor ştirĭ despre pregătirile turceştĭ contra Ungarieĭ (Scrisoarea luĭ Pongrácz voevodul Ardealuluĭ; copie la Acad. Rom.). — O p r e a logofătul era un credincios al luĭ Vlad Ţepeş; el fugise cu dînsul în Ardeal şi trăia încă pe la 1476 la Braşov, împreună cu alţĭ partisanĭ aĭ luĭ Ţepeş. Basaraba senior» cere în acest an Braşovenilor, printr'o scrisoare dată «ex Novo Castro» la 9 Maĭ şi trimeasă prin «egregius Zidradin [prob. Zinadin=снндднnъ; cf. No. arh. 470=CCXI] socrus noster, cui fidem creditivam adhibere velitis", să alunge dela dînşiĭ pe duşmaniĭ săĭ «Opra logofeta, Woyko, Thatul» şi alţĭ «extraneos nostros». El încercase, între 1474—76, să obţină dela rege extradarea luĭ Oprea, dar fără succes; No. LXXXVII (=arh No. 69). Pe la sfîrşitul an. 1481 Oprea este omul de încredere al luĭ Basaraba cel Tînăr; vezĭ No. CVII (=arh. No. 89). — Într'o altă scrisoare din 1476 «Basaraba senior cere din noŭ Braşovenilor să alunge pe vrăjmaşiĭ săĭ, maĭ ales pe «emulum nostrum Choriya». (Copiile Acad. Rom.).

LXXIV.

I o R a d u l, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domnieĭ mele, pìrgarilor din Brașov și vă daŭ în știre, că ațĭ trimes de multe orĭ la mine

să vă las să umblați și să tîrguiți slobozî prin țara domnieĭ mele. Deci, știțĭ bine că se află la voĭ banĭ de-aĭ săracilor meĭ, florinĭ 15,000 și 500, și ațĭ plătit în zilele luĭ Vlad voevod [1]) 4000, ĭar rămășița v'ațĭ fost legat s'o plătițĭ într'un an și în treĭ rîndurĭ. Lucrul s'a făcut cum s'a făcut, dar voĭ după aceea ațĭ amuțit. Știțĭ însă că v'a fost poruncit şi domnul craĭul să plătițĭ. Zicețĭ că a luat craĭul aceĭ banĭ. Noĭ am aflat însă cu adevărat că craĭul nu ĭ-a luat, ci v'a cerut craĭul să-ĭ dațĭ dajdia și voĭ ațĭ dat baniĭ săracilor meĭ, ĭar din baniĭ voștri n'ațĭ dat nimica. Decĭ, dațĭ îndărăt baniĭ săracilor meĭ, ca să nu-ĭ asuprească Turciĭ, ĭar domnia mea să vă slobozească să umblațĭ prin țara domnieĭ mele și să tîrguițĭ pe unde vă va fi voea: căcĭ eŭ până la moarte nu vóiŭ lăsa aceĭ banĭ. Și ce vă va spune grămăticul domnieĭ mele Constandin, să credețĭ, că sînt cuvintele domnieĭ mele, ca și cum le-aș fi grăit eŭ singur cătră voĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Fevruarie 19.

Monogram; pecete mică, ştearsă; se văd numaĭ cele două busturĭ; pare a fi fost deosebită de cea dela No. 276 şi identică cu cea dela No. 223 şi 236; adresa: bunilor meĭ prietenĭ, pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 292.

1462—1470. — No. 223, 236 și 292 sînt incontestabil dela acelaş domn; și pecetea și monogramul sînt aceleașĭ la toate treĭ, ĭar scrierea e din acelaş timp.

LXXV.

Io Radul, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor vecinĭ și prietenĭ aĭ domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Și aceasta vă daŭ de ştire: știțĭ foarte bine că de cînd m'a adus Dumnezeŭ în țara mea de baștină, n'ațĭ avut dela mine nicĭ o strîmbătate, și nu s'a început nicĭ odată dela noĭ nicĭ o răutate, ci s'a început numaĭ

---

[1]) Țepeș.

dela voĭ. Căcĭ aŭ mers acolo săraciĭ meĭ şi cu dobitoacele lor: voĭ le-aţĭ luat dobitoacele şi aţĭ cîştigat voĭ, ĭar săraciĭ meĭ aŭ rămas de pagubă, pentrucă nu eraŭ volnicĭ cu marfa lor. Deaceea am făcut şi eŭ tot aşa oamenilor voştri. Dar a venit acum dela domnul craĭul un boer cu numele Peşciani Mihaĭ [1]) şi ne-am întocmit, după vorba domnuluĭ craĭuluĭ, că eŭ nicĭ nu voeam să calc vorba domnuluĭ craĭuluĭ, ci voeam să rămîe obiceĭul cum a fost şi maĭ nainte: să umble săraciĭ meĭ slobozĭ la voĭ şi aĭ voştri tot slobozĭ pe orĭ unde în ţara mea. Şi vă daŭ această carte, sub pecetea mea, ca să vă poată umbla oameniĭ în bună voe prin toată ţara domnieĭ mele şi să cumpere orĭce alte mărfurĭ ar pofti, numaĭ vulpĭ şi jderĭ şi rîşĭ să nu cumpere, căcĭ acestea vin la visteria mea. Şi daţi-mĭ şi voĭ cartea voastră, sub pecetea oraşuluĭ, ca să-mĭ umble şi oameniĭ meĭ slobozĭ, dacă le este îngăduit să tîrguească la voĭ; ĭar dacă nu, să aĭbă voe să meargă cu marfa lor în ţara domnuluĭ craĭuluĭ, orĭ unde, măcar până la Varadin. Şi dacă îşĭ lasă cineva marfa acolo, să stea măcar o lună, orĭ şi maĭ mult, ĭar la întoarcere să fie volnic să-şĭ ĭa marfa şi să facă cu ea ce va şti: voĭ să nu-l bîntuiţĭ. Această carte să mĭ-o trimeteţĭ de-acum în 25 de zile. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scrisă în cetatea Bucureştĭ, luna luĭ Martie în 6, anul 6978 (= 1470), indictionul 3.

Monogram; pecete mijlocie, ştearsă; fără adresă. — Arh. No. 236; Mil. No. 80.

Din 1470 maĭ există o scrisoare latinească a luĭ Radu către Braşovenĭ; el se plînge, că deşi a ţinut pace cu dînşiĭ de cînd e domn, eĭ vînd totuşĭ arme luĭ Ştefan voevod (cel Mare) şi-ĭ permit să-şĭ ţie „exploratores“ printre dînşiĭ, contra voinţeĭ regeluĭ, care n'are pace nicĭ cu Moldova nicĭ cu Ştefan; Buzău, 11 Oct. („Busso, in die beati (sic) translationis beati Augustini“; copie la Acad. Rom.).

---

[1]) Pestenyi, Pestheny; solĭ regalĭ cu acest nume găsim maĭ mulţĭ la începutul sec. 16 în Transilvania. Vezĭ Socotelele Sibiuluĭ şi ale Braşovuluĭ.

LXXVI.

Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov, și de aceasta vă roagă domnia mea ca pe niște bunĭ prietenĭ: voĭ facețĭ obiceiŭ ce n'a fost nicĭ odată de cînd este Brașovul[1]). Eŭ sînt sluga craĭuluĭ și slujesc craĭuluĭ și sfinteĭ coroane cu toate slugile mele, și toțĭ cîțĭ pribegesc din țara rumînească la domnia mea sînt slugĭ ale craĭuluĭ. Decĭ aŭ venit acum niște pribegĭ la cetatea domnuluĭ meŭ a craĭuluĭ și a domnieĭ voastre, ĭar voĭ ĭ-ațĭ despoĭat și le-ațĭ luat caiĭ și ĭ-ațĭ întors îndărăt; acest obiceiŭ n'ar fi fost altă dată[2]), măcar de-ar fi adus cu eĭ toată averea luĭ Udriște și toțĭ caiĭ luĭ. Aceștia sînt pribegĭ și slugĭ ale domnuluĭ meŭ craĭuluĭ și ale mele; eĭ voesc să slujască pentru creștinĭ și pentru voĭ, și fug de Turcĭ, ĭar ca să-ĭ bîntuițĭ domniele voastre, nu este obiceiŭ. Ci vă rog, întoarceți-le tot până la un fir de păr, căcĭ dacă nu le întoarcețĭ, am să mă plîng voevoduluĭ Ardealuluĭ. Așișderea, pentru caiĭ ce ĭ-ațĭ luat, ca să-ĭ dațĭ pentru oĭ, Laĭotă a mîncat oile, ĭar caiĭ sînt la voĭ; dați-mi-ĭ îndărăt, căcĭ se cade să fie la mine. Și ĭarășĭ, să știțĭ că am să mă plîng de oameniĭ ce mĭ-aŭ omorît o slugă; ar fi bine să mi se dea aceĭ oamenĭ, saŭ dușegubina, căcĭ nu mă voiŭ lăsa. Și ce are să vă spună sluga domnieĭ mele Dracea, credeți-l, căcĭ sînt vorbele domnieĭ mele. Altfel nu este. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea perdută; adresa lipsește. — Arh. No. 245.

1471, Martie. — Radul, bătut cumplit de Ștefan cel Mare la Socĭ, 7 Martie 1471, se refugiază în Ardeal cu boeriĭ care scăpaseră din luptă; de aci dă scrisoarea de maĭ sus. Laĭotă, Basaraba cel Bătrîn de maĭ apoĭ, și credinciosul săŭ boer, Udriște, petreceaŭ în ți-

---

1) Orig. що нѣст бил закон дрȣгов ѡт къда єст брашов, инно (sic) и ȣчинитє. Poate „нин ви"?

2) Orig. тонзи закон нѣст бил дрȣгов.

nutul Făgăraşuluĭ, aşteptînd momentul să intre în ţară. Se pare că la 1471 eĭ n'aŭ făcut nicĭ o încercare; la 1473 ĭ-aduce Ştefan cel Mare. Motivarea din scrisoarea luĭ Radul că boeriĭ fug de Turcĭ era şi adevărată şi neadevărată; eĭ fugeaŭ în realitate de Ştefan cel Mare; curînd după înfrîngere vin şi Turciĭ, dar în ajutorul luĭ Radul. Ştefan nu se poate folosi de biruinţă şi se retrage, ĭar Radul, întors din Ardeal, se pune să întărească „*o* cetate dela graniţele Moldoveĭ" (Crăciuna). Cf. asupra acestor lucrurĭ expunerea foarte preciză a D-luĭ Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. XXXIV—XXXV.

11. Basaraba II cel Bătrîn saŭ Laĭot.

(1474 – 1476. Ian. 1477 — Oct. 1479)

LXXVII.

Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ prietenĭ şi vecinĭ, pîrgarilor din Braşov, şi daŭ de ştire domnieĭ voastre, că din cele ce mĭ-aţĭ încredinţat prin sluga domnieĭ mele prin Frîncu şi prin omul vostru prin Fodor Paul bine v'am înţeles pe domnia voastră; decĭ orĭ cum v'a fost aşezămîntul dela alţĭ domnĭ, în acest aşezămînt voiŭ rămînea şi domnia mea, ba gîndesc să-l întăresc, de va da Dumnezeŭ; şi orĭce neguţător saŭ orĭce om al vostru să umble slobod prin ţara domnieĭ mele şi să tîrguească pe unde-ĭ va fi voea; şi dacă ar purta măcar coroană de aur pe cap, tot slobod să umble. Mĭ-aţĭ vorbit apoĭ de cearta ce se face în vremea aceasta; cît pentru asta, ce-a fost s'a trecut; eŭ n'am să pomenesc nicĭ odată; trăesc doar fiiĭ aceluĭaşĭ om într'o casă şi tot se ceartă şi ĭar se împacă şi aŭ viaţă bună între eĭ; aşa şi eŭ am să vă păstrez dreptate şi bunătate şi pace până la moarte. Şi tot ce e scris maĭ sus e pe credinţa şi sufletul domnieĭ mele şi pe credinţa şi sufletul boerilor domnieĭ mele, marĭ şi micĭ. Tot aşa şi voĭ să păstraţĭ domnieĭ mele dreptate şi prietenie, şi să-mĭ daţĭ ajutor din ce puteţĭ şi

să-mĭ trimeteţĭ voĭnicĭ în ajutor[1]) şi să le daţĭ arme, că. de va da Dumnezeŭ, nu veţĭ maĭ avea frică de Turcĭ ca până acuma, ci altfel are să fie treaba. Căcĭ se află acum la domnia mea solul frateluĭ meŭ Ştefan voevod, jupînul Vulpaş logofătul; l-a trimes înainte, ĭar Ştefan voevod vine cu toate oştile sale în ajutorul nostru. Aşa să ne staţĭ şi voĭ în ajutor, din ce puteţĭ, ca să ne apărăm de Turcĭ şi de vrăjmaşiĭ noştri. Şi ĭarăşĭ, dacă aveţĭ să maĭ trimeteţĭ la domnia mea vr'un om cu vorbele voastre, trimeteţi-l şi să vie în pace. Şi ce vă va spune sluga domnieĭ mele Frîncu[2]), să-l credeţĭ. fiindcă sînt cuvintele adevărate ale domnieĭ mele. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ştearsă; fără adresă. — Arh. No. 64.

1473, Oct.—Nov. — Ştefan cel Mare se afla pe drumul spre ţara rumînească. La 8 Noemvrie el e la Milcov, ĭar la 18 se dă lupta dela Cursul Apeĭ. Ţara era împărţită în două: Radu se maĭ menţine deşi e fugărit din capitala sa, cu ajutor turcesc, dar el moare în ĭarnă, şi pe la începutul luĭ Ianuarie 1474 se instalează definitiv Basaraba. Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. XXXVI. — Frîncu (фрънкѹ) e probabil acelaş cu cel trimis de Radul cel Frumos la Braşov (фржкъ), în nişte afacerĭ ale sale, între aniĭ 1462—73; arh. No. 220: scrisoarea e, după caracterele sale paleografice, din întîĭa jumătate a sec. 15; pecetea e foarte ştearsă; pe hîrtia lipită deasupra eĭ stă scris: ιω ραдѹлѹ воив. Nu cred să fie dela Radul Praznaglava.

LXXVIII.

Cu mila luĭ dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noştri vecinĭ şi prietenĭ, judeţuluĭ din Braşov şi tuturor pîrgarilor, şi vă daŭ de ştire prieténieĭ voastre: ce ne-aţĭ scris în cartea voastră şi ne-aţĭ încredinţat prin omul vostru bun prin Lorinţ, toate bine şi subţire le-am înţeles. Aţĭ poftit să

---

[1]) Orig. само ѹ помощь.

[2]) Deasupra luĭ Frîncu s'a adaos „и бѹнѣ" = şi Bunea.

trimetem un om bun al nostru la Batăr Iştvan şi la voĭ şi v'aţĭ dat credinţa pentru aceasta. Am trimes dar pe cinstitul nostru boer, jupîn Dimitru postelnicul, la Batăr Iştvan şi la voĭ. Decĭ, cîte va spune prieteniei voastre, să ştiţĭ că sînt cuvintele noastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris Fevruarie în 8.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: ιωнь басар[а]ба воевода мастїю бжїею, *cu litere maĭ marĭ şi maĭ groase, decît la numerele 32 şi 33. Cf. pentru aceste două numere Regestele. — Arh. No. 35.*

1474, curînd după ocuparea scaunuluĭ. Pecetea este cea cunoscută din întîia domnie a luĭ Basaraba, ĭar scrierea seamănă foarte mult cu cea dela No. 53, 57, 64, 69, 70, 115, 123. Pe Dimitru postelnicul nu-l găsesc în documentele contimporane; în cele două documente interne ce cunosc dela Basaraba cel Bătrîn, unul dela 1 Iunie 1475 (arh. stat.), altul dela 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118), el nu figurează; în acest din urmă e citat însă un „Dimitru Ghizdaveţ stratornic", care se află la 1480 pe lîngă Basaraba cel Tînăr (Miletić, DR., p. 339) şi ar putea să fie acelaş cu Dimitru postelnicul. Un „Stoyka Gizdamch" (Gizdaweth?) e pomenit de Vladislav II într'o scrisoare latină cu monogram chirilic din 11 Apr. 1453 (arh. Braşovuluĭ; copie la Acad. Rom.).

LXXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, judeţuluĭ Braşovuluĭ şi tuturor pîrgarilor. Şi după aceasta, daŭ de ştire prieteniei voastre că am trimes pe omul meŭ la voĭ şi cu omul meŭ am trimes şi pe omul vostru; omul vostru are chezaşĭ, căcĭ voĭ n'aţĭ vrut să lăsaţĭ pe omul meŭ să se întoarcă la domnia mea, ci l-aţĭ oprit. Ziceţĭ că nu-ĭ dă drumul Batăr Iştvan. Dar vezĭ eŭ nu l-am trimes la Batăr Iştvan, ci l-am trimes la voĭ, căcĭ n'am ştiut că Batăr Iştvan este acolo. Aţĭ trimes apoĭ pe omul vostru la mine şi aţĭ cerut dela mine încredinţare, ca să vie un om de încredere al vostru şi să vorbească cu noĭ ce pofteaţĭ şi să se întoarcă îndărăt la voĭ, neavînd nicĭ o zăbavă; acum însă ĭarăşĭ, pe omul cu care era să vor-

bim nu l-ațĭ trimes, nicĭ pe omul meŭ. Nu știŭ ce obiceiŭ este acesta, de nu se dă drumul solilor; așa obiceiŭ n'am văzut nicĭ la Turcĭ, nicĭ la Leşĭ. Am trimes doar oamenĭ și la domnul craiŭ, dar el nu mĭ-a oprit soliĭ, şi nicăirĭ, în nicĭ o țară, soliĭ nu se opresc. Turciĭ că sînt Turcĭ, nu sînt creştinĭ, şi tot merg soliĭ luĭ Ștefan voevod la eĭ și nu-ĭ opresc. Nu ştiŭ ce facețĭ voĭ de-mĭ oprițĭ pe omul meŭ, ĭar la mine trimetețĭ pe nişte căruțașĭ [1]). Deaceea trimet și acum [și vă zic]: dațĭ drumul omuluĭ meŭ, şi dacă vrețĭ să-mĭ trimetețĭ ceva, trimeteți-mĭ vorbă, saŭ trimetețĭ un om al vostru; și cine va veni, să se întoarcă slobod și zăbavă să n'aĭbă, pe credința noastră şi pe sufletul nostru. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogramul lipseşte; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡнь басар[а]ба воевода мастїю бжїею; *adresa obicĭnuită.*

1474.— Cf. No. precedent; este vorba, se pare, de aceeașĭ solie.

LXXX.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ I o B a s a r a b a voevod. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ, și daŭ de știre prieteniei voastre: fără asta nu poate să fie; ci m'am dus la Turcĭ la marele împărat și mĭ-am făcut pace și bine și m'am nevoit și pentru binele vostru. Decĭ să vă pară bine și vouă. Și orĭce va spune prieteniei voastre Cîrstian, portarul domnieĭ mele, să credețĭ, căcĭ sînt cuvintele noastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Iunie 26.

Monogram; pecete cu legenda: † іѡнь баса[раба], *restul nu se poate ceti; este însă identică cu cea dela No. arh. 53 şi 56; fără adresă. Cf. Regestele.*

1474, după ce Basaraba fusese în Asia și se închinase sultanuluĭ. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. xxxvi. Călătoria luĭ cade prin Fevruarie — Maĭ 1474. — Aş identifica pe Cîrstiĭan portarul, care împlineşte impor-

[1]) Orig. некоех секерѣшех; ung. *szekeres*.

tanta misiune a luĭ Basaraba la 1474, cu Cîrstiĭan părcalabul de Tîrgoviște („Kerstgion porcolab in Tergowistia") care anunță la 1476 Brașovenilor victoria luĭ Vlad Țepeș asupra fostuluĭ săŭ stăpîn (copie la Acad. Rom.).

LXXXI.

Cu mila luĭ dumnezeŭ Io Basaraba, voevod și domn al țăriĭ Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și întreguluĭ ținut ce se află sub stăpînirea Brașovuluĭ și tuturor Săcuilor multă sănătate. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre, că de cînd m'a miluit dumnezeŭ cu țara rumînească [1]), eŭ de atuncĭ v'am lăsat să umblațĭ în bună voe și în pace prin locurile domnieĭ mele cu dobitoacele, cu oile și cu porciĭ: și pește ațĭ vînat pe unde v'a fost voea și nimenea nu v'a oprit. Dar acum așa să științĭ că nimenea [2]) dintre oameniĭ voștri să nu se maĭ afle pe locurile domnieĭ mele, păscînd oile saŭ porciĭ, orĭ vînînd pește, fără știrea domnieĭ mele și fără știrea vătafilor ce sînt pușĭ prin țara domnieĭ mele pe la marginĭ. Căcĭ așa să științĭ, că dacă vom afla niscaĭva păstorĭ dintre oameniĭ voștri, domnia mea pe păstorĭ îĭ voiŭ tăia și le voiŭ lua și dobitoacele cu totul. Și să nu zicețĭ că nu v'am dat de știre. Ĭar cine va voi să pască și va avea voe să pască, acela să dea de știre domnieĭ mele și slugilor domnieĭ mele, vătafilor ce sînt pușĭ pe marginea țăriĭ, ca să le scrie dobitoacele, să-șĭ plătească gorștina; ĭar cine nu vrea să intre în gorștină, acela să nu vie să pască, saŭ pește să vîneze, căcĭ altmintrelea răŭ va păți. Oameniĭ domnieĭ mele, ce pasc în țara voastră, îșĭ plătesc deasemenea gorștina. Ĭar dacă vețĭ afla că aŭ intrat niscaĭva oamenĭ din țara domnieĭ mele în ținutul vostru și fără știrea voastră,

[1]) În orig. adaos și „божїем хотѣнїем".
[2]) În orig. „нихто ни единъ чловѣкъ".

faceți-le lor ce știțĭ. Apoĭ să știțĭ că oameniĭ din țara domnieĭ mele, ce pasc în țara turcească saŭ în Moldova saŭ în țara voastră, toțĭ îșĭ plătesc gorștina; așa vrea domnia mea să vă ĭa și vouă gorștina, căcĭ nu vreaŭ să zicețĭ că țara n'are domn, ci să vedețĭ că sînt domn destoĭnic și că țara are domn. Așa, să fie în știrea fiecăruĭ om din țara voastră: cine vrea să pască, acela să se întocmească maĭ întîiŭ cu slugile domnieĭ mele, cum am spus maĭ sus. Altfel n'are să fie. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, ruptă; adresa: cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov și tuturor oamenilor ce sînt sub stăpînirea Brașovuluĭ și fiecăruĭ om din ținutul Săcuilor. — Arh. No. 47.

1474, Oct.—Noemv.: vremea luptelor cu Unguriĭ și cu Țepeluș.

LXXXII.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn al țăriĭ rumîneștĭ [1]). Scriem multă sănătate și ne închinăm cu dragoste cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre: vorbele alese ce domnia voastră nĭ-ațĭ trimes dela sfatul domnieĭ voastre și dela bătrîniĭ țăriĭ Bîrseĭ prin credincioșiĭ și cinstițiĭ boerĭ aĭ domnieĭ voastre, anume prin jupîn Hanăș [2]) și prin jupîn Giurgea, eĭ toate pe rînd ni le-aŭ împărtășit, ĭar noĭ pe rînd vorbele domnieĭ voastre le-am înțeles. Și tot ce a poftit domnia voastră, am poruncit să se facă pe voea domnieĭ voastre; numaĭ cît n'am putut să juruim pentru lucrul negutătorilor și al tîrgurilor, fiindcă ațĭ poftit domnia voastră, ca să umble oameniĭ domnieĭ voastre și să vînză marfă prin

[1]) Orig. господинь влашкои земли.

[2]) Prob. „Iohannes de Rosnaw" care e în misiune la Basaraba și în 1477 (Scrisoarea luĭ „Bazzarab" din Floreștĭ; copie la Acad. Rom.).

toate tîrgurile și prin toate orașele din țara noastră și să cumpere pește prin gîrle, ca și negutătorii noștri. Aceasta n'o putem face, căcĭ vedeți bine și domnia voastră, dacă vom slobozi pe negutătoriĭ domnieĭ voastre să cumpere și să vînză prin orașele noastre, atuncĭ săraciĭ și neguțătoriĭ noștri cum se vor maĭ hrăni, și cuĭ vor vinde peștele, și cum se vor înlesni [1]) să se plătească de dajdia domnieĭ mele? Astfel, să știțĭ domnia voastră că am jurat, împreună cu boeriĭ și cu sfatul domnieĭ mele, ca să fie volnicĭ neguțătoriĭ domnieĭ voastre să vînză în scaunul domnieĭ mele, la Tîrgoviște și la Tîrgșor și la Cîmpulung, dar să vînză oamenilor noștri cu ridicata, ĭar prin alte tîrgurĭ să nu umble. Dacă vețĭ slobozi însă domnia voastră pe neguțătoriĭ noștri să cumpere și să vînză peste tot prin țara înălțimeĭ sale craĭuluĭ, și la Orade și la Cluj și la Timișvar și în Rîjnov și în țara Bîrseĭ, atuncĭ vom slobozi și noĭ pe oameniĭ domnieĭ voastre peste tot în țara noastră, să fie volnicĭ să vînză și să cumpere în țara noastră. Și-am spus aceste vorbe și maĭ sus zișilor boerĭ aĭ domnieĭ voastre, ĭar eĭ aŭ zis că despre acest lucru n'ațĭ făcut sfat domnia voastră și n'aŭ îndrăznit să se jure cu noĭ fără știrea domnieĭ voastre. Decĭ domnia voastră sfătuiți-vă bine și dacă vețĭ slobozi pe neguțătoriĭ noștri să cumpere și să vînză peste tot în țara voastră, vom slobozi și noĭ pe neguțătoriĭ domnieĭ voastre. Decĭ, orĭce vețĭ slobozi și sfătui, domnia voastră să trimetețĭ un om ușor, ca să facem carte de credință [2]) și jurămînt, cum aŭ făcut și ceĭlalțĭ domnĭ dinaintea noastră. Și cele ce vor spune cinstițiĭ și credincioșiĭ maĭ sus zișiĭ boerĭ aĭ domnieĭ voastre, dela noĭ către domnia voastră, să credețĭ că sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră, amin.

---

[1]) Orig. како си хтет стежити.

[2]) Orig. да ѹчиним книгѹ за верѹ.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov.— Arh. No. 34.

1474—1475, maĭ curînd 1474. — Brașoveniĭ cereaŭ prea marĭ concesiunĭ dela Basaraba; eĭ se 'ntemeiaŭ, se pare, pe frica acestuĭa de Țepeluș, care petrecea în Ardeal, gata să năvălească la orĭce moment în țară, dacă Sașiĭ îĭ dădeaŭ ajutor.

LXXXIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul luĭ Dan mareluĭ voevod. Ĭată că daŭ, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ, tuturor Brașovenilor și întreguluĭ vostru ținut pace și jurămînt, că voiŭ ținea cu dreptate așezămîntul cel vechiŭ, precum a fost în zilele tătăluĭ domnieĭ mele Dan voevod și precum a fost pe vremea altor domnĭ bătrînĭ: ca să umble oameniĭ voștri slobozĭ și în bună voea lor prin întreaga țară a domnieĭ mele, să se hrănească și să tîrguească, cum a fost și subt alțĭ domnĭ. Și orĭ care din oameniĭ voștri va avea vre-o treabă saŭ vre-o nevoe în țara domnieĭ mele, să vie la domnia mea, ĭar domnia mea îĭ va face dreptate, după legea cea dreaptă. Și de lucrul Turcilor, am să vă țiŭ pace cu dreptate. Ĭar de va veni, doamne ferește, vre-o siluire oarecare, și nu vom putea sta înaintea lor, domnia mea are să vă dea de știre, ca să știțĭ cum să vă ferițĭ. Și după aceasta, mă jur pe credința și pe sufletul domnieĭ mele și pe credința și pe sufletul boerilor domnieĭ mele al tuturor, bătrînĭ și tinerĭ; ĭar cine nu va ținea credința cu dreptate, Dumnezeŭ să-l bată aci cu trupul ĭar în viața de apoĭ cu sufletul, și să-ĭ fie vrăjmașe prea curata maĭcă a domnuluĭ la judecata cea strașnică, și părtaș să fie luĭ Iuda și celorlalțĭ Iudeĭ, carĭ aŭ strigat împotriva domnuluĭ Dumnezeuluĭ nostru și aŭ zis: sîngele luĭ asupra noastră și asupra copiilor noștri; ceea ce este și va fi în veciĭ vecilor, amin. Scris în Tîrgoviște, Iulie 11, anul 6983 (=1475).

Monogram; pecete mijlocie, atîrnată de o fâșie de pergament și cu

legenda: † ІѠНЬ БАСАРАБА ВОЕВОДА МАСТЇЮ БЖЇЕЮ.— *Pergament No. 769; Mil. No. 82.*

LXXXIV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn. Scriem multă sănătate prea cinstiţilor şi dulcilor noştri vecinĭ şi prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi dăm de ştire domnieĭ voastre: ĭată că ne-am nevoit pentru pace şi pe cît am putut v'am apărat de Turcĭ; cu părintele meŭ Batăr Iştvan am pace şi jurăminte, ĭar deaci nainte am nădejde că voiŭ întări şi maĭ mult pacea şi jurămintele. Eŭ până acum ţiŭ dreptatea cum am făgăduit, dar dela voĭ văd că nu e nicĭ o dreptate; ci vă faceţĭ numaĭ că sînteţĭ drepţĭ cu noĭ, ĭar vrăjmaşiĭ noştri se ridică din mijlocul vostru şi se duc în Moldova împreună cu Săcuiĭ, şi îmĭ pradă ţara şi se întorc ĭarăşĭ printre voĭ, şi mănîncă şi beaŭ în casele voastre. Decĭ mă gîndesc: spre ce credinţă să mă plec? Şi vă rog, ca pe nişte bunĭ prietenĭ, maĭ mult să nu se facă de acestea, şi să înştiinţaţĭ şi pe părintele meŭ Batăr Ştefan ca să se pedepsească aceĭ Săcuĭ ce aŭ intrat [la noĭ], precum şi pribegiĭ ce se ridică din mijlocul vostru. Căcĭ din ţara mea nu se fură nicĭ un oŭ în ţinutul vostru; aşa să socotiţĭ şi domnia voastră despre acestea. Şi cele ce va spune boerul nostru, jupîn Piper stolnicul, către domnia voastră, să credeţĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Fevruarie 28.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 37.

1476. — Alusia la vrăjmaşiĭ săĭ priveşte pe Vlad Ţepeş, care încă din 1475 fusese liberat de Mateĭ Corvin şi trimes în Transilvania să-şĭ pregătească intrarea în ţara rumînească; el petrecea în apropierea Săcuilor. La 24 Fevruarie, 4 zile înaintea acesteĭ scrisorĭ, Basaraba scria Saşilor din Sibiŭ că nu-ĭ maĭ poate considera de prietenĭ: eĭ ajutaŭ pe Vlad Tepeş, la ordinul luĭ Pongrácz, voevodul Ardealuluĭ. Cf. Vlad Ţepes, p. 34. — Piper stolnicul este boerul dela 1480 al luĭ Basaraba cel Tînăr (Miletić, DR., p. 339).

LXXXV.

Io Basaraba, voevod și domn. Scriem bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ Brașovuluĭ și tuturor pîrgarilor, multă sănătate. Și după aceasta, ĭubițĭ prietenĭ aĭ noștri, căutațĭ pe aceĭ pribegĭ ce sînt printre voĭ și spuneți-le sà se întoarcă la bucățile lor[1]), cine aŭ avut, ĭar cine n'a avut, îl voiŭ milui, dacă mă va sluji. Ĭar dacă nu vor să vie, spuneți-le să se ducă la domnul craiŭ saŭ unde vor ști, ĭar acolo să nu stea, căcĭ șezînd acolo, științĭ cît răŭ mĭ-aŭ făcut, și destul ĭ-am suferit. Gîndiți-vă și domnia voastră la asta, căcĭ am nădejde în voĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; Pecete mijlocie cu legenda : ιωнь басарав[а] воıевода мастію бжію; *adresa : prietenilor noștri, județuluĭ Brașovuluĭ și pîrgarilor Brașovuluĭ.—Arh. No. 57.*

c. 1475—1476. — Comp. No. precedent.

LXXXVI.

Io Basaraba, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și vă daŭ de știre prieteniilor voastre, că am trimes pe sluga mea cu numele Proĭca să-mĭ cumpere scuturĭ și arcurĭ, și ce-mĭ va fi de trebuință domnieĭ mele, să mi le cumpere. Decĭ vă rog, facețĭ pe voea domnieĭ mele, ca să nu mi se ĭa vamă: tot așa și prietenia voastră, dacă vețĭ cere ceva dela mine, întru toate va fi împlinită voea prietenieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda : † ïωнь басараба воевода милостїю бжїею.— *Arh. No. 115; Mil. No. 88.*

c. 1474—76. — Brașoveniĭ opriseră exportul de arme pentru Basaraba, ca unul ce era bănuit de prietenie cu Turciĭ.

---

[1]) Orig. на комати си „la bucățile lor“ de moșie.

LXXXVII.

Io Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. Și vă daŭ de știre: pentru cele ce mĭ-ațĭ încredințat și cele ce sînt în cartea craĭuluĭ și a voastră despre lucrul luĭ Oprea, v'am înțeles. Apoĭ voĭ știțĭ cum ne-am vorbit și cum ne-am jurat să trăim, dar eŭ văd că nu vă ținețĭ de nimic din aceste lucrurĭ. Voĭ știțĭ ce facețĭ cu acestea. Eŭ cu toată țara domnuluĭ craĭuluĭ trăesc bine: cu Sibieniĭ, care-s oamenĭ de treabă, trăim ca niște bunĭ vecinĭ; dar cu voĭ nu știŭ ce este, căcĭ văd destulă nedreptate dela voĭ. De ce facețĭ așa, voĭ vețĭ fi știind. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea stricată; adresa: prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 69.

c. 1474—76, pecetea fiind cea cunoscută din aniĭ aceștia; monogramul deasemenea. Asupra luĭ Oprea vezĭ No. LXXIII.

LXXXVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea dulcilor și bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate, și ne închinăm cu dragoste domnieĭ voastre. Și vă mulțămesc[1]) domnieĭ voastre că-mĭ sînteţĭ bunĭ prietenĭ, mulțămesc[2]) domnieĭ voastre. Și să știe domnia voastră că Batăr Iștvan îmĭ este cu pace și cu bine și șĭ-aŭ trimis slugile sale credincioase și-aŭ primit cu mare cinste pe soliĭ meĭ, ce s'aŭ dus la domnul craĭul; pentru aceasta să vă bucurațĭ și să vă veselițĭ că domnia mea sînt în pace cu domnia voastră din toată inima, și să fițĭ și voĭ cu pace și cu prietenie către domnia mea. Si Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ

---

[1]) Orig. нмам хар.

[2]) Orig. сполавам.

domnieĭ voastre aĭ tuturor, amin. Și tot ce va spune Dan, să credețĭ. Scris în Iunie 12.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ басарава вое[во]да матїа бж[їа гос]под[и]нь; *adresa: dulcilor și bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 46.*

1477. — În primavara acestuĭ an Basaraba fusese recunoscut de Ungurĭ. O scrisoare latinească, dată din Floreștĭ la 15 Iulie, confirmă acest lucru. Cf. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XXXVII. — În acelaș an însă, la 9 August, se plînge către Brașovenĭ că vrăjmașiĭ săĭ sînt tolerațĭ să trăească pe la Cohalm și prin țara Făgărașuluĭ, de unde fac incursiunĭ în țara sa (scrisoare din Floreștĭ; copie la Acad. Rom.).

12. Basaraba III cel Tînăr saŭ Țepeluș.

(1474. Oct. 1479—1482) [1])

LXXXIX.

Cel în Christos Dumnezeŭ credinciosul și de Christos ĭubitorul și de sine stăpînitorul și oblăduitorul și domnitorul Ioan Basaraba voevod [2]), fiul luĭ Basaraba voevod, domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Multă sănătate și închinăciune ție, prea ĭubitu e și dulcele meŭ [prieten] Cîrsteo Roșule, și vouă, domnuluĭ bірăŭ al Brașovuluĭ [3]) și tuturor pîrgarilor, marĭ și micĭ, cîțĭ sînețĭ în Brașov. Să știțĭ că eŭ sînt viŭ și sănătos și puternic aicĭ. Vă rog dar, ca pe niște prietenĭ, să-mĭ rămînețĭ prietenĭ; eŭ am să vă fiŭ prie-

---

[1]) D-l Gr. Tocilescu îĭ dă aniĭ 1478—83 (Manual, p. 143); D-l D. Onciul (în cursul săŭ) 1478—82; datele adoptate aci sînt cele stabilite de D-l Iorga, Studiĭ și documente III. Data ocupăriĭ scaunuluĭ, prin Octomvrie 1479 e foarte probabilă; sfîrșitul domnieĭ e maĭ greŭ de fixat în mod precis. Cf. scrisorile din urmă ale luĭ Țepeluș.

[2]) Orig- воиіда „vodă", ung. vajda.

[3]) Orig. рошоѵ (= рошоу); Mil. greș. решоѵ. Pasagiul e răŭ redactat: до те тебе крьсто рошоѵ и пан бирѫѵ ѡт брашов. Este vorba de judele crăesc al Brașovuluĭ, de Königsrichter, ung. biró. Despre Cîrstea Roșul pomenește Dragomir Udriște într'o scrisoare din 1484—85 către Brașovenĭ (arh. No. 519; vezĭ Regestele).

ten, cum îmĭ vețĭ fi și voĭ mie prietenĭ; cît voiŭ trăi, vă voiŭ fi prieten. Am multă nădejde[1]) în Dumnezeŭ, că-mĭ va da Dumnezeŭ țara părinteluĭ meŭ. Și are să vină acolo o slugă a mea, şi vă rog ca pe prieteniĭ meĭ, să nu-l bîntuițĭ întru nimica, ci să aibă cinste dela voĭ; căcĭ de-mĭ va ajuta Dumnezeŭ și-mĭ va da Dumnezeŭ țara domnieĭ mele, multă cinste vețĭ avea dela domnia mea. Pe credința domnieĭ mele, așa va fi. Și-apoĭ să științĭ, pe sluga domnieĭ mele, anume Cîrstea[2]), să-l cinstițĭ ca pe obrazul domnieĭ mele. Scris în Vasluiŭ, luna luĭ Martie în 13.

Ion Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ştearsă; adresa: Braşovenilor tuturor şi pîrgarilor şi luĭ Cîrstea Roşul şi biărăuluĭ. — Arh. No. 112; Mil. No. 121 (atribuit greşit luĭ Mateĭ Basaraba).

„Ioan Basaraba voevod, fiul luĭ Basaraba voevod" nu poate fi altul decît Basaraba cel Tînăr saŭ Țepeluș, despre care cronicele moldoveneștĭ ne spun, sub an. 1474, că a avut războiŭ în țara rumînească cu Basaraba (Cel Bătrîn saŭ Laiotă). După ce Ștefan cel Mare luase cetatea Teleajenuluĭ, la 1 Oct., „în aceeașĭ lună în 5 fu războiŭ cu Unguriĭ și cu Țapaluș și fură bătuțĭ; dar în 20 ale aceleiașĭ lunĭ bătură și [eĭ] pe Basaraba". Expediția contra luĭ Basaraba pornea din 2 părțĭ: de o parte Ștefan cel Mare, de alta Țepeluș cu Săcuiĭ luĭ Ștefan Báthory, carĭ se scoborîră în țara rumînească din Brașov pe valea Teleajenuluĭ. Împrejurările acestea ne explică de ce scrisoarea se adresează „biărăuluĭ" Brașovuluĭ, și nu „județuluĭ"; birăul era direct la ordinele luĭ Báthory. — Țepeluș petrecea prin Martie în Moldova ca să-șĭ asigure concursul luĭ Ștefan și se pare că pe la 13 a luneĭ, data scrisoriĭ, el avea asigurarea domnuluĭ moldovenesc.— Tatăl săŭ Basaraba, pe care în actele date ca domn nu-l numește maĭ nicĭ odată, se dusese ceva maĭ nainte la Turcĭ. Cf. No. arh. 60 din 1474. Din modul cum vorbește Țepeluș de tatăl săŭ se vede că nu se luptase încă cu dînsul. Asupra evenimentelor din 1474 v. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XXXVII. Comp. și scrisoarea următoare a luĭ Țepeluș.

---

[1]) Orig. много ѹповании; Mil. многѹ ковании.

[2]) Roșul, omul luĭ Basaraba.

XC.

Bunilor noștri domnĭ și credincioșilor craĭuluĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. Vă rog ca pe niște prietenĭ aĭ meĭ, ca orĭcîțĭ voĭnicĭ ar voi să ĭasă să slujască domnuluĭ meŭ craĭuluĭ, să nu-ĭ bîntuițĭ și să nu lăsațĭ să-ĭ prade, saŭ să le facă greutățĭ, cum ĭ-aŭ maĭ prădat în fața voastră; căcĭ aceasta nu vă face cinste nicĭ vouă nicĭ craĭuluĭ: eĭ vin să vă slujască vouă și craĭuluĭ, și eŭ împreună cu eĭ. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. — Arh. No. 55.

Atribuesc această scrisoare luĭ Basaraba cel Tînăr și o puiŭ în Sept. 1474, cînd el se pregătea să treacă cu Unguriĭ în țara rumînească, o lună înaintea lupteĭ dela Teleajen (1—5 Oct. 1474). Bătut, Țepeluș se retrage din noŭ în Transilvania. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XXXVII. — Monogramul e în cerneală neagră și ca desemn e deosebit de cele roșiĭ, eșite din cancelaria regulată a domnuluĭ; că lipsește „мдаї", nu e mirare; acest cuvînt lipsește adeseorĭ și din documentele date în țară.

XCI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba cel Tînăr, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea, cu multă dragoste, sănătate și închinăciune cinstiților și înțelepților județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. După aceasta, să vă fie știut domniilor voastre: cîtă vreme am fost domnia mea printre voĭ, domnia mea am fost al vostru, și cîtă vreme Dumnezeŭ m'a ținut la Turcĭ, domnia mea tot prietenul vostru am fost. Apoĭ m'a adus Dumnezeŭ și rugămintea voastră pe domnia mea, și țara rumînească îmĭ este în mînile mele, și sînt domn în țara rumînească. Și în vremea aceasta n'am voit să las pe Turcĭ

să vă facă răŭ, căcĭ domnia mea nu vă vrea răul, ci vrea domnia mea să avețĭ bine dela domnia mea, ĭar domnia voastră să-mĭ fițĭ prietenĭ. Domnia mea vreaŭ pace, și să vie oamenii voștri în pace la țara rumînească, cu marfă și cu ce le este voea, ĭar de Turcĭ să nu se teamă de loc. Și ce are să vă spună Vlad, să credețĭ, că sînt cuvintele adevărate ale domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Și trimetețĭ un om bun al vostru la domnia mea, să ne întocmim, că e bine ca să vă umble oamenii cu ce le este voea. De nimic să nu se teamă.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 76; Mil. No. 92.

1479. cam prin August-Sept., timpul instalăriĭ luĭ Basaraba cel Tînăr prin Turcĭ. Cf. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XXXVIII.

XCII.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scriem multă sănătate prietenilor noștri, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și dăm de știre domniilor voastre: toate cîte mi le-ațĭ încredințat, le-am înțeles bine: decĭ, să știe domnia voastră că tot ce am vorbit odată și ce am jurat, mă țin și acum de aceasta. Dar să știțĭ de lucrul acela, că mĭ-am fost trimes oamenii meĭ la Poartă, și cînd eraŭ să se întoarcă oamenii meĭ la mine, ĭ-a oprit Ali-beg la Dunăre și nu ĭ-a lăsat, până ce n'aŭ trecut toate oștile împărăteștĭ [1]: și după ce a năvălit Ali-beg în țară cu oștĭ, m'a chemat la sine, și nu știam nimica, căcĭ nu ne venise nicĭ o veste despre aceasta, și cînd m'am întâlnit cu Ali-beg, el dădea zor să plec împotriva voastră. Ĭar eŭ am căzut, împreună cu boeriĭ, înaintea luĭ Ali-beg [zicîndu-ĭ] că Dumnezeŭ să-l povățuească și să nu meargă împotriva voastră, fiindcă avem pace și

[1] Spre Ardeal.

învoeală cu voĭ. Și astfel, deabĭa ĭ-am întors asupra Sibiuluĭ. Dar cînd se petreceaŭ acestea, el spuse că are să meargă şi să prade şi prin ținutul vostru, ĭar eŭ din noŭ am căzut înaintea luĭ și ĭ-am zis: n'aĭ ce face acolo, căcĭ mĭ-am trimes eŭ oameniĭ de-aŭ prădat și-aŭ ars, și cu toțiĭ s'aŭ ascuns. Cu asta ĭarăşĭ l-am întors. Vă grăesc decĭ și vouă: eŭ vreaŭ pace și dreptate cu voĭ; și mĭ-aș da totul pentru voĭ, de-aș rămînea măcar numaĭ cu cămașa, și-aș trimete oamenĭ și la împăratul rugîndu-l ca până voiŭ fi eŭ aci să nu vi se prade nimica, chiar dacă n'ar fi nicĭ o pace între Turcĭ și craĭul. Aceasta numaĭ dacă facețĭ și voĭ ca să izgonițĭ pe toțĭ vrăjmașiĭ și neprieteniĭ meĭ, ĭar dacă nu facețĭ așa, să știțĭ că voiŭ veni eŭ singur să vă prad. Ĭar soliĭ și negutătoriĭ voștri să vie și să se întoarcă slobozĭ, pe credința domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor noştri, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 86; Mil. No. 96.

1479, prin Octomvrie.

XCIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba voevod şi domn. Scriem multă sănătate prietenilor noştri, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Brașov, şi vă dăm de știre: vorba ce mĭ-ațĭ trimes am înțeles-o, şi vă grăesc: cum să am eŭ gînd bun asupra voastră, dacă țineţĭ pe vrăjmaşiĭ meĭ printre voĭ? Dar să ştiţĭ şi să vă gîndiţĭ că eĭ sînt ceĭ maĭ marĭ vrăjmașĭ aĭ voştri, că sînt vrăjmaşiĭ întregiĭ creştinătățĭ. Eĭ aŭ adus maĭ întîiŭ pe Vlad[1] voevod împotriva luĭ Vladislav voevod și l-aŭ tăĭat; apoĭ aŭ fugit dela Vlad voevod la Turcĭ și-aŭ adus pe împăratul în țara rumînească și-aŭ călcat-o cum știțĭ[2]); apoĭ

[1]) Ţepeş.

[2]) Expediţia din 1462.

aŭ dus pe Ese-beg împotriva Moldoveĭ şi-aŭ pustiit-o, cum ştiţĭ[1]); apoĭ, cu Laĭot împreună, aŭ dus pe împăratul în Moldova şi aŭ prăpădit Moldova[2]); între acestea aŭ adus, eĭ şi aceĭ hicleni, pe Ali-beg la Nicopol[3]); şi tot eĭ aŭ adus şi aŭ îndemnat pe Ali-beg împotriva Ungurilor[4]). Veţĭ vedea din acestea şi vă veţĭ încredinţa, că nicĭ acum eĭ nu umblă pentru binele vostru, ci umblă pentru răul vostru. Şi dacă voiţĭ, deci, ca eŭ să mă întorc cu binele, ĭute să trimeteţĭ la Batăr Iştfan, ca să afle dacă vrăjmaşul meŭ şi vrăjmaşiĭ meĭ ceĭ hicleni sînt ruşinaţĭ [saŭ nu], pentrucă voĭ ziceţĭ că a venit fără ştirea luĭ Batăr Iştfan. Şi ĭarăşĭ, tot ce mi s'a luat să mi se întoarcă, tot până la un fir. Şi să trimeteţĭ ĭute la Batăr Iştfan să dea drumul solilor meĭ şi să li se jure şi să-şĭ trimeată şi el omul săŭ la noĭ, ca să ne jurăm luĭ. Şi să veniţĭ şi voĭ ca să ne jurăm. Astfel ĭute să fie ce are să fie, ca să ştiŭ de ce să opresc pe Turcĭ. Ĭar dacă voĭ nu veţĭ împlini toate acestea cîte le scriŭ, ce se va întîmpla, departe să fie de sufletul meŭ. Şi maĭ mult să nu-mĭ vie omul fără ispravă. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Şi ce va spune omul vostru, să credeţĭ.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: prietenilor noştri, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 102; Mil. No. 87.

1479, prin Noemvrie saŭ Dechemvrie.

XCIV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba cel Tînăr, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ.

---

[1]) Expediţia din 1474—75. Ese-beg este Issi-beg din missiva luĭ Ştefan cel Mare dela 25 Ian. 1475. Iorga, Acte şi Fragmente III, p. 92.

[2]) Expediţia din 1476.

[3]) Expediţia fraţilor Michalogli: Ali-beg şi Skender-beg asupra Ungarieĭ în 1476.

[4]) Expediţia din 1479 în Transilvania, terminată cu lupta de pe Cîmpul-Pîneĭ (Kenyérmezö), 12 Octomvrie.

Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Întîmplatu-s'a lucrul acela, cum a fost voea luĭ Dumnezeŭ, și decĭ vă rugăm pe domnia voastră să fițĭ cu toată voea și cu toată inima către domnia mea, cum sînt și eŭ către voĭ; știŭ că n'avețĭ nicĭ un folos de aceĭ vrăjmașĭ ce mĭ-aŭ luat visteria, şi ştiŭ că ar fi fost maĭ bine să fi făcut domnia voastră să-mĭ întoarcă acea visterie, ca să mă apăr cu ea, şi ca să fie spre binele multor creștinĭ, decît să fie a treĭ oamenĭ răĭ [1]). Și de nu vețĭ face [deaci nainte], ce se va întîmpla, pe capetele voastre să fie. Și apoĭ ațĭ prins pe popa din Zîrneștĭ cu fiiĭ luĭ; el nu vă este strîmb întru nimica. Decĭ gîndiți-vă maĭ bine [și vețĭ vedea] că e bine să-l lăsațĭ în pace şi să-ĭ datĭ îndărăt ce ĭ-ațĭ luat. Cît pentru visterie și pentru puștĭ și pentru ce este al meŭ [2]), dați-mĭ îndărăt; gîndiți-vă maĭ bine să avem înțelegere și pace între noĭ. Și ĭarășĭ, dacă nu vețĭ voi, pe capetele voastre să fie ce are să fie. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea perdută; adresa: judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 101.

1479, prin Noemvrie saŭ Dechemvrie.

XCV.

Cine va ceti această carte și nu va spune [ce este într'însa] săracilor și tuturor oamenilor, micĭ și marĭ, acela să fie lăpădat de legea luĭ și afurisit de Dumnezeŭ.

---

[1]) Aceştia treĭ sînt: Basaraba Bătrînul, Udrişte, boerul luĭ, şi Călugărul, care sub numele de Vlad înlocueşte la 1482 pe Ţepeluş.

[2]) În orig. и за вистиыр и за лоѡвиг и щѡ єст моє; лоѡвиг, scris cu un г cursiv deasupra luĭ и, ce ar putea fi luat drept ρ, e prob. ung. *löveg*, Stück, Geschütz, termin militar.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate fălnocilor[1]) și găburilor[2]) și săracilor[3]) din țara Bîrseĭ. Și vă daŭ de știre, ca unor săracĭ aĭ stăpînuluĭ meŭ craĭuluĭ, și să știțĭ că de cîtă vreme și de cîțĭ anĭ se fac răutățĭ printre voĭ, să știțĭ că dela mine nicĭ o răutate nu s'a făcut, nicĭ cu sfatul meŭ, nicĭ cu știrea mea. Ci cît răŭ s'a făcut, vi l-a făcut Udriște și cu domnul săŭ Laĭot, acela care vă mănîncă. Cácĭ eŭ mĭ-am pus capul și-am cheltuit Dumnezeŭ știe cît și m'am nevoit să întocmesc pacea și binele pentru voĭ. Ĭar el, acel vrăjmaș, a venit [la voĭ] să-mĭ facă răŭ, dar nu poate, și nimic nu se va alege de el. I s'a întîmplat numaĭ să pue mîna pe treĭ femeĭ[4]) și ceva avere, dar altă bărbăție n'a făcut nicĭ una. Decĭ vă grăesc vouă, micĭ și marĭ, ca unor săracĭ aĭ stăpînuluĭ meŭ craĭuluĭ: dacă vrețĭ să avețĭ pace și bine dela Turcĭ, cît voiŭ fi eŭ în viață, Turciĭ nu vor trece prin țara mea ca să vă prade, căcĭ mĭ-am pus capul și vorba la împăratul[5]), ca să fie pace și bine pentru creștinĭ. Și Dumnezeŭ știe cît am cheltuit până ce mĭ-am împlinit voea aceasta la împăratul. Dar să nu vi se pară că fac pace pentru nasul luĭ Laĭot, ci o fac pentru creștinătate. Decĭ, dacă avețĭ nevoe de pace, gîndiți-vă că averea mea și alte cîte maĭ am sînt în mînile Brașovenilor, și spuneți-le să-mĭ întoarcă îndărăt ce este al meŭ, căcĭ dela eĭ am să le cer. Și de vețĭ face așa și de mi se va întoarce avutul meŭ, să așteptațĭ

---

[1]) Primarilor de sate; ung. falunagy Gemeindevorsteher. Cf. фолногю (dat.) în doc. luĭ Sracimir; Arch. f. slav. Phil. XII, p. 547, nota 1.

[2]) Sașilor dela sate; termin întrebuințat de Romîniĭ din Transilvania (germ. v. giburon); порем din orig. coresp. germ. „Bauern."

[3]) Țăranilor romînĭ și ungurĭ.

[4]) Soția, bunica domnuluĭ și o altă rudă a luĭ. Cf. No. XCIX și CIII.

[5]) Orig. рѣчи ȣ цара; Mil. рѣчи цара.

dela mine numaĭ pace și bine. Și ĭată mă jur, pe credința și pe sufletul domnieĭ mele, că așa va fi; și cît voiŭ fi eŭ în viață, Turciĭ pe voĭ nu vă vor prăda. Socotiți-vă și voĭ, că pentru doĭ treĭ oamenĭ din Brașov, pe care Laĭot îĭ pune cu el la masă și care se vor alege cu ducațĭ, socotiți-vă că pentru eĭ pățițĭ voĭ tot răul. Și gîndiți-vă că avețĭ nevoe de pace, ca să aratĭ și să săpațĭ și să vă hrănițĭ. Ĭată de ce am trimes la voĭ. Decĭ, orĭce va fi să fie, ĭute să-mĭ dațĭ de știre, căcĭ nu vreaŭ să maĭ umblu cu vorbe multe. Ci să știŭ de ce am să opresc pe Turcĭ, să nu vie să vă prade.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă. — Arh. No. 88; Mil. No. 97.

1479, Noemvrie-Dechemvrie.

XCVI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate ĭubituluĭ și bunuluĭ nostru prieten, jupînuluĭ Hanăș Crețul[1]), și jupînuluĭ Paul. Și daŭ de știre domnieĭ voastre despre aceĭ vrăjmașĭ, ce umblă printre voĭ, ĭar voĭ le dațĭ pîne și-ĭ ținețĭ: aceasta nu e bine; ci alungați-ĭ dela voĭ. Dacă ar fi voea voastră, ĭ-ațĭ alunga[2]) și nicĭ unul dintre eĭ nu s'ar învîrti printre voĭ. Și dacă ĭ-aș ști domnia mea cînd vor fi să vie, și pănă la Cluj ĭ-aș lovi și ĭ-aș risipi; dar nu-ĭ știŭ. Voĭ însă îĭ științĭ pe unde umblă, și nu voițĭ să-ĭ măturațĭ și să-ĭ depărtațĭ dela voĭ, ci îĭ hrănițĭ. Dar îțĭ grăesc ție, ca unuĭ dulce și bun prieten: să nu fie așa, căcĭ nu este bine. Și daŭ de știre domnieĭ tale, că mĭ-a venit veste dela împă-

---

[1]) Un „Johannes Kraus“; Kraus e un nume de familie foarte obicĭnuit prin sec. 15–16 la Sașiĭ din Ardeal. Hanăș și Paul eraŭ, se vede, pîrgarĭ influențĭ în sfatul orașuluĭ.

[2]) Orig. понеже вие их бисте истерали; Mil. „тие иже бисте“.

ratul, cum că aŭ luat aceste cetățĭ: Schenderia aŭ împresurat-o [1]) din toate părțile și aŭ ridicat două cetățĭ lîngă Schenderia; și cetatea Cruĭ aŭ luat-o, și Drevos și Leș și cetatea Jabiĭac [2]), și aŭ cuprins toată țara, și cine nu i s'a dat, pe bărbațĭ ĭ-a tăĭat, ĭar pe femeĭ și pe copiĭ ĭ-a dus în robie. Acestea le știŭ. La rîndul dumitale, dă-mĭ și domnia ta știrĭ despre cele ce se întîmplă în părțile acelea, orĭ despre ce aĭ afla, dă-mĭ și domnieĭ mele de știre. Altfel să nu fie. Și Dumnezeŭ să te bucure. Și ĭarășĭ, pentru aceĭ vrăjmașĭ, să-mĭ afli domnia ta: cu al căruĭ sfat umblă și ce așteaptă și ale cuĭ vorbe îĭ ocrotesc, de umblă pe acolo. Nu cumva aŭ niscaĭva vorbe dela boeriĭ noștri, saŭ cum le stă lucrul? Acestea, vă rog, prieteniĭ meĭ. să mi le aflațĭ.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ruptă; adresa: prietenilor domnieĭ mele, jupînuluĭ Hanăș Crețul și jupînuluĭ Paul din Brașov. — Arh. No. 95; Mil. No. 84.

1479.

XCVII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba. voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate ĭubiților și bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și daŭ de știre domnieĭ voastre, că am trimes pe credincioșiĭ și cinstițiĭ boerĭ aĭ domnieĭ mele, pe jupîn Neagu și pe jupîn Stanciul [3]), la domnul craĭul, pentru pace și bine.

---

[1]) Orig. скендерріе ест wбоел w свех стран; Mil. скендеріе wбое .л.(?) ѿ свех стран.

[2]) Cetățile Skenderija (Škodra, Scutari), Cruĭ (Kroja, Kruja), Drevos (Drivasto), Leș (Lješ, Lissus, Alessio) și Jabiĭac (Žabijak, Žabljak, Xabiacco) le-aŭ cucerit definitiv Turciĭ prin a doua jumătate a an. 1478 și pe la începutul an. 1479. Hammer I, p. 535, 538; Zinkeisen II, p. 425 și urm.

[3]) Doĭ boerĭ bătrînĭ, pe carĭ îĭ găsim vornicĭ încă sub Radu cel Frumos: Neagu vornic, Stanciul vornic mic la 22 Ian. 1471 (Venelin, p. 95). Vezĭ scrisorile boereștĭ și Regestele.

De-ar da Dumnezeŭ să fie și un om al domnieĭ voastre acolo cu soliĭ noștri și trimetețĭ și voĭ solie [1]), căcĭ așa este maĭ bine. Și ĭarășĭ de acolo, ce va fi, domnia voastră să-mĭ dațĭ și domnieĭ mele de știre. Decĭ vă grăesc domnieĭ voastre : trimetețĭ un om al vostru cu oameniĭ noștri, căcĭ e bine să fie cu toțiĭ acolo și cu vorbele voastre. Ĭar pe vrăjmașiĭ ce umblă printre voĭ, de-ațĭ putea să-ĭ alungațĭ dela voĭ și să nu le dațĭ pîne, alungați-ĭ dintre voĭ; și să nu maĭ umble aceĭ vrăjmașĭ printre voĭ, căcĭ aŭ umblat de m'aŭ amărît pănă în gît, și nu maĭ pot să rabd [2]). Și vă grăesc ca unor prietenĭ : asta nu trebue să fie, căcĭ nu e bine. Și din noŭ mĭ-a venit veste dela împăratul dela Poartă, că aŭ luat toată țara aceea și treĭ cetățĭ : cetatea Cruĭ și Drevos și Leș cu cetatea Jabiĭac [3]) ; ĭar pe ceĭ ce nu s'aŭ dat în mînile luĭ, împăratul pe bărbațĭ ĭ-a tăĭat, ĭar pe femeĭ și pe copiĭ ĭ-a robit. Astea vi le daŭ de știre domnieĭ voastre. Altfel nu este. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Adresa : prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 93 ; Mil. No. 99.

1479 ; în urma scrisoriĭ din No. precedent.

XCVIII.

Io Tînărul Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. Și daŭ de știre domnieĭ voastre : mĭ-am trimes doĭ oamenĭ, cu numele Rătundul [4]) și Dragomir. Rătundul are să facă drumul pănă la părintele meŭ

---

[1]) Orig. „să fie și dela voĭ vorbe".

[2]) Orig. и сосȣт мин до гръло.

[3]) Cf. No. arh. 95. În amîndouă scrisorile se citește „лєш иͨ град жабнıак" Leš și cu cetatea Žabijak. Mil. a citit greșit amîndouă locurile.

[4]) Vezĭ No. LXVIII.

Batăr Iștvan, ĭar pe Dragomir l-am trimes la voĭ, ca să-mĭ cumpere una alta, ce-mĭ trebue pentru Poartă, tot pentru binele vostru și pentru lucrul păciĭ, ca s'o întărim și maĭ mult decît este. Și ĭată am trimes cam puțin pentru cumpărăturĭ, fiindcă n'am știut: îĭ vețĭ da voe să cumpere saŭ ba. Dacă-l vețĭ lăsa să cumpere, atuncĭ vă rog să-mĭ trimetețĭ hamurĭ pentru 40 de caĭ, ĭar eŭ ĭată îmĭ daŭ credința că voiŭ plăti omuluĭ vostru, îndată ce va veni la mine. Și alta vă maĭ rog pe domnia voastră: să ținețĭ cu soliĭ meĭ și să stăruițĭ pentru acea avere ce se află în casele voastre, să mi se dea îndărăt, ca să putem și noĭ sta, de partea aceasta, în pace și cu bine pentru voĭ. Și ce va spune omul nostru Dragomir, domnia voastră să-l credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea stricată; adresa: bunilor noștri vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. — Arh. No. 84; Mil. No. 94.

1479—1480.

XCIX

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea, fie că se va găsi sluga părinteluĭ meŭ Batăr Iștvan, fie că se va găsi județul Brașovuluĭ saŭ pîrgariĭ. Și vă daŭ de știre domnieĭ voastre că mult m'am nevoit pentru bine, ca să se întocmească creștinătatea, și mĭ-am trimes soliĭ meĭ, și multe dar felurite vorbe ne-aŭ venit [1]; și ce mĭ-a zis părintele meŭ Batăr Iștvan, eŭ ĭ-am împlinit vorba, căcĭ mĭ-a trimes vorbă, pentru acea visterie ce mi s'a luat, să-ĭ fac un catastih; eŭ l-am făcut; al doilea, mĭ-a scris și pentru aceĭ oamenĭ ce aŭ fost prinșĭ de mine și mi ĭ-a cerut. Și într'aceasta ĭ-am făcut pe voe, și ĭ-am deslegat din fiare și ĭ-am slobozit. Am așteptat decĭ și eŭ să-mĭ vie vre-o ispravă, dar nu mĭ-a

[1]) Orig. и мнωгω ни ходише речи горѣ и доле.

venit nicĭ o ispravă, nicĭ cu privire la solĭ, nicĭ cu privire la acea avere, ce era să fie scut creștinilor; ci cîte vorbe s'aŭ făcut până acuma, toate aŭ fost vorbe deșarte și goale. Eŭ am făcut pe voea părintelui meŭ Batăr Iștvan și am dat drumul acelor oamenĭ, ca să fie spre cinstea și lauda luĭ, căcĭ părinții lor îi lăsaseră să piară, ĭar domnia sa ĭ-a scăpat dela moarte. Și mĭ-a făgăduit pentru acele suflete, ce sînt prinse acolo, că le va slobozi. Cînd apoĭ după aceasta el îmĭ trimise carte spunîndu-mĭ că am făgăduit să-ĭ daŭ pentru acele suflete două miĭ de florinĭ, și-mĭ maĭ spuse că am făgăduit să daŭ și bătrînuluĭ [1]. Decĭ, gura care a grăit acestea, a mințit. Și să știțĭ: nicĭ măcar doĭ banĭ roșiĭ nu voiŭ da ca să-mĭ răscumpăr femeea dela creștinĭ; a fost ea în mînile păgînilor, și mĭ-aŭ trimes-o cu cinste, și eŭ acum s'o cumpăr? Asta nu poate să fie. Dar am vorbit eŭ cu Ștefan voevod și-mĭ voiŭ face treaba prin mijlocirea luĭ [2]; ĭar pentru acel lucru, de va fi deșert și nu se va alege nimic din cele ce am întocmit, ce se va întîmpla, să fie pe sufletele celor ce aŭ făcut așa. Căcĭ și aceasta să știțĭ de acele suflete ce le-am fost slobozit întîiŭ după voința părintelui meŭ Batăr Iștvan, că ĭ-am pus la maĭ marĭ muncĭ și în obezĭ. Ĭar alta, dacă vrea să facă, apoĭ fata luĭ Laĭot e fată de domn, ĭar cealaltă e o [bĭată] femee; dacă o slobozițĭ pe ea, voiŭ slobozi și eŭ pe fata luĭ Laĭot [3] și pe Ioana [4]. Și nu-ĭ nicĭ o mirare aceasta, căcĭ fata luĭ Laĭot e fată de domn, ĭar aceea e o bĭată femee. Astfel, de se va întîmpla una, se va întîmpla și cealaltă: ĭar de nu va fi

---

[1]) Orig. старомѹ; e vorba probabil de Basaraba cel Bătrîn, tatăl domnuluĭ, care trăia în Ardeal.

[2]) Orig. нѹ азъ сѫм говорила съ стефана воевода, та кю чинит работѹ ѡт онѹда; alusie la o intervenire a luĭ Ștefan cel Mare pe lîngă voevodul Ardealuluĭ Ștefan Báthory.

[3]) Era de sigur o soră vitregă a luĭ Țepeluș.

[4]) Orig. иванна; o rudă a luĭ Laĭot; ивана la Mil. e greșală.

așa, ceea va fi, să fie pe sufletul finilor eĭ[1]). Ĭar acele neamurĭ ale lor, pe care le-am prins, le-am prins și pentru hiclenie[2]).

Fără monogram și fără aaresă; pecetea perdută.— Arh. No. 107; Mil. No. 85.

1480.

C.

Înțeleptuluĭ și viteazuluĭ și nemeșuluĭ[3]) și de orĭce cinste și slavă vredniculuĭ și părinteluĭ meŭ Batăr Iștvan, jude de curte[4]) al craĭuluĭ și șpan al întregiĭ țărĭ ungureștĭ și voevod al Ardealuluĭ, multă sănătate și adîncă închinăciune țĭ-aduce domnieĭ tale fiul domnieĭ tale Io Basaraba cel Tînăr, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Și-țĭ daŭ de știre domnieĭ tale, pentru cele ce mĭ-aĭ poruncit de lucrul neguțătorilor să umble slobozĭ și să tîrguească: domnia mea sînt bucuros de asta, ca să umble săraciĭ în bună voe și să se hrănească; chiar astăzĭ, orĭcine ar vrea să vie să tîrguească în țara domnieĭ mele, să se întoarcă în bună voe; și să tîrguească și neguțătoriĭ noștri acolo în bună voe, numaĭ să ne alungĭ domnia ta de-acolo pe vrăjmașĭ, ca să nu facă supărare oamenilor noștri. Ĭar aĭ voștri de nimic să nu se teamă. Și pentru aceasta daŭ credința și sufletul domnieĭ mele și credința și sufletul boerilor domnieĭ mele, că altfel nu va fi. Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ.

---

[1]) Orig. на дѹшѹ фїинωм еж; Mil. greș. „фїанω меж". Scrisoarea aceasta, foarte rău redactată, e tipărită de Mil. cu multe greșelĭ; ele n'aŭ însă nicĭ o însemnătate pentru înțelegerea cuprinsuluĭ; propun numaĭ să se citească la p. 83, șirul 8 de jos: „ωт що сложах, и к ωно що щет бит"; orig. are $\overset{к}{и}$, nu ви, ca la Mil.

[2]) Orig. и зарадї хитленство.

[3]) Orig. племеннтомѹ, ce lipsește la Mil.

[4]) Orig. юдварбирок; ung. *udvarbiró* „iudex curiae regiae".

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; fără adresă. — Arh. No. 105; Mil. No. 100.

1480.

CI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba cel Tînăr, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ, și vă rog ca pe niște prietenĭ să-mĭ cumpărațĭ două leagăne, dar să fie marĭ și frumoase, și mese de lemn frumoase zece; dar să mi le trimetețĭ în grabă, peste o săptămînă, și mesele să fie rotunde. Și vă rog să-mĭ împlinițĭ rugămintea, ĭar cît va fi prețul, domnia mea va plăti. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ. Scrisă în Septemvrie 11.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea stricată; adresa: prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 103; Mil. No. 101.

1480. — Basaraba cel Tînăr devine domn în Oct. 1479 și e alungat prin Iulie-August 1481.

CII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și daŭ de știre domnieĭ voastre: am avut nădejde că dacă va da Dumnezeŭ să-mĭ dobîndesc țara mea, voĭ o să-mĭ fițĭ prietenĭ. Știțĭ doar ce neajunsurĭ am din partea Turcilor. Dar voĭ ce nevoe avețĭ, de ținețĭ pe vrăjmașul meŭ [1]) printre voĭ? Decĭ vă grăesc: alungațĭ pe vrăjmașul meŭ dintre voĭ, căcĭ dacă vețĭ maĭ ținea pe vrăjmașul meŭ printre voĭ, să științĭ că vețĭ avea și voĭ vrăj-

[1]) Călugărul.

maş. Şi daţĭ de ştire şi părintelui meŭ Batăr Ştefan. Şi să maĭ ştiţĭ că Turcii aŭ bătut pe Ungurĭ la Smederevo, că aŭ eşit Ungurii din Dunăre şi şĭ-aŭ scos corăbiile şi vadul pe uscat, şi atuncĭ ĭ-aŭ lovit Turciĭ, şi puţinĭ dintre dînşiĭ aŭ scăpat cu fuga. Şi o altă oaste ungurească, ce se afla în Bosna, şi pe aceasta aŭ bătut-o Turciĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor domnieĭ mele, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 99; Mil. No. 86.

1480, Noemvrie saŭ Dechemvrie. — Ştirile trimese în această scrisoare de Ţepeluş se rapoartă la luptele luĭ Kinizsi pe Dunăre în an 1480; campania a fost deschisă pe la începutul luĭ Noemvrie printr'un atac al avantgardeĭ luĭ Tökely la Haramvár, pe care Turciĭ îl resping; eĭ sînt bătuţĭ însă de Kinizsi, care înaintează prădînd până la Golubac şi Kruševac în Serbia. Ştirile falşe ale luĭ Ţepeluş proveneaŭ decĭ din primele zile ale luptelor; luĭ îĭ convenea să le transmită Braşovenilor şi luĭ Báthory într'o culoare cît maĭ nefavorabilă pentru Ungurĭ. Greşită e şi ştirea despre înfrîngerea acestora în Bosnia; aci intrase, cam în acelaş timp, însuşĭ Mateĭ Corvin, bătuse pe Turcĭ în maĭ multe rîndurĭ şi cucerise tot teritoriul Bosneĭ superioare împreună cu actualul Serajevo; el trebui să se retragă însă prin Dechemvrie la Agram. — Anul 1480 e fixat, pentru aceste lupte, după scrisorile luĭ Mateĭ Corvin, de Huber III, p. 260—261; Fessler III, p. 143, le pune în 1481, ca şi Katona şi Zinkeisen. Vezĭ acesta din urmă vol. II, p. 499—500.

CIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba cel Tînăr, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate maĭciĭ-buniciĭ ĭubite [1]), doamneĭ Maria, multă sănătate. Şi îţĭ daŭ ştire domnieĭ tale despre cele ce mĭ-aĭ poruncit prin sluga noastră prin Petru. Domnia mea am înţeles bine acest lucru, că te-a scos Dumnezeŭ şi preą curata maĭcă a

[1]) Orig. родителю ми моши любимеї; Mil. мош(и)е любимеи; tot aşa în adresă: родїтелю ми мош[и].

Domnuluĭ şi Batăr Ştefan din mînile vrăjmaşuluĭ nostru, şi acuma eştĭ în mînile oamenilor noştri şi ale pîrgarilor. Lăudăm pe Dumnezeŭ şi-ĭ mulţămim pentru aceasta. Şi mă bucur domnia mea de aceasta, şi-ĭ mulţămesc luĭ Batăr Ştefan. Şi ne-aĭ maĭ trimes vorbă că te-a luat Batăr Ştefan să-ĭ fiĭ luĭ fiĭcă de suflet. Cu asta bine a făcut, şi va fi bine de sufletul luĭ. Decĭ, dă-te să-ĭ fiĭ luĭ fiĭcă, ĭar el să-ţĭ fie ţie părinte. Şi ne-aĭ maĭ trimes vorbă să-ĭ facem un dar luĭ Batăr Iştvan; am înţeles domnia mea aceasta şi am făcut şi ĭ-am trimes, cum veĭ vedea şi domnia ta; dar să fie acest dar din partea domnieĭ tale. Şi spune-ĭ că-ĭ eştĭ fiĭcă şi trudeşte-te şi pune vorbă pe lîngă pîrgarĭ şi roagă-te de părintele tăŭ Batăr Ştefan, să-ţĭ dea ĭute drumul şi să viĭ. Ĭar dacă veĭ vedea că nu poţĭ face nimic şi că nu poţĭ să te întorcĭ de grabă, ĭartă-mă, şi domnia ta să fiĭ ĭertată de mine, căcĭ în deajuns m'am nevoit împreună cu boeriĭ domnieĭ mele, şi altceva n'am ce face; că ţi s'a întîmplat să trecĭ din mînă în mînă [1]), n'am avut ce face. Dumnezeŭ să-ţĭ înmulţască aniĭ domnieĭ tale. Şi ce va grăi Petru, să crezĭ.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila luĭ dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: maĭciĭ-buniciĭ, doamneĭ domnieĭ mele Maria. — Arh. No. 106; Mil. No. 83.

1480, prin a doua jumătate a anuluĭ. — Prin Fevruarie bunica şi soţia luĭ Ţepeluş nu eraŭ libere; despre aceasta din urmă scrie Mateĭ Corvin Braşovenilor, la 24 Fevr., s'o ţie în cinste la dînşiĭ, dar să nu-ĭ dea drumul; se spune aci că „senior ille Bazarab" o adusese prinsă din Transalpina (copie la Acad. Rom.).

CIV.

Io Tînărul Basaraba, voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor noştri, judeţuluĭ

[1]) Orig. ти се слꙋчи та ходиш ѡт рꙋке до рꙋке; Mil. greş. „тако, д'иш".

și pîrgarilòr din Brașov. Și daŭ în știre domnieĭ voastre, că aŭ venit la mine și mi s'aŭ plîns săraciĭ care umblă cu marfă, că după ce vă tocmițĭ cu eĭ, voĭ nu le luațĭ marfa cu soroc, ci îĭ ținețĭ acolo și nu le plătițĭ; dar săraciĭ noștri ĭaŭ marfa dela Turcĭ, și aceștia le pun soroc, ĭar eĭ la soroc nu pot plăti, fiindcă nu le plătițĭ voĭ, ca să se plătească și eĭ de Turcĭ. Astfel aceștia aduc cărțĭ dela împăratul, și neavînd de unde să plătească [aĭ noștri], îĭ dăm legațĭ Turcilor. Așa mi s'aŭ sărăcit toțĭ neguțătoriĭ, căcĭ voĭ nicĭ nu le plătițĭ, nicĭ nu-ĭ lăsațĭ să vînză altor negustorĭ din țara ungurească. Și apoĭ, marfa care nu vă place, voĭ nu-ĭ lăsațĭ să se întoarcă cu ea îndărăt, ca s'o dea dela cine aŭ luat-o, ci le aprindețĭ piperul[1]) și vrețĭ să-ĭ pĭerdețĭ și pe eĭ, cum ațĭ făcut cu Dragotă[2]). Ĭar vămile nu maĭ sînt ca maĭ nainte[3], ci ațĭ mărit și vămile. Decĭ să știțĭ domnia voastră cum avețĭ să vă înțelegețĭ de aci nainte cu neguțătoriĭ noștri: să venițĭ să luațĭ marfa dela neguțătoriĭ noștri la hotar; neguțătoriĭ noștri vor plăti vamă Turcilor și nouă, ĭar voĭ vețĭ plăti Ungurilor, altfeliŭ îmĭ fac ceartă și cu Unguriĭ și cu Turciĭ. Așa vrem să fie deaci nainte[4]). Și mi s'aŭ maĭ plîns și de alt lucru, că le facețĭ pagubă și cu sita la piper. Așa să știțĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba voevoda, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, stricată; adresa: bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 90; Mil. No. 98.

1480—1481.

---

[1]) Orig. им запалите пипер; Mil. закадите.

[2]) Un „Dragotha dela Buzăŭ și unul dela Tîrgoviște se pomenesc în socotelele Brașovuluĭ la 1503 (Quellen I, p. 7, 14, 53); un Dragotha dela Argeș neguțătorește pe la Sibiŭ la 1500 (Rechnungen, I, p. 283, 288); cf. ibid., p. 272 286, 288, 301, 306 (între 1500—1507): un alt Dragotă este cel citat la 1494—95 (ibid., p. 138, 196).

[3]) Mil. greș. и вамене сꙋ сьга, како и прежде; orig. и ваме не сꙋ сьга како прежде.

[4]) Orig. тако щемо да ест ѡт сьда тако; la Mil. greș. „и ако ще може, да ест ѡт сьда тако".

CV.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ şi pîrgarilor din Braşov, și astfel vă grăesc și vă rog, ca pe niște bunĭ prietenĭ: v'am rugat și maĭ nainte pentru doĭ zidarĭ bunĭ, unul care să ştie să învălească cu cărămidă scobită, ĭar altul să-mĭ facă o mănăstire din cărămidă și pĭatră. Decĭ vă rog, trimeteți-ĭ la mine, ĭar domnia mea îĭ va plăti cu dreptate. Și să nu se teamă de nicĭ un lucru, nicĭ de răzmiriță, căcĭ, doamne fereşte, fie ce va fi, pe Dumnezeul meŭ din cer și pe sufletul şi pe credința mea, de nimic să nu se teamă. Și ce va spune sluga noastră Balotă, să-l credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ștearsă; fără adresă. — Arh. No. 72; Mil. No. 89.

1480—1481.

CVI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, fiul bunuluĭ Basaraba voevod, scrie domnia mea multă sănătate bunilor vecinĭ și prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ din Brașov şi celor 12 pîrgarĭ. Și așa vă dă de ştire domnia mea, că pe orĭce pîrgar ațĭ trimete să vie la domnia mea cu solie, acel om să vie slobod şi în bună voe, și să se întoarcă slobod și în pace, și să nu fie împĭedecat de nimenea, pe credința și sufletul domnieĭ mele şi pe credința şi sufletul boerilor domnieĭ mele, marĭ și micĭ. Și orĭce vă va spune omul vostru Turc Ianoş[1]), prietenia voastră să-l credețĭ, căcĭ sînt cuvin-

---

[1]) Török János, în ortografia sec. 16 Toreck, Torck, Tork (Quellen I, index).

tele adevărate ale domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ștearsă ; adresa : județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. — Arh. No. 116.

După caracterele sale paleografice, scrisoarea aceasta este fără îndoeală din sec. 15-lea; ea nu poate fi decît a luĭ Basaraba cel Tînăr și trebue să fi fost dată în 1481, după moartea tatăluĭ săŭ în Ardeal (1480). Cît timp a fost în luptă cu el, nu l-a numit nicĭ odată în scrisorile sale.

CVII.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domnieĭ mele, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ, și vă daŭ de știre că pacea de care ne-am rugat luĭ Dumnezeŭ, Dumnezeŭ și preacurata ne-aŭ dat-o, și m'a luat domnul meŭ craĭul pe lîngă sine slugă credincioasă, ca să avem bună pace și să ni se hrănească oameniĭ slobozĭ și în bună voea lor și să facă negoț și aĭ voștri și aĭ noștri în pace. Decĭ și prietenia voastră fițĭ veselĭ și bucuroșĭ. Si ĭarășĭ, am avut niște slugĭ credincioase în casa domnieĭ mele, anume pe Vintilă logofătul și pe Caloean, și mĭ-aŭ luat 60.000 aspri și aŭ cumpărat steme și camhe și hazdee[1]) și ceștĭ de argint și alte scule de argint: și vă rog să punețĭ mîna pe eĭ și să-mĭ scoatețĭ avutul dela eĭ, ca să nu mi se pĭarză, și să nu scape din mînile voastre, până ce nu mi se va da îndărăt avutul, căcĭ nu mă voiŭ lăsa să rămîiŭ de pagubă, ci voiŭ tri-

[1]) Orig. стемн а с камхе н хаздее; stemele sînt coroane, mitre, grec. στέμματα ; camhele și hazdeele sînt niște speciĭ de mătase scumpă : camha, în lat. camuca, camocato, e foarte bine cunoscută din doc. noastre vechĭ; hazdea = grec. χάσδιον „a kind of silk" Sophokles, cuvînt de origine arabă saŭ persiană; nu l-am întîlnit în alte texte de-ale noastre.

mete la domnul craiŭ și voiŭ scoate de pe capetele voastre. Eŭ m'am legat cu domnul meŭ craĭul, ca oameniĭ luĭ să nu aĭbă nicĭ o pagubă dela domnia mea; și gîndiți-vă că aceĭa nu mĭ-aŭ luat averea în vreme de răzmiriță, ci le-am dat-o eŭ în vreme de pace, ca să-mĭ cumpere ce le-am poruncit, ĭar eĭ aŭ fugit la domnia voastră și șed la voĭ și beaŭ avutul meŭ împreună cu voĭ. Vedețĭ de facețĭ cum e maĭ bine, ca să-mĭ vie averea ĭarășĭ la mînă, căcĭ nu mĭ-a luat-o vrăjmașul domnieĭ mele Călugărul, ci aceĭa ĭ-aŭ dat-o luĭ de bună voe, și decĭ trebue să se ceară dela eĭ. Vă maĭ grăește domnia mea prieteniei voastre de acel vrăjmaș: domnia mea am pace dela domnul craĭul, ĭar voĭ îl hrănițĭ în casele voastre și în locurile voastre și de acolo el intră în țara domnieĭ mele de-mĭ face pagubă. Socotiți-vă că Turciĭ îl caută pe acest vrăjmaș. Destul am cheltuit odată cu Ali-beg de l-am întors împotriva Moldoveĭ, cum singurĭ științĭ[1]). Și să nu maĭ aud că șade la voĭ, ci prindeți-l și trimeteți-l la craĭul, căcĭ a dat Dumnezeŭ de avem pace bună, precum am dorit; și decĭ nu trebue să stea la voĭ vrăjmașiĭ noștri. Si apoĭ, am trimes pe credincioasa slugă a domnieĭ mele, pe Oprea[2]), să vă dea veste plăcută de pacea ce ne-a dăruit Dumnezeŭ și domnul craĭul; și să-l credețĭ și pentru alte lucrurĭ ce are să vă spună, căcĭ sînt vorbele domnieĭ mele adevărate. Și să-l credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ştearsă; adresa obişnuită.—Arh. No. 89.

1481, Sept.-Dech.— Punem această scrisoare în ultimele lunĭ ale an. 1481, cînd domnia luĭ Țepeluș era în agonie. La 6 August Vintilă logofătul era încă pe lîngă el (Miletić, DR., p. 340); este desigur acelaș Vintilă care în doc. din 3 Aprilie 1480—81 e numit mare logo-

---

[1]) Aluzie la vre-un jaf turcesc din ĭarna anuluĭ 1481. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XXXVIII.

[2]) Vezĭ No. arh. 69 (= LXXXVII).

făt (Venelin, p. 111 ; data luĭ Venelin 3 Apr. 1472 este evident greșită; originalul a avut saŭ ҂ѕцпи saŭ ҂ѕцпѳ, altă dată, pentru Aprilie, nu este posibilă; documentul nu se maĭ găsește în arhivele statuluĭ). Caloean e grămăticul dela 1480 al luĭ Țepeluș (Miletić, DR., p. 339). Fuga amîndorora la Călugărul în Ardeal s'a întîmplat după 6 Aug. 1481, prin Sept.-Dechemvrie, cînd boeriĭ, văzînd șansele de izbîndă ale Călugăruluĭ, se plecară în partea acestuĭa. Țara era ocupată în parte de trupele moldovene și ardelene, și Ștefan cel Mare profită de lupta între ceĭ doĭ pretendențĭ: Țepeluș și Călugărul, spre a cuceri pe la începutul anuluĭ viitor Crăciuna (10 Martie 1482). El adusese chiar un al treilea pretendent, pe care însă nu izbutește să-l impue țăriĭ; cf. No. următor.—Pe Vintilă logofătul îl găsim pe lîngă Vlad Călugărul la 1483 Iunie 5 și la 1488 Fevruarie 4, căcĭ el trebue să fie Vintilă Florescul (Arh. ist. I, 1, p. 37; arh. stat., actele mănăst. Govora).

13. Mircea pretendentul, falșul fiŭ al luĭ Vlad Dracul.

(1481)

CVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ vecinĭ și prietenĭ, pîrgarilor din Brașov, tuturor, marĭ și micĭ. Și vă daŭ de știre, că cu voința luĭ Dumnezeŭ și din porunca împărătească mĭ-am dobîndit moșia și scaunul părinteluĭ meŭ Vlad[1]) voevod. Decĭ mă gîndesc cu pace și cu bine la voĭ, și am să vă țiŭ în așezămîntul cel vechiŭ și o să avețĭ pace și dela Turcĭ, ca și în zilele frateluĭ meŭ Radul[2]) voevod, și chiar maĭ bine, dacă și voĭ vețĭ fi tot așa către domnia mea. Ĭar dacă avețĭ alt gînd, să fie pe sufletul vostru ce va fi, căcĭ dela Dumnezeŭ și dela marele împărat am prilej să vă fac și bine și răŭ. Astfel trimetețĭ un om al vostru la domnia mea, să facem pace și bine, și vrăjmașiĭ meĭ[3]) să n'aĭbă loc în mijlocul

[1]) Dracul.

[2]) Cel Frumos.

[3]) Vlad Călugărul și boeriĭ săĭ.

vostru, ci să-ĭ alungațĭ dela voĭ, ca să stea și să se odihnească aceste două țărĭ creștine. Până ce-mĭ vor trece oameniĭ meĭ la domnul craĭul, ca să facem pace, până atuncĭ voĭ trimetețĭ ĭute pe oameniĭ voștri, să vie în pace și în pace să se întoarcă, pe credința și pe sufletul domnieĭ mele. Și ĭarășĭ, pe cîțĭ boerĭ ĭ-am prins, pe toțĭ ĭ-am ĭertat, dar jupînițele și dobitoacele lor sînt acolo: să n'aĭbă nicĭ unul dintre eĭ pĭerdere nicĭ cît un fir de păr, căcĭ dacă cîtușĭ de puțin îĭ vețĭ bîntui, să fie pe sufletul vostru ce va fi. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Mircea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 20; Mil. No. 117 (atribuit greșit luĭ Mircea Ciobanul).

Scrisoarea aceasta, care prin caracterele sale paleografice și prin forma vechie a monogramuluĭ se arată a fi din sec. 15-lea, este a unuĭ falș fiŭ al luĭ Vlad Dracul și frate al luĭ Radu cel Frumos. Adevăratul Mircea al luĭ Vlad Dracul fusese omorît odată cu tatăl săŭ, la Ianuarie 1446, în războĭul cu Hunyady. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. XXIX. Cine să fi fost în realitate acest Mircea, nu știm; este însă probabil că el e pretendentul cu care Ștefan cel Mare vine în țara rumînească la 1481, în vremea campanieĭ contra luĭ Țepeluș (No. arh. 447 și 448) și pe care nu izbutește să-l pună în scaun, fie că nu l-a primit țara, fie că Vlad Călugărul a fost maĭ tare sprijinit de protectorul săŭ Báthory și apoĭ de Turcĭ. Această causă ar explica, pe lîngă altele, dușmănia constantă a luĭ Vlad Călugărul cu Ștefan cel Mare. Dacă am lua de bun răspunsul ce-l daŭ locuitoriĭ Brăilenĭ luĭ Ștefan cel Mare (vezĭ No. următor), protejatul acestuĭa ar fi fost fiul uneĭ femeĭ Călțuna, o curioasă heteră printre pescariĭ brăilenĭ din sec. 15-lea și care a avut poate norocul să placă și luĭ Vlad Dracul. Scrisoarea luĭ Mircea „fiul Călțuneĭ" ar fi în acest cas de prin Iulie-August 1481. — Vrăjmașiĭ, de care vorbește el Brașovenilor, cerîndu-le să nu-ĭ ție în mijlocul lor, sînt partisaniĭ luĭ Vlad Călugărul. care e în adevăr fiŭ al luĭ Vlad Dracul și frate cu Radu cel Frumos și cu Vlad Țepeș, făcut însă, cum presupune Dl. Iorga, cu o altă mamă decît a acestor doĭ din urmă; Studiĭ și doc. III, p. XXXVIII. Fiiĭ luĭ Vlad Dracul: Mircea, Vlad și Radul sînt citațĭ în ordinea aceasta de dînsul în privilegiul lembergean din 8 Sept. 1439; Kałużniacki, Dokumenta mołdawskie i multańskie, p. 29 = Arh. ist. I, 1, p. 85. Vlad Călugărul se adăpostea de maĭ multă vreme în Ardeal, și pretendentul Mircea cunoștea protecția de care se bucura el din partea voevoduluĭ acesteĭ țărĭ.

Ce s'a ales de acest Mircea în urma instalării luĭ Vlad Călugărul, nu știm; eŭ cel puțin nu ĭ-am dat nicăerĭ de urmă.

Pentru înțelegerea celor spuse aci, și din pricina însemnătățiĭ ce aŭ scrisorile de sub No. arh. 447 și 448, unice în felul lor, daŭ în No. ce urmează traducerea lor.

CIX.

Io Ștefan, cu mila luĭ Dumnezeŭ voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Moldovlahieĭ. Scrie domnia mea tuturor boerilor, marĭ și micĭ, și tuturor judeților și tuturor judecătorilor și tuturor săracilor [1]), dela mic până la mare, din tot ținutul Brăileĭ. Și după aceasta, așa să vă fie în știre: că am luat domnia mea pe lîngă mine pe fiul domnieĭ mele Mircea voevod și nu-l voiŭ lăsa dela mine, ci voiŭ stărui pentru binele luĭ ca și pentru al meŭ, eŭ însumĭ cu capul meŭ și cu boeriĭ meĭ și cu toată țara mea, ca să-șĭ dobîndească baștina sa, țara rumînească, căcĭ îĭ este baștină dreaptă cum Dumnezeŭ știe și cum voĭ singurĭ bine știțĭ. Decĭ vă grăesc vouă: în ceasul în care vețĭ vedea această scrisoare a domnieĭ mele, în acel ceas să vă întoarcețĭ îndărăt la locurile voastre, fiecare pe unde ațĭ fost și pe unde ațĭ șezut maĭ nainte, cu tot avutul vostru, cît va avea fiecare, și să vă păstrațĭ avutul, și să arațĭ pe unde ațĭ arat și maĭ nainte, fără nicĭ o grije și fără nicĭ o frică saŭ temere. Căcĭ așa să știțĭ: nu mă gîndesc să vă fac nicĭ un răŭ și nicĭ o pagubă, ci vă vețĭ hrăni și vețĭ trăi în pace. Așișderea, cine va vrea să vie la domnia mea și la fiul domnieĭ mele Mircea voevod, domnia mea și fiul domnieĭ mele Mircea voevod îl vom milui pe unul ca acela și-l vom hrăni și-l vom cinsti. Și pentru aceasta este credința domnieĭ mele și

---

[1]) Orig. въсем бωлıарωм, гωлемим и малим, и въсем жѸдецем и въсем съндïам и въсем сиромахωм după No. 448; No. 447 are жѸдечем și сиромакωм.

credința boerilor domnieĭ mele, marĭ și micĭ. Scrisă în Tîrgul de jos [1]), Martie în 15.

Pecete mijlocie, cu legenda : † печат ιω стефана воеводы и гнь ; *în dos adresa :* кръила. — *Arh. No. 447.*

1481, timpul cînd Ștefan pregătea expediția contra luĭ Basaraba cel Tînăr; treĭ lunĭ după această proclamație, pe la 20 Iunie, Ștefan se afla la Rîmnicul-Sărat. Iorga, Studiĭ și documente III p. XXXIX.

La proclamația luĭ Ștefan, locuitoriĭ Brăilenĭ răspund următoarele :

Dela toțĭ boeriĭ brăilenĭ și dela toțĭ cnejiĭ și dela toțĭ rumîniĭ [2]), scriem ție, domnuluĭ moldovenesc, Ștefane voevod. Aĭ tu oare omenie, aĭ tu minte, aĭ tu creer, de-țĭ prăpădeștĭ cerneala și hîrtia pentru un copil de curvă, pentru fiul Călțuneĭ, și zicĭ că-țĭ este fiŭ? Dacă țĭ-e fiŭ și vreaĭ să-ĭ facĭ bine, atuncĭ lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tăŭ, ĭar pe mumă-sa Călțuna ĭa-o și ține-o să-țĭ fie doamnă, cum aŭ ținut-o în țara noastră toțĭ pescariĭ din Brăila, ține-o și tu să-țĭ fie doamnă. Tu învață-țĭ țara ta cum să te slujască, ĭar de noĭ să te ferestĭ, căcĭ dacă cauțĭ dușman, aĭ să-l găseștĭ. Și așa să maĭ știĭ: domn avem, mare și bun, și avem pace din toate părțile; și să știĭ că toțĭ pe capete ne vom ridica și vom veni asupra ta, împreună cu domnul nostru Basaraba voevod, măcar de-ar fi să ne pĭerdem capetele.

O proclamație identică cu cea de sub No. 447 trimete Ștefan locuitorilor din Buzăŭ și Rîmnic, „ωт кȣзεȣ и ωд рнкник"; arh. No. 448. Răspunsul Buzăenilor și Rîmnicenilor, „кȣзаıани и рнкничани", scris tot pe dosul eĭ, este identic cu cel de maĭ sus.

Proclamațiile luĭ Ștefan cel Mare sînt scrise de doĭ diacĭ: No. 447 de un diac moldovean, No. 448 de unul muntean. Cea dintîiŭ are redacția moldovenească a limbeĭ slave și ca formă gramati-

---

[1]) Orig. ȣ долнıεм тръгȣ (= Roman).

[2]) „Cnejiĭ" corăspund aci „judeților" (judecilor) și „judecătorilor", ĭar rumîniĭ săracilor din scrisoarea luĭ Ștefan.

cală e maĭ corectă; a doua are redacția muntenească; deosebirile de text, afară de adrese, sînt neînsemnate. No. 447 pare a fi fost modelul, No. 448 copie. Din punct de vedere paleografic, No. 447 representă o semiuncială foarte măruntă, caracteristică sec. 15 în Moldova; No. 448 o semiuncială ce se apropie de cursivă (literele в și ю maĭ cu seamă) și are ductul muntenesc contimporan. Diacul muntean a întrebuințat și altă cerneală. Hîrtia și pecetea sînt aceleașĭ la amîndouă, data deasemenea. — Dacă ar putea fi îndoeală asupra epoceĭ scrisorilor, ele s'ar putea atribui luĭ Ștefăniță; Mircea ar fi atuncĭ Mircea fiul luĭ Mihnea, care se refugiase în timpul luĭ Bogdan la Ciceŭ și Cetatea de Baltă. Această presupunere o înlătură însă, afară de caracterul paleografic al scrisorilor, mențiunea luĭ Basaraba.

14. Vlad III Călugărul.

(1482—1495)[1])

CX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și să știțĭ domnia voastră că despre Țepeluș nu se știe încă nimica, ĭar boeriĭ mi s'aŭ închinat, și toată țara, și Ali-beg îmĭ este cu bunătate: și a trimes Ali-beg la Poartă să-mĭ facă pace și să-mĭ aducă steag; și cîțĭ pribegĭ aŭ fost peste Dunăre, pe toțĭ ĭ-aŭ trimes Ali-beg la mine; îĭ maĭ aștept pe Hadăr și pe Sucal să vie la mine; și am nădejde în milostivul Dumnezeŭ, că-mĭ voiŭ dobîndi baștina mea, țara rumînească. Și rugațĭ și domnia voastră pe Dumnezeŭ, căcĭ dacă-mĭ va ajuta Dumnezeŭ, cum nădăjduesc într'însul, voiŭ fi al vostru toată viața mea și cu toată dreptatea. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Io Vlad voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn.

---

[1]) Dl. Gr. Tocilescu (Manual, p. 143) îĭ atribue aniĭ 1483—96; Dl. D. Onciul (în cursul săŭ) 1482—96. — Este însă aproape sigur că Vlad Călugărul n'a domnit în 1496. Din 18 și 31 Ianuarie 1496 avem documente dela fiul săŭ Radu cel Mare (arhivele statuluĭ). Ultimul document pe care-l cunosc dela Vlad Călugărul e din 4 Sept. 1495 (arh. stat., actele mst. Glavaciocul).

Pecete mijlocie, cu legenda: іѡ влад воєвода, милостїє божїє господинь; *adresa: bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi tuturor pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 204.*

Scrisoarea este evident din Iulie-August 1481, cînd Ţepeluş fugea dinaintea oştilor unite ale luĭ Ştefan cel Mare şi Ştefan Báthory, în urma lupteĭ din 8 Iulie. Sucal vistierul însoţea în fuga sa pe Ţepeluş, care la 6 August dă un chrisov în Piteştĭ (Miletić, Dacoromînii, p. 340). Lupta între ceĭ doĭ concurenţĭ a ţinut pănă în iarnă; pe la 16 Noemvrie 1481 „Bazarab iunior“ trimete o solie la Braşov prin al doilea boer pe care-l aştepta Călugărul, prin „Schoder“ = Hadăr (scrisoare latină; copie la Acad. Rom.). Călugărul ieşi învingător, cu ajutor turcesc. Cf. Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. XXXVIII.

CXI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod şi domn al ţăriĭ Ungrovlahieĭ. Scriem bunilor şi ĭubiţilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ Braşovuluĭ şi tuturor pîrgarilor, multă sănătate, şi cu cinste ne închinăm domniilor voastre. Şi după aceasta, vă dăm de ştire domniilor voastre, că ne-a venit un om dela Ali-beg şi astfel vorbeşte: că ar fi voea luĭ Ali-beg să se împace cu noĭ. Şi destule vorbe dulcĭ ne-a trimes. Iar oaste acum nu are, căcĭ sînt şi eĭ toţĭ istoviţĭ de drum. Astfel acum, cu voea luĭ Dumnezeŭ, n'am nicĭ o grije. Asta vă daŭ de ştire domniilor voastre. Dacă vom maĭ afla şi altceva, vă vom da de ştire domniilor voastre. Şi ĭarăşĭ vă rugăm pe domniile voastre, tocmiţi-mĭ un leagăn bun, şi ce-ĭ va fi preţul să-mĭ daţĭ de ştire prin jupîn Capotă. Şi ce va spune jupîn Capotă, să-l credeţĭ domniile voastre. Şi Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domniilor voastre. Scrisă în Tîrgovişte, Noemvrie 20.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: bunilor noştri vecinĭ şi credincioşĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 149; Mil. No. 72 (atribuită greşit luĭ Vlad Ţepeş).

1481, din timpul tratărilor cu Ali-beg pentru recunoaşterea luĭ Vlad Călugărul. Comp. No. precedent.

CXII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate, şi mă închin cu dragoste ĭubiţilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. Şi după aceasta, vă daŭ ştire domnieĭ voastre, ca unor bunĭ prietenĭ, că Dumnezeŭ cel de sus mĭ-a ajutat cu voinţa luĭ împotriva vrăjmaşuluĭ, şi l-am alungat din ţară; Sîmbătă a trecut peste Dunăre, ĭar oştile mele le-am pornit şi sînt aproape de Severin. Aşa să ştiţĭ domnia voastră. Ĭar de lucrul Turcilor, aşa să ştiţĭ domnia voastră: să n'aveţĭ nicĭ o grije, căcĭ s'a ridicat acum fratele împăratuluĭ de dincolo de mare, aşa că Turciĭ toţĭ aŭ să meargă peste mare. Aşa să ştiţĭ, altfel nu este. Şi trimeteţĭ vorbă părinteluĭ meŭ Batăr Iştfan[1]) şi spuneţi-ĭ de lucrul Turcilor, că se vor duce peste mare. Şi ĭarăşĭ vă rog de lucrul acelor jupîniţe, să le petreceţĭ ca pe nişte adevărate boĭeroaĭce, şi trimeteţĭ domniile voastre un om bun la domnia mea, ca să vorbim şi să ne înţelegem, pentru binele domnieĭ voastre şi pentru domnia voastră, şi ca să-mĭ dea ştire de sănătatea domnieĭ voastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Tîrgovişte.

Monogram; pecete mijlocie, ca cea dela No. 158 şi 204; adresa: bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov.— Arh. No. 200.

1481, August-Dechemvrie — Mohammed II murise la 6 Maĭ 1481 şi Baĭazid II ocupase tronul, după ce biruise pe fratele săŭ Džem la Niš în 20 Iunie; acesta fuge în Egipet şi la Rhodos, de unde înzadar încearcă să răstoarne pe Baĭazid. La aceste încercărĭ face alusie Vlad Călugărul.

CXIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate şi mă închin cu dragoste bunilor meĭ vecinĭ şi prietenĭ, judeţuluĭ domnuluĭ

---

[1]) Acesta se întorsese în Transilvania.

craĭuluĭ [1]) și prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Brașov. După aceasta, să știe domnia voastră, cum că pe vrăjmașul nostru și al vostru l-aŭ omorît Mehedințeniĭ la satul Glogova. Așa să știe domnia voastră, că am trimes pe slugile domnieĭ mele, pe Florea și pe Danciul, să vă dea veste bună; și să credețĭ domnia voastră cele ce aŭ să vă spue, căcĭ sînt adevăratele vorbe ale domnieĭ mele către domnia voastră. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Trimetețĭ domnia voastră și dațĭ de știre domnuluĭ și părinteluĭ meŭ Batăr Ștefan, ca să știe.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: ιѡ влад воевода мілтїе бжїе госп[од]ар; *adresa: bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 158.*

1481, Dechemvrie, saŭ 1482; în Noemvrie 16 Țepeluș trăia încă și trimetea din Bucureștĭ o scrisoare Brașovenilor (copie la Acad. Rom.).

CXIV.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate prea cinstiților și ĭubiților meĭ bunĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și mă închin cu dragoste domniilor voastre. Și ațĭ trimes domnia voastră pe jupîn Cîrstea și pe jupîn Hanăș cu cinste pentru noĭ. Mulțămesc domnieĭ voastre pentru cinste. Și tot ce a fost pofta inimeĭ domnieĭ voastre, noĭ bine am înțeles. Domnia voastră știțĭ bine că am bună pace cu Măria sa craĭul și cu domnia voastră și cu Bîrsa și cu Săcuiĭ și cu toțĭ. Și va fi acum pe voea domnieĭ voastre, ca să umble oameniĭ domnieĭ voastre cu marfă prin tîrgurile din țara domnieĭ mele, și după pește la Dunăre, și să-șĭ vînză marfa, fie cu ridicata [2]), fie cu bucata [3]), cum le va plăcea. Tot așa și oameniĭ noștri

---

[1]) Orig. сѫдцȣ и господинȣ кралю, o simplă greșală de diac.
[2]) Orig. ȣрвом; Mil. greș. ȣр[о]вом, ceeace ar avea alt înțeles.
[3]) Orig. ѡт рȣкȣ, din mînă, cu mărunțișul.

să umble slobozĭ, căcĭ domnia mea vreaŭ să am deaci înainte și maĭ bună pace. Așa dar, orĭ ce-ațĭ pofti, fie vin, fie pește, tot e slobod, pe credința și pe sufletul domnieĭ mele. Și orĭce v'ar spune jupîn Cîrstea și jupîn Hanăș, domnia voastră să-ĭ credețĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † Iѡ ВЛАД ВОЕВОДА, МЛСТЇѦ БЖЇѦ ГОСПОДИНЬ. — *Arh. No. 136; Mil. No. 75 (atribuită greșit luĭ Vlad Țepeș).*

1482, probabil întîĭa jumătate.

CXV.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune cu dragoste bunilor și dulcilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și vă daŭ de știre domniilor voastre de lucrul luĭ Rădilă [1]) din Cîmpulung: domnia voastră le-ațĭ făcut lege strîmbă, căcĭ ațĭ ascultat de Barbat și de Coman și ațĭ judecat strîmb pe omul domnieĭ mele. Dar voĭ științĭ bine ce fel de oamenĭ sînt Coman și Barbat: nedrepțĭ și fără suflet și niște hoțĭ. Căcĭ dacă ar fi eĭ oamenĭ bunĭ, nu ar sta scrișĭ în poarta Sibiuluĭ, unde vor să-ĭ prinză Sibieniĭ, ca să-ĭ omoare. Ĭar voĭ ațĭ crezut bîrfelele lor și ațĭ făcut strîmbătate unuĭ om drept; căcĭ, vezĭ, Rădilă n'a fost chezaș Turculuĭ, a fost numaĭ gazdă [2]) Turculuĭ, ĭar altă treabă n'a avut Rădilă [3]) cu Turcul, căcĭ chezaș nu ĭ-a fost. Așa dar vă rog, și Dumnezeŭ să vă povățuească, să-ĭ facețĭ judecată dreaptă și să i se întoarcă aceĭ 40 de florinĭ, saŭ să trimetețĭ un Sas la domnia mea să stea de fața cu Rădilă și cu Turcul înaintea domnieĭ mele. Eŭ le voiŭ face jude-

---

[1]) Orig. ЗА РАБОТꙋ РАДИЛОВꙋ; Mil. greș. РАДИ ЛОВꙋ.

[2]) Orig. ГАЗДꙋ; Mil. greș. ЗГАДꙋ (?).

[3]) Cf. No. arh. 96, dela Basaraba cel Tînăr, și 482, dela un negustor turc, amîndouă dintre aniĭ 1480—1481 (No. CCXXVII și Regestele).

cată [1]) cu Turcul. Rădilă n'a fost chezaș și tot ĭ-ațĭ făcut năpaste. Decĭ, să-ĭ întoarcețĭ, căcĭ dacă nu-ĭ vețĭ întoarce, voiŭ opri și eŭ un om drept de-al vostru, cum este și Rădilă, și voiŭ lua dela el ca să-ĭ întorc luĭ Rădilă. Dar maĭ bine ar fi să n'aĭbă scandal [2]) oameniĭ dreptĭ. Deaceea trimetețĭ un Sas, să-ĭ facă domnia mea judecată cu Turcul, căcĭ și Turcul este la domnia mea. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: іѡ влад воевода, матїе бжїе господарь; *adresa : judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 156; Mil. No. 70 (atribuită greşit luĭ Vlad Ţepeş).*

1482, întîia jumătate.—Pecetea este cea dela începutul domnieĭ luĭ Vlad Călugărul.

CXVI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al țăriĭ Ungrovlahieĭ. Daŭ de ştire tuturor oamenilor ce se găsesc în țara noastră: și părcălabilor de prin toate oraşele noastre și pîrgarilor și vameșilor ce sînt prin oraşe saŭ la Dunăre, pe unde se vînează peştele, și orĭcăruĭ alt om, că aŭ venit solĭ dela buniĭ noștri prietenĭ dela pîrgariĭ din Brașov și ne-aŭ cerut să întărim vechiul așezămînt, ce a fost pe vremea altor domnĭ și pe vremea frateluĭ meŭ Radul [3]) voevod, ca să se poată hrăni slobozĭ și săraciĭ noștri și aĭ lor, cum s'aŭ hrănit și maĭ nainte. Deaceea poruncim tuturor oamenilor maĭ sus zișĭ, că orĭ unde vor veni cu marfă, în orĭce tîrgurĭ, saŭ la Dunăre saŭ orĭ unde, oamenĭ dintre Brașovenĭ, orĭ ca să vînză orĭ ca să cumpere, volnicĭ să fie și să vînză și să cumpere, și prin tîrgurĭ și la bălțĭ saŭ la Dunăre, fie peşte, fie orĭce

---

[1]) Orig. закон.

[2]) Orig. да не имат скандалѹ, să nu aĭbă pĭerdere, supărare.

[3]) Radul III cel Frumos. —Vlad Călugărul, Radul cel Frumos și Vlad Țepeș eraŭ toțĭ treĭ fiiĭ luĭ Vlad Dracul.

marfă. Și nimenea să nu îndrăznească a-ĭ bîntui, numaĭ să-șĭ plătească vama cea veche, cum este așezămîntul de maĭ nainte. Ĭar vămĭ nouă să nu se pue. Așișderea și săraciĭ noștri să aĭbă dreptate la dînșiĭ. Scris în Noemvrie 15.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: іѡ влад воевода милостїю божїею господинь; *fără adresă. — Arh. No. 143.*

1482. — Ar putea fi și din 1481, e maĭ probabil însă dela 1482; Vlad are aci o altă pecete, decît cea aplicată pe scrisorile din 1481.

CXVII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ[1]) Io Vlad, voevod și domn al țăriĭ Ungrovlahieĭ. Scriem bunilor și cinstiților noștri părințĭ și prietenĭ, județuluĭ Brașovuluĭ și tuturor pîrgarilor, multă sănătate, și mă închin cu dragoste domniilor voastre. Și după aceasta, vă daŭ de știre domniilor voastre că cele ce ne-ațĭ încredințat prin jupîn Paul și prin Șimon, județul Rîjnovuluĭ, toate bine le-am înțeles. Și vorbele de care am avut nevoe, toate le-am încredințat lor; eĭ vă vor spune totul domniilor voastre. Ĭar alta, ce mĭ-ațĭ poruncit, că ar fi venit cineva la domnia voastră și v'a spus că am zis noĭ cum că deaci înainte maĭ departe de Tîrgșor oameniĭ voștri n'aŭ să meargă, să știțĭ domnia voastră, că până acum noĭ n'am știut nimic despre aceasta, nicĭ nu este cu învățătura noastră. Ci așa să spunețĭ domnia voastră tuturor oamenilor voștri, că vor umbla slobozĭ prin toată țara noastră, ca să tîrguească și să se hrănească în bună voe, chiar până la Dunăre. Și dela nimenea nu vor avea nicĭ o supărare. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ domniilor voastre. Scrisă la Tîrgoviște, Iulie în 10[2]).

---

[1]) În orig. după милостїѡм божїѡм urmează cuvintele: добрїим нашим родїтелем и прнытелем сѫдцѫ брашовскомѫ и въсем пръгаром, ce lipsesc în ed. luĭ Mil.; ele n'aŭ nicĭ un rost în text.

[2]) Orig. юл .ї.; la Mil. lipsește .ї.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: іѡ влад воєвода мастїю бжїєю господннь; *adresa: bunilor noştri părinţi şi prieteni, judeţului din Braşov şi tuturor pîrgarilor. — Arh. No. 130; Mil. No. 73 (atribuită greşit lui Vlad Ţepeş).*

1482, a doua jumătate, saŭ 1483.

CXVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea fraţilor și bunilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate. Și vă rugăm pentru aceasta pe domniile voastre: domniile voastre ştiţĭ bine că sînt sluga domnuluĭ meŭ prea luminatuluĭ craiŭ și că am bună pace; cu domniile voastre aşișderea am bună pace. Și orĭcare ar fi voea domniilor voastre, din ţara noastră nimic nu vi se va opri, ci veniţĭ pe unde vă este voea, și la bălţĭ și prin tîrgurĭ și prin ţinuturĭ, şi cumpăraţĭ şi vin şi peşte şi tot ce poftește inima voastră. Și de către noĭ nimic nu vi se va opri. Decĭ, mă rog de domniile voastre ca de niște fraţĭ și bunĭ prietenĭ aĭ noștri, să faceţĭ și domnia voastră pe voea noastră, cum facem şi noĭ pe voea domnieĭ voastre, și să lăsaţĭ să se aducă de acolo la noĭ fără pĭedecă săgeţĭ şi arcurĭ și săbiĭ și scuturĭ și fĭer pentru arme, căcĭ vă rugăm ca pe nişte fraţĭ aĭ noştri şi ca pe nişte bunĭ prietenĭ. Ĭar dacă nu ne veţĭ îngădui domnia voastră, domnia voastră să ne daţĭ măcar de ştire, ca să ştim şi noĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ влад воивода, милостїю бжїю [и] господннь; *adresa: bunilor noştri prieteni şi fraţi, judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov. — Arh. No. 155; Mil. No. 74 (atribuită greşit lui Vlad Ţepeş).*

c. 1482—1483.

CXIX.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ şi

frațĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și după aceasta vă daŭ de știre, că voesc voĭnicii să vie de-acolo la domnia mea, să-mĭ slujască. Dar domnia mea n'am acum ducațĭ să le plătesc leafă; deci, cine voește să vie la domnia mea, fie că va fi Ungur, fie Săcuiŭ, fie Rumîn, fie orĭ ce va fi, e slobod să slujască domnieĭ mele și trimeteți-l la domnia mea; dar să vie cu cartea voastră la domnia mea, ca să-mĭ slujască, ĭar domnia mea îl voiŭ milui și-l voiŭ hrăni, întocmaĭ ca pe slugile domnieĭ mele. Dar leafă n'am de unde să le daŭ. Ĭar cartea domnieĭ mele s'o păstrațĭ la voĭ și s'o arătațĭ voĭnicilor. Așa vă rog ca pe niște frațĭ aĭ meĭ, faceți-mĭ această slujbă. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, legenda ilisibilă; adresa: bunilor prietenĭ și fraților domnieĭ mele, județuluĭ și tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No 159; Mil. No. 71 (atribuită greșit luĭ Vlad Țepeș).

c. 1482—1483.

CXX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. Și după aceasta daŭ de știre domnieĭ voastre că s'aŭ plîns oameniĭ noștri înaintea domnieĭ mele, jupîn Sinadin și jupîn Mihnea, pentru oarecare pagubă ce aŭ avut acolo între voĭ și în cetatea luminățieĭ sale crăeștĭ. Decĭ, știțĭ bine că domnia mea m'am rugat de Dumnezeŭ să ne dea Dumnezeŭ cum ne-a dat astăzĭ, ca să fim unițĭ[1]) și să fim prietenĭ, și celor ce vor avea vre-o pagubă dintre oameniĭ voștri, să le facem noĭ dreptate, ĭar dacă vor avea oameniĭ noștri dela aĭ voștri, tot așa să le facețĭ voĭ dreptate. Dar acum, deși multă pagubă aŭ avut oameniĭ noștri Sinadin și Mihnea, domnia voastră nu vrețĭ să le facețĭ

[1]) Orig. да смо єдни людїє.

dreptate, ca să li se plătească. Și bine știțĭ domnia voastră cum ațĭ vorbit. Așa dar vă rog ca pe niște bunĭ prietenĭ aĭ noștri, să le facețĭ dreptate, ca să nu fie în pagubă cîtă vreme sînt oameniĭ meĭ. Și dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ. Am scris în Tîrgoviște, luna luĭ Octomvrie în 30.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † іѡ влад воєвода милостию бж[ию] и господинь; *adresa : bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov ; cerneală albăstruĭe ce bate în verde. — Arh. No. 153.*

c. 1484. — Scrisoarea e dată evident după încheerea armistițiuluĭ de cincĭ anĭ între Turcĭ și Ungurĭ; armistițiul s'a încheĭat la sfîrșitul anuluĭ 1483. — Dela Sinadin s'a păstrat o scrisoare, pe care o dăm în resumat la Regeste (Arh. No. 497).

CXXI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta daŭ de știre prieteniei voastre că am trimes pe credincioasa noastră slugă Șimon cu vorbele noastre trebuincioase către prietenia voastră. Decĭ, tot ce vă va vorbi domnieĭ voastre, prietenia voastră să-l credețĭ, căcĭ sînt adevăratele noastre vorbe. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ prieteniei voastre.

Monogram; pecete mijlocie, din a căreĭ legendă se pot ceti cuvintele : и господинь, *identică cu cea dela No. 153 și 160 ; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 199.*

c. 1484.

CXXII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea dulcilor și bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și mulțămesc domnieĭ voastre pentru cartea și pentru vorbele ce mĭ-ațĭ trimes. Domnia mea v'am înțeles destul de deslușit pe domnia voastră. Bine e oare

ceea ce ațĭ zis, că sînteţĭ bucuroşĭ de răzmiriță? Dar ce v'am stricat eŭ până acuma? Orĭ n'am trăit cu voĭ în pace? Orĭ n'am făcut pe voea voastră, cum n'a făcut nicĭ un domn din țara rumînească ce am făcut eŭ pentru voĭ până acum? Și tot nu se pot hrăni săracii domnieĭ mele, din pricina voastră. V'am slobozit drumurile peste tot prin țara rumînească, ca să umble oamenii voştri şi să se hrănească şi să cumpere ce poftesc. Și aŭ umblat oamenii voştri la Brăila şi la Flocĭ şi peste tot locul la Dunăre să-şĭ cumpere eĭ singurĭ peşte, cum umblă şi acum. Vedeţĭ dar că oamenii voştri aŭ cumpărat peşte[1]) şi tot ce le-a trebuit dela oamenii noştri, şi n'aŭ fost nicĭ odată aşa volnicĭ ca acum; căcĭ ĭ-am slobozit domnia mea, ca să trăim în pace şi să fie o țară ca alta. Orĭ, căruĭa dintre oamenii voştri ĭ-am făcut strîmbătate? Nu le-am făcut lege dreaptă? Ba ĭ-am judecat maĭ mult pe voea voastră decît pe a oamenilor noştri, căcĭ s'aŭ dat îndărăt caiĭ până şi dintr'a treĭa țară, după ce fuseseră duşĭ în Moldova, ĭar din Moldova în țara rumînească, şi domnia mea ĭ-am întors omuluĭ vostru, ceea ce n'a fost nicĭ odată. Și voĭ vorbițĭ de răzmiriță. Nu ştiŭ, cu sfatul vostru este, orĭ cum este? Căcĭ vede domnia mea că oamenii noştri n'aŭ nicĭ o dreptate dela voĭ, ci le luațĭ cu deasila dobitoacele, cum le-aţĭ luat şi acum săracilor oile din Săcuime. Astfeliŭ, orĭce ațĭ lua dela cineva, i se pĭerde, şi numaĭ voĭ ştițĭ ce facețĭ cu acele dobitoace ale oamenilor drepțĭ, ĭar domnieĭ mele îmĭ spunețĭ că fac părcalabiĭ dela Bran, ĭar altă dată spunețĭ că fac Săcuiĭ. Nu ştiŭ ce aveţĭ de gînd. V'aşĭ putea face şi eŭ destul răŭ, căcĭ oamenĭ de-aĭ voştri sînt destuĭ în mîna mea; dar eŭ ştiŭ că am pace cu domnul meŭ craĭul şi cu părintele meŭ Batăr Iştfan. Și mi se pare că aceste lucrurĭ nu sînt cu ştirea Măriei-Sale domnuluĭ meŭ craĭuluĭ, nicĭ cu a părinteluĭ meŭ Batăr Iştfan. Și cartea ce mĭ-

[1]) Orig. де веде дрѹгов ѡни сѹ кѹпили ваше людїе рибѹ.

ațĭ trimes, o voiŭ trimete eŭ părinteluĭ meŭ Batăr Iștfan, și voiŭ da să înțeleagă și Măriei-Sale craĭuluĭ. Căcĭ până acuma știam ca sînt sluga domnuluĭ meŭ craĭuluĭ, și domnul meŭ craĭul m'a ținut drept fiŭ; voĭ însă, cîțĭ oamenĭ răĭ sînt, pe toțĭ îĭ ținețĭ acolo, că n'a rămas cal în țara rumînească. Cînd eram însă noĭ la voĭ [1], voĭ nu ne lăsațĭ să facem răŭ, din pricina luĭ Țăpăluș. Și știțĭ ce răŭ v'a fost Țăpaluș. Gîndiți-vă ce are să fie maĭ pe urmă.

Monogram; pecete ca la No. 203, 205, 206.— Arh. No 214.

c. 1491, cînd încep din noŭ incursiunile turceștĭ în Ungaria și Transilvania.

CXXIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și daŭ de știre domnieĭ voastre pentru niște oamenĭ răĭ ce s'aŭ ridicat, unul cu numele Tatul Duvalmă din Rîjnov, și Secară și alțĭ robĭ [2]) împreună cu eĭ, și aŭ venit în muntele cel mare [3]) și s'aŭ făcut tălharĭ și aŭ omorît oamenĭ și aŭ furat multă marfa, și aŭ dat de niște femeĭ sărace cu carul și le-aŭ luat tot ce aveaŭ și le-aŭ desbrăcat și le-aŭ dat drumul în pĭelea goală. Astfeliŭ dat-aŭ de eĭ acolo niște oamenĭ bunĭ aĭ noștri și ĭ-aŭ lovit, ca să-ĭ scoață și să-ĭ alunge, ĭar eĭ aŭ săgetat pe un om bun al nostru, pe ginerile luĭ Voĭna din Buzăŭ, care a și murit aicĭ. Apoĭ aŭ maĭ omorît doĭ Turcĭ, și acum ne cer să plătim pentru eĭ năpaste 50,000. Astfeliŭ, povățuească-vă Dumnezeŭ și preacurata, risipițĭ pe aceștĭ oamenĭ răĭ de acolo, saŭ facețĭ-le ce vrețĭ să le facețĭ, căcĭ n'avețĭ nicĭ un folos dela eĭ ținîndu-ĭ acolo. Maĭ mare răŭ vouă n'o să vă facă,

---

[1]) Vlad Călugărul trăise, înainte de a fi domn, în Transilvania.

[2]) Orig. хлапови.

[3]) Bucegiĭ.

ĭar vre-un bine nu vă fac. Domnia voastră ştiţĭ bine că oameniĭ voştri merg în bună voe la Brăila şi la Flocĭ şi peste tot în ţara rumînească; aşa să meargă şi oameniĭ noştri în bună voe, căcĭ nu e bine ca oameniĭ dreptĭ să pĭară, ci să se risipească maĭ de grabă făcătoriĭ de răŭ. Şi ĭarăşĭ mă rog de domnia voastră, Dumnezeŭ să vă povăţuească ca paguba ce aŭ făcut eĭ oamenilor noştri să se întoarcă îndărăt, tot ce aŭ luat. Şi ĭarăşĭ, ce are să vă spue sluga noastră credincioasă jupîn Neagu paharnicul, să credeţĭ, căcĭ sînt cuvintele noastre adevărate.

Monogram; pecete mijlocie, ştearsă; adresa: bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 141.

c. 1493—1495. — Neagu paharnicul pare să fie Neagu stratornicul din 7 Ianuarie şi 26 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 66 şi 5) şi 15 Iunie 1493 (arh. stat.), înaintat după 1493 la rangul de paharnic.

CXXIV.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea cinstiţilor noştri fraţĭ şi bunĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate. Şi daŭ de ştire domnieĭ voastre de lucrul prietenuluĭ nostru jupîn Dimitru Volatev [1]), că a venit maĭ an la domnia voastră cu cartea noastră pentru datoria ce are la Jima şi la Căliman. Astfel aŭ intrat chezaşe pentru eĭ [2]) Ana, femeea luĭ Jima, şi Marghit, femeea luĭ Căliman, că până la Paştĭ i se vor plăti ducaţiĭ. Dar la Paştĭ el n'a putut să vie, şi acum, pe orĭce om ar trimete el cu această carte a noastră la domnia voastră, domnia voastră faceţĭ aceasta pentru noĭ şi puneţĭ mîna pe acele chezaşe, ca să se plătească ducaţiĭ jupînuluĭ Dimitru şi să se dea în mînile omuluĭ săŭ, toţĭ până la un aspru. Şi mă

---

[1]) Volatev = al luĭ Volata. Un Gheorghe Vollata era locuitor în Cetatea Albă la 9 August 1469. Iorga, Chilia şi Cetatea Albă, p. 136.

[2]) Orig. тако сѫ ѕлезли за них емци.

rog de domnia voastră ca de nişte cinstiţi fraţi aĭ noştri, să nu i se maĭ ţie baniĭ, căcĭ în pagubă n'am să-l las. Şi Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domnieĭ voastre.

Monogram; pecetea ştearsă; adresa: cinstiţilor noştri fraţi şi bunĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 139.

c. 1489—1495. — Dimitru Volatev poate să fie Dimitru paharnicul din 1489, 1490, 1492, 1493, 1494. Jima şi Căliman par a fi nume săseştĭ romînizate. Vezĭ un „Simanen" în a doua jumătate a sec. 15 şi un „Schymanen Gerg" pe la 1500 în Sibiŭ (Rechnungen I, p. 35, 261, 268). Căliman traduce pe Collomanus, Kolloman, Kollman.

CXXV.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi dă domnia mea de ştire domniilor voastre pentru aceştĭ oamenĭ aĭ domnieĭ mele: pentru popa Vlaĭcul, pentru Ilie din Buzăŭ şi pentru Duşman [1]), cărora li s'aŭ luat 16 florinĭ în Sătcele de Iancăŭ husarul; căcĭ a pârît Iancăŭ la pârcalabiĭ din Bran, că i s'aŭ luat în Gherghiţa 50 de florinĭ, şi a ţinut calea oamenilor domnieĭ mele şi le-a luat aceĭ ducaţĭ [2]). După aceea aŭ venit înaintea domnieĭ mele toţĭ pîrgariĭ din Gherghiţa şi aŭ stătut de faţă cu Iancăŭ şi aŭ mărturisit pîrgariĭ pe sufletele lor, că nu i s'a luat luĭ Iancăŭ nicĭ un singur florin, ci că le-a făcut năpaste. Ĭar acum, din noŭ aŭ stătut de faţă aceĭ oamenĭ aĭ meĭ cu Iancăŭ înaintea domnieĭ mele, în cetatea Bucureştĭ, şi a rămas Iancăŭ strîmb după legea noastră, a rămas să plătească oamenilor domnieĭ mele. Decĭ, am trimes ĭarăşĭ domnia mea la domniile voastre ca să-ĭ judecaţĭ şi după legea voastră, cum e drept şi bine, căcĭ oameniĭ domnieĭ mele nu sînt vinovaţĭ de nimic. Să li se întoarcă dar baniĭ, că nu va lăsa domnia

---

[1]) Orig. д'шман.

[2]) „Ducat" şi „florin" întrebuinţat în acelaş înţeles.

mea pe oamenii domnieĭ mele în pagubă. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre, amin.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 129.

c. 1483—1495.

CXXVI.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea fraților noștri și bunilor prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate, și daŭ de știre domnieĭ voastre de Andriĭaș din Dalnic[1], că ĭ-aŭ fugit oĭeriĭ cu niște oĭ aci în țară; decĭ, pentru acele oĭ el a năpăstuit pe oameniĭ noștri pe unde ĭ-a aflat, și astfel a nemerit pe aceștĭ oamenĭ aĭ noștri Cîrstea și Micul[2] și ĭ-a bîntuit, ĭar eĭ șĭ-aŭ pus acolo chezașĭ pe Jima și pe Matiĭaș; decĭ, mă rog de domnia voastră pentru aceĭ chezașĭ, să nu aĭbă dela Adriĭaș vre-o siluire, nicĭ oameniĭ noștrĭ să nu maĭ fie năpăstuițĭ, căcĭ cîte oĭ s'aŭ luat dela Andriĭaș, a venit sluga Laslăŭ feciorul luĭ Damiĭan[3] și le-a luat dela jupîn Drăghicĭ[4], și încă cu vîrf. Decĭ mă rog de domnia voastră ca de niște frațĭ aĭ noștri: oameniĭ dreptĭ să nu aĭbă siluire; ĭar dacă i se pare luĭ Andriĭaș că i s'a făcut strîmbătate, să vie înaintea noastră și să stea de față cu Drăghicĭ. Astfeliŭ va avea lege dreaptă. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete ca cea dela No. 203, 205; adresa: fraților noștri și bunilor prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 206.

c. 1483—1495.

---

[1]) Dálnok, sat spre sudvest de Kézdi-Vásárhely, în Transilvania.

[2]) Vezĭ No. arh. 160.

[3]) Orig. слꙋга дамиꙗнꙋ фиꙗ ласлъꙋ.

[4]) Un cunoscut boer al luĭ Vlad Călugărul, fost vornic la 1483—93, mare vornic la 1494 și boer al luĭ Radu cel Mare la 1496—97. (Miletić, DR., p. 340 și urm. și maĭ multe doc. în arh. stat.)

CXXVII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ [1]). Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ [2]) și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și vă daŭ știre despre omul vostru ce a venit cu cartea voastră la domnia mea; domnia mea am cercetat și bine v'am înțeles [3]) pe milostivirea voastră despre toate. Decĭ despre acea oprealǎ ce s'a luat de către oameniĭ domnieĭ mele, aceea toată s'a întors, cum a fost voea milostivireĭ voastre: tot așa să facețĭ și voĭ oamenilor și săracilor domnieĭ mele, să aĭbă dreptate dela milostivirea voastră, căcĭ așa trebue ca oameniĭ voștri să aĭbă dreptate în țara domnieĭ mele, ĭar oameniĭ domnieĭ mele în ținutul vostru. Decĭ, va veni la milostivirea voastră sluga domnieĭ mele jupîn Micul, pentru un cal pe care-l are la Hanăș Crețul, și să aĭbă dreptate dela milostivirea voastră, să nu i se ție calul fără dreptate și fără lege. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre, amin.

Monogram; *pecete mijlocie, cu legenda:* † іѡ влад воивода мастию бжию и господинь; *adresa*: *bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh No. 160.*

c. 1483—1495. — Cf. No. precedent.

CXXVIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și mă rog de domnia voastră pentru marfa [5]) ce a vîndut-o An-

---

[1]) Orig. господинь земли влашкои.

[2]) Orig. сѫдцем.

[3]) Orig. г'ледах и добре разѹмех.

[4]) Orig. изем.

[5]) Orig. товар.

ghel[1]) Sașilor, domnia voastră să vă nevoițĭ ca să plătească Sașiĭ marfa, căcĭ este a domnieĭ mele, și s'o plătească ĭute; ĭar domnia mea voiŭ face pe voea domnieĭ voastre: și să vă gîndițĭ domnia voastră că nimenea altul n'are nicĭ o treabă cu acea marfă, ci să știe domnia voastră că toțĭ ducațiĭ sînt aĭ domnieĭ mele. Și vă rog ca pe niște bunĭ prietenĭ aĭ domnieĭ mele, să vă ostenițĭ ca să n'am nicĭ o neplăcere întru nimic, ci să mi se plătească ĭute tot. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ влад воевода милостїю божїею господинь; *adresa: bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 138.*

c. 1483—1495.

CXXIX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta daŭ de știre domnieĭ voastre despre acest sărac al meŭ că a cumpărat niște oĭ acolo la Brașov și ĭ-a zis un om: Dă-mĭ un florin și te voiŭ duce prin altă parte, și l-a căbășit[2]); ĭar vameșiĭ s'aŭ dus pe urma luĭ și ĭ-aŭ luat oile 150, și florinĭ 6. Decĭ povățuească-vă Dumnezeŭ, să nu-șĭ pĭarză dobitoacele, ci facețĭ-ĭ lege dreaptă cu acel om ce l-a căbășit[1]). Și Dumnezeŭ să vă bucure. — Tatul din Rîjnov[3]).

Monogram; pecete ştearsă; cerneală albăstrue ce bate în verde; adresa: prietenilor meĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov.—Arh. No. 195.

c. 1483—1495. — Atribuesc această scrisoare luĭ Vlad Călugărul,

---

[1]) Orig. аагглъ; prob. Anghel din Tîrgoviște, al căruĭ fiŭ „Gergl" făcea negoț pe la 1503 la Brașov (Quellen I, p. 5. Un Angel de Thargowistia ca exportator e citat și în socotelele anuluĭ 1545 Quellen III, p. 300.

[2]) Orig. да га ест кѫбосал, що га ест кьбосал; din ung. kábaság prostie. kábitni a prosti, bethören.

[3]) Diacul.

pentrucă ea are caracterele paleografice ale jumătății a doua a sec. 15-lea. „Tatul din Rîjnov“ poate să fie identic cu „Tatul“ care pe la 1500 importează niște șele la Sibiŭ (Rechnungen I, p. 288). Un Tatul „de Rosnyo“ e pomenit și la 1538 în socotelele Brașovuluĭ (Quellen II, p. 561), probabil un altul. Pela începutul sec. 16 găsim un „Tatully Petterr“ la Zizin (Quellen III, p. 4). Numele era foarte obicinuit și în Transilvania și în țara rumînească; în socotelele Sibiuluĭ și ale Brașovuluĭ se întîlnește destul de des prin sec. 16-lea.

CXXX.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea județuluĭ și pîrgarilor din Brașov multă sănătate, și ne închinăm cu dragoste domniilor voastre. După aceasta vă dăm de știre domniilor voastre pentru niște tîrgovețĭ aĭ noștri anume Nicula și Manglavit[1]), ce aŭ umblat ca tîrgovețĭ și aŭ fost și în Brețcu și s'aŭ întălnit cu niște Moldovenĭ. Astfel, s'aŭ tocmit cu eĭ să le aducă oĭ din țara Moldoveĭ, ca să le cumpere tîrgovețiĭ noștri. Și s'aŭ dus Moldoveniĭ la Moldova și le-aŭ adus 450 de berbecĭ. Și aŭ așteptat tîrgovețiĭ noștri 4 săptămînĭ în Budila, pănă ce s'aŭ întors Moldoveniĭ, și ĭ-aŭ chemat ĭarășĭ la Brețcu și le-aŭ dat oile. Și era de față cu eĭ Albert din Budila, care le știe treaba. Și aŭ întrebat tîrgovețiĭ noștri pe Albert și pe alțĭ oamenĭ bunĭ: putem fi slobozĭ cu această marfă? Ĭar eĭ le-aŭ zis: duceți-vă cu Dumnezeŭ slobozĭ, nu vă temețĭ de nimic, pe sufletele noastre. Astfel aŭ plecat. Și cînd eraŭ să ajungă la hotarul nostru la Drajna[1]) ĭ-aŭ ajuns 22 de oamenĭ și le-aŭ tăĭat calea și le-aŭ luat dobitoacele. Socotițĭ dar, vă rog, că nu e bine, fiindcă oameniĭ noștri nu sînt întru nimic vinovațĭ. Poate vă este vinovat Albert saŭ Moldoveniĭ, dar oameniĭ noștri sînt dreptĭ. Vă rog decĭ, întoarceți-le marfa, ca să nu li se prăpădească. Și ĭată am trimes pe sluga noastră

---

[1]) Mil. greș. ман главит.

[1]) Mil. ѕдржана, orig. ѕ дра^{ж}на; e Drajna din plaĭul Teleajen.

Iştvan, ca să stea şi el cu eĭ înaintea domniilor voastre. Ĭar dacă nu le-o întoarcețĭ, socotițĭ [ce-o să fie], căcĭ sînteţĭ cuminţĭ.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 134; Mil. No. 69 (atribuită greşit luĭ Vlad Ţepeş).

c. 1483—1495.

CXXXI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov, multă sănătate, şi daŭ de ştire milostivireĭ voastre despre acest sărac, anume Bobul din Sărata, care s'a jeluit înaintea domnieĭ mele că l-a prădat Capotă [1]). Decĭ vă rog, ca pe nişte bunĭ prietenĭ, să-ĭ faceţĭ judecată dreaptă. Asta vă rog, şi Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ιѡ влад воивода милостию бжию и господинь; *adresa: prietenilor domnieĭ mele, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov.—Arh. No. 205.*

c. 1483—1495.

CXXXII.

Io Vlad, voevod [şi] domn. Scrie domnia mea multă sănătate cinstiţilor noştri fraţĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Rîjnov, şi după aceasta daŭ de ştire domnieĭ voastre, că a venit acest sărac al domnieĭ mele anume Mihail şi s'a jeluit înaintea domnieĭ mele că ĭ-aţĭ omorît un nepot al luĭ, fără lege; astfeliŭ cînd aŭ venit cinstiţiĭ pîrgarĭ dela Braşov în solie, ne-am întocmit cu eĭ să i se plătească moartea aceluĭ om. Decĭ, întocmiţĭ domnia voastră să i se plătească, căcĭ aţĭ omorît fără de lege un om drept. Şi de

---

[1]) Vezĭ arh. No. 149 (=CXI). Într'un document din 15 Iunie 1493 se vorbeşte despre Ioan Capotă din Fîntînele (arh. stat.).

nu i se plătește moartea, nu vom lăsa noĭ în întunerec moartea acestuĭ sărac ce a perit, ci vețĭ plăti domnia voastră. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecete mijlocie ca la No. 203, 205, 206 ; adresa : cinstiților frațĭ și bunilor prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Rîjnov. — Arh. No. 207.

c. 1483—1495.

15. Radul IV cel Mare.

(1496—1508)

CXXXIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea fraților noștri cinstițĭ și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre, pentru cele ce mĭ-ațĭ imputat domnia voastră de lucrul drumurilor că le-aș fi închis: domnia voastră știțĭ că, cîtă vreme a fost în viață părintele meŭ Vlad voevod, el a avut pace cu înălțimea sa domnul craĭul meŭ, ĭar cu domnia voastră a avut credință și jurămînt și frăție și prietenie: ĭar după moartea părinteluĭ meŭ Vlad voevod, Dumnezeŭ să-l ĭerte. m'a dăruit Dumnezeŭ cu ținutul meŭ, cu țara rumînească. Și drumurile nu le-am închis, ca să fac razmiriță, ci le-am închis ca să ne putem păzi de vrăjmașul nostru Mihnea; căcĭ e cam de mult[1]) decînd a venit el și umblă pe acolo printre voĭ. Decĭ, până ce va sta el acolo în ținutul Ardealuluĭ, noĭ nu putem slobozi drumurile. Știŭ că săraciĭ sînt în destulă nevoe, dar cu drumurile neînchise noĭ nu ne putem păzi[2]). Decĭ, să trimetețĭ domnia voastră la înălțimea sa craĭul, ca să alunge de acolo pe vrăjmașul nostru și să nu stea nicĭ în ținutul Ardealuluĭ, nicĭ în alte

[1]) Orig. кьде бил нек'не.

[2]) Orig. greș. нѹ без пѹтове незатворене ми инако не можемо да се пазимо.

locurĭ dela margine, ca să putem și noĭ deschide drumurile, ca să se hrănească săraciĭ în pace și în bună voe, căcĭ eŭ am pace cu înălțimea sa craĭul, domnul meŭ. Și să ne dațĭ domnia voastră știre despre acel vrăjmaș al nostru: unde este el acum, este la Temișoara, orĭ s'a dus la Budin?[1]) Și atuncĭ noĭ vom deschide drumurile. Și să știe domnia voastră de lucrul Turcilor, că sînt multe oștĭ la Dîrstor și în toate părțile, dar n'aŭ de gînd să vie asupra domnieĭ voastre, ci s'aŭ adunat să meargă în ajutor luĭ Ștefan voevod[2]). Domnia voastră știțĭ cum m'am jurat eŭ cu domnia voastră; cît voiŭ fi în viață, să nu vă temețĭ domnia voastră că vor trece Turciĭ pe undeva în țara noastră, dela Severin și până la Brăila, ca să prade în țara domnuluĭ meŭ a înălțimeĭ sale craĭuluĭ. Și ĭarășĭ Mesit-bașa[3]) este din noŭ cu oaste la Brăila. Și vă rugăm pe domnia voastră să ne dațĭ știre de lucrul solilor noștri: unde sînt eĭ acuma? Vețĭ fi știind domnia voastră, căcĭ vă vin mereŭ oamenĭ de-acolo. Și orĭce va spune sluga noastră Bădea domniilor voastre, să se crează, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre.

Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ιw радѹл воевода милостїю бжїею и господинъ; *adresa obișnuită. — Arh. No. 272.*

1497, Iulie-August, primele lunĭ ale campanieĭ polone în Moldova. Se știe că Ștefan cel Mare a fost ajutat de Turcĭ. Vezĭ literatura chestiuneĭ la Iorga, Chilia și Cetatea-Albă, p. 172 și urm. Faptul noŭ ce reese din această scrisoare e că pe la 1497 Vlad Călugărul era mort. Dl. Iorga admitea că a murit abĭa la 1509. Studiĭ și documente III, p. XLI. Cronica sîrbească pune moartea luĭ la 1495. Iorga, l. c., p. 3.

CXXXIV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cin-

---

[1]) Buda.

[2]) Orig. да идѹ ѹ помок стефанѹ воиводї.

[3]) Mezet-pașa.

stiților noștri frați și buni prieteni, județului crăesc[1]) și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Cu multă sănătate mă închin domnieĭ voastre, și vă daŭ apoĭ știre domnieĭ voastre despre omul nostru cu numele Stanciul din Nămăeștĭ[2]), că umblînd el cu un alt om pe calea dreaptă a Brașovuluĭ și ajungînd la Bran, voĭ ațĭ pus mîna pe eĭ și pe unul l-ațĭ spînzurat fără judecată[3]), ĭar celuĭlalt ĭ-ațĭ luat șapte florinĭ și l-ațĭ pus apoĭ la chezășie[4]), ca să maĭ plătească încă 10 florinĭ, fără nicĭ o vină. Dar dacă acest om ar fi vinovat, ca cel pe care l-ațĭ spînzurat, cum de nu l-ațĭ spînzurat și pe el, ci l-ațĭ pus numaĭ să plătească? Mă rog decĭ de domnia voastră să-ĭ facețĭ judecată dreaptă, și să i se plătească baniĭ ce i s'aŭ luat, și să petreacă în pace, căcĭ n'are nicĭ o vină, ci e om drept. Ĭar dacă nu-ĭ vețĭ întoarce, noĭ nu vom lăsa pe omul nostru în pagubă, ci vom lua și maĭ mult dela un om al vostru. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre.

Monogram; pecetea perdută; adresa ca la No. 276. — Arh. No. 271.

c. 1503. — Stanciul din Nămăeștĭ pare a fi acelaș cu „Stanczul de Compolung“ dela 1503 (Quellen I, p. 16).

CXXXV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților noștri frați și buni prieteni, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, dăm de știre domnieĭ tale, că am trimes domnia mea pe sluga domnieĭ mele Alecse la domnia voastră; decĭ mă rog de domnia voastră să-mĭ găsițĭ domnia voastră două cară, dar să fie marĭ și bătute cu fier, și cu co-

1) Orig. сѫдцꙋ кралевꙋ.

2) Orig. нѫмѫжещи.

3) Orig. без пърниша, fără pîrîș, fără pîră.

4) Orig. вне сте ꙋложили ꙋ емца.

șurĭ și cu toate ale lor, și să fie nouă și bune și cum știțĭ domnia voastră că sînt de nevoe la drum; ĭar cît le va fi prețul, domnia mea am lăsat pe seama luĭ jupîn Alecse să plătească. Și mă maĭ rog de domnia voastră să-mĭ găsițĭ domnia voastră 6 blănĭ de pîntece de vulpe și de jder, cît va fi de nevoe pentru domnia mea. Așa să vă dațĭ osteneală domnia voastră, ĭar noĭ vom face deasemenea pe placul domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Și tot ce are să vă spună Alecse, domnia voastră să credețĭ, căcĭ sînt cuvintele noastre adevărate.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ιω радȣл воевода милостїю божїею и господинь; *adresa: cinstiților frațĭ și prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 230; Mil. No. 81 (atribuită greșit luĭ Radu cel Frumos).*

1504. — Pun această dată presupunînd că cele două carĕ aŭ fost comandate cu ocasia mergeriĭ luĭ la Turcĭ, în acest an.

CXXXVI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate cinstiților noștri frațĭ și bunĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și mă rog de prietenia voastră, ca de niște cinstițĭ frațĭ și bunĭ prietenĭ, pentru acel om ce l-ațĭ prins domnia voastră, pentru omul unchiuluĭ domnieĭ mele, al părcalabuluĭ Gherghina. Slobozițĭ-l, pentru voea noastră, căcĭ nu este el vinovatul; că vom afla noĭ pe ceĭ ce vor fi făcut aceĭ aspri [1]) și-ĭ vom pedepsi, cum li se cuvine după lege. Dar pe omul acesta ce l-ațĭ prins slobozițĭ-l prieteniile voastre, pentru voea mea. Iar în schimb va face și domnia mea pe voea domnieĭ voastre cît voiŭ trăi. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre.

Monogram; pecete ca la No. 276; adresa: cinstiților noștri frațĭ și bunĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 293.

---

[1]) Orig. анȣ кои бȣдȣ ȣчинили техзи аспре.

c. 1503 — 1508. — Gherghina, pe care scrisoarea îl numeşte unchiŭ al domnuluĭ: „ȣєцȣ господства ми пръкълабȣ гергїнє“, este Gherghina părcalabul cetăţiĭ Poenarĭ, „Gyrgina castellanus castri de Poynar“ din tratatul dela 3 Dech. 1507 (Engel, Geschichte der Wal., p. 189, unde e cetit greşit „Gyrgiva“ şi „Poyvar“), pomenit în acelaş an în socotelele Sibiuluĭ „banus sive Gergina porkolab“ (Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt I, p. 408). O slugă a luĭ importează mărunţişurĭ la Braşov în 1503 (Kyrkyna porkolab; Quellen I, p. 21). — Scrisoarea este interesantă şi prin faptul că ne arată o falşificare de banĭ la începutul sec. 16-lea.

În documentele luĭ Radu cel Mare — şi ni s'aŭ păstrat relativ multe dela dînsul — Gherghina nu figurează ca martor decît în tratatul dela 1507. — La 1501, Dechemvrie 15, Radul face o donaţie mănăstireĭ Nucetul, rezidită „de unchiul săŭ, jupîn Gherghina mare părcălab“ (arh. stat., Nucetu XX, 1 [traducere veche]). El era părcălab încă din timpul luĭ Vlad Călugărul: într'un doc. dela Vlad VI (29 Dech. 1532) se vorbeşte de o moşie cumpărată în zilele luĭ Vlad Călugărul dela Gherghina părcălabul (arh. stat., mănăst. Valea XVI, 2). Slujise şi luĭ Basaraba cel Tînăr: jupîn Gherghina în doc. din 1480/81 (Venelin, p. 111).

CXXXVII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ domnul Io Radul, voevod al ţăriĭ Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate cinstiţilor noştri fraţĭ şi prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. Şi după aceasta, daŭ de ştire prieteniei voastre: aduceţi-vă aminte domnia voastră de jurămintele şi de tocmelele şi de prietenia ce am avut între noĭ, şi ce veţĭ afla domnia voastră din părţile acelea şi dela domnul meŭ craĭul, daţi-ne de ştire, şi ţineţi-ne în cinste şi cu lucrurĭ alese. Tot aşa şi noĭ, tot ce vom afla din părţile turceştĭ, vom da de ştire prieteniei voastre, ştirĭ curate şi alese, cum a fost şi pănă acuma între noĭ. Dar acum nu de mult ne-a venit un om al nostru dela vadul dela Genune şi ne-a spus că a sosit voevodul Ardealuluĭ printre voĭ la Sibiŭ şi cu multe oştĭ, şi că a trimes să cerceteze vadul şi să-ĭ dreagă drumul. Nu ştim de ce vrea să se apuce. Decĭ vă întrebăm pe prieteniile voastre: ce gînd o fi

avînd și ce va fi vrînd să facă, de s'a apropiat de noĭ, și cîtă oaste are și de ce vrea să se apuce? De toate pe ales și curat și adevărat să-mĭ trimetețĭ vorbă prieteniile voastre prin sluga domnieĭ mele, ca să știŭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie cu legenda: † IѠ РАДꙋЛ ВО[ЕВОДА МИЛ]ОСТЇЮ БЖЇЕЮ ГОСПОДИН; *adresa: cinstiților noștri frațĭ și prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 276.*

1507—1508. — Voevodul Ardealuluĭ petrecea prin Dechemvrie 1507 și Ianuarie 1508 la Sibiŭ. Rechnungen I, p. 4ℓ4—495.

CXXXVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și daŭ de știre domnieĭ voastre: noĭ am fost avut și am fost legat între noĭ frăție și prietenie pe viață și nu de mult mĭ-ațĭ trimes veste bună, cum că v'a dat înălțimea sa domnul craiŭ Branul. Ne-a părut bine de asta; dar maĭ bine ar fi fost să-l fi ținut voevodul Ardealuluĭ decît voĭ, căcĭ nu e multă vreme decînd niște tîrgovețĭ și săracĭ aĭ noștri aŭ venit acolo la Brașov, la tîrg, și după ce șĭ-aŭ tîrguit, eĭ șĭ-aŭ plătit vama unde plătiseră și până atuncĭ, dar cînd aŭ voit să ĭasă afară din cetate prin poartă, voĭ ațĭ pus oamenĭ de-aĭ voștri la poartă, de le-aŭ ținut drumul și le-aŭ descărcat la toțĭ mărfurile și le-aŭ risipit mărfurile și ĭ-aŭ căutat fără lege; și mergînd de acolo maĭ departe pe cîmp, aproape de munte, s'aŭ pus oameniĭ domnieĭ voastre ĭarășĭ înaintea lor și ĭarășĭ le-aŭ descărcat și le-aŭ risipit mărfurile la toțĭ și ĭ-aŭ bătut [1]) și le-aŭ adus mare supărare pe capetele lor; mergînd apoĭ maĭ departe, cînd aŭ ajuns sub cetatea Branuluĭ, ceĭ deacolo ĭarășĭ le-aŭ descărcat și le-aŭ răsturnat mărfurile și ĭarășĭ ĭ-aŭ bătut; pe uniĭ ĭ-aŭ desbrăcat, ĭar

---

[1]) Orig. БИ.. ЛЕХ Сꙋ, prob. БИЛЕ ИХ Сꙋ (hîrtia e ruptă puțin).

altora le-aŭ luat caiĭ. Nicĭ odată pănă acum acest obiceiŭ n'a fost. Decĭ să știe domnia voastră: să nu vă pară răŭ, dacă voiŭ închide toate drumurile pe unde umblațĭ, drumul Dîmboviței și drumul Prahoveĭ și drumul Teleajenuluĭ, ca să nu maĭ umble oamenii. Căcĭ nu vreaŭ să mi se jeluească tîrgovețiĭ și săraciĭ, cum s'aŭ jeluit pănă acum, că n'aŭ dreptate, nicĭ lege. Vorbe bune îmĭ vin [destule] dela voĭ și dela voevodul Ardealuluĭ, dar vede domnia mea ce fel [de oamenĭ] sînt capeteniile voastre, care îmĭ ridică vrăjmașĭ și neprietenĭ asupra capuluĭ meŭ. Astfeliŭ, nu știŭ ce are să ĭasă din treaba aceasta și în ce chip privițĭ domnia voastră la ea, și cum are să ĭasă lucrul la urmă. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocic, cu legenda: † іѡ радѹл воевода милостїю божїею и господин. — *Arh. No. 252.*

1508, Fevruarie saŭ Martie, cîteva săptămînĭ înainte de moartea luĭ Radu cel Mare care s'a întîmplat pe la începutul luĭ Aprilie 1508. Cedarea Branuluĭ. de care vorbește el, s'a întîmplat la 25 Ian. 1508: regele Vladislav a zălogit atuncĭ Brașovenilor și țăriĭ Bîrseĭ domeniul acesteĭ cetăți pentru suma de 6500 fl. Voevoziĭ Ardealuluĭ țineaŭ să-l stăpînească eĭ, ca să-l poată da cînd unuĭa cînd altuĭa dintre nobiliĭ ungurĭ, după interesele momentuluĭ, cum a făcut d. p. maĭ tîrziŭ Zápolya. La 22 Maĭ 1513 Vladislav confirmă din noŭ pe Brașovenĭ în posesiunea Branuluĭ. G. D. Teutsch, Geschichte der sieb. Sachsen, 1899, p. 145—146.

CXXXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn al țăriĭ Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate fraților noștri cinstițĭ și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta, vă daŭ de știre domnieĭ voastre pentru lucrul acestuĭ sărac al nostru, feciorul luĭ Hacĭcu dela Rîmnic, cum a venit înaintea noastră și s'a jeluit că are un datornic acolo la Brașov, pe Blĭume [1]) Hanăș. Dar Blĭume Ha-

[1]) Un „Blymen" din Neustadt (în țara Bîrseĭ) se citează în socotelele Brașovuluĭ la 1526; Quellen II, p. 20. Cf. No. arh. 473 (Regestele).

năș e mort, însă nevasta și copiiĭ luĭ aŭ rămas în viață. Decĭ vă rugăm pe domnia voastră, ca pe niște prietenĭ, să-ĭ facețĭ judecată dreaptă, ca să i se plătească acestuĭ sărac al nostru, căcĭ el a plătit Evreuluĭ, dela care luase marfa; avut-a orĭ n'a avut, el șĭ-a vîndut și casele și viile și tot cum a putut și s'a plătit; căcĭ la noĭ e obiceĭul: nu plătește bogatul, ci plătește datornicul [1]. Știŭ că acest obiceiŭ este și la domnia voastră, dar știŭ că el a fost și maĭ nainte cu cartea domnieĭ mele la domnia voastră, și domnia voastră nu ĭ-ațĭ făcut dreptate. Vă rog dar pe domnia voastră: nu pot să rămîe oameniĭ noștri mereŭ de pagubă și să vie mereŭ plîngîndu-se împotriva domnieĭ voastre că nu le facețĭ dreptate și nu li se plătesc datoriile; nu putem lăsa pe săraciĭ noștri în așa val. Așa dar, să i se plătească acestuĭa, ca să nu maĭ vie să se plîngă de nedreptate din partea domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ радȣл воевода милостїю бжню и господинь; *adresa: cinstiților noștri frațĭ și bunĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 264; Mil. No. 79 (atribuită greșit luĭ Radu cel Frumos).*

1496—1508.—Scrisoarea, pecetea și monogramul se asamănă cu celelalte scrisorĭ ale luĭ Radu cel Mare; o atribuiŭ și pe aceasta luĭ, fără să-ĭ pot fixa o dată preciză.

CXL.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților noștri frațĭ și prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și vă daŭ de știre domnieĭ voastre pentru cele ce mĭ-ațĭ încredințat și mĭ-ațĭ scris și carte: domnia mea v'am înțeles bine de lucrul omuluĭ vostru anume Neagoe, că a avut o femee în țara domnieĭ voastre și-a maĭ avut o altă femee în țara domnieĭ mele,

---

[1] Orig. не платит богата, нȣ платит длъжника, ceeace însamnă că nu există represaliĭ.

și nu e lege, cum ațĭ zis și domnia voastră, ca să aïbă omul două femeĭ; astfel, dacă el ar fi în viață, și domnia mea şi voĭ l-am judeca după lege; dar el e mort. Și așa, fratele luĭ ĭ-a luat averea ce a avut. Omul acela a avut însă fiĭ cu femeea pe care a a vut-o în țara domnieĭ mele, și fratele luĭ zice că aceĭ fiĭ nu sînt dela el. Așa dar, să se jure fratele luĭ înaintea voastră, cumcă aceĭ fiĭ nu sînt dela el, saŭ să se jure femeea că aceĭ fiĭ sînt dela el. Și astfel să cercetațĭ domnia voastră și să le facețĭ domnia voastră judecată dreaptă. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mijlocie, ștearsă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 255.

1496—1508.—Atribuiŭ această scrisoare luĭ Radu cel Mare, fiindcă caracterele eĭ paleografice denotă sfîrșitul sec. 15-lea; ea e din aceeașĭ epocă cu No. 230, 233, 242, 252, 257, 264, 271, 272, 276, 281, 283, care toate sînt dela Radu cel Mare; monogramul samănă deasemenea la toate acestea. O scrisoare interesantă, care fără criteriile paleografice n'ar putea fi datată nicĭ măcar cu aproximație.

16. Mihnea I.

(Maĭ 1508—1510)

CXLI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mihnea, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților noștri frațĭ și bunĭ prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ în știrea domnieĭ voastre: aducețĭ-vă aminte domnia voastră de vremea cînd m'aŭ fost lăsat între domnia voastră și am lăcuit și trăit cu părințiĭ meĭ, precum știŭ ceĭ ce sînt maĭ bătrînĭ dintre voĭ, până ce a dat domnul Dumnezeŭ și cu voința dumnezeească m'am făcut domnia mea domnul țăriĭ rumîneștĭ. Și din ceasul în care m'a adus Dumnezeŭ în țară, domnia mea am nădăjduit că vă

vețĭ bucura şi domnia voastră de binele nostru, cum s'aŭ bucurat și alțĭ vecinĭ aĭ noștri, ce sînt împrejurul nostru. Și dela toțĭ mĭ-aŭ venit oamenĭ trimeşĭ cu vorbe bune şi cu prietenie şi cu vecinătate, numaĭ dela domnia voastră nu mĭ-a venit nicĭ un om trimes de domnia voastră cu vre-o veste saŭ vre-o vorbă prietenească. Nu ştim ce vrețĭ să facețĭ domnia voastră, de nu voițĭ să vă trimetețĭ oameniĭ la noĭ. Domnia voastră știțĭ bine, că decînd m'a miluit Dumnezeŭ şi decînd cu voința dumnezeească toată țara este sub mîna domnieĭ mele, domnia mea nu m'am silit să fac nicĭ un răŭ domnieĭ voastre saŭ țăriĭ domnieĭ voastre; am dorit domnia mea să trăim în bună pace și în prietenie, cum ațĭ fost domnia voastră și maĭ nainte cu ceĭ ce aŭ fost înaintea noastră. Și-apoĭ am îngăduit domnia mea și am deschis și am slobozit drumurile, ca să umble săraciĭ şi să se hrănească în pace și în linişte, aĭ noștri ca și aĭ voștri, şi să fie o țară ca și alta. Ĭar domnia voastră ațĭ trimes și ațĭ închis drumurile și ne-ațĭ spus și ne-ațĭ poruncit, că nicĭ un om dintre aĭ noștri n'are să vie la domnia voastră; ĭar pe ceĭ ce ne sînt vrăjmașĭ și neprietenĭ, domnia voastră îĭ ținețĭ printre voĭ, și la voĭ eĭ se întăresc cu oamenĭ de-aĭ voștri. Maĭ vedem la domnia voastră că începețĭ a face lucrurĭ ce n'ar trebui să fie între noĭ, căcĭ ce se începe cu răŭ, cu răŭ se sfîrşește. Vezĭ, dobitoacele domnieĭ voastre sînt toate prin plaĭurĭ, şi domnia mea ar putea să vă facă pagubă, dar domnia mea nu vrea, căcĭ nu vi sînt dator cu nicĭ un răŭ. Oameniĭ voştri pasc prin plaĭurĭ și umblă slobozĭ, ĭar pe oameniĭ noştri voĭ îĭ alungațĭ. Decĭ lăsați-vă de ce a fost până acuma și uĭtați-vă domnia voastră la ce are să fie maĭ pe urmă; căcĭ Unguriĭ și acele oștĭ o se plece, ĭar domnia voastră sîntețĭ nevoițĭ să trăițĭ cu noĭ în vecinie și în megeșie [1]. Vă rugăm decĭ pe domnia voastră, ca pe niște cinstițĭ prietenĭ și de aproape ve-

[1] Orig. и ꙋ сꙋсѣдство и мєџинашство.

cinĭ, să-mĭ trimeteţĭ măcar veste curată şi adevărată despre acele oştĭ: ce vor să facă şi ce aŭ de gînd? Şi apoĭ, despre Ioja şi despre voevodul Ardealuluĭ [1]): ce sînt eĭ şi unde şi cum sînt? Căcĭ domnia mea vreaŭ să-mĭ trimet oamenıĭ domnieĭ mele la eĭ. Mă rog de domnia voastră să-mĭ trimeteţĭ despre acestea ştire adevărată, dar acum cît maĭ ĭute şi prin sluga noastră Mihail. Şi gîndiţi-vă domnia voastră că nicĭ un răŭ n'aţĭ văzut până acum dela noĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră.

Io Mihnea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: fraţilor noştri cinstiţĭ şi bunĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 324: Mil. No. 110.

1508.

CXLII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Mihnea, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiţilor noştri fraţĭ şi bunĭ prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate domnieĭ voastre. Şi după aceasta, dăm de ştire domnieĭ voastre de lucrul ceriĭ, că orĭ de cîtă ceară aţĭ avea nevoe domnia voastră, domnia voastră să ştiţĭ că ceară e destulă gata la Cîmpulung. Astfeliŭ, orĭ cîtă v'ar trebui domnieĭ voastre şi orĭ pentru cît, domnia voastră să vă trimeteţĭ oamenıĭ la Cîmpulung şi să încarce ceara. Şi de nimic să nu vă temeţĭ, căcĭ domnia mea vă va face ispravă până ce veţĭ trece ceara dincolo de plaiŭ, la locul domnieĭ voastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea ruptă; adresa ca la No. 324. — Arh. No. 323; Mil. No. 111.

1508—1509.

---

[1]) Orig. зарадї ıωжȣ и воеводȣ ерделскомȣ; la Mil. lipseşte и. Jozsa de Som era comite de Timişoara.

17. Vlad IV cel Tînăr saŭ Vlăduță.

(1510—1512)

CXLIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scriem ĭubituluĭ și prea ĭubituluĭ meŭ vecin și prietenilor meĭ veciniĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, vă grăește domnia mea: cu voea luĭ Dumnezeŭ și din porunca cinstituluĭ împărat sînt domn al țăriĭ rumîneștĭ, în scaunul părinteluĭ domnieĭ mele. Decĭ, vor veni acolo cinstițiĭ boerĭ aĭ domnieĭ mele jupîn* Rădicĭ mare portar și jupîn Dragomir vistier, ca să vă aducă colac domniilor voastre pentru bucuria domnieĭ mele și pentru frăția noastră; și să mă primească domnia voastră și pe mine cu bine, și să aĭbă slugile domnieĭ mele maĭ sus · scrise cinste din partea domniilor voastre. Și de-aci înainte, precum părintele domnieĭ mele a avut întocmire cu domnia voastră, tot așa vrea și domnia mea să ne întocmim, și încă și maĭ tare. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin. Scrisu-s'a în luna luĭ Iunie în 4.

Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ștearsă; adresa: cinstiților și bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 161.

1510. — În documentele ce le cunosc dela Vlăduță nu sînt citațĭ Rădicĭ și Dragomir. Rădicĭ este de bună samă acelaș cu „Radicza de Thargovistia“ dela 1521. Quellen I, p. 341, 343.

CXLIV.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor meĭ vecinĭ și prietenĭ de aproape, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre că am trimes la domnia voastră pe credincioasa noastră slugă pe Iștvan pitarul și am trimes prin el aspri

1000, să-mĭ cumpere arcurĭ și săgețĭ și tolbe[1]). Deaceea vă rog ca pe niște credincioșĭ și vechĭ prietenĭ, să nu-l bîntuească nimenea pentru cele ce poftim, ca să le dăm voĭnicilor. Și ce va spune domnieĭ voastre cu dreptate, să credețĭ; sînt vorbele mele. Și să înmulțască Dumnezeŭ zilele domnieĭ voastre.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: bunilor meĭ vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 132.

c. 1511. — Iștvan pitarul este „Stephan pitar“ din tratatul dela 1511 cu Brașoveniĭ (arh. Brașovuluĭ, pergament No. 742).

CXLV.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ[2]). Scrie domnia mea cinstituluĭ și bunuluĭ nostru prieten, județuluĭ și vecinilor de aproape, celor 12 pîrgarĭ din Brașov și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă grăește domnia mea pentru lucrul jupînuluĭ Sava din Tîrgoviște și al Neacșuluĭ din Cîmpulung[3]), care aŭ acolo oarecare datorie de demult și nu este plătită. S'aŭ judecat maĭ nainte și la craĭul și la cele șapte scaune și peste tot, și li s'a hotărît să li se plătească, dar până acum nimic nu li s'a plătit. Deaceea vă rog ca pe niște prietenĭ, să aĭbă aceștĭ oamenĭ aĭ noștri judecată dreaptă dela domniile voastre și să-li se plătească datoria. Cacĭ să știțĭ că nu vreaŭ domnia mea nicĭ de cum să las pe oameniĭ domnieĭ mele în pagubă. Acestea le daŭ în știre domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris Dechemvrie în 21.

Io Vladu[4]) voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † сїн печат їѡ влада воивода млади и гнь;

---

[1]) Orig. кѹкѹри; grec. κουκουρόν cucurum=φαρέτρα: germ. Köcher.

[2]) Orig. господинъ влашки.

[3]) Vezĭ scrisorile luĭ Neagoe Basaraba și cele boereștĭ.

[4]) Vezĭ nota 1 dela No. următor.

adresa: bunilor noştri prietenĭ şi vecinilor de aproape, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 142.

1510—1512.

CXLVI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vladu[1]) voevod și domn al țăriĭ rumîneştĭ[2]). Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Braşov, și multă sănătate vă poftesc domnieĭ voastre. Și după aceasta vă grăește domnia mea de lucrul săracilor și haracearilor[3]) domnieĭ mele, anume al Dragoslăvenilor[4]), care aŭ venit înaintea domnieĭ mele și mi s'aŭ plîns că le-ațĭ luat niște oĭ. De ce să-ĭ prădațĭ fără știrea domnieĭ mele și pentru ce vină? Decĭ vă grăește domnia mea: să le întoarcețĭ toată prada, și să nu se maĭ facă de voĭ, căcĭ vă rog ca pe niște prietenĭ aĭ domnieĭ mele. Ĭar dacă nu le vețĭ întoarce prada, domnia mea le va da voĭe să-șĭ ĭa și maĭ mult din țara voastră, dela oameniĭ voștri. Asta vă grăește domnia mea. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în luna luĭ Ianuarie 22.

Monogram, ca la No. precedent; pecete ilisibilă; adresa: scriem cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 135.

1510—1512.

18. Voĭca, doamna luĭ Mihnea I.

(1511)

CXLVII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Mihnea, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, și cu Voĭca, din

---

1) Orig. владꙋ (= владꙋ); tot așa în monogram.

2) Orig. господинь влашки.

3) Orig. харачари = haracearĭ, strîngătorĭ de haraciŭ; cf. neobulg. харачаринъ.

4) Orig. драгславѣнїи.

mila luĭ Dumnezeŭ doamnă, carĭ amîndoĭ împreună am stăpînit în țara rumînească. Decĭ eŭ, doamna Voĭca, scris-am această carte a mea, fiindcă domnul meŭ Mihnea voevod aŭ fost trimes din țara rumînească niște argint și aur în mînile județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, ca să-ĭ facă ceștĭ de argint aurite 24 pentru fiĭca sa Rucsanda, ca să-ĭ fie de zestre. În urmă, l-aŭ ajuns pe domnul meŭ moartea [1]), în mijlocul cetățiĭ Sibiuluĭ; și am trimes la înălțimea sa craĭul pentru acele ceștĭ din Brașov, și înălțimea sa craĭul a poruncit și a trimes cărțĭ județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, ca să mi se dea ceștile în mînile mele. Decĭ aceștia mĭ-aŭ dat în mînile mele 23 de ceștĭ, ĭar de o ceașcă care lipsește [2]) eĭ aŭ dat socoteală că a luat-o maĭ nainte Mircea [3]). Decĭ am primit în mînile mele 23 de ceștĭ, și în locul ceștilor ce am primit daŭ această carte a mea și o altă carte înălțimeĭ sale craĭuluĭ, ca județul și pîrgariĭ din Brașov să fie slobozĭ și liniștițĭ din partea acestor ceștĭ. Scrisă în luna luĭ Septemvrie în 7, anul 7020 (=1511).

Pecete mică, cu legenda : воика михнева госпожда *și la mijloc o figură ce nu se maĭ recunoaște; fără monogram și fără adresă; în dosul scrisoriĭ data contimporană 1511.*

19. Mircea pretendentul, fiul luĭ Mihnea I.

(1511—1513)

CXLVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune cu dragoste tuturor cinstiților și prea ĭubiților și dragilor și bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîr-

---

[1]) La 13 Martie 1510.

[2]) Orig. що си псат, Mil. пїат, prob. greșală, în loc de липсат.

[3]) Orig. ѡни такои мȣ дадош[е] разлог, како ест прекарил мирче та ест ȣзел; ed. Mil. e aci greșită.

garĭ din Braşov. Şi după aceasta, vă mulţămesc domnia mea şi vă prea măresc[1]) pe domnia voastră pentru linişțea şi cinstea ce am avut dela domnia voastră acolo, în nevoea şi în neputinţa mea; căcĭ am trăit domnia mea liniştit şi cinstit de domnia voastră; şi domnia mea şi slugile domnieĭ mele aŭ fost liniştite şi cinstite la domnia voastră, de către domnia voastră. Numaĭ să dea Dumnezeŭ să pot face şi domnia mea cinste domnieĭ voastre, căcĭ numaĭ Dumnezeŭ poate să plătească domnieĭ voastre binele ce mĭ-aţĭ făcut domnieĭ mele. Şi după aceasta, vă daŭ de ştire domnieĭ voastre şi despre avutul nostru şi despre acele ceştĭ, ce le avem acolo la domnia voastră. Domnia voastră ştiţĭ bine în cîte rîndurĭ le-am cerut să mi le daţĭ; şi cînd a venit viţăvoevodul, ĭar le-am cerut să mi le daţĭ, însă domnia voastră nu mi le-aţĭ dat. Şi acum cînd a venit solul craĭuluĭ, domnia mea le-am cerut din noŭ să mi le daţĭ, dar domnia voastră n'aţĭ vrut să mi le daţĭ, ci aţĭ zis domnia voastră: ĭată nu putem să le dăm domnieĭ tale, căcĭ ne-a venit o carte dela înălţimea sa craĭul, ca să le dăm doamneĭ maĭciĭ domnieĭ tale Voĭciĭ. Astfel domnia voastră nu mi le-aţĭ dat până acum nicĭ mie nicĭ maĭciĭ domnieĭ mele doamneĭ voevodese, ci vedem că le ţineţĭ la domnia voastră. Decĭ vă grăeşte domnia mea domnieĭ voastre: daţi-le în mîna maĭciĭ domnieĭ mele, doamneĭ Voĭciĭ, ca şi cum le-aţĭ da în mîna domnieĭ mele; căcĭ dacă le-aţĭ da în mîna domnieĭ mele, ar fi tot atîta, ca şi cum ar fi în mîna doamneĭ, căcĭ doamna nu-mĭ opreşte mie nimica, ci să ştiţĭ bine domnia voastră că mă ţine ca pe un fiŭ al eĭ, născut din inima eĭ, şi tot aşa o ţin şi domnia mea pe dînsa şi o ascult, ca şi cum m'aş fi născut din trupul eĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră.

Io Mircea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, stricată; fără adresă; scrierea: cursivă. — Arh. No. 22.

1511. — Cf. scrisoarea Voĭciĭ din 7 Sept. 1511 (No. precedent.

---

[1]) Orig. захвалꙗм и лик имам.

CXLIX.

Ĭubita mea maĭcă, doamnă Voĭco,

Prea luminateĭ și cinstiteĭ maĭceĭ mele ĭubite, doamneĭ Voĭca, cu multă sănătate și cu dragoste se închină domnieĭ tale prea luminate fiul domnieĭ tale Io Mircea voevod. Și-țĭ daŭ de știre domnieĭ tale, precum un fiŭ maĭceĭ sale, că cu voința luĭ Dumnezeŭ sînt în viață și sănătos, cu toțĭ voĭniciĭ, și să dea Dumnezeŭ și prea curata, ca această scrisoare a mea să te găsească în sănătate și fericire, în vecĭ amin. Și ĭarășĭ, ĭubita mea maĭcă, știut să fie domnieĭ tale, pentru vestea ce mĭ-aĭ dat domnia ta, că astăzĭ a sosit vremea aceea și am ĭeșit din Brașov și am ajuns la acest loc, căruĭa ĭĭ zice cetatea Cohalmuluĭ [1]). Decĭ mă rog de domnia ta. să daĭ ce mĭ-aĭ făgăduit în mînile boeruluĭ nostru jupîn Dragomir logofătul, ĭar el să-mĭ aducă în mînile mele, și apoĭ împreună să ne rugăm de domnul Dumnezeul nostru pentru moșia noastră, căcĭ ne-a venit veste bună din țara rumînească. Și ne rugăm și acum luĭ Dumnezeŭ, căcĭ dacă oameniĭ ne vor fi credincioșĭ, domnia ta nu mă veĭ cinsti de geaba; ci roagă-te la Dumnezeŭ pentru mine, ĭar eŭ te voiŭ avea pe domnia ta în locul părinteluĭ domnieĭ mele, a luĭ Mihnea voevod, Dumnezeŭ să-ĭ ĭerte sufletul. Pe credința și pe sufletul meŭ. Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ domnieĭ tale, amin.

Monogram; pecetea ruptă; fără adresă. — Arh. No. 14; Mil. No. 116.

1511.

CL.

Ĭubita mea maĭcă, doamnă Voĭco,

Cinstită și ĭubită maĭcă, doamnă Voĭco, multă sănătate și adîncă plecăciune cu dragoste țĭ-aduce domnieĭ tale fiul domnieĭ tale Io Mircea voevod. Și ĭată

---

[1]) Orig. тохалмѹ, greș. în loc de кохалмѹ, Cohalmul.

ĭubita mea maĭcă, trimis-am la domnia ta pe credinciosul nostru boer, pe jupîn Dragomir logofătul, cu cele de trebuință ale noastre. Și mă rog de domnia ta, ca de maĭca mea ĭubită, povățuească-te Dumnezeŭ pe domnia ta, să nu mă țiĭ altfel decît ca pe un fiŭ născut din trupul domnieĭ tale, căcĭ am să te țiŭ și eŭ pe domnia ta, cît voiŭ trăi, în loc de părinte. Și mă rog de domnia ta, ca de maĭca mea cea ĭubită, povățuească-te Dumnezeŭ pe domnia ta, să nu mă părăseștĭ, ci să-mĭ daĭ aspri 300,000, să adun oamenĭ, căcĭ să știĭ domnia ta că se jură toțĭ pe capetele lor că vor să plece cu mine, și mă ĭaŭ pe răspunderea lor, că mă vor așeza în țara rumînească. Și apoĭ mĭ-a venit veste bună și din țara rumînească, dela boerĭ și dela săracĭ, că toată țara are să mi se închine, măcar cu o sută de oamenĭ de m'așĭ duce. Ĭar pentru cealaltă veste din țara rumînească, îțĭ va spune din gură jupîn Dragomir logofătul. Și să știĭ domnia ta, că am jurat pre sfînta evanghelie și cu toțĭ boeriĭ, eŭ însumĭ și jupîn Stoĭca vornicul și jupîn Dragomir logofătul și jupîn Radul și ceĭ doĭ frațĭ aĭ unchiuluĭ meŭ și jupîn Radoe comisul și jupîn Boĭca și Costea vistierul și jupîn Radul paharnicul. Și cum mi s'aŭ jurat eĭ aci, așa se va jura și jupîn Dragomir logofătul înaintea domnieĭ tale, că de-mĭ va da Dumnezeŭ, îțĭ voiŭ plăti cu vîrf ce veĭ cheltui domnia ta cu mine, și toată visteria va fi pe mînile domnieĭ tale. Și noĭ din vorba domnieĭ tale nu vom ĭeși și peste vorba domnieĭ tale nu vom trece, ci-mĭ veĭ ținea loc de părinte; ĭar de nu voiŭ izbuti și voiŭ pĭerde aspri [1]), atuncĭ tot ce am, mult puțin, scule dela părintele meŭ, tot am să vînd și să-țĭ plătesc aspri domnieĭ tale. Și nu te voiŭ lăsa pe domnia ta și pe sora mea Rucsanda în pagubă și jale, căcĭ știŭ eŭ cîte rele aĭ pățit domnia ta până ce țĭ-a dat Dumnezeŭ

---

[1]) Orig. are în toate aceste locurĭ 1 pl.: излѣзм, чинм, кѣм, кѣм, nu a treĭa sg., ca în ed. Mil.

ceva. De aci înainte domnia ta n'aĭ să maĭ ajungĭ la cine ştie ce stare[1]); dar cine e voĭnic, nu moare de foame. Ĭar dacà voiŭ peri şi eŭ, m'am legaţ cu jupîn Dragomir logofătul, că orĭce aş avea[2]), mult puţin, la maĭca mea[3]), să ĭa tot şi să dea la mîna domnieĭ tale. Şi ĭarăşĭ, pentru vorba ce mĭ-aĭ trimes domnia ta prin Staĭco, ca să mergem maĭ întîiŭ la craĭul, apoĭ craĭul nu este pe aproape, ci e în altă ţară şi nicĭ într'un an n'aş putea să merg şi să mă întorc[4]), ĭar ceĭ din ţara rumînească mă zoresc. Îmĭ daŭ zor şi Săcuiĭ şi-mĭ zic că de craiŭ să n'avem frică de loc, căcĭ n'are să se mînie; jupîn Stoĭca vornicul a luat asupra sa, că din partea aceasta nu voiŭ avea nicĭ o grije, căcĭ a întocmit el acest lucru cu craĭul. Şi Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domnieĭ tale, cu toţĭ aĭ tăĭ, amin.

Pecetea ruptă; fără monogram.—Arh. No. 18; Mil. No. 115.

1511.

CLI.

Io Mircea, voevod şi domn, scrie pîrgarilor Braşovenĭ sănătate şi bucurie. Să vă fie în ştire, că ne-a dat domnul Ianăş voevod nişte arme în oraşul vostru; decĭ trimet acolo pe sluga noastră credincioasă Radul, ĭar pe voĭ să vă povăţuească Dumnezeŭ să nu ne întîrziaţĭ; aşa e vorba domnuluĭ Ianăş[5]) voevod. Şi vă maĭ rog ca pe nişte oaspeţĭ şi vecinĭ de aproape aĭ noştri, cinstiţi-mă şi dela voĭ cu ceva arme, ca să slujim ĭarăşĭ împotriva păgînilor, căcĭ ne-am jurat în drumul acesta; ĭar noĭ vă vom mulţămi. Şi Dumnezeŭ să vă dea sănătate. Scris în Cuculvar[6]), luna luĭ Ianuarie 22[7]).

---

[1]) Orig. не нмаш тн нн ѹ нн едно станк да тн донде; Mil. „станѹ".—ĸ este înlocuit deseorĭ cu ү = ѹ în ed. Mil.

[2]) Mil. greş. нмат; orig. нмам.

[3]) Cea adevărată.

[4]) Orig. да ндем н да се вратнм; Mil. донде н да се вратнм.

[5]) Ioan Zápolya.

[6]) Kükülö-vár, Cetatea de Baltă.

[7]) Orig. мца ген. .кв., ce lipseşte in ed. Mil.

Adresa: pîrgarilor din Brașov; fără monogram și fără pecete. — Arh. No. 13; Mil. No. 119.

D-l Iorga pune această scrisoare în 1513. Pretendenți domnești. în sec. XVI-lea, București 1898 [Extras din analele Acad. Rom., Seria II, Tom. XIX, memoriile secțiunei istorice], p. 68.—Mircea petrecea în Ardeal încă de pela 1508—1509 (Rechnungen I, p. 496, 530, 543). Încercarea luĭ de a alunga din tron pe Vlăduță era cunoscută din Engel, Geschichte der Walachey, p. 196; tot ce se poate ști astăzĭ despre el. e adunat de d. Iorga, l. c., p. 68—70.

20. Basaraba IV Neagoe.

(1512—1521)

CLII.

Io Basaraba voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn al țăriĭ rumîneștĭ[1]). Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta daŭ de știre domnieĭ voastre de lucrul aceluĭ om al domnieĭ voastre ce a fost prins ca iscoadă la noĭ[2]), ĭar domnia voastră ațĭ trimes din noŭ cerîndu-l și zicînd că l-ațĭ trimes domnia voastră în această slujbă. Noĭ grăim însă domnieĭ voastre: dacă l-ațĭ trimes, el n'a umblat în slujba voastră, ci s'a unit cu vrăjmașiĭ noștri ce sînt pribegĭ și a furat caiĭ săracilor și s'a dus apoĭ la Miloș, fiul luĭ Mihnea, și-a luat cărțĭ [dela el] și le-a purtat prin țara noastră pe la boerĭ. Dacă aceasta e cu știrea domnieĭ voastre, e bine; vă mulțămesc că ne-ațĭ fost așa prietenĭ[3]). Noĭ ne nevoim cu dreptate față de domnia voastră și ne cheltuim averea, ca să avețĭ pace, ĭar voĭ trimetețĭ oamenĭ de-aĭ voștri la vrăjmașiĭ noștri prin alte țărĭ și vă unițĭ cu eĭ. Nu v'a fost destul că ne-ațĭ trimes în vara aceasta domn peste cap, și nu vă

---

1) Orig. гнк влашкн.

2) Orig. що ест ȣ нас ȣхвативн нсходȣ.

3) Orig. ере нн есте внлн како ти приꙗтелн.

este destul că hrăniţĭ cu pînea voastră pe vrăjmaşiĭ noştri, ci aţĭ trimes şi prin alte ţărĭ, să-mĭ aduceţĭ vrăjmaşĭ pe cap. Vă mulţamesc domniilor voastre, dacă este cu ştirea domniilor voastre; vom şti şi noĭ ce fel de prietenĭ ne sînteţĭ. Şi ne-aţĭ trimes vorbă să nu ne grăbim a-l omorî, ci să cercetăm bine lucrul luĭ. Decĭ, am trimes ĭarăşĭ pe urma luĭ, şi dacă vom afla acum din noŭ că a umblat astfeliŭ, să ştiţĭ domnia voastră că-l voiŭ pune într'o ţapă cît maĭ înaltă; altfel n'are să fie; ĭar dacă îl vom afla om drept, îĭ vom da drumul şi va veni ĭarăşĭ la domnia voastră. Iar domnia voastră, dacă ne veţĭ face niscaĭva vorbe către voevodul Ardealuluĭ saŭ către înălţimea sa craĭul, apoĭ şi noĭ avem limbă, şi vom arăta şi noĭ cum l-am prins. Şi Dumnezeŭ să vă înmulţască aniĭ domnieĭ voastre, amin.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ruptă; adresa obişnuită. — Arh. No. 66.

Scrisoarea aceasta, după caracterele eĭ paleografice din sec. 16-lea, pare a fi din primiĭ anĭ aĭ domnieĭ luĭ Neagoe Basaraba, 1512—17. Miloş, fiul luĭ Mihnea (al celuĭ omorît la 1510 în Sibiŭ) trăia pe la 1508 — 1509 în Braşov; dela el a rămas „catastihul de scule" scris între 25 Aug. 1508 şi 4 Maĭ 1509 de un om al caseĭ luĭ şi publicat, nu tocmaĭ exact, de Miletić în Novi vlahobъlgarski gramoti, p 33—42. El e numit aci „voevod": за дѹламѹ милош воевода, p. 35; дѹлама воевода, p. 36; cf. p. 39, 40, 42; e însoţit de multe slugĭ (момци) şi de un boer Dragan, care ar putea să fie marele spătar al luĭ Vladislav dela 11 Iulie 1523 (arh. stat., ep. Rîmniculuĭ LXXVIII, 1) şi 24 Iulie 1524 (Arh. ist. I, 1, p. 104), marele logofăt al aceluĭaşĭ din 30 Maĭ 1525 (arh. stat., Tismana LVIII, 9); în documentele luĭ Radu dela Afumaţĭ el nu figurează şi aceasta mă îndeamnă a crede că este identic cu postelnicul Drăgan care omoară pe acest domn (Constantin Căpitanul, Istoriile domnilor ţăriĭ rumîneştĭ, ed. Iorga, Bucureştĭ 1902, p. 50); e natural dar să-l găsim postelnic la Moise vodă în 11 Fevruarie şi 31 Oct. 1529 (arh. stat., Tismana VIII, netrebnice; Venelin, p. 145); de-aci nainte nu-l maĭ întîlnim în documente.

El conduce, în timpul luĭ Moise, trupele rumîneştĭ în Ardeal (Hurmuzaki XI, p. 851, nota 1). Două notiţe din socotelele Braşovuluĭ pe an. 1522 arată vechile legăturĭ ale luĭ cu comuna: ea îĭ trimete în acest an nişte darurĭ pentru nunta luĭ (Quellen I, p. 445, 452).—Omorul de care se vorbeşte în scrisoarea luĭ Neagoe, arh. No.

65, pare a fi fost pricinuit de Drăgan și oamenii lui Miloș. Asupra încercării acestuia de a intra în țară și a răsturna pe domn, nu cunosc nici o știre. Cf. Iorga, Pretendenți domnești în sec. 16, p. 69.

CLIII.

Întru Christos Dumnezeŭ credinciosul și cuviosul și de Christos iubitorul și de sine stăpînitorul întregiĭ țărĭ rumîneștĭ Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn, facem cunoscut tuturor diregătorilor, că domnia mea și boeriĭ domnieĭ mele, marĭ și micĭ, cîțĭ se află în țara domnieĭ mele, am făcut aci, prin această carte, jurămînt pe credința noastră, că vom fi domnuluĭ nostru înălțimeĭ sale craĭuluĭ Laeș[1]) credincioșĭ și dreptĭ și cu dreaptă slujbă, cum aŭ fost înaintea noastră și alțĭ domnĭ dintre moșiĭ și strămoșiĭ noștri; căcĭ domnul meŭ înălțimea sa craĭul Laeș m'a întărit în țara domnieĭ mele și mĭ-a făcut dreptate și credință întru toate. De aceea și domnia mea, împreună cu boeriĭ domnieĭ mele, ne plecăm sub sfînta coroană, ca să fim înălțimeĭ sale craĭuluĭ credincioșĭ și dreptĭ, tot așa și vecinilor noștri de aproape Brașovenilor și vechiĭ țărĭ a Bîrseĭ: să trăim [în pace] cu eĭ și să avem dreptate și dragoste între noĭ. Și ceĭ ce vor fi vrăjmașĭ domnuluĭ nostru înălțimeĭ sale craĭuluĭ Laeș și Brașovenilor și vechiĭ țărĭ a Bîrseĭ, aceĭa să ne fie și nouă vrăjmașĭ, ĭar cu prieteniĭ lor prietenĭ să fim și noĭ. Și cînd s'ar întîmpla ca păgîniĭ și vrăjmașiĭ sfinteĭ crucĭ și aĭ sfinteĭ coroane să vrea să treacă peste plaĭurĭ spre părțile ungureștĭ, ca să prade, domnia mea și cu boeriĭ domnieĭ mele și cu toată țara, dacă ni se va părea că putem sta înaintea lor, să-ĭ oprim, să stăm și să-ĭ oprim; ĭar dacă vom vedea că nu putem sta înaintea lor, să dăm de știre domnuluĭ nostru înălțimeĭ sale craĭuluĭ și Brașovenilor și țăriĭ Bîrseĭ. Și ĭarăși, pentru lucrul negutăto-

---

[1]) Ung. Lajos, Ludovic.

rilor ce vor veni cu marfă din Brașov saŭ din țara Bîrseĭ, domnia mea puiŭ din noŭ credință și jurămînt, că cine va fi om drept și va umbla pe calea dreaptă, acela să tîrguească dela oameniĭ domnieĭ mele cu ridicata [1]) și să-șĭ plătească vama dreaptă [2]), cum s'a plătit și pe vremea altor gospodarĭ dinaintea noastră; ĭar domnia mea să nu le pue alte vămĭ nouă și alt așezămînt să nu le ridice; ci să tîrguească unde este scaunul domnieĭ mele, la Tîrgoviște și la Cîmpulung și la Tîrgșor, în aceste maĭ sus zise treĭ scaune să tîrguească Brașoveniĭ și bătrîniĭ Bîrsenĭ, dar să prețuească mărfurile cu ridicata, împreună cu oameniĭ domnieĭ mele; ĭar prin alte orașe să nu fie slobozĭ a merge cu marfă, nicăirĭ. Și dacă uniĭ [dintre eĭ] vor fi oamenĭ ce nu voesc să umble cu dreptate și pe calea dreaptă, aceĭa să fie judecațĭ după judecata dumnezeească, și să fie pedepsit fiecare după fapta sa. Și pentru toate aceste jurăminte maĭ sus pomenite punem blestem și credință, că vom fi adevărațĭ și dreptĭ și credincioșĭ domnuluĭ nostru înălțimeĭ sale craĭuluĭ și sfinteĭ coroane și vecinilor noștri de aproape Brașovenilor și vechiĭ țărĭ a Bîrseĭ, cum aŭ fost și alțĭ domnĭ dinaintea noastră; și ne jurăm pre domnul Dumnezeŭ, cel ce a făcut cerul și pămîntul, și pre preacurata luĭ maĭcă și pre sfințiĭ apostolĭ, și pre sfînta evanghelie, și pre toțĭ sfințiĭ. Și nu numaĭ domnia mea ne jurăm și punem credință, ci odată cu sfetniciĭ domnieĭ mele: jupîn Barbul banul Craioveĭ, și jupîn Calotă mare vornic, și jupîn Hărvat mare logofăt, și jupîn Dimitru mare vistiernic; și pre credința tuturor boerilor domnieĭ mele, marĭ și micĭ. Și pentru marea credință ce jură domnia mea, am pus domnia mea pe acest chrisov al țăriĭ rumîneștĭ și pecețile boerilor domnieĭ mele, ca să stea neatins, cu credință. Scris în luna luĭ Martie 17, anul 7025 (=1517).

---

[1]) În orig. pleonasmul ѹрвома със днгном.

[2]) Orig. да плащат правинѹ що мѹ ест вама.

Monogram; pecetea cea mare domnească, în ceară roşie, ruptă în parte, cu legenda: † ιѡ ба[сараба воевода, милостїѧ бжї]ѧ господинь въсеи землли ѹгровлахїискои, снь басараба воивод, *şi alte patru peceţĭ ale boerilor, tot pe ceară roşie şi îmbrăcate în ceară albă; figurile se pot distinge maĭ toate, legenda însă numaĭ în parte la peceteu luĭ Calotă, c. 2½ cm. în diametru:* [†сїи печат сътвори] жѹпан калотъ дворник.—*Pergamentul No. 781.*

CLIV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn. Scrie domnia mea multă sănătate pîrgarilor din Braşov şi vameşuluĭ. Şi după aceasta, vă daŭ de ştire că am trimes acolo pe oameniĭ domnieĭ mele, pe Bucur şi pe Cernat, să-mĭ scoaţă nişte fĭer şi nişte arme ale domnieĭ mele. Decĭ vă daŭ în ştire că este marfa mea şi să nu le ĭa nimenea vamă, căcĭ ştiţĭ bine că până acum nu mi s'a luat vamă. Şi ĭarăşĭ, mi s'aŭ plîns oameniĭ noştri că nu le daţĭ voe cu nicĭ un chip să scoaţă dela voĭ nicĭ fĭer, nicĭ arme. Atuncĭ ce fel de pace e între noĭ? Eŭ ţin pacea, şi orĭ cîtă marfă se află în ţara noastră, fie peşte, fie ceară, fie orĭce ar fi, precum şi marfa turcească, toată trece prin ţara noastră, şi nimic nu vi se opreşte, ci toată ajunge în mînile voastre. Decĭ socotiţĭ că se află destul fĭer şi la Turcĭ, şi încă maĭ eftin, şi voiŭ cumpăra [dela eĭ], ĭar apoĭ marfa ce vine din ţara noastră o voiŭ opri şi eŭ. Decĭ socotiţi-vă ca să trăim cu bine şi să vă fie şi vouă maĭ bine şi maĭ lesne. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea stricată; adresa: prietenilor domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov şi vameşuluĭ. — Arh. No. 62.

După 1517.

CLV.

Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenĭ aĭ domnieĭ mele, pîrgarilor din Braşov. Şi după aceasta daŭ de ştire prietenieĭ voastre că am

trimes un om al domnieĭ mele acolo la prietenia voastră, pentrucă a venit un neguțător turc cu marfă bună și multă, și e un bun prieten al domnieĭ mele, mĭ-e foarte prieten domnieĭ mele; decĭ vă daŭ de știre prieteniei voastre: orĭcine dintre prieteniile voastre ar avea marfă, să-șĭ trimeată omul și să se tocmească și să se înțeleagă cu Turcul aci în cetatea Bucureștĭ, cum îĭ va fi voea. Și să vie în bună voe să se tocmească, și ĭarășĭ în bună voe să se întoarcă la domnia voastră, și de domnia mea să nu se 'ngrijască de loc. Pe credința și sufletul domnieĭ mele, altfel n'are să fie. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea ruptă; ea pare să fi fost însă identică cu cea dela No. 32 și 33 (cf. Regestele); adresa lipsește; scrierea este identică cu cea dela No. 62. — Arh. No. 61.

După 1517.

CLVI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ [1]. Scrie domnia mea vecinilor noștri de aproape și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ în știrea domnieĭ voastre, că pănă acum am știut că avem pace cu domnia voastră, și oameniĭ domnieĭ voastre aŭ avut așezămînt și dreptate dela domnia mea. Acum însă nu știŭ cum v'ațĭ răzgîndit domnia voastră și nu voițĭ pacea, ci ațĭ început răzmiriță și ațĭ pornit gloată și oaste și ațĭ venit asupra țăriĭ și asupra oamenilor și slugilor [2] domnieĭ mele, ca să-ĭ omorîțĭ. Apoĭ aŭ venit slugile și oameniĭ domnieĭ mele acolo la Brașov, la cetatea înălțimeĭ sale craĭuluĭ, să cumpere cele de trebuință pentru domnia mea, ĭar voĭ ațĭ trimes din noŭ oamenĭ de-aĭ

---

[1]) Orig. гнк влашки.

[2]) Orig. repetă încă odată „землю".

voştri, cu învăţătura voastră şi pe pămîntul domnuluĭ nostru al înălţimeĭ sale craĭuluĭ, ca să-mĭ omoare oamenii, şi pe unul l-aŭ şi omorît pe loc, în mijlocul tîrguluĭ, ĭar alţiĭ deabĭa aŭ scăpat cu fuga. Decĭ să ştiţĭ bine, că nicĭ o treabă nu maĭ aveţĭ cu ţara domnieĭ mele, nicĭ domnia mea cu ţara voastră; şi dacă domnia mea saŭ oamenii domnieĭ mele aŭ făcut vre-un răŭ oamenilor domnieĭ voastre, apoĭ voĭ v'aţĭ ridicat şi oamenii domnieĭ mele aŭ fost omorîţĭ printre voĭ. Decĭ vă zic domnia mea că aş fi dorit pacea şi dreptatea şi nu mĭ-ar fi plăcut răzmiriţa, dar voĭ nu vreţĭ pacea, ci aţĭ început răzmiriţă, şi se tae şi se omoară săraciĭ noştri fără judecată şi fără lege. Decĭ, dacă aţĭ început răzmiriţă, atuncĭ să vă păziţĭ deaci nainte, şi să ştiţĭ că voiŭ preface ţara Bîrseĭ aşa, că nu se va maĭ cunoaşte loc întrînsa. Domnia mea ştiŭ că am pace dela înălţimea sa craĭul, domnul nostru, ĭar dela voĭ în orĭce vreme am răzmiriţă şi sînt nevoit, pe aceste vremurĭ de ĭarnă, să ţiŭ pe săracĭ la posadă. [1] Deaci înainte asta nu maĭ poate fi. Dar să vă păziţĭ, căcĭ vă aştept şi domnia mea. Iar dacă s'a întîmplat cumva că oamenii noştri s'aŭ omorît printre voĭ făra ştirea voastră, atuncĭ să aflaţĭ pe omorîtorĭ şi să-ĭ pedepsiţĭ după lege şi înaintea omuluĭ nostru; ĭar cîtă vreme de acu nainte nu-ĭ veţĭ pedepsi, să vă feriţĭ. Şi ce are să vă spue omul nostru Alexe,

---

[1]) De pază la graniţă; cf. posada = pichet de graniţă. Acest înţeles pare a-l avea aci cuvîntul *posadă*; comp. d. p. într'un doc. al luĭ Mircea expresia „să fiţĭ slobozĭ de orĭce slujbe şi dăjdĭ şi de posadă (и ѡт посадѫ) şi de găleţĭ ohabnice şi de coşniţe ohabnice" (Venelin, p. 26). Într'unul dela Vladislav al doilea se scutesc nişte boerĭ „şi de vama oilor şi de vama porcilor şi de albinărit şi de găletărit şi de vinăriciŭ şi de dijmă şi de gloată şi de posadă „и ѡт посады" (Miletić, DR., p. 333—34). Cuvîntul se găseşte şi în alte documente vechĭ. În scrisoarea luĭ Neagoe Basaraba „ꙋ посадꙋ" ar putea să însemne însă şi „la Posada", trecătoarea dintre Transilvania şi jud. Prahova, maĭ sus de satul Posada, un cătun al Comarniculuĭ; cf. Pozata (Pazzata) din lupta luĭ Vlad cu Unguriĭ, în vremea luĭ Mircea cel Bătrîn (Hurmuzaki, Doc. I, 2, p. 395).

credeți, căcĭ sînt vorbe adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram; pecetea ruptă: adresa obicĭnuită. — *Arh. No. 65.*

După 1517.

CLVII.

Io Basaraba voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn al țăriĭ rumîneștĭ. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate vă poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre, că înainte de vremea aceasta am trimes la domnia voastră și v'am cerut meșterĭ să ne facă niște ceasornice și niște tipare [1]) ce ne sînt de trebuință. Domnia voastră ne-ațĭ trimes meșteriĭ și ne-am tocmit cu eĭ și le-am dat aspri cîțĭ mĭ-aŭ cerut și s'aŭ întors la domnia voastră. Dar deatuncĭ și până astăzĭ nu s'aŭ îngrijit nicĭ decum de lucrul nostru [2]), ci aspri ĭ-aŭ cheltuit, ĭar lucrul nostru l-aŭ lăsat de batjocură, așa că șĭ-aŭ bătut joc de noĭ. Cu toate astea, mulțămim domnieĭ voastre că ne-ațĭ trimes meșteriĭ, căcĭ nu ne-am așteptat să facețĭ nicĭ atîta pentru noĭ. Decĭ ne rugăm de domnia voastră, fiindcă am trimes acolo pe omul nostru, anume pe Radul spătarul [3]), să cercetațĭ domnia voastră la aceĭ meșterĭ cîțĭ aspri leam dat și să-ĭ luațĭ și să mi-ĭ trimetețĭ prin sluga noastră, ĭar pe eĭ, Dumnezeŭ să vă povățuească să nu-ĭ lăsațĭ în pace, ca să-șĭ rîză de noĭ, ci să le facețĭ scandal, ca să

---

[1]) Orig. некои хоре и типаре. Ceasornice (horologia) se pomenesc în orașele săseștĭ din Transilvania pe la 1494 și 1506 (Rechnungen I, p. 17˙, 499); cît pentru meșterĭ tipografĭ, nu e îndoeală că se aflaŭ la Brașov pe timpul luĭ Neagoe, dacă nu Sașĭ, cel puțin străinĭ venițĭ din alte părțĭ.

[2]) Orig. ниціа нехаіаш[е] за наше работѹ; bulg. nehajъ, mă îndeletnicesc, daŭ atenție.

[3]) Pomenit în documente dela 1512, 1513, 1516, 1517, 1519 și 1520 (arhivele statuluĭ).

se învețe minte și alțiĭ[1]). Și ĭarășĭ ne-ațĭ trimes domnia voastră un alt meșter manganar[2]) și ĭ-am dat să ne facă o salbă de mărgăritare[3]). Astfel a plecat și el cu mărgăritarele și cu o parte din preț ce ĭ-am plătit. Decĭ vă rugăm pe domnia voastră să căutațĭ și pe acesta și să-l vedețĭ; dacă ne lucrează salba fără întărziere, să-șĭ facă lucrul în pace, ĭar dacă nu lucrează, domnia voastră să luațĭ și dela el lucrul nostru și să ni-l trimetețĭ prin sluga noastră maĭ sus zisă. Ĭar dacă nu ne vețĭ scoate aspri dela aceștĭ meșterĭ, domnia mea nu voiŭ suferi să rămîn în pagubă, ci pe cine voiŭ afla dintre domniile voastre în țara noastră, domnia mea voiŭ lua dela el și maĭ mult. Altfel n'are să fie. Ĭar domnia voastră gîndiți-vă să nu se maĭ facă vorbe între noĭ, ci ceea ce este al nostru, să vie în mînile noastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † мати́ю [бжїею іѡ басараба] воивода и гнь; *adresa obicĭnuită.—Arh. No. 110.*

c. 1517—1521,

CLVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ[4]). Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, vă grăesc domnieĭ voastre, că a venit acest om al nostru anume Șarpele și mĭ-a spus că a fost acolo printre voĭ să-șĭ cumpere una alta, dar cînd a vrut să ĭasă, domnia voastră ĭ-ațĭ luat calul cu șa cu tot[5]) și 50 de aspri, și ațĭ maĭ luat în aceeașĭ vreme și altora. Decĭ vă grăesc domnieĭ

---

[1]) Urig. да им ꙋчините скандалꙋ, како да се педепшет и дрꙋзи.

[2]) Orig. манганар = lucrător de gherghefurĭ; dela grec. μάγγανον gherghef, μαγγάνι război de țesut. În grec. μαγγανάριος însamnă și meșter în general, „engineer“ Sophokles.

[3]) Orig. грьло ѡт бисер.

[4]) Orig. господинь влашки.

[5]) Orig. кон сь баси чинием си.

voastre: de ce îĭ asupriţĭ aşa? Ştiţĭ că ne-am întocmit să nu se facă opreală[1]), căcĭ dacă are cineva vre-o datorie, noĭ nu sîntem departe, ci sîntem aproape de porţile [voastre]. Astfel, trimeteţĭ la noĭ, să le facem judecată dreaptă, ĭar dobitoacele să li le daţĭ îndărăt. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram, pecetea ruptă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 36.

c. 1517—1521.

CLIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ rumîneştĭ. Scriem cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi ne închinăm cu multă sănătate domnieĭ voastre. Şi după aceasta, vă daŭ de ştire, că maĭ an s'a ridicat un lotru acolo în ţara voastră; noĭ am dat drumul oamenilor noştri şi a dat Dumnezeŭ de ne-aŭ adus pe vrăjmaş la mînă şi ĭ-am făcut cum îĭ este legea şi l-am însemnat[2]). Ĭar acum oameniĭ noştri aŭ venit în ţara voastră după hrană şi voĭ ĭ-aţĭ prins din pricina aceluĭ lotru. Noĭ nu ne-am aşteptat să ne prindeţĭ oameniĭ ce ne stîrpesc vrăjmaşiĭ, ci am nădăjduit că pe unde vor merge oameniĭ noştri la voĭ, aceĭ ce stîrpesc pe vrăjmaşiĭ noştri, am nădăjduit că-ĭ veţĭ lăuda şi că vor avea cinste dela voĭ, în hatîrul nostru[3]); nu ne-am aşteptat la altceva dela voĭ. Decĭ cercetaţĭ; dacă ĭ-aţĭ prins pentru acel lotru, şi dacă aceasta le este vina, povăţuească-vă Dumnezeŭ să-ĭ sloboziţĭ în pace, ca să vă fim şi noĭ cu mulţămire. Ĭar dacă aŭ vre-o alta vină, daţi-mĭ de ştire, căcĭ mult mă doare inima pentru eĭ. Decĭ, faceţĭ bine şi-ĭ sloboziţĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure, amin. Scris în luna luĭ Maĭ 27.

Monogram; pecetea ştearsă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 114.

1512—1521.

---

[1]) Orig. изнамь да се не чинит.

[2]) Orig. знаменахмо.

[3]) Orig. радї наш[е] главе.

CLX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și dragoste cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Și după aceasta vă grăește domnia mea: știțĭ domnia voastră cum se poartă negutătoriĭ din țara domnieĭ mele și cum [se poartă] ceĭ din țara înălțimeĭ sale craĭuluĭ: uniĭ aŭ bună credință și-șĭ plătesc datoriile, alțiĭ aŭ rea credință și nu vor să plătească. Astfel a venit acum sluga domnieĭ mele jupîn Sava și mi s'a jeluit că are datoriĭ acolo în Brașov la oameniĭ domnieĭ voastre și nu și le poate scoate. Deci vă grăesc domnieĭ voastre: faceți-ĭ judecată dreaptă, ca să i se plătească datoriile, căcĭ și eĭ [negutatoriĭ] ĭaŭ dobitoacele dela Turcĭ și [aceștia] îĭ pîrăsc să plătească. Decĭ vă grăesc domnieĭ voastre: să aĭbă ispravă dela domnia voastră. Și de alta grăesc domnieĭ voastre: de lucrul Cherațeĭ, sora slugiĭ domnieĭ mele Sava; ea e siluită și sufere dela bărbatul eĭ Dobromir [1]). Domnia voastră sînteți oamenĭ cumințĭ, și știțĭ domnia voastră că nimenea nu fuge de bine, ci de silă și de nevoe fuge; decĭ vă rog pe domnia voastră, măcar pentru voea domnieĭ mele, să nu aĭbă [acea femee] silă, ci să fie slobodă de bărbatu-săŭ, căcĭ îl știțĭ domnia voastră ce fel de om este. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mică, din a căreĭ legendă nu se poate ceti decît † матю; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 39.*

1512—1521. — Scrierea e fără îndoeală din sec. 16-lea. — Sava e poate „Sawa, frater Marcusch de Thargovistia“, mare importator la Brașov prin 1503 (Quellen I, p. 73); în acelaș an e pomenit de maĭ multe orĭ Dobramir, tot ca importator (ibid. p. 11, 16, 28, 30, 36).

---

[1]) Orig. нма ѹсилос[ть] и неволю ѡт мѹжа си добромирѹ.

21. Despina, doamna luĭ Basaraba IV Neagoe.

(1521)

CLXI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ doamna Despina. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor prietenĭ și vecinĭ de aproape, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și cu multă sănătate mă închin domnieĭ voastre. Și după aceasta, să fie știut domniilor voastre că a auzit domnia mea, cum că domniile voastre ațĭ oprit acolo la Brașov pe sluga noastră Andriĭaș și nu l-ațĭ crezut că este trimes de domnia noastră. Decĭ, domniile voastre să științĭ și să credețĭ că l-am trimes la Măria Sa craĭul, cu cuvintele noastre trebuincioase, încă pe cînd mĭ-era Theodosie voevod în țară. Decĭ, să aĭbă credință din partea domniilor voastre și să-l lăsațĭ în pace. Și apoĭ, ce mĭ-ațĭ încredințat domniile voastre de lucrul luĭ Furcă, că ĭ-ar fi luat Calotă vornicul niște svite și nu i le-a plătit, domniile voastre rugați-vă luĭ Dumnezeŭ să-mĭ vie fiul meŭ Theodosie voevod zdravăn, și nu vom lăsa pe nicĭ un om al domniilor voastre în pagubă, ci vom plăti tot. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Fără monogram și fără pecete; adresa: cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov.— Arh. No. 317.

1521, Ianuarie—Aprilie.— Timpul cînd Theodosie fu luat de Mehmed și dus la Constantinopol, de unde nu maĭ avea să se întoarcă. Prin Aprilie Despina se retrage în Ardeal. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVII. —Furcă este prob. „Dimitrie Furka", un Romîn din Șcheiŭ, pomenit în socotelele Brașovuluĭ la 1520 (Quellen I, p. 257, 261, 267).

22. Theodosie.

(1521)

CLXII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Theodosie, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților noștri frațĭ și

bunĭ prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, daŭ în știrea domnieĭ voastre, că maĭ nainte de vremea aceasta, știe domnia voastră, după moartea părinteluĭ domnieĭ mele, a răposatuluĭ Basaraba voevod, s'a ridicat acel vrăjmaș Călugărul [1]), cu hiclenii din țara domnieĭ mele, peste capul domnieĭ mele. Dar a dat Dumnezeŭ și rugăciunea părinteluĭ domnieĭ mele Basaraba voevod, și i-am pus sub picioarele domnieĭ mele. Și nu mĭ-a fost destul cu atîta; ci din noŭ s'a ridicat un alt vrăjmaș [2]), cu hoțĭ și cu răufăcătorĭ, și aŭ prădat țara și-aŭ ars-o, fără știrea împăratuluĭ. Milostivirea voastră știțĭ, că domnia noastră este dela Turcĭ. Astfel, dacă am văzut domnia mea, că se turbură țara, am cunoscut că nimic nu voiŭ folosi și m'am dat ĭarășĭ cu Turciĭ, și am trimes să dea de știre împăratuluĭ: atuncĭ împăratul făcu cum ațĭ auzit domnia voastră cu aceĭ vrăjmașĭ și mă puse din noŭ în scaunul părinteluĭ domnieĭ mele. Decĭ, domnia voastră știțĭ de viața și de credința și de jurămîntul ce ațĭ avut cu părintele domnieĭ mele; tot așa să țineți domnia voastră și cu domnia mea. Și vă maĭ daŭ în știrea domnieĭ voastre: să nu credețĭ cine știe ce, fiindcă m'am dus în cea parte a țăriĭ la Slatina; m'am dus, fiindcă țara e mîncată de partea ceastălaltă de aceĭ vrăjmașĭ, precum știțĭ domnia voastră. Decĭ vă daŭ de știre domnieĭ voastre, că am pus pe boeriĭ domnieĭ mele, pe jupîn Radul vornicul [3]) și pe Boĭco părcalabul, să păzească scaunul domnieĭ mele. Astfel oameniĭ voștri ce vor avea vre-o treabă să se ducă la Tîrgoviște la aceĭ boerĭ aĭ domnieĭ mele și să-șĭ isprăvească treaba. Și spunețĭ domnia voastră oamenilor voștri, să vie în țara domnieĭ mele, pe

---

[1]) Dragomir Călugărul, ca pretendent Vlad. Cf. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVI.

[2]) Radul dela Afumațĭ, proclamat de Muntenĭ prin Ianuarie 1521.

[3]) Fostul spătar al luĭ Neagoe Basaraba.

unde vor voi, slobozĭ și în pace; tot așa oamenii domniei mele în țara domniei voastre. Și vă maĭ daŭ în știrea domnieĭ voastre, pentru niște vrăjmașĭ aĭ domnieĭ mele ce sînt printre voĭ, și vă rog pe domnia voastră: nu trebue să ținețĭ pe vrăjmașul domnieĭ mele printre voĭ, căcĭ acum am să văd cum vețĭ ținea credință cu domnia mea; mă rog de domnia voastră, [asta] nu trebue [s'o facețĭ], căcĭ vrăjmașiĭ domnieĭ mele sînt și aĭ domnieĭ voastre, ĭar vrăjmașiĭ domnieĭ voastre sînt și aĭ domnieĭ mele. Și apoĭ, ce va spune domnieĭ voastre omul nostru [1]), să credețĭ, că sînt cuvintele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Io Theodosie voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Fără pecete; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 313.

1521, Ianuarie saŭ Fevruarie.

23. Vladislav III.

(Aprilie 1523—Noemvrie 1524)

CLXIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vladislav, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ. județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă grăește domnia mea, că maĭ nainte vreme aŭ venit oameniĭ voștri la domnia mea și ĭ-am trimes îndărăt cu omul nostru, cu Momce logofătul, și eraŭ să sosească la voĭ [2]). Dar mĭ-a venit cineva și mĭ-a vestit domnieĭ mele, cum că vițevoevodul și cu Radul voevodul și cu toțĭ pribegiĭ aŭ por-

---

[1]) După „nostru" urmează în orig. по имє și loc gol pentru un nume; locul a rămas neumplut.

[2]) Orig. та сѫт били доходници.

nit în sus spre Severin, ĭar pe oamenii domnieĭ mele, pe Ganca și pe Lupul, ĭ-ațĭ legat în obezĭ de fier. Decĭ am trimes din noŭ domnia mea și ĭ-am întors îndărăt. Acum a venit dela voĭ Cîrstea și din vorbele voastre din toate am înțeles pe rînd că aŭ intrat ĭarășĭ printre voĭ niște raŭfăcătorĭ cu vorbe rele. Decĭ am trimes ĭarășĭ domnia mea pe Momce logofătul, cu oamenii voștri și cu un boer al nostru, ca să meargă la vițevoevod. Și să știțĭ că domnia mea am acolo mulțĭ vrăjmașĭ, și să dațĭ pe cineva din oamenii voștri să meargă până la vițevoevod cu Momce logofătul, ca să nu aĭbă undeva vre-o pedecă, ci să se ducă și să se întoarcă în pace și în bună voe. Și cele ce va spune omul vostru Cîrstea dela noĭ, pe toate să le credețĭ, căcĭ sînt cuvintele noastre prea adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin. Scris în Maĭ 15.

Io Vladislav voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ruptă ; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 30.

1524. — Prin Maĭ anul acesta Vladislav III obținu pacea dela Ardelenĭ. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLIII.

CLXIV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vladislav, voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ[1]). Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, cartea și vorbele[2]) ce mĭ-ațĭ trimes domnieĭ mele cu omul domnieĭ voastre, cu jupîn Petru, din toate pe rînd v'am înțeles pe domnia voastră. Și fiindcă ațĭ dorit dela noĭ prietenie și împăcăciune. noĭ — aceasta o știțĭ domnia voastră— nicĭ nu ajunsesem la Dunăre și am trimes la domnia voastră, prin oamenii noștri, cărțĭ de prietenie și împăcăciune. Și dacă n'am fi

---

[1]) Orig. гнѣ влашки.

[2]) Orig. книгꙋ и рѣч ; Mil. greș. книгꙋ прѣч(етоχ).

voit să avem prietenie și împăcăciune, n'am fi trimes noĭ. Și maĭ întîiŭ ne-am închinat sfinteĭ coroane și înălțimeĭ sale craĭuluĭ și luĭ Ianăș voevod și tuturor domnilor țăriĭ ungureștĭ cu dreaptă slujbă și cu prietenie, și mulțămim tuturor domnilor țăriĭ ungureștĭ și domnieĭ voastre, că ațĭ pus atîta osteneală pentru țara rumînească cea creștină, și multe cheltuelĭ ațĭ făcut și ațĭ scos această țară creștină din gura vrăjmașă a afurisiților Agarenĭ. Pentru aceasta domnul Dumnezeŭ și prea curata maĭcă a Domnuluĭ vă va răsplăti cu bine domniilor voastre. Și de va vrea Dumnezeŭ, ne vom trudi și noĭ să vă răsplătim cu prietenie. Și să n'avețĭ domnia voastră bănueală în inimele domnieĭ voastre, că nu vom fi bunĭ și drepțĭ prietenĭ aĭ țăriĭ ungureștĭ și aĭ domnieĭ voastre ; că m'am dus și am scăpat din mînile păgînilor în țara rumînească, daŭ laudă luĭ Dumnezeŭ că am eșit și că m'a scos Dumnezeŭ din țară păgînă în țară creștină. Și făgăduesc decĭ a fi până la moarte cu prietenie și cu adevărată și credincioasă slujbă sfinteĭ coroane și înălțimeĭ sale craĭuluĭ și tuturor domnilor țăriĭ ungureștĭ și domnieĭ voastre. Decĭ, Dumnezeŭ să vă povățuească, să fițĭ și domnia voastră, din toată inima, drepțĭ și cu prietenie față de noĭ, cum și noĭ față de domnia voastră ; căcĭ noĭ n'avem nicĭ un gînd răŭ asupra domnieĭ voastre. Dar din partea domnieĭ voastre ne vin numaĭ vorbe deșarte ; nu știm : este cu știrea domnieĭ voastre saŭ nu este, dar sînt vorbe de oamenĭ fără minte. Dumnezeŭ va alege. Și dacă cineva dintre oameniĭ voștri a avut în țara noastră vre-o oprire, vă zic domnieĭ voastre : nu științĭ ce amestec s'a întîmplat ; în țara rumînească si ce ceartă și neorîndueală a fost într'însa, și cît de tare s'aŭ înmulțit răŭfăcătoriĭ ? Însă de cînd am intrat noĭ în țară, am început să-ĭ alegem pe ceĭ răĭ dintre ceĭ bunĭ, ca să se poată hrăni toțĭ ceĭ ce vor să umble cu dreptate, ceĭ din țara înălțimeĭ sale craĭuluĭ și ceĭ din țara rumînească, și să fie amîndouă țările creștine unite, ca una singură, numaĭ ca să ne putem apăra de vrăjmașiĭ noștri și aĭ le-

giĭ creştinestĭ, de Agareniĭ Turcĭ. Dar aceĭ răŭfăcătorĭ aŭ început să fugă; atuncĭ le-am închis calea, ca să-ĭ putem pedepsi, și ca să se poată hrăni săraciĭ în bună voe și în pace. Căcĭ ĭ-am îngăduit acum din noŭ să vie în bună voe și să se hrănească fără grije; că așa am vrut să facem: să deosebim pe oameniĭ ceĭ răĭ de ceĭ bunĭ. Cine va fi răŭ, răŭ să pĭară. Domnia voastră trebue să facețĭ tot așa cu oameniĭ ceĭ răĭ, care vor să facă răŭ în țara voastră. Iar de lucrul luĭ Radul voevod, m'ațĭ încredințat din noŭ pe domnia mea, că nu este în mînile voastre, ci este în mînile luĭ Ianăș voevod. Noĭ știm cine sînt neprieteniĭ noștri; facețĭ domnia voastră cu eĭ cum trebue. Și dacă nu vă este în mînă ceea ce dorim, cuĭ vrea Dumnezeŭ să-ĭ dea, acela va avea. Iar de lucrul boerilor ce sînt cu el, dacă ar porni eĭ să vie la noĭ, ne rugăm de voĭ să aĭbă cale slobodă și deschisă, să vie la noĭ. Și dacă vre-uniĭ dintre boerĭ vor avea marfă la voĭ și vor trimete să le-o aducă, să li se dea marfa în mînă, să le-o aducă[1]). Și cele ce va spune solul nostru Petru, să credețĭ, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Bucureștĭ, luna luĭ Iulie în 13.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ιω владнслав воевода бжїею мастїю гнь влаш[кн]; *adresa obişnuită.—Arh. No. 27; Mil. No. 66.*

1524.

CLXV.

Io Vladislav voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn al țăriĭ rumîneștĭ[2]). Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și vecinĭ de aproape, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, șĭ multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ în știre domnieĭ voastre, că din vremea cînd s'a milostivit domnul Dumnezeŭ asupra țăriĭ rumîneștĭ și a mîntuit-o de Turcĭ și mĭ-a

[1]) În orig. „донести и до симо"; до симо a fost apoĭ șters de diac.

[2]) Orig. гнь влашки.

dăruit domnieĭ mele domnia într'însa, din acea vreme, îndată ce ne-am apropiat şi am intrat în ţară, aŭ venit boeriĭ ţăriĭ rumîneştĭ şi ne-aŭ arătat domnieĭ noastre cîtă osteneală şi cîte cheltuelĭ aţĭ pus domnia voastră pentru ţara rumînească; n'aţĭ cruţat nicĭ trupurile voastre de osteneală, ci v'aţĭ trudit pentru ţara rumînească cea creştină. Domnia mea foarte m'am bucurat de aceasta şi m'am gîndit să rămîn adevărat prieten domnieĭ voastre cît voiŭ trăi; şi am slobozit decĭ toate căile pentru oameniĭ domnieĭ voastre, pentru neguţătorĭ şi săracĭ, ca toţĭ să se hrănească în bună voe şi în pace. Şi până acum nicĭ un om al domnieĭ voastre nu poate să se plîngă nicĭ de noĭ nicĭ de oameniĭ noştri. A venit apoĭ solul credincios al domnieĭ voastre Petru diacul şi multe vorbe a vorbit cu mine, din partea domnieĭ voastre. Şi a pus jurămînt, că oameniĭ şi săraciĭ domnieĭ mele să umble slobozĭ şi în pace să se hrănească în ţara domnieĭ voastre; aşişderea şi oameniĭ domnieĭ voastre în ţara domnieĭ mele slobozĭ să umble. Şi ni se părea astfeliŭ, că în pace şi în bună înţelegere vom fi totdeauna, cînd [ce să vezĭ], se întîmplă acum nu de mult, că nişte foştĭ boerĭ aĭ noştri, jupîn Dragomir, mare paharnic şi fost vistier, şi jupîn Tudor, mare logofăt, şi alţĭ mulţĭ ca dînşiĭ aŭ trimes, pe jurămîntul domnieĭ voastre, să-şĭ ĭa marfa rămasă în casele domnieĭ voastre, şi nu cu cine ştie ce şiretenie, ci cu ştirea şi în urma înţelegeriĭ ce am făcut cu domnia voastră. Şi după ce încărcaseră slugile lor toată marfa, mergînd pe drum, nişte oamenĭ de-aĭ domnieĭ voastre aŭ tras cu săgeţile în eĭ, uniĭ aproape de porţile cetăţiĭ, alţiĭ la apa Timişuluĭ, şi le-aŭ luat toată marfa, ĭar pe oamenĭ ĭ-aŭ tăĭat. Decĭ vă întreb pe domnia voastră: de ce aţĭ făcut atîta moarte şi atîta pagubă boerilor noştri maĭ sus numiţĭ, avînd, şi noĭ şi oameniĭ noştri, pace şi tocmeală cu domniile voastre? Învoeala ce aţĭ avut cu domnia mea şi cu toţĭ boeriĭ domnieĭ mele, unde este ea acuma? Decĭ, vă grăesc domnieĭ

voastre: boerii noştri nicĭ o pagubă să nu aĭbă, ci să li se întoarcă îndărăt tot, căcĭ dacă nu le vețĭ întoarce marfa, aşa să ştițĭ domnia voastră, că domnia mea nu va lăsa nimica în pagubă, ci ne vom întoarce cu vîrf şi paguba şi moartea. Ĭar domnia voastră băgațĭ de samă şi maĭ bine să trăim ca bunĭ vecinĭ, decît să se înceapă atîta răŭ între noĭ. Şi cele ce va spune credincioasa mea slugă Momce diacul, să credețĭ domnia voastră, căcĭ sînt cuvintele noastre adevărate. Şi Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre, amin. Scris în Dridih, Iulie în 29.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † ιω владїславь воевода *(restul şters); adresa obicinuită. — Arh. No. 31.*

1524. — Dragomir paharnicul şi Tudor marele logofăt sînt citațĭ ca martorĭ într'un doc. din 11 Iulie 1523 al luĭ Vladislav III (arh. stat., Ep. Rîmniculuĭ LXXVIII, 1). În două doc. ale luĭ Radul dela Afumațĭ din 1526 Tudor e numit logofăt şi mare logofăt, ĭar Dragomir spătar (7 Ian. şi 19 Maĭ; arh. stat., Glavaciocul IV, 3; Bistrița XXIV, 5). Pe Tudor (Teodor) îl găsim sub acelaş domn mare logofăt la 1527, 1528, 1529 (arh. stat., Bistrița XXIV, 6; Govora IX, 2; Bistrița IV), ĭar pe Dragomir mare vistier la 1529 (arh. stat., Tismana). Eĭ rămîn în aceste demnitățĭ sub Vlad V şi Vlad VI şi sînt citațĭ în maĭ multe documente ale acestor domnĭ dintre aniĭ 1530—1535: Dragomir ca spătar şi fost spătar maĭ rar, Tudor foarte des ca logofăt şi fost logofăt (arh. stat.). Tudor trăeşte şi sub Radu Paisie (doc din 4 Ian. 1536; Govora X, 2).

24. Bădica Radul.

(1524)

CLXVI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Bădica Radul, voevod şi domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scrie domnia mea cinstiților şi bunilor noştri prietenĭ şi deaproape vecinĭ, județuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ şi celor o sută de bătrînĭ aĭ Braşovuluĭ, multă sănătate. Şi să fie ştiut domnieĭ voastre, cum s'a întîmplat înainte vreme în țara rumînească, că s'aŭ legat afurisițiĭ Agarenĭ Turciĭ să o pĭarză, şi mult răŭ şi amară moarte şi robie aŭ

făcut, până ce l-a povăţuit domnul Dumnezeŭ şi preacurata maĭcă a Domnuluĭ pe Ianoş voevod, şi pe domnia voastră împreună cu el, şi aţĭ scos pe Turcĭ din ţară; şi venit-a în ţara rumînească domn creştin de legea noastră, Vladislav voevod. Dar începînd să omoare pe boeriĭ ceĭ de frunte şi bătrînĭ aĭ ţăriĭ rumîneştĭ, eĭ prea bine aŭ cunoscut că le este vrăjmaş tuturor şi că are de gînd să le pĭarză capetele. Şi-aşa, eĭ n'aŭ voit nicĭ de cum să se lase să le pĭarză capetele. Ci mă ştiaŭ pe mine adevărat fecior de domn, al luĭ Radul voevod cel Bătrîn [1]), feciorul Călugăruluĭ, şi primindu-mă pe mine să le fiŭ lor, după lege, domn în ţara rumînească, m'am aşezat în scaunul părinteluĭ meŭ, în domnia ţăriĭ rumîneştĭ. Apoĭ am trimes domnia mea un om la înălţimea sa craĭul şi m'am închinat sfinteĭ coroane şi înălţimeĭ sale craĭuluĭ şi părinteluĭ meŭ Ianoş voevod [2]) şi tuturor domnilor ungureştĭ şi domniilor voastre, ca să fiŭ cu slujbă dreaptă din partea păgînilor. De asemenea, am ales cîţiva dintre boeriĭ ţăriĭ rumîneştĭ şi ĭ-am trimes cu pace la Poartă, la împăratul turcesc, pentru steag, fiindcă aşa a fost obiceĭul vechiŭ al ţăriĭ rumîneştĭ. Şi cu voea luĭ Dumnezeŭ s'aŭ întors boeriĭ noştri dela Poarta împărătească cu steag şi foarte cu bună şi întocmită pace. Dar ĭată că mi s'a ridicat nu de mult, din mijlocul vostru şi cu tăria voastră, un vrăjmaş asupra capuluĭ meŭ, Radul voevod, şi a venit să-mĭ pĭarză capul. Dar domnul Dumnezeŭ e mult milostiv şi îndurător pentru fiece om. Noĭ aducem mulţămită luĭ Dumnezeŭ, ĭar Dumnezeŭ face ce vrea cu noĭ cu toţĭ. Povăţuească-vă Dumnezeŭ şi prea curata maĭcă a Domnuluĭ, eŭ n'am fost până acuma cu nicĭ un gînd răŭ saŭ cu neprietenie pentru voĭ, dar dela voĭ şi din toată ţara ungurească am cunoscut numaĭ neprietenie; ştiŭ decĭ, că cel ce este vrăjmaşul nostru va grăi multe vorbe rele şi deşarte către domniile voastre, cum că

---

[1]) Radul IV cel Mare.

[2]) Ioan Zápolya.

domnia mea aş fi aşezat pe Turcĭ în ţara rumînească; de aceea vreaŭ să mărturisesc — martur mĭ-e domnul Dumnezeŭ — ce am făcut, ĭar domnia voastră să nu-l credeţĭ pe el, căcĭ el cum va şti maĭ răŭ, aşa va vorbi. Decĭ n'am adus noĭ pe Turcĭ în ţară, ci eĭ singurĭ aŭ intrat, cum aŭ intrat şi în alte ţărĭ, maĭ puternice decît a noastră. Dar într'o ţară ca aceasta, care e maĭ slabă decît toate celelalte ţărĭ! Decĭ Dumnezeŭ să vă povăţuească, voĭ n'aveţĭ nevoe să trăiţĭ cu noĭ în răzmiriţă, căcĭ cu toţiĭ sîntem creştinĭ; lăsaţĭ pe acel vrăjmaş şi nu-ĭ maĭ daţĭ ajutor, căcĭ dacă vom maĭ afla că-ĭ daţĭ ajutor dela voĭ, vom avea şi noĭ ajutor de acolo de unde ştim că putem să avem; şi ce se va întîmpla atuncĭ, departe să fie de sufletele noastre acest păcat, pe care domnul Dumnezeŭ să-l arunce asupra capetelor şi sufletelor voastre. Şi acum mĭ-a venit un om dela însăşĭ înălţimea sa craĭul şi dela Ianoş voevod, foarte cu mare pace şi întocmire pentru mine; dar despre acest lucru eĭ nimic nu ştiŭ, ci e fără ştirea lor. Faceţĭ şi voĭ acest lucru, dela voĭ. Decĭ, Dumnezeŭ să vă povăţuească, şi precum vă este gîndul, de grabă să-mĭ daţĭ de ştire, ca să cunosc răspunsul. Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Ianuarie 19[1]. Şi cele ce va spune Dragomir vătaful, [să le credeţĭ][2].

Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ruptă; adresa: cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ şi celor 100 bătrînĭ din Braşov. — Arh. No. 316.

Bădica Radul se instalează în domnie pe la sfîrşitul luĭ Noemvrie 1523. Scrisoarea aceasta nu poate fi decĭ decît din 1524. Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. XLVIII, şi Pretendenţĭ domneştĭ în sec. 16-lea, p. 70—74, unde efemera domnie a luĭ Bădica e tratată cu toate amănunţimile posibile şi cu o mare precisiune.

---

[1]) Orig. .ꙅі.; .і. abĭa se poate distinge, aşa că data s'ar putea ceti şi .ꙅ.

[2]) Cuvintele din urmă lipsesc în original, ca tot ce este pus, în ediţia noastră, în astfel de parenteze.

25. Radul V dela Afumaţĭ.

Ian. 1521—2 Ian. 1529)

CLXVII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod şi domn al ţăriĭ rumîneştĭ [1]). Scrie domnia mea cinstiţilor noştri prietenĭ şi vecinilor noştri de aproape, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi multă sănătate vă pofteşte domnia mea. Şi după aceasta, vă grăesc: cu voinţa luĭ Dumnezeŭ am sosit în ţară, dar Pîrvuleştiĭ vor să se bată cu domnia mea, şi foarte ne pregătim de războiŭ. Turcĭ mulţĭ nu aŭ; dar se făleşte Bade [2]) că va îndupleca pe sangeacul de Vidin şi pe sangeacul de Nicopol [3]) să se lupte cu domnia mea, şi dacă mi se va întîmpla domnieĭ mele vre-o sminteală, eĭ vor veni împreună cu Badea până în ţara Bîrseĭ şi până în ţara Ardealuluĭ şi la Braşov; şi se fălesc că o să prade peste tot. Decĭ vă grăeşte domnia mea: în ceasul în care veţĭ vedea această carte a domnieĭ mele, daţĭ veste tuturor puşcarilor şi voĭnicilor din Braşov şi din Ardeal şi din ţara Bîrseĭ, şi cu toţiĭ să săriţĭ şi să tăbărîţĭ la Rucăr, că dacă ni se va întîmpla vre-o sminteală, domniile voastre să fiţĭ gata. Şi să vie uniĭ cu banĭ, ĭar alţiĭ şi fără banĭ, şi pregătiţĭ toate, cum prea bine ştiţĭ, ca să nu vă ĭa cumva înainte Bade cu Turciĭ, şi veniţĭ de grabă şi cu multe oştĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Io Radul voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mică, cu legenda: † ιω радоүл воєвода милостїю божїю господинь влашки; *adresa obicĭnuită.— Arh. No. 225.*

1521, Septemvrie saŭ Octomvrie. — În Oct. se dă lupta dela Rucăr, la care ĭa parte însuşĭ Zápolya. Iorga, Studiĭ şi documente III, p. XLVII.

---

[1]) Orig. гнъ влашки.

[2]) Prob. fostul mare postelnic al luĭ Neagoe Basaraba între 1517—21 şi comisul luĭ Vladislav III din 11 Iulie 1523 (maĭ multe documente din arh. stat.).

[3]) Acesta era Mehemed-beg.

CLXVIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ. județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre de lucrul luĭ Bădica, și să mă credețĭ, că e adevărat: cînd aŭ venit Turciĭ cu steag și le-a eșit Bădica înaintea lor și înaintea steaguluĭ, Turciĭ l-aŭ tăĭat pe el și pe toțĭ boeriĭ cîțĭ eraŭ cu el. Și aŭ luat apoĭ Turciĭ capul luĭ Bădica și alte capete boereștĭ, dar nu știŭ ale cuĭ aŭ fost acele capete; ĭar boeriĭ Giura părcalabul [1]) și Oancea dela Batea[2]), carĭ aŭ fost la Poartă, și Radul logofătul al luĭ Mațil[3]) s'aŭ speriat și aŭ fugit și sînt la un loc cu Pîrvul banul și-aŭ trimes un om la domnia mea și mĭ-aŭ vestit că eĭ n'aŭ știut cu nicĭ un chip de tăerea aceasta[4]), ci cînd aŭ pornit dela Poartă cu steagul, eĭ l-aŭ adus în numele luĭ Bădica și numaĭ după aceea le-aŭ venit veștile [5]). Iar Turciĭ de'ndată ce aŭ tăĭat pe Bădica și pe boerĭ, s'aŭ întors îndărăt la Giurgiu și-aŭ trimes capul luĭ Bădica și alte două capete la Poartă: ĭar trupul luĭ Bădica l-am luat domnia mea însumĭ și m'am dus domnia mea la mănăstirea Dealuluĭ și l-am îngropat acolo; ĭar la Turcĭ am trimes oamenĭ, ce nu s'aŭ întors încă dela eĭ. Dar și maĭ nainte mĭ-a venit dela eĭ răspuns, ca să merg împreună cu toțĭ boeriĭ la vadul Giurgiuluĭ, să-mĭ dea steagul; însă domnia mea le-am dat răspuns: cumcă boeriĭ s'aŭ înspăĭmîntat de voĭ și nu pot să vie; acesta, să știțĭ, e adevărul. Și alta, să maĭ știțĭ domnia voastră, că ne dăm toată silința să ne păzim, ca să fie și voea luĭ Dumnezeŭ, dar mă tem că Săcuiĭ și dorobanțiĭ vor fugi și voiŭ rămînea

---

[1]) Logofăt la 1531 (10 Ian. și 18 Sept.; documente din arh. stat.).

[2]) Orig. ѡт батю; vistier la 1522, Fevr. 3 (doc. din arh. stat.).

[3]) Orig. мацилов; cf. Radul Mațilov din Buiceștĭ, 16 Sept. 1520 (doc. din arh. stat.).

[4]) Orig. како ѡни тои посьлъ (посѣкъ?) не сꙋ знали ни едно кип.

[5]) Orig. вещіа сꙋт дошли.

singur, neavînd domnia mea de unde să ĭaŭ banĭ, căcĭ țara este prădată şi risipită. Astfel n'am de unde să ĭaŭ. Decĭ mă rog de domnia voastră, luațĭ dela țară aspri cît vețĭ putea aduna, fie şi fără ştirea domnuluĭ Ianăş voevod, şi trimeteți-mĭ şi ajutoare; trimeteți-mĭ și voĭ cît putețĭ, căcĭ domnul Ianăş voevod nu va zice nimic pentru aceasta, numaĭ să ne mîntuească domnul Dumnezeŭ de cîiniĭ de Turcĭ; căcĭ dacă ne vor birui și ne vor ruşina pe noĭ Turciĭ, nicĭ domniile voastre nu vețĭ trăi în pace. Maĭ nainte domnia voastră ațĭ trăit liniştițĭ şi bine, dar ațĭ aprins focul; acum să nu-l stingețĭ, ci faceți-vă pomană, și Dumnezeŭ vă va mîntui pe domniile voastre de chinul cel vecĭnic. Și trimetețĭ domnia voastră şi la Sibienĭ. Şi Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domniilor voastre, amin. Scris în Fevruarie 2 [1])

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: ιw радѹл воевода [милостїю божїею] г[оспод]нь влашки ; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 282.*

1523. — Ajutorul cerut nu ĭ-a sosit luĭ Radu și în aceeaşĭ lună el fu gonit din țară de Turcĭ; aceștia numesc domn pe Vladislav III.

CLXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ și cu ajutorul domnuluĭ nostru al înălțimeĭ sale craĭuluĭ, noĭ, domnul întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ, scriem cinstiților şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, județuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, dăm în ştire domnieĭ voastre: domnia voastră ştițĭ cum s'a întîmplat înainte vreme cu această țară rumînească, că maĭ întîiŭ a venit Vladislav voevod în țară, ĭar asupra luĭ s'a ridicat Bădica voevod ca să fie domn în țara rumînească și a trimes pe boerĭ la Poarta împărătească, să-ĭ aducă steag şi pace. Și-ĭ aduseră Turciĭ steag. Dar cînd era să-şĭ primească

---

[1]) În orig. .ф҃р. este îndreptat din .ѡ҃х.

steagul în mînă, Turciĭ ĭ-aŭ luat steagul și ĭ-aŭ tăĭat capul și împreună cu el aŭ tăĭat și zece boerĭ. Și pe locul acela și în aceeașĭ vreme aŭ zis Turciĭ oasteĭ: „mergețĭ unde se află domnul vostru Radul voevod care e dincolo de plaiŭ, fiindcă el vă este domn și împăratul luĭ ĭ-a dat țara rumînească, să fie domn [într'însa]. Și vedețĭ acest steag? El este al luĭ Radul voevod, cel de peste plaiŭ". Astfel aŭ zis Turciĭ. Dar noĭ nu-ĭ credem pe eĭ, căcĭ Turciĭ sînt șirețĭ și necredincioșĭ, și nu-ĭ credem. Decĭ mă rog de domnia voastră, trimetețĭ-mĭ oaste în ajutor[1]) cît vă este cu putință, dar în taĭnă, căcĭ vreaŭ s'o așez la o parte și să văd dacă Turciĭ vor într'adevăr și cu gînd bun să ne aducă pace și steag, saŭ dacă nu cumva vor să lucreze cu șiretenie și cu gînd ca să pĭarză țara rumînească și să se apropie de țara înălțimeĭ sale craĭuluĭ și a domnieĭ voastre, ca s'o prade. Pentru aceasta noĭ trebue să avem cu ce să ne apărăm și cu ce să ne batem cu eĭ, ca să ne apărăm și să nu ne dăm Turcilor. De asta vă rog pe domnia voastră, și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre. Scris în Tîrgoviște Ianuarie 27. Ĭar domnia voastră bine să vă pregătițĭ și să vă pă-zițĭ și să avețĭ oastea gata.

Monogram; pecete ilisibilă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 311.

1524. — Radul dela Afumațĭ se instalează în Tîrgoviște prin Ianuarie 1524. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVIII.

26. Moisi.

(Martie 1529—August 1530)

CLXX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ I o M o i s i, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și deaproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din

[1]) Orig. мкотѹ, putere, oaste, ajutoare; cf. scrisoarea precedentă.

Brașov, și multă sănătate poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă daŭ în știre: știțĭ cum maĭ nainte de vremea aceasta am fost trimes domnia mea la domnia voastră ca să vă închinațĭ luĭ Ianăș craĭul, cu cetatea și cu tot ținutul vostru, ĭar domnia voastră să rămînețĭ în pace și slobozĭ. Dar domnia voastră n'ațĭ voit nicĭ de cum să vă închinațĭ craĭuluĭ Ianăș. Astfel am făcut domnia mea după porunca împăratuluĭ turcesc și am trimes domnia mea pe boeriĭ și oastea domnieĭ mele în ținutul Ardealuluĭ, și mult răŭ și pradă și foc aŭ făcut. Și Dumnezeŭ știe că întru aceasta nu este vina domnieĭ mele. Și toțĭ s'aŭ închinat luĭ Ianăș craĭul și domnieĭ mele. Decĭ și domniile voastre așișderea să vă închinațĭ luĭ Ianăș craĭul, și de acum înainte să deschidețĭ drumurile pentru săracĭ, voĭ de acolo, ĭar domnia mea de aicĭ, ca să umble oameniĭ voștri să se hrănească slobozĭ, și oameniĭ și săraciĭ domnieĭ mele să umble și eĭ și să cumpere slobozĭ și în pace, fără pĭedecă și fără pagubă. Și toate cîte va spune sluga domnieĭ mele Dabija postelnicul, domnia voastră la toate să-l credețĭ, căcĭ sînt vorbele adevărate ale domnieĭ mele. Acestea vi le daŭ în știre, ca unor prietenĭ aĭ domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Septemvrie 10.

Io Moisi voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † печат iw монсн воєвода н гнъ вла[шкн]; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 325.*

1529.—Anul în care Moisi îșĭ trimise oastea în Ardeal. În 1530 el a domnit numaĭ până la August. Iorga, Studiĭ și doc. III, p. LI.

CLXXI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Moisi, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și deaproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov și multă sănătate cu dragoste poftim domniilor voastre. Și după aceasta, daŭ știre domniilor voastre de lucrul acelor dobitoace, ce aŭ luat jupîn

Begner dela fiiĭ luĭ Costea al luĭ Marco, după moartea luĭ Costea. Trimes-am și maĭ 'nainte domnia mea cartea domnieĭ mele prin sluga domnieĭ mele, prin Pădure logofătul[1]), ca să căutațĭ de rîndul și paguba acestor săracĭ maĭ sus zișĭ aĭ domnieĭ mele, după drept și lege. Căcĭ acele dobitoace le-a luat jupîn Begner cu puterea dela fiiĭ luĭ Costea, fiind fiiĭ luĭ Costea încă micĭ și neputincioșĭ și neputînd eĭ atuncĭ nicĭ decum să-șĭ caute de averea părinților lor. Deaceea le-a luat jupîn Begner toate dobitoacele și toată averea lor, zicînd că ĭ-a fost Costea fiul luĭ Marco dator luĭ. Dar n'a luat numaĭ atît dela fiiĭ luĭ Costea cît a zis jupîn Begner că ĭ-a fost dator Costea, ci a luat și de zece orĭ maĭ mult. Și cînd a luat jupîn Begner maĭ sus zisele dobitoace, el n'a putut scoate nicĭ un singur hogeat, ca să arăte atuncĭ cum ĭ-a rămas Costea dator, ci cu puterea și fără cale le-a luat toate dobitoacele și toată averea lor. Și cînd a luat aceste dobitoace, el a luat și toate hogeatele luĭ Costea, cîte le avea pentru datoriĭ, și de prin Budim[2]) și de prin alte tîrgurĭ din țara ungurească și din țara domnieĭ mele, și șĭ-aŭ trimes apoĭ pretutindenĭ oameniĭ săĭ cu acele hogeate ale luĭ Costea, și-aŭ adunat toate datoriile luĭ Costea. Decĭ vedețĭ domniile voastre, am trimes domnia mea și acum pe boerul domnieĭ mele pe Ianăș pitarul[3]) la domnia voastră. cu cartea domnieĭ mele, tot pentru aceste maĭ sus zise dobitoace, ca să vă nevoițĭ și să căutațĭ de rîndul

---

[1]) Al doilea; mare logofăt era Tudor (Venelin, p. 145. La 1528, Aprilie 21, era grămătic (doc. din arh. stat.). Pe la 1540 Pădure e tot logofăt al doilea, la Radu Paisie (doc. din 14 Sept.; arh. stat.).

[2]) Buda.

[3]) Cunoscut din desele misiunĭ mărunte ce le-a avut la Brașov sub Vlad V (1532), Vlad VI (1534) și Radu Paisie (1535—39). Quellen II. p. 249, 356, 421, 427, 583, 621-623, 624. Asupra misiuneĭ de sub Moisi socotelele Brașovuluĭ nu ne daŭ deslușirĭ. — Pădure logofătul e amintit în ele numaĭ în timpul luĭ Vlad VI și Radu Paisie, la 1534, 1537—38; ibid. p. 367—368, 519, 560.

acestor dobitoace ale oamenilor domnieĭ mele cu dreptate şi după lege, şi nicĭ de cum să nu vă prefacețĭ, pentrucă fiul jupînuluĭ Begner e mare popă, saŭ pentrucă ginerele județuluĭ e tot un fiŭ al jupînuluĭ Begner, ci foarte să le căutațĭ de rîndul lor, cu dreptate şi după lege, şi nicĭ de cum să nu se pĭarză acele dobitoace ale oamenilor domnieĭ mele, căcĭ pe domnia mea foarte mă doare inima de acele dobitoace ale săracilor domnieĭ mele; şi să nu zicețĭ că domnia voastră n'avețĭ lege ca să se caute datoria dupa 10 anĭ, şi că deaci înainte acele dobitoace sînt perdute; căcĭ dacă ar fi vorba de oamenĭ din ținutul domnieĭ voastre, ațĭ avea şi aceastä lege, cum îşĭ caută şi oameniĭ din țara domnieĭ voastre averea şi după două zecĭ de anĭ. Şi ĭarăşĭ, ațĭ spus domniile voastre că nu putețĭ să le căutațĭ de rîndul lor şi să-ĭ judecațĭ, pănă ce nu se va aduna țara; dar săraciĭ domnieĭ mele nu pot să aştepte pănă atuncĭ. Şi să ştițĭ bine domniile voastre, că dacă nu vețĭ voi acum să le căutațĭ de rîndul lor şi să le întoarcețĭ averea, domnia mea va lua dela oameniĭ domniilor voastre, pentrucă domnia mea vreaŭ să plătesc toată paguba oamenilor domnieĭ mele. Aceasta cu adevărat să ştițĭ şi v'o daŭ în ştire domniilor voastre. Şi tot ce va spune boerul domnieĭ mele jupîn Ianăş pitarul, din partea domnieĭ mele către domniile voastre, să-l credețĭ în totul domniile voastre, căcĭ sînt cuvintele adevărate ale domnieĭ mele. Şi Dumnezeŭ să vă bucure pe domniile voastre. Scris în Iulie 15.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печат іѡ мωиси воивода и гнь влашки; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 330.*

1529—1530, maĭ probabil 1529.

CLXXII.

Io Moisi voevod, dīn mila luĭ Dumnezeŭ domn al întregeĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Scriem cinstiților şi bunilor noştri vecinĭ, județuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din

Brașov, și cu multă sănătate ne închinăm domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă grăește domnia mea de lucrul acestor săracĭ aĭ domnieĭ mele, anume Balea și Oancea din Tîrgșor și Mănailă, care aŭ niște datoriĭ: la Ana florinĭ 44, și la mîna luĭ Becneș săbiĭ 100; Pătru le e dator 19 florinĭ pentru un vig de brucheș [1]): la Iacob un covor, la Urs Hanăș un brîŭ de 117 florinĭ. Și să se maĭ știe, că se află în mînile luĭ Becneș o țuhă de supruman [2]) cu 9 nasturĭ marĭ și o cămașe de 25 florinĭ și un cavat [3]) de 40 florinĭ, pe care le-a luat Becneș din mînile popiĭ din Brașov. Decĭ vă grăesc și vă rog, să li se plătească tot până la un fir de păr, și să aĭbă judecată dreaptă dela domnia voastră; ĭar dacă nu li se va plăti, domnia mea va lua și maĭ mult dela oameniĭ și neguțătoriĭ voștri; dar e maĭ bine să fie cu pace și cu învoeală. Așa să știțĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris Ianuarie în 20.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печат IѠ моисн воивода и гнь вла[шки]. — *Arh. No. 329.*

1530.

27. Vlad V.

(c. Fevr. 1530—Oct. 1532)

CLXXIII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ. Dă domnia mea această carte a domnieĭ mele județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov și tuturor oamenilor și bătrînilor [4]) și întregiĭ

---

[1]) Orig. брѹкеш; săsescul Bruckes, Brickes „postav de Brügge".

[2]) Orig. една цѹхѹ ѿт сѹпрѹман; цѹха=чѹха, asupra căreĭa cf. nota la No. arh. 490 (=CCXVII); сѹпрѹман mĭ-e necunoscut.

[3]) Orig. кават; bulg. каваѯа, serb. kavad „weibliches Oberkleid"; cf. ung. kabát „Rock", grec. καβάδι.

[4]) Orig. старцем = senatorilor.

țării a Bîrseĭ și tuturor săracilor ce sînt în ținutul cetății Brașovuluĭ. Trimes-a domnia mea pe cinstitul boer al domnieĭ mele, pe jupîn Dragomir marele spătar [1]), cu vorbele și credința domnieĭ mele, ca să se închine Brașovul, cu tot ținutul, înălțimeĭ sale craĭuluĭ Ianoș și sfinteĭ coroane și cinstituluĭ împărat și domnieĭ mele. Și-am pus domnia mea jurămînt și credință: ceĭ ce vor fi greșit înălțimeĭ sale craĭuluĭ, fie cu voea lor, fie cu îndemnul altora care aŭ fost maĭ marĭ între dînșiĭ, domnia mea ĭ-am luat pe capul și pe credința domnieĭ mele și pe credința tuturor cinstiților boerĭ aĭ domnieĭ mele și a sfatuluĭ domnieĭ mele, ca să le facă domnia mea pace dinaintea înălțimeĭ sale craĭuluĭ, orĭ de unde ar avea eĭ greutățĭ; și vor avea pace și slobozie, cum aŭ avut și maĭ nainte, în zilele bătrîne, dela craiĭ ce-aŭ fost maĭ nainte în țara ungurească, și după cărțile și așezămîntul ce l-aŭ avut dela alțĭ craĭ: tot așa vor avea și deaci nainte. Așa m'am jurat domnia mea în cetatea Brașovuluĭ, și am pus credință, împreună cu toțĭ boeriĭ domnieĭ mele, pentru cele maĭ sus zise. Altfeliŭ n'are să fie, ci după vorba domnieĭ mele. Zis-a Vîlsan, marele logofăt. Scrisu-s'a Septemvrie în 16, anul 7039 (=1530).

Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ Domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: сїн печат іѡ влада воевода *(restul șters). — Arh. No. 148.*

CLXXIV.

Celuĭ de sus cu sfîntă coroană încoronat și de Dumnezeŭ hărăzit și cu sfîntul schiptru de mînĭ îngereștĭ dăruit mînilor înălțimeĭ tale crăeștĭ, stîlp și întărire celor de subt dînsul, adăpost nouă creștinilor, luminatuluĭ și prea puterniculuĭ mareluĭ craiŭ Ianoș al

[1]) Cf. nota dela No. CLXV (No. arh. 31), la care adaogă Quellen II, p. 350 (socotelele an. 1534).

întregiĭ țărĭ ungureștĭ și ceheștĭ și al țăriĭ lidiĭene [1]) și al altor multor țărĭ și părțĭ, adîncă închinăciune țĭ-aduce înaintea sfinteĭ tale crăiĭ sluga și fiul înălțimeĭ tale crăeștĭ Io Vlad voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ și cu ajutorul crăieĭ tale domn al țăriĭ rumîneștĭ. Și după aceasta, daŭ de știre crăieĭ tale, ca unuĭ stăpîn și părinte al meŭ, că și înainte de vremea aceasta mĭ-a venit la auzul meŭ poruncă adevărată dela înălțimea ta crăească, ca să mă silesc, cu voea luĭ Dumnezeŭ și cu ajutorul înălțimeĭ tale crăeștĭ și cu ajutorul nostru, să îndeplinesc slujba înălțimeĭ tale crăeștĭ asupra cetăților și țărilor ce eraŭ nesupuse înălțimeĭ tale crăeștĭ. Decĭ, ridicat-am toate oștile mele și țara și ne-am dus asupra Brașovenilor; ĭar aceștia, de îndată ce aŭ văzut oștile noastre puternice și le-am arătat și încredințarea înălțimeĭ tale crăeștĭ, eĭ cu dreptate și cu credință s'aŭ închinat înălțimeĭ tale crăeștĭ; și-așa le-am jurat, pe credința înălțimeĭ tale crăeștĭ și a noastră, că din legea cea veche ce aŭ avut dela alțĭ luminațĭ craĭ, răposațĭ de maĭ nainte, și pe care o aveaŭ la mînă, nimic înălțimea ta crăească nu le veĭ lua. Ĭar acum, în vremea aceasta, ne-a venit veste despre cetatea ce se chiamă Bran, că voeștĭ crăia ta s'o ĭaĭ dela Brașovenĭ și s'o daĭ unor nemeșĭ ungureștĭ. De aceea mă rog și cer dela crăia ta, ca dela un stăpîn și părinte al meŭ, Dumnezeŭ să te povățuească și, pentru marea credință a înălțimeĭ tale crăeștĭ și pentru slujba noastră și pentru credința ce am jurat împreună cu crăia ta și cu eĭ, nu te departa dela aceasta și n'o călca și nu le lua cetatea din mînile lor; și să nu-ĭ scoțĭ înălțimea ta crăească din așezămîntul cel vechiŭ, fiindcă și noĭ ne putem împăca bine cu eĭ, și săraciĭ noștri se hrănesc împreună.

---

[1]) Orig лндинскои дрсагѕ = țara Silesieĭ; Zápolya purta, între altele, și titlul de „dux Silesiae". Cf. Iorga, Studiĭ și documente V, p. 7: оу лѧдинскои землн, pe unde Cărăiman, marele ceașnic, căuta pe Ieremia Movilă (fugit dinaintea luĭ Mihaĭ viteazul), trecînd peste cîmpiĭ Dașovuluĭ.

Aceasta o cer și pentru aceasta mă rog de înălțimea ta crăească, ca de un stăpîn și părinte al meŭ. Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ crăieĭ tale. Scris în Bucureștĭ, luna luĭ Iunie 25.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † сїн печать їѡ влада воевода младьі и гнь; *adresa: prea luminatuluĭ şi prea puterniculuĭ şi iubituluĭ meŭ domn şi părinte, înălţimeĭ sale craĭuluĭ Ianoş al întregiĭ ţărĭ ungureștĭ. — Arh. No. 212.*

1531. — Sașiĭ din Brașov se supun luĭ Zápolya în 1531, cînd acesta le întărește privilegiile primite dela Ludovic I și dela Vladislav II. G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen, 1899. p. 206. Branul, cu satele aparţinătoare de el, îl dăruise Zápolya ceva maĭ nainte fraţilor Forro de Haporton, ibid. p. 198.

CLXXV.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate cu dragoste poĭtesc domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă daŭ știre domnieĭ voastre despre cartea ce mĭ-ațĭ trimes și despre vorbele ce mĭ-ațĭ încredințat, că domnia mea v'am înțeles bine. Îmĭ spunețĭ domnia voastră că în vremea cînd a trecut Mehmet-beg cu Turciĭ, multe rele aŭ făcut în ținutul Brașovuluĭ, și maĭ zicețĭ că domnia mea m'am învoit să vă daŭ domnieĭ voastre 100,000 de aspri[1]), ca să plătesc acea pagubă. Dar domnia mea n'am spus nicĭ decum așa ceva. Cît pentru asta, am dat știre maĭ de mult înălțimeĭ sale craĭuluĭ Ianăș și m'am desvinovățit; voiŭ da acum din noŭ știre înălțimeĭ sale craĭuluĭ. Domnia voastră vă batețĭ joc și zicețĭ că vrețĭ să vă întoarcețĭ paguba dela oameniĭ noștri. Dar nu cumva să facețĭ domnia voastră aceasta, căcĭ dacă domnia voastră vețĭ prăda cîtușĭ de puțin pe oameniĭ noștri, noĭ vom prăda și maĭ mult pe oameniĭ domnieĭ voastre. Și orĭce va spune sluga voastră Stoĭca, credețĭ, căcĭ sînt vor-

---

[1]) Orig. .ρ., evident o greșală, în loc de ≠ρ.

bele mele adevărate. Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în 24 Iunie.

Monogram; pecetea stricată; adresa obicĭnuită — Arh. No. 157.

1530—1532. — Scrisoarea este de sigur dela Vlad V. Mehmet este Mehemed Alibegovicĭ, ĭar prădăciunile despre care se vorbește se vor fi făcut în timpul luptelor cu Ungurii, carĭ sprijineaŭ pe Radu dela Afumațĭ.

CLXXVI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ I o V l a d, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftește domnia mea domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă grăește și vă dă de știre domnia mea despre cartea și vorbele ce mĭ-ațĭ trimes domnieĭ mele domniile voastre. Astfel, ațĭ avut pîră cu cinstitul boer al domnieĭ mele, cu jupîn Dragomir spătarul [1]), pentru un om care l-a jefuit cînd a venit Moisi voevod la domniile voastre, ĭar acel om era vrăjmaș domnieĭ mele și tăĭase pe mulțĭ boerĭ aĭ domnieĭ mele, și era vrăjmaș și țăriĭ rumîneștĭ; a fost și toporaș [2]) la Moisi voevod, cînd era aci. Ĭar domnia voastră ațĭ prins pe doĭ oamenĭ din țara domnieĭ mele, și ĭ-ațĭ aruncat în temniță. Dar domnia voastră știți bine, că mĭ-a venit domnieĭ mele carte dela marele craiŭ, că pe orĭce oamenĭ din țara domnieĭ mele, ce se vor face vinovațĭ, domnia voastră să-ĭ judecațĭ după lege; tot așa și pe oameniĭ voștri, să-ĭ judecăm drept în țara domnieĭ mele. Decĭ vă grăesc domnia mea domnieĭ voastre, că dacă vrețĭ să fițĭ prietenĭ aĭ domnieĭ mele, domnia voastră să scoatețĭ pe aceĭ oamenĭ din temniță și să-ĭ lăsațĭ să vie în pace la domnia mea; ĭar dacă nu-ĭ vețĭ lăsa domniile voastre, atuncĭ bine să știțĭ că voiŭ prinde domnia mea pentru un om al domnieĭ mele zece de-aĭ voștri, și voiŭ

[1]) Vezĭ nota dela No. CLXV.

[2]) Orig. топораш.

închide apoĭ domnia mea toate drumurile plaĭurilor. Deci socotiți-vă maĭ bine și dați-le drumul și să ne împăcăm. Acestea le grăesc domniilor voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin. Scris în Septemvrie 17.

Monogram; pecetea perdută; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 33.

1530—1532.

CLXXVII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea vouă schilerilor din Dragoslavele și vă grăește domnia mea de acel om, căruĭa ĭ-ațĭ luat un covor[1]) ce era să-l ducă cinste județuluĭ din Brașov. Decĭ, în ceasul în care vețĭ vedea această carte a domnieĭ mele, în acelaș ceas să-ĭ dațĭ îndărăt covorul ce ĭ-ațĭ luat, ca și cînd acel covor ar fi al domnieĭ mele și ca și cum l-aș fi trimes domnia mea, pentru prietenia și pentru voea județuluĭ. Așa să i-l dațĭ. Altfel să nu facețĭ, ci după vorba domnieĭ mele.

Monogram; pecetea ruptă; adresa lipsește. — Arh. No. 198.

1530 — 1532.

CLXXVIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ[2]). Scriem cinstiților noștri fratĭ și bunĭ prietenĭ și deaproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ și tuturor sfetnicilor[3]) din Brașov și multă sănătate cu dragoste poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta daŭ știre domnieĭ voastre despre aceștĭ oamenĭ aĭ noștri, anume Neacșul dela Cîmpulung[4]) și Stoĭca

---

[1]) Orig. саг; maĭ jos ковор.

[2]) Orig. гнъ влашки.

[3]) Orig. съвѣтником, senatorilor.

[4]) Autorul scrisoriĭ în limba romînă din 1521, publicată de D-l N. Iorga, Hurmuzaki XI, p. 843 (arh. No. 472).

dela Tîrgovişte [1]), că aŭ acolo în Braşov nişte datoriĭ, încă de maĭ nainte vreme, anume la Lucacĭ şi la Hanăş Chilhav; acum oameniĭ noştri îşĭ cer datoriile dela oameniĭ domnieĭ voastre, ĭar aceĭa nu vor să le plătească, ci se ĭaŭ la ceartă. Decĭ, gîndiţi-vă domnia voastră, că oamenilor domnieĭ voastre domnia mea le face judecată dreaptă, şi maĭ ales domnieĭ tale, jupîne Lucaciŭ judeţule [2]), ţĭ-am făcut judecată dreaptă, şi ţĭ-aĭ luat tot [ce-aĭ avut să ĭaĭ] dela oameniĭ noştri. Decĭ şi oamenilor noştri să le faceţĭ judecată dreaptă, ca să li se plătească datoriile, căcĭ aŭ hogeate şi mărturiĭ [3]) foarte bune, că oameniĭ maĭ sus zişĭ, Lucaciŭ şi Hanăş Chilhav, eraŭ atuncĭ tovarăşĭ. Decĭ, povăţuească-vă Dumnezeŭ şi să n'aĭbă oameniĭ noştri pagubă, ci să li se plătească pe dreptate. Aceasta v'o daŭ în ştirea domnieĭ voastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Martie 13.

Monogram; pecete mijlocie, ştearsă; adresa: cinstiţilor şi bunilor noştri prieteni, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ şi tuturor sfetnicilor din Braşov. — Arh. No. 201.

1530—1532. — Toate scrisorile luĭ Vlad V aŭ scrierea caracteristică secoluluĭ al 16.

28. Vlad VI.

(c. Oct. 1532 — vara an. 1535) [4])

CLXXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ şi de aproape vecinĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîr-

---

[1]) Un „Stoyka de Thargovistia" e pomenit în socotelele Braşovuluĭ la 1543 şi 1545. Quellen III, p. 244, 292, 304.

[2]) Lucas Hirscher era la 1530—1532 judeţ al Braşovuluĭ.

[3]) Orig. χоџѣтє и мартѹрїє; hogeat = dovadă, turc. hodždžet, neogrec. χουτζέτιον. Miklosich, Türk. Elem., Nachtrag I, p. 43.

[4]) Vezĭ Iorga, în Hurmuzaki XI, p. 854—855, nota.

garĭ din Brașov, și multă sănătate poftesc domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre de cartea și vorbele ce mĭ-ațĭ trimes și mĭ-ațĭ încredințat domnieĭ mele prin omul domnieĭ voastre Boarteș [1]; domnia mea toate pe rînd și bine le-am înțeles. Decĭ vă grăește domnia mea că trimete domnia mea acolo la domnia voastră pe cinstitul și credinciosul boer al domnieĭ mele, pe jupîn Tatul logofătul. Decĭ cele ce va spune dela domnia mea către domnia voastră, domnia voastră în toate să-l credețĭ, căcĭ sînt vorbele adevărate ale domnieĭ mele. Asta vă daŭ de știre domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Septemvrie 9.

Io Vlad voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecetea ruptă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 140.

1533—1534. — Tatul este la 6 Sept. 1534, la 1 și 10 Aprilie și la 7 Maĭ 1535 logofătul luĭ Vlad VI — Vintilă (arh. stat., Tismana LXVI, 3: Buzăul LXXII, 1; epp. Rîmniculuĭ LXV, 1; Argeșuluĭ XLIV, 7). La 1536, Ian. 4, el capătă o confirmare de moșiĭ dela Radu Paisie (arh. stat., Govora X, 2), iar între aniĭ 1536—44 îl găsim figurînd regulat în doc. luĭ Radu Paisie ca logofăt; astfel la 7 Ianuarie 1536 e numit simplu „logofăt“ (arh. stat., Glavaciocul XXIV, 1); la 17 Oct. 1538 „logofăt al doilea“ (arh. stat., Govora VII, 5); la 9 Dech. 1540 „mare logofăt“ (arh. stat., Călimăneștiĭ; epp. Argeșuluĭ XXII, 3) Acelaș. lucru în documente dela 10 Ian. 1542 și 18 Maĭ 1543 (arh. stat.). La 1545, prin Iulie, are o solie la Brașov (Quellen III, p. 272—275) — Fusese părcalab (de Poenarĭ) la Vlad V în 1533; el anunță Brașovenilor, prin Fevruarie, instalarea în domnie a acestuĭa (Quellen II, p. 298); la 1537—38 e numit vornic în socotelele Brașovuluĭ (ibid., p. 523 și 581).

CLXXX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ și vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și dăm de știre domnieĭ voastre despre sluga domnieĭ

---

[1]) E „Bartus Fwx“, citat la 1534 în socotelele Brașovuluĭ (Quellen II, p. 348).

mele Bîrca, care a umblat să cumpere ĭepe în țara domnuluĭ meŭ luminatuluĭ craiŭ și n'a putut găsi ĭepe să cumpere; şi voind să se întoarcă îndărăt să se ducă la casa luĭ a ajuns la tîrla și stîna luĭ Petir [1]), și a venit Iancăŭ cu sluga şpanuluĭ din Bran şi aŭ luat dela sluga domnieĭ mele Bîrca și dela băeţiĭ ce avea cu el, aŭ luat dela eĭ aspri 3670. Decĭ mă rog de domnia voastră: să n'aĭbă pagubă slugile domnieĭ mele, ci să li se întoarcă toțĭ ducațiĭ, cîțĭ li s'aŭ luat. Altfeliŭ să nu faceţĭ, căcĭ nu e bine ca oameniĭ bunĭ, ceĭ ce umblă să-șĭ tîrguească pe calea dreaptă, să se plîngă şi să li se facă pagubă; ceeace este nedrept. Și paguba slugiĭ domnieĭ mele n'o voiŭ lăsa să se pĭarză, ci ĭ-o voiŭ întoarce dela oameniĭ voștri. Dacă ĭ-aŭ luat aceĭ aspri luĭ Bîrca, fiindcă Iancăŭ a avut pagubă, apoĭ acea pagubă n'aŭ avut-o Iancăŭ dela domnia mea, nicĭ dela oameniĭ domnieĭ mele, ci el a slujit luĭ Petru voevod, şi ce pagubă o fi avînd, Petru voevod ştie de acea pagubă, căcĭ ĭ-a fost slugă; să se socotească decĭ cu Petru voevod cum știe, ĭar sluga domnieĭ mele de ce să aĭbă pagubă? Domnia voastră căutațĭ cum e drept, căcĭ e și dela Dumnezeŭ păcat dacă faceţĭ strîmbătate. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Monogram; pecetea pĭerdută; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 137.

1532—1535.—Petru vv. este Petru dela Argeş saŭ Radu Paisie. Asupra identităţiĭ acestor două nume vezĭ Iorga, Hurmuzaki XI, p. 854—855, nota.

CLXXXI.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noștri prietenĭ, judeţuluĭ și pîrgarilor din Braşov și din Rîjnov, și multă sănătate vă poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta vă dă de ştire domnia mea de lucrul slugilor domnieĭ mele,

---

[1]) Orig. ȣ загон ȣ хижȣ петирѣ.

anume Roman și Danciul, că aŭ vîndut doĭ caĭ acolo în Rîjnov, unul luĭ Stroe pe 900 aspri, ĭar celălalt luĭ Aldea pe opt ĭepe. Dar din prețul cu care s'aŭ tocmit până acum nimica n'aŭ plătit; şi ațĭ pus soroc zi după zi, și tot nu vor să plătească. Decĭ vă rog pe domnia voastră să le facețĭ judecată dreaptă, ca slugile domnieĭ mele să nu rămîe în pagubă; și bine să ştițĭ că vom lua acel preț dela oameniĭ voştri, tot până la un aspru. Ĭar altfel n'are să fie, ci după vorba domnieĭ mele. Și Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră. Și însușĭ domnia mea a zis[1]). Scris în Maĭ 6.

Io Vlad[2]) voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † печат iw радѸл вайвода и гнь влашки; *adresa: cinstiţilor şi bunilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov şi din Rîjnov. — Arh. No. 150.*

1535.— Pecetea e originală și autentică. Avem decĭ o scrisoare a luĭ Vlad VI cu pecetea urmaşuluĭ său Radu Paisie; e probabil ca scrisoarea să fi fost scrisă în ultimele zile ale luĭ Vlad, care fu omorît, cum se ştie, de boerĭ în vara anuluĭ 1535; rămînînd dela Vlad VI fără pecete, Radu ĭ-o aplică pe a sa; cas ce se maĭ constată de cîteva orĭ. Scrisoarea e prin urmare din 1535.

29. Radul VI Paisie, saŭ Radul-cel-Noŭ, şi fiul său Marco.

(Iunie saŭ Iulie 1535 — c. Fevruarie 1545)

CLXXXII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Radul, voevod și domn al țăriĭ rumîneştĭ [3]). Scrie domnia mea cinstiților şi bunilor noştrĭ prietenĭ şi de aproape vecinĭ, județuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi multă sănătate poftesc domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă dă de ştire domnia mea, pentru vorbele ce mĭ-ațĭ încredințat şi pentru

---

1) Orig. и сам рече господства ми.
2) Orig. влада.
3) Orig. гнь влашки.

cărţile ce mĭ-aţĭ trimes una după alta, ca oamenii voştri să aĭbă dela domnia mea cercetare şi judecată după dreptate şi după aşezămîntul cel vechiŭ; domnia mea la aceasta foarte m'am nevoit cu oamenii voştri, ca să nu aĭbă pagubă şi supărare şi scandal, şi-ĭ judec domnia mea singur cu gura mea, şi nu las nicĭ pe marele vornic, nicĭ pe marele logofăt să-ĭ judece, ci însuşĭ domnia mea [îĭ judec]. Domnia voastră însă nu ştiŭ ce faceţĭ şi ce dregeţĭ, că prindeţĭ şi aruncaţĭ în temniţă [pe oamenii noştri] [1]). Decĭ, cer dela domnia voastră şi vă rog, ca precum oamenii voştri aŭ cercetare şi judecată în ţara domnieĭ mele, aşişderea să aĭbă şi oamenii săracĭ aĭ domnieĭ mele cercetare şi judecată: ĭar dacă nu, să ştiţĭ bine, că voiŭ lua dela oamenii voştri maĭ mult şi voiŭ face şi eŭ cum faceţĭ voĭ săracilor domnieĭ mele. Decĭ daŭ în ştirea domnieĭ voastre, ca să fie pace între noĭ. Şi apoĭ să ştiţĭ că un sărac dintre săracii domnieĭ mele a găsit o sarecă pe drum şi o mărturiseşte; voĭ însă l-aţĭ prins şi aţĭ zis că a furat-o; el şi-a adus mărturie care a mărturisit, ĭar voĭ l-aţĭ prins şi pe el şi pe martorul luĭ şi ĭ-aţĭ aruncat în temniţă. Decĭ cer dela domnia voastră şi vă rog să-ĭ lăsaţĭ în pace, şi să aĭbă cercetare şi judecată după dreptate şi după aşezămîntul cel vechiŭ; şi să-ĭ judecaţĭ domnia voastră, să nu-ĭ judece alţĭ oamenĭ. Aceasta vă daŭ în ştirea domnieĭ voastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Iulie 28.

Io Radul voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ιω радδл воєвода новаго н гнк влашкы; *scrierea: sec. 16. — Arh. No. 298.*

1535—1545. — Atribuiŭ această scrisoare luĭ Radul Paisie, deoarece se dovedeşte din altele că pecetea este a luĭ; vezĭ Regestele, maĭ ales No. arh. 269. După scriere ea ar putea fi atribuită şi luĭ Radul dela Afumaţĭ, ba chiar luĭ Radul cel Mare, căcĭ deosebirile între epocĭ aşa de apropiate sînt foarte greŭ de făcut; cel maĭ expe-

---

[1]) În orig. sînt şterse de tot vre-o treĭ cuvinte din ultima frasă: еж[е]…. лежит връжите въ темницѫ.

rimentat paleograf poate să greșască cînd e vorba de a distinge un document al luĭ Radu Paisie de unul al luĭ Radul dela Afumațĭ.

CLXXXIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ I o R a d u l, voevod și domn. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și vecinĭ de aproape, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, cu voința luĭ Dumnezeŭ și a preacurateĭ maĭciĭ domnuluĭ, m'a miluit Dumnezeŭ și mĭ-a dăruit să am în aceste zile o bucurie în adîncul inimeĭ mele[1]) și să fiŭ socru. Până acum în viața mea n'am avut nuntă[2]) și n'am fost socru. Cum însă astăzĭ mĭ-a dăruit Dumnezeŭ dar dela prea ĭubita fiĭcă a domnieĭ mele, căcĭ dela prea ĭubitul meŭ fiŭ Dumnezeŭ știe cînd îmĭ va dărui o așa veselie ca cea de acum dela prea ĭubita fiĭcă a domnieĭ mele. Decĭ vă rog pe domnia voastră ca pe niște prietenĭ aĭ noștri, să venițĭ și domnia voastră, căcĭ vă chemăm să fițĭ și domnia voastră împreună cu noĭ la această veselie ce ni s'a dăruit de Dumnezeŭ. Și de va vrea Dumnezeŭ, ziua în care va fi să știțĭ domnia voastră că e să fie la nașterea luĭ Christos. Pentru asta vă rugăm pe domnia voastră. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Dechemvrie 17.

Monogram; pecetea ruptă; adresa obișnuită; scrierea: sec. 16.—Arh. No. 249.

1535—1545.

CLXXXIV.

I o R a d u l, voevod și domn. Scrie domnia mea vouă Bulgarilor din Brașov[3]) care v'ațĭ amăgit și ațĭ

[1]) Orig. єдно веселие ѡт средї срдца моего.

[2]) Orig. веселие; bulg. веселе.

[3]) Orig. блъгарем ѡт брашов; lectura, asupra căreĭa Jireček a exprimat oarecarĭ îndoelĭ (Arch. f. slav. Phil. XIX, p, 600) e absolut sigură. Este vorba de Bulgariĭ din Șcheĭ, pe atuncĭ încă nu deplin romînizațĭ.

ĭeşit şi aţĭ umblat cu Zăgoreanu. Dar mĭ-a vorbit domnieĭ mele pentru voĭ jupîn Semca sulgearul şi vă daŭ pace, să veniţĭ în voe bună şi să vă hrăniţĭ în ţara domnieĭ mele. Astfel, v'am dat domnia mea pace; dar să vă puneţĭ chezaşĭ înaintea jupînuluĭ Semca, că deaci nainte nu vă veţĭ îndupleca să maĭ slujiţĭ nicĭ Zăgoreanuluĭ nicĭ altuĭ diavol, ci vă veţĭ hrăni cu dreptate şi veţĭ umbla cu dreptate. Dacă vreţĭ să vă purtaţĭ aşa, atuncĭ veniţĭ şi umblaţĭ în ţara mea, şi vă hrăniţĭ în pace, pe credinţa şi pe sufletul domnieĭ mele şi pe credinţa şi sufletul boerilor domnieĭ mele.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ιω радѹла воєвода млс *(restul e rupt); adresa lipseşte. — Arh. No. 248; Mil. No. 78.*

1535—1545. — Această scrisoare, care după caracterele eĭ paleografice s'ar părea să fie din a doua jumătate a sec. 15-lea, — Miletić, l. c., p. 79, o atribue luĭ Radu cel Frumos — este de bună samă dela Radu Paisie: o dovedeşte întîiŭ de toate pecetea. Un „Zagoran Bulgarus" i. e. Romîn din Şcheiŭ, e trimes în ţara rumînească la 1540 de sfatul oraşuluĭ pentru o daravere de caĭ; la 1529 şi 1530 el figurează ca importator în socotelele Braşovuluĭ (Zagoran, Zogoran; Quellen II, p. 174, 216, 685). Era, se vede, un temut hoţ de caĭ şi ajutător de pribegĭ. Cf. Miletić, Novi gramoti, p. 27.

CLXXXV.

Io Marco voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn al ţăriĭ rumîneştĭ[1]). Scriem multă sănătate cinstituluĭ şi bunuluĭ prieten al nostru precum şi vecinilor noştri de aproape, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, şi cu dragoste ne închinăm domnieĭ voastre. Şi după aceasta daŭ de ştire domnieĭ voastre, că va veni acolo sluga noastră credincioasă Roman diacul, ca să meargă la Săcuĭ în treburile domnieĭ mele. Decĭ vă rog pe domnia voastră: să aĭbă drum slobod ca şi cum ar fi un om al domnieĭ voastre. De asta vă rog pe domnia voastră, şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Maĭ 16.

Io Marco voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

[1]) Orig. гнь влашки.

Pecete mijlocie, cu legenda: † сни печать іѡ марко воевода и господинь влашкои; *adresa: cinstitului și bunului nostru prieten și vecinilor de aproape, judeţului şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 315 ; Mil. No. 120.*

1535—1545.— Marco e fiul lui Radul Paisie. Dela acesta avem o scrisoare către фос хансш, judeţul Braşovuluĭ (1541—44), prin care se roagă să-ĭ trimeată pe Gherghe Vraciul „cu ĭerburĭ pentru toate boalele", pentrucă fiul săŭ Marco e răŭ bolnav (Regestele). Asupra luĭ Marco vezĭ Iorga, Pretendenţĭ domneştĭ în sec. 16-lea, p. 74.

30. Mircea II Ciobanul

(Martie 1545—1552. Ian. 1558—Sept. 1559)

CLXXXVI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiţilor și bunilor noștri prietenĭ și fraţĭ, judeţuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă daŭ ştire despre pribegiĭ și slugile Mărginenilor [1]) ce mi ĭ-aţĭ trimes prin omul vostru Costea: domnia mea foarte vă mulţămesc. Am găsit că domnia voastră îmĭ sînteţĭ bunĭ prietenĭ domnieĭ mele și am făcut pe voea voastră și ĭ-am ĭertat și pe aceștia. Vă rog să trimeteţĭ și pe ceĭalţĭ ce vor maĭ cădea în mîna voastră, căcĭ domnia mea vreaŭ să-ĭ ĭert pe toţĭ, pe sufletul domnieĭ mele. Și ĭarăşĭ mă rog de voĭ, să-mĭ daţĭ pe femeea luĭ Dumitru Grecul [2]), căcĭ nu putem noĭ despărţi pe oamenĭ, și nicĭ lege nu este. Și cîte va spune omul vostru Costea, să-l credeţĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Dechemvrie 30.

Io Mircea voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, ştearsă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 24

---

[1]) Neamul luĭ Udriște. cel mort la 1548 în lupta cu Mircea Ciobanul dela Periş (Constantin Căpitanul, ed. Iorga, p 61)

[2]) Importator din ţara rumînească la Braşov în 1545, de loc din Gherghiţa (Quellen III, p. 295): se maĭ vorbeşte de el la 1541 (ibid., p. 115) şi 1547 (ibid., p. 387, 390). La această din urmă dată el vine la Braşov cu o slugă a luĭ Mircea Ciobanul, pentru niște datoriĭ.

1545. — Mircea nu se ține de făgăduealã și la 24 Aug. 1546 tae o mare parte din pribegiĭ întorșĭ. Iorga, Hurmuzaki XI, p. II și notele.

CLXXXVII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea prea ĭubiților frațĭ și bunilor prietenĭ și deaproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domnieĭ voastre. Și după aceasta daŭ de știre domnieĭ voastre despre cărțile și vorbele ce mĭ-ațĭ trimes domnia voastră prin omul domnieĭ voastre Andriĭaș; domnia mea din toate bine am înțeles vorbele domnieĭ voastre despre veștile ce ne dațĭ. Așa trebue să ne păzițĭ domnia voastră și de-aci înainte, să vă povățuească Dumnezeŭ să ne păzițĭ: și ce vețĭ afla de-aci înainte domnia voastră, să ne dațĭ de știre. Și am maĭ înțeles domnia mea că s'aŭ apropiat pribegiĭ de ținutul domnieĭ voastre și umblă la tîrg în Brașov. Domnia voastră trebue să știțĭ, de vreme ce eĭ se apropie de părțile voastre. Eĭ zic că vin cu putere dela Baratul [1], ca să treacă în țara domnieĭ mele, și multe vorbe mincinoase și netrebnice fac, și trec și fură și mult răŭ fac în țara domnieĭ mele. Domnia voastră știțĭ bine că cîtă vreme aŭ fost eĭ prin alte ținuturĭ, nicĭ un răŭ n'aŭ făcut în țara domnieĭ mele și n'aŭ năvălit în ea: dar de cînd s'aŭ apropiat de ținutul domnieĭ voastre, eĭ s'aŭ pornit cu oaste asupra capuluĭ domnieĭ mele și asupra țăriĭ domnuluĭ nostru cinstituluĭ împărat, cum știțĭ și domnia voastră prea bine. Între acestea, domnia mea aș fi putut să vă fac răŭ, dar n'am vrut, căcĭ pe aceste două țărĭ domnia mea le țin pe una ca și pe cealaltă, și Dumnezeŭ știe cît vă apără domnia mea de Turcĭ, din spre partea aceasta de margine. Căcĭ precum voesc binele țăriĭ mele, tot așa îl voesc și țăriĭ domnieĭ

---

[1]) Martinuzzi.

voastre. De aceea, dacă sîntem vecinĭ de aproape și bunĭ prietenĭ și cu toată credința către domnia voastră, atuncĭ domniile voastre n'avețĭ nicĭ o nevoe de pribegĭ în ținutul domnieĭ voastre, ci alungați-ĭ din ținutul domnieĭ voastre, ca să petrecem și să trăim ca niște bunĭ prietenĭ, pentrucă științĭ domnia voastră de cîte orĭ ne-am jurat lor împreună cu boeriĭ, ca să vie la domnia mea pe credință, și n'aŭ vrut să vie. Și să maĭ științĭ domnia voastră că decînd s'aŭ apropiat eĭ acolo și fură și fac răŭ, îmĭ strigă țara [1]) și-mĭ zic să-ĭ las să treacă împotriva lor, ca să se isprăvească odată cu eĭ; dar eŭ nu-ĭ las, ca să nu se facă răŭ în țara domnieĭ voastre. Decĭ să ne păzițĭ domnia voastră și de-aci înainte cu veștile ce vețĭ afla. Asta vă daŭ în știre domnieĭ voastre, și Dumnezeŭ să vă bucure, amin. Scrisă în luna luĭ Martie 5.

Monogram; pecete mijlocie din care nu se cunoaște decît la sfîrșit: ... он з.=[влашк]он з[емли]; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 19.*

1546. — Punem această scrisoare în 1546, anul în care Andreas Buchels saŭ Buchelchis din Brașov (eques civitatis) însoțește un sol polon până la Dunăre trecînd prin țara rumînească. Cu ocasia aceasta va fi împlinit și solia la Mircea; prin Aprilie, la întoarcere, i se plătește o parte din cheltuelele de drum (Quellen III, p. 342). El maĭ fusese în țara rumînească prin Martie 1545, înainte de instalarea luĭ Mircea (ibid., p. 261). E întrebuințat de Brașovenĭ la fel de fel de misiunĭ prin aniĭ aceștia.

CLXXXVIII.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstituluĭ și prea ĭubituluĭ nostru frate și bun prieten și de aproape vecin, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre de cartea și vorbele [2]) ce mĭ-ațĭ trimes, pentru care domnia mea mul-

---

[1]) Orig. ѥрѥ ми кликат земле.

[2]) Orig. ради книгꙋ и рѣчи.

ţămeşte domnieĭ voastre. Din toate pe rînd am priceput domnia mea de ce mĭ-aţĭ trimes pe Gherghe Vraciul[1]) şi vă mulţămesc domnieĭ voastre; şi deaci înainte tot aşa, ce veţĭ afla despre vrăjmaşiĭ domnieĭ mele, să mă feriţĭ cu ştirĭ, ĭar domnia mea am să vă arăt multă mulţamire, căcĭ trebue să avem pace şi prietenie. Domnia mea aşa ţiŭ şi la aceasta rămîn. Domnia voastră ţineţĭ acolo pe Danciul Şifarul[2]); dar domnia mea am ĭertat pe fiece om, şi dacă vrea să vie la domnia mea, domnia mea îl voiŭ ĭerta şi pe Danciul şi-ĭ voiŭ da toate moşiile luĭ. Aceasta vă daŭ în ştire domnieĭ voastre. Şi Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în luna luĭ Dechemvrie 20.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: cinstiţilor şi prea ĭubiţilor meĭ fraţĭ şi bunĭ prietenĭ, vecinilor de aproape Ţenţi judeţul şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 15; Mil. No. 113.

1545—1546. — Judeţ al Braşovuluĭ era Vincentius Sartor, pomenit foarte des ca simplu cetăţean şi ca judeţ în socotelele Braşovuluĭ (Quellen III, p. 127 şi urm., p. 60 şi urm.); ц'кнцї, care se citeşte foarte lămurit în scrisoare, este diminutivul luĭ Vincentius, în actele contimporane dela Braşov Czencz, Czencze, Zcencz, Zcyncz etc. Quellen I—III, passim.

CLXXXIX.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod şi domn. Scrie domnia mea cinstituluĭ şi bunuluĭ nostru prieten şi de aproape vecin, judeţuluĭ din Braşov, şi multă sănătate cu dragoste îţĭ poftesc domnieĭ tale. Şi după aceasta, daŭ de ştire domnieĭ tale, pentru cartea şi vorbele [3]) ce mĭ-aĭ trimes şi mĭ-aĭ încredinţat prin omul

---

[1]) Vezĭ nota dela No. arh. 315 = CLXXXV.

[2]) Orig. држжите данчюл шифар тѹа; Mil. greş. Данчюл ши фратѹа. Pentru Şifarul saŭ Şufarul v. Manolache Şifarĭul, Sava Şufarul, în cronica luĭ Const. Căpitanul, ed. Iorga, Bucureştĭ 1902, p. 105 şi 133.

[3]) Orig. за радї книгѹ и рѣч; Mil. greş. проч(етох?).

domnieĭ tale Fătul [1]): din toate pe rînd te-am priceput bine pe domnia ta, că mĭ-aĭ dat de știre despre Baratul [2]), marele vistier, că a intrat în Belgrad în Ardeal, și-țĭ mulțămesc domnieĭ tale că mă păzeștĭ cu veștĭ. Tot așa și deaci înainte, ce veĭ ști și veĭ auzi, să-mĭ daĭ de știre, dacă-mĭ eștĭ prieten; domnia mea de asemenea, din ce voiŭ ști și voiŭ auzi, îțĭ voiŭ da de știre domnieĭ tale. Acestea le aduc la cunoștința domnieĭ tale. Și Dumnezeŭ să te bucure pe domnia ta. Scris în Aprilie [3]) 23.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печать iw мирчѣ воевода и господинь влашкои земли; *adresa: cinstituluĭ şi bunuluĭ nostru prieten şi de aproape vecin, judeţuluĭ din Braşov. — Arh. No. 21; Mil. No. 118.*

c. 1545—1550. — E vorba de o intrare a luĭ Martinuzzi în Belgrad înainte de cea din Sept. 1550. Fessler, Geschichte von Ungarn III, p. 541. — Fătul însoțise pe Andreas Buchels în solia din 1545 (Quellen III, p. 261); era Romîn din Șcheiŭ (Bulgarus).

CXC.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților şi prea ĭubiților și bunilor meĭ prietenĭ și de aproape vecinĭ, luĭ Hanăș Begner județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și cu multă sănătate și dragoste mă închin domnieĭ voastre. Și după aceasta, vă daŭ de știre despre acest sărac, cu numele Dumitru din Mățăŭ, că a venit și s'a jeluit înaintea domnieĭ mele, că a păscut oĭ acolo la Brașov la maĭ mulțĭ stăpînĭ, încă din zilele luĭ Radul voevod, cînd era el pribeag acolo în Brașov. Și astfel șĭ-a făcut marfă 450 de oĭ și a plecat cu marfa să vie în țara domnieĭ mele. Dar județul care era atuncĭ, Begner, a trimes după

---

[1]) Orig. фътУл; Mil. фотУл.

[2]) Orig. барата; ung. *barát* frate, călugăr; cf. bărăție; Mil. greș. брата. E vorba de Martinuzzi.

[3]) Mil. greș. сеп.

el și ĭ-a luat toată marfa[1]) și l-a pus și întemniță, pe bună dreptate, și a maĭ plătit și 44 florințĭ. Decĭ vă rog pe domnia voastră, să aĭbă acest sărac judecată dreaptă dela domnia voastră și să i se plătească toată marfa, dela cine are să ĭa; căcĭ să știțĭ bine că domnia mea nu voiŭ lăsa pe acest sărac să rămîe de pagubă, ci voiŭ plăti domnia mea. Asta vă daŭ de știre domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris Noemvrie în 14.

Monogram; pecete mijlocie, ștearsă; adresa: cinstiților și prea ĭubiților meĭ frațĭ și de aproape vecinĭ, luĭ Hanăș Begner județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 23.

1558—1559. — Scrisoarea poate să fie din întîĭa saŭ din a doua domnie a luĭ Mircea Ciobanul (1545—52, 1558—59), căcĭ Benkner e județ între aniĭ 1547—48, 1550—52, 1555—59; maĭ curînd e dintr'a doua domnie, vorbindu-se de domnia luĭ Radul voevod (Paisie) ca de ceva maĭ îndepărtat.

31. Pătrașcu.

(Aprilie 1554—Dechemvrie 1557)

CXCI.

Cu mila luĭ Dumnezeŭ Io Petrașco, voevod și domn al țăriĭ rumîneștĭ[2]). Scrie domnia mea cinstituluĭ și bunuluĭ nostru prieten și de aproape vecin, județuluĭ din cetatea Brașovuluĭ, și cu multă sănătate și dragoste mă închin domnieĭ tale. Și după aceasta daŭ de știre domnieĭ tale pentru cartea și vorbele ce mĭ-aĭ trimes și mĭ-aĭ încredințat domnia ta, că din toate pe rînd bine te-am înțeles pe domnia ta. Și-țĭ mulțămesc domnieĭ tale și pentru darul ce mĭ-aĭ trimes domnieĭ mele. Și mĭ-aĭ vorbit domnia ta de vameșul care păzește la scală, că nu ĭa vamă dreaptă, cum a fost maĭ nainte după vechiul

---

[1]) Marfă în înțelesul primitiv al cuvîntuluĭ; ung. *marha* însamnă și vite și orĭce avere.

[2]) Orig. господинь влашки.

așezămînt, ci asuprește pe săracĭ. Decĭ, în ceasul în care mĭ-a sosit cartea domnieĭ tale, trimes-am cărțile domnieĭ mele la scală și peste tot pe unde se țin vameșiĭ, [zicîndu-le] să ĭa vamă după vechiul așezămînt. Și dacă se vor maĭ plînge și alțĭ săracĭ la domnia ta, ĭute să-mĭ daĭ de știre domnieĭ mele, căcĭ îmĭ voiŭ da silința, cît voiŭ fi în viață domnia mea, ca să se hrănească săraciĭ domnieĭ voastre în pace și în bună voe în țara domnieĭ mele. Tot așa [te rog] și pe domnia ta, să aĭbă săraciĭ domnieĭ mele în țara domnieĭ voastre căutare și dreptate și să fie o țară ca și cealaltă. Și te maĭ rog pe domnia ta, veștile ce veĭ primi să mi le daĭ în știre. Și cîte vor spune Matiĭaș și Ianăs[1]) din partea domnieĭ mele către domnia ta, în toate să-ĭ credețĭ, căcĭ sînt adevăratele și trebuincioasele cuvinte ale domnieĭ mele. Aceasta îțĭ daŭ în știre domnieĭ tale. Și Dumnezeŭ să te bucure pe domnia ta. Scris în luna luĭ Septemvrie 30.

Io Petrașco voevod, din mila luĭ Dumnezeŭ domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † сїи печат їѡ петрашко воивод и гнь влашкї. — *Arh. No. 318.*

1554.

CXCII.

Din mila luĭ Dumnezeŭ Io Petrașco, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ și frațĭ, luĭ Hanăș Begner județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate cu dragoste poftim domnieĭ voastre. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre, pentru cărțile și pentru vorbele ce mĭ-ațĭ trimes domnia voastră prin omul domnieĭ voastre Dobre, că toate pe rînd și bine le-am înțeles domnia mea: întîĭŭ ca să dăm de știre și Sibienilor de lucrurile cinstiteĭ Porțĭ, cum am dat și dom-

[1]) Un Mathias și un Iohannes Mori, sînt notațĭ în socotelele Brașovuluĭ, la an. 1554, ca făcînd serviciĭ de solĭ la domnul țăriĭ rumîneștĭ și al Moldoveĭ. Hurmuzaki XI; p. 790.

nieĭ voastre. Să ştiţĭ domnia voastră că le-am dat şi lor de ştire, ca şi domnieĭ voastre. Apoĭ m'aţĭ înştiinţat pe domnia mea că aţĭ trimes domnia voastră şi la înălţimea sa craĭul să vă dea răspuns; cînd vă va veni domnieĭ voastre răspunsul dela înălţimea sa craĭul, domnia voastră să vă adunaţĭ şi să faceţĭ sfat; domnia voastră sînteţĭ doar oamenĭ înţelepţĭ şi cuminţĭ, şi să întocmiţĭ cum va fi bine şi domnieĭ voastre şi nouă; căcĭ domnia voastră bine ştiţĭ cît de mare e puterea împăratuluĭ şi cine poate sta împotriva luĭ. Căcĭ dacă vă va birui pe voĭ şi ţara domnieĭ voastre, nicĭ un domn şi nicĭ un craĭŭ nu va maĭ fi acolo în ţara de sine stapînitoare a domnieĭ voastre, ci vor fi prin toate cetăţile Turcĭ şi vom peri amîndouă aceste ţărĭ creştine. Şi să ştiţĭ domnia voastră adevărul, că credinţa şi frăţia ce am legat cu domnia voastră nu vreaŭ s'o rup cu nicĭ un chip, ci vreaŭ s'o ţiŭ până la moartea domnieĭ mele. Şi mă voiŭ nevoi să slujesc cu dreptate domnieĭ voastre, pe cît îmĭ va sta în putinţă domnieĭ mele. Şi nu veţĭ avea domnia voastră nicĭ o greutate din partea domnieĭ mele, afară doar de ar veni asupra domnieĭ mele vre-o mare nevoe şi siluire dela Poartă, ca să viŭ — doamne fereşte — domnia mea cu oaste asupra capuluĭ domnieĭ voastre, şi atuncĭ nu voiŭ sări nicĭ de cum, până ce nu voiŭ vedea domnia mea mare foc pe umeriĭ domnieĭ mele; ĭar dacă vom vedea mare greutate şi foc din partea Turcilor, ce va fi să facem atuncĭ, să ştiţĭ că n'am putut face altfel. Domnia voastră ştiţĭ că sîntem sub mînile Turcilor, dar vom da şi atuncĭ de ştire domnieĭ voastre. Şi ĭarăşĭ, daŭ de ştire domnieĭ voastre, că aş fi dat drumul domnia mea luĭ Muhup ceauşul să vie la domnia voastră, dar domnia mea aşteaptă răspunsul ce trebue să vie dela înălţimea sa craĭul; să-mĭ daţĭ de veste domnia voastră, să ştiŭ şi domnia mea. Şi apoĭ să ştiţĭ domnia voastră că va veni acum în curînd un mare ceauş dela împăratul şi că răspunsul ce-l va aduce, domnia mea despre toate vor-

bele cîte le voiŭ înțelege voiŭ da și domnieĭ voastre de știre. Aceasta vă daŭ în știre domnieĭ voastre, și toate cîte va spune omul domnieĭ voastre Dobre [1]), dela noĭ către domnia voastră, toate să i le credețĭ, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să înmulțască zilele și aniĭ domnieĭ voastre, amin. Scris în Maiŭ 23.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: сїи печат іѡ петрашко воевод и гнь влашкї; *adresa: luĭ Hanăș Begner județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 319.*

1555. — Benkner era județ la 1555—1557.

---

[1]) Un „Dobro" este trimes în solie la Pătrașcu la 8 Fevr. 1555. Hurmuzaki XI, p. 792.

II. Scrisorĭ dela boerĭ, mitropolițĭ, județĭ, pîrgarĭ și particularĭ.

---

1. Coĭco, logofătul luĭ Dan II.

(1431)

CXCIII.

Fraților meĭ maĭ marĭ, județuluĭ din Brașov Șuli Gherghe[1]) și tuturor pîrgarilor, închinăciune cu dragoste dela fratele vostru maĭ mic[2]), logofătul Coĭco. Și așa să știțĭ, că în mare grijă m'ațĭ adus, dar cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ v'am isprăvit treaba pe placul vostru. Îmĭ pare însă răŭ de voĭ, căcĭ și maĭ nainte am crezut pe Hana și pe cantilarișul vostru Linardă și le-am dat carte, și mĭ-aŭ spus că-mĭ vor aduce tot ce este al meŭ și că-mĭ vor aduce și un dar[3]); aŭ venit, dar nu mĭ-aŭ adus nimic. Și ĭarășĭ aŭ venit și le-am făcut altă carte, cum a fost voea voastră, și m'am lăsat la omenia voastră și ĭ-am spus luĭ Hana și cantilarișuluĭ. Eĭ vă vor spune, ĭar voĭ facețĭ cum trebue. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Fără loc și dată; pecete de ceară albă, ilisibilă, se văd însă urme de litere chirilice și în mijloc inițiala к [= конко]; *fără adresă.—Arh. No. 526; Mil. No. 59.*

---

1) Nu-l găsesc în lista judeților Brașovuluĭ.

2) Orig. каш менши брат; Mil. кашем.

3) Orig. н чжстъ да мн прннесѕ; Mil. greș. „чжк тѣ“.

După 1431, Ianuarie 30. — Coïco saŭ Coïca e logofătul luĭ Dan II din 1422 (No. VIII), 1424 (No. XI) și 1431 (No. XVI); în 1432, Ianuarie 20, e vistier al luĭ Vlad Dracul (Hurmuzaki I, 2, p. 574), la 13 Aug. 1437 e „protovistier" la acelaș (Miletić, DR., p. 333). — Scrisoarea către Brașovenĭ e trimeasă curînd după încheerea învoelii dela 30 Ian. 1431. Asupra luĭ „Linardă", numit în altă parte „Linart" (Leonhardus) și asupra luĭ „Hana" (Johannes) cf. notele dela documentele luĭ Dan II.

2. Voïco, vornicul luĭ Vlad I Dracul.

(1431)

CXCIV.

Dela jupîn Voïco multă sănătate și închinăciune ĭubiților meĭ frați, pîrgarilor din Brașov. Știțĭ bine, frațiĭ meĭ, cum v'am fost prieten în vremea domnuluĭ meŭ Dan voevod, și am fost fratele vostru, și vreaŭ să maĭ fiŭ încă. Dar știțĭ bine că mĭ-a sosit vremea; decĭ vă rog, povățuească-vă Dumnezeŭ să mă ajutațĭ cu o șubă de postav, și dacă Dumnezeŭ va ajuta stăpînuluĭ meŭ Vlad voevod, pentru una vom plăti două saŭ treĭ.

Pecete pe ceară verde, cu legendă ilisibilă; adresa: fraților meĭ, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 530; Mil. No. 60.

Voïco este vornicul luĭ Vlad Dracul; scrisoarea luĭ e din timpul cînd în țara rumînească domnea Alexandru-Aldea. Fusese boer influent al luĭ Dan II la 1422, 1424, 1431 (No. VIII, XI, XVI); e vornicul luĭ Vlad la 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574), 1437 (Miletić, DR., p. 323) și 1439 (Arh. ist. I, 1, p. 85). El este mareșalul „mareschalcus" care însoțea pe Vlad Dracul la Nürnberg (Hurm. I, 2, p. 750): șuba o cerea poate în ajunul de a pleca în Germania.

3. Albul, vornicul luĭ Alexandru-Aldea.

(1431—1433)

CXCV.

Dela jupîn Albul pîrgarilor din Brașov închinăciunĭ de dragoste. Și astfel vă grăesc: ce fel de om aș fi eŭ, dacă după ce m'am înțeles cu voĭ și m'am legat

cu jurămînt, m'aș gîndi din noŭ să vă prad? Am și eŭ un Dumnezeŭ și un suflet și [mă jur] pe trupul și sîngele luĭ Christos și pe sufletul meŭ, și [să dea Dumnezeŭ] să nu mor în legea creștinească cea dreptcredincioasă, dacă am vre-un gînd răŭ asupra voastră. Ci venițĭ în voe bună și nicĭ o grije să nu avețĭ, căcĭ ne place să fițĭ frațiĭ noștri, cum ațĭ fost și maĭ nainte. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

S'a scris în Aprilie 2.

Pecete mică de ceară albă, cu legenda : † ААБЪ ТОКСАБЕС ; *adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 510; Mil. No. 56.*

CXCVI.

Dela jupîn Albul fraților meĭ, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Și astfel vă grăesc: eŭ sînt fratele vostru pentru totdeauna și la orĭce-mĭ vețĭ cere. Și facețĭ așa ca să vie Vlad totdeauna în bună voe la mine [1]), ca să fie omul vostru la orĭce vreme pe lîngă mine și să nu lipsească de aci, și să vă spuiŭ [tot] ce știŭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Adresa: fraților meĭ Brașovenilor. — Arh. No. 468; Mil. No. 55.

CXCVII.

Dela jupîn Albul multă sănătate și închinăciune fraților meĭ, pîrgarilor din Brașov tuturor, marĭ și micĭ. Și vă daŭ de știre despre voevodul pe care l-ațĭ pus aci, despre Drăculea. Cuĭ este drag dintre voĭ, să-l sărute, căcĭ n'o să-l maĭ vedețĭ; am nădejde în Dumnezeŭ că de unde va merge nu se va maĭ întoarce [2]). Ĭar voĭ, pentru tot binele ce v'am făcut, nu-mĭ arătațĭ nicĭ o mulțămire. Dar Dumnezeŭ știe și crede. Decĭ, cum ațĭ

---

[1]) „La mine" (к мене) lipsește în ed. luĭ Mil.

[2]) Alusiune la o mergere a luĭ Vlad Dracul la Turcĭ, pe la 1432—1433, despre care însă n'avem nicĭ o știre positivă.

pus vorbă și ațĭ întocmit odată, la aceasta să rămînețĭ; și lăsațĭ drumurile să fie slobode. Să aducă cine ce vrea: și fier și aramă și orĭce marfă; și cine are vre-o datorie, să și-o scoață în bună voe. Dar oamenilor săracĭ, care se gătesc să vie, fiecare cu ce poate, pe Prahova orĭ pe Teleajăn, voĭ le prădațĭ casele și-ĭ bîntuițĭ, ca să nu vie. Decĭ, dacă vă este voea și pofta să vă ținețĭ de vorbă, atuncĭ să știŭ și eŭ: ĭar dacă v'ațĭ schimbat gîndul, să știm și noĭ ce avem de făcut. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Pecete mică în ceară albă, un cal în mijloc și cu legenda: † АЛБЬ то[ксабес]; *adresa: tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 463; Mil. No. 54.*

Jupîn Albul, care joacă un rol preponderant în timpul luĭ Alexandru-Aldea, fusese boerul luĭ Mircea la 1415 (Martie 28; arh. statuluĭ, mănăstirea Cozia). Pe la 1421 e citat ca vornic și în fruntea boerilor luĭ Dan II, împreună cu жѹпанъ [то]ксаба, rudă a sa (Argeș, 10 Sept. 6930, indiction 7; arh. stat.); cf. doc. din 1422 și 1424 din colecția noastră, No. VIII și XI. În privilegiul comercial al luĭ Dan II dela 1431 el nu e citat; era atuncĭ partisan al luĭ Alexandru, al căruĭ locotenent și tovarăș rămîne în tot timpul domnieĭ luĭ (1431—1433). Sub Vlad Dracul nu figurează în documente, deși, după presupunerea D-luĭ Iorga, la 1437 era împăcat cu dînsul. Numele pare a fi de origine greacă: токсабес, care se citește foarte clar pe pecetea dela No. CXCV = No. arh. 510, ar fi grec. Τοξάβης.

4. Antonie, cămărașul luĭ Vlad I Dracul.

(c. 1431—1433)

CXCVIII.

Multă sănătate și închinăciune fraților meĭ maĭ marĭ, pîrgarilor din Brașov, Antonie. Cele ce mĭ-ațĭ scris și mĭ-ațĭ încredințat prin jupîn Lucaciŭ, întru toate bine v'am înțeles. Decĭ, cele ce v'am scris eŭ domnieĭ voastre, voĭ nu mi le-ațĭ tăgăduit. Deaceea vă rog, ca precum v'am făcut eŭ voea la domnul meŭ voevodul pentru cele ce m'ațĭ rugat, și sînt toate gata, tot așa și voĭ să-mĭ dațĭ de știre dacă voițĭ saŭ nu să-mĭ facețĭ treaba pen-

tru care v'am rugat. Eŭ sînt prietenul vostru și vreaŭ cinstea voastră; să fie maĭ curînd la voĭ aceasta, decît în alt loc. Decĭ, aŭ priceput pîrgariĭ din Șeghișoară, că vreaŭ să așez hereghia la voĭ și aŭ venit la mine și mĭ-aŭ zis așa: „Cum să muțĭ hereghia la Brașov și să ĭaĭ cinstea aceasta dela noĭ și s'o daĭ Brașovenilor? Cînd voevodul avea nevoe, Brașoveniĭ nu l-aŭ îngăduit, ĭar noĭ am luat aceasta asupra capetelor noastre, și acum să te ducĭ acolo? Această rușine n'o vom suferi noĭ, măcar să murim. Ĭar ce-țĭ va fi voea, să-țĭ facem". Eŭ le-am spus așa: „Ce mĭ-a zis voevodul, aceea voiŭ face". Eĭ aŭ zis: „dar noĭ nu vom lăsa fĭerul din cămară". Eŭ le-am zis: „voĭ nu sîntețĭ volnicĭ să-mĭ oprițĭ nimica". Ĭar eĭ mĭ-aŭ răspuns: „așteaptă-ne de Sîmbăta în cincĭ zile, să trimetem un om al nostru la voevod". Eŭ ĭ-am lăsat. Socotițĭ acum și voĭ, frațiĭ meĭ, despre acestea și facețĭ cum vi se va părea maĭ bine. Eŭ aș fi vrut și mĭ-ar fi plăcut să ĭes cu cinste. Și pentru ce v'am rugat în cartea dintîiŭ, faceți-mĭ voea pentru aceea, ca să am și eŭ și voĭ cinste dela domnul voevod. Dați-mĭ în grabă de știre prin sluga mea. Scriețĭ o carte și pecetluițĭ-o, ca să cred; și mă voiŭ osteni și eŭ, împreună cu voĭ, pentru cinstea voastră, și voĭ spune și eŭ domnuluĭ meŭ cît ajutor are să aĭbă dela voĭ, ca să fie cu bucuroasă inimă și cu toată voea pentru voĭ și pentru cinstea voastră. Voiŭ aștepta 15 zile pe aceștĭ pîrgarĭ; voiŭ vedea ce-mĭ vor răspunde și voiŭ trimete apoĭ ĭarășĭ pre un ducatar [1]. Dar aceștia s'aŭ dus la el și nu știŭ ce-ĭ vor fi spus, că se dă îndărăt și nu vrea să vie. Și Dumnezeŭ să vă aĭbă în pază.

Pecete de inel, în ceară neagră, ștearsă de tot; adresa: tuturor pîrgarilor brașovenĭ. — Arh. No. 548.

Antonie este „Anton cămărașul", de care vorbește Vlad Dracul în scrisoarea sa din 1431 (arh. No. 169 = No. xxx). Scrisoarea luĭ

---

[1]) Orig. пакъ щехъ да допѹстїмъ .д.— го дѹкатарѣ; дѹкатаръ = cel ce bate ducațĭ, fusor monetarum, din дѹкатъ: cf. ләжкаръ din ләжкә.

Antonie are un caracter foarte vechiŭ; ea samănă mult cu chrisovul din 10 Noemvrie 1424 (arh. No. 780 = No. xi).

5. Gherghe Lascar, cămăraşul luĭ Vlad I Dracul.

(c. 1433—1446)

CXCIX.

Închinăciunĭ plecate şi cu dragoste ĭubiţilor meĭ fraţĭ şi prietenĭ, pîrgarilor braşovenĭ, dela Gherghe Lascar. Fraţilor, ştiţĭ bine, cum am vorbit şi ne-am întocmit înaintea jupînuluĭ Albul; dar n'am văzut încă nimica dela voĭ. V'am scris şi carte şi v'am poruncit, dar dela voĭ nu vedem nicĭ o vorbă. Ĭar acum a venit Haneş [1]) la mine şi-mĭ spune că are aramă [2]) şi postav şi ceară; decĭ vă rog sloboziţi-mĭ ceara, ca să mĭ-o vînză şi să-mĭ cumpere şi să-mĭ aducă ce-mĭ trebue; şi vă maĭ rog să trimeteţĭ pe oameniĭ voştrĭ să-mĭ aducă marfa, precum am vorbit cu voĭ şi înaintea jupînuluĭ Albul. Ĭar dacă nu vreţĭ să vă ţineţĭ de vorbele acelea, atuncĭ are să vie Haneş şi are să-mĭ năĭmească oamenĭ care să-mĭ aducă marfa pe socoteala mea. Şi maĭ este acolo aramă la Ivan, cel care e dator feciorului luĭ Martin. S'o dea să mĭ-o aducă şi pe aceea. Stăruiţĭ să mĭ-o dea. Şi se află acolo sluga mea Martin şi are la el 7000 florinĭ şi 500; siliţi-l să-mĭ aducă marfa; ĭar dacă nu vrea să vie, trimeteţi-l la mine şi fără voea luĭ. Altfel să nu faceţĭ. Ĭar dacă nu-mĭ veţĭ trimete nicĭ marfa nicĭ omul, să ştiţĭ că marfa mea n'o voiŭ lăsa în pagubă. Asta s'o ştiţĭ. Şi Dumnezeŭ să vă bucure.

Adresa: pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 545.

---

[1]) Prob. acelaş cu „Hanus“ pe care Vlad Dracul îl trimete în misiune la Braşovenĭ în 4 Sept. 1436 „din tabăra dela Roya“ (scrisoare latină; copie la Acad. Rom.).

[2]) Orig. медъ = мѣдь.

CC.

Fraților meĭ ĭubițĭ, pîrgarilor din Brașov tuturor, și județuluĭ, jupînuluĭ Iacov[1]. Frațiĭ meĭ, știțĭ bine cum ne-am vorbit cu voĭ în Tîrgoviște înaintea jupînuluĭ[2]): ațĭ luat asupra capuluĭ vostru să vie sluga luĭ Gherghe să-ĭ dăm tot. Și v'am dat pe sluga mea Martin cu voĭ, și ĭ-am dat slugeĭ mele Martin o mie de florinĭ să plătească arvuna; el a plecat cu voĭ și mĭ-a trimes numaĭ 14 măjĭ și jumătate de aramă, 2 poverĭ de fier și una de oțel și ceva ovăs. Și ĭ-am întrebat pe ceĭ ce aŭ tocmit de Martin și de Haneș: unde este Martin? Eĭ mĭ-aŭ răspuns: a rămas Martin să vie cu altă povară. Și mĭ-a poruncit prin Haneş: dacă vreaĭ, trimete-mĭ prin Haneş alțĭ ducațĭ, că maĭ este aci aramă, s'o cumpăr. Și am trimes prin Haneș 10,000 florinĭ și 9 măjĭ de ceară, și ĭ-am spus luĭ Haneș: îțĭ daŭ aceștĭ banĭ în mîna ta, fă ce știĭ, ĭar Martin să se întoarcă de grabă cu ce are gata. Și ĭ-am dat luĭ Haneș o slugă a mea, să vie la Brașov și să-mĭ cumpere pînză, fier, oțel, și una alta ce-mĭ trebue, cu alțĭ ducațĭ. Și s'a dus sluga mea și mĭ-a cumpărat toate cîte ĭ-am spus, și stă în casa luĭ Haneș Cenușarul. Și veniră să mă socotesc; și veni Dabija feciorul, sluga jupînuluĭ Radul, veni la mine [și-mĭ spuse] că tot ce a cumpărat și el[3]) însuși se află în casa luĭ Haneș, acum cenușar la Răcător Os[4]), și-ĭ este

---

1) Un „Iacobus" era la Brașov în 1437 subjude, „villicus" (lista D-luĭ Fr. Stenner).

2) Albul.

3) Orig. wн, nu wнo.

4) Orig. ржкътор wc (scris ѿ); Mil. greș. ржкътор ѿ. — Nu cumva e vorba de un Rector Os (sc. Rector scholae)? Numele propriŭ *Os* se găsește, deși rar, la Sașiĭ din Brașov. Așa între 1527—40 un Blasius Os (Quellen II, p. 703); la 1503 un Ces Mathe (Quellen I, p. 1, 18, 32, 35, 36), identic cu Ōs (Oes, Oesz, Ōsz, Oz) dela 1483, 1486/87, 1488, 1490, 1492, 1500 (Quellen III, p. 641, 646, 654, 663, 667, 683; cf. p. 752, an. 1486). O văduvă a luĭ Oes, Ōz Mihaly între 1475—83, ibid. p. 625. Din acest neam de cetățenĭ era probabil și Os cel dela 1437. Un rector „scholae" saŭ „scholarum" la 1437 e foarte cu putință la Brașov.

acum și stupar[1]). Staŭ și cele 10,000 florinĭ și cele 9 măjĭ de ceară ce ĭ-am dat luĭ din mînile mele, ca și slugeĭ mele Martin. care a zis că ĭ-a fost dator cu 7000 și 500; altfel nu este. Vă rog decĭ, dacă-mĭ sînteţĭ fraţĭ. să n'avem prea multe vorbe. Și de nu-mĭ va veni sluga mea și nu-mĭ va aduna marfa, să vă povăţuească Dumnezeŭ și să mi-l legaţĭ și să mi-l trimeteţĭ. Ĭar pe Haneș să-l strîngeţĭ să-mĭ dea marfa, să-mĭ trimeteţĭ măcar atît, fie mult fie puţin. Și să n'am maĭ multe vorbe. Și v'am scris ca să nu ziceţĭ mîne poĭmîne: nu ne-aĭ scris și nu știm nimic despre asta. Căcĭ marfa voevoduluĭ n'are să se pĭarză, are numaĭ întărziere, până ce va veni însușĭ voevodul să-șĭ caŭte ce este al săŭ și să-șĭ ĭa[2]): atuncĭ să nu vă supăraţĭ, căcĭ răŭ îl doare inima. Și Dumnezeŭ să fie cu voĭ.

Dela jupînul Gherghe Lascar[3]).

Adresa : tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 486 ; Mil. No. 57.

c. 1437. — Din cuprinsul aceste scrisorĭ și aĭ celeĭ precedente se vede lămurit că Gherghe Lascar era cămărașul luĭ Vlad Dracul; deaceea nicĭ nu-l găsim citat în documente. Albul. pe care în scrisoarea a doua îl numește simplu „jupînul", era împăcat cu Vlad Dracul.— Amîndouă scrisorile aŭ caracterele primeĭ jumătăţĭ a sec. 15-lea; cea dintîiŭ e remarcabilă prin frumuseţea și regularitatea semiuncialeĭ.

6. Nanul și Ştefan logofătul, boeriĭ luĭ Vlad I Dracul.

(1442)

CCI.

Cinstiţilor și înţelepţilor și bărbaţilor de neam bun, pîrgarilor din Brașov tuturor, micĭ și marĭ, închină-

---

[1]) Orig. мѣхашк; prob. ung. *méhes* stupar, Zeidler. În jurul Brașovuluĭ eraŭ și pe vremea luĭ Vlad Dracul, ca și astăzĭ, multe stupinĭ.

[2]) Orig. дори подъ аꙁк воевода, чеи си щє иска свое; până aci lectura luĭ Mil. e greșită; restul e bine cetit. În orig. Gherghe pune pe voevod să vorbească direct către Brașovenĭ.

[3]) Orig. герѓѣ лас̃: Mil. герѓѣласа.

ciune până la pămînt ca unor domnĭ aĭ noștri și bunĭ prietenĭ. Și a venit aci la noĭ în Sibiŭ Bertolomeĭ și Utuș[1]) Gașpar și ne-aŭ întrebat în numele vostru: că venit-a cineva dintre Brașovenĭ în solie la voevod saŭ nu, cîtă vreme am fost noĭ pe lîngă voevod? Și dacă a venit cineva, ce fel de vorbe a adus? Noĭ răspundem domnieĭ voastre: cîtă vreme am fost pe lîngă domnul nostru voevodul, noĭ pe solul vostru nu l-am văzut nicĭ cu ochiĭ, nicĭ n'am auzit de el cu urechile. De va fi umblat în trebile sale, Dumnezeŭ știe. Cît pentru aceea că domnul nostru ne-ar fi trimes vre-o veste saŭ vre-o solie despre voĭ, Dumnezeŭ cel ce a făcut cerul și pămîntul o fi știind, că noĭ nu știm nimic despre aceasta. Scris Lunĭa înainte de sfîntul Gheorghe.

Prieteniĭ voștri maĭ micĭ și credincioșĭ, jupîn Nanul și Ștefan logofătul.

Două peceţĭ în ceară neagră; pe una se citeşte: стефан ло[гофет], *pe cealaltă se vede o figură, dar nicĭ o legendă. — Arh. No. 534.*

1442, Aprilie 23. — Jupîn Nanul și Ștefan logofătul sînt boerĭ aĭ luĭ Vlad Dracul în 1439, Sept. 8 (Arh. ist. I, 1, p. 85); îĭ maĭ găsim împreună într'un doc. din 1441, Maĭ 14 (arh. stat.) și într'unul dela 1446, păstrat într'o traducere din sec. XVIII (colecţia D-luĭ C. Basaraba-Brîncoveanu; Iorga, Studiĭ și documente V, p. 169). Nan e martor în chrisovul din 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574 „Nán ur"), ĭar Ștefan în chrisovul din 30 Iunie 1441 (arh. stat.). — Eĭ se aflaŭ la Sibiŭ în timpul campanieĭ turceștĭ dela 1442; Brașoveniĭ voeaŭ să afle dela dînșiĭ intenţiile Turcilor carĭ, după lupta dela Szent-Imre (18 Martie) asediaseră Sibiul. Asediul acestuĭ oraș și luptele luĭ Hunyady cu Turciĭ în faţa luĭ se petreceaŭ tocmaĭ pe vremea cînd e datată scrisoarea boerilor luĭ Vlad Dracul. Că acesta se afla atuncĭ în Transilvania, resultă din Seadeddin. Cf. Iorga, Studiĭ și documente III, p. xv. — Sf. Gheorghe cade în an. 1442 într'o Marţĭ, dacă îl punem la 24 Aprilie, cum se serba de obiceiŭ în Ungaria (diecesa Granuluĭ).

---

[1]) Ötös Gáspár. Este poate unul din ceĭ doĭ Gașparĭ, unul „aurifaber", altul „carnifex magnus", înaintea cărora Vlad Ţepeș jură credinţă regeluĭ unguresc la 6 Sept. 1456, în Tîrgoviște. Maĭ era cu eĭ un Gheorghe „fost judeţ" și Thes, judeţul din Rîjnov (copie după scrisoarea luĭ Ţepeș, la Acad. Rom.).

7. Dragomir al luĭ Manea, Neagoe al luĭ Radul, Stănilă şi Balea, boeriĭ luĭ Basaraba II cel Bătrîn.

(Fevruarie 1477)

CCII.

Bunilor noştri veciniĭ şi prieteniĭ, judeţuluĭ Braşovuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ, multă sănătate şi închinăciune domnieĭ voastre dela veciniĭ şi prieteniĭ voştri, dela jupîn Dragomir al luĭ Manea şi dela jupîn Neagoe al luĭ Radul şi dela jupîn Stănilă vornicul şi dela jupîn Balea paharnicul. Şi vă dăm de ştire domnieĭ voastre că domnul nostru voevodul nu este vinovat, ci i s'a făcut mare siluire, cum ştiţĭ şi domnia voastră. Decĭ, să vă nevoiţĭ domnia voastră din partea aceea şi să faceţĭ pace domnuluĭ nostru, până ce-şĭ va întoarce faţa domnul nostru craĭul spre noĭ. Ĭar noĭ până atuncĭ vom sta în pace şi în linişte; şi ne vom sili din noŭ, împreună cu domnul nostru voevodul, din partea aceasta, să facem cum va fi maĭ bine. Decĭ să vie tîrgoveţiĭ voştri, pe credinţa şi sufletul nostru, să tîrguească până la Dunăre şi să nu se teamă de nimica; ĭar domnia voastră să trimeteţĭ carte adevărată la domnul nostru voevodul, ca să se încumete şi tîrgoveţiĭ noştri să vie la voĭ. Şi Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domnieĭ voastre, amin.

O pecete verde perdută; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 568.

1477. — Ceĭ patru boerĭ ce trimet Braşovenilor scrisoarea de sub No. arh. 568 sînt aĭ luĭ Basaraba cel Bătrîn. Pe treĭ dintr'înşiĭ îĭ găsim la un loc în doc. dela 1 Iunie 1475: jup. Dragomir al luĭ Manea, jup. Neagoe şi jup. Balea paharnicul; era poate şi Stănilă vornicul, căcĭ doc. e şters în maĭ multe locurĭ, în partea sa finală (arh. stat., Glavaciocul XVI, 1; îl găsim maĭ tîrziŭ, la 6 August 1481, pe lîngă Basaraba Tînărul: Stănilă al luĭ Văsiĭ „Stanilo Vasiev"; Miletić, DR., p. 340). Pe Neagoe şi pe Balea paharnicul îĭ cunoaştem din documentele luĭ Vladislav II, între 1451 — 56; Neagoe este şi marele vornic al luĭ Radu cel Frumos la 1467 (Miletić, DR., p. 335). — La ce se poate raporta această desvinovăţire a luĭ Basaraba? Mi se pare

că la detronarea şi omorîrea luĭ Vlad-Ţepeş, pe la începutul an. 1477 ; se ştie că aceasta s'a făcut cu ajutor turcesc, nicĭ treĭ lunĭ după instalarea luĭ Ţepeş prin trupele luĭ Mateĭ Corvin şi ale luĭ Ştefan cel Mare. — Scrisoarea luĭ Dragomir şi a celorlalţĭ boerĭ este decĭ prob. din Fevruarie.

8. Neagu vornicul, Vladul vornicul şi Cazan vistierul, boeriĭ luĭ Basaraba III cel Tînăr.

(1479)

CCIII.

Prea cinstiţilor şi de Dumnezeŭ dăruiţilor şi prea ĭubiţilor şi dulcilor şi bunilor meĭ prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate şi închinăciune cu dragoste aduce prieteniei voastre prietenul vostru, jupîn Neagu, fost vornic. Şi vă daŭ de ştire domnieĭ voastre despre acestea: ĭată cum s'aŭ întîmplat lucrurile fără de veste şi cum se face răŭ peste răŭ; ĭată cum şĭ-a trimes, pe credinţa voastră, domnul nostru soliĭ la Batăr Ştefan pentru pace; şi fiind soliĭ acolo, veni Laĭută [1]) şi puse mîna pe visteria ţăriĭ rumîneştĭ şi pe acele femeĭ [2]). Ştiŭ bine că sînteţĭ oamenĭ cuminţĭ; dar aşa să ştiţĭ, că până ce nu veţĭ întoarce acea visterie ce este a ţăriĭ rumîneştĭ şi se află în casele voastre, pace nu veţĭ avea cît va fi ţara rumînească. Ĭar cît pentru acele femeĭ ce sînt tot în mînile voastre şi în casele voastre, nu puteţĭ face să le scoateţĭ din robie şi să le trimeteţĭ îndărăt în ţară? Ştiŭ bine că nu este nicĭ o cinste pentru voĭ că le ţineţĭ, dacă nu-ĭ chiar ruşine. Ştiŭ bine că în Braşov n'a fost aşa obiceiŭ, ci cum a fost voea Braşovenilor, aşa a fost; căcĭ ceĭ ce aŭ cărat pĭatră şi aŭ început să zidească Braşovul, aceĭa aŭ pus temeiŭ, ca nicĭ craĭul să nu vă poată scoate din obiceĭul vostru. Socotiţĭ decĭ, căcĭ sînteţĭ cuminţĭ, că va trimete Dumnezeŭ pe domnul nostru voevodul, şi-ĭ va da zile lungĭ şi multe, şi

---

[1]) Orig. лаюта.

[2]) Orig. тєзи дѹшє; eraŭ mama, soţia şi sora vitregă a domnuluĭ.

gîndiți-vă ce viață și ce binefacerĭ vețĭ avea apoĭ [dela dînsul]. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ.

Jupîn Neagu vornic și jupîn Vladul vornic și jupîn Cazan vistier.

Pecetea perdută; adresa: bunilor și dulcilor și prea ĭubiților meĭ prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 570.

1479, Octomvrie. — Basaraba era dus cu Turciĭ în Transilvania, după ce fusese instalat de aceștia în trecerea lor spre Cîmpul Pîneĭ. — Vladul e marele vornic din 6 Aug. 1481 (Miletić, DR., p. 340). Asupra luĭ Cazan vezĭ nota dela No. arh. 461. Neagu (нѣгр) e fostul mare vornic al luĭ Radu cel Frumos (doc. din 15 Ian. 1467 și 22 Ian. 1471; Mil., p. 335; Venelin, p. 95). Din 1469 există o scrisoare a luĭ către Sibienĭ („Nagh, palatinus principis Radul vaivodae transalpinensis"), în care e pomenit și „Paulus Kewer, juratus Brassoviensis", cel despre care se vorbește în No. arh. 190; cf. nota dela No. LXIII (copie la Acad. Rom.).

9. Neagu, vornicul luĭ Basaraba III cel Tînăr.

(1480)

CCIV.

Bunilor și dulcilor și prea ĭubiților meĭ prietenĭ, pîrgarilor și județuluĭ din Brașov. Multă sănătate și închinăciune cu dragoste aduce prieteniеĭ voastre prietenul domnieĭ voastre jupîn Neagu, fost vornic, și vă daŭ în știrea domnieĭ voastre acestea: înșișĭ bine și prea bine știțĭ cum am stat între voĭ și-am mîncat pîne și sare și-am băut împreună și am avut credință între noĭ, cum Dumnezeŭ știe și domnia voastră [1]; că decînd a dat Dumnezeŭ de ne-am cunoscut, n'ațĭ auzit, nicĭ din gura mea n'a ĭeșit vre-o vorbă rea și strîmbă pentru voĭ, decît numaĭ vorbe drepte și bune și toate pentru binele vostru. Și să mă credețĭ și acum, căcĭ sînt bătrîn și caut la bătrînețele mele și doresc ca, cu voea luĭ Dumnezeŭ, sufletul meŭ cel păcătos să fie cu creștiniĭ și să nu fie cu păgîniĭ. De voițĭ să ascultațĭ și de bătrînețele mele, tot pentru binele vostru, — unul Dumnezeŭ cel de sus mĭ-e martor pentru aceasta —

[1]) Între aniĭ 1474—1479; cf. scrisorile luĭ Țepeluș.

să fie și spre știința voastră că cele ce s'aŭ petrecut până acum și ce aŭ fost, nimic nu s'a făcut cu voea domnuluĭ nostru voevoduluĭ, ci toate fără voea luĭ și fără pofta luĭ. Și destul răŭ s'a făcut până acum între creștinĭ, cum știțĭ foarte bine şi voĭ. Însă domnul nostru șĭ-a trimes totdeauna în taĭnă vorbele sale către voĭ şi-ațĭ știut; și capul și l-a pus și destul a cheltuit, ca să nu se facă răŭ orașuluĭ și cetățiĭ voastre. Și dacă s'a făcut ceva, a fost ĭarășĭ fără voea luĭ, asta s'o știțĭ domnia voastră. Și să știțĭ că eŭ sînt Neagu vornicul și că mĭ-am trudit bătrînețele la Poarta domnuluĭ mareluĭ împărat numaĭ pentru binele vostru; și șĭ-a cheltuit domnul nostru visteria sa până ce marele împărat s'a îndurat și ĭ-a dat voe și poruncă să-șĭ facă pace cu voĭ, cum ațĭ văzut și voĭ porunca împărătească și ațĭ auzit că nu este altfel. Și pentru aceasta, pe credința voastră şi pe credința luĭ Batăr Iștvan, domnul nostru șĭ-a trimes soliĭ săĭ la Batăr Iștvan și la voĭ, ĭarășĭ pentru binele vostru; dar voĭ, îndată ce v'aŭ intrat soliĭ în mînă, v'ațĭ uĭtat de credința voastră. Și cîtă vreme este acum de cînd ĭĭ țineți pe eĭ? Nu s'a făcut nicĭ la craĭul și în nicĭ o țară ce ațĭ făcut voĭ și voevodul Ardealuluĭ. Și să știțĭ, cînd șĭ-a trimes domnul nostru soliĭ, el mĭ-a zis și mie să mă gătesc și să plec în solie la domnul craĭul. Dar acum, după ce am văzut că voĭ facețĭ așa și că v'ațĭ întors credința, cine îșĭ va maĭ pune capul pentru voĭ saŭ cine va merge la craiŭ? Nimenea nu va merge, dacă voĭ facețĭ așa. Căcĭ sînt bătrîn și nicĭ odată n'am văzut, nicĭ n'am auzit ca voĭ să fi început a opri soliĭ. Aceasta nu e bine. Și maĭ apoĭ, după vorba voastră, a venit acel vrăjmaș [1]) și ĭ-a făcut ceea ce ațĭ văzut și voĭ, căcĭ a pus mîna pe visteria și pe doamna luĭ. Dar această visterie era și ea gătită pentru Turcĭ, spre binele vostru, ĭar doamna se afla în mînile voastre, și voĭ n'ațĭ putut să vă facețĭ cinste, ca maĭ nainte, și s'o luațĭ și

---

[1]) Călugărul.

să ĭ-o trimeteţĭ cu cinste, ca să vadă şi el că-ĭ sînteţĭ prietenĭ şi să-şĭ dreagă inima. Acum însă poate să se închine craĭuluĭ şi doamneĭ craĭuluĭ, căcĭ a auzit domnul nostru că din partea aceea ĭ-aŭ dat drumul şi aŭ luat-o din mînile vrăjmaşuluĭ [1]). Şi ĭarăşĭ, pentru acea fată ce este sora domnuluĭ meŭ, nu puteţĭ voĭ s'o luaţĭ din patul vrăjmaşuluĭ domnuluĭ meŭ şi să-ĭ daţĭ drumul maĭ ĭute? Decĭ eŭ, care vă poftesc binele vostru, vă zic: nu vă maĭ sfătuiţĭ cu vrăjmaşiĭ domnuluĭ meŭ şi nu-ĭ maĭ ţineţĭ prin locurile voastre şi prin ţinutul vostru, şi nu le maĭ daţĭ sălaş, ci alungaţi-ĭ de grabă din ţinutul vostru. Aduceţi-vă numaĭ aminte, cine a început să pue oamenĭ în ţapă. Ĭar voĭ, pribegilor, care aţĭ ridicat pe Danul [2]) între voĭ, apoĭ Vlad voevod pentru asta s'a mîniat pe voĭ şi v'a făcut atîta răŭ şi a început să pue pe oamenĭ în ţapă şi a venit cu foc asupra voastră. Astfeliŭ, gîndiţi-vă la cele ce vă zic, căcĭ vorbele mele nicĭ odată n'aŭ fost mincinoase şi nicĭ acum nu vor fi, ci vă vorbesc numaĭ adevărul. Socotiţi-vă dar, — vorbe multe nu vă trebue, căcĭ sînteţĭ cuminţĭ şi prea cuminţĭ, — şi faceţĭ ĭute ce veţĭ face şi trimeteţĭ de grabă soliĭ, şi ce vreţĭ să juraţĭ, juraţĭ înaintea lor, ĭar eĭ înaintea voastră, şi să se facă pace; căcĭ Turciĭ aud cu urechile: are domnul nostru cu voĭ pace saŭ n'are? Şi să ştiţĭ că Turciĭ sînt mulţĭ ca nisipul măriĭ

---

[1]) Orig. єрє ѡт тамо сѹ пѹстн[ли], та ю сѹ ѹзєлн нз рѹкѹ вражмашѹ мѹ.

[2]) Orig. данѹла. E vorba de Dan pretendentul dela 1456—1460; cf. No. LXIX—LXXI. Numele pribegilor ni le-a păstrat, în mod foarte complect, scrisoarea din 2 Martie 1460 a luĭ Dan. Le reproducem aci după Convorbirĭ Literare 1901, p. 149, cu cîteva îndreptărĭ: Bogdan Doboca vornicul, Albul vistierul, Radu logofătul, Bîrnog saŭ Berivoiŭ (orig. Berinogh), Constantin Şerban curteanul (viteazul), Coman Gură (orig. Cure), Dragomir din Brăneştĭ (orig. Brostus), Ivan spătarul, Dragomir paharnicul, Barlabaş comisul, Micul paharnicul, Radul Şuple, Apostol postelnicul, Bejan Roşul, Pahulea (orig. Pugul), Bran, Stan Aldeş saŭ Aleuş (orig. Eldisch) şi Nan Totca. Îndreptările propuse aci sînt bazate pe documentele din 28 Martie şi 1 Aug. 1451, din 2 Aug. 1453 şi din 15 Aprilie 1456 (toate patru în arh. stat.).

și nimenea nu poate să le stea împotrivă. Astfeliŭ să stingem maĭ bine focul în grabă, până ce nu se face maĭ mare, căcĭ cînd va începe să se încingă, nu vom maĭ putea să-l stingem. Și Turciĭ sînt așa: cînd vor începe să se îndrepte împotriva voastră, noĭ nu vom putea sta înaintea lor să-ĭ oprim, și atuncĭ nicĭ eĭ, nicĭ domnul nostru nu vor avea păcat, că destul v'a așteptat. Dar voĭ, zăŭ, nu știŭ ce așteptațĭ. Și domnul nostru se mîhnește pentru aceasta. Așa dar socotițĭ, că maĭ bun e binele. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ. Scris-am în cetatea Bucureștilor.

Pecete de inel, cu un buzdugan în mijloc; adresa: bunilor meĭ vecinĭ și prietenĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ.—Arh. No. 575.

1480. — La 24 Fevr. 1480 Mateĭ Corvin scriea Brașovenilor să păzească în cinste pe soția luĭ Basaraba cel Tînăr, pe care „senior ille Bazarab" o adusese cu sine din Transalpina. Scrisoarea luĭ Neagu este prin urmare de prin a doua jumătate a an. 1480, după ce Mateĭ Corvin dăduse ordin Brașovenilor s'o scoață din mînile luĭ Basaraba. Se pare că spre sfîrșitul anuluĭ eĭ aŭ eliberat-o, căcĭ în 1481 găsim pe Brașovenĭ în bune relațiĭ cu Țepeluș.

Pela începutul acestuĭ an Țepeluș fusese la Turcĭ și primise confirmarea dela sultan; el chema, prin Martie, pe Brașovenĭ. ca să se înțeleagă cu dînșiĭ. Consultînd Brașoveniĭ pe voevodul Ștefan Báthory, acesta le răspunde, la 14 Martie, că nu le dă voe să trateze direct cu Țepeluș, ci să spue acestuĭa să-șĭ trimeată soliĭ să trateze cu dînsul, ĭar el va relata apoĭ regeluĭ („Segeswar, feria quarta proxima post festum beati Gregorii papae" 1481; copie la Acad. Rom.). Brașoveniĭ se achită de această însărcinare și Țepeluș le răspunde, printr'o scrisoare din „Arges, Dominica die 1481", mulțămindu-le pentru serviciile ce vor să-ĭ aducă („laborastis propter nos et propter pacis et unionis") scuzîndu-se că n'a putut să trimeată până atuncĭ pe Tudor la Báthory și rugîndu-se să maĭ trimeată și eĭ, din partea lor, doĭ jurațĭ carĭ să explice acestuĭa causa întârzieriĭ. Báthory nu se împacă cu Țepeluș. Printr'o scrisoare din 1481 (fără lună) el dă ordin Sibienilor să primească pe „Thodor logofătul" ce voea să vie din Transalpina la Sibiŭ, dar să nu-l lase să se întoarcă înapoĭ; Báthory se aștepta la atacul luĭ Ali-beg, care se afla atuncĭ în țara rumînească (copie la Acad. Rom.). La 27 Aprilie el poruncește Brașovenilor să ție legat pe acel Romîn, „familiaris Czypelles vaivodae", care a încercat să omoare, la porunca acestuĭa, pe Călugărul (Kalager) în orașul lor; interzice în acelaș timp orice export de arme în

țara rumînescă: „sagittas seu tella nec non ferr[e]a arma et alias res bellicas ac pilios" (copie la Acad. Rom.).

10. Cazan vistierul și Staico comisul, boerii luĭ Basaraba III cel Tînăr.

(1480—1481)

CCV.

Doamneĭ noastre, doamneĭ Maria [1]), multă sănătate și adîncă închinăciune aducem domnieĭ tale, noĭ robiĭ domnieĭ tale, și îțĭ dăm de știre domnieĭ tale, că am auzit de domnia ta că te-a scos Dumnezeŭ din mînile vrăjmașuluĭ și că eștĭ în mînile oamenilor domnuluĭ nostru voevoduluĭ. Decĭ mulțămim luĭ Dumnezeŭ și-l prea mărim, pentru domnia ta, că te-a scos Dumnezeŭ ca să viĭ să ne fiĭ iarășĭ doamnă [2]), cum ne-aĭ fost și maĭ nainte. Și să știĭ domnia ta că decînd aĭ eșit din țară, am stăruit, ziua și noaptea, pe lîngă domnul nostru voevodul, pentru lucrul domnieĭ tale, ca să te scoatem, și avem nădejde în Dumnezeŭ, că în curînd Dumnezeŭ te va scăpa și veĭ veni și ne veĭ fi doamnă [2]), împreună cu domnul nostru voevodul. Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ.

Robiĭ domnieĭ tale jupîn Cazan vistier și jupîn Staico comis.

Adresa: doamneĭ domnuluĭ meŭ Io Basaraba cel Tînăr voevod — Arh. No. 461.

1480. — În acest an găsim pe „Cazan vistierul" și pe „Stane comisul": documentul din 3 Aprilie 1480 saŭ 1481 (Venelin, p. 111—112, cu data greșită ҂ѕцп, pentru ҂ѕцпи saŭ ҂ѕцпѳ; Stane e o greșală de ediție). — Staico comisul rămîne lîngă Țepeluș și după înfrîngerea luĭ din 8 Iulie 1481 (Mil., p. 340). — Cazan vistierul este jup. „Cazan Sahacov" al luĭ Basaraba cel Bătrîn din 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118) și al luĭ Radu cel Frumos din 22 Ian. 1471 (Venelin, p.

[1]) Orig. господинѹ ни госпоѣ марїе.
[2]) Orig. господинѧ.

95); la 15 Ian. 1467 era logofăt al acestuĭ domn (Mil., p. 335), ĭar la 5 Aug. 1451 era boer în sfatul luĭ Vladislav II (ibid., p. 334). E poate aceiaș cu Cazan stolnicul luĭ Dan II din 30 Ian. 1431 (= No. xvi), ceea ce ne-ar explica faptul că nu-l maĭ întîlnim după Țepeluș; el era în timpul acestuĭa foarte bătrîn. În cursul anuluĭ 1480 a fost făcut mare vornic, și anume înainte de 6 August, cînd Pîrvul e citat ca „fost mare vornic“ (Mil., p. 340). Comp. No. arh. 570 (— ccIII) și numerele următoare.

11. Cazan, marele vornic al luĭ Basaraba III cel Tînăr.

(1480—1481)

CCVI.

Dela jupîn Cazan, mare vornic, multă sănătate bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ și tuturor celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Vă daŭ de știre domnieĭ voastre, că am deschis toate drumurile. Cum vedețĭ, noĭ le deschidem, ĭar voĭ le închidețĭ. Așa nu poate să rămîe țara noastră, ci deschidețĭ cele două căĭ ce sînt Prahova și Teleajenul, căcĭ noĭ nu oprim pe oamenii voștri dela nicĭ o cale, ci [pot să cumpere] din țara noastră și vin și tot ce le este voea. Așa și domniile voastre, lăsațĭ pe oamenii noștri să umble slobozĭ pe orĭce cale, pe unde le va fi voea. Și ce va zice omul nostru Stoĭca, domniile voastre să credețĭ, căcĭ acelea sînt vorbele noastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Adresa: bunilor meĭ prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov; pecetea perdută. — Arh. No. 484.

1480—1481.

CCVII.

Scrie jupîn Cazan, mare vornic, vouă, Mihaile și Bîrcă și Opreo, și astfel vă grăesc: în ceasul în care vețĭ vedea această carte a mea, să lăsațĭ pe Sașiĭ din Brașov să se ducă la casele lor, fie pe Prahova, fie pe Teleajin; și să umble toțĭ oamenii, și de acolo încoace

și deaci într'acolo; să nu fie păzitorĭ nicăirĭ și să nu se ție calea; ĭar voĭ să venițĭ la cetatea Crăciuneĭ, cît putețĭ maĭ de grabă. Ĭar de Sașĭ să nu vă atingețĭ; să nu le lipsască nicĭ un fir de păr.

Fără adresă și fără pecete. — Arh. No. 503.

1480—1481. — Scrisoarea e scrisă de acelaș diac care a scris și No. 401. Țepeluș se aștepta poate la atacul luĭ Ștefan cel Mare și supraveghea în persoană întărirea Crăciuneĭ. Vezĭ nota dela No. CVII.

12. Vintilă, logofătul luĭ Basaraba III cel Tînăr.

(1480)

CCVIII.

Doamneĭ mele, doamneĭ Maria [1]), multă sănătate și adîncă închinăciune aduce domnieĭ tale robul domnieĭ tale, și-țĭ daŭ în știrea domnieĭ tale despre cele ce mĭ-aĭ poruncit domnia ta prin Petru; eŭ bine te-am înțeles, și să știĭ domnia ta, că decînd aĭ eșit domnia ta, ne este inima cernită și rea, cum numaĭ Dumnezeŭ știe. Și de atuncĭ eŭ stăruesc pe lîngă domnul meŭ voevodul zi și noapte de lucrul domnieĭ tale, ca să te scoatem și să ne fiĭ ĭarășĭ doamnă [2]), cum ne este și domnul voevodul și cum ne-aĭ fost și maĭ nainte doamnă. Și să știĭ acum domnia ta că avem mare nădejde în Dumnezeŭ că te vom scoate și că veĭ veni în curînd și ne veĭ fi doamnă, ca maĭ nainte; căcĭ am trimes un dar bun luĭ Batăr Istvan, tot pentru lucrul domnieĭ tale, ca să te scoatem; avem nădejde în Dumnezeŭ că în curînd are să fie ce are să fie. Și Dumnezeŭ să-țĭ înmulțască aniĭ.

Robul domnieĭ tale, jupîn V i n t i l ă logofătul.

Pecete de inel în ceară albă; adrcsa: doamneĭ Maria. — Arh. No. 535.

---

[1]) Orig. господинѕ ми господрѣ марïє.

[2]) Orig. господинь.

1480. — Vintilă logofătul e pomenit în doc. din 6 Aug. 1481 (Miletić, DR. p. 340). Cf. Regestele No. V (arh. No. 122).

13. Dragomir al luĭ Manea, vornicul luĭ Vlad III Călugărul.

(1481—1482)

CCIX.

Dela jupîn Dragomir al luĭ Manea multă sănătate județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor. Trimetețĭ un om al vostru la domnul voevod și la noĭ, ca să vadă Turciĭ că oameniĭ voștri umblă printre noĭ și oameniĭ noștri printre voĭ. Căcĭ vedețĭ cum o să perim și noĭ și voĭ. Și nu cumva putețĭ să vedețĭ pe Ștefan voevodul [1]) saŭ să aflațĭ ceva dela el? Și trimetețĭ cîțĭva oamenĭ bunĭ ca să fie aicĭ; și să vie cu eĭ și popa din Șcheiŭ, care vă este bun prieten; nimenea dintre aĭ voștri n'ar fi așa de bun pentru voĭ, cum vă este el. Altfel nu este, pe sufletul meŭ. Și ĭarășĭ, cine ar vrea să vie, să vie slobod și slobod să se întoarcă, pe credința și pe sufletul meŭ. Oastea turcească este acum gata. Altfel nu este. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ, amin.

Pecete verde, cu legenda: † жѹпан драгомир дворникь; *adresa: județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor brașovenĭ. — Arh. No. 513.*

1481. — Scrisoarea aceasta pare a fi dată din timpul luptelor luĭ Ștefan cel Mare cu Țepeluș și anume după înfrîngerea acestuĭa dela Rîmnic. Ștefan voea să pue domn pe pretendentul Mircea, devotatul săŭ; Vlad Călugărul se coborîse din Brașov cu pribegiĭ și poate cu ceva ajutor unguresc; Țepeluș rătăcea prin Oltenia (în toamnă și la începutul ĭerneĭ), însoțit de puținĭ credincioșĭ și de Turciĭ chemațĭ în ajutor. La aceștia face alusie Dragomir zicînd că „oastea turcească e gata“, sc. să restabilească pe Țepeluș. Acesta e omorît însă, în ĭarnă, de Mehedințenĭ la Glogova (arh. No. 158 = CXIII).

Dragomir Manev, cum se numește totdeauna în documente, era la 4 Iulie 1476 boerul cel maĭ de frunte al luĭ Basaraba cel Bătrîn (Venelin, p. 118); aceeașĭ situație o avea cu un an maĭ nainte, la 1475. Iunie 1 (arh. stat., Glavaciocul XVI, 1). Fusese vornic pe vremea

---

[1]) Ștefan cel Mare.

luĭ Radu cel Frumos (documente din 30 Maĭ şi 28 Octomvrie 1464 şi 22 Ianuarie 1471; arh. stat., Cozia XIV, 1; Znagov I, 2; Venelin. p. 95). Pe lîngă Basaraba cel Tînăr îl găsim la 3 Aprilie 1480 saŭ 1481 (Venelin, p. 111). La 1481 se refugiază în Ardeal la Vlad Călugărul (cf. Regestele, arh. No. 524), se întoarce cu el în ţară, stăruește pe lîngă Brașovenĭ să fie recunoscut și este, între 1482—1490, cel maĭ puternic boer al luĭ. Copleșit de bătrînețe, el cedează pe la 1490 locul luĭ Dragomir Udriște, care pare a fi fost din acelaș neam cu dînsul: la 7 Ianuarie 1490 întîiul sfetnic este Dragomir Manev, la 26 Iulie Dragomir Udrişte (Arh. ist. I, 1, p. 37; I, 1, p. 5). — Cred că Dragomir Manev e fiul jupînuluĭ „Manea Udriște", boer al luĭ Vlad Dracul la 1439, Sept. 8 (Arh. ist. I, 1, p. 85), identic cu paharnicul dela 1432 (Manyok poharnok; Hurm. I, 2, p. 574) şi cu vornicul Manea din 2 Aug. 1439 (arh. stat.), 14 Maĭ și 30 Iunie 1441 (arh. stat.). În documentele luĭ Vladislav II din 28 Martie și 1 Aug. 1451 şi 2 August 1453 el figurează în fruntea listeĭ de boerĭ sub numele Manea Udriște saŭ Udrîște; în doc. din 15 Aprilie 1456 e înlocuit de Dragomir Udrişte (arh. stat.).

CCX.

Dela jupîn Dragomir al luĭ Manea multă sănătate bunilor noștri prietenĭ, județuluĭ din Brașov și celor 12 pîrgarĭ. Cele ce mĭ-ațĭ poruncit și mĭ-ațĭ scris în carte, eŭ bine v'am înțeles. Și pentrucă vă sînt prieten, să știe domnia voastră, că precum v'am fost până acuma prieten, tot așa voiŭ fi și de-aci nainte și vouă și prietenilor voștri. Și ĭarășĭ, mĭ-ațĭ poruncit să mă trudesc pentru Batăr Iștfan și pentru domnia voastră; să științĭ domnia voastră că n'am putut să mă trudesc; bucuros aş fi fost, dar am îmbătrînit, și mă vețĭ ĭerta decĭ domnia voastră. Și trimetețĭ domnia voastră cu vorbe bune la domnul nostru voevodul, ca să facețĭ pace și învoeală, căcĭ vedețĭ ce răŭ se face și până astăzĭ din pricina luĭ Ștefan voevodul [1]. Că maĭ bine este să fie bine decît răŭ. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre, amin.

Fără pecete; adresa obicĭnuită.— Arh. No. 479.

---

[1]) Ștefan cel Mare.

1481—1482. — Scrisoarea pare a fi dată saŭ din timpul stăruințelor luĭ Ștefan de a face domn în țara rumînească pe pretendentul Mircea, Iulie-August 1481, saŭ din timpul pregătirilor luĭ pentru luarea Crăciuneĭ, prin Fevruarie-Martie 1482. Cf. No. CVII și CVIII.

14. Dragomir Udrişte, vornicul luĭ Vlad III Călugărul.

(1482. c. 1488—1490/1495)

CCXI.

Scrie jupîn Dragomir Udriște multă sănătate, și mă închin cu dragoste bunilor meĭ prieteni, județuluĭ Brașovuluĭ și celor 12 pîrgarĭ. Și daŭ de știre domnieĭ voastre de lucrul luĭ Sinadin și mărturisesc înaintea domnieĭ voastre cumcă Sinadin n'a fost la Turcĭ în zilele luĭ Basaraba [1]), ci a fost într'o mănăstire, de frica luĭ Basaraba, care i se fălise că o să-ĭ facă răŭ; decĭ, pe sufletul meŭ și pe credința mea, așa să știțĭ, că n'a fost atuncĭ la Turcĭ, ci a fost unde vă spun eŭ. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ.

Pecete verde, cu legendă, din care nu se poate ceti decît дкорн; *a fost probabil:* [драгомир] дкорн[нк]; *adresa: județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — Arh. No. 470.*

c. 1482. — Dragomir Udrişte saŭ Udriştev (= fiul luĭ Udriște) e boer de frunte încă de pe vremea luĭ Vladislav II, 15 Aprilie 1456; la 1464, Maĭ 30 și Octomvrie 28, el figurează în documente de-ale luĭ Radu cel Frumos ca „Dragomir vornicul" și e întîiul boer în listă; la 15 Ianuarie 1465 și 1467 e citat ca „драгомир Ѹдрищев"; la 4 Fevruarie 1488 și 26 Iulie 1490 ca Dragomir Udriştev și Udrişte (Miletić, DR., p. 335; Arh. ist. I, 1, p. 5; arh. stat.). Dela 1490 încolo nu l-am maĭ întîlnit în documente. El este poate fiul luĭ Udrişte, tovarăşul nedespărţit al luĭ Laĭot, despre care ne vorbesc scrisorile luĭ Basaraba cel Tînăr şi proclamaţia luĭ către ţara Bîrseĭ. Udriște, „Udrischya", moare la 1483 în districtul Făgărașuluĭ, pe care îl ţinea din voinţa regeluĭ de pe la 1481 „a certo tempore" (Scrisoarea luĭ Mateĭ Corvin către Sibienĭ din 16 Noemvrie 1483, prin care cedează celor Şapte scaune teritoriul ţinut până atuncĭ de Udrișteș copie la Acad. Rom.). — Asupra luĭ Sinadin vezĭ Regestele, No. arh 497.

---

[1]) Cel Tînăr.

CCXII.

Bunilor și cinstiților [prietenĭ], județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor, multă sănătate dela jupîn Dragomir Udriște. Vă daŭ de știre domnieĭ voastre, și vă rog să facețĭ dreptate acestor oamenĭ aĭ meĭ, anume Bobul, ĭar celălalt este acasă la dînsul. Eĭ aŭ fost prădațĭ de Capotă în zilele luĭ Țăpăluș, ĭar cînd am venit noĭ în țară, ĭ-am spus să-ĭ despăgubească. El a zis că le va plăti, dar apoĭ s'a sculat și a fugit la Brașov. Vă rog decĭ să le facețĭ judecată, ca să le întoarcă tot ce le-a luat. Căcĭ mult răŭ ne-a făcut acest om nouă și oamenilor noștri; și pe voĭ destul v'a supărat. El a călăuzit pe Turcĭ în țara voastră [1]; așa om este el. Și Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ domniilor voastre.

Pecete de inel în ceară verde, cu legenda: драгомир ѹдрищє; *adresa: bunilor și cinstiților [prietenĭ], județuluĭ Brașovuluĭ și tuturor pîrgarilor. — Arh. No. 458; Mil. No. 106.*

c. 1488 — c. 1490/1495. — Pun această scrisoarea în aniĭ din urmă aĭ luĭ Vlad Călugărul, deoarece la începutul domnieĭ Capotă îĭ este credincios (vezĭ arh. No. 149 = CXI), ĭar intervenirea pe lingă Brașovenĭ ar fi făcut-o atuncĭ Dragomir al luĭ Manea, care funcționa ca mare vornic. Cf. Regestele.

15. Staĭco, logofătul luĭ Vlad III Călugărul.

(1492)

CCXIII.

Prea cinstiților și bunilor și ĭubiților noștri prietenĭ, județuluĭ și pîrgarilor din Brașov, multă și adîncă închinăciune aducem domnieĭ voastre. După aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre că Dumineca asta nĭ-a sosit omul dela Nicopole și ne spune că i s'a dat ĭarășĭ luĭ Ali-beg sangeacul Nicopoleĭ și ĭ-aŭ ĭeșit oameniĭ înainte la Nicopole; dar el a rămas îndărăt și adună

[1] La 1479.

oaste. Ĭar marele împărat e pe drum şi s'a apropiat de Sofia, ĭar başalariĭ [1]) s'aŭ dus înainte cu oştile, pe Dunăre în sus spre Smedorovo. Ali-beg caută să vă facă ceva, şi mă tem ca nu cumva să treacă peste noĭ, ca să vă prade. M'am gîndit totuşĭ cum să slujesc cu dreptate creştinilor; dar să nu spunețĭ nimănuĭ că eŭ v'am dat de ştire, ci păzițĭ-vă cum ştițĭ maĭ bine. Şi trimetețĭ un om să stea lîngă mine, ca orĭce veste ne-ar veni, să putem maĭ în grabă şi maĭ ĭute să v'o dăm de ştire. Şi Dumnezeŭ să vă înmulțască aniĭ. Am scris în Tîrgovişte, luna luĭ Iunie 23.

Maĭ micul prieten al domnieĭ voastre

Jupîn Staĭco, logofăt.

Pecete mică de inel, din a căreĭ legendă nu se poate ceti decît лог[офетъ]; *figura de pe ea e un cap de om, cu căciulă înaltă; adresa: prietenilor meĭ celor bunĭ, județuluĭ şi pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 476; Mil. No. 102.*

1492. — Împrejurările descrise aci se potrivesc cu pregătirile expedițieĭ luĭ Baiazed de la 1492; el pleacă în primăvară şi se opreşte vara la Sofia; Ali-beg intră spre toamnă în Transilvania, dar e bătut (Zinkeisen II, p. 502—503). — Staĭco, comisul din 6 August 1481 al luĭ Basaraba cel Tînăr (arh. No. 461; Miletić, DR., p. 340; cf. Stan comis la 1480, ibid., p. 339) e făcut logofăt de Vlad Călugărul; îl găsim în această calitate în documente dela 1 şi 5 Iunie 1483 (Venelin, p. 126; Arh. ist. I, 1, p. 37; Miletić, p. 340), 4 Fevruarie 1488 (arh. stat.); 11 Sept. 1489 (Miletić, p. 341: greş. Stanco), 26 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 5), 3 Sept. 1491 (Venelin, p. 130), 15 Iunie 1493 (Miletić, p. 343, unde e numit прьвосъвѣтник) şi 22 Iulie 1494 (arh. No. 5). Îl găsim tot logofăt sub Radu IV cel Mare, la 1 August 1496 şi la 9 Ian. 1497 (Miletić, p. 345, 347); e numit „mare logofăt" în acte dela 1498, 1499, 1501 (Venelin, p. 134; Miletić, p. 348, 352; cf. şi documentele din 25 Ianuarie 1499 şi 13 Dechemvrie 1500; arh. stat.) şi cînd logofăt, cînd mare logofăt în acte dela 1499 (fără lună; arh. stat.) 11 Ian. 1500 (arh. stat., epp. Rîmniculuĭ XIV, 1), 15 Dech. 1501 (arh. stat.; aci e numit словоположитель = λογοθέτης), 9 Martie şi 19 Iunie 1502 (arh. stat.), Noemvrie 1504 (Miletić, p. 354) şi 20 Iulie 1507 (arh. stat., Glavaciocul).

[1]) Paşiĭ.

16. Stan Cortofleşt şi Cruj, trimeşiĭ luĭ Vlad III Călugărul la Ştefan Báthory.

(c. 1490—1492)

CCXIV.

Îţĭ daŭ de ştire, doamne, că ne-aĭ trimes domnia ta la Batăr Ștefan să facem pace și bine. Batăr Ștefan a trimes la craĭul, ĭar craĭul a trimes pe Banțfiĭa Miclăuș [1]) şi pe Chij Paul [2]), ca să ne întîlnim cu Batăr Ștefan; ĭar Batăr Ștefan s'a dus la eĭ ca să vorbească de tine; și aŭ adus pace și bine, cum n'a avut nicĭ un domn din țara rumînească afară de Radul voevod [3]): eĭ sînt pe drum [4]), și sa știĭ domnia ta că e fără știrea luĭ Batăr Ștefan: așa să știĭ și să ne crezĭ domnia ta pe noĭ, robiĭ tăĭ [5]). Și să știĭ domnia ta că este pe voea domnieĭ tale. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ tale. Și orĭ ce-țĭ va spune Mogoş și Micul [6]), să crezĭ domnia ta, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate.

Și aŭ iscălit robiĭ domnieĭ tale S t a n C o r t o f l e ş t și C r u j.

Fără pecete și fără adresă. — Arh. No. 522.

c. 1490—1492. — Stan Cortoflește ne e cunoscut dintr'un document al luĭ Vlad Călugărul dela 1 Iunie 1483, unde e numit станчюл кортофлиш (Venelin. p. 125). Cruj e un Crus (=Kraus) oarecare, pe care Vlad îl cunoștea din timpul petrecerii sale in Ardeal, înainte de a fi domn. Numele Crus, Cruz, Crusz se întîlnește foarte des pe la 1478—79, 1485—86 (Rechnungen I, p. 51, 56, 58 și 112, 117, 12 , 122) și în primiĭ anĭ aĭ sec. 16 (ibid., p. 423, 425, 452, 550, 558). Trimeterea lor la Báthory, precum reese din scrisoare,

---

[1]) Orig. банцфиіа микльѹш, Bánffy Miklos.

[2]) Orig. кижс паѹл = Kis Pál; dacă nu cumva кижс este o ortografie rea a luĭ Kynizsy (Kinizsi), celebrul eroŭ de pe Cîmpul Pineĭ și prietenul intim al luĭ Ștefan Báthory.

[3]) Cel Frumos.

[4]) Orig. за тои пѹт ежают.

[5]) Între șire adăogat молим се = ne rugăm.

[6]) Orig. вмикѹл.

avea scopul să asigure domnului rumîn prietenia Ungurilor pentru eventualitatea unei eșiri din țară. Armistițiul Ungariei cu Turcii expirase la 1490, Matei Corvin murise, Turcii se pregăteaŭ de războiŭ, iar în țară Călugărul nu se simțea sigur și prevedea apropiata sa cădere, boerii nefiind mulțămiți de dînsul. Această din urmă causă explică trimeterea unui străin și a unui ne-boer la Báthory; misiŭnea nu s'a putut întîmpla decît înainte de 1492, cînd Báthory renunță de bună voe la voevodatul Ardealului; un an mai tîrziŭ el moare. — După caracterele paleografice scrisoarea ar putea fi pusă la sfîrșitul sec. 15-lea saŭ la începutul sec. 16-lea; este un interesant model de cursivă veche.

17. Boerii lui Radul IV cel Mare, sub Mihnea I.

(1508—1509)

CCXV.

Cinstiților noștri frați și buni prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, cu multă sănătate și cu dragoste ne închinăm domniei voastre, noi prietenii domniei voastre: jupîn Badea vornic și jupîn Stroe vornic și jupîn Ivan Călinescul și jupîn Calotă vistier și jupîn Vlaicul portar și jupîn Dumitru vornic și jupîn Stoican și jupîn Drăghici și jupîn Stan logofăt și toți ceilalți boeri rumîni, și dăm de știre domniei voastre: știți domnia voastră cum ne-am jurat cu domnia voastră, că dacă vom avea cîndva vre-o nevoe și nu vom putea să rămînem în țară, să avem loc și lăcaș la domnia voastră, și noi și oamenii noștri ce vor fi cu noi. Deci, să știe domnia voastră că ne-a sosit vremea acum, și am trimes la domnul nostru Ioja să ne dea credință și carte de jurămînt, ca să venim în pace și slobozi la domnia voastră, cu toți ai noștri [1]) și cu averea noastră; și nevoiți-vă și domnia voastră pe lîngă domnul nostru Ioja să ne facă ispravă; și să avem și dela domnia voastră credință și carte de jurămînt, că vom veni în pace și slobozi și vom

---

[1]) Orig. сѫ челѣдми.

avea sălaş şi lăcaş la domnia voastră, cît vom petrece la domnia voastră. Și ïarăşĭ, cînd vom voi să ne întoarcem în ţara noastră saŭ vom voi să eşim în altă parte, să ne fie slobode şi deschise cetăţile şi locurile domnieĭ voastre, ca să eşim în bună voe, fără perdere şi fără pagubă, orĭ încotro vom vrea. Ĭar noĭ toate cîte le-am jurat cu domnia voastră, le vom ţine cît vom fi în viaţă. Şi ce va spune omul nostru Ivan, domnia voastră să credeţĭ, că sînt vorbele noastre adevărate. Şi Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră.

Pecetea luĭ Calotă, cu legenda: † калот[ъ] велики вистн[іарь] *şi ca figură o chee; adresa: cinstiţilor noştri fraţĭ şi prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 532.*

1508—1509.— Pe ceĭ maĭ mulţĭ dintre autoriĭ acesteĭ scrisorĭ îĭ găsim în documentele luĭ Radu IV cel Mare şi ale urmaşilor luĭ: Badea e la 1501, 1504 şi 1505 paharnic, la 1507 vornic; la 1508 Iunie 6, sub Mihnea, fost vornic (arh. stat., Govora III, 2); Stroe e la 1496 şi 1501 spătar, la 1498 „mare spătar“, la 1504 vornic, la 1505 mare vornic, la 1507 provisor curiae (=mare vornic); Ivan Călinescul e citat fără nicĭ un atribut la 1507 (Iwan Kalinaczki), apoĭ ca stolnic într'un doc. al luĭ Mihnea din 19 Iulie 1509 şi într'unul dela Vlăduţă din 1511 (arh. stat., Cozia II, 1; Tismana LVIII, 6); Calotă e vistier la 1504, 1505, 1507 (thezaurarius); rămîne vistier sub Vlăduţă 1511 şi este mare vornic sub Neagoe între aniĭ 1512—1520; Dumitru vornicul e paharnic la 1496, mare paharnic la 1498; Drăghicĭ e citat fără atribut la 1507: Stan logofătul e de sigur Staĭco logofătul din 1496, mare logofăt la 1498, 1499, 1501, 1504; pe Stoĭcan şi pe Vlaĭcul portarul nu-ĭ găsesc în doc. luĭ Radu cel Mare, nicĭ ale urmaşilor săĭ inmediaţĭ; nu ştiŭ dacă acest Vlaĭcul e identic cu marele logofăt Vlaĭcul din timpul luĭ Radu dela Afumaţĭ (doc. din 8 Ian. 1526; arh. stat., Tismana, netrebnice). Pentru toate acestea, v. Miletić, DR., p. 345 şi urm., Engel, Geschichte der Walachey, p. 189, şi arh. Braşovuluĭ No. 742.— Boeriĭ se pregăteaŭ să fugă de Mihnea, care în 1509 săvîrşeşte primul mare măcel boeresc. Iorga, Studiĭ şi documente III, p. XLIII.

18. Calotă, mare vornic al luĭ Basaraba IV Neagoe.

(c. 1512—1520)

CCXVI.

Scrie jupîn Calotă, mare vornic, cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și vecinĭ de aproape [1], jupînuluĭ Beoneș Hanăș județuluĭ și vouă celor 12 pîrgarĭ din Brașov, și multă sănătate poftesc domnieĭ voastre ca unor dragĭ prietenĭ. Și după aceasta, daŭ de știre domnieĭ voastre despre acest om al nostru cu numele Grozav, că a venit înaintea noastră și se jeluește că ĭ-ațĭ prins un fecior al luĭ cu numele Coman și l-ațĭ pus în temniță, din pricina unuĭ alt fecior anume Stroe, ce era răŭfăcător. Decĭ, domnia voastră așa să știțĭ, că Stroe stă spînzurat sus într'o furcă, și vă grăesc dar domnieĭ voastre: să nu muncițĭ pe omul nostru în temniță, căcĭ nu ni se pare drept, ci să-ĭ dațĭ drumul să vie la casa luĭ în țara domnuluĭ nostru Basaraba voevod, căcĭ cel pentru care l-ațĭ prins, acela stă de mult sus într'un pom oarecare. Să-l lăsațĭ dar în pace. Ĭar de nu-l vețĭ lăsa, ci-l vețĭ ține, domnieĭ voastre să nu vă pară răŭ dacă voiŭ găsi în țara noastră pe cineva dintre oameniĭ voștri și-l voiŭ prinde, pentru omul nostru. Ĭar dacă va fi avînd altă treabă, atuncĭ să-l trimetețĭ domnia voastră la noĭ cu un om al vostru, și le voiŭ face judecată dreaptă. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Pecetea ruptă; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 483.

La 30 Iulie 1512 Calotă era mare vornic (arh. stat., Bistrița XLVI, 1); în această demnitate el e citat aproape în toate documentele emanate dela Neagoe Basaraba între 1512—20; în patru documente însă din 1521 (3 și 11 Aprilie, 4 și 14 Iulie; arh. stat.) el nu e pomenit; în cele dela 4 și 14 Iulie mare vornic e Udrea (arh. stat., Znagov XXXI). Am văzut în alt loc că el fusese vistierul luĭ Vlăduță, Mihnea I și Radu IV cel Mare.

[1] Orig. сѹсѣдї се клиэници.

19. Lazar, spătar al doilea al luĭ Basaraba IV Neagoe.

(1520)

CCXVII.

Scris-am eŭ Lazar spătarul cinstiților și marilor și bunilor prietenĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. Daŭ de ştire domnieĭ voastre că aŭ venit la mine Dragoslav și Mihăilă din Băneştĭ și mĭ-aŭ adus carte dela Basărabă [1]) voevod, ca să ĭaŭ dela oameniĭ voştri 1400 aspri pentru dînşiĭ; atîta am şi luat, cu cartea domnuluĭ nostru, dela oameniĭ voștri. Apoĭ dăm de știre domnieĭ voastre pentru pîra lor, că s'aŭ pîrît în Piteștĭ cu Balmăș Hanăş înaintea domnuluĭ şi s'aŭ apucat să meargă la Brașov, să le facă judecată ca să li se plătească. Dar el [2]) nu s'a ținut de judecată. Decĭ eĭ aŭ pus mîna pe un fecior al luĭ, pe care l-aŭ ținut la Băneștĭ. Venit-a apoĭ Crele [3]) Hanăș înaintea luĭ Calotă vornicul, ĭar acel fecior a spus înaintea luĭ Hanăș și înaintea vorniculuĭ, că a avut 120 de oĭ la oile luĭ Ghelea, și a maĭ avut 2 sumane [4]) și un brîŭ de argint şi o ceașcă. Şi stînile [5]) le sînt la un loc. Și le-ațĭ făcut domnia voastră ĭarășĭ judecată și le-ațĭ hotărît să-șĭ vînză stînile în 6 săptămînĭ; dar ațĭ întors apoĭ altfeliŭ judecata, așa că domnul nostru s'a mîniat. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Fără pecete; adresa: judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. — Arh. No. 490.

1520. — În acest an Iohannes Krell, cetățean fruntaş din Brașov, a asistat „ad nuptias Galathae iudicis curiae domini waywodae transalpinensis“ şi ĭ-a dus un dar în numele oraşuluĭ (Quellen I, p. 280): Galatha e Calotă. Lazar era spătarul al doilea, deoarece mare

---

[1]) Orig. басхрабж.

[2]) Balmăş.

[3]) Krell, Krellen.

[4]) Orig. .в. чохє; neobulg. чоха, turc. čoh'a „Oberkleid“; cf. ungur. *csuha* haĭnă. Miklosich, Türk. Elem. I, 42.

[5]) Orig. хижє; neobulg. хижа, овчарска хижа Djuvernua.

spătar, în tot timpul domnieĭ luĭ Neagoe Basaraba, este Radu. — Balmăş e pomenit în socotelele Braşovuluĭ la an. 1519: Iohannes Balmoz judex (Quellen I, p. 223).

20. Boeriĭ luĭ Bădica Radul.

(1523)

CCXVIII.

Cinstiţilor şi slăviţilor şi de Dumnezeŭ dăruiţilor şi bunilor noştri prietenĭ, judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate poftim domnieĭ voastre noĭ, toţĭ boeriĭ, marĭ şi micĭ, din ţara rumînească. Şi să vă fie ştiut domnieĭ voastre: domnia voastră ştiţĭ bine ce s'a întîmplat cu ţara rumînească şi cu noĭ, până ce a venit dela Poartă Vladislav voevod să ne fie domn. Noĭ am văzut atuncĭ bine că era înţeles cu Turciĭ ca să ne pĭarză capetele şi altfel n'am putut să ne mîntuim de el, ci ştiam maĭ de mult printre noĭ un adevărat fecior de domn, pe Radul voevod, şi l-am luat pe el să ne fie domn, după lege; şi dela Turcĭ ne dederă pace. Decĭ povăţuească-vă Dumnezeŭ pe domnia voastră, şi deşi cu domnul nostru voevodul n'aţĭ avut jurămînt şi credinţă, dar cu noĭ toţĭ aţĭ avut şi jurămînt şi credinţă, şi aşa ne-am legat şi ne-am luat asupra capetelor şi sufletelor noastre, că va fi şi el, împreună cu noĭ, drept şi cu dreaptă slujbă sfinteĭ coroane şi înălţimeĭ sale craĭuluĭ şi domnuluĭ nostru ĭubit Ianoş voevod şi tuturor domnilor ţăriĭ ungureştĭ, ĭar domnieĭ voastre [va fi] cu prietenie. Dar este acolo între voĭ Radul voevod, şi până acum, cît a petrecut el între voĭ, cu ştiinţa noastră a tuturor a petrecut, căcĭ intraserăm în mînile vrăjmaşuluĭ şi ne gîndeam numaĭ cum avem să ne mîntuim de el; dar de cînd am scăpat cu toţiĭ şi teferĭ din mînile vrăjmaşuluĭ nostru şi-am venit şi ne-am adunat împrejurul domnuluĭ nostru, care este aicĭ între noĭ, şi ne-am făcut pace din par-

tea Turcilor, noĭ acum nu maĭ vrem nicĭ de cum ca Radul voevod să petreacă între voĭ; ci scoateți-l cum puteți maĭ ĭute, căcĭ cîtă vreme va petrece el acolo, nu poate fi nicĭ o prietenie între noĭ, nicĭ pace între săracii din țara înălțimeĭ sale craĭuluĭ și ceĭ din țara noastră; nicĭ drumurile de peste plaĭurĭ nu pot fi slobode, ca să se hrănească săracii. Ci puțină vreme vom aștepta așa, și dacă vom vedea că-l maĭ țineți printre voĭ și nu-l scoateți domnia voastră, s'o știți că dacă ațĭ încerca să vă desvinovățiți prin vre-o șiretenie și-ațĭ vrea să ziceți că e fără știrea voastră, asta să n'o grăiți, căcĭ fără știrea voastră el nu poate face nimic. Dacă voițĭ însă, voĭ ceĭ dintîĭ, să vă desfaceți de jurămînt și de învoeală, atuncĭ orĭce se va întîmpla, păcatul să fie departe de noĭ și de fiiĭ noștri. Dar noĭ vrem să ne ținem de jurămîntul și de credința ce am legat împreună cu domnia voastră, și nu vrem să uĭtăm nicĭ odată binele și osteneala ce ațĭ pus domnia voastră pentru capetele noastre. De vom vedea că nu vă țineți de tocmeală, de jurămînt și de credință, noĭ vom face ce vom putea. Aceasta să vă fie spre știință domnieĭ voastre. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Noemvrie 30.

O pecete în ceară verde, din a căreĭ legendă am putut distinge cuvintele: сїн печат ... л велики дворник ... ганов; *din numele vorniculuĭ par a lipsi patru saŭ cincĭ litere, ĭar din cuvîntul dela sfîrșit treĭ; lectura*... ганов *nu este sigură; s'ar putea ceti și*... панов; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 567.*

1523. — Cf. scrisoarea luĭ Bădica, arh. No. 316 (CLXVI).

CCXIX.

Cinstiților și slăviților și de Dumnezeŭ dăruiților și bunilor noștri prietenĭ și frațĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate poftim domniilor voastre noĭ, toțĭ boerii, marĭ și micĭ, din țara rumînească. Și după aceasta să vă fie știut domnieĭ voastre: știțĭ cum, înainte de vremea aceasta, ni s'a întîmplat

nouă și țăriĭ rumîneștĭ, că pentru păcatele noastre cele grele aŭ întrat între noĭ afurisițiĭ Agarenĭ Turciĭ cu pradă și robie și tăere și risipire de bisericĭ. Noĭ atuncĭ, cîțĭ eram boerĭ aĭ țăriĭ rumîneștĭ, n'am voit nicĭ de cum să lăsăm ca cinstita și pravoslavnica noastră credință și lege creștinească să fie călcată în picioare de afurisițiĭ Turcĭ, ci cu toțiĭ ne-am ridicat pe capete și ne-am închinat sfinteĭ coroane și înălțimeĭ sale craĭuluĭ și ĭubituluĭ nostru domn Ianoș voevod și domnieĭ voastre; și cu vointa luĭ Dumnezeŭ și cu norocul domnuluĭ nostru Ianoș voevod și al domniilor voastre a dat Dumnezeŭ și preacurata maĭcă a domnuluĭ și aŭ eșit din țară rușinațĭ afurisițiĭ de Turcĭ, și ne-aŭ dat domn în țara rumînească pe Vladislav voevod. Noĭ ne-am închinat luĭ, ca să ne fie domn după lege. Dar puțină vreme am petrecut lîngă el și am cunoscut prea bine că nu era vrednic să fie domn, pentrucă nu era creștin, ci păgîn și nebun și vrăjmaș capetelor noastre. Și așa n'am putut să ne mîntuim capetele de el altfeliŭ, decît că maĭ de mult cunoșteam pe un adevărat fiŭ de domn, pe Bădica Radul voevod, fiŭ al luĭ Radul voevod și creștin drept credincios, și l-am primit pe el să ne fie după lege domn. Și din ceasul acela l-am închinat sfinteĭ coroane și înălțimeĭ sale craĭuluĭ și ĭubituluĭ nostru domn Ianoș voevod și tuturor domnilor ungureștĭ și domnieĭ voastre, ca să fim cu adevărată și credincioasă slujbă și scut din spre țara păgînă. Dar după aceea ne-aŭ venit la ureche multe vorbe rele despre Radul voevod, care este între voĭ, cumcă avețĭ de gînd să intrațĭ în țara rumînească și să facețĭ zarvă și ceartă între noĭ și țara rumînească[1]; deaceea povățuească-vă Dumnezeŭ și prea curata maĭcă a Domnuluĭ pe domniile voastre, după ce ne-ațĭ făcut bine în nevoea noastră, și pentru sufletele voastre, nu stricațĭ această po-

[1]) Orig. да еще се нетъкмежѹ и кагѹ ѹчинит[и] мегю нами и мегю влашкои земли.

mană [1]), ci cum ne-am închinat dela început cu domnul nostru Bădica Radul voevod sfinteĭ coroane și înălțimeĭ sale craĭuluĭ și luĭ Ianoș voevod, tot așa să fie și deaci înainte și să fim cu slujbă dreaptă domnieĭ voastre, ca să ne apărăm, noĭ creștiniĭ, cu toțiĭ împotriva păgînilor. Și n'am crezut, până acum, dar acum vin oameniĭ noștri și ne spun cu adevărat, că pe la Crăciun va intra Radul voevod, cu știrea și cu puterea voastră. Noĭ de cele ce am întocmit și am jurat odată, de aceste voim să ne ținem până la moarte, și dacă vețĭ rupe această întocmire și acest jurămînt, voĭ știțĭ ce facețĭ. Noĭ cu toțiĭ ne vom închina Turcilor, și ce are să fie apoĭ, departe să fie de sufletele noastre. Asta s'o știțĭ. Și cîte va spune omul și fratele nostru, Pervechiŭ [2]), să credețĭ domnia voastră, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure. Scris în Dechemvrie 19.

O pecete de boer, în ceară verde, din care se distinge numaĭ: † сїи печат; *adresa obicĭnuită. — Arh. No. 551.*

1523. — Bădica Radul se instalase în domnie pe la 30 Noemvrie 1523; Radul vine împotriva luĭ din Ardeal pe la sfîrșitul luĭ Dechemvrie și-ĭ ĭa locul la 1 Ianuarie 1524. În aceeași lună Bădica e omorît de Turcĭ. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVIII. Comp. scrisoarea luĭ Bădica de sub No. CLXVI.

21. Un boer al luĭ Radul V dela Afumațĭ.

(c. 1524—1525)

CCXX.

Cinstiților și prea înțelepților și prea ĭubiților meĭ părințĭ maĭ marĭ și celorlalțĭ frațĭ maĭ marĭ, sfetnicilor și tuturor boerilor, carĭ m'ațĭ trimes pe mine la domnul Mehmet-beg, multă sănătate să avețĭ dela Dumnezeŭ, ĭar dela mine totdeauna credință. Știți cum m'ațĭ trimes

---

[1]) Orig. не развалите той памет.

[2]) Orig. первекю.

cu temerile voastre zadarnice și neadevărate [1]), căcĭ știțĭ domnia voastră de cîte orĭ m'am lăpădat să merg cu vorbele voastre la Mehmet-beg și v'am spus, că voĭ vrețĭ să mă trimetețĭ, dar pe mine domnul Mehmet-beg are să mă oprească; ĭată astăzĭ așa este, și dela voĭ nicĭ un ajutor nu am. Decĭ vă grăesc și vă rog: dacă avețĭ un Dumnezeŭ și un suflet, nu vă maĭ sfătuițĭ atîta, căcĭ sfatul în deșert vă este, ci venițĭ pănă ce vi sînt moșiile întregĭ și nerisipite, ĭar rudele încă nu v'aŭ perit, și eŭ cu ele; căcĭ să știțĭ, pe sfînta Troiță și pe sfînta Vinerĭ, că moșiile toate vi sînt la loc, ca maĭ nainte, și nimenea din rudele voastre n'a perit; ĭar dacă vrețĭ să maĭ zăbovițĭ, să știțĭ, pe sfînta Troiță, că voiŭ peri, ĭar rudele voastre și moșiile voastre se vor risipi. Decĭ, povățuească-vă Dumnezeŭ, nu maĭ zăbovițĭ, ci venițĭ în grabă, pe credința și pe sufletul meŭ. Așa să știțĭ. Și tu, frate Boĭco și Pîrvule și tu Tudore, gîndiți-vă și fie-vă milă de copiiĭ meĭ, și vedețĭ de nu maĭ ținețĭ atîțĭa caĭ, ci alegețĭ doĭ din eĭ, ĭar pe ceĭlalțĭ vindeți-ĭ cum vețĭ putea. Și Dumnezeŭ să înmulțască aniĭ domnieĭ voastre, amin. Și ĭarășĭ să știțĭ, că mĭ-a spus Rădulea [2]) banul că a trimes din noŭ după oaste să vie, dar să știțĭ că sînt vorbe deșarte.

Adresa: cinstiților și prea înțelepților boerĭ, tuturor sfetnicilor de dincolo de plaiŭ; pecete de inel, fără legendă și cu o figură ce nu se distinge lămurit. — Arh. No. 520.

c. 1524—25. — Autorul scrisoriĭ fusese trimes la Mehemed de boeriĭ pribegĭ aĭ luĭ Radul dela Afumațĭ, carĭ se aflaŭ la Brașov. Pîrvul și Tudor sînt cunoscuțiĭ boerĭ, unul mare ban, altul mare logofăt, carĭ prin Ianuarie 1524 părăsesc pe Vladislav III și trec de partea luĭ Radul. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVIII. Boĭco trebue să fi fost frate bun cu trimesul și un boer maĭ mic.

---

[1]) Orig. сь вашои непотребне и невѣрне чечени.

[2]) Orig. дорална бан; pare a fi o greșală, în loc de радолна, Rădulea. Un „Radul ban de Mehedințĭ“ cunoaștem la 1511 între sfetniciĭ luĭ Vlăduță (arh. No. 742), un „Radul ban“ la 1529 (Hurmuzaki XI, p. 853).

22. Pîrvul, Drăghicĭ şi Radul, boeriĭ luĭ Radul V dela Afumaţĭ.

(1525)

CCXXI.

Cinstiților și bunilor noștri prietenĭ și de aproape vecinĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov, multă sănătate poftim domnieĭ voastre eŭ Pîrvul banul și Drăghicĭ vornicul și Radul logofătul și ceĭlalțĭ boerĭ. Și după aceasta dăm de știre domnieĭ voastre, pentru cartea și vorbele ce ne-ațĭ trimes prin credinciosul domnieĭ voastre Iuga: noĭ din toate pe rînd am înțeles de domnul nostru Radul voevod și de partea Turcilor. Și să științĭ domnia voastră că a dat în sfîrșit Dumnezeŭ cum aŭ dorit și cum s'aŭ rugat la Dumnezeŭ creștiniĭ, și ne-aŭ venit oameniĭ noștri dela domnul nostru Radul voevod și ne-aŭ vestit că ne-a venit Radul voevod dela Poartă și e pe cale acum spre țara rumînească, foarte bucuros și vesel, ca toțĭ ceĭ ce ĭubesc credința creștinească. Altfel nu este. Și cele ce va spune dela noĭ credinciosul domnieĭ voastre Iuga, domnia voastră în toate să-l credețĭ, căcĭ sînt cuvintele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure pe domnia voastră.

Pecetea lipseşte; adresa obicĭnuită. — Arh. No. 561.

1525, Ianuarie saŭ Fevruarie. Cf. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVIII. — La 1526, Ianuarie în 7 și Maĭ în 19, Pîrvul e ban, Drăghicĭ fost vornic, Radul fost logofăt (arh. stat., Glavaciocul IV, 3; Bistrița XXIV, 5). La 1522, Fevruarie 3, Pîrvul era ban, Radul vornic și Drăghicĭ paharnic (arh. stat., Argeșul XLIV, 6). La 1528, Aprilie 21, Pîrvul e mare ban de Craiova, Drăghicĭ fost vornic (arh. stat.). — Iuga e trimes de Brașovenĭ în 1523 de maĭ multe orĭ în solie la Vladislav (Quellen I, p. 517, 522—23, 526), la Radul „noul voevod“ (ibid., p. 529) și la Bădica (p. 530). Asupra solieĭ din 1525 nu găsim nicĭ o însemnare în socotelele Brașovuluĭ.

23. Vintilă, fost mare vornic al luĭ Radul VI Paisie.

(1544)

CCXXII.

Judeţuluĭ din Braşov, jupînuluĭ Şimon, şi ĭubiţilor meĭ prieteni, celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate şi închinăciune vă aduce fratele maĭ mic al domnieĭ voastre Vintilă, fost mare vornic. Şi vă rog şi cer dela domnia voastră, ca dela nişte fraţĭ prea ĭubiţĭ, să faceţĭ pentru mine şi să-mĭ lăsaţĭ pe Petru zidarul, cel care a zidit biserica luĭ Coressi [1]), şi pe cîţĭ oamenĭ va voi să ĭa cu sine, căcĭ vreaŭ să-mĭ fac două bisericĭ; şi astfeliŭ mĭ-am pregătit tot ce-a fost de nevoe: şi cărămidă şi var şi pĭatră. Decĭ, pentru tot ce-mĭ vor lucra, eŭ le voiŭ plăti, şi, pe deasupra, vă voiŭ purta multă mulţămită domnieĭ voastre şi voiŭ fi al vostru, în cele ce veţĭ avea de trebuinţă domnia voastră. Mă voiŭ sili să vi se facă voea şi vă voiŭ sluji. Şi Dumnezeŭ să vă înmulţască aniĭ.

Adresa: judeţuluĭ din Braşov şi celor 12 pîrgarĭ; scrierea: cursivă. — Arh. No. 527.

1544. — „Vintilă, fost mare vornic" este marele vornic al luĭ Radu Paisie din 1535 şi 1536, citat ca fost vornic în acte dela 1538 şi 1539 (arh. stat., Tismana XL, 4: 24 Aprilie 1538; Mitropolia Bucureştĭ XXXIV, 3: 28 August 1538; Mănăst. Rîncăciovul XIII, netrebnice: 2 Ian. 1539); el revine ca mare vornic la Mircea Ciobanul (1545, Maĭ 30; arh. stat., Bistriţa II, 2) şi figurează în fruntea listeĭ de boerĭ dela 20 Iunie 1547 a acestuĭ domn (arh. stat., Căluĭul). Prin Noemvrie 1547 e omorît de Mircea (Iorga, în Hurmuzaki XI, p. II.). — Şimon, căruĭa se adresează Vintilă, nu era pe vremea aceasta judeţ al Braşovuluĭ; îl găsim întîĭaşdată la 1553 (Quellen III, p. 251) şi apoĭ la 1563 şi 1566 (lista D-luĭ Stenner); se constată însă că la 1543 şi 1544 era „procurator" al cetăţiĭ (Schaffner), un fel de şef al contabilităţiĭ oraşuluĭ, cum era maĭ nainte „villicus", subjudele; la 1532 era senator (ibid., p. 282), ĭar la 1541 „juratus" (ibid.,, p. 123). Din eroare Vintilă l-a luat drept judeţ, şi scrisoarea luĭ e de pus, prin urmare, în acest an (Quellen III, p. 227; II, p. 655, 656). În adevăr, pe la 1544 Vintilă era fost mare vornic.

---

[1]) Orig. що ест градил кюресову цркву.

24. Stănilă, mare vornic al luĭ Mircea II Ciobanul (în a 2-a domnie)

(1558)

CCXXIII.

Dela jupîn Stănilă, mare vornic, multă sănătate județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor. Și vă daŭ de știre ca unor bunĭ prietenĭ: știțĭ bine că sîntețĭ prieteniĭ noștri, ĭar noĭ aĭ voștri, și decĭ e maĭ bine să rămînem și acum prietenĭ; căcĭ știțĭ bine că fără noĭ voĭ nu putețĭ fi, și țara voastră, țara Bîrseĭ[1]), fără țara noastră nu poate. Și astfeliŭ, aduse Dumnezeŭ în țară pe acest domn creștin și pe noĭ pe toțĭ care am rătăcit pe unde ne-a purtat Dumnezeŭ, ca să facem bine creștinilor și vouă, pe care vă știm creștinĭ. Socotițĭ dar și voĭ, că ne sînt rudele[2]) printre voĭ și că am avut nădejde în voĭ, fiindcă am știut că le sîntețĭ prietenĭ; lăsațĭ de acum înainte pe boerĭ, pe toțĭ cîțĭ sînt, să se întoarcă în bună voe. Ĭar noĭ ne vom sili să vă fim prietenĭ cum v'a fost și Radul[3]) voevod, și încă și maĭ mult; și trimetețĭ și voĭ cîțĭva oamenĭ bunĭ dintre voĭ să vie la domnul nostru la Mircea voevod și la noĭ, și vețĭ vedea singurĭ; ĭar dacă nu vețĭ avea nevoe de vorbele noastre, Dumnezeŭ să vă plătească[4]). Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Pecete verde, cu legenda: † [жѹ]пан станилк двор[н]нк ; *adresa: județuluĭ din Brașov și tuturor pîrgarilor. — Arh. No. 574.*

1558, Ianuarie-Fevruarie.—Asupra luĭ Stănilă, numit și Stănislav, vezĭ Iorga, în Hurmuzaki XI, p. VII, nota 7. Scrisoarea este dela începutul, poate chiar din primele zile ale domnieĭ luĭ Mircea de a doua oară, căcĭ curînd după aceea Stănilă a fost tăĭat.

---

1) Orig. бръсеен.

2) Orig. челѣдн.

3) Paisie.

4) Orig. да ніре шт вас.

25. Macarie, mitropolitul Ungrovlahieĭ.

(1480)

CCXXIV.

Prea sfinţitul mitropolit al ţăriĭ Ungrovlahieĭ, chir Macarie. Luminatuluĭ şi prea puterniculuĭ, şi chipuluĭ domnuluĭ meŭ craĭuluĭ [1], şi mareluĭ judeţ de curte [2]) şi voevod al Ardealuluĭ şi şpan al Săcuilor, şi domnuluĭ nostru Batăr Ştefan, dela rugătorul luĭ Dumnezeŭ pentru neamul creştinesc şi mitropolitul între creştinĭ, adîncă închinăciune aducem luminateĭ tale cuvioşiĭ, şi aducem mulţămirĭ luĭ Dumnezeŭ şi milostivireĭ luminăţieĭ sale domnuluĭ craĭuluĭ, ĭar domnieĭ tale multe laude pentru cuvioşia domnieĭ tale, care eştĭ bucuros de binele ce-l aŭ creştiniĭ pe urma păciĭ şi nu eştĭ bucuros de răul şi de răzmiriţa creştinilor. Venit-a la auzul vlădicieĭ mele că eştĭ bucuros domnia ta şi cu inimă curată şi cu credinţă curată şi adevărată către domnul nostru şi fiul domnieĭ tale, către Basaraba cel Tînăr voevodul; decĭ foarte am mulţămit luĭ Dumnezeŭ pentru domnia ta, că i te-aĭ arătat cu bine, şi aĭ îngăduit să aĭbă pace între sine aceste două ţărĭ creştine. Şi să te bucurĭ domnia ta în pace de marele dar ce ţĭ-a dat Dumnezeŭ asupra păgînilor, cum însuşĭ domnia ta ştiĭ. Şi apoĭ, mulţămim luĭ Dumnezeŭ şi domnieĭ tale că te gîndeştĭ să-ĭ întorcĭ şi pe doamna luĭ, aşişderea şi pe solĭ. Decĭ rugăm pe Dumnezeŭ şi pe domnia ta cea mare, fă pentru mine această milă şi întoarce-ĭ pe doamna şi pe solĭ, şi să ştiĭ domnia ta că în acelaş ceas rudele acelor boerĭ vor fi slobode, pe Dumnezeul meŭ şi pe mîntuirea sufletuluĭ meŭ. Dumnezeŭ să înmulţască aniĭ domnuluĭ craĭuluĭ şi aĭ domnieĭ tale.

Pecetea perdută; adresa: domnuluĭ nostru Batăr Ştefan. — Arh. No. 544.

---

[1]) Orig. кнпꙋ господїна мн кралѣ.

[2]) Orig. ѡдварбиржꙋ, ung. udvarbiró, judex curiae.

1480.—Macarie e citat în sfatul domnesc din acest an (Miletić, DR., p. 338). Cf. Scrisorile luĭ Basaraba cel Tînăr și ale boerilor săĭ Cazan vistierul, Staĭco comisul şi Vintilă logofătul.

26. Sava, judeţul din Tîrgovişte.

(1524)

CCXXV.

Prietenilor meĭ maĭ marĭ și maĭ bătrînĭ și maĭ cinstițĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ [1]) din Brașov, cu multă sănătate și cu dragoste vi se închină prietenul maĭ mic al domnieĭ voastre, Sava din Tîrgoviște. Și vă daŭ de știre domnieĭ voastre despre acel cîne de Mehemet, cum aŭ tăĭat pe boeriĭ ce aŭ fost la el, anume pe boerul Bădica comisul l-aŭ tăĭat noaptea, cînd dormea; și vă daŭ de știre domnieĭ voastre că mĭ-a trimes domnul nostru voevodul carte, să dăm colac și să ne veselim. Cum mĭ-a scris mie voevodul [2]), așa v'am scris și eŭ domnieĭ voastre. Ĭar ce va grăi omul vostru Pătru, să-l credețĭ, căcĭ sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeŭ să vă bucure, amin.

Pecete mică de incl, ca figură: un cap; adresa: prietenilor meĭ maĭ marĭ și cinstițĭ, județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov. — *Arh. No. 537.*

1524, Martie. — Vladislav III fu confirmat atuncĭ de Turcĭ. Sava trebue să fi trimes Brașovenilor și alte scrisorĭ, care nu s'aŭ păstrat. Așa, la 1522, Leonard Barlabassy, voevodul Ardealuluĭ, pomenește într'o scrisoare către Brașovenĭ despre știrile ce le aveaŭ aceștia asupra luĭ Mehmed dela „iudex de Thergowystya" (copie la Acad. Rom.).

27. Judeţul şi pîrgariĭ din Brăila.

(sec. 15—16)

CCXXVI.

Prea cinstiților și de Dumnezeŭ dăruiților și de fiece cinste și laudă vrednicilor și fraților noștri maĭ

---

[1]) Orig. порграром.

[2]) Vladislav III.

marĭ, jupînuluĭ-judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov, multă sănătate şi închinăciune aducem domnieĭ voastre noĭ, judeţul şi ceĭ 12 pîrgarĭ din Brăila. Şi după aceasta dăm de ştire domnieĭ voastre de lucrul omuluĭ nostru anume Mihociŭ Latineţul [1]), căruĭa ĭ-a căzut, printre voĭ, o năpaste pe cap; şi a auzit că acele vorbe le-a făcut asupra capuluĭ săŭ Ivanco Cîrceiŭ. Deci Mihociŭ a stătut de faţă înaintea noastră cu Ivanco, ĭar Ivanco a tăgăduit [2]) că ar fi grăit el acele vorbe. Deci vă rugăm şi cerem dela domnia voastră: ĭată sînt patru cincĭ anĭ decînd a venit Mihociŭ dela Dubrovnic [3]) şi s'a dat om domnuluĭ nostru voevoduluĭ, şi este orăşan şi plăteşte bir la un loc cu ceĭlalţĭ orăşenĭ. Altfel nu se va afla, pe sufletele şi pe credinţa noastră. Deaceea vă rugăm pe domniile voastre să faceţĭ omuluĭ nostru judecată dreaptă, căcĭ e om drept, şi în treaba aceea el nu vrea să primească nicĭ o învoeală [4]). Să căutaţĭ domnia voastră ca să aĭbă judecată dreaptă [5]) între voĭ, şi să se găsească omul care ĭ-a pus pe cap acea năpaste, ca să fie pedepsit [6]) şi să nu maĭ vorbească tot aşa despre alţiĭ. Aceasta vă rugăm pe domnia voastră, căcĭ aşa este, pe sufletele şi pe credinţa noastră. Altfel nu este, ci cum zicem noĭ. Şi Dumnezeŭ să înmulţască zilele şi aniĭ domnieĭ voastre, amin.

Pecetea ruptă; adresa: cinstiţilor şi de Dumnezeŭ dăruiţilor şi de laudă vrednicilor şi fraţilor noştri maĭ marĭ, jupînuluĭ-judeţuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 491.

Un Hans Kercz (Cîrceiŭ?) din Rîjnov e pomenit în socotelele Braşovuluĭ la 1526 (Quellen II, 24), la 1536 şi la 1544 (ibid. III, p. 20,

---

[1]) Italianul. — În doc. ungur. din sec. 14 şi 15 Italieniĭ sînt numiţĭ „Latini".

[2]) Orig. хвати бѫх, „luă băhă" în doc. noastre vechĭ; хващам бъхъ în bulg. = tăgăduesc, отрицаю (Djuvernua, p. 2478).

[3]) Ragusa.

[4]) Orig. ѹ тои работе ѡн не хтет ѹложити.

[5]) Orig. прав закон и сѹд, ca şi în frasa precedentă.

[6]) Orig. да им се ѹчинит скандалѹ.

75). — Scrisoarea pîrgarilor din Brăila e de sigur dela sfîrșitul sec. 15 saŭ începutul sec. 16-lea. Ea e foarte prețioasă prin arătarea modului cum se indigenaŭ străinii în țara rumînească, din cele maĭ vechĭ timpurĭ.

28. Scrisoarea unuĭ Turc.

(1480—81)

CCXXVII.

Scrie Turcul.

Vouă pîrgarilor din Brașov. Vă daŭ aci de știre pentru lucrul ce am avut cu omul vostru, anume Șterca din Făgăraș, cînd ne-am înțeles amîndoĭ să-ĭ aduc femeea dela Nicopol, ĭar el mĭ-a dat 40 florinĭ, și am pus soroc de-o lună, că dacă nu-ĭ voiŭ aduce femeea într'o lună, el să-șĭ ĭa ceĭ 40 florinĭ dela Talaba; el știe bine că Talaba mĭ-e dator, căcĭ și luĭ ĭ-am scos capul și femeea și copiiĭ dela Turcĭ. Ĭar cînd ne-am tocmit, Rădilă nu era acolo, și nu mĭ-e dator cu nimica, nicĭ eŭ luĭ; pe sufletul meŭ și pe credința mea și pe legea mea.

Dacă ți se face strîmbătate, du-te la voevodul rumînesc.

Ĭar noĭ, Cîmpulungeniĭ, sîntem martorĭ pentru Rădilă că n'are nicĭ o treabă cu aceștĭ oamenĭ. Și Dumnezeŭ să vă bucure [1]).

Fără pecete și fără adresă. Scrierea: sfîrșitul sec. 15 saŭ începutul sec. 16. — Arh. No. 482; Mil, No. 107.

1480—1481. — Rădilă este cel despre care vorbește Basaraba cel Tînăr în scrisoarea sa către Brașovenĭ din 14 Aprilie 1480—81. Cf. arh. No. 96 (Regestele) și Rechnungen I, p. 280: Radilla de Compolong, la 1500.

---

[1]) Ed. acesteĭ scrisorĭ la Mil. are multe greșelĭ; ĭată cele maĭ însemnate, afară de cele ortografice: пишѫт, M. —шѫ; се то знае, M. ке то знае; а кьда се згодихмо, M. „а ки да"; за радила да не има, M. за ради да не има. După за един мес(е)ць urmează în orig. cuvintele ce lipsesc la Mil.: ако нѹ не донесем жена за един месець.

29. Un contract de cumpărătură.

(sec. 16)

CCXXVIII.

Să se știe cum s'aŭ tocmit Dumitru și Voĭcul din Rîmnic cu Iacov și cu Tămaș și cu Miha, și s'aŭ tocmit să aducă lînă 40 de măjĭ, și maja s'o plătească cu 8 florinĭ și jumătate, așa că jumătate de marfă să le-o plătească cînd vor aduce lîna, ĭar jumătate de marfă să le-o plătească peste 6 săptămînĭ; ĭar dacă vor avea banĭ, eĭ [1]) să plătească odată tot, dacă le vor aduce lîna. „шин ѫр де нѹ се вор цїнѣ де кѹвѫнтѹ, съ пѹе м фр“ (= 40 florinĭ).

Pecete mică de inel, cu cruce în mijloc. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 471; Mil. No. 109.

---

[1]) Orig. ωни, Mil. ѿ ни. — Orig. maĭ are половина și хокет, nu пѹловина și кохет.

II.

RÈGESTE

I. Scrisorĭ domneştĭ.

1. Basaraba II cel Bătrîn (Laĭot) *).

I.

„Basaraba voevod și domn“ scrie Brașovenilor pentru niște săracĭ aĭ săĭ, Neacșul și Ilie, carĭ trecînd prin Bran, „porcalabiĭ“ de acolo le-aŭ luat 200 de bogasiĭ „.с. богасїи“; să li le dea îndărăt.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іωнь басараба воевода мастїю бжїею. — *Arh. No. 53.*

c. 1474—1476.

II.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe credinciosul săŭ boer jupîn Horga „жѹпа[на] хорга“.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іωнь басараба воевода мастїю бжїею. *Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 56.*

c. 1474—1476.

III.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete în misiune la eĭ pe jupîn Tudor și pe jupîn Negre vistierul; „ce se va vorbi între noĭ, să fie hotărît“. — Fevruarie 1.

*) Aniĭ de domnie aĭ fiecăruĭ voevod să se caute la Documente.

Monogram; pecete ştearsă. Titlul: „Io Basaraba voevod şi domn al ţăriĭ Ungrovlahieĭ". Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 54.

c. 1476. — Cf. „Tudor logofătul" şi „Manea Negrul" în doc. din 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118). Asupra luĭ Tudor vezĭ nota dela No. CCIV.

IV.

— Scrie Braşovenilor că trimete în solie la dînşiĭ pe Badea vornicul şi pe Drăghicĭ spătarul.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, foarte bine păstrată, cu legenda: † ιωнь басараба воєвода мастїю бжїєю. — *Arh. No. 123.*

c. 1477. — Cf. „Badea vistierul" la 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118) şi дра[гич] într'un doc. dela 1 Iunie 1475 (arh. stat.; foarte deteriorat; atributul după драгич este şters de tot).

V.

— Scrie Braşovenilor că a petrecut cu cinste pe solul (поклисарь) craĭuluĭ şi că trimete la eĭ în solie pe boerul Vintilă stolnicul. — Septemvrie 13.

Monogram; pecetea ştearsă. — Arh. No. 122.

1477. — Vintilă stolnicul este prob. acelaş cu Vintilă marele logofăt din 3 Aprilie 1480—1481 (Venelin, p. 111) şi din 6 August 1481 (Miletić, DR., p. 340). — Prin Iulie trimeseseră şi Braşoveniĭ o solie la Basaraba.

2. Basaraba III cel Tînăr (Ţepeluş).

VI.

„Io Basaraba cel Tînăr" scrie Braşovenilor că s'a trudit pe lîngă Ali-beg, ca să nu-ĭ maĭ jefuească, „dar să credeţĭ, că [ce putem], nu putem cu vitejia, ci cu darurĭ, din ce putem da dela noĭ". Le cere să trimeată cîţĭva pîrgarĭ bunĭ la dînsul, pe credinţa luĭ; negustoriĭ şi oameniĭ pot veni în ţară în linişte şi pe toate drumurile. Îĭ roagă în sfîrşit să creadă ceea ce le va relata omul lor Leucă „лєѹкь".

Fără loc și dată; monogram fără „млади“; pecetea ștearsă. — Arh. No. 100.

1479. — După expedițiadin Ardeal. Ali-beg, care scăpase cu fuga, petrecea, se vede, în primele zile după desastru, în țara rumînească. Cf. Fessler III, p. 134.

VII.

„Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregiĭ țărĭ a Ungrovlahieĭ“ scrie Brașovenilor că nu poate trimete acum pe oameniĭ săĭ la Batăr Iștvan, avînd încă prea mulțĭ dușmanĭ; iĭ roagă însă să trimeată un om al lor la dînsul și să-ĭ scoată salvconduct pentru oameniĭ săĭ; să meargă însă cu omul lor și Gașpar, care posede instrucțiile sale.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. — Arh. No. 87.

1479. — Între 1475—1500 se pomenesc o sumă de Gașparĭ (Caspar, Casper) în registrele de contribuțiĭ ale Brașovuluĭ; maĭ aproape de Basaraba cel Tînăr este cel dela 1486, 1487, 1489 și 1496 (Quellen III, p. 647, 737, 740). Ar putea să fie și unul din ceĭ doĭ Gașparĭ pomenițĭ în scrisoarea luĭ Vlad Țepeș din 6 Sept. 1456 (copie la Acad. Rom.).

VIII.

— Scrie Brașovenilor că afacerea cu Turciĭ a sfîrșit-o (направила); se roagă deci să nu-l maĭ poarte cu vorba și să nu-ĭ maĭ facă „scandal“; „împăratul“ ĭ-a dat voe să facă pace vecĭnică cu țara craĭuluĭ săŭ și „nu pentru nasul luĭ Laĭot am făcut, ci pentru creștinĭ“ (не изради нос лаиwтов учиних, нꙋ изради християнство). Ĭ-a trimes și scrisorĭ împăratul, din care pe una le-a trimes-o și lor maĭ nainte, ĭar alta ĭ-a sosit acum „pentru lucrul acela“. De vor pace între eĭ și dînsul, atuncĭ să rușineze pe vrăjmașul săŭ, ĭar lucrurile ce le are la dînșiĭ să nu i se pĭarză. De Turcĭ să n'aĭbă nicĭ o grije; a așezat el pace cu dînșiĭ. Cere răspuns, ca să știe de ce să oprească pe Turcĭ „за що щем запретити тꙋрци“; va aștepta răs-

punsul cincĭ șase zile. Îĭ roagă în sfîrșit să trimeată un om cu soliĭ săĭ la Batăr Iștvan.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ștearsă. — Scrierea: o cursivă interesantă. — Arh. No. 795.

1479—1480.

IX.

— Trimete în misiune la doamna sa Maria pe Iuga și pe Moș.

Fără loc și dată; fără pecete; monogram; adresa: госпожде марїи. — *Arh. No. 92.*

1479—1480.

X.

— Trimete în misiune la doamna sa Maria pe Dragomir.

Fără loc și dată; monogram fără младї; *pecetea ruptă; adresa:* госпождн марїи. *Titlul: „Io Tînărul Basaraba". — Arh. No. 94.*

1479—1480.

XI.

— Cere dela Brașovenĭ salvconduct pentru negustoriĭ săĭ; în schimb, le va da și el negustorilor lor.

Fără loc și dată; monogram fără младї. *Titlul:* „младї іѡ. басарабa воевода и гнь". — *Arh. No. 97.*

1479—1480.

XII.

„Basaraba cel Tînăr" scrie doamneĭ Maria că a trimes pe Petru în misiune la dînsa.

Fără loc și dată; monogram; adresa: госпожде марїе. — *Arh. No. 58.*

c. 1480. — Cf. No. CIII.

XIII.

— Înştiinţează pe Braşovenĭ că trimete în misiune pe jupîn Albu „албь“. „Scris în Poĭana Jiuluĭ „оу поганна жил“, Maĭ 14“.

Monogram; pecetea ştearsă. — Arh. No. 91.

c. 1480. — Albu spătarul e citat într'un document din acest an (Mil., DR., p. 339).

XIV.

— Trimete în misiune la Braşovenĭ pe Neagu „нѣг“ [vornicul], „credinciosul şi cinstitul şi marele nostru boer jupîn Neagu“.

Fără loc şi dată; monogram fără младї; pecetea stricată. — Arh. No. 98.

1480. — Cf. scrisorile luĭ Neagu, arh. No. 570 şi 575 (= CCIII şi CCIV).

XV.

— Scrie Braşovenilor că „dacă voesc pace de-aci înainte“, să-şĭ trimeată oameniĭ lor să trateze, dar să trimeată „oamenĭ bunĭ“, nu ca ceĭ de până atuncĭ.

Fără loc şi dată; monogram fără „младї“; pecetea ştearsă. Titlul: „Io Tînărul Basaraba voevod“. — Arh. No. 82.

1480.

XVI.

— Cere Braşovenilor „să dea pace“ popiĭ Ivan şi fiilor luĭ şi să le întoarcă tot ce le-aŭ luat. Cu Braşoveniĭ el vrea să aĭbă pace; dar cu Zîrneştiĭ şi cu Tohanul nicĭ odată, „нѹ чѹ пѹстит въсегда със мои гакости них род“ = ci voiŭ stîrpi totdeauna cu puterile mele neamul lor.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ştearsă. — Arh. No. 83.

1480.

XVII.

— Scrie Brașovenilor că „părintele său în sfîntul duh“ Petriță a murit și a lăsat cu limbă de moarte ca dînsul (domnul) și ginerele său Andrea „андрѣ“ să-ĭ plătească datoriile; trimete deci pe Andrea la Brașov să ĭa în primire tot ce avea Petriță acolo: dela un „Paul“ 300 florinĭ, și niște scule lăsate zălog la „Cloș Mechel“ (Clos Michel); să le prețuească eĭ, și le va răscumpăra dînsul.

Fără loc și dată; monogram fără „младї“; pecete mijlocie, ștearsă.— Arh. No. 85; Miletić, Novi gramoti, No. 95.

c. 1480—1481. — Mechel Clos (Closz, Closch, Klosch) era cetățean în Brașov înainte de 1486; fiul său Iorg e pomenit în registrele de contribuție ale orașuluĭ între aniĭ 1486—97. Quellen III, p. 749, 754, 756. Paul e pomenit în acelaș timp; ibid., p. 749. Cf. arh. No. 74.

XVIII.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete la eĭ în misiune pe boerul Staĭco.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ștearsă. — Arh. No. 73; Miletić, Novi gramoti, No. 90.

c. 1480—1481. — Staĭco e comis la 1481 (Miletić, DR., p. 340, unde e tipărit greșit станко).

XIX.

— Scrie „județuluĭ domnuluĭ său craĭuluĭ“ că negustoriĭ Brașovenĭ pot veni cu marfă în țara sa și vice-versa, chiar dacă ar fi răzmiriță „размирїе“.

Fără loc și dată; monogram fără „младї“; pecete mijlocie, ștearsă. Titlul: „Io Tînărul Basaraba voevod și domn“. — Arh. No. 75.

1480, ĭarna, cînd Țepeluș chiamă în ajutor pe Turcĭ, saŭ 1481.

XX.

— Scrie Brașovenilor pentru Rădilă „радиль“, căruĭa i se confiscase niște marfă, și-ĭ roagă să ĭ-o dea

îndărăt; omul ce se crede păgubit de Rădilă să vie să stea înaintea sa cu Turcul „сь тѕрчином". — Aprilie 14, „ѕ град бѕкѕрещ".

Monogram; pecete mijlocie, ruptă în două: se mai citesc cuvintele: ѡ [бас]араб[а] воевода матїа...; *adresa lipseşte. — Arh. No. 96.*

1480—1481. — Cf. arh. No. 482 (= CCXXVII).

XXI.

„младї нѡ басараба" scrie Braşovenilor despre omul săŭ „петрици ѡт тръговище", care avea nişte marfă depusă la un om de-al lor; „дѕмїтрѕ бѕѡрев" a desfăcut însă pecetea domnească dela cămară, a luat marfa şi a zălogit-o la un altul. Dacă „петрици" îĭ este dator, să vie să stea amîndoĭ de faţă înaintea sa, dar marfa să nu i se risipească.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, ştearsă. — Arh. No. 74; Miletić, Novi gramoti, No. 91, cu cîteva greşelĭ ortografice, cu та *în loc de* а *(p. 86, şir 4),* развалил *în loc de* да развалил *şi* амїн *dela sfîrşit lăsat afară.*

1479—1481. — Cf. No. arh. 85, posterior acestuĭa.

XXII.

— Înştiinţează pe Braşovenĭ că trimete la eĭ şi la „вицъвоивод" pe Oprea gramaticul şi cere salvconduct pentru dînsul.

Fără loc şi dată; monogram. — Arh. No. 77.

1479—1481.

XXIII.

— Înştiinţează pe Braşovenĭ că trimete în misiune la dînşiĭ pe sluga sa Ivan.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ştearsă. — Arh. No. 78.

1479—1481.

XXIV.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete la dînșiĭ o slugă a sa în misiune.

Fără loc și dată; monogram fără млад҃ї; *pecetea lipsește; cerneală albăstrue, ce bate în verde. Titlul: „Io Basaraba cel Tînăr voevod și domn". — Arh. No. 79.*

1479—1481.

XXV.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete în misiune la dînșiĭ pe Dan și pe Vîlcea „влъча".

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă; adresa: прїꙗтелем господства ми. — *Arh. No. 80.*

1479—1481.

XXVI.

— Mulțămește Brașovenilor că ĭ-aŭ prins niște hoțĭ de caĭ.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. Județul Brașovuluĭ e numit în scrisoare сѫдецъ кралев. — *Arh. No. 81.*

1479—1481.

XXVII.

— Asigură pe Brașovenĭ că negustoriĭ lor pot veni cu marfă fără nicĭ o grije, chiar dacă e răzmiriță; pe eĭ aceasta nu-ĭ atinge. De i se va întîmpla cuĭva vre-o pagubă, o va plăti el însușĭ.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ca la No. 80 și 81. — Arh. No. 104.

1479 saŭ 1481.

3. Vlad III Călugărul.

XXVIII.

Vlad vv. scrie Brașovenilor pentru un „maĭstor“ al său, care va merge la Brașov să-șĭ cumpere cele trebuincioase pentru „maĭstoria“ sa.

Fără loc și dată; monogram. — După scriere: a doua jumătate a sec. 15. — Arh. No. 151.

XXIX.

— Scrie Brașovenilor pentru un sărac al său Stroe, care șĭ-a cumpărat un cal, șĭ-a plătit vama și totușĭ nu vor să-ĭ dea drumul; calul se află la Igi Oneș din Sădcele „игн шнеш шт съдчеле“; amenință că de nu i-l vor da, va lua cincĭ saŭ maĭ mulțĭ dela oameniĭ lor.

Fără loc și dată; monogram foarte șters; pecetea stricată. — Scrierea: sfîrșitul sec. 15, cursivă. — Arh. No. 182.

XXX.

— Se roagă de Brașovenĭ să lase pe popa Coman și pe Radul să vie la dînsul, căcĭ vrea să le mulțămească pentru binele ce a avut dela eĭ.

Fără loc și dată; monogram. — Scrierea: sfîrșitul sec. 15 saŭ încep. sec. 16. Pecetea ca la No. arh. 138, 153, 155, 160, 203, toate dela Vlad Călugărul. — Arh. No. 194.

XXXI.

— Roagă pe Brașovenĭ să intervină pe lîngă Iancăŭ ca să dea îndărăt treĭ caĭ și niște scule ale boeruluĭ său Mînzea.

Fără loc și dată; fără pecete; monogram. — Arh. No. 197.

Iancăŭ (ung. Janko) era un Săcuiŭ din Săcele. La 1526 se pomenesc un Zakalosch Ianko în Turcheș și un Ianko Iorg în Tatrang (spre ost de Brașov). Quellen I, p. 681, 686.

XXXII.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe Hanăș, județul din Rîjnov „флъноу wт ръжнов“.

Fără loc și dată: monogram; pecete identică cu cea dela No. arh. 153, 160, 199 (=cxx, cxxvii, cxxi).— *Arh. No. 203.*

XXXIII.

— Scrie Brașovenilor pentru niște datoriĭ ce are la dînșiĭ Dumitru Volata și nu i se plătește nicĭ un ban, deși așteaptă de 55 de anĭ „.не. годинѥ“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfîrșitul sec. 15.— Arh. No. 213.

Nicĭ una din scrisorile luĭ Vlad Călugărul, resumate aci, nu poate fi datată maĭ precis; ele trebuesc puse toate între 1482—1495. Pentru cea din urmă cf. arh. No. 139 (= cxxiv).

4. Radul IV cel Mare.

XXXIV.

Radul vv. se roagă de Brașovenĭ să-ĭ fie prietenĭ, cum aŭ fost și tatăluĭ său, căcĭ și el le este prieten: le cere să-ĭ cumpere un cal sur „прѹс“, mare, frumos și cu hamurĭ bune „ѹчинен добрѥ“, măcar să coste 100 fl.; de nu vor găsi unul sur, să-ĭ trimeată și un altul, numaĭ bun să fie: aceasta prin sluga sa, jupîn Benedec, pe care Brașoveniĭ să-l creadă în toate cîte le va spune.

Fără loc și dată; monogram. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 251.

c. 1496. — Cf. No. arh. 267, pag. următoare.

XXXV.

Radul, „voevod și domn al întregiĭ țărĭ rumîneștĭ“ (въсеи землн влашкои) asigură pe Brașovenĭ că le va fi prieten, cum le-a fost și răposatul său tată „Io

Vlad voevod“, şi că doreşte ca făcătoriĭ de rele să fie pedepsiţĭ cum se cuvine, şi dintr'o parte şi dintr'alta.

Fără loc şi dată; monogram; pecete pe hîrtie (oştie, Oblatensiegel), cu legenda: † іѡ радꙋлъ воевода милостїю божїею и господинъ. *Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 257.*

c. 1496.

XXXVI.

„Io Radul, voevod şi domn rumîn“ (гнъ влашки) cere dela Braşovenĭ să dea drumul unor oamenĭ pe care-ĭ prinseseră eĭ la podurile dela Orăţiĭ „на мостове ꙋ ѡрате“, pentrucă ar fi stricat podurile; aceĭ oamenĭ nu sînt răĭ, ci sînt slugile sale credincioase. „Şi eŭ sînt sluga sfinteĭ coroane şi a înălţimeĭ sale craĭuluĭ şi prieten al vostru“. — Tîrgovişte, Ianuarie 31.

Monogram; pecetea lipseşte. Scrierea: sfîrşitul sec 15 saŭ în ceputul sec. 16. — Arh. No. 266.

c. 1496.

XXXVII.

— Înştiinţează pe Braşovenĭ că a trimes pe Manea să-ĭ aducă ştirĭ „dela craĭul şi dela voevodul Ardealuluĭ şi dela soliĭ săĭ“ (за работꙋ гласовом ѿт кралѣ и ѿт воивода арделаскомꙋ и ѿт наши поклисари); ar dori să ştie dacă craĭul vrea să ĭerneze în Ardeal saŭ ba; pe lîngă aceasta, Manea are să cumpere şi nişte lucrurĭ pentru dînsul. Îĭ roagă să creadă cele ce le va spune omul săŭ.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfîrşitul sec. 15, asemănătoare cu cea dela No. 251. — Arh. No. 267.

1496. — În acest an se afla la Sibiŭ un „Benedictus nuntius vayvodae transalpinensis“ (Rechnungen I, p. 209). Manea fu trimes prob. tot în 1496. În acelaş an răspund şi Unguriĭ solieĭ luĭ Radu (Scrisoarea luĭ Bartolomeĭ Dragfy către Braşovenĭ din 21 Oct. 1496; copie la Acad. Rom.). Benedictus-Benedec maĭ împlinise o misiune la Martie 1495, cînd socotelele Sibiuluĭ ne semnalează în oraş pe „Bene-

dictus nuntius vaivodae transalpinensis ad majestatem regiam“ (Rechnungen I, p. 184).

XXXVIII.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe sluga sa **бъдѣ**.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ влад воевода милостїю бжїею и господинь: *este pecetea luĭ Vlad Călugărul, tatăl și predecesorul luĭ Radul IV cel Mare. — Arh. No. 268.*

1496. — Evident din primele zile ale domnieĭ. Cf. un alt cas de pecete străină la No. arh. 43 = Regeste LIV. — Bădea poate fi Badea. paharnicul din 1501 (Miletić, DR., p. 350).

XXXIX.

„Radul, voevod și domn al țăriĭ ungrovlahe“ cere dela Brașovenĭ să dea drumul unuĭ „siromah“ Dragomir, căruĭa i se confiscase un cal și tot ce avea la dînsul.

Fără loc și dată; monogram; pecetea stricată. — Scrierea: sfîrșitul sec. 15 saŭ începutul sec. 16. — Arh. No. 224.

c. 1503. — Dragomir e poate unul din ceĭ treĭ cu acest nume, citațĭ în socotelele Brașovuluĭ la 1503 ca originarĭ din Buzăŭ, Piteștĭ și Tîrgșor. Quellen I, p. 11, 33, 36.

XL.

— Scrie Brașovenilor de un „siromah“ Stanislav, care șĭ-a fost luat o slugă dela Brașov „ca să-l învețe limba“ (да га наꙋчит ѥзик); acesta a fugit însă dela stăpînul săŭ, s'a turcit la Hîrsova și nu vrea să se maĭ întoarcă, cu toate stăruințele sale și ale luĭ Stanislav pe lîngă „subașa de Hîrsova“. Să nu se pue decĭ vina pe siromahul săŭ Stanislav.

Fără loc și dată; monogram. — Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 229.

c. 1503. — Un „Stanislav de Thorschor“ e pomenit în socotelele Brașovuluĭ la acest an. Quellen I, p. 55.

XLI.

— Scrie Brașovenilor că pârcalabul din Bran a confiscat luĭ Costea din Tîrgoviște 20 de obezĭ de fier (.к. ѡбєдє жєлєзо), dupa ce le plătise de vamă: dacă vor opri eĭ fĭerul, dînsul va opri alte mărfurĭ de-ale lor. I s'aŭ plîns și alțĭ săracĭ, că „aŭ mare zăbavă" la Bran.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfîrșitul sec. 15. — Arh. No. 283.

c. 1503. — Un „Kosta Urla de Thargovistia" e pomenit ca negustor în socotelele Brașovuluĭ la 1503. Quellen I, p. 72. — Că scrisoarea cu No. arh. 283 este dela Radul cel Mare o dovedește și monogramul: el samănă cu monogramele dela No. 252, 255, 264, 272, 276, 293 și altele dela Radul cel Mare.

XLII.

— Scrie Brașovenilor pentru „ръдилж ѡт дл'ьгополє", care s'a jeluit ca a vîndut niște marfă unuĭ Sas din Brașov cu numele Blaj (Blasius) și că acesta ĭ-a rămas dator pentru 18,000 cuțite (ѳиѳı ножовє), pe care nu voește să i le plătească; s'aŭ judecat „acum un an" (къда єст било лани) înaintea lor, a județuluĭ și a pîrgarilor, și înaintea adunăriĭ țăriĭ „прєд господство ви и прєд късєм хором що сѹ били на збор" și Rădilă a cîștigat judecata; Blaj n'a vrut să-ĭ plătească nicĭ așa, ci l-a chemat înaintea celor șapte scaune „на сєдми столовє". Domnul nu va îngădui însă omuluĭ săŭ să meargă înaintea celor șapte scaune, căcĭ nu vrea „să facă astfeliŭ de obiceiŭ" pentru săraciĭ săĭ. Să vie Sasul la dînsul, dacă se crede nedreptățit, să stea de față „да станєт лицєм" cu Rădilă, și-ĭ va judeca cu dreptate. „Hogeatul" ce l-aŭ luat eĭ dela omul săŭ, să i-l dea îndărăt, căcĭ nu e drept să i-l ĭa, și să știe că el nu va lăsa în pagubă „ѹ квар" pe omul săŭ.

Fără loc și dată; monogram; pecete ceva maĭ mică decît cea mijlocie obicĭnuită, cu legenda: † ιѡ радѹл воєвода милостїю бжїєю и господинь, *identică cu cea dela No. 272* (= CXXXIII). — *Arh. No. 281.*

c. 1503. — Socotelele Brașovuluĭ din acest an ne-aŭ păstrat detaliurĭ interesante asupra luĭ „Radilla de Compolong“. El este trecut prin Ianuarie—Iulie ca mare importator de cuțite de Știria, cultelli Stewrer: într'un singur an a adus 39,000 de cuțite în valoare de 468 fl. Quellen I, p. 49—50. Prin Martie 1500 „Radilla de Compolong“ făcea negoț cu șofran la Sibiŭ. Rechnungen I, p. 280.

XLIII.

— Scrie „părcalabilor din Bran“ pentru doĭ caĭ, furațĭ de niște hoțĭ „влъхви“ dela sluga sa „михъил“; se roagă să-ĭ dea caiĭ îndărăt, după ce pe unul din hoțĭ îl spînzuraseră, ĭar celălalt se răscumpărase; caiĭ se aflaŭ în ființă „лицем“ la Bran.

Fără loc și dată; monogram; adresa: „părcalabilor din Bran“. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 221.

c. 1504. — Cf. numărul următor.

XLIV.

— Scrie Brașovenilor că s'a întors sănătos dela Poarta împărătească, de unde a fost slobozit cu darurĭ și cu cinste și unde s'a îngrijit și de binele lor, și le anunță că trimete în misiune la dînșiĭ pe Dragomir, marele stolnic, însoțit de Mihăilă. — Dragomir e numit властелинъ și правитель.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ радꙋл воевода мілостїю бжїею и господинь. *Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 228.*

1504. — Anul în care Radul IV cel Mare merge la Poartă. Asupra luĭ Dragomir vezĭ No. arh. 219. pag. următoare.

XLV.

— Spune Brașovenilor că va lua „дꙋшегꙋбине“ pentru moartea unor supușĭ aĭ săĭ, ĭar paguba suferită și-o va întoarce dela oameniĭ lor. Din tonul scrisoriĭ pare să fi fost în relațiĭ încordate cu Brașovul.

Fără loc și dată; monogram; pecete cu legenda: † ιω радδл воевода мілостїю бжїею и господинь. — *Arh. No. 231.*

c. 1504. — Scrierea samănă cu cea dela No. 228.

XLVI.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete pe Alecsi să-i cumpere 5 care și-i roagă să nu-l bîntuească la Bran.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ιω радδл воевода мілостїю божїею и господинь. *Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 244.*

c. 1504. — Cf. No. arh. 228, 230, 231, 239.

XLVII.

— Scrie Brașovenilor că jupînița „прѣл", sora jupînului Dragomir vornicul și cumnata jupînului Nanul, a lăsat niște lucruri la „кивер палδль"; aflîndu-se ea acum în țară, cere să i le dea îndărăt.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 219.

1506—1508. — Dragomir este stolnic și mare stolnic la Radul cel Mare în anii 1496, 1498, 1499, 1501 (Miletić, DR., p. 348 și urm.), 1502 (Iunie 19; arh. stat., Căluiul) și 1505 (Miletić, DR., p. 354, unde însă acest boer este omis). Se pare deci că a fost înaintat vornic în cei din urmă trei ani ai domniei lui Radu. Pe Nanul nu-l găsesc la curtea lui Radul cel Mare. — Dintr'un doc. al lui Vlăduță dela 27 Mai 1510 știm că jupînița „Pree" era fata lui Staico logofătul (Acad. Rom.).

XLVIII.

— Scrie Brașovenilor pentru niște daraveri mărunte ale supușilor săi, între alții ale unui „Nichifor din Arghiș".

Fără loc și dată; monogram; pecete identică cu cea dela No. 231. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 233.

1496—1508. — Pe Nichifor din Argeș nu l-am găsit nicăiri; găsesc însă un „Nykyfor de Thargovistia" la 1503. Quellen I, p. 20.

XLIX.

— Trimete pe jupîn Alecse cu însărcinarea de a afla veştĭ „за радї гласовє“ şi de a-ĭ cumpăra pentru casa sa nişte cojoace şi nişte postav de împărţit curţiĭ; se roagă să i se ĭerte vama, ĭar Alecse să fie crezut în cele ce va spune.

Fără loc şi dată; monogram; pecete cu legenda: † іѡ радꙋл воевода милостїю бжїєю и господинь. *Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 239.*

1496—1508. — Alecse maĭ împlineşte o misiune la Braşov pe la 1504. Vezĭ No. arh. 230 (= cxxxv).

L.

„Radul voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ ungro-vlahe“ trimete la Braşov pe Albu, să-ĭ cumpere cue de şindrilă şi de laţĭ „клинцє ѡт шиндилꙋ и клинцє ѡт лаци“.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea lipseşte. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 242.

1496—1508. — Albu ar putea să fie „Albul, vistierul al doilea“ al luĭ Mihnea la 7 Sept. 1508 (arh. stat., Bistriţa).

LI.

— Roagă pe Braşovenĭ să-ĭ trimeată un maĭstor sticlar (стъклар), care să-ĭ facă nişte ferestre de biserică „нєкои прозорци на цркꙋ“.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ştearsă. Scrierea: încep. sec. 16. — Arh. No. 243.

1496—1508. — Atribuiŭ această scrisoare luĭ Radu cel Mare, deoarece monogramul eĭ este dela acelaş domn cu No. 230, 233, 271.

LII.

— Trimete pe „Oncea“ la Braşov să-ĭ cumpere 5 bucăţĭ de săpun „соконє“ de cîte 4 fl. şi 5 de cîte 3 fl.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ

радꙋл воевода милостїю бжїею и господинь. *Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 250.*

1496—1508.

5. Doamna Voĭca.

LIII.

Doamna Voĭca scrie Brașovenilor despre ceștile de argint ce le avea la dînșiĭ și nu voeaŭ să i le dea îndărăt; ea le spune cam următoarele: v'am trimes și cartea înălțimeĭ sale craĭuluĭ care vă poruncește să-mĭ dațĭ ceștile mele, „marha mea“ (мои чаше, мою мархꙋ); le-a cerut și fiul meŭ Io Mircea voevod și n'ațĭ vrut să i le dațĭ nicĭ luĭ, zicînd că în cartea craĭuluĭ se spune să mi le dațĭ numaĭ mie; dar să știțĭ că pe Mircea voevod, deși nu este născut din trupul meŭ, îl ĭubesc ca pe un fiŭ al meŭ, și el mă ĭubește pe mine tot așa; dacă le-ațĭ da luĭ, e ca și cum mi le-ațĭ da mie; dați-i-le decĭ luĭ, căcĭ l-am însărcinat să răspunză „фелелюнти“ [1]) despre aceasta.

Fără loc și dată; fără adresă. — Arh. No. 546.

1511, înainte de 7 Sept.— Scrisoarea este redactată într'un stil foarte primitiv și fără nicĭ o dibăcie; e plină de repețirĭ. Pare a fi scrisă de grămăticul care a scris și celelalte scrisorĭ ale Voĭchiĭ și ale luĭ Mircea, No. CXLVII—CLI.

6. Basaraba IV Neagoe.

LIV.

Basaraba vv. roagă pe Brașovenĭ să-ĭ trimeată pe popa Costea, care l-a slujit înainte și pe care vrea să-l aĭbă popă.

Fără loc și dată; monogram identic cu cel dela No. 62 (=CLIV); pecete mijlocie cu legenda : † іѡ влад воевода мл҃стїе бжїе гпо[д]ар, *identică cu cea dela No. arh. 156, 158 (= CXV, CXIII). — Arh. No. 43.*

c. 1512. — Scrierea fiind contimporană cu No. arh. 61 și 62,

[1]) Din ungur. *felelni,* a răspunde.

amîndouă dela Neagoe, atribuiŭ şi No. arh. 43 acestuĭ domn. Pecetea este însă a luĭ Vlad Călugărul, şi cum nu pare să fi fost schimbată în timpurile noastre, e de admis că nu se avea în cancelaria domnească o alta la îndemînă; se servise, probabil, de ea şi fiul luĭ Vlad Călugărul Vlăduţă, predecesorul luĭ Neagoe Basaraba.

LV.

— Scrie Braşovenilor în afacerea unuĭ Dobromir din Cîmpulung (дѕгополе), care avea datoriĭ la dînşiĭ; să i le plătească, căcĭ şi el are să plătească Turcilor. — Piteştĭ, August 26.

Monogram; pecetea perdută. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 108.

c. 1516. — Vezĭ un „Dobromir“ la 1516 în socotelele Braşovuluĭ. Quellen I, p. 214.

LVI.

— Trimete în misiune la Braşovenĭ pe jupînul Alecse.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 45.

1520. — Vezĭ Quellen I, p. 273. Acelaş Alecse duce la Braşov scrisoarea de sub No. arh. 65 (= CLVI).

LVII.

„Io Basaraba voevod şi domn rumîn (власики)“ înştiinţează pe Braşovenĭ că i s'a jeluit săracul săŭ „Pătru din Brăila“ că are „cîţĭva aspri datorie la o femee din Braşov cu numele лѕкъчое“; se roagă să-ĭ facă judecată dreaptă şi să-ĭ întoarcă baniĭ, căcĭ altfeliŭ îĭ va da voe să şi-ĭ ia dela oameniĭ lor. „Scris în Maĭ 9“.

Monogram; pecetea perdută; adresa obicĭnuită. Scrierea: sec. 15—16. Samănă cu scrisoarea de sub No. arh. 36 (=CLVIII). — Arh. No. 38.

c. 1517—1521. — Cf. scrisorile luĭ Neagoe din timpul acesta, No. CLIV şi urm.

LVIII.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (влашки)“ înștiințează pe Brașovenĭ că trimete în misiune la dînșiĭ pe sluga sa Coman.

Fără loc și dată; monogram; pecete pe hîrtie, cu legenda foarte lămurită: † млтїю бжїю ιω басараба воивода и гнь. *Scrierea: cursiva sec. 16, cu cerneală foarte neagră și consistentă. — Arh. No. 41.*

1520—1521. — Vezĭ Quellen I, p. 287 (24 Noemv. 1520), 330—334. 347, 349—350 (Martie, Iulie și August 1521). Cf. No. arh. 49, 50, 52.

LIX.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe Coman portarul.

Fără loc și dată; monogram; pecetea perdută. — Arh. No. 121.

520—1521. — Cf. nota dela No. precedent.

LX.

— Trimete pe Coman portarul în misiune la Brașovenĭ. — Fevruarie 5.

Monogram; pecete identică cu cea dela No. 48; cf. și No. 41. — Arh. No. 49.

LXI.

Acelaș cuprins ca la No. arh. 49 (LX). — Martie 1.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 50.

LXII.

Acelaș cuprins ca la No. arh. 49 și 50 (LX, LXI). — Iulie 21.

Monogram; pecete identică cu cea dela No. 48. — Arh. No. 52.

Aceste treĭ misiunĭ din urmă le are Coman în 1521; cf. No. arh. 41.

LXIII.

„Io Basaraba voevod și domn“ scrie Brașovenilor pentru niște săracĭ cu numele Șerb, Neagoe și Radul din Șchiopoaĭe „шкопое“, care i s'aŭ jeluit că aŭ păscut niște dobitoace pe locul luĭ Pal din Budila, în ținutul Săcuilor, și ĭ-aŭ plătit „gorștina“ după cum se tocmiseră; cînd să vie însă dincoace de plaiŭ, Brașoveniĭ le-aŭ luat din noŭ gorștina, confiscîndu-le 100 de porcĭ (orig. .ρ. свие; greș. pentru свине). Cere să li se facă dreptate, căcĭ gorștina, așa cum se tocmiseră, eĭ aŭ plătit-o, și să li se întoarcă dobitoacele. El nu va suferi ca oameniĭ săĭ să rămîe în pagubă. Dacă însă lucrul stă altfeliŭ, să-ĭ dea de știre.

Fără loc și dată; monogram; pecete mică pe hîrtie (oștie), bine păstrată i cu legendă în litere foarte mărunte: † іѡ басарабъ воевода мастїю бжию и господинь; *adresa obicĭnuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 32.*

1512—1521.

LXIV.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (влашки)“ scrie Brașovenilor pentru un „ațigan“ al boeruluĭ Semca sulgearul (сȣлџарȣ), care venise să-ĭ cumpere una alta în orașul lor (ȣ варош ȣ брашев) și rămăsese acolo. Cere să-l dea îndărăt, căcĭ e țigan „cumpărat“, și el, domnul, are pace cu dînșiĭ; dacă nu-l vor da, jupîn Semca nu va rămînea de pagubă, ci se va despăgubi dela oameniĭ lor.

Fără loc și dată; monogram; pecete pe hîrtie, cu legendă în litere mărunte: † іѡ басарабъ воевода мастїю бжию и господинь. *Scrisoarea pare a fi de aceeașĭ mînă cu cea dela No. 32; adresa obicĭnuită.— Arh. No. 33.*

1512—1521. — Semca sulgearul e pomenit și în scrisoarea luĭ Radu Paisie, arh. No. 248 (=CLXXXIV). Este de sigur un altul decît Semca spătarul, fratele postelniculuĭ Mircea, din tratatul dela 1511 al luĭ Vlăduță cu Brașovul (arh. No. 742) și din documentul dela 19 Aprilie acelaș an (arh. stat., Govora XXXII).

LXV.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (влашки)“ scrie Brașovenilor că i s'aŭ plîns Stan și Căluță din Tîrgșor, cumcă li s'a confiscat toată marfa, din pricina luĭ Radul, deși eĭ n'aŭ nimic a face cu acesta (ни едно метехꙋ не имают със радꙋлом); îĭ roagă deci să le întoarcă marfa luĭ Stan și Căluță, care sînt oamenĭ dreptĭ, ĭar pe Radul să-l judece cu dreptate și după lege. La cas contrar, le va întoarce dînsul marfa dela oameniĭ lor. „Scris August în 9“.

Monogram; pecetea ștearsă; pare a fi identică cu cea dela No. 39. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 40.

1512—1521.— În registrele Brașovuluĭ se pomenește la 1503 un negustor Stan din Tîrșor. Quellen I, p. 10 și urm.

LXVI.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (влашки)“ trimete în misiune la Brașovenĭ pe credincioasa sa slugă jupîn Bade Cotescul. „Scris Iulie în 9“.

Monogram; pecete pe hîrtie, cu legenda foarte bine păstrată: † матю бжю iѡ басараба воивода и гнъ. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 42.*

1512—1521.

LXVII.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că „ꙋдъбь ѡт корнецел и фере“ i s'aŭ plîns că li s'a confiscat marfă de 2000 aspri, fără să fie cuĭva datorĭ; dacă Brașoveniĭ aŭ datoriĭ la oamenĭ din țară, să vie înaintea sa și le va face dreptate.

Fără loc și dată; monogram; pecete identică cu cea dela No. 48.— Arh No. 51.

1512—1521.

LXVIII.

— Scrie Brașovenilor despre un Gherghe din Tîrgșor, care avea niște datorii la Brașov și nu putea să și le scoată, deși le ceruse de repețite ori. — „Пис ген. .ке. дн҃. ис[прави] барбѹл комис“ și apoi un adaos de altă mînă: и тебе, саво, да мѹ бѹдеш исправник ѡтпред сѹдцѹ и ѡтпред пѹргари брашовские = Și tu, Savo, să-ĭ fiĭ ispravnic (procurator) înaintea județuluĭ și înaintea pîrgarilor brașovenĭ.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 59.

1512—1521. — Barbul comisul este prob. aceeașĭ persoană cu Barbul stolnicul din 1512 și 1513 (arh. stat., Bistrița I, 2; Govora VIII, 3), ĭar Sava este județul din Tîrgoviște, dela care avem scrisoarea din 1524 (arh. No. 537 = ccxxv). Cf. No. arh. 314.

LXIX.

— Trimete un om la Brașov să-ĭ cumpere sfoară „сварь“ de 200 aspri. — Iulie 7.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † матю бжію нѵ басарабa воивода и гнь. — *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 111.*

1512—1521.

LXX.

— Scrie Brașovenilor pentru niște cositor (каситор) ce a cumpărat dela dînșiĭ. — Aprilie 14.

Monogram; fără pecete. — Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 113.

1512—1521.

LXXI.

— Aduce aminte Brașovenilor de un sfeșnic (свещник) ce-ĭ era dator să-ĭ facă un om al lor; va aștepta până la Sf. Gheorghe. — Dechemvrie 18.

Monogram; pecetea ștearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 109.

1512—1521.

LXXII.

— Scrie Braşovenilor că trimete la eĭ pe popa Petru din Cîmpulung, pentru nişte treburĭ ale sale, şi se roagă de eĭ să nu-l supere. — Iunie 24.

Monogram; fără pecete. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 117.

1512—1521.

LXXIII.

— Scrie Braşovenilor pentru un sărac, căruĭa i se confiscase marfa.

Fără loc şi dată. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 118.

1512—1521.

LXXIV.

— Scrie Braşovenilor pentru un Dimitru, fiul luĭ Mălaiŭ, care dăduse luĭ Stoĭca Laţatul şi luĭ Voĭco Ţerni 1100 peştĭ pe 6600 aspri; aceştia nu voiaŭ să-ĭ plătească suma întreagă, după tocmeală. — Ianuarie 17.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † млтїю бжїю Iѡ басараба воевода и гнь. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 119.*

1512—1521.

LXXV.

Basaraba, „гнь клашки“, scrie Braşovenilor despre nişte cositor ce se adunase pentru dînsul, în valoare de 300 fl. Scrisoarea e adresată judeţuluĭ crăesc „сѹдець кралек“. — Ianuarie 4.

Monogram; pecetea ştearsă. Scrierea: sec. 16, înaltă. — Arh. No. 44.

1512—1521.

LXXVI.

— Trimete pe Tudor vătaful (ватах) la Braşov, să-ĭ cumpere 10 „roate“ de car şi cîteva „hamure“ şi „ştreangure“ şi „tarniţe“. — Iunie 21.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † матю бжїю іѡ басараба воевода и гнь. — *Arh. No. 48.*

1512—1521.

LXXVII.

— Trimete în misiune la Brașov pe Sava (prob. cel dela Tîrgoviște). — Iunie 17.

Monogram; pecetea ruptă. — Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 120.

1512—1521. — Cf. No. CLX, CCXXV.

LXXVIII.

— Scrie Brașovenilor pentru săracii săĭ din Cîmpulung Stoĭca și Stanciul, ce aveaŭ să meargă la Brașov cu sluga sa Neagoe, ca să-șĭ scoată niște datoriĭ pentru marfă luată de dînșiĭ dela Celebi și dată Brașovenilor; cît pentru Staĭco, care le este dator (виноват), să trimeată un om la dînsul „cu carte“ și le va scoate datoria.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 124.

1512—1521.

LXXIX.

— Scrie județuluĭ crăesc despre o ceartă întîmplată în „средна планина“ și pune soroc ziua de Dumineсă 29 Iunie, cînd să se întîlnească la locul cu pricina omul săŭ și aĭ lor, ca să li se facă judecată dreaptă. —

Monogram; pecete cu legenda: † матю бжїю іѡ басарабa воевода и гнь. — *Scrierea: sec. 16, foarte asemănătoare cu cea dela No. 124.*

1512—1521.

7. Theodosie.

LXXX.

Theodosie vv. scrie Brașovenilor despre un om al săŭ Praja ce are o judecată cu omul lor Radul pentru

niște oĭ cumpărate „de de mult, încă din vremea luĭ Vlad voevod“ : oile aŭ murit de gălbează (кьлбєз); Praja are treĭ sate martorĭ pentru aceasta.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea stricată. — Arh. No. 312.

1521.

LXXXI.

— Trimete la Brașov în misiune pe omul săŭ Sava județul (сѹдцѹ). — Septemvrie 27.

Monogram ; pecetea stricată. — Arh. No. 314.

1521.—Sava județul e Sava din Tîrgoviște. Cf. No. arh. 537(=ccxxv).

8. Doamna Despina.

LXXXII.

„Despina doamna“ scrie Brașovenilor despre sluga sa Andriïaș, despre care a auzit că e închis la Brașov; iĭ asigură că e trimes în solie de dînsa la înălțimea sa craĭul, încă decînd era în țară Theodosie voevod, și-ĭ roagă să-l lase în pace. Cît despre afacerea luĭ Furcă (за работѹ фѹркѹ), căruĭa Calotă vornicul ĭ-ar fi luat niște „svite“ fără să le plătească, ea le spune, să se roage luĭ Dumnezeŭ să i se întoarcă fiul săŭ Theodosie sănătos, și nu va lăsa în pagubă pe nicĭ un om al lor.

Fără loc și dată ; pecete mică, ovală, cam 1 cm. de lată și 1½ de lungă, cu o figură ce nu se distinge bine. — Arh. No. 317.

1521, Ianuarie-Aprilie. — Theodosie era dus de Mehemet la Constantinopol. Cf. Iorga, Studiĭ și Documente III, p. XLVI—XLVII.

9. Vladislav III.

LXXXIII.

„Io Vladislav, voevod și domn al întregiĭ țărĭ ungrovlahe“ scrie județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Bra-

şov că, precum le-a scris şi maĭ nainte, el se închină cu toată credinţa sfinteĭ coroane şi înălţimeĭ sale craĭuluĭ şi domnuluĭ Ardealuluĭ şi tuturor domnilor ungureştĭ şi lor: nu ştie de ce nu-şĭ trimet oameniĭ lor la dînsul; de vor să-ĭ fie prietenĭ, bine: de nu, va face şi el ce va putea. „Scris Iulie în 2".

Monogram: владїслав; *pecete mijlocie, cu legenda:* † іѡ владнслав воєвода божїєю милостїю господинь влаш[кн]. *Scrierea: cursiva sec. 16. — Arh. No. 215.*

1523. — La 1524 Braşoveniĭ se împacă cu dînsul, căcĭ îl recunosc şi Unguriĭ. Iorga, Studiĭ şi documente III, p. XLVIII.

LXXXIV.

„Io Vladislav, voevod şi domn" scrie Braşovenilor că a trimes la eĭ pe slugile sale Stoĭca şi Secară schileriĭ (скилѣри), să-ĭ cumpere maĭ multe lucrurĭ; îĭ roagă să le dea ajutor, căcĭ el are pace cu dînşiĭ.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă; adresa obicĭnuită.— Arh. No. 26.

1523—1524. — Publicată de Miletić, l. c. sub No. 65, cu greşala: стонка и секарѫ и кнлѣри, în loc de скилѣри, şi atribuită greşit luĭ Vladislav II. Scrierea este cursiva sec. 16. Numele domnuluĭ e scris în monogram владїслав. — La Mil. trebue citit în şirul 2 брашевскнм şi în şirul 10 нзрекѫт.

LXXXV.

— Scrie Braşovenilor pentru un prieten al său Andrea, pentru care a trimes şi la „viţăvoevod" şi va trimete şi la voevodul Ianăş, ca să-ĭ dea drumul.

Fără loc şi dată; monogram: „владїслав"; pecetea ruptă; adresa obicĭnuită. Scrierea: cursiva sec. 16.

Publicată de Miletić, l. c. sub No. 68 şi atribuită greşit luĭ Vladislav II; în şirul 10 trebue citit ѡт къ вицѫвоиводї.

1523—1524.

10. Radul V dela Afumați.

LXXXVI.

Radul vv. cere ajutor grabnic dela Brașovenĭ, căcĭ se află în mare primejdie, cum le va spune omul săŭ Radul. — Iulie 27.

Monogram; pecetea perdută; adresa: „prea ĭubitului părinte (родітєл) al domnieĭ mele, județuluĭ din Brașov, și celor 12 pîrgarĭ". Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 277.

1521. — În August acelaș an Radul e nevoit să fugă în Ardeal.

LXXXVII.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe Voĭco.— Martie 26.

Monogram. Scrierea: întîĭa jumătate a sec. 16. — Arh. No. 238.

1522. — Dacă identificăm pe Voĭco cu „Woykwl veniens de partibus transalpinis" dela 1522, Aprilie 18 (Quellen I, p. 424).

LXXXVIII.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete în misiune la dînșiĭ pe Ianciul, „cu multe vorbe". — Gherghița, Ianuarie 8.

Monogram foarte mic; pecete mică, ca cea dela No. 258, cu legenda ștearsă și prob. identică cu cea dela No. 225, 246, 295. Scrierea întîĭa jumătate a sec. 16.

c. 1523—1525. — La 1523, prin Ianuarie, Radu era în luptă cu Vladislav III; în Fevruarie e silit să se retragă în Ardeal; la 1524, tot prin Ianuarie, era pe tron la Tîrgoviște; tot prin Ianuarie, 1525, se așază definitiv în scaun, după ce prin Noemvrie 1524 fusese la Poartă. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVII—XLVIII.

LXXXIX.

— Scrie Brașovenilor despre logofătul Harvatu și alțĭ boerĭ carĭ aŭ luptat împotriva vrăjmașuluĭ Mehmet „що сѫ били на онои вражмаш на мехмет", că i sînt cre-

dinciosĭ luĭ și lor, și decĭ să aĭbă încredere într'înșiĭ; eĭ șĭ-aŭ trimes oameniĭ, copiiĭ și averea „челѣд сь с[и]нове си и вьсѣм (orig. вьсѣми) иманїем“ la Sibiŭ.— Iulie 26.

Monogram; pecete mică, ştearsă. Scrierea: începutul sec. 16.— Arh. No. 241.

c. 1521—1524. — Harvat logofătul fusese vistier în vremea luĭ Vlăduță (la 1511; arh. Brașovuluĭ, No. 742) și mare vistier pe vremea luĭ Neagoe (1512 şi 1513; arh. stat., Bistriţa I, 2; Govora VIII, 3); e logofăt la 1514 (arh. stat., Bistriţa I, 3) şi mare logofăt dela 1516—1521 (maĭ multe documente din arh. stat.). Șub Radul dela Afumaţĭ îl găsim logofăt la 3 Fevr. 1522 (arh. ştat., epp. Argeşuluĭ XLIV, 6). La 30 Maĭ 1525 mare logofăt e Dragan (arh. stat., Tismana LVIII, 9). — Pe la 26 Septemvrie și prin Dechemvrie 1521, decĭ curînd după moartea luĭ Neagoe, Harvatu era pribeag la Brașov. Quellen I, p. 357, 371.

XC.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că a primit jderiĭ dela cojocarul Hanăș și că-ĭ va trimete prețul de 3315 aspri; îĭ roagă însă să-l maĭ aștepte vre-o două săptămînĭ, cạcĭ aspri îĭ trebuesc acum să cinstească pe Turciĭ ce aŭ venit cu dînsul, „ca să se curețe de eĭ“.— Fevruarie 5.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † іѡ радȣл воивода, бжїею милостю господинк влашки. — *Arh. No. 246.*

1525. — E tocmaĭ vremea, cînd Radul se instalează definitiv în domnie, întărit de Turcĭ.

XCI.

— Trimete la Braşovenĭ pe jupîn Radul postelnicul să le vestească că vrăjmașul săŭ, care se pornise din Mehedințĭ, a fost bătut de curtenĭ, sub comanda boeruluĭ saŭ jupîn Pîrvul banul; acesta ĭ-a risipit oastea și ĭ-a tăĭat capul.—Dechemvrie 7.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă.— Arh. No. 284.

1525. — E vorba de Vladislav III, pe care Poarta îl părăsise în Noemvrie 1524, dînd domnia luĭ Radul. Vladislav însă încearcă să-l răstoarne pe acesta. Prin Maĭ 1525 el trăia încă și dădea din

Bucureștĭ un chrisov mănăstiriĭ Tismana (arh. stat.), ultimul pe care îl cunoaștem dela dînsul. — Scrisoarea dela Brașov e foarte importantă: ea întregește știrile croniceĭ, care istorisește că Pîrvul, mînios pe Vladislav, fiindcă din mare ban îl făcuse postelnic, s'a răsculat împotriva luĭ și l-a alungat peste Dunăre (Constantin Căpitanul Filipescul, ed. Iorga, p. 49). — Luptele luĭ Radu dela Afumațĭ cu Vladislav cad între 28 Fevr. și 7 Dech. 1525; la 28 Fevr. Radu era instalat în Tîrgoviște. Iorga, Studiĭ și documente III, p. XLVIII. — Un Radul postelnic n'am întîlnit până acum în documentele luĭ Radul dela Afumațĭ; ar putea să fie însă identic cu „Radul Gramatikul nuntius domini waywodae transalpini, ferens litteras et bonam pacem" prin Martie 1523. Quellen I, p. 510. Într'un document din 10 Fevr. 1525 se citează 3 boerĭ cu numele Radu: un mare logofăt, un mare comis și un mare paharnic; marĭ postelnicĭ eraŭ Drăgan și Badea (arh. stat., Bistrița XLI, 1).

XCII.

— Scrie Brașovenilor despre feciorul unuĭ boer [numele nu i se poate ceti, fiind șters de tot], care a căzut, pentru o vină a luĭ, în mînile lor; să-ĭ tae nasul „распорите емꙋ нос" și să-ĭ dea drumul. Scrisoarea o trimete prin Stan spătarul. — Aprilie 8.

Monogram; pecete mică (2½ cm. în diametru), cu legenda: † ιw радꙋл[ъ] воевода бжїю мл҃тїю гнъ влашкї, *bine păstrată și identică cu titlul dela începutul scrisoriĭ. Scrierea: sec. 16.*

c. 1525—1526. — În doc. din 30 Maĭ 1525 (al luĭ Vladislav III) se pomenește un Stan, mare spătar (arh. stat., Tismana LVIII).

XCIII.

— Roagă pe Brașovenĭ să dea drumul unor slugĭ ale doamneĭ Despina, arestate pe nedrept de dînșiĭ.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă.— Arh. No. 258.

1521—1526. — Despina emigrează în Ardeal la 1521 și o găsim trăind cînd la Brașov cînd la Sibiŭ până la 1526. Prin 1523 se pregătea să plece dela Brașov la Sibiŭ, unde fusese maĭ nainte (Quellen I, p. 507, 512, 533); prin 1526 August ea era la Brașov (ibid., p. 638, 656, 660).

XCIV.

— Scrie Brașovenilor că Sava din Tîrgoviște și tovarășiĭ (дроужина) luĭ aŭ de incasat niște datoriĭ dela Balint și că Ianăș voevodul „care acum e craiŭ“ le-a dat scrisoare la mînă, ca să le plătească; să-l facă deci să plătească. —Martie 27.

Monogram; pecetea lipsește. — Arh. No. 234.

1527. — Zápolya se încoronase rege la 10 Noemvrie 1526.

XCV.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că a trimes pe sluga sa Hîrsu (хрѫс) să-ĭ cumpere niște lucrurĭ și se roagă să nu-l încarce la vamă.

Fără loc și dată; monogram. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 232.

c. 1529. — Un „Hyrz“ e pomenit în socotelele Brașovuluĭ la 1529 (Quellen II, p. 173). Totușĭ scrisoarea de sub No. arh. 232 poate fi și dela Radu Paisie.

XCVI.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ, la „соудец кралев“, pe Sava (probabil cel dela Tîrgoviște).

Fără loc și dată; monogram. — Arh. No. 237.

1521—1529. — Scrisoarea samănă cu cea dela No. 232, 234, 235 și este de bună samă a luĭ Radul dela Afumațĭ.

XCVII.

— Scrie Brașovenilor pentru niște datoriĭ ce le are acolo jupînul Sava; să i le scoată de grabă, căcĭ și pe el îl zoresc Turciĭ să le plătească. — Maĭ 11.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 289.

1521—1529. — Cf. No. arh. 234 și 237 (Regestele).

XCVIII.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe jupîn Dimitru Clucerul. — Martie 23.

Monogram; pecete mică. — Arh. No. 280.

1521—1529. — Atribuiŭ această scrisoare luĭ Radul dela Afumațĭ, deoarece pecetea este identică cu cea dela No. 225, 235, 238, 246, 258 și 295, toate dela acest domn.

11. Basaraba V.

XCIX.

Basaraba vv. trimete pe sluga sa Vlad la Brașovenĭ, în afacerea unor oĭ confiscate dela săraciĭ săĭ Oprea și Tatul.

Fără loc și dată; monogram foarte mic; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. Titlul: басараба воивода и гнь въсои влашкои з[е]мле. — *Arh. No. 67.*

C.

— Se roagă de Brașovenĭ să dea drumul uneĭ slugĭ a jupînuluĭ Sibin vornicul, pe care îl arestaseră și-ĭ luaseră un cal, fiindcă aveaŭ datoriĭ la alțĭ oamenĭ din țara rumînească. Să vie creditoriĭ înaintea luĭ și le va face dreptate.

Fără loc și dată; monogram; pecetea foarte ștearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 68.

CI.

— Trimete pe spătarul Gheață (гѣцѫ спатар) să-ĭ cumpere niște blănĭ de vĭezure „крезне ѡт пежвеж“ [1]) și de

[1]) Cf. „subductam subam pellibus peegwetheth“, într'un inventar de sculele Voichiĭ, soția luĭ Mihnea, făcut la 1514 în Brașov de castelanul din Făgăraș Paulus de Thomory (copie la Acad. Rom.). Dl. Stoĭca Nicolaescu mă asigură că în dialectele bulgare din Macedonia *vež* însamnă vĭezure.

hermelin „ѿт χєлци“, pentru cîte o haĭnă (за єднꙋ ꙋтищꙋ); vĭezuriĭ să fie dela spate (ѿт грьбинє); roagă pe judeţ şi pe pîrgarĭ să le preţuească eĭ, ĭar preţul îl va trimete după aceea.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. Titlul: „Io Basaraba voevod şi domn al întregiĭ ţărĭ a Ungrovlahieĭ“. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 71.

Am atribuit scrisorile de sub No. arh. 67, 68 şi 71 luĭ Basaraba V, care a domnit vre-o două lunĭ, prin Ianuarie şi Fevruarie 1529 (cf. Iorga, Studiĭ şi doc. III, p. L), pe următoarele motive: a) Sibin vornicul şi Gheaţă spătarul nu se întîlnesc în documentele unuĭ alt Basaraba; b) scrierea la No. 67, 68 şi 71 este din sec. 16 şi un alt Basaraba, afară de Basaraba IV Neagoe, în acest secol nu se constată; c) titlul dela No. 67 nu este obicĭnuit în scrisorile luĭ Neagoe.

12. Moisi.

CII.

Moisi vv. înştiinţează pe Braşovenĭ că împăratul turcesc l-a făcut domn în ţara părinteluĭ săŭ; că a primit steag dela Poartă, din însăşĭ mînile împăratuluĭ, ca să fie „господарь влашкои земли“, şi că trimete în misiune la dînşiĭ pe Ianăş pitarul. — Martie 30.

Monogramul: † ιω мωисє воєвωда, милостїѧ божїѧ гнь; *pecete mijlocie, ceva maĭ mică decît cea dela No. 325 şi foarte ştearsă; legenda pare a fi însă aceeaşĭ; scrierea foarte urîtă. — Arh. No. 326.*

1529.

CIII.

— Înştiinţează pe Braşovenĭ că trimete pe sluga sa Sîrbul pentru nişte cumpărăturĭ şi se roagă să-ĭ ĭerte vama. — Ianuarie 27.

Monogram; pecetea stricată. — Arh. No. 327.

1530.

CIV.

— Scrie Braşovenilor că solii lor îĭ făgăduiseră să-ĭ trimeată un tunar „єдин тѹнар“; trimeţînd acum pe sluga sa Iacov să-ĭ cumpere lăncĭ şi scuturĭ „копиє и щитовє“ şi alte lucrurĭ, îĭ roagă să nu-l asuprească cu vama şi să trimeată în acelaş timp şi pe tunar, căcĭ are nevoe de el. — August 1.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 328.

1530.

13. Vlad V.

CV.

„Io Vlad vv.“ scrie Braşovenilor că a înţeles solia lor şi va trimete un butoiŭ de vin luĭ Marcuş, judeţul înălţimeĭ sale craĭuluĭ din Sibiŭ; îl va trimete însă numaĭ până la Rucăr (рѹкар), ĭar de-aci încolo să-l ducă dînşiĭ cum vor şti; el nu poate să chinuească prea mult pe săraciĭ săĭ. — Ianuarie 26.

Monogram. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 211.

1530—1532. — „Marcuş“ e graful săsesc Marcus Pemfflinger, care a jucat un rol foarte însemnat în luptele luĭ Ferdinand cu Zápolya şi cu care Vlad V avuse ocasie să se întîlnească în Transilvania. G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen, p. 202.

14. Vlad VI.

CVI.

„Io Vlad voevod şi domn“ trimete la Braşov pe sluga sa Neagu, să-ĭ cumpere un leagăn, dacă va găsi unul gata; dacă nu, să-ĭ tocmească unul la „maĭstorĭ“. — Noemvrie în 6.

Monogramul: † іѡ влада воєвода, милостїѧ божїѧ господинь; *cf. No. arh. 150* (= CLXXXI), *nota 2; pecetea ruptă; adresa obicĭnuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 128.*

1532—1535.

CVII.

„Io Vlad voevod şi domn“ roagă pe Braşovenĭ să dea îndărăt nişte marfă confiscată de Becner dela socrul unuĭ popă din „clirosul“ său, cu numele Pătru; să-ĭ facă popiĭ dreptate, cum ĭ-a făcut altă dată și craĭul Ianoş înaintea pîrgarilor. — Iunie 12.

Monogramul: † ιω влада вѡєвѡда, милостїѫ божїѫ господинь; *pecete mijlocie, ruptă; se poate ceti numaĭ:* † печат ιω в[лада]; *adresa obicĭnuită; în text se adresează „judeţuluĭ înălţimeĭ sale craĭuluĭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov“. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 131.*

1532—1535.

CVIII.

„Io Vlad vv.“ roagă pe Brașovenĭ să dea voe slugeĭ sale Stoĭca să-ĭ cumpere niște ceară. — Martie 28.

Monogram. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 196.

1532—1535. — Între aniĭ aceștia „Ztoyka Dobromir“ împlinește maĭ multe misiunĭ în Ardeal, sub Vlad V și Vlad VI: la 1 Aprilie 1532 el e trimes dela Brașov, împreună cu Vlaĭcul „de Neportheen“, la rege, în numele luĭ Vlad V (Quellen II, p. 258); prin 29 Martie 1535 el e trimes de voevodul Ardealuluĭ la Vlad VI (ibid., p. 401). E greŭ de hotărît dacă scrisoarea din 28 Martie este a luĭ Vlad V saŭ a luĭ Vlad VI. Asupra luĭ Stoĭca Dobromir vezĭ Quellen II, p. 252 și urm.

15. Radul VI Paisie.

CIX.

Radul vv. scrie Brașovenilor despre boerul său Șerbu vornicul, care i s'a plîns că are depușĭ la femeea luĭ Văsiĭ din Șcheĭ (ѹ шкѣи) 13,000 aspri gata și 60 florinĭ galbenĭ „флорини жилти“ gata; maĭ mulţĭ boerĭ aŭ mărturisit că știŭ despre acest lucru; se roagă decĭ să i se dea îndărăt tot avutul luĭ „марха ѡт пѹно“. — Tîrgoviște, Ianuarie 30.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 270.

c. 1535. — Șerbu saŭ Șerban e în primul an al domnieĭ luĭ Radul

Paisie mare vornic (1 Aprilie; doc. din arh. stat.). apoĭ ban dela 1 Sept. 1535 până la 1539. El are o lungă carieră: la 1 Iulie 1523, 18 Maĭ 1526 şi 21 Aprilie 1528 este stolnic; la 1527, Noemvr. 21, e mare ban şi prim sfetnic al luĭ Radul dela Afumaţĭ; sub Vlad V, la 1530 şi 1531, era mare vornic (16 Noemvrie şi 9 Ianuarie; arh. stat., Tismana XL, 3; Bistriţa IV); la 1º Sept. 1531 e „fost vornic" (arh. stat., Tismana, netrebnice); sub Vlad VI, la 2 Fevr. 1533, e din noŭ vornic (arh. stat., epp. Argeşuluĭ II bis, 1); la 15 Aprilie acelaş an e citat ca „fost vornic" într'un document dela Radu Paisie (arh. stat., epp. Argeşuluĭ XXXVIII, 5). Tot aşa la 26 Aprilie, 3 Iunie şi 3 Noemvrie, în documente de-ale luĭ Vlad VI (arh. stat., Cîmpulungul X, 1; Tismana LXVI, 1; Govora III); la 17 Martie, 23 Maĭ şi 6 Sept. 1534, la 7 Maĭ şi 1 Aprilie 1535 e „mare vornic" al luĭ Vlad VI (doc. din arh. stat.). La 1 Sept. şi 24 Oct. 1535 îl găsim mare ban de Craiova sub Radul Paisie (arh. stat); în două doc. din 1536, unul dela 4 Ianuarie, altul din Iunie, este numit „mare ban de Jiŭ" (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3); în 1538 şi 1539, până la 8 Ian., e numit cînd ban de Craiova, cînd ban de Jiŭ, cînd mare ban (maĭ multe documente din arh. stat.). — Scrisoarea luĭ Radul Paisie către Braşovenĭ este din primele zile ale domnieĭ, cînd Şerban nu căpătase încă bănia, decĭ din Iunie-Septemvrie 1535. — În socotelele Braşovuluĭ el e pomenit numaĭ în timpul luĭ Vlad V şi Vlad VI, la 1532: Scherban wornÿck (Quellen II, p. 263) şi 1534: „Sorban wornÿck (ibid., p. 348).

CX.

— Înştiinţează pe „pàrcalabul şi judeţul din Braşov" că trimete în misiune la „fratele săŭ Iştvan voevodul" şi la Braşovenĭ pe Danciul comisul. — August 9.

Monogram; pecete mijlocie, ceva maĭ mare decît cea obicĭnuită (3 cm. în diametru), cu legenda: † сїи печат іѡ радꙋлъ воивода и гнъ влашкои землн. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 273.*

1535.— Voevodul Iştvan este Ştefan Báthory de Somlyó, voevod al Ardealuluĭ în timpul luĭ Zápolya. Scrisoarea e prin urmare a luĭ Radul Paisie şi i se poate fixa data precisă 1535, îndată după instalarea luĭ în domnie (prin Iunie acelaş an). Ştefan Báthory de Somlyó fusese numit voevod al Ardealuluĭ la 1529 (Fessler III, p. 435). — Danciul comisul este fostul comis al luĭ Vlad V la 1530—31 (16 Nov. 1530; arh. stat., Tismana XL, 3; 9 Ianuarie 1531; arh. stat., Bistriţa IV). Nu poate fi dela Radul dela Afumaţĭ, deoarece acesta e omorît la 2 Ian. 1529, înainte de numirea luĭ Báthory ca voevod al Ardealuluĭ.

CXI.

— Scrie județuluĭ Becner Haneș să intervină în favorul boeruluĭ său „Șerbu vornicul“ care a suferit mare pagubă din partea femeiĭ luĭ Văsiĭ. — Ianuarie 31.

Monogram ; pecete mică, ca la No. 270 ; adresa : cinstituluĭ meŭ frate de cruce (побратѹ) *Becner Hanăș, județuluĭ din Brașov. — Arh. No. 275.*

c. 1535.— Johannes Benkner nu era în vremea aceasta județ, fusese însă cu cîțĭva anĭ maĭ nainte, pentru ultima oară la 1525—26 (Quellen I, p. 625, 627, 636, 659 ; cf ibid., p. 219, 404, 519, 538 : aniĭ 1517, 1522, 1523). El trăia încă la 1535, cînd fiul său e numit Ioannes Benckner iunior (Quellen II, p. 390). Acesta era subjude „villicus“ la 1543 (Quellen III, p. 140), 1544—45 (ibid., p. 146 și urm. și lista D-luĭ Stenner). El ajunge județ la 1545 și îl găsim neîntrerupt până la 1550 (Quellen III, p. 60 și urm. ; în lista D-luĭ Stenner la 1547). Scrisoarea luĭ Radul Paisie e adresată, după toate probabilitățile, tatăluĭ său.

CXII.

— Trimete la Brașovenĭ pe sluga sa Radul, să le explice cum ĭ-a dat „steagul și pacea împăratul dela Poartă“; îĭ asigură că le va fi prieten și frate, cum le-aŭ fost și domniĭ de maĭ nainte aĭ țăriĭ rumîneștĭ. — Noemvrie 29.

Monogram ; pecetea ruptă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 279.

1536. — În anul acesta găsim la Brașov, prin Aprilie și Dechemvrie, pe Radul, portarul luĭ Paisie. Quellen II, p. 445, 451. Pe acelaș Radul îl găsim la Brașov prin Ianuarie 1548, sub Mircea Ciobanul (ibid., p. 548).

CXIII.

— Trimete pe Danciul comisul în misiune la Brașovenĭ. — August 2.

Monogram ; pecete mijlocie, ștearsă. Scrierea : sec. 16.—Arh. No. 288.

c. 1536. — Danciul comisul este acelaș cu „Danshul Beelsche (=Belcea), Radwl waywodae familiaris“, care împlinește o altă misiune prin Martie 1536 (Quellen II, p. 450). El era comis încă sub

Vlad VI, în care calitate vine de maĭ multe orĭ la Brașov, în 1534 Sept., 1535 Martie și Aprilie (ibid., p. 368—371, 399, 402, 404). Era comis mic, căcĭ comișĭ marĭ în timpul luĭ Radul Paisie aŭ fost: Staĭco, Barbul și Badea. Se vorbește de el într'un chrisov al luĭ Mircea Ciobanul din 30 Maĭ 1545 (arh. stat., Bistrița II, 2).

CXIV.

— Roagă pe Brașovenĭ să dea un călăuz omuluĭ săŭ Ratea Diacul (ратѣ дияк), trimes în urma logofătuluĭ Tatul, care mergea în misiune la voevodul Ardealuluĭ și la craĭul. — Maĭ 17.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 262.

1538.— Timpul tratărilor dintre Radul Paisie și J. Zápolya (Engel, Geschichte der Walachey, p. 215). — Despre un „Rîtea" se vorbește într'un doc. al luĭ Vlad VI din 19 Ian. 1535 (arh. stat., epp. Buzăuluĭ LVII, 1). — Pe Tatul îl găsim logofăt încă sub Vlad VI (6 Sept. 1534; arh. stat., Tismana LXVI, 3; 7 Maĭ 1535; arh. stat., Buzăul LXXII, 1). Sub Radu el e la Ian. 1536 „logofăt" (arh. stat., Glavaciocul XXIV, 1), la 17 Oct. 1538 „logofăt al doilea" (arh. stat., Govora VII, 5; mare logofăt era atuncĭ Vlaĭcul). La 1540, Sept. 14 (cf. nota dela arh. No. 240 [Regestele]) și Dech. 9 (doc. din arh. stat., mănăst. Căluĭul) e mare logofăt.

CXV.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe jupîn Nan pisarul „нан писцъ". — Dechemvrie 16.

Monogram; adresa: jupînuluĭ Lucaciŭ județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 259.

1535—1559. — În aniĭ aceștia Lucas Hirscher este județ al Brașovuluĭ. „Nan" pisarul se numește „Cel Gros" într'un act scris de dînsul la 30 Iunie 1542 (arh. stat., Govora X, 3), ĭar într'altul, dela 7 Noemvrie 1543 (arh. stat., epp. Buzăuluĭ XCII, 1), ne spune că e „dela Săcenĭ".

CXVI.

— Roagă pe Brașovenĭ să fie dreptĭ în afacerea luĭ Stroe spătarul și să i se întoarcă dobitoacele și marfa „добиток и марха". — Ianuarie 8.

Monogram; pecetea stricată. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 263.

c. 1535—1542. — Stroe este spătarul luĭ Radu Paisie dela c. 22 Iulie 1535—16 Iunie 1542 maĭ multe documente din arhivele statuluĭ). La 30 Iunie 1542 spătar era Dragomir.

CXVII.

— Înștiințează pe Martin, județul Brașovuluĭ, că răspunde la solia luĭ prin Stoĭca. — Ianuarie 28.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печат [іѡ радꙋл вое]вода и гнь влашкои земли. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 247.*

1540. — Județ al Brașovuluĭ era Martinus Draudt.

CXVIII.

— Scrie luĭ Martin, județul Brașovuluĭ, despre niște oamenĭ arestațĭ pentru furt de caĭ. Brașoveniĭ trimiseseră la dînsul pe „Mihaiŭ purgarul“ în afacerea uneĭ confiscărĭ de caĭ în țara rumînească, ca despăgubire pentru un butoiŭ de vin și niște caĭ, pe care îĭ confiscaseră Brașoveniĭ zicînd că e din porunca craĭuluĭ. „Ce amestecațĭ pe craĭul în lucrurĭ așa de micĭ?“ — Iunie 25.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печат іѡ радꙋл воивода и гнь влашкои земли. — *Arh. No. 261.*

1540. — Cf. No. arh. 247.

CXIX.

— Se roagă de jupînul Martin, județul Brașovuluĭ, să-ĭ trimeată pe „Gherghe dohtorul“; cînd vor avea nevoe de el, îl va trimete îndărăt. — Martie 1.

Monogram; pecete mijlocie, din a căreĭ legendă se poate cetĭ numaĭ: † печат іѡ ... земли; *este identică cu cea dela No. 287; adresa:* жꙋпанꙋ мартинꙋ. — *Arh. No. 290.*

1540. — Cf. nota dela No. arh. 247.

CXX.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe sluga sa Roman. — Ianuarie 7.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 265.

1541. — Pe Roman îl găsim la Brașov, ca sol al luĭ Radu, pe la 14 Ian. anul acesta (Quellen III, p. 87). El împlinește maĭ multe misiunĭ și în anul următor, prin Maĭ, Iulie, August și Octomvrie; ibid., p. 162, 166, 167, 173—175.

CXXI.

— Scrie județuluĭ „фос хантш" și celor 12 pîrgarĭ, că a înțeles solia trimeasă prin Mihaĭ și le răspunde tot printr'însul. — Iunie 3.

Monogram; pecetea stricată. — Arh. No. 294.

1541. — Un Mihail Furcă a fost trimes de Brașovenĭ pe la 1 Iunie 1541 la Paisie, să-ĭ anunțe că toată Transilvania s'a închinat luĭ Sigismund Zápolya. Quellen III, p. 99.

CXXII.

— Scrie Brașovenilor că a înțeles solia luĭ Stoĭca și le răspunde următoarele: cît pentru „omul frateluĭ săŭ Baratul" (Martinuzzi), pe care îl ține legat, el îĭ poartă de grije și-l va trimete îndărăt stăpînuluĭ săŭ; dacă ar fi căzut în mînile Turcilor, aceștia l-ar fi trimes peste mare saŭ ĭ-ar fi tăĭat capul; cît pentru neguțătoriĭ grecĭ însă, pe care Brașoveniĭ ar dori să-ĭ oprească de a trece cu marfă din țara sa într'a lor, aceasta n'o poate face, căcĭ „țara noastră este a domnuluĭ nostru a cinstituluĭ împărat, cum este și a voastră"; dacă vor, n'aŭ decît să-ĭ oprească eĭ. — Noemvrie 17.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 297.

1541. — După întoarcerea din Ardeal.

CXXIII.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că a făcut dreptate unuĭ supus al lor, înapoindu-ĭ un cal, despre care ĭ-aŭ vorbit pîrgariĭ „cînd aŭ venit aicea la nuntă" (на свадбѹ); să facă și eĭ dreptate uneĭ slugĭ a sale (pe care nu-l numește cu numele).

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ștearsă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 286.

1541—1542. — La nunta luĭ Radul Paisie Brașovenii aŭ trimes un delegat al lor cu darurĭ, pe Mihail Roth (Rwd), 9 Fevruarie 1541. Quellen III, p. 88.

CXXIV.

— Înștiințează pe Brașovenĭ că trimete la dînșiĭ pe omul său Dumitru și-ĭ roagă să-ĭ găsească 12 bucățĭ de svită „.ві. коматє за скито", dar de grabă, căcĭ are nevoe de ele înainte de Paștĭ ; prețul îl va plăti după aceea până la un aspru. — Martie 26.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda foarte bine păstrată : † iw радѹл воиводa новаго и гнь влашкы. *Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 253.*

c. 1541—1544 — Cf. No. următor.

CXXV.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe omul său Dumitru. — Iunie 19.

Monogram ; pecetea ștearsă ; adresa : хaнкш фѹс сѹдцѹ и .ві. пергаром брашовскиm. — *Arh. No. 256.*

1541—1544. — În timpul acesta Joh. Fuchs era judeţ al Brașovuluĭ. Un Dumitru Ciupra e întrebuințat, la 1540, foarte des de Brașovenĭ în diferite soliĭ : la rege, la Maĭlat din Făgăraș, la voevodul rumînesc. Quellen III, p. 680 și urm.

CXXVI.

— Trimete în misiune la Brașovenĭ pe Stoĭca. — Octomvrie 14.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † печат iw радѹл воивода и господинь влашкои земли ; *adresa : jupînuluĭ* фѹс хaнъш *județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ. — Arh. No. 291.*

1541—1544. — Stoĭca este paharnicul luĭ Radu Paisie din 1539—1540 (documente din 14 Septemvrie și 20 Noemvrie 1539, 23 Martie și 9 Dechemvrie 1540 ; arh. stat.) ; poate acelaș cu Stoĭca Dobromir, solul luĭ Vlad V și VI ; cf. No. arh. 196. — Pentru dată, vezĭ No. precedent.

CXXVII.

— Scrie județuluĭ фос χанъш că fiul săŭ Marco a căzut la grea boală şi-l roagă să-ĭ trimeață pe „герге врачюл“ cu ĭerburĭ de toate boalele „със биліє ѡт въсєχ болєстїю“; poate îĭ va uşura boala; îl va trimete apoĭ îndărăt cu mare cinste. — August 19.

Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), ruptă; hîrtia deteriorată de umezeală. — Arh. No. 296.

c. 1541—1544. — Cf. No. arh. 261, 290 şi 291 (Regestele).

CXXVIII.

— Scrie Braşovenilor să-ĭ găsească un „maĭstor“ de „hălăştae“ şi „sulinare“.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. — Scrierea: întîĭa jumătate a sec. 16. — Arh. No. 218.

1535—1545.

CXXIX.

— Scrie județuluĭ, pîrgarilor şi vameşilor din Braşov, că un siromah al săŭ, Drăgoiŭ din Cocorăştĭ, a fost pe nedrept arestat de dînşiĭ pentru o ceartă ce avusese cu nişte răŭfăcătorĭ, carĭ voeaŭ să-ĭ schimbe caiĭ; se roagă să-ĭ dea drumul. – Iulie 5.

Monogram; pecete cu legenda: † ıѡ радꙋл воевода новаго игнь влашкы; *cf. Arh. No. 298* (= CLXXXII). — *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 222.*

1535—1545.

CXXX.

— Scrie Braşovenilor că a înțeles cele ce i le-aŭ încredințat prin Giurgea şi le răspunde tot prin el.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 226.

1535—1545.— Ar putea fi însă şi dela Radu dela Afumațĭ.

CXXXI.

— Trimete pe jupîn Vlaĭcul în misiune la Brașovenĭ.

Fără loc și dată ; monogram. — Arh. No. 240.

1535—1545. — Vlaĭcul este marele logofăt al luĭ Radul Paisie începînd din primul luĭ an de domnie (1535, Sept. 1 ; arh. stat., Govora IX, 3) și pănă la 1540. Fusese mare logofăt sub Vlad VI (doc. din 7 Maĭ 1535; arh. stat., Buzăul LXXII, 1) și sub Radul dela Afumațĭ (8 Ian. 1526 ; arh. stat., Tismana). Un document din 18 Maĭ 1526 (Acad. Rom.) ne dă foarte interesante notițe asupra luĭ : el era din Mogoșeștĭ, pe Argeș, moșie ce căpătase dela Vlad cel Tînăr și pentru care avu un lung proces cu logofătul Staĭco și cu călugăriĭ dela Cotmeana; tatăl său se chema Cega ; o soră a luĭ era soția luĭ Radul dela Afumațĭ. Știm din alte documente că la 1511 era șetrar la Vlăduță (arh. No. 742) ; înainte de 1526 fusese vornic ; documentul din 8 Ian. anul acesta îl cunoaște sub acest titlu. Sub Radul Paisie e citat în documente din 1535, 1536, 1538, 1539, 1540; ultimele sînt din 23 Martie și din Iunie 1540 (arh. stat., epp. Buzăuluĭ LXXI, 1 ; Miletić, DR., p. 357). Într'un doc. din colecția D-luĭ Tzigara-Samurcaș, 14 Sept. 1540, Vlaĭcul e numit „fost mare logofăt"; logofăt mare era atuncĭ Tatul, pe care îl găsim în funcțiune pănă la 1544 : boerul în retragere e pus totuși în listă înaintea celuĭ în funcțiune.

CXXXII.

— Se roagă de Brașovenĭ să petreacă pe oameniĭ de casă aĭ diaculuĭ său dela Brașov la Rucăr.

Fără loc și dată; monogram ; pecetea ștearsă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No 254.

1535—1545.

CXXXIII.

— Cere Brașovenilor liberarea unuĭ Neagoe, ca să fie judecat în țara sa, căcĭ acolo la Brașov el n'are pîrîșĭ „не има перник"; îl va judeca domnul „ако има ѡн нѣкое перниц[и] нѣкде". — Ianuarie 25.

Monogram. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 260.

1535—1545.

CXXXIV.

— Scrie „județuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Cîmpulung“ că datoriile luĭ Ivan Voĭco (дльгове ивановоиков) din Brașov s'aŭ plătit și n'aŭ de ce să se maĭ plîngă; să dea decĭ îndărăt tot ce aŭ luat eĭ „de dincolo de plaiŭ“. — La sfîrșitul scrisoriĭ: ис[прави] пъдѹрь лог[офет]. „Scris în luna luĭ Octomvrie 18“.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † іѡ радѹл воевода но[ваго и гнь] вл[ашкы]. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 269.*

1535—45. — Pădure, care la 21 Aprilie 1528 era diac (doc. din arh. stat.), e citat ca logofăt într'un doc. fără dată dela Vlad V (Vlad fiul luĭ Vlad 1530—32) (arh. stat., Tismana), ĭar în socotelele Brașovuluĭ la 1534 (sub Vlad VI), 1537 și 1538 (sub Radu Paisie). Quellen II, p. 367—368, 519, 560. E citat și într'un doc. din 14 Sept. 1540 (colecția d-luĭ Tzigara-Samurcaș). — Între copiile Acad. Rom. se află o scrisoare către Brașovenĭ a pîrgarilor din Cîmpulung, în limba germană, într'o afacere a acestuĭ Ivan Voĭco cu un Sas din Rîjnov, 1521. Municipalitatea săsească din Cîmpulung era încă în floare la 1521.

CXXXV.

— Asigură pe Brașovenĭ că pot călători în liniște prin țara sa, căcĭ a dat poruncă „vătafilor“ să-ĭ păzească de răŭfăcătorĭ. — Iunie 17.

Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), cu legenda: † печ[ат і]ѡ р[адѹл] воевод[а] и гнь [вла]шк[ои земл]и. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 274.*

1535—1545. — Cf. No. arh. 261.

CXXXVI.

— Roagă pe Brașovenĭ să-ĭ scutească de vamă niște pîne (хлеб), „.си. гълецѹи“, cum aŭ făcut și maĭ nainte. — Maĭ 13.

Monogram; pecetea perdută. — Arh. No. 278.

1535—1545. — Contimporană cu No. arh. 274.

CXXXVII.

— Scrie Brașovenilor să trimeată la dînsul pe oamenii cărora niște supuși ai săi le luaseră niște caĭ; el le va da caii îndărăt. — Aprilie 16.

Monogram; pecete lipită pe hîrtie, c. 3 cm. în diametru și cu legenda foarte bine păstrată: † печат ιω радȣл воевода и гнь влашкои земли. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 287.*

1535—1545.

CXXXVIII.

— Scrie Brașovenilor că a trimes pe slugile sale Triful și Ciocan să-ĭ facă un car legat în fier și-ĭ roagă să le îngădue a-l fereca în obezĭ marĭ de cîte o maje.

Fără loc și dată; monogram; pecetea stricată. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 285.

c. 1545. — Un „Tryffwle de Thwrckssor“ e citat în socotelele Brașovuluĭ la acest an. Quellen III, p. 304.

16. Mircea II Ciobanul.

CXXXIX.

Mircea vv. scrie Brașovenilor că a primit scrisoarea lor și a Baratuluĭ (Martinuzzi) și le-a înțeles pe amîndouă; îĭ roagă să-ĭ trimeată și de-aci înainte știrĭ dela dînșiĭ, și să stăruească pentru un leagăn ce l-a tocmit, să fie gata de Paștĭ, avînd mare nevoe de el. Să creadă cele ce le va spune trimesul lor Balint. „Scris Aprilie 1“.

Monogram; pecete mică, ștearsă. Cursiva sec. 16. — Arh. No. 16.

1545—1552.

CXL.

Cere dreptate dela Brașovenĭ pentru un supus al

săŭ, căruĭa niște Săcuĭ din Bașfalo și Turcheș îĭ furaseră 3000 de aspri. — Fevruarie 7.

Cursiva sec. 16. — Arh. No. 17

1545—1552.

17. Mihnea Turcitul.

CXLI.

„Io Mihnea voevod, cu mila luĭ Dumnezeŭ și cu norocul domnuluĭ nostru al împăratuluĭ“ (**и съ нароком господинѹ ни чьститомѹ цръ**), scrie județuluĭ Hîrj Lucaciŭ (**хръж лѹкач**) că a trimes carte de ĭertare pribegilor Danciul și Radul postelniciĭ, fiiĭ Caleĭ din Brîncovenĭ, și după ce le-a dat ĭertarea cerută, nu înțelege de ce nu se întorc și eĭ la casele și satele lor, cum s'aŭ întors și ceĭlalțĭ pribegĭ; alte cărțĭ el nu va maĭ trimete, căcĭ destul s'a jurat că nu le va face nicĭ un răŭ. — Noemvrie 15.

Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), cu legenda: † печат іѡ михнѣ воевод, гнь влашкое; *adresa:* † хрьж лѹкач сѹдцѹ брашовскомѹ градѹ. — *Arh. No. 321.*

1582.

CXLII.

„Mihnea voevod și domn“ înștiințează pe județul Brașovuluĭ că a trimes pe marele comis Radul la Danciul și Radul postelniciĭ, fiiĭ Caleĭ din Brîncovenĭ, ca să-ĭ înduplece a se întoarce în țară, în pace și fără teamă; le făgăduește că are să le dea toate moșiile, „căcĭ domnia mea nu ține moșiile nicĭ unuĭ boer din țara domnieĭ mele“; sînt oamenĭ tinerĭ și nu înțeleg că odată ce s'a legat cu jurămînt să le ĭerte capetele și să le dea moșiile, așa va și face. — Noemvrie 30.

Monogram; adresa: хръж лѹкач. — *Arh. No. 322.*

1582. — Din socotelele Brașovuluĭ se constată că Danciul și

Radul petreceaŭ încă prin Dechemvrie 1582 la Brașov și că în adevăr Radul comisul venise la dînșiĭ. Hurmuzaki XI, p. 825. Lucas Hirscher, un vestit județ al Brașovuluĭ, ocupa această funcțiune între aniĭ 1577—1583, 1585—90. Cf. No. arh. 569 (Regestele).

18. Un domn al țăriĭ rumîneștĭ din sec. 16.

CXLIII.

Un domn rumîn scrie Brașovenilor că regele l-a trimes în țara sa, dar boeriĭ, a căror femeĭ se aflaŭ la Brașov, s'aŭ dus la Turcĭ și l-aŭ gonit; tot ce vor avea la Brașov aceĭ boerĭ, să se dea în mînile jupînuluĭ Voĭco, Brate și Filce: va vorbi el cu regele, căcĭ el e devotatul lor și-ĭ slujește bucuros oricînd.

Fără monogram; pecete pe ceară roșie, c. 3 cm. în diametru, ruptă; nu samănă cu celelalte pecețĭ domneștĭ; în partea păstrată se citește: воєводє. *Scrierea: sfîrșitul sec. 15 saŭ începutul sec. 16. — Arh. No. 466.*

N'am putut găsi nicĭ un criteriŭ spre a preciza data acesteĭ scrisorĭ. Cunoaștem un grămătic Filcea la 1533 (două documente din anul acesta, unul din 15 Noemvr. la arh. stat., altul la Acad. Rom.) Pe Voĭco și pe Brate nu-ĭ găsim însă la un loc cu dînsul. Dacă nu ne-ar împiedeca caracterul paleografic al scrisoriĭ, am putea să-ĭ identificăm cu Vajkul și Bratya (Voĭcul și Bratea) din doc. dela 20 Ian. 1432 al luĭ Vlad Dracul (Hurmuzaki I, 2, p. 574); la această identificare se opune și numele de „rege“; Vlad Dracul ar fi zis „chesar“ luĭ Sigismund. Scrisoarea este probabil din prima jumătate a sec. 16, poate a luĭ Vlad VI saŭ a luĭ Radu dela Afumațĭ. Voĭco ar putea să fie identic cu cel trimes de Radu la 1522 în misiune la Brașov; Regestele, No. LXXXVII.

II. Scrisorĭ de boerĭ, mitropolițĭ, județĭ, pîrgarĭ și obștiĭ orășeneștĭ și săteștĭ.

I. Stanciul, vistierul luĭ Vlad I Dracul.

CXLIV.

Stanciul vistier scrie Brașovenilor că fratele săŭ Constantin a fost la dînșiĭ cu carte dela voevod, să-ĭ scoată dobitoacele ce le avea la Surva; eĭ însă n'aŭ vrut să le dea, ci aŭ cerut mărturie. A mărturisit dar el înaintea luĭ Hanăș și a pîrgarilor din Tîrgoviște; mărturisește și femeea luĭ Surva și Gales; să-ĭ dea deci dobitoacele îndărăt. „Iar dacă nu mi le-țĭ da, puteți voĭ vinde țara rumînească (власкѫ землѫ), dar lucrul meŭ n'are să se piarză.“ „Credețĭ pe Surva“.

Fără loc și dată; adresa: pîrgarilor din Brașov. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 523; Mil. No. 58.

c. 1432 — 1440/1441. — După caracterele paleografice, am pune această scrisoare a vistieruluĭ Stanciul maĭ curînd în a doua, decît în prima jumătate a sec. 15. No. arh. 186 (= XLVIII) ridică însă orice îndoeală: e vorba de aceleași persoane, Stanciul e unul din ceĭ doĭ Stanciul cunoscuțĭ din documentele luĭ Vlad Dracul dela 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574), 1437, Aprilie 8 (arh. Brașovuluĭ No. 770=XLVI: Stanciul, fratele luĭ Mircea) și August 13 (Milètić, DR., p. 333), 1439 2 Aug. și 8 Sept. (arh. stat.; Arh. ist. I, 1, p. 85) și 1441, Maĭ 14 (arh. stat.: Stancio Honoĭ). Sub Vladislav II unul dintr'înșiĭ este vornic, altul spătar (doc. dela 28 Martie și 1 Aug. 1451, 2 Aug. 1453 și 15 Aprilie 1456: Stance și Stanciul vornic, Stanciul spătar saŭ „мечоноша“;

arh. stat.: cf. și doc. din 2 Aug. 1451: Stance vornic și Stanciul spătar; arh. stat.: un duplicat al celuĭ dela 1 Aug. 1451). În linie ascendentă trebue să fie înrudițĭ cu Stanciul fiul luĭ Mahera мaχернинъ сынъ) din chrisovul luĭ Dan II dela 5 Aug. 1424 (arh. stat.), ĭar în linie descendentă cu Stanciul Șoĭmul, vornicul mic al luĭ Radu cel Frumos, 15 Ianuarie 1465 și 1467 (arh. stat.; Miletić, DR., p. 335) și 22 Ian. 1471 (Venelin, p. 96). Sub Vlad Călugărul găsim un singur Stanciul, comis la 1483 (Arh. ist. I, 1, p. 87 = Miletić, DR., p. 340). — Surva și Gales sînt doĭ cetățenĭ sașĭ: sub Surva se ascunde numele săsesc Sirwes, Cirwes, Czurwe, Czirbes, Cirvisen, Tzirbes (=Servatius): un cetățean cu acest nume găsim pe la 1475—1500 (Quellen III, p. 752, 760; cf. p. 630 și passim); Gales este saŭ din neamul Galles Lerenczen (1475—1500; Quellen III, p. 691, 695, 698; cf. un Gallys în Neustadt din țara Bîrseĭ, ibid., p. 22 (an. 1536), saŭ un Gallus, Gaylus, Gaylusch, familie ce se întâlnește la Brașov între 1475—1500, la 1503 și maĭ încoace, ĭar la Sibiŭ pe la 1485—86 și maĭ încoace; cf. d. p. Quellen III, p. 756; Rechnungen; I. p. 113 și urm.

2. Coĭe.

CXLV.

Coĭe scrie „jupînuluĭ Revăl Petru", rugîndu-l să răspunză peste o lună la Tîrgoviște, căcĭ se duce acolo.

Fără loc și dată; pecete foarte mică, pe ceară albă, fără legendă, cu un и *în mijloc. Scrierea: sec. 15 saŭ începutul sec. 16. — Arh. No. 469.*

1474—1475 saŭ 1484—1485.—Aniĭ cînd Petrus Rewel e județ în Brașov.—Numele Coĭe îl găsim în Rîjnov pe la 1536 (Quellen II, p. 21) era întrebuințat însă și în țara rumînească; Coĭco, Coĭca nu e decît deminutivul luĭ Coĭe.

3. Sinadin al Căpitanuluĭ, boer al luĭ Vlad III Călugărul.

CXLVI.

Sinadin Capitanov mulțămește Brașovenilor pentru ospitalitatea ce a găsit la dînșiĭ, cîtă vreme era fugit din țară, și-ĭ asigură că va interveni totdeauna pe

lîngă voevod în favorul lor. Să trimeată deci un om de-al lor împreună cu Hrus, cel care maĭ fusese în misiune la voevod. „Al domnieĭ voastre smerit Sinadin Capitanov".

Fără loc şi dată; pecete foarte mică, fără legendă şi cu un semn ce nu se poate distinge. Scrierea: sec. 15 saŭ încep. sec. 16. — Arh. No. 497.

c. 1482. — Sinadin este un credincios al luĭ Vlad Călugărul şi trăise lîngă dînsul în pribegie; cf. No. arh. 153 (=CXX) din 1484. El era socrul luĭ Basaraba cel Bătrîn; cf. nota dela No. LXIII. — Hrus = Crus, Craus (Kraus), familie cunoscută la Saşiĭ din Braşov în sec. 15 (1475—1500; Quellen III, p. 622 şi urm.).

4. Dragomir al luĭ Manea, vornicul luĭ Vlad III Călugărul.

CXLVII.

Dragomir al luĭ Manea scrie jupînuluĭ Lorinţ să-ĭ dea îndărăt nişte lucrurĭ lăsate odată cu jupîniţa Neacşa şi cu slujnica Ilca, şi anume două părechĭ de desagĭ (БИСАГИ ЗАГИЕ .В.) şi nişte scule, pe care nu voise să le dea Neacşiĭ, cînd a eşit din Braşov.

Fără loc şi dată; pecete verde, perdută; adresa: ЖЅПАНЅ ЛОРИНЦЅ. *Scrierea: o cursivă urîtă, s'ar părea din sec. 16. — Arh. No. 524.*

c. 1482. — Între 1482—90 Dragomir al luĭ Manea (МАНЕВ) e întîiul sfetnic al luĭ Vlad Călugărul; la 1490 îl înlocueşte Dragomir Udrişte; cf. nota dela No. CCIX. — Neacşa era soţia luĭ; ea petrecuse cu el la Braşov timpul pribegieĭ sub Basaraba cel Tînăr.

CXLVIII.

Jupîn Dragomir al luĭ Manea scrie Braşovenilor că a avut la dînşiĭ, maĭ bine de un an, nişte piper, pe care eĭ l-aŭ dat luĭ Neagu, care pretindea că-ĭ este dator pentru nişte berbecĭ. Dacă-ĭ este dator, să vie la dînsul să-ĭ plătească.

Fără loc şi dată; pecete în ceară verde, c. 2 cm. în diametru, cu legendă ilisibilă. — Arh. No. 457; Mil. No. 105.

c. 1482—1490.

5. Dragomir Udrişte, vornicul luĭ Vlad III Călugărul.

CXLIX.

Jupîn Dragomir Udrişte scrie judeţuluĭ Revel Petru şi pîrgarilor, să-ĭ dea nişte lucrurĭ ce le are la Mihaĭ şi Chirca şi să nu-l trimeată, fără trebuinţă, să se judece înaintea „pîrgarilor meşterĭ“ dela Sibiŭ. „Cîrstea Roşul“ îĭ ţine cărţile şi nu i le dă. — Tîrgovişte, August 20.

Pecete verde, stricată ; adresa : рѣвел пътрꙋ. *Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 519.*

1484—1485. — Petrus Revel e judeţ în aceştĭ anĭ. — Cîrstea Roşul, pe care îl cunoaştem din No. LXXXIX (arh. No. 112) ca prieten al luĭ Basaraba cel Tînăr, este prob. cetăţeanul Roth (Ruth) Kyrschis (Kertschys, Korschis, Kursttchis), proprietar în „quartale porticae“, pe la 1475—1487, în Braşov (Quellen III, p. 617).

CL.

Jupîn Dragomir Udrişte scrie Braşovenilor că pe Coşota (кошотꙋ) l-aŭ prins Rumîniĭ (власи) şi l-aŭ adus la el; ce se va întîmpla maĭ departe, le va da de ştire; deocamdată să creadă spuselor luĭ Stoĭca şi luĭ Tălmaciŭ.

Pecete pe ceară verde, ştearsă; legenda pare să fi fost, după urmele literilor : † жꙋпан драгомир ꙋдрище. — *Arh. No. 477.*

c. 1482—1492.

CLI.

Jupîn Dragomir Udrişte scrie Braşovenilor să-ĭ libereze nişte piper şi nişte bogasiĭ confiscate; el ceruse să-l scutească de vamă la vînzare, cum îĭ făgăduiseră; dacă nu maĭ vor să-l scutească, să lase piperul în sacĭ pănă ce se va vinde, şi-apoĭ, de-ĭ vor ĭerta vama

bine, de nu, să și-o ia în piper; îi roagă să creadă cele ce vor spune din partea sa Mihail grămăticul și Baico.

Fără loc și dată; pecete verde, ștearsă. Scrierea s'ar părea din sec. 16. — Arh. No. 533.

c. 1482—1492.

CLII.

Jupîn Dragomir Udriște roagă pe Brașoveni, care prinseseră pe un hoț (влъхвъ) ce-i jefuise biserica din Bucov, să îngrijească ca să nu i se piarză sculele furate; cît despre hoț, să-l omoare, căci este obiceiul: cine fură din biserici, să fie pedepsit cu moarte.

Fără loc și dată; pecete în ceară verde, cu o floare în mijloc și fără legendă. — Arh. No. 539.

c. 1482—1492.— Pela 1490 și 1492 Dragomir Udriște era vornic mare al lui Vlad Călugărul; cf. doc. din 21 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 5) și cel din 9 Oct. 1492 (Miletić, DR., p. 344). În chrisoavele lui Vlad dela 1493, Iunie 15, și 1494, Iulie 22 (arh. stat.), nu mai figurează între boeri. Vezi nota dela arh. No. 470 (=CCXI), unde 1490 trebue îndreptat în 1492.

6. Staico, logofătul lui Vlad III Călugărul și al lui Radul IV cel Mare.

CLIII.

Staico logofătul scrie Brașovenilor pentru omul său Neagoe din Măgureni, care mersese la Brașov să tîrguească una alta; vrînd să se întoarcă, el „și-a făcut pecete pentru marfa și florinții“ ce-i avea, dar uitînd-o la gazda unde stătuse și negăsindu-i-o vameșii în tobolița, i-au luat [încă odată] trei florinți. Să-i facă dreptate, căci va aduce martori cum că a perdut pecetea. — Sub pecete se înțelege aci certificatul de plata vămii.

Fără loc, fără dată, fără pecete. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 475; Mil. No. 103.

CLIV.

Staico logofătul roagă pe Brașovenĭ să-ĭ trimeată prin omul săŭ Nanciul un „maĭstor“ care știe să vindece boala de picioare „маистор що є вещ за болєстїю ногам“.

Fără loc, fără dată, fără pecete. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 528.

Amîndouă scrisorile luĭ Staĭco sînt dintre aniĭ 1483—1507. Asupra luĭ vezĭ nota dela No. arh. 476 (=CCXIII). — Un „Nanczwl, Nenczwl de Argesch“ e pomenit în socotelele Sibiuluĭ la 1500 (Rechnungen I, p. 290, 293).

7. Cîrstian, vornicul luĭ Radul IV cel Mare.

CLV.

Cîrstian vornicul scrie Brașovenilor că un om al lor, Marco, șĭ-a dat un fecior luĭ Stănislav să-l învețe limba [rumînească]; băĭatul a fugit însă la Hîrsova și s'a turcit; cu toate stăruințele sale și ale luĭ Stănislav, el nu vrea să se întoarcă, deși Turciĭ nu-l țin cu dea sila; să se știe decĭ că Stănislav n'are nicĭ o vină.

Pecete mică pe ceară albă (c. 1 cm. în diam.), cu o stea în mijloc și cu legenda: † кръстиıанъ дворникъ. *Scrierea: sfîrșitul sec. 15. — Arh. No. 536.*

c. 1503. — Cîrstian e vornic la Vlad Călugărul în 1483 (Mil., DR., p. 340); în documente dela 15 Iunie 1493 și 22 Iulie 1494 e „fost vornic“ (arh. stat.; Mil., p. 344); tot așa la 1496, August 1 (arh. stat.), 1497, Ian. 9 (Mil., p. 347), 15 Apr. 1498 (ibid., p. 348), 24 Maĭ 1501 (ibid., p. 352), 9 Martie 1502 (arh. stat.). La 9 Iunie 1504 e mare vornic, ĭar la Noemvrie acelaș an fost vornic (Mil., p. 353, 354); îl găsesc pentru ultima oară într'un doc. din 20 Iulie 1507 (arh. stat.), unde atributul nu i se poate ceti, fiind șters de tot (acelaș lucru într'un chrisov dela 1499 din arh. stat.: locul cu data luneĭ este rupt). Cf. Regestele No. XL.

8. Gherghina, părcalabul luĭ Radul IV cel Mare.

CLVI.

„Gherghina părcalabul“ scrie Brașovenilor că trimete la eĭ pe Hanăș, să-ĭ cumpere niște cuțite, și se roagă să-l scutească de vamă.

Fără loc și dată; adresa obicĭnuită. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 487.

c. 1496—1508. — Asupra luĭ Gherghina vezĭ nota dela No. CXXXVI.

9. Calotă, marele vornic al luĭ Basaraba IV Neagoe.

CLVII.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, roagă pe Brașovenĭ să facă dreptate siromahuluĭ Tudor, căruĭa niște oamenĭ aĭ lor, anume: Ciontea din Brașov, Ștefan, Radul și Cîndea din Țînțarĭ, îĭ furaseră șapte caĭ din munte.

Fără loc și dată; pecete verde, ruptă. — Arh. No. 492.

c. 1512—1520

CLVIII.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, și „jupîn Harvat, mare logofăt“, scrie Brașovenilor că li s'a plîns „Badĭul din tîrgul Buz[ăuluĭ]“, că a lăsat niște pește la un om al lor Urzică; Urzică era însă dator gineréluĭ luĭ Becner și acesta a confiscat peștele dela Urzică; eĭ cer să i se dea „marfa“ îndărăt, căcĭ de nu, vor lua de unde vor găsi.— Tîrgoviște, Dechemvrie 19.

Pecete de ceară verde, ruptă în parte; legenda pare a fi fost întreagă: † печат [сътвор]и [жȣпа]н калот[ъ] велики дворник; *lipsesc dintr'însa c. 10 litere. — Arh. No. 554.*

1512—1520.

CLIX.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie Brașovenilor că a înțeles solia luĭ Coman și că oameniĭ lor, carĭ aŭ să se plîngă de ceva, n'aŭ decît să vie la dînsul să le facă dreptate.

Fără loc și dată; pecete pe ceară verde, c. $2^1/_2$ cm. în diametru, cu o figură ce nu se poate distinge; din legendă se recunoaște дворник; *întreagă pare a fi fost:* † печат сътвори жѹпан калотъ велики дворник. — *Arh. No. 495.*

1520—1521. — Coman e pomenit ca trimes al luĭ Basaraba la Noemvrie 1520 și la Martie, Iulie și August 1521. Quellen I, p. 247, 330—334, 347 [Comanen], 349—350. Cf. No. arh. 556.

CLX.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie jupînuluĭ Begne (бегнѣ) și jup. Hanăș, vameșilor, că a înțeles solia luĭ Lupul și-ĭ roagă să dea voĭe acestuĭa să-ĭ cumpere una alta, deoarece la Bobotează „богоꙗвление“ are să-șĭ dea fata după Drăghicĭ.

Fără loc și dată; pecete verde, stricată. — Arh. No. 555.

c. 1520—21.

CLXI.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie Brașovenilor că-șĭ mărită o fată și-ĭ roagă să vie și dintre eĭ vre-o treĭ patru la nuntă; să creadă ce le va spune sluga domnească, Coman portarul.

Fără loc și dată; pecete verde, ruptă; samănă cu cea dela No. 554 și 555; cf. No. 495. — Arh. No. 556.

c. 1520—1521. — Cf. nota dela No. arh. 495. — Scrisorile de sub No. 492 și 554 sînt dintre aniĭ 1512—20; cf. nota la No. CCXVI (=Arh. No. 483). Johannes Benkner e aproape în tot timpul domnieĭ luĭ Neagoe Basaraba județ al Brașovuluĭ (1512, 1513, 1515, 1517—18, 1521).

10. Neagoe, spătarul luĭ Radul V dela Afumaţĭ.

CLXII.

Neagoe spătarul scrie luĭ Becner Hanăş, judeţul Braşovuluĭ. că doreşte să trăească în pace cu el, cum a trăit şi tatăl săŭ, în locul căruĭa a rămas; de va avea vre-o nevoe, să trimeată la el şi-ĭ va face pe plac.

Adresa : жѹпан кегнер ханкш. *Scrierea : pare dela sfîrşitul sec. 15. — Arh. No. 525.*

c. 1521. — Un Neagoe spătar se găseşte la 3 Fevr. 1522 printre boeriĭ luĭ Radul dela Afumaţĭ (arh. stat., epp. Argeşuluĭ XLIV, 6); într'un doc. din 1525, Maĭ 30, e mare comis (arh. stat.), ĭar într'unul dela 1526, Maĭ 18, e vistier (Acad. Rom.); la 21 Aprilie 1528 e mare vornic (arh. stat.). La 1529 e vornic al luĭ Moisi (documente din arh. stat.). Până să ajungă spătar, fusese, pe la 1519, mare postelnic (11 Iulie; arh. stat., epp. Argeşuluĭ VI, 1); pe la 1517 mare stratornic (Iulie 19; arh. stat., Tismana XIII, 2), pe la 1511 comis (Aprilie 19; arh. stat., Govora XXXII); pe la 1508 şi 1502 stratornic (arh. stat., Govora III, 2 [6 Iunie 1508]; Căluĭul [19 Iunie 1502]. La 1508 Iunie 16 e citat şi ca postelnic (arh. stat., Mitropolia Bucureştĭ XX, 1). — Tatăl luĭ poate să fi fost saŭ marele vornic Neagoe dela 1500 (Maĭ 3; arh. stat., Govora IV, 1) saŭ, ceea ce este maĭ puţin probabil, Neagu vornicul luĭ Basaraba cel Tînăr, despre care ştim că a avut maĭ dese relaţiĭ cu Braşoveniĭ; cf. No. CCIII şi CCIV. — Am pus scrisoarea luĭ Neagoe spătarul în an. 1521, fiindcă atuncĭ Johannes Benkner era judeţ al Braşovuluĭ. Nu cred să fie din 1523 (judeţ era tot Benkner), deoarece Neagoe era un boer credincios al luĭ Radul dela Afumaţĭ. — După caracterele eĭ paleografice, am pune-o maĭ curînd la sfîrşitul sec. 15 decît la încep. sec. 16.

11. Harvat, logofătul luĭ Radul V dela Afumaţĭ.

CLXIII.

Jupîn Harvat logofătul scrie judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov că trimete pe Iarciul vistierul în Moldova şi se roagă să-ĭ dea un tovarăş de drum, dar cît maĭ ĭute, „căcĭ are slujbă mare de făcut“.

Pecete mică pe ceară albă, fără legendă și cu o figură nelămurită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 562.

c. 1521—1525. — Harvat e logofăt mare la 1512 (arh. stat., Mitropolia Bucureștĭ CLVII, 9); la 23 Iulie și 14 Dech. 1514 e logofăt și mare logofăt (arh. stat., Bistrița I, 3; Tismana LXXXII, 2 [traducere]). Dela 1514 înainte el figurează în toate doc. luĭ Neagoe Basaraba. Rămîne logofăt sub Radul dela Afumațĭ (3 Fevr. 1522; arh. stat., epp. Argeșuluĭ XLIV, 6). La 1510—1511 era vistier al luĭ Vlăduță, ĭar la 1508—1509 spătar al luĭ Mihnea (maĭ multe documente din arh. stat.). — Am pus scrisoarea luĭ Harvat între aniĭ 1521—1524, timpul luptelor pentru domnie, deoarece dela 1525 încoace nu-l maĭ găsim în documente, și e probabil că a murit între aniĭ 1522—1525; la 19 Maĭ 1526 Radul dela Afumațĭ confirmă o parte de moșie în Studina luĭ „Alicsandru, fiul logofătuluĭ Harvat“ (arh. stat., Bistrița XXIV, 5).

12. Boeriĭ luĭ Radul V dela Afumațĭ.

CLXIV.

Maĭ mulțĭ boerĭ rumînĭ roagă pe Brașovenĭ, să îngrijască de „sufletele muereștĭ“ ce sînt printre dînșiĭ; eĭ se luptă pentru creștinĭ, și de le va ajuta Dumnezeŭ și nu vor peri, le vor răsplăti binefacerile lor.

Fără loc, fără dată, fără pecete și fără adresă. Scrierea: sec. 15 saŭ începutul sec. 16. — Arh. No. 462.

c. 1521—1525. — Presupun că sînt boeriĭ luĭ Radul dela Afumațĭ.

13. Coadă, mare clucer al luĭ Radul V dela Afumațĭ.

CLXV.

Jupîn Coadă кодѣ [1]), mare clucer, scrie județuluĭ Becner să-ĭ întoarcă două epe ale luĭ.

Fără loc și dată; pecete pe ceară albă, cu o figură ce nu se distinge bine și fără legendă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 502.

c. 1525—1527. — Coadă e mare clucer al luĭ Radul dela Afumațĭ la 1527 (Noemvrie 21; doc. din arh. stat: „испрaв[н] кодѫ вел.

---

[1]) Într'un doc. dela 1 Fevr. 1545 scris кодѫ (arh. stat.).

ключєр"); scrisoarea luĭ este din 1525—26, cînd Benkner era judeţ (lista D-luĭ Fr. Stenner). Îl găsesc clucer pentru ultima oară la 1541 (Fevruarie 10; arh. stat., Brîncoveniĭ XXVIII, 1), cînd e pomenit şi în socotelele Braşovuluĭ (Quellen III, p. 117: Koda Kultscher; cf. ibid., p. 163: Braşoveniĭ cer dela dînsul, prin Iunie 1541, ştirĭ despre Turcĭ). La 1542, 1543 şi 1544 este mare vornic (maĭ multe documente din arh. stat.).

14. Drăghicĭ spătarul şi Udrişte paharnicul, boeriĭ luĭ Vlad V şi Vlad VI.

CLXVI.

Jupîn Drăghicĭ spătarul şi Udrişte paharnicul trimet pe sluga lor Neagoe la judeţul Braşovuluĭ Lucaciŭ, rugîndu-l să le fie de ajutor.

Fără loc şi dată; adresa: жѹпан лѹкач; *pecete ovală, pe ceară albă, c. 1 cm. în diametru; în mijloc: un cap de Romîn, cu barbă şi căciulă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 521.*

c. 1530—1533, cînd Lucas Hirscher era judeţ al Braşovuluĭ. În documente din 16 Noemvrie 1530, 9 Ianuarie 1531 şi 26 Aprilie 1533 Drăghicĭ spătarul şi Udrişte paharnicul sînt citaţĭ împreună ca boerĭ aĭ luĭ Vlad V şi Vlad VI (arh. stat., Tismana XL, 3; Bistriţa IV; Cîmpulungul X, 1). Drăghicĭ spătarul, fără Udrişte, e citat în acte dela 1531. Septemvrie 18, şi 1533 Fevruarie 2, Aprilie 15 (arh. stat.) şi Octomvrie 13 (Acad. Rom.) şi de maĭ multe orĭ în 1534 (arh. stat.). În interesantul document de hotărnicie al oraşuluĭ Gherghiţa, dela 17 Martie 1534, el e numit mare spătar, iar Udrişte mare vistier (arh. stat.). Udrişte e vistier la 1 şi 10 Aprilie 1535 (doc. dela Vintilă — Vlad VI; epp. Rîmniculuĭ LXV, 1; Argeşuluĭ XLIV, 7) şi la 7 Maĭ 1535, sub Vlad VI (arh. stat., Buzăul LXXII, 1); în această calitate îl găsim şi sub Radu Paisie la 24 Octomvrie 1535 (arh. stat.), la 1537, 1540 şi 1542 (Miletić, DR., p. 356—357). Într'un doc. din 20 Fevruarie 1542 (arh. stat., epp. Argeşuluĭ XXII, 3) e numit mare vistier; la 10 Ianuarie acelaş an simplu vistier (arh. stat.). — Despre Drăghicĭ spătarul ne vorbesc deseorĭ şi socotelele Braşovuluĭ: 1534 (Quellen II, p. 353), 1539 (II, p. 621), 1541 (III, p. 103), 1542 (III, p. 186): aci e numit, ca şi Udrişte, „din Mărgineni"; cf. p. 191, 193), 1545 (III, p. 265), 1546 (III, p. 351). Boerul Drăghicĭ dela 1538 (Quellen II, p. 585) este acelaş.

15. Drăghicĭ, mare vornic sub Vlad V şi Vlad VI.

CLXVII.

„Jupîn Drăghicĭ, mare vornic în ţara rumînească" înştiinţează pe Braşovenĭ că trimete pe Tudor şi pe Dralea cu 63 de boĭ şi cu 7 măjĭ de ceară, ca să le vînză, şi-ĭ roagă să nu-ĭ ĭa vamă, „căcĭ sînt al vostru".

Fără loc şi dată; pecete pe ceară verde, a cărcĭ legendă pare să fi fost: † жѹпанъ [дрѫгич велики д]ворник; *în mijloc o floare, cu cîte o stea dea dreapta şi dea stînga şi cu nişte figurine ce nu se disting lămurit. Scrierea: o cursivă foarte măruntă dela începutul sec. 16. — Arh. No. 459.*

CLXVIII.

„Drăghicĭ, marele vornic", scrie judeţuluĭ din Braşov şi celuĭ din Rîjnov că trimete pe omul săŭ Dragomir pentru nişte porcĭ ce-ĭ are în ţara Oltuluĭ (ѹ землѣ ѡлтѡском); să-l îngădue a-ĭ trece peste plaiŭ şi să-ĭ dea un om care să-l petreacă pănă la hotar.

Fără loc şi dată; pecete verde, stricată; se poate ceti numaĭ ж[ѹпан]. *Scrierea: începutul sec. 16. — Arh. No. 465.*

CLXIX.

„Jupîn Drăghicĭ, marele vornic", scrie Braşovenilor că se trudeşte în destul pentru dînşiĭ; să întrebe pe jupîn Cîrstea şi pe Giurgea (џѹрџъ) cum a intervenit pe lîngă domn pentru toate afacerile lor; se roagă decĭ şi el pentru nişte zăloage ce are omul săŭ Gonţea: la Blum Hanăş [1]) un baer (баеръ) de 15 aspri; la Brid Hanăş o toboliţă ferecată (тоболица ѡкован[а]) de 18 aspri, la Hanăş o strujitoare (rîndea) „хрѣсовачъ" [2]) de 13 aspri; a însărcinat pe fiul săŭ popa Radul să le scoată.

---

[1]) Cf. No. 264 dela Radu cel Mare; Mil., Novi Gramoti, p. 80.

[2]) Cuvîntul nu există în dicţionare; însemnarea luĭ o cunosc dela elevul meŭ, D-l Stoĭca Nicolaescu, care l-a auzit la Bulgariĭ din Macedonia.

Fără loc și dată; pecete verde, stricată; se poate ceti numai [кѣлн]кн дворн[нк]. *Scrierea: începutul sec. 16. — Arh. No. 473.*

CLXX.

Jupîn Drăghicĭ vornicul scrie Brașovenilor că, cu ajutorul luĭ Dumnezeŭ și cu norocul domnuluĭ săŭ Vlad, s'a întors ĭarășĭ în țara rumînească, unde Vlad s'a așezat în scaunul părintesc, și-ĭ roagă să trimeată un om al lor, care să fie de față la sosirea domnuluĭ, și să creadă cele ce le va spune Mihail. — Iunie 3.

Pecete mică, ovală (c. $1^1/_2$ și 1 cm.); fără legendă, dar cu o figură ce represintă un cap de militar cu coĭf și fară barbă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 559.

Caracterele paleografice ale No. 459, 465, 473 și 559 silindu-ne să le punem în prima jumătate a sec. 16, ele sînt de atribuit luĭ Drăghicĭ marele vornic de sub Vlad V și Vlad VI. Drăghicĭ e pomenit în maĭ toate documentele acestor domnĭ în fruntea listeĭ de boerĭ; așa în documentele luĭ Vlad V [fiul luĭ Vlad]: la 16 Noemvrie 1530 ca vornic (arh. stat., Tismana XL, 3), la 9 Ianuarie 1531 ca fost vornic (mare vornic era Șerban; arh. stat., Bistrița IV), în acelaș an, la 18 Septemvrie, ca mare vornic (arh. stat., Tismana, netrebnice; aci Șerban este fost vornic); în documentele luĭ Vlad VI [fiul luĭ Radu]: la 2 Fevruarie, 26 Aprilie, 3 Iunie, 3 și 15 Noemvrie 1533 ca mare vornic (arh. stat., epp. Argeșuluĭ II bis, 4; Cîmpulungul X, 1; Tismana LXVI, 1; Govora III; IV, 4; cf. și chrisovul din 13 Octomvrie 1533 dela Acad. Rom., unde e numit tot mare vornic. La 17 Martie și 23 Maĭ 1534 e fost vornic (arh. stat., doc. de hotărnicie al orașuluĭ Gherghița; actele mănăst. Bistrița), ĭar la 6 Septemvrie acelaș an „mare părcălab" (arh. stat., Tismana LXVI, 3; Buzăul XLVIII, 15: în amîndouă primul boer din listă). La 7 Maĭ 1535 este ĭarăș fost vornic (mare vornic era Șerban; arh. stat., Buzăul LXXII, 1; cf. și documentele din 1 și 10 Aprilie; arh. stat., epp. Rîmniculuĭ LXV, 1; epp. Argeșuluĭ XLIV, 7). Drăghicĭ rămîne vornic sub Radu Paisie și-l găsim citat cînd ca vornic, cînd ca fost vornic, d. p. la 1535, Octomvrie 24, saŭ la 4 Ianuarie și în Iunie 1536 (doc. din arh. stat., cele două din urmă: Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3). Se poate ca vre-una din scrisorile dela Brașov să fie dată în vremea luĭ Radu Paisie.

16. Vintilă, mare vornic sub Radul VI Paisie.

CLXXI.

Jupîn Vintilă, mare vornic, roagă pe Brașovenĭ, în puterea prieteniei ce are cu dînșiĭ, să-ĭ trimeată „teleaga“ cu 4 caĭ, care se afla de maĭ nainte la dînșiĭ, și-ĭ înștiințează că sluga sa Șușca are să incaseze dela Lorinț o datorie de 7 florinĭ.

Fără loc și dată; pecete pe ceară verde, cu legenda: † жѹпан винтилъ велики дворник *și cu o figură ce se distinge foarte bine: în mijloc e un buzdugan, la dreapta și la stînga luĭ o semilună și o steluță; forma peceteĭ întregĭ este rotundă, ĭar cîmpul pe care e săpată figura oval și tăĭat deasupra: formă obicĭnuită de inel și de pecete. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 466.*

c. 1536. — Prin Ianuarie și Iunie 1536 Vintilă era mare vornic al luĭ Radu Paisie (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3); la 1537, Iulie 1, și la 1538, Ianuarie 28 și Aprilie 24, e „fost vornic“ (Miletić, p. 356; arh. stat., Mitropolia Bucureștĭ XXXIV; Tismana XL, 4). — La 1535, 7 Maĭ, era stolnic la Vlad VI (arh. stat., Buzăul LXXII, 1), pe lîngă care ocupase statornic această funcțiune, ca și pe lîngă Vlad V (documente din 18 Sept. 1531, 2 Fevr., 15 și 26 Aprilie, 3 Iunie, 3 și 15 Noemvrie 1533, 23 Maĭ și 6 Sept. 1534; toate în arhivele statuluĭ). — Într'un document al luĭ Radu Paisie dela 1 Sept. 7043 = 1535 (arh. stat., Govora IX, 3; cf. Introducerea) Vintilă e numit mare vornic; era, evident, unul din boeriĭ devotațĭ aĭ acestuĭ domn.

17. Udriște, vistierul luĭ Vlad VI și al luĭ Radul VI Paisie.

CLXXII.

Jupîn Udriște roagă pe Brașovenĭ să vorbească cu părcalabiĭ [din Bran] să deschidă drumurile; maĭ ușor vor afla astfeliŭ veștĭ despre Turcĭ, decît dacă le vor lăsa închise.

Fără loc și dată; pecete în ceară verde, c. 2 cm. în diametru, cu figură și legendă chirilică ce nu se pot distinge. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 506.

c. 1534—1545. — Udrişte e vistier sub Vlad VI şi sub Radul VI Paisie; e citat în foarte multe documente.

18. Stoïca, părcalabul luï Radul VI Paisie.

CLXXIII.

Stoïca părcalabul scrie luï Lucăcel, judeţul Braşovuluï, despre oameniï săï Şerbu şi Stan, pe care îï arestaseră Braşoveniï în urma uneï pîrï a luï Aldea Tîmpa din Rîjnov, că ĭ-ar fi furat cu un an maï nainte (ѡт лани) nişte oĭ; Stoïca răspunde că Aldea nu maï are nicĭ o oaïe la dînsul; cîte le-a avut, i le-a dat îndărăt; dacă are ceva de pîră, să vie şi să se judece amîndoï înaintea voevoduluï. Jafurile făcute de oaste nu s'aŭ dat îndărăt; ce a avut însă el, a dat tot îndărăt.

Fără loc şi dată; pecete mică, pe ceară albă, ştearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 531.

1541—1542. — Judeţ era la Braşov Lucas Hirscher, numit de Ungurĭ Kis Lukács = Lucaciŭ cel mic şi care maï fusese judeţ dela 1527—1539. — Stoïca părcalabul este de sigur identic cu Stoïca paharnicul din 1539 — 40 (14 Sept. 1539: arh. stat., epp. Buzăuluï LXXII, 2; 23 Martie şi 9 Dech. 1540; ibid. LXXI, 1 şi Călulul). La 10 Fevr. 1541 paharnic e Cracea. Este probabil că prin Ian.—Fevr. 1541 Stoïca a fost numit părcalab de Poenarĭ saŭ de Bucureştĭ, funcţie militară însemnată. — Scrisoarea de sub No. 531 e dată după întoarcerea luï Radul Paisie din expediţia dela 1541 în Ardeal.

19. Oprea, mare logofăt al luï Radul VI Paisie.

CLXXIV.

Oprea, marele logofăt, scrie judeţuluï фѹс ханеш că „purgarĭul" Baslea (басл\u0463) a sosit şi că ceauşul şi boeriĭ, carĭ păzesc scaunul domnuluĭ săŭ, nu îndrăznesc să-ĭ împlinească cererea fără ştirea acestuïa; făgădueşte însă că îndată ce se va întoarce domnul în scaun. va stărui să i se facă pe voe. — Aprilie în 2.

Pecete mică, c. 1 cm. în diametru, cu o figură ce se distinge binişor: nişte floricele în mijloc şi două cruci, sus şi jos, cu legenda: † печат оп[рѣ]; e lucrată cu multă eleganţă. — Arh. No. 550.

1542. — Oprea este logofăt la Radul Paisie în 1537, Dech. 4 (arh. stat., Govora XII, 3), poate şi în 1538 (doc. din 25 Aprilie; arh. stat., Glavaciocul XXVI, 1); fusese paharnic pe la 1525, cînd e trimes de Radul Paisie într'o misiune la voevodul Ardealuluĭ (Quellen II, p. 418). La 1548 e mare logofăt al luĭ Mircea Ciobanul; cf. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. II, nota 4. — Pe la 1542, Ianuarie 2, Oprea se afla la Braşov (Quellen III, p. 153), ĭar prin Aprilie păzea scaunul domnesc, în timpul cînd Radul Paisie plecase spre Orşova şi trecuse Oltul ca să intre în Ungaria. Cf. scrisoarea luĭ Johannes Fuchs din 20 Oct. 1542; Hurmuzaki II, 1, p. 235. — „Purgarĭul Baslea" nu poate fi altul decît Bastel, Braşovean pomenit în socotelele oraşuluĭ ca importator din ţara rumînească la 1543 (Quellen II, p. 234).— Johannes Fuchs este judeţ între aniĭ 1541—44.

20. Drăghicĭ Tătarul, boer de-aĭ luĭ Mircea II Ciobanul.

CLXXV.

Jupîn Drăghicĭ Tătarul propune judeţuluĭ Becne (бекнѣ) să-ĭ vînză un cal bun turcesc, cu care ar putea să stea şi înaintea craĭuluĭ.

Fără loc şi dată, fără pecete. Scrierea: sec. 16.— Arh. No. 489.

c. 1547—48, cînd Johannes Benkner era judeţ în Braşov. — Drăghicĭ Tătarul pare să fie identic cu „Drăghicĭ portarul" dela 1545 (Quellen III, p. 257) şi cu Drăghicĭ cel ce împlineşte la 1547 maĭ multe misiunĭ ale luĭ Mircea Ciobanul în Ardeal (ibid., p. 404, 406).

21. Socol, mare vornic al luĭ Pătraşcu.

CLXXVI.

Socol, marele vornic, scrie vecinuluĭ său, jupînuluĭ Moga Mihaĭ, că domnul său Petraşco trebue să trimeată un dar la Poartă pentru fiul sultanuluĭ; eĭ, carĭ aŭ pribegit atît de mult şi aŭ sărăcit, n'aŭ de unde să trimeată. Se roagă decĭ de el, să-ĭ dea două cupe fru-

moase de argint, şi dacă poate să-ĭ găsească, să-ĭ trimeată şi nişte şoĭmĭ (нєкои соколи), şi-ĭ va fi recunoscător pentru aceasta. — Maĭ 22.

Pecete rotundă, pe ceară verde, c. 3 cm. în diametru, cu legenda: † пєчать [сътвори] соколь вєлики дворникь; *figura din mijloc nu se poate distinge. Adresa: frateluĭ meŭ maĭ mare, vecinuluĭ meŭ de aproape, jupînuluĭ Moga Mihaĭ. — Arh. No. 538.*

c. 1554.— S'ar părea, după adresă, că scrisoarea luĭ Socol e trimeasă unuĭ judeţ al Braşovuluĭ: „frateluĭ săŭ maĭ mare;" un Moga Mihaĭ n'am găsit însă în lista judeţilor, nicĭ în izvoarele locale. Cred dar că jupînul Moga este identic cu boerul Moga, de care ne vorbesc socotelele Sibiuluĭ prin Aprilie 1554; i se dă atuncĭ în dar, din partea celor 7 scaune săseştĭ, patru lingurĭ de argint. Hurmuzaki XI, p. 865. Între 1554—57 el e trimes de maĭ multe orĭ în solie în Ardeal; prin Martie 1557 a fost la regina. Hurmuzaki, l. c., p. 791—796. Era, se vede, maĭ bătrîn decît Socol. — Pătraşcu vv. domneşte dela 26 Fevr. 1554 — Dech. 1557; darul de care vorbeşte Socol a fost trimes, de bună samă, în primul an de domnie.

22. Stănilă, mare vornic al luĭ Pătraşcu.

CLXXVII.

„Jupîn Stănilă, mare vornic" înştiinţează pe Becner Hanăş, judeţul Braşovuluĭ, că trimete pe oameniĭ săĭ Dumitru, Sin şi Radul, ca să aducă în ţară pe mama şi pe jupîniţa sa, şi-l roagă să le găsească un car cu patru caĭ şi să le dea cîţĭva oamenĭ credincioşĭ care să le petreacă pănă la hotar. — Noemvrie 30.

Pecete pe ceară verde, ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 552.

1555. — Stănilă, care se refugiase la Braşov de frica luĭ Mircea, se întoarce, în urma stăruinţelor luĭ Pătraşcu, pe la 1 Noemvrie 1555 în ţară; pe la 30 el trimete după soţia sa. Hurmuzaki XI, p. 792. Cf. ibid., p. VII. La 1555 era judeţ în Braşov Joh. Benkner.

23. Calea, văduva luĭ Datco vornicul, şi fiul eĭ Stoĭcan.

CLXXVIII.

Jupînița Calea și fiul eĭ, jupîn Stoĭcan, scriŭ județuluĭ din Brașov, că șĭ-aŭ dat silința să găsească pe hoțiĭ ce furaseră caĭ dela supușiĭ lor și dela craĭul, aŭ aflat însă prea tîrziŭ despre aceasta; de-ĭ vor prinde, îĭ vor pedepsi, ĭar de nu-ĭ vor afla, căcĭ nu vor fi stat mult prin satele lor, îĭ roagă să nu se supere, ci să le rămîe prietenĭ, cum aŭ fost și „tatăluĭ săŭ vorniculuĭ". În scrisoare se vorbește de „credința și prietenia și frăția străbunilor și unchilor și părinteluĭ nostru vornicul" cu Brașoveniĭ.

Fără loc și dată; pecete ovală, în ceară albă, cu o figură ce nu se poate distinge și cu literile кw. *Scrierea: cursiva sec. 16; interesante sînt literele* к, в, д. — *Arh. No. 569.*

c. 1582, cînd frațiĭ luĭ Stoĭcan, postelniciĭ Danciul și Radul, eraŭ pribegĭ în Transilvania. Cf. No. arh. 321 și 322 (Regestele). Calea era văduva luĭ Datco, marele armaș din vremea luĭ Radul Paisie, maĭ tîrziŭ vornic. Iorga, Studiĭ și documente V, p. 171 și urm.

24. Macarie, mitropolitul Ungrovlahieĭ.

CLXXIX.

„Mitropolitul țăriĭ Ungrovlahieĭ" kyr Macarie trimete în misiune la Brașovenĭ pe Dragomir.

Fără loc și dată; pecete de ceară verde, pierdută. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 464.

c. 1480. — Cf. arh. No. 544 (=CCXXIV). — Macarie este întîiul saŭ al doilea mitropolit cu acest nume al Ungrovlahieĭ. Golubinskij, Kratkij očerk istorii pravoslavnych cerkvej, Moskwa 1871, p. 355; Lesviodacs, Istorie bisericească, Bucureștĭ 1845, p. 397.

25. Mitrofan, mitropolitul Ungrovlahieĭ.

CLXXX.

Mitrofan, „mitropolitul întregiĭ Ungrovlahiĭ“, trimete judeţuluĭ Lucaciŭ o scrisoare a doamneĭ Despina, pentru nişte scule ce aceasta avea la dînsul. — Iunie 25.

Pecete verde, pierdută. — Arh. No. 573.

c. 1527. — Lucas Hirscher era atuncĭ judeţ în Braşov. La 1526 Despina se afla încă la Sibiŭ. Hurmuzaki XI, p. 848—850. Cf. arh. No. 258 (Regestele). — În pomelnicul reprodus de Lesviodacs, l. c., p. 398, se citează, după 1510, Varlaam, Simeon şi Mitrofan.

26. Varlam, mitropolitul Ungrovlahieĭ.

CLXXXI.

Varlam, mitropolit „al întregiĭ Ungrovlahiĭ şi exarh al tuturor plaĭurilor“, scrie jupînuluĭ „Hanoş“, judeţuluĭ din Braşov, pentru jup. Sava din Tîrgovişte, care se pusese chezaş înaintea Rucărenilor, pentru nişte oamenĭ de-aĭ lor, prinşĭ şi sloboziţĭ („поставил се ест ꙋ ємство за них“). Rucăreniĭ însă, după ce aŭ slobozit oameniĭ, îĭ cer luĭ Sava să le dea saŭ oameniĭ îndărăt, saŭ 6000 aspri pentru vina lor „за нихнꙋ кривинꙋ .ѕ. хиляд ас҃“. Să-l scoată decĭ Braşoveniĭ din această năpaste. — Maĭ 24.

Pecete pe ceară verde, c. 3½ cm. în diametru, cu legenda chirilică: † си печать [сьт]вор[и] архиепискꙋпь варлам влашкои земли. *Figura: schimbarea luĭ Isus Christos la faţă. — Titlul luĭ Varlam:* милостїю божїєю варлам, прѣосвѣщенныи митрополит въсеи земли ꙋггровлахїас *(sic)* и прѣчьстныи єѯарх' въсеи планини. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 498.*

c. 1547—1552. — Hanoş este Johannes Benkner, judeţ la 1547—48, 1550—52, 1555—60. Varlam este cunoscut dintr'un chrisov dela 1538 al luĭ Radul Paisie (Venelin, p. 163—164; cf. Golubinskij, l. c., p. 358). — Sava din Tîrgovişte împlineşte maĭ multe misiunĭ la Braşov din partea luĭ Radul Paisie la 1541 (Quellen III, p. 102, 104, 115, 118—120); la 1542 şi 1543 el petrecea la Braşov în afacerile sale (ibid., p. 163, 186, 230—232, 243).

27. Daniil, mitropolit de Severin şi de Ardeal.

CLXXXII.

Kyr Daniil, mitropolit de Severin și de Ardeal „сѣверински и арделски“, scrie județuluĭ „ѹрьсь пѣтрѹ“ şi celor 12 pîrgarĭ, că se află în orașul lor nişte oamenĭ de legea grecească „людїе ѹ нашем законѹ грьчке вере“, carĭ nu se prea țin de lege și trăesc necununațĭ. Popa Nicola a făcut un catastih de toțĭ aceștia; să se ĭa decĭ de către judeţ și pîrgarĭ, drept pedeapsă, de fiecare cîte 3 ducațĭ pentru dînsul; ĭar ce vor găsi cu cale să le ĭa pe deasupra, să fie pentru eĭ.

Fără loc şi dată; pecete, c. 2½ cm. în diametru, cu legenda: † смерен[ни] митрополит даниил; *figura: un mĭel, ce pare a purta un prapor în spate; adresa:* ѹрсь петрѹ. *Scrierea: sfîrşitul sec. 16. — Arh. No. 500.*

c. 1577—1578.— Urs Petru este Petrus Hirscher, judeţ în acest timp.

28. Ştefin, judeţ de Rîmnic.

CLXXXIII.

Jupîn Ștefin județul „щѣфин жѹдец“ înștiințează pe Braşovenĭ că domnul săŭ voevodul a trimes pe sluga sa Mateĭ să-ĭ cumpere niște helgiĭ [1]); să i se găsească decĭ „хелџи добри“.

Fără loc şi dată; înlăuntrul scrisoriĭ o pecete triunghiulară în ceară neagră, c. 2½ cm. în diametru, cu figură şi legendă chirilică ce nu se pot distinge: aceasta e pecetea luĭ Ştefin; o altă pecete roşie şi care lipea scrisoarea pe din afară are legendă cu totul ştearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 488.

c. 1506. — Admițînd că Ștefin județul este „Ştefina" orăşanul din Rîmnic, citat ca martor în actul de donație al fraților Pîrvuleştĭ: Barbul banul, Pîrvul vornicul, Danciul comisul şi Radul postelnicul către mănăstirea Bistrița, 16 Aug. 1506 (arh. stat.: se dărueşte o vie cumpărată dela părcălăbeasa Sasca cu 4000 de aspri).

---

[1]) Hermelinĭ; ung. *hölgy*.

29. Judeţii şi pîrgarii din Tîrgşor.

CLXXXIV.

Fostul judeţ de Tîrgșor Cîrstea și Gostilă și ceĭlalţĭ judeţĭ și pîrgarĭ scriŭ judeţuluĭ Brașovuluĭ despre Radul din Rîhov, pe care îl arestaseră pe nedrept pentru un cal cumpărat dela Stoïca vornicul în mijlocul tîrguluĭ; martorĭ sînt judeţiĭ Cîrstea, Oan[ă], Gostilă și tot orașul; se roagă decĭ cu toţiĭ să nu i se facă nedreptate.

Fără loc şi dată; pecete ovală, pe care nu se poate distinge nimica. Scrierea: sec. 16, urîtă. — Arh. No. 549.

c. 1530. — Un Gostilă (Gostilla, Gustilla) e citat în socotelele Braşovuluĭ la 1530 (Quellen II, p. 220 și urm.); un „Cristyn de Thorschor" e pomenit în registrele de percepere ale oraşuluĭ la 1503, poate aceeași persoană cu „fostul judeţ" Cîrstea dela 1530 (Quellen I, p. 31).

30. Judeţul şi pîrgarii din Brăila.

CLXXXV.

Judeţul și ceĭ 12 pîrgarĭ din Brăila scriŭ judeţuluĭ și celor 12 pîrgarĭ din Brașov în afacerea luĭ Micșan și Giurgiu pentru un cal; să vie Giurgiu și omul dela care a cumpărat Giurgiu calul la Tîrgșor, în Dumineca din săptămîna brînzeĭ „к недѣлє сыропꙋстна", și să dovedească cu martorĭ că calul a fost al luĭ Micșan, ca să nu sufere nicĭ un om drept.

Fără loc şi dată; pecete mică în ceară albă; nu se poate distinge nimic pe dînsa. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 518.

c. 1533.— Admiţînd că Micşan din scrisoare este boerul Micşan, despre care se vorbeşte într'un chrisov al luĭ Vlad VI din 26 Aprilie 1533 (arh. stat., Cîmpulungul X, 1).

31. Stoïca Hurduzăŭ, judeţ de Cîmpulung.

CLXXXVI.

Jupîn Stoïca Hurduzăŭ dă o mărturie către judeţul Brașovuluĭ într'o afacere a jupînuluĭ Neacșul cu

Aldea din Rîjnov, fratele luĭ Stroe, pentru niște peștĭ luațĭ de Aldea pe datorie dela Neacșul: fiiĭ luĭ Neacșul confiscaseră din pricina aceasta niște banĭ de-aĭ luĭ Aldea, dar s'aŭ înțeles să păstreze numaĭ jumătate dintr'înșiĭ pentru plata datorieĭ, ĭar jumătate să i-ĭ dea îndărăt, ca să aĭbă și el cu ce să se hrănească.

Fără loc şi dată; pecete mică, ovală, în ceară albă, în mijloc o albină, fără legendă Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 572.

c. 1521—1545. — Neacşul este prob. Neacşul dela Cîmpulung, cel care trimete Braşovenilor cunoscuta scrisoare din 1521 asupra expedițieĭ luĭ Soliman. Iorga, Hurmuzaki XI, p. 843. Stoĭca Hurduzăŭ poate să fie Stoĭca din Cîmpulung, care la 1543 e numit în socotelele Braşovuluĭ „major de Compelong" = judeţ de Cîmpulung (Quellen III, p. 238); e pomenit şi la 1542, 1543, 1544, 1545 (ibid.. p 192, 244, 249, 299, 304, 306).

32. Mitrea, judeţ de Tîrgovişte.

CLXXXVII.

Jupîn Mitrea, judeţul din Tîrgovişte, şi ceĭ 12 pîrgarĭ scriŭ judeţuluĭ Lucaciŭ şi celor 12 pîrgarĭ din Braşov despre Christodor dela Tîrgovişte şi despre Neacşul dela Cîmpulung, carĭ cumpăraseră nişte marfă dela Celepi (челепи) şi o vînduseră jupînuluĭ Lucaciŭ şi jupînuluĭ Hanăş Childav (килдак); li se spune însă acum că aceştĭ doĭ n'aŭ fost tovarăşĭ pe viaţă („până la moarte") la acea marfă; dar să ştie Braşoveniĭ că aŭ venit la eĭ jupîn Sava şi jupîn Chircoman şi jupîn Pera şi jupîn Ioan Furnică şi alţĭ oamenĭ bunĭ şi bătrînĭ, precum şi alţĭ bunĭ şi bătrînĭ negustorĭ din Cîmpulung, carĭ cu toţiĭ aŭ mărturisit că Lucaciŭ şi Hanăş Childav aŭ fost tovarăşĭ pe viaţă şi aŭ plătit totdeauna împreună; să li se plătească decĭ luĭ Christodor şi luĭ Neacşul restul datorieĭ ce maĭ aŭ de luat.

Fără loc şi dată; pecete pe ceară neagră, c. 3½ cm. în diametru, cu o figură ce represintă pe maĭca domnuluĭ; din legenda chirilică nu se poate ceti decît: въ дн[н].... воевод. *Adresa: jupînuluĭ Lucaciŭ judeţul şi celor 12 pîrgarĭ. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 499.*

c. 1530—1545.— Hanăş Childav=Johannes, Hans Kyllhaw, Killhawen era un cetăţean de frunte şi mare negustor între aniĭ 1500—1541, cînd îl găsesc pentru ultima oară pomenit în socotelele oraşuluĭ, ca proprietar al uneĭ case în Fysch-Mark. Quellen III, p. 129. Vezĭ Quellen I, p. 38 şi 174 (1503), 179, 199 (1505—1506), 148 (1510), 253 (1520), 337 (1521), 450 (1522), 594 (1525); II, p. 423, 449, 464, 509, 510, 561, 613 (între aniĭ 1535—1539); III, p. 2 (1500). — Neacşul dela Cîmpulung e citat în aceleaşĭ socotelĭ la 1503 (Quellen I, p. 7 şi urm.), la 1530 şi 1534 (Quellen II, p. 223, 477). „Nanszül de Compelong" din 1545 (Quellen III, p. 297) pare a fi acelaş (greşală de scriere).

33. Tîrgoveţiĭ din Tîrgovişte.

CLXXXVIII.

„Tîrgoveţiĭ din Tîrgovişte" (**тръговци ѡт тръговище**) scriŭ judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov că s'aŭ sfătuit să nu maĭ meargă cu marfă la Sibiŭ, ci să vie la Braşov şi să stea acolo cu marfa două săptămînĭ; dacă în două săptămînĭ nu se vor înţelege la preţ, atuncĭ să aĭbă voe a o vinde altor tîrgoveţĭ, ce vor fi la Braşov, fie Moldovenĭ, fie Sibienĭ, saŭ s'o ducă eĭ înşişĭ la Sibiŭ. Tîrgoveţiĭ cer în acest sens o carte cu jurămînt „**клетовнѹ книгѹ**". La sfîrşit eĭ adaogă: „**али нам трьговищаном лихо, и драготе ѡт аргиш** = noĭ Tîrgoviştenii şi Dragotă din Argeş ne mulţămim cu aceasta. Cu alţĭ tîrgoveţĭ din ţara rumînească să facă cum vor şti eĭ.

Fără dată şi fără pecete. Scrierea: seminuncială cu multe elemente cursive; întîĭa jumătate a sec. 16. — Arh. No. 558.

c. 1545. — „Dragoyt de Argess" e pomenit în socotelele oraşuluĭ la 1545. Quellen III, p. 301.

34. Judeţul şi pîrgariĭ Braşovuluĭ.

CLXXXIX.

Judeţul şi pîrgariĭ Braşovuluĭ scriŭ domnuluĭ Io Vlad voevod, „**господарь земли влахьнскам**", că trimet la dînsul în misiune pe Iacov din Rîjnov.

Fără dată; pecetea perdută. Scrierea: sfîrşitul sec. 15. — Arh. No. 202.

c. 1482—1495. — No. arh. 209 este o scrisoare a domnuluĭ, prin care acesta înştiinţează pe Braşovenĭ că le trimete răspunsul tot prin Iacov. — Monogram; fără loc şi dată; pecete identică cu cea dela No. 203. 205, 206; scrisoarea e prin urmare dela Vlad Călugărul, ceea ce se confirmă şi prin caracterul scrieriĭ.

CXC.

Judeţul şi pîrgariĭ Braşovuluĭ scriŭ domnuluĭ Io Băsărabă vv. despre doĭ caĭ furaţĭ dela un „siromah" al lor şi duşĭ la Rucăr.

Fără dată; adresa: „cuviosuluĭ şi de Christos ĭubitoruluĭ Băsărabă voevod". În textul scrisoriĭ i se adresează aşa: „cuviosuluĭ şi de Christos ĭubitoruluĭ şi strălucitoruluĭ în cuvioşie şi cu coroană domnească (orig. царскым) *încoronatuluĭ, domnuluĭ nostru Io Băsărabă voevod". Scrierea: cursiva sec. 16, deosebită de a documentelor contimporane din ţara rumînească. — Arh. No. 63.*

1512—1521. — Băsărabă nu poate fi decît Basaraba IV Neagoe.

CXCI.

Judeţul şi pîrgariĭ Braşovuluĭ scriŭ jupînuluĭ Udrea şi jupînuluĭ Sventeş şi boerilor şi slujbaşilor din Buzăŭ, din spre Săcuime (по бѹзъѹ къ сѣкѹи), că trimet la eĭ pe Benedicu într'o afacere de caĭ, ce acesta avea cu Hermănenіĭ, şi-ĭ roagă să-ĭ dea dobitoacele (добитък) îndărăt.

Fără dată; pecetea oraşuluĭ, cu coroana obicĭnuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 494.

1523. — Jupîn Udrea este mare vornic la 1520 şi 1521 (doc. din 13 Noemvrie 1520 şi 14 Iulie 1521; arh. stat.); la 1522, Fevr. 3, e citat ca fost vornic (arh. stat., epp. Argeşuluĭ XLIV, 6). — Jupîn Sventeş trebue să fie tatăl luĭ Staĭco Şintescul, mare postelnic la 16 Noemvrie 1530 (arh. stat., Tismana XL, 3), mare comis la 17 Martie şi 3 Aprilie 1534 (documente din arh. stat., cel dintîiŭ în original, al doilea în traducere [Znagov, IV]). — Benedicu este Benedictus Czako, pe care Braşovenіĭ îl trimet la 1523, înainte de Bobotează, în ţara rumînească, împreună cu un alt curier; e vorba probabil de aceeaşĭ

afacere (Quellen II, p. 506; cf. ibid., p. 521). În acelaş an şi pe la 1521 e întrebuinţat foarte des ca curier la rege, la voevodul şi vice-voevodul Ardealuluĭ şi ca ajutor al pîrgarilor, d. p. în afacerile satelor rumîneştĭ. Un altul e Benedictus Kaza (Kazza), ibid., p. 331 şi urm., în special p. 352.

CXCII.

Judeţul şi pîrgariĭ Braşovuluĭ scriŭ cluceruluĭ Vlaĭcul, în afacerea unor siromahĭ aĭ lor: că cu voea craĭuluĭ eĭ s'aŭ înţeles cu Vlad voevodul sa trimeată la Rucăr pe cîţĭva fraţĭ de-aĭ lor din sfat, să se întîlnească cu dînsul (cu Vlaĭcul) şi să se facă dreptate: oile luate de Dragoslăvenĭ dela Rîjnovenĭ aŭ fost date de Radul vv. şi de Moisi vv. fără voea luĭ Neagoe vornicul; ĭar oile ce le-aŭ primit părcalabiĭ din Braşov dela Dragoslăvenĭ aŭ fost date de eĭ înşişĭ, împreună cu 1000 aspri, pentru nişte boĭ prinşĭ dela craĭul. Să dea decĭ oile îndărăt, şi să facă dreptate, căcĭ, de nu, eĭ aŭ voe dela Ianăş craĭul să se despăgubească. Cît pentru ceĭ 1000 de aspri, „noĭ ĭ-am scos dela părcalabĭ“ (извадили wт пꙑркълаби), deşi Dragoslăveniĭ aŭ fost bunĭ bucuroşĭ să-ĭ dea.

Fără dată şi fără pecete. Scrierea: cursiva sec. 16. — Arh. No. 553.

c. 1530—1532. — Cunoaştem pe Vlaĭcul clucerul dintr'un chrisov al luĭ Vlad VI dela 29 Dech. 1532, prin care acesta îĭ confirmă luĭ şi fraţilor săĭ Mihnea Stolnicul şi Badea nişte proprietăţĭ. Cred că este identic cu logofătul cel mare al luĭ Radu Paisie dintre aniĭ 1534—1540 (maĭ multe documente din arh. stat.), înlocuit la 1540 de Tatul, pănă atuncĭ logofăt al doilea (cf. doc. din 9 Dech. 1540; arh stat., epp. Buzăuluĭ LXXI, 1). Un alt Vlaĭcul este marele logofăt al luĭ Radu dela Afumaţĭ, 8 Ianuarie 1526 şi 21 Noemvrie 1527 (arh. stat). — Neagoe vornicul este Neagoe vornicul cel mare al luĭ Radu dela Afumaţĭ în 1527 (Sept 10: arh. stat., Bistriţa XXIV, 6), 1528 (Oct. 28 şi 29; amîndouă în arh. stat., cel din 29: Govora IX, 2) şi 1529 (Maĭ 12; arh. stat., Tismana): în documentele anilor 1530—32 nu-l maĭ găsesc.

CXCIII.

Jupîn Lucaciŭ, judeţul Braşovuluĭ, şi pîrgariĭ scriŭ „cinstiţilor şi cu har dela Dumnezeŭ hărăziţilor“ boerĭ.

luĭ Șerban marele ban al Craioveĭ și luĭ Vintilă vornicul, că eĭ n'aŭ dat nicĭ un ajutor pribegilor și că aceștia n'aŭ intrat în țară ca să prade, ci aŭ trecut numaĭ munțiĭ ca să-șĭ vază dobitoacele și s'aŭ întors ĭarășĭ la Brașov; îĭ roagă să nu crează în minciunĭ și să nu facă vrajbă între țara craĭuluĭ și între Turcĭ; aŭ nădejde că banul îĭ va crede; de nu, să întrebe pe sluga sa Toma, care a văzut cu ochiĭ; îl asigură că i sînt prietenĭ și vor să-ĭ rămîe prietenĭ; să creadă ce le va spune Gonțea. — Iulie 5.

Pecetea orașuluĭ; adresa: jupînuluĭ Șerban, mare ban al Craioveĭ, și jupînuluĭ Vintilă, fost mare vornic. Scrierea e întocmaĭ ca la No. 553. — Arh. No. 557.

c. 1534—1539. — În vremea aceasta găsim pe Șerban și pe Vintilă în funcțiunile ce le atribue scrisoarea de sub No. 557: documente din 1534, Sept. 1 (arh. stat., Govora IX, 3), 1536, Ianuarie 4 și Iunie (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3: aci бан жиласки) și 1539, Ianuarie 2 (arh. stat., mănăst. Rîncăciovul XIII, netrebnice).

CXCIV.

Lucaciŭ, județul Brașovuluĭ, scrie „frateluĭ săŭ maĭ mare, mareluĭ ban al Craioveĭ“, jupînuluĭ Șerban, că a înțeles solia luĭ și că-ĭ trimete răspunsul prin Stoĭca și prin Dumitru. — Iulie 5.

Pecetea orașuluĭ pe ceară albă, cu coroana obicĭnuită și deasupra cu inițialele KP. *Scrierea: cursiva sec. 16. — Arh. No. 515.*

c. 1534—39, cînd Șerban era mare ban de Craiova.

CXCV.

Pîrgariĭ din Brașov scriŭ vameșilor din Rucăr (ρѹκєл) că s'a plîns împotriva lor Mihail din Rîjnov și cer să-ĭ facă dreptate.

Fără dată; adresa: до вам вамєшωм ωт ρѹкєл. *Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 478.*

c. 1536. — Maĭ mulțĭ Mihailĭ sînt pomenițĭ la Rîjnov în 1536,

între dînşiĭ un „Rawe Mechil iudex“, care poate să fie Mihail din No. arh. 478 (Quellen III, p. 20).

35. Maĭlat, judeţul Făgăraşuluĭ.

CXCVI.

Jupîn Maĭlat, judeţul Făgăraşuluĭ, scrie judeţuluĭ şi pîrgarilor din Braşov, carĭ prinseseră un om din Grid, că domnul săŭ Betleni Micloş a aflat despre aceasta şi se roagă să nu-l condamne la moarte, pănă ce nu vor cerceta şi dînşiĭ casul. „Al vostru frate maĭ mic şi vecin, jupîn Maĭlat“.

Fără dată şi fără pecete; adresa: pîrgarilor şi judeţuluĭ din Braşov. — Redacţia bulgărească; scrierea: sec. 16. — Arh. No. 493.

c. 1540—1550. — Maĭlat îmĭ pare a fi Dimitrie Maĭlat de Szunyogszeg (Mykesdorf, Schnockendorf), cel pomenit în socotelele Braşovuluĭ la 1540, 1547, 1548, 1550; la 1548 Braşoveniĭ trimet un dar la Făgăraş pentru soţia luĭ; la 1550 eĭ sînt chemaţĭ de dînsul la nuntă (Quellen III, p. 384, 399, 431, 488, 571, 598, 599; în două locurĭ e numit „magnificus“).—Important pentru noĭ este că această scrisoare e scrisă în sloveneşte, ca şi cea următoare.

36. O judecată sătească în Săcele.

(jumătatea sec. 16)

CXCVII.

Să se ştie că sînt oamenĭ răĭ „кич мартин лориц“ din Başfalo şi „кич мартин антал“ din Turcheş; punem martorĭ din Satulung (дльгосел) pe Pojar Iacov şi pe Teiş Iacov şi pe Şimon din Cernatul; gazdă le-a fost „Petre Cresteş“; să-ĭ judece фалноч[и] şi patru sate după dreptate; фалноч[и] şi cele patru sate să ĭa pe sufletul lor pe aceştĭ răŭfăcătorĭ. (Resumat aproape cu cuvintele originaluluĭ).

Fără loc, fără dată, fără pecete şi fără adresă saŭ altă indicaţie a autorităţiĭ de unde pleacă această piesă. Scrierea: sec. 15 saŭ întîĭa jumătate a sec. 16. — Arh. No. 485.

O decisie a autorităţilor comunale din cele patru sate ale Să-

celelor (Sătcelelor), comunicată Brașovenilor. S'ar putea fixa data maĭ precisă c. 1526, dacă am putea ști că Lorinț și Antal sînt din acelaș neam și din aceeașĭ vreme cu „Kysch Marton", „civis" în Turcheș pe la 1526 (Quellen I, p. 681); ceea ce este foarte probabil. Pe doĭ dintre Săcuiĭ citațĭ în No. arh. 485 îĭ găsim în acelaș timp în Cernat și Satulung: pe „Kerestesch" (Cernat) și pe „Teysch" (Satulung), ibid., p. 682.

APENDICE

Un catastih de scule dela 1508—1509

Въ лѣт[о] ҂з҃ѕі҃ (7016 = 1508). † катастих що сем кѹпил скѹле. катастих радї потребно ѹ кѹке скѹлнице. месеца агѵста к҃е день. за пирое ѿ желез ас. в҃. — един момкѵ, що ест пазел един кон, ѵ пѵт, чизме ас. к҃е. — за петраве ас. г҃. — за хартие ас. к҃. — за в҃ танстре ас. и҃. — за в҃ кола дрьво ас. и҃и. — за кова ревеников ас. ї. — за корит[о] ас. ї҃. — за захар ас. в҃ї.

† месеца аѵг. к҃з день. ечимен к҃ кил., по ѕ҃ кило, ас. рк҃. — за хамалъкѵ ас. е҃. — скъндѵри за ѡдръ и за столове ас. ки҃. — за хамалък ас. г҃. — за един лишникѵ[1]) ас. в҃і. — за в҃ фота ас. д҃ї. — за г҃ лак. платно ас. г҃. — за гребени ас. в҃. — за концi ас. а҃. —

† месеца сип. а҃ день за камаръ. скьндѵри ѡт лико ас. м҃е. — пак петавра ас. в҃. — † за кѵе ас. е҃. — † за хамьлъкѵ ас. г҃. — † за верици ас. к҃. — † за цъцьни ас. д҃. — за кинаварю радї камърѵ ас. в҃. — цинте и верици и цъцьни на прозорец ас. г҃ї. — пак мали цинте на прозорец ас. в҃. — и керици на камар ас. к҃. — за кѵе ѡт петавра ас. г҃. — за пирое ас. е҃.

† месеца сип. г҃ день. за е҃ кола сено, по п҃ кола, ас. ѵ҃. — и пак в҃ кола, по .о҃е. един кола, ас. р҃н. — пак един хасас що не ест помозил ас. к҃. — пак дреkоделци ас. п҃.

† месеца сип. е҃ день. за едно вило радї сено ас. а҃. — за едно тесло ас. ѕ҃. — за фирѵ мѵткал к҃ радї гѵре ас. и҃ї.

† месеца сип. ѕ҃ день. за ноже велики на кѹхние ас. н҃ї. — за попрѵг ѡт ремелик изгор седло ас. ї. — за седїмѵ катанъцї ас. к҃ѕ. — за едно стеклѵ ас. г҃. — пак дрѵго стеклѵ ас. а҃. — за един бел за копание ас. и҃. — за един свредел ас. а҃. —

† месеца сип. ї день. за един тестемел на иконостас ас. в҃ї. — пак дрѹг тестемел Милош ас. е҃і. — пак дрѵг

---

[1]) = лишникъ, ca maĭ jos седїмъ, момцемъ (ѵ pentru ъ, ь).

тестемел ас. ѕ҃. — и пак и чедич и пашмаци ас. к҃и, Драган. — за един амнарю радї ѡгнъ ас. а҃. — за един стол, що сꙋ направил[и] със кож[а], ас. к҃е. La margine cu roșu ѡле.

† месеца сип. в҃ї день. един налбантꙋ, зарадї що ест ржжил на ѡчи един кон (prețul lipsește). — † за ѵгишоре ас. в҃. — † за верици на ешиторе ас. а҃.

† месеца сип. к҃в день. † за ечимен един мѵт ас. р҃к. — за хамалък ас. е҃. — за един чꙋрѵ ас. в҃.

месеца сип. л҃ день. за некои билие ас. в҃. — що ест бил Милош длъжен на Никитое ас. ѕ҃. — за мастило ас. а҃.

месеца ѡк. з҃ день. за в҃ кола дръко ас. ч҃д[1]). — за цесела и кефе ас. г҃. — за хартие ас. к҃.

месеца ѡк. з҃ї день. † една баба, що ест пазил[а] Радꙋл, ас к҃е. — † за ечимен ї кил. ас. ѯ҃. — за хамалък ас. г҃.

месеца ѡк. к҃ѕ день. за един мотик ас. ї. — за едно рогожино ас. д҃. La margine cu roșu ѵїг.

месеца ѡк. к҃и день. † за ечимен а҃ кил. ас. з҃.

месеца ѡк. к҃ѳ день. † за ечимен ї кил. ас. ѯ҃г. — за хамалъкꙋ ас. г҃.

месеца ноеврие ѳ҃ день. за ечимень ї кил. съ хамалък[2]) ас. ѯ҃ѕ.

месеца ное. ѳ҃ї день. за ечимен ї кил. съ хамалък ас. ѯ҃ѕ.

месеца ное. к҃г день. † за дꙋламѵ Милош воикода ас. ѳ҃. — за астарю и свило ас. е҃. — пак едно дѵламѵ, що сѵ кръпили коже, Драганов[3]), ас. ї.

месеца ноеврие к҃ѕ день. за поткование кони ас. иї.

месеца ноеври л҃ день. † за ечимен кил. н҃ по ѕ҃ ас. т҃. — и за хамалък ас. еї. — за пашмаци Милош и меш и Драган чизме ас. м҃е. — за момци папѵцї е҃ зиг. ас. н҃. — за подкование ас. з҃. — за г҃ паиван ас. ѕ҃. — за хаване ас. еї. — за един стрѵг ас. н҃.

месеца дик. г҃ день. † свито за надрац Милош воикода ас. л҃. — свито за надрац Драган ас. л҃е. — пак свито надраци момци лак. е҃ пол. ас. р҃ї. — за платно радї надраци ас. дї. — за шитие ас. л҃в. — за чорапи з҃ зиг. ас. з҃.

месеца дик. з҃ день. † за коже под дѵлами момци ѕ҃ ас. єї. — † дѵлам воивода за шитие кож. пак ас. д҃. La margine cu roșu ҂аѯв.

месеца дик. ї день. † за дръво в҃ кола ас. ѯ҃д.

месеца дик. г҃ї день. † за г҃ къпестри ас. е҃ї. — за

1) În orig. 90 este scris cu koppa, ca și în celelalte locurĭ.
2) Orig. хамалъл.
3) Scris la o parte.

дълоги ас. г҃. — за едно махрамꙋ ас. в҃і. — за лою зарадї свеки ас. к҃в.

месеца дик. и҃ї день радї синсиꙗк. † за к҃д скъндꙋри ас. п҃д. — за ѕ҃ мертик ас. к҃а. — за хамълъкꙋ ас. ѕ҃. — за пирое ас. ї. — пак мертичи ас. в҃ї. — пак скъндꙋри ѕ҃ ас. в҃ї. — за косорове е҃ ас. ѕ҃ї. — за хамалък ас. д҃. — пак мертич ѕ҃ ас. д҃. — пак скъндꙋри ѕ҃ ас. ѕ҃. — и за петавра ас. е҃ї. — за хамалък ас. г҃. — пак за кꙋе ас. к҃г. — за карамид ас. п҃. — за хамалък ас. ѕ҃.

месеца дик. и҃ї день. за з҃ петавра велики ас. е҃ї. — La margine cu roşu ҂ое.

месеца дик. к҃ день. † за гꙋре воивода за шитие ас. к҃и.

месеца дик. к҃в день. за едно котел велик ас. р҃г. — пак дрꙋг котел със покров ас. м҃в. — дрꙋг котел със тортъ ас. к҃ѕ. — дрꙋг котел със мꙋнꙋше ас. ѕ҃ї. — за в҃ тапсие ас. кѕ. — за един ибрик ас. к҃г. — за едно настрап ас. к҃и. — за простие ас. е҃. — за хамалък ас. л҃. — за един фанарю ас. ѕ҃. — за едно папламꙋ ас. п҃в. — за коже радї воивода ас. сч҃з. — за е҃ чингътори радї момци ас. п҃е. — за е҃ кошꙋли ас. рлѕ. — за стинги ас. г҃. — за аче ас. к҃. — за конци ас. к҃. — за кеѡтори ѡт свило ас. л҃. — за застеги ас. в҃. — за тамиꙗн ас. в҃. — за цъцъни на кꙋке ас. л҃. — за кꙋе ас. в҃.

месеца дик. к҃д день. атлаз л҃ї лат., по с҃пе аспри, чин[и] ас. ҂грле. La margine cu roşu ҂дое. — за богасиꙋ ас. к҃е. — за тафтъ ас. к҃. — за бамбꙋк ас. д҃. — за свило ас. д҃. — застеги ас. и҃. — за кеѡтори ас. л҃. — за шитие ас. м҃е. — за перимеци ас. г҃.

ꙋ день рождество х҃вꙋ месеца дик. к҃е день. за свеки ас. д. — проси попꙋ махал да покри[е]т цркꙋ ас. к҃. — пак придош[е] тръмбиташ[и] ас. л҃е. — за бꙋт ас. к҃.

месеца дик. к҃и день. тафтъ за кꙋчимꙋ и за брачинар ас. в҃ї. — за платно ас. д. — за свило ас. в. — за бамбꙋк ас. л҃. — за шитие брачинар ас. ѕ҃. — за едно кꙋлч ас. л҃. — за к҃ кꙋчимꙋ ас. е҃ї.

месеца ген. а҃ день. за в҃ свин[н]ꙗ ас. р҃ли. — за един прас. ас. е҃ї. La margine cu roşu ҂че (sic).

месеца ген. д҃ день. за покров седло ѡт згоро ас. сч҃е. — за един лъкꙋ воивод ас. ѕ҃ї. — за пръстин ас. л҃.

день б[о]гоꙗвление месеца ген. ѕ҃ день. поп приide съ к[ръ]стꙋ и съ дрꙋги граматич ас. л҃е. — за един кавад, що сꙋ ꙋмил[и], ас. е҃ї.

месеца ген. и҃ день. за един поклон ас. ѕ҃ї.

месеца ген. ї день. за еди[н] текꙋш за настрап ас. ѕ҃.

месеца ген. к҃ день. за д҃ нацек ас. л҃ѕ. — топоръще за сакире ас. а҃. — за г҃ таистре ас. ѳ҃. — за грънец ас. ѕ҃. — за гащи момци е҃ зиг. ас. нѕ҃. — за в҃ евънчи ас. ѳ҃. — за ти[п]сие ас. д. — за дуламу воивод шит. кож ас. д. — за куе ѡт петавра ас. г҃.

месеца ген. ке҃ день. за пѣнтени ѡт мед ас. і҃. — за позлатение ас. к҃. — пак за сребро ас. рн҃и. — и пак за злат[о] ас. ме҃. — за зале ѡт здола ас. а҃. — за ремѣлик ас. а҃. — за масторие ас. ни҃.

месеца ген. кз҃ день. за един чол и кошуле и перин. ас. н҃. — за стрели ас. и҃. — що су напракил[и] ножници воивод ас. к҃.

месеца ген. л҃ день. за четир мертик зарад цсветие ас. д҃і. — пак. г҃і мертик рад куп. ас. ѕ҃і. — за петавра ас. е҃. — за куе ас. г҃. La margine cu roșu фке.

месеца фр. к҃ день. на кадие, къга сем стоꙗ сѫ реиз, ас. и҃. — за грънец пак за друг. работ. ас. з҃. — за един ски[н]ю ас. мз҃. — за един прас. ас. и҃.

месеца фр. е҃ день. за ечимен д҃ мут съ хамалък ас. ѵ҃і. — за хартие ас. г҃. — за кова на куп. ас. к҃. — и за покров пак на куп. ас. е҃. — за съма ас. д҃.

месеца фр. і҃ день. за едно кил. брашно ас. к҃. — за и҃ ик. дръво ас. ѯи҃. — за един иконостас ас. н҃.

месеца фр. ві҃ день. за един тестемел воивод ас. еі҃. — за друг тестемел ас. и҃. — за едно кивъру мал за воивод ас. гі҃. — за конец ас. в҃. — за склею ас. а҃. — за кумпъне ас. ке҃. — за сапун ас. ки҃.

месеца фр. к҃ день. † зарадї куке на мечит ас. кѕ҃. — за в҃ скъндури радї трапез ас. ла҃. — за мертиче ас. и҃. — за хамалък ас. г҃. — един зидар ас. і҃. La margine cu roșu ѡв.

месеца марта а҃ день. за едно месел ѡколо тръпез ас. ки҃. — за к҃ фота ас. ка҃. — за в҃ къпестру ас. еі҃. — за ѡпаш бел, що ест за копани, ас. а҃. — за цинте радї тръпез, жлъте, ас. к҃. — за куе ѡт железо радї тръпез ас. е҃. — пак едно скъдѹр радї тръпез ас. д҃. — за восък радї тръпезу ас. д.

месеца марта е҃ день. за в҃ ковер ас. рч. — за в҃ рогожине ас. з҃. — за един скредел ас. г҃. — що су напракил[и] струг ас. а҃. — за кръпит папуч момцему ас. г҃.

месеца марта и҃ день. за в҃ кандил. ас. г҃. — за въже ас. в҃. — за тамиꙗн лит. а҃ ас. и҃. — за бѹреци ас. в҃.

месеца марта к҃ день. за клещи ѡт железо ас. д҃. — за рукавице ѡт богасиу бел. ас. і҃.

месеца марта кз҃ день. за споит типсии и котел ас. ѕі҃. La margine cu roșu *крпи.

месеца априлие г҃ день. за чатма, половино ѿт един киг, ас. ҂а.— за кофтерие д҃ı лат., по з҃ аспри, чин[и] ас. ѿм.— за богасиѵ под дуламѵ ас. л҃.— за чефти а҃ лат. ас. к҃е.— за свило ас. д.— за бамбук ас. д҃.— за стеги сребрънї позлатени ас. з҃.— за стеги свилени ас. г҃.— за шитие ас. п.— за скито л҃з лат., по м҃з ас., ҂аѱлд.— и пак скито s҃ лат., по и҃ ас., т҃.— за д астар ас. со҃.— за кофтерие радї гулер и сенциф ас. п҃.— за мунакаш радї гулер момци ас. тк҃е.— за конци ас. к҃е.— за застеги ас. иї.— и за шитие ас. сз҃.

месеца априлие е҃ день. чизме и пашмаци и меш воивода ас. л҃и.— и пак едно зиг. чизме ас. л҃.— и пак з҃ зиг. чизме, по к҃е ас., рое҃.— и пак момцемѵ панич. з҃ зиг. по в҃ї ас. пд.— и пак воивод д[р]уги пашмаги послабї ас. вї.— и пак меш ас. г.— и пак Драган чизме послабе ас. к҃е.— за подкокание ас. иї. La margine cu roşu ҂гхкд.

месеца апр. вї день. за в҃ перине радї умиет ас. д.— за а҃ гурѵ радї фушке ас. е҃.— за конец ас. в҃.— за един тестемел къ късе време на рук ас. е҃.— и пак у велик день пои зарадї свеки и за причьст ас. и҃.— и за мангръ радї бѹт на цркѵ ас. г҃.— пак некои тѹрци радї цветие ас. к҃.— и пак понед. къд теглит на вод ас. е҃.— шарѵ и сандалос радї трапез ас. еї.— за едно дуламѵ ветка ѡбръних съ друг лиц ас. к҃.— пак свитѡ радї рукавиц си дулам ас. и҃. La o parte Дра[га]нов.

месеца апр. е҃ї день. за дръво е҃ ик., по е҃ ас., к҃е.— за гантан радї умит ас. к҃.

месеца апр. к҃и день. за кефе и за цеселъ ас. д.— за текуш буздуган ас. л҃.— за един къпъстру ас. s҃ї.— за зале в҃ зиг. ас. s҃ї.— за три панкан ас. s҃.

месеца апр. к҃в день. за един богасиѵ ас. з҃н.— за друг богасиѵ ас. ке.— за бамбѹк ас. д.— за свило радї конец ас. s҃.— за застеги и за шитие ас. л҃и.— за рукавице ас. к҃.— за богасиѵ слаб ас. д.— за цветие ас. ї.— за кошуле кон. ас. е҃ї.

месеца апр. к҃е день. за дръво s. ик. ас. л.— за един чубръ ас. г.— за надраци воивода ас. sї.— за поткование кони ас. г҃ї.— † в҃ зидари, що с[ѹ] направила[и] тапшан, ас. вї.

месеца маю в҃ день. за кордѵ ас. ҂втма.

месеца маю д день. за узда ас. р.— за злато ас. р҃ї.— за сребро ас. в҃ї.— за мастерие ас. о҃. La margine cu roşu ҂грмs.

Catastihul reprodus aci e scris pe un caeţel de hîrtie (arh. No. 752), de aceeaşi mînă dela început până la sfîrşit. Scrisoarea

e foarte măruntă, dar ceteaţă şi frumoasă. Asupra dateĭ nu poate încăpea nicĭ o îndoeală; s'a început la 25 Aug. 1508 — ꙁзѕі = 7016 se citeşte foarte clar — şi s'a continuat până la 4 Maĭ anul următor. Am presupus, în nota dela arh. No. 66 (= CLII), că el a fost scris de un om de casă al luĭ Miloş, fiul luĭ Mihnea, de care Neagoe Basaraba se plîngea Braşovenilor că încearcă prin emisarĭ să răscoale pe boerĭ asupra sa. E scris probabil la Braşov, în timpul petrecerii luĭ Miloş acolo, de un grămătic rumîn. Aceasta o dovedeşte întîiŭ de toate limba bulgărească a catastihuluĭ, aceeaşĭ cu limba ce o găsim în celelalte documente contimporane; cf. din fonetică въже = вѫже, лък = лѫк, пръстин = пръстен, позлатенне, позлатени; forme neobulgare interesante sînt: dat. plur. момцемъ dela момъкъ băeat, flăcăŭ, voĭnic, slugă, pl. момци; dat. sing. cu на: дължен на никитое, dator femeiĭ luĭ Nichita; comparativele послаке, послаки dela слакъ; cf. Miletić, Novi gramoti, p. 31. Serbisme nu sînt decît рѹк[ѹ], рѹкавица şi кѹке, свеки, aceste din urmă pot fi şi bulgarisme: cf. Oblak, Macedonische Studien, p. 55 şi urm. O altă dovadă sînt formele gramaticale necorecte şi unele curat romîneştĭ, ca d. p. pl. граматич = граматичи, grămăticĭ; за споит типсии и котел, pentru spoitul tipsiilor şi căldăriĭ, ş. al. În sfîrşit multele cuvinte romîneştĭ, atît de origine vechiă latină, cît şi greceştĭ, ungureştĭ saŭ turceştĭ. Afară de chitanţa dată de pîrgariĭ din Braşov luĭ Duca din Grecĭ (sec. 15; v. Întroducerea, p. VIII), catastihul dela 1508—1509 e cel maĭ vechiŭ catalog de scule; însemnările de felul acesta se înmulţesc la noĭ abĭa în a doua jumătate a sec. 16; cele maĭ vechĭ şi maĭ interesante ce le cunoşteam până acum eraŭ din timpul luĭ Petru Şchiopul; ele sînt publicate de Dl. Hasdeŭ în Cuvinte din Bătrînĭ vol. I şi de D-l Iorga în vol. XI din Hurmuzaki. Nicĭ unul nu presentă o nomenclatură maĭ bogată şi în acelaş timp maĭ interesantă pentru istoria limbeĭ romîne decît acesta. Valoarea luĭ ca document cultural e cu atît maĭ mare, cu cît ne dă şi preţurile de cumpărătoare la fiecare obĭect.

Miletić l-a tipărit în Noile documente vlahobulgare, p. 33—42, şi ĭ-a adaos un comentar de cuvintele romîneştĭ şi străine, p. 43—44; ĭ-aŭ scăpat însă o sumă de greşelĭ atît la cetirea şi explicarea cuvintelor, cît şi la cetirea preţurilor; am crezut dar că o nouă ediţie a luĭ nu va fi de prisos. N'am dat şi traducerea, deoarece textul nu presentă nicĭ o dificultate la înţeles; cîteva dificultăţĭ întîmpinăm la cuvintele rare şi eşite astăzĭ din uz, toate de origine străină. Voiŭ da aci o listă a) de cuvintele romîneştĭ de origine latină, slavă, germană saŭ necunoscută, b) de cele greceştĭ, c) de cele ungureştĭ, d) de cele turceştĭ, şi le voiŭ însoţi de cîteva explicărĭ ce nu se găsesc în ediţia luĭ Miletić. E interesant să constatăm bogăţia de cuvinte turceştĭ întroduse în limba romînă înainte de 1508, ceeace probează desele relaţiunĭ comerciale cu Turcia în sec. 15. Frecvenţa negustori-

lor turcĭ în țara rumînească se dovedește dealtmintrelea și prin cîteva din documentele publicate în colecția noastră.

Ca ortografie romînească e de notat: un singur semn pentru *ă* și *î* = ъ: кънъстрȣ, камаръ, чингътори, кȣмпъне; скъндȣри, съръма, хамалък, топоръще, цъцъни; ж = *ă* saŭ *î* nu există; *o* pentru *oa:* ешиторе, корда: щ: верищи, надращ, пашмащи.

a) *Cuvinte de origine latină, slavă, germană saŭ necunoscută:* ace; amnarĭu; bracinar; bureț[ĭ]; but[e], germ. Butte; cf. *botă*, doniță; camar[ă], cămără; căpăstru, pl. căpestri; cheotorĭ; chivără; cf. serb. kiverъ, bulg. kivur, căciulă, rus. kiverъ, cască, pol. kiwior, hohe Kopfbedeckung. Schildfarrn; v. Miklosich, Fremdwörter, p. 98, și Etym. Wörterbuch, p. 116; cingătorĭ; cîrpit; ciur; coardă (корда); cosor; cue; cup[ă]; eșitore (= eșitoare); fir; gîrneț (= oală, bulg. гръне, грънец Djuv., p. 426); gramaticĭ (граматич); gură, în înțeles de „guler“, termin vechiŭ usitat și astăzĭ în unele părțĭ; cf. две ризе със гȣре wт фир la 1572, Cuv. din Bătrînĭ I, p. 251; hasas = hățaș (?): едни хасас що не ест помозни; mănușe, минуше = мънуше, în înțeles de „mîner“, Griff: котел със минуше, cf. котел със тортъ; pentenĭ = pintenĭ; rogojină (рогожино), pl. rogojine; cf. serb. rogožina, bulg. rogozina, rogozka, dem. rogozčica Djuv., p. 2058; săcure (сакуре); săpun (сапун); scî[n]dur[ă] (скъдȣр), pl. scîndurĭ; stinghiĭ (стинги, germ. Stange); strug, bulg. strug, скобель Djuv., p. 2269; svredel; tapșan (Cihac îl derivă, fără temeiŭ, din turc. *tepé* sommet, colline); taĭstră, pl. taĭstre; cf. polon. tajstra Tornister, Schnappsack, ceh. tanystra, ung. tarisnya; v. Cihac II, p. 419; țeselă (цесела = țesală); teslă (тесло); ținte; țîțînĭ; țol (чол); toporîște; ughișorĭ, ȣгишоре = monedă măruntă (?), dem. din ughĭ, ȣги = galbenĭ ungureștĭ; verigĭ; zale; zidar.

b) *Cuvinte de origine grecească:* candil[ă], кандилă, grec. κανδῆλα, din lat. candela; caramid[ă], neogr. κεραμίδα, κεραμίδι, v. gr. κεραμίς, dem. κεραμίδιον; cf. bulg. keremida; catastih, κατάστιχον; chinovarĭu, κιννάβαρι; fanarĭu, φανάριον; hartie, χαρτί; iconostas, εἰκονοστάσιον; lit[ră], λίτρα, lat. libra; paplam[ă]=plapumă, πάπλωμα, ung. paplan; piron, pl. пироε= piro[n]e, piroane; cf. grec. πηρούνι, πειρούνι furculiță, v. gr. περόνη, v. sîrb. пироунк, bulg. пиронъ; petavră, петавра, pl. петраве=петавре, grec. πέταυρον, πέτευρον, laț, șindrilă, scîndură, spată „latte, bardeau, volige, τὰ σκεπάζοντα τὴν στέγην“ Lex. luĭ Sc. Byzantios, Atena 1846; cf. *peteară* în scrisoarea doamneĭ Elena, publicată, fără nicĭ o explicare, de D-l Tocilescu în Tinerimea Romînă, 1902, numărul festiv, pp. 5—6; bulg. petura тонкій слой, листъ Djuv., p. 1630; alb. petavrę, laț, „dünnes, schmales Brett“; v. Mikl., Türkische Elemente II, p. 38 și Nachtrag I, p. 11; pirostiĭ (пиростие), πυρωστία,—ιά, Cihac II, p. 686; sculă, pl. скȣле, coll. скȣлнице, neogr. σκοῦλα, σκουλί écheveau, quenouillée de lin; cf. σκουλαρίκι cercel, giuvaer; tamiĭan, θυμίαμα; zig[hie] = păreche, byzant. ζυγή; cf. Documentele familieĭ Callimachi de N. Iorga, vol. I (Bucureștĭ 1902), facsimilul II, șirul 6; zahar, ζάχαρι.

c) *Cuvinte de origine ungurească:* chefe, кефе=perie, ung. kefe; ciubăr, чкъp, ung. csöbör; cizme, ung. csizma; cucîmă (ac. кучимъ), ung. kucsma „Pudelmütze" Ballagi; bulg. kušma Djuv., p. 1080; cuhnie, ung. konyha; cf. rus. kuchnja; pl. cumpăne, ung. kompona Wage, Wagschale; cf. germ. Kumpen; dălog, pl. дълоги: за ґ кълестри, за дълоги, ung. dolog „lucru"; cf. dărlog, dărloagă: дълочи la Mil., p. 36, e greșit; dulamă, ung. dolmány „ein kurzes ungarisches Kleidungsstück" Ballagi; v. Hasdeŭ, Cuv. din Bătrînĭ I, p. 238; cf. dulămiță, dolmányka; bulg. dolamá, dolmán e din turcește; mertic, pl. мертич, мертиче, ung. mérték măsură, greutate, porție; nadragĭ, ung. nadrág; tortă (тортъ=toartă), ung. tartó (cit. toarto) Halter, Halfter, Kapsel; trîmbitaș (forma veche p. trîmbițas), ung. trombitás; vig, ung. vég, bucată de postav, Ballen, Webe Ballagi.

d) *Cuvinte de origine turcească:* astarĭu, t.-pers. astar, etamină, căptușală, Siebtuch, Kleiderfutter, bulg. astar, astarlek, serb. astar „baumwollener Stoff"; Miklosich, Türkische Elemente, p. 14; Hasdeŭ, Magnum Etymol. I, col..1889; atlaz, t.-arab. atlas s. athlas, trecut, după Hasdeŭ, l. c., col. 2066, prin grec. ἀτλάζι; bulg. atlaz; bambuc = bumbac, t. pambuk Baumwolle, bulg. pabuk, bubak, serb. bumbak, bombak; cf. Mikl., T. El., p. 37; bogasie s. bogasiĭa, t. bugase Baumwollenstoff; la noĭ și la Brașov avea înțelesul de pînză subțire, de in saŭ de bumbac; buzdugan, t. bozdogan = topuz, măciucă, bulg. bozdogan, bozdugan, buzdogan, serb. buzduhan; Mikl., T. El., p. 30; cadie (cadiŭ = judecător), t.-arab. kade; cf. bulg.-serb. kadija Richter; Mikl, T. El., p. 84; ceatma (чатма), un fel de mătase; Hasdeŭ, Cuv. din Batrînĭ I, p. 223: чѣтма, mătase brodată; cf. čatma Zusammenfügung, Mikl., T. El. p. 38 și Nachtrag I, p. 21; cefti (чефти), o stofă de mătase; etimologia nu e tocmaĭ clară; cf. gaće *čiftijane; čivtijani,* svilene gaće ženske, din izvoare sîrbeștĭ, la Mikl., T. El., p. 41; ibid., Nachtrag I, p. 23: *čiftijane* „Frauen-Unterbeinkleid"; chilă, t. k'ilé, bulg. kilo, serb. kila, ung. kila; cofterie (кофтерие), un fel de satin oriental, t.-pers. kufter, tissu, pol. koftyr; cf. кофтерїа, кофтирїе în Cuv. din Bătr. I, p. 238, 257, 274: nu provine însă din caffard prin cafdar; v. Șăineanu II, p. 140; ciorapĭ, t. čorab, bulg. čorab, čorap; cf. Mikl.. T. El., p. 43; ebănci (ебънчи), ipîngea, t. japendže, bulg. japundže, manta; Mikl. T. El., p. 79; cf. epăngea, haĭnă soldățească, Cuv. din Bătr. I, p. 279; fotă (du. два фота; cf. .м. фота în chitanța luĭ Duca din Grecĭ, Întroducere, p. VIII), t. futa, fota; bulg. futa. futija, șorț Djuv., p. 2460; Mikl., T. El., p. 62; gaitan, t. gaitan, ghaitan, bulg. gajtan; hamalîc, poate o formație rom. din hamal, t. hammal, ca remelik ремелик, din bulg. ремень, ремъкъ, реминкъ curea; o formă turcească hammalek nu găsesc la Mikl., T. El., p. 67 saŭ Nachtrag I, p. 42; v. Șăineanu, Influența orientală asupra limbeĭ și cultureĭ romîne II, p. 202; havane, t. h'avan, havan pisălug, Mörser, mortier; bulg.-serb. havan; macedorom.

havanne; Mikl., T. El., p. 68; ibric, t. ibrîq, bulg ibrik; ic (ик: за й нк дръво, за дръво є нк), t. jük' povară, Last, Gepäck; bulg. juk = tovar, pol. juki Packsattel; în dialectul cuman juk „onus"; Mikl., T. El., p. 83; cf. Iorga, Analele Acad. Rom., tom. XX, p. 439, nota 1 (din timpul luĭ Petru Șchiopul); cavad, t. kavad, serb. kavad, bulg. kavada „weibliches Oberkleid"; Mikl., T. El, p. 94; cf. și nota 3 dela No. CLXXII, p. 177; mahal, din hamal prin metatesă, usitat în Moldova: проси поnv михал la Mil., p. 37, e greșit; orig. are махал; mahramă, t. mah'rama; bulg-serb. mahrama, marama Tüchel; Mikl., T. El. II, p. 19; mangîr (мангръ, de citit мангър), monedă măruntă de aramă, t. manger, bulg. мангъръ, sinonim cu гологанъ Djuv., p. 1169; mecit (мечит), t. mesdžet moschee, bulg. mečit, ung. mecset: înțelesul cuvintelor: зарадї кѫке на мечит este obscur; meș[ĭ] (меш, cetit greș. de Mil. имеш), t. mést Fussbekleidung, cizmulițe; la Mikl, T. El., și Djuvernua, Slovarь bolgarskago jazyka, nu se găsește; trebue să existe însă și în bulgărește; cf. Mikl., T. El. II, p. 25 și Nachtrag I, p. 81; Djuv. are numaĭ forma pl. mestove. mest-papuci, p. 1198; mutcal, t. mutkal, percal, percalină, rus. миткаль; Mikl., T. El. II, p. 28; în pasajul за фирv мѫткал в радї гѫре e vorba prob. de firul de bumbac cu care se broda pe percal; în alte texte vechĭ *metcal*, *mitcal* însamnă șir, șirag; cf. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. 398; D-l Stoĭca Nicolaescu îmĭ spune că în dialectele bulgăreștĭ din Macedonia însamnă ghem, mosor; în Djuvernua acest cuvînt lipsește; nagec (наџек), t. nadžak, măciucă, Axt, Hammer, Streitkolben, bulg. nadžek, măciucă de cioban; Mikl., T. El. II, p. 31; nalbant = potcovar, veterinar, t. nalbant Hufschmied; bulg. nalbant, nalbantin; cf. Mikl., T. El. II, p. 267; nastrap = năstrapă, cană, căniță, t.-arab. mašrapa; se găsește și în forma mastrapă, mastrapan; Hurmuzaki, Supl. I, 1, p. 82; v. Șăineanu, l. c., II, p. 270; paĭvan (пaивaн), funie de car, bulg. pajvan, t. pavend, pabend saŭ paibend, liens, entraves Djuv., p. 1687; papucĭ (папѵцї), sing. papuc = pantof; bulg.-serb. papuč; t. papuš, papudž, papuč, papuk; Mikl., T. El. II. p. 37; pașmagĭ (пашмаџи, — ци, — ги), bușmachiĭ; cf. пашмаџїи ши местїи la Moxa (c. 1620), Cuv. din Bătrînĭ I, p. 370; reiz = șef de barcă, t.-arab. res, rejis „șef", pol. rejis Schiffskapitän; în rom. reiz, raiz, reiz-efendi; sengif (сенџиф) = singeap, sengeap, garnitură de blană, t. sindžef „Verbrämung mit Pelzwerk", de obiceiŭ de veveriță; cf. t. sindžab „graues Eichhörnchen", Mikl., T. El. II, p. 53; la Cihac: singeap pelisse de petit gris; cf. Șăineanu, l. c, II, p. 323; sandalos = sandal, grec. σάνταλος, σάνταλον, σαντάλι, un fel de mătase subțire, de obiceiŭ roșie; în textele vechĭ romîneștĭ *sandal*, d. p. „rochie de sandal roșietecă", Iorga, Studiĭ și doc. I, 2, p. 456, nota 1; „zăbune de sandal de Veneția", Iorga, Documente privitoare la Const. Brîncoveanu, Bucureștĭ, MCMI, p. XI; acelaș, Documente și cercetărĭ asupra istorieĭ financiare și economice a principatelor romîne I, Bucureștĭ 1902, p. 45: „un rup sandal ce s'aŭ pus la 10 steagurĭ levenților" (condică dela 1764);

ibid., p. 80 : o bohcè de sandal (condică dela 1805—1806); sîrmă (сърма', t. sẹrma, bulg. sъrma, din neogr. σύρμα ; Mikl., T. El. II, p. 55; taftă, t.-pers. tafté Seidentaffet, rus. pol. tafta, germ. Taffet, fr. tafettas, ung. tafota; Mikl., T. El., Nachtrag II, p. 44; tapsie, ti[p]sie, pl. tipsiĭ, t. tépsi farfurie; bulg-serb. tepsija, gr. ταψί, τεψί; Mikl., T. El. II, p. 72; testemel, t.-pers. destimal, testimel, testmal; bulg. testemel = marama; Mikl., T. El. II, p. 47.

Din cuvintele bulgăreștĭ sînt de notat: застеги chiotorĭ; cf. rus. застёгъ, застежка Gesperr, Spange, bulg. zastegalka, corset Djuv., p. 740; катанец, dem. din катан, lacăt замокъ Djuv., p. 942; лакътъ, prescurtat лак, лат, cot; мѹт, o măsură de bucate: за ечимен един мvт, за ечимен Д҃ мvт; D-l St. Nicolaescu spune că a auzit acest cuvînt cu înțeles de „baniță"; aci e însă o măsură mult maĭ mare, căcĭ pe cînd o chilă costă 6 saŭ 7 aspri, un mut costă c. 100 aspri; cf. мѹт .рк. ас.; Д҃ мvт ас. ѵї; попрvг chingă, după D-l St. Nicolaescu, în Macedonia; altfeliŭ în bulg. poprъg; adj. ревениковъ, din ревеникъ = ревникъ, ръвеникъ puț, φρέαρ.

Mĭ-aŭ rămas obscure *bel*: бел за копание, ѡпаш бел, що ест за копани, un instrument de săpat; explicarea luĭ Mil., p. 43, e greșită; *čedič*: чедич[н] и пашмаци; *fuška*: за а҃ гvрv радї фѹшке; *lišnik*: лишникv (= лишникъ); *mesel*: за едно месел ѡколо трапез; *munakaš*: за мvнакаш радї гѹлер момци (325 de aspri; Mil. îl explică greșit prin ung. munka muncă, lucru; în ung. munkás, munkász însamnă lucrător; мvнакаш e o parte dela haĭnă; *perimeği*, перимеџи; *sinsijak*: синсиıак (la Mil. greș. синисиıак); după obĭectele întrebuințate la facerea luĭ ar fi o cămară saŭ un șopron; *tekuš*: за един[н] текѹш за настрай (6 aspri), за текvш кvздvган (30 aspri; Mil. greș. тешкv).

INDREPTĂRĬ ŞI ADAOSE

P. X: cit. *negativele* în loc de *clişeele.*

P. XVI: Cerneală albăstrue aŭ, afară de scrisoarea luĭ Vlad Călugărul arh. No. 153, cele două scrisorĭ ale luĭ Vladislav II arh. No. 25 şi 28 şi următoarele ale luĭ Basaraba cel Tînăr: arh. No. 79. 83, 85, 95, 96, 101.

P. 47, No. XLIV: Cruciaţiĭ sînt numiţĭ *cîrstoşĭ* şi în cronica luĭ Moxa: birui Iancul pre Mahmetŭ cu cristoşiĭ; cuvîntul a intrat aci din analele sîrbeştĭ, unde are forma крьстоушь; Cuvinte din Bătrînĭ I, p. 406 şi 440; cf. Daničić sub v. şi Jireček, Arch. für slav. Philologie XIX, p. 611.

P. 50: cit. transalpinis în loc de transalpinus.

P. 76, No. LXXVII: Vulpaş, logofătul din 1473 al luĭ Ştefan cel Mare, ne este cunoscut din două acte dela 1458; într'unul e numit diĭac (12 Aprilie; Melchisedec, Cronica Romanuluĭ I, p. 119), în altul subcancelar, подка[н]цлерь (13 Martie; arh. Braşovuluĭ No. 777); într'un document dela Acad. Rom. din 8 Dech. 1465 e numit diĭac.

P. 78: la No. LXXIX e de adaos: *Arh. No. 70*, ĭar la No. LXXX. *Arh. No. 60.*

P. 144: la No. CXLVII e de adaos: *Arh. No. 320; Mil. No. 112.*

P. 182: *Arh. No. 33* trebue îndreptat în *Arh. No. 133.*

P 205: Rector Os ar putea fi şi un „rector ecclesiae“, funcţiune onorifică pe vremea aceea la Saşiĭ din Braşov; cît pentru posibilitatea unuĭ „rector scholae“ la 1437, cf. „scolarium rector“ la 1388 în Nagy-Bánya; Zimmermann-Werner, Urkundenbuch II, p. 627.

P. 207, No. CCI: Dela Ştefan, logofătul luĭ Vlad Dracul, există o scrisoare în arh. Braşovuluĭ (No. 564), înainte de 1437, trimeasă din Pojon în numele luĭ Uroş Petru, un om de încredereal Braşovenilor, de cuprinsul următor: Uroş le-a trimes maĭ 'nainte o scrisoare printr'un om din Pojon, dar acesta a dat-o meşteruluĭ Ţîrviş din Feldioară (цркïшȣ манстърȣ wт фнлдïwре); scrisoarea trimeasă prin „Ştefan, logofătul luĭ Vlad vv.“, Uroş a primit-o şi a arătat-o şpanuluĭ Săcuilor

(секилшпанѹ), ĭar acesta „chesaruluĭ“ ; chesarul (sc. Sigismund) a cetit-o singur și a poruncit să vie la dînsul doĭ pîrgarĭ dela Brașov ; Sibieniĭ ce se aflaŭ însă acolo ĭ-aŭ spus că Brașoveniĭ nu vor să trimeată oamenĭ la dînsul. „Scrisoarea a scris-o logofătul Ștefan, căcĭ în altul n'am încredere“. — „Scrisă în Pojon, a cincea zi după Crăciun. Și mă închin vouă, ca unor domnĭ aĭ meĭ, eŭ Ștefan logofătul“.

P. 239, No. CCXXVIII : Un alt contract de felul celuĭ publicat aci în întregime este cel de sub No. arh. 511: Iacov și Voĭcu din Rîmnic se tocmesc cu jupîn Mateĭ și jupîn Andreĭaș să le aducă 100 măjĭ de lînă, cu 8 fl. și 12 aspri maja.—Scrierea : sec. 16 ; două pecețĭ micĭ pe hîrtie, nedescifrabile.

P. 266 : la No. LXXIX e de adaos : *Arh. No. 125.*

P. 268 : la No. LXXXV e de adaos : *Arh. No. 29.*

P. 269 : la No. LXXXVIII e de adaos : *Arh. No. 235.*

P. 271 : la No. XCII e de adaos : *Arh. No. 295.*

P. 288 : la No. CXLIII *Arh. No. 466* trebue îndreptat în *Arh. No. 467.*

INDICE

INDICE DE NUME PROPRIĬ

Notă. — În acest Indice se cuprind numaĭ numele din documente și din regeste. Numele domnilor sînt însoțite de aniĭ domnieĭ lor, ĭar cele de boerĭ de data sigură saŭ aproximativă a documentelor în care sînt numițĭ.

LISTA DOCUMENTELOR

Notă. — În șirul întîiŭ se dă cota arhiveĭ din Brașov, într'al doilea numărul corespunzător din publicația de față. Numerile Regestelor sînt precedate de un asterisc (*). Documentele analizate saŭ citate numaĭ în note n'aŭ intrat în această listă.

No. 1 — XIV
„ 2 — XIII
„ 3 — XVIII
„ 4 — XV
„ 5 — XII
„ 6 — XVII
„ 7 — X
„ 8 — LXXI
„ 9 — IX
„ 11 — LXXII
„ 12 — LXX
„ 13 — CLI
„ 14 — CXLIX
„ 15 CXXXVIII
„ 16 — * CXXXIX
„ 17 — * CXL
„ 18 — CL
„ 19 — CLXXXVII
„ 20 — CVIII
„ 21 — CLXXXIX
„ 22 — CXLVIII
„ 23 — CXC
„ 24 — CLXXXVI
„ 25 — LIX
„ 26 — * LXXXIV
„ 27 — CLXIV
„ 28 — LX
No. 29 — * LXXXV
„ 30 — CLXIII
„ 31 — CLXV
„ 32 — * LXIII
„ 33 — * LXIV
„ 34 — LXXXII
„ 35 — LXXVIII
„ 36 — CLVIII
„ 37 — LXXXIV
„ 38 — * LVII
„ 39 — CLX
„ 40 — * LXV
„ 41 — * LVIII
„ 42 — * LXVI
„ 43 — * LIV
„ 44 — * LXXV
„ 45 — * LVI
„ 46 — LXXXVIII
„ 47 — LXXXI
„ 48 — * LXXVI
„ 49 — * LX
„ 50 — * LXI
„ 51 — * LXVII
„ 52 — * LXII
„ 53 — * I
„ 54 — * III
„ 55 — XC
No. 56 — * II
„ 57 — LXXXV
„ 58 — * XII
„ 59 — * LXVIII
„ 60 — LXXX
„ 61 — CLV
„ 62 — CLIV
„ 63 — * CXC
„ 64 — LXXVII
„ 65 — CLVI
„ 66 — CLII
„ 67 — * XCIX
„ 68 — * C
„ 69 — LXXXVII
„ 70 — LXXIX
„ 71 — * CI
„ 72 — CV
„ 73 — * XVIII
„ 74 — * XXI
„ 75 — * XIX
„ 76 — XCI
„ 77 — * XXII
„ 78 — * XXIII
„ 79 — * XXIV
„ 80 — * XXV
„ 81 — * XXVI
„ 82 — * XV

No. 83 — * XVI
„ 84 — XCVIII
„ 85 — * XVII
„ 86 — XCII
„ 87 — * VII
„ 88 — XCV
„ 89 — CVII
„ 90 — CIV
„ 91 — * XIII
„ 92 — * IX
„ 93 — XCVII
„ 94 — * X
„ 95 — XCVI
„ 96 — * XX
„ 97 — * XI
„ 98 — * XIV
„ 99 — CII
„ 100 — * VI
„ 101 — XCIV
„ 102 — XCIII
„ 103 — CI
„ 104 — * XXVII
„ 105 — C
„ 106 — CIII
„ 107 — XCIX
„ 108 — * LV
„ 109 — * LXXI
„ 110 — CLVII
„ 111 — * LXIX
„ 112 — LXXXIX
„ 113 — * LXX
„ 114 — CLIX
„ 115 — LXXXVI
„ 116 — CVI
„ 117 — * LXXII
„ 118 — * LXXIII
„ 119 — * LXXIV
„ 120 — * LXXVII
„ 121 — * LIX
„ 122 — * V
„ 123 — * IV
„ 124 — * LXXVIII
„ 125 — * LXXIX
„ 127 — LXI

No. 128 — * CVI
„ 129 — CXXV
„ 130 — CXVII
„ 131 — * CVII
„ 132 — CXLIV
„ 133 — CLXXVI
„ 134 — CXXX
„ 135 — CXLVI
„ 136 — CXIV
„ 137 — CLXXX
„ 138 — CXXVIII
„ 139 — CXXIV
„ 140 — CLXXIX
„ 141 — CXXIII
„ 142 — CXLV
„ 143 — CXVI
„ 145 — LXVIII
„ 146 — XXXIV
„ 148 — CLXXIII
„ 149 — CXI
„ 150 — CLXXXI
„ 151 — * XXVIII
„ 152 — XXXIII
„ 153 — CXX
„ 154 — LIII
„ 155 — CXVIII
„ 156 — CXV
„ 157 — CLXXV
„ 158 — CXIII
„ 159 — CXIX
„ 160 — CXXVII
„ 161 — CXLIII
„ 162 — LXIII
„ 163 — XLIV
„ 164 — XXXIX
„ 165 — LVI
„ 166 — LII
„ 167 — XLV
„ 168 — XXIX
„ 169 — XXX
„ 170 — XXXI
„ 171 — XL
„ 172 — LXIX
„ 173 — L

No. 174 — LI
„ 175 — LXVI
„ 176 — XLVII
„ 177 — XXXII
„ 178 — XLII
„ 179 — XLIII
„ 180 — XXXV
„ 181 — XXXVIII
„ 182 — * XXIX
„ 183 — XXXVII
„ 184 — LVII
„ 185 — LV
„ 186 — XLVIII
„ 187 — LVIII
„ 188 — LIV
„ 189 — XLI
„ 191 — XXXVI
„ 192 — XLIX
„ 193 — LXII
„ 194 — * XXX
„ 195 — CXXIX
„ 196 — * CVIII
„ 197 — * XXXI
„ 198 — CLXXVII
„ 199 — CXXI
„ 200 — CXII
„ 201 — CLXXVIII
„ 202 — *CLXXXIX
„ 203 — * XXXII
„ 204 — CX
„ 205 — CXXXI
„ 206 — CXXVI
„ 207 — CXXXII
„ 208 — LXIV
„ 210 — LXV
„ 211 — * CV
„ 212 — CLXXIV
„ 213 — * XXXIII
„ 214 — CXXII
„ 215 — * LXXXIII
„ 216 — II
„ 217 — III
„ 218 — * CXXVIII
„ 219 — * XLVII

No. 221 — * XLIII
„ 222 — * CXXIX
„ 223 — LXXIII
„ 224 — * XXXIX
„ 225 — CLXVII
„ 226 — * CXXX
„ 227 — VI
„ 228 — * XLIV
„ 229 — * XL
„ 230 — CXXXV
„ 231 — * XLV
„ 232 — * XCV
„ 233 — * XLVIII
„ 234 — * XCIV
„ 235 — * LXXXVIII
„ 236 — LXXV
„ 237 — * XCVI
„ 238 — * LXXXVII
„ 239 — * XLIX
„ 240 — * CXXXI
„ 241 — * LXXXIX
„ 242 — * L
„ 243 — * LI
„ 244 — * XLVI
„ 245 — LXXVI
„ 246 — * XC
„ 247 — * CXVII
„ 248 — CLXXXIV
„ 249 — CLXXXIII
„ 250 — * LII
„ 251 — * XXIV
„ 252 — CXXXVIII
„ 253 — * CXXIV
„ 254 — * CXXXII
„ 255 — CXL
„ 256 — * CXXV
„ 257 — * XXXV
„ 258 — * XCIII
„ 259 — * CXV
„ 260 — * CXXXIII
No. 261 — * CXVIII
„ 262 — * CXIV
„ 263 — * CXVI
„ 264 — CXXXIX
„ 265 — * CXX
„ 266 — * XXXVI
„ 267 — * XXXVII
„ 268 — * XXXVIII
„ 269 — * CXXXIV
„ 270 — * CIX
„ 271 — CXXXIV
„ 272 — CXXXIII
„ 273 — * CX
„ 274 — * CXXXV
„ 275 — * CXI
„ 276 — CXXXVII
„ 277 — * LXXXVI
„ 278 — * CXXXVI
„ 279 — * CXII
„ 280 — * XCVIII
„ 281 — * XLII
„ 282 — CLXVIII
„ 283 — * XLI
„ 284 — * XCI
„ 285 — * CXXXVIII
„ 286 — * CXXIII
„ 287 — * CXXXVII
„ 288 — * CXIII
„ 289 — * XCVII
„ 290 — * CXIX
„ 291 — * CXXVI
„ 292 — * LXXIV
„ 293 — CXXXVI
„ 294 — * CXXI
„ 295 — * XCII
„ 296 — * CXXVII
„ 297 — * CXXII
„ 298 — CLXXXII
„ 299 — VII
„ 301 — XXVII
No. 302 — XXII
„ 303 — XXVI
„ 304 — XIX
„ 305 — XXI
„ 306 — XX
„ 307 — XXIII
„ 308 — XXV
„ 310 — XXIV
„ 311 — CLXIX
„ 312 — * LXXX
„ 313 — CLXII
„ 314 — * LXXXI
„ 315 — CLXXXV
„ 316 — CLXVI
„ 317 — CLXI [1])
„ 318 — CXCI
„ 319 — CXCII
„ 320 — CXLVII
„ 321 — * CXLI
„ 322 — * CXLII
„ 323 — CXLII
„ 324 — CXLI
„ 325 — CLXX
„ 326 — * CII
„ 327 — * CIII
„ 328 — * CIV
„ 329 — CLXXII
„ 330 — CLXXI
„ 447 — CIX
„ 457 — CXLVIII
„ 458 — CCXII
„ 459 — * CLXVII
„ 461 — CCV
„ 462 — * CLXIV
„ 463 — CXCVII
„ 464 — * CLXXIX
„ 465 — * CLXVIII
„ 466 — * CLXXI
„ 467 — * CXLIII
„ 468 — CXCVI

[1]) Documentul acesta e publicat, din greșală, și la Regeste sub No. LXXXII.

No. 469 — * CXLV
„ 470 — * CCXI
„ 471 — CCXXVIII
„ 473 — * CLXIX
„ 475 — * CLIII
„ 476 — CCXIII
„ 477 — * CL
„ 478 — * CXCV
„ 479 — CCX
„ 482 — CCXXVII
„ 483 — CCXVI
„ 484 — CCVI
„ 485 — * CXCVII
„ 486 — CXCIX
„ 487 — * CLVI
„ 488 — * CLXXXIII
„ 489 — * CLXXV
„ 490 — CCXVII
„ 491 — CCXXVI
„ 492 — * CLVII
„ 493 — * CXCVI
„ 494 — * CXCI
„ 495 — * CLIX
„ 497 — * CXLVI
„ 498 — * CLXXXI
„ 499 — * CLXXXVII
„ 500 — * CLXXXII
„ 502 — * CLXV
„ 503 — CCVII
„ 506 — * CLXXII

No. 510 — CXCV
„ 512 — XXVIII
„ 513 — CCIX
„ 515 — * CXCIV
„ 518 — * CLXXXV
„ 519 — * CXLIX
„ 520 — CCXX
„ 521 — * CLXVI
„ 522 — CCXIV
„ 523 — * CXLIV
„ 524 — * CXLVII
„ 525 — * CLXII
„ 526 — CXCIII
„ 527 — CCXXII
„ 528 — * CLIV
„ 530 — CXCIV
„ 531 — * CLXXIII
„ 532 — CCXV
„ 533 — * CLI
„ 534 — CCI
„ 535 — CCVIII
„ 536 — * CLV
„ 537 — CCXXV
„ 538 — * CLXXVI
„ 539 — * CLII
„ 544 — CCXXIV
„ 546 — * LIII
„ 548 — CXCVIII
„ 549 — * CLXXXIV
„ 550 — * CLXXIV

No 551 — CCXIX
„ 552 — * CLXXVII
„ 553 — * CXCII
„ 554 — * CLVIII
„ 555 – * CLX
„ 556 — * CLXI
„ 557 — * CXCIII
„ 558 — * CLXXXVIII
„ 559 — * CLXX
„ 561 — CCXXI
„ 562 — * CLXIII
„ 567 — CCXVIII
„ 568 — CCII
„ 569 — * CLXXVIII
„ 570 — CCIII
„ 572 — * CLXXXVI
„ 573 — * CLXXX
„ 574 — CCXXIII
„ 575 — CCIV
„ 768 — XVI
„ 769 — LXXXIII
„ 770 — XLVI
„ 771 — V
„ 773 — LXVII
„ 776 — IV
„ 779 — I
„ 780 — XI
„ 781 — CLIII
„ 795 — * VII

ERRATA

P. XXXII	şirul	6	de jos	cit.	interpretandis	în loc de	intrepretandis
„ XXXVII	„	1	„	„	1448	„ „	1484
„ LI	„	16	„	„	Mihnea Turcitul,	„ „	Pătraşcu cel Bun
„ LXXXVI	„	8	de sus	„	ştiinţe ajutătoare	„ „	ştiinţă ajutătoare
„ 25	„	12	de jos	„	adresa: Braşovenilor	„ „	adresa Braşovenilor
„ 86	„	17	„	„	prea iubitule	„ „	prea iubitu e
„ 221	„	9—10	„	„	arh. stat.	„ „	arh. No. 5.
„ 222	„	10	„	„	121	„ „	12
„ 224	„	9	„	„	1507	„ „	507
„ 228	„	10	„	„	банов	„ „	панов
„ 249	„	5	de sus	„	ıѡ	„ „	ѡ
„ 251	„	3	de jos	„	Jankó	„ „	Janko
„ 261	„	15	„	„	1520	„ „	520
„ 274	„	9	„	„	милостїа	„ „	милостїа
„ 277	„	12	„	„	c. 3½ cm.	„ „	3 cm.
„ 280	„	14	„	„	воивода	„ „	воивода
„ 283	„	9	„	„	и гнь	„ „	игнь